

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

DE LA SSI LA SIE

O ISTORIE A SPIONAJULUI ROMÂNESC
ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST (1948-1989)

FLORIAN BANU

FLORIAN BANU
DE LA SSI LA SIE

O ISTORIE A SPIONAJULUI ROMÂNESC ÎN
TIMPUL REGIMULUI COMUNIST (1941 – 1989)

Colecție coordonată de DORU DUMITRESCU

Coperta IV:

Salutăm efortul academic al domnului Florian Banu, bine cunoscut în mediul nostru științific pentru calitatea cercetărilor sale, pentru acribie și seriozitate. O sinteză istoriografică a serviciului de spionaj al României din anii postbelici era foarte necesară, după ce sute de documente au fost publicate deja, după ce au început să apară studii de caz sau chiar memorialistică interesantă. Cu firești precauții, autorul s-a delimitat de orice tentație de a judeca etic sau ideologic oameni și operații. Le consemnează documentat, le descrie în amănunt fără să recurgă la inutile și toxice speculații. Probabil că unii cititori vor considera că textul este lipsit de estetică narativă. Îi îndemn să citească răbdător prima și ultima parte a cărții, acolo unde vocea istoricului se aude puternic și teoretizează corect demersul academic. Între altele, există o concluzie care poate lămuri multe dintre nedumeririle și temerile contemporanilor noștri: serviciile sunt exact ceea ce regimul le cere

să fie; nu sunt autonome, ci sub determinarea și autoritatea indiscutabilă a factorului politic. Altfel spus, când punem sub semnul întrebării legalitatea, performanța sau chiar rațiunea de existență a unui serviciu special, să îndreptăm ochii înspre cei care conduc țara”.

Mihai-Răzvan Ungureanu

Partener media:

Carte recomandată de

Historia

FLORIAN BANU

DE LA SSI LA SIE

O ISTORIE A SPIONAJULUI ROMÂNESC
ÎN TIMPUL REGIMULUI COMUNIST (1948-1989)

Cuvânt-înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu

rpRINT

ISTORIE

AUTORI ROMÂNI

Florian Banu s-a născut în 1973, la Hunedoara. A studiat istoria la Universitatea „Dunărea de Jos”, din Galați, și a obținut titlul de doctor în istorie în cadrul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol”, din Iași. Din august 2000 este

consilier în cadrul Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. A publicat mai multe volume de istorie, în calitate de autor (A asupra economiei României. De la Solagra la Sovrom - 2005; „Un deceniu de împliniri mărețe”. Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948 - 1958 - 2010) sau editor („Amorsarea” Revoluției. România anilor '80 văzută prin ochii Securității - 2012, România și „războaiele minții”: manipulare, propagandă și dezinformare (1978 - 1989) - 2013).

Design copertă: Dan Mihalache

Ilustrație copertă: *Eugen Luchian (în stânga) la o întâlnire de lucru cu șefii Direcției Informații Externe: Nicolae Doicaru (în centru) și Ion Mihai Pacepa (1976).*

www.cnsas.ro

Autorul își asumă responsabilitatea pentru reproducerea ilustrațiilor din interiorul volumului.

GRUPUL EDITORIAL CORINT

ISBN 978 - 606 - 793 - 075 - 7

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BANU, FLORIAN

De la SSI la SIE: o istorie a spionajului românesc în timpul regimului comunist: (1948 -

1989) / Florian Banu; pref.: Mihai-Răzvan Ungureanu.

— București: Corint Books, 2016 ISBN 978 - 606 - 793 - 075 - 7

I. Ungureanu, Mihai-Răzvan (pref.)

355.40 (498)

Cuvânt-înainte

După ani petrecuți în fruntea Serviciului de Informații Externe, pot spune că, în întâlnirile avute cu prieteni sau cunoștințe, cu jurnaliști sau cu reprezentanți ai administrației, rareori mi-a fost dat să nu ghicesc, dincolo de subiectele benigne ale discuțiilor, o curiozitate abia disimulată la adresa ocupației mele și a activității instituției. Nu despre curiozitatea firească a cunoașterii este vorba, ci despre curiozitatea referitoare la discursul justificator sau explicativ așteptat din partea mea. Totul se desfășură într-un decor de pantomimă. Priviri strecurate, sprâncene ridicate, grimase ironice, gesturi plictisite. Și, peste toate, un gen de dispreț politic, un fel de distanță rece și calmă, în spatele căreia se putea lesne citi neîncrederea absolută. M-a încercat deseori sentimentul că vorbele, oricât de argumentate faptic, legal sau etic, cad în gol. Efortul de clarificare sau de lămurire părea inutil, consumat fără rezultat într-un simulacru de conversație desfășurată între un interlocutor care „știe” întreg adevărul și un naiv (eu!), care se

străduiește zadarnic să susțină contrariul. Nu calitatea intelectuală, profesională sau gradul de înțelegere a rosturilor spionajului în statul modern îi împiedica să audă. Buna-credință, de asemenea, era prezentă. În realitate, înfruntam influența unei mitologii consolidate, care generase, prin repetiție socială, în timp, o paradoxală certitudine, paralelă cu realitatea, autovalidantă, impenetrabilă la dubiu, suficientă sieși: „serviciile știu tot/ conduc țara/ fac și desfac/ au oameni peste *tot*”, etcetera.

Viața socială este construită pe schimbul de informații dintre semenii noștri, despre ce sunt și cum sunt ei, despre ce putem aștepta de la fiecare, despre cum interacționăm. Știm că secretul, informația inaccesibilă, produce mituri. El „pune o barieră între oameni, dar invită în același timp ispititor la depășirea acestei bariere prin bârfe și mărturisiri, această tentație însoțind viața fizică a secretului ca o armonică superioară”, scrie undeva marele sociolog german Georg Simme”, explicând în câteva cuvinte mecanismul prin care ceea ce este cunoaștere ascunsă invită la construirea ficțiunii cunoașterii.

Și cum, după spusele lui Francis Bacon, orice act de cunoaștere înseamnă și adaugă putere, este firesc ca însăși cunoașterea secretă – în conținut și formă – să fie tradusă tot în cheia puterii, dar nu a celei văzute, ci a celei nevăzute, oculte, bănuită că ar mișca întreaga lume. Se presupune că există o tensiune între lumea vizibilă și o lume ascunsă,

profundă, suprapusă peste diferența polară dintre informația vizibilă, accesibilă, și informația secretă, care ar da acces la înțelegerea resorturilor discrete ale lumii și ale vieții². Mistica secretului, a importanței sale, domină pseudo-logica teoriilor conspiraționiste. Iar unul dintre manipulatorii tradiționali de informație confidențială este chiar serviciul de informații al oricărui stat. El se străduiește să afle secretele importante ale altor state sau entități politice și produce, la rândul-i, informație secretă. În asemenea „temple ale tăcerii”³, secretul este absolut și păzit de lege. E suficient să se creadă că subteranele politicii sau ale economiei, mecanismele discrete de funcționare ale unei societăți, chiar structura acestora nu sunt transparente decât pentru cei avizați, angajați ai unei instituții speciale. Cum spionajul presupune și informație secretă, și mijloace secrete pentru a o obține și folosi, percepția celor care privesc din exterior este că realitatea palpabilă este doar de consum, în timp ce la realitatea „adevărată” numai inițiații au acces.

Aceasta ar fi partea perenă, transistorică, a mitologiei ce însoțește activitatea unui serviciu de spionaj. Eram pregătit să găsesc o cauză a neîncrederii în prezumția potrivit căreia directorul unui serviciu de informații știe tot sau aproape tot ce nu știu profanii. Este atât de adânc înrădăcinată această credință, încât chiar și o

probă accidentală de ignoranță este interpretată ca o tentativă de manipulare. Mă salva umorul, invocând faptul că paginile de Internet ale serviciilor de spionaj cu experiență în confruntarea cu publicul conțin inventare de locuri comune ale percepției generale, comentate precis și detașat⁴. În plus, îmi era clar că există o naturală nevoie de simplificare sau de publicitate care însoțește orice întrebare referitoare la activitatea serviciilor de spionaj, făcând abstracție de legislație, context politic sau cultural, conținut al deciziei strategice etc.⁵ Orice jurnalist, de exemplu, se simte chemat să comenteze contradicții aparente, zvonuri, false intuiții, scenarii, fiindcă ele se vând și nu neapărat explicațiile, enunțurile bine argumentate.

A doua mare cauză a neîncrederii provine din presupunerea că serviciile, fiind omnisciente, sunt, prin urmare, și omnipotente. În toate mediile politice, în toate spațiile culturale își face simțită bănuiala că, dincolo de ceea ce lasă administratorii politici să se întrevadă sau să conteste neconvingător, există o certitudine a implicării profunde și presupus maloneste a serviciilor în orice domeniu de viață socială. Mai mult, „serviciile sunt peste tot”: un număr enorm și nejustificat de angajați, de ofițeri ascunși în toate cotloanele instituțiilor de stat, organizați în rețele de influență și de autoritate care nu lasă nimic să scape de sub control. Serviciile se

insinuează în viața privată a cetățenilor, deschid corespondența, scrutează relațiile interpersonale ș.a.m.d. Valoarea de adevăr a definiției omniprezenței și a implicării sociale este legată de cheștiunea spinoasă a raportului dintre dreptul individual la spațiu privat și nevoia de asigurare a securității tuturor cetățenilor. Acest simptom al neîncrederii se bazează pe date de context cultural: în Occident, prezumția implicării serviciilor în viața privată este relativ recentă, ca o consecință a valurilor succesive de terorism din ultimii douăzeci de ani, fiind amplificată de marketingul făcut luptei împotriva terorismului. În fostele state socialiste est-europene, percepția are istorie: serviciile comuniste, pe motivul descurajării oricărei tentative de opoziție, încercau să controleze tot ce se putea, deci și viața privată.

Unul dintre primii șefi ai Office for Strategic Studies, predecesorul CIA, generalul William J. Donovan, este deseori citat cu afirmația, făcută la finalul ultimului război mondial, intelligence must be totalitarian and global 6. Chiar dacă expresia avea un alt înțeles în contextul începutului de Război Rece, mulți sunt astăzi tentați să considere că doar pretextul s-a schimbat în timp, nu și comportamentul serviciilor. Comportament totalitar, la limită, înseamnă control social absolut. Nu sunt puțini teoreticienii care vorbesc despre nevoia de a înțelege că, de exemplu, verificarea

datelor personale reprezintă o necesitate absolută în prevenirea atentatelor teroriste. În cuvintele unui reputat profesor de istorie de la Universitatea din Toronto, Wesley K. Wark, suntem nevoiți „să învățăm să trăim cu Orwell”; chiar și așa, trebuie avut însă continuu grijă ca nevoia de securitate să nu se transforme în abuz, dar păstrând cuvenitul echilibru între rolul preventiv al serviciilor și intangibilitatea spațiului privat⁷. Dezbaterrea referitoare la dacă și cât ar trebui pierdut din libertățile cetățenești pentru a întări climatul de securitate a apărut însă într-un mediu cultural în care rostul și rolul serviciilor secrete a fost pus sub lupă și discutat zeci de ani de zile. Chestionarea modului în care serviciile se achită responsabil și transparent de obligațiile lor, identificarea abuzurilor și, deopotrivă, a succeselor, evidențierea raporturilor accidentate dintre decidentul politic și servicii, ingerința în politică ș.a. nu au constituit tabuuri analitice. Au fost scrise cărți, au fost publicate articole, au apărut memorii – altfel spus, activitatea serviciilor a construit o bibliografie istorică. Din istorie înveți ca profesionist; până la urmă, învață toți.

Dincoace de Cortina de Fier, situația arată altfel: dezbaterrea aproape că nu există sau, acolo unde răbufnește, face doar titlurile unei zile. Nu are amplitudine, nu preocupă mințile luminate, nu interesează îndeobște oamenii politici. În ciuda faptului că numărul și calitatea dezbaterilor

publice, inclusiv în România, au crescut, întrebările fundamentale referitoare la rolul și rostul serviciilor au rămas cantonate în anecdotică⁸.

De ce? Fiindcă nu există istorie!

Aici regălesc a treia mare sursă a neîncrederii. Poți vorbi despre ceva – mai ales dacă e o instituție a statului – dacă nu are trecut sau dacă trecutul s-a cernut exclusiv pe seama percepției sociale? Probabil că nu. Serviciile occidentale mari nu s-au ferit de istoriografie. Înainte de monografiile de instituții au fost memoriile foștilor angajați, multe eroizând, sub comandă ideologică, momentele de triumf ale acțiunilor operative. Apoi au început să apară monografiile „corecte”, cenzurate și adaptate contextului politic. Le-au urmat biografiile, memoriile numelor ilustre din fruntea serviciilor, culegerile de documente, monografiile neoficiale. S-a ajuns, în zilele noastre, la analize de conținut ale istoriografiei FBI sau CIA, care inventariază eforturile de descriere a evoluției instituționale obișnuind cititorul cu o perspectivă lipsită de complexe asupra „colțurilor tăcute din sistem”⁹. Acolo unde istoricului i s-a permis să investigheze, astăzi există biblioteci de referințe științifice¹⁰. Critice sau laudative, recenzate bogat sau abia băgate în seamă, corecte sau fanteziste, convenționale sau nu, citate sau uitate – toate aceste interpretări istorice, cu zestrea lor de

subiectivism, compun un portret instituțional care oferă explicații plauzibile în locul tăcerii absolute. Istoricii și jurnaliștii care se lansează astfel sunt tinechildren of the ir, but also children with a borrowed compass\ conștienți că trebuie să își asume o dependență interpretativă față de contextul instituțional despre care scriu¹². Mai există un motiv foarte puternic pentru recursul la istoriografierea trecutului: în cuvintele lui Wesley K. Wark, thefuture of intelligence requires a discovery of the 13. Fără o expunere onestă a rolului serviciilor speciale în angrenajul luării deciziilor strategice, în dinamica sistemului de relații internaționale, fără o înțelegere adecvată a limitelor de acțiune, dar și a erorilor comise prin neglijarea și depășirea limitelor, nici publicul cititor, nici factorii decizionali nu vor înțelege ce și cât li se poate cere. Înțelegerea trecutului înseamnă asumarea viitorului. De ce, din această perspectivă, încă mai avem de recuperat? Pentru că, inevitabil, discursul istoric onest se lovește de reprezentările populare – cum spuneam mai sus – înclinate să acorde atenție detaliilor spectaculoase, și nu rațiunilor de existență și de activitate ale serviciilor de intelligence. În plus, se manifestă a curious unwillingness” de a învăța din istorie, adică de a interpreta corect greșelile ca îndreptare pentru deciziile viitoare¹⁵. În acest ultim caz, autosuficienta decidentului politic, voluntarismul, indiferența față de normele legale

etc., combinate cu neglijarea trecutului, pot conduce la rezultate catastrofale.

Am avut ocazia să îl cunosc pe Sir John Scarlett, director al Secret Intelligence Office (Serviciul de spionaj al Marii Britanii - SIS, MI6) între 2004 și 2009. O dată am discutat și despre rolul istoricilor în restaurarea încrederii publice în serviciile speciale. Atunci am aflat că, în pregătirea centenarului SIS, sub autoritatea lui, luase decizia de a angaja un profesionist pentru a scrie o istorie cât de cât obiectivă și bine argumentată a instituției. Inițiativa a fost preluată și de succesorul său, Sir John Sawers, în mandatul căruia a apărut MI6. The History of the Secret Intelligence Service, sub semnătura profesorului Keith Jeffery, deținător al catedrei de istorie de la Queens University, Belfast (2010). Mai târziu, întâlnirea cu însuși autorul m-a convins că, oricât de dificilă a fost munca de adunare a informațiilor - în ciuda accesului nerestricționat la arhivele serviciului - efortul, concretizat într-un volum monumental de 810 pagini, a fost răsplătit cu grațitudine și consistentă apreciere publică. Ecoul în mediul academic a fost foarte favorabil și autorului, lăsat să își exprime liber punctele de vedere, și instituției. Dar nu este un caz singular în Marea Britanie. Cu un an înainte, în 2009, profesorul de istorie modernă și contemporană Christopher Andrew, de la Cambridge University, publicase, pe aproximativ aceleași coordonate

tehnice în raport cu deținătorul arhivei, Defence of the Realm.

The Authorized History of MI5. Libertatea analitică a autorului a reprezentat garanția unui foarte bun produs intelectual, așa cum remarcă directorul de atunci, Sir Jonathan Evans (bun cunoscător al României, între altele). Pe același drum a mers și profesorul de relații internaționale Richard J. Aldrich, de la Universitatea Warwick, care - fără să aibă pretenția unei susțineri instituționale deschise - a redactat prima monografie majoră a Government Communications Headquarters, sub titlul GCHQ. The Uncensored Story of Britains Most Secret Intelligence Agency în 2010. Printre cei cărora le mulțumește pentru sprijin se află și istoricii oficiali ai instituției, ale căror nume sunt trecute sub tăcere. În urma publicării acestor volume, gradul de încredere a crescut apreciabil și referințele la activitatea serviciilor au cuprins întotdeauna titlurile monografiilor autorizate, lăsând mai puțin spațiu speculațiilor și scenariilor. Este încurajator și pentru istoricii români, așadar.

Prezența timidă încă a profesionistului în teritoriul unei teme atât de spinoase nu face decât să alimenteze mitul potrivit căruia ar exista o continuitate de scopuri, mijloace și metode între serviciul de securitate al regimului totalitar și serviciile de informații de astăzi. Este mai simplu să crezi că nu s-a schimbat nimic, invocând

experiențe individuale de dinainte de 1989, decât să înțelegi că, sub presiunea angajamentelor strategice externe, a colaborării cu partenerii europeni sau transatlantici, majoritatea instituțiilor speciale din statele Europei de Est s-au transformat după modele occidentale. Pentru a putea contrazice o asemenea prejudecată trebuie însă un serios și continuu recurs la istorie, utilizând orice posibilitate de informare științifică și oferind spre lectură imaginea documentată a instituțiilor de forță din perioada comunistă.

Se poate așa ceva în Europa de Est, în fostele țări socialiste? Se poate și în România? Teoretic, da. Esențial este accesul nediscriminat la arhivele fostelor servicii naționale de securitate și definirea competențelor profesionale în cazul autorilor. Nu orice specialist în istorie, în general, poate fi bun specialist în istoria serviciilor secrete. În majoritatea cazurilor, recuperarea istorică a arhivelor instituționale a mers mână în mână cu aplicarea legilor lustrației, cu grade de transparență diferite de la stat la stat. Aceasta a condus la o bibliografie parțială a istoriei serviciilor secrete, completată în timp în funcție de dispoziția ideologică sau discretă a factorilor politici". Istoriografiei de gen îi lipsesc, în multe cazuri, biografiile reprezentative, studiile de caz sunt rare, iar studiile de imagologie instituțională, de sociologie istorică, etc. se găsesc abia la început. Analiza istoriografică necomplexată,

ferită de judecată etică sau ideologică, expozitivă într-o primă fază, se află încă în fața descifrării, compilării și editării documentelor accesibile. Chiar dacă procesul de recuperare a istoriei postbelice a serviciilor de spionaj sau de securitate internă este relativ lent, încep să fie create premisele primelor volume sintetice, ale primelor monografii de autoritate științifică. De ce ar conta atât de mult documentele? Poate și pentru faptul că memorialistica este îndeobște justificativă, emoțională, suspectă de abuz de subiectivitate. Directorii, în condițiile de dinainte de 1989, nu scriau memorii; puțini au supraviețuit schimbărilor din anii 1989 – 1990, când așteptarea publică era, pe bună dreptate, dirijată către identificarea și reabilitarea victimelor, în scopul condamnării crimelor odioase ale regimurilor comuniste. A discuta atunci despre mijloace și metode de lucru, despre proiecte de spionaj reușite sau eșuate, despre profesioniști recunoscuți ca atare părea imposibil.

Din acest motiv salutăm efortul academic al domnului Florian Banu, bine cunoscut în mediul nostru științific pentru calitatea cercetărilor sale, pentru acribie și seriozitate. O sinteză istoriografică a serviciului de spionaj al României din anii postbelici era foarte necesară, după ce sute de documente au fost publicate deja, după ce au început să apară studii de caz sau chiar memorialistică interesantă. Cu firești precauții,

autorul s-a delimitat de orice tentație de a judeca etic sau ideologic oameni și operațiuni. Le consemnează documentat, le descrie în amănunt fără să recurgă la inutile și toxice speculații. Probabil că unii cititori vor găsi textul ca lipsit de estetică narativă.

Îi îndemn să citească răbdător prima și ultima parte a cărții, acolo unde vocea istoricului se aude puternic și teoretizează corect demersul academic. Între altele, există o concluzie care poate lămuri mult din nedumeririle și temerile contemporanilor noștri: serviciile sunt exact ceea ce regimul le cere să fie; nu sunt autonome, ci sub determinarea și autoritatea indiscutabilă a factorului politic. Altfel spus, când punem sub semnul întrebării legalitatea, performanța sau chiar rațiunea de existență a unui serviciu special, să îndreptăm ochii înspre cei care c**onduc țara**.

23 iulie 2009. Die Zeit. Citesc articolul Hertei Müller despre dosarul său de urmărire informativă de la CNSAS. Titlul vorbește, însă, de o întâmplare din București, petrecută cu puțin timp în urmă: ieșind pe stradă, a avut în câteva rânduri impresia că este urmărită. Vechi temeri au revenit, reflexe uitate au reapărut. De aici și primele cuvinte ale textului: **Securitate** ist noch im Dienst! Securitatea funcționează încă!

Mihai-Răzvan Ungureanu

Părinților mei Maria și Dumitru

Mai bine un pumn de fapte exacte, decât un sac de informații greșite.

Constantin Argetoianu, 1943

Introducere

Nu există o profesie mai puțin înțeleasă și mai fals reprezentată decât munca de informații.я

Allen W. Dulles

15.600.000! Acesta este rezultatul oferit de motorul de căutare Google pentru o interogare cu termenul espionage a binecunoscutei world wide web\ Pentru corespondentul din limba română, spionaj, rezultatul este ceva mai modest: „doar” 512.000 de rezultate! O căutare cu cuvântul-cheie spies în catalogul on-line al Bibliotecii Congresului Statelor Unite ale Americii oferă 5.152 de înregistrări, în vreme ce catalogul Bibliotecii Centrale Universitare din București pune la îndemâna cititorului interesat de subiectul „spionaj 5 nu mai puțin de 392 de titluri! Nu vrem să ne gândim la ce cifre s-ar ajunge dacă am căuta în bazele de date după echivalentul cuvântului spionaj în diverse limbi: espionnage (franceză), spionage (germană), шпионаж (rusă), spionaggio (italiană), espionaje (spaniolă) sau 间谍 (Jiàndié) (chineză tradițională), sau dacă am introduce în ecuație și termeni

Allen W. Dulles, Arta informațiilor,

http://www.cnsas.ro/documente/materiale_didactice/D%20001472.pdf.

m Allen W Dulles (1893 - 1969) - avocat, director al CIA cu cel mai îndelungat mandat până acum (1953 - 1961), fiind urmat, îndeaproape, de George Tenet (1996 - 2004). În 1963, a publicat lucrarea *The Craft of Intelligence*. Volumul a fost tradus de Securitate și utilizat intern de agenți pentru documentare (nota coord.).

precum intelligence sau renseignement, folosiți de serviciile de informații anglo-saxone, respectiv de cele francofone!

În acest context, al unei bogății extraordinare a bibliografiei consacrate unei activități socotite, pe drept cuvânt, drept „a doua cea mai veche meserie din lume”, se pun întrebările, legitime, dacă o nouă lucrare despre spionaj își are rostul și, mai ales, ce-ar putea aduce nou?

Răspunsul la prima întrebare este, evident, unul pozitiv și argumentele pe care se susține sunt numeroase. Astfel, în primul rând, ca orice domeniu al cunoașterii umane, și istoria spionajului și a serviciilor de informații se îmbogățește permanent cu izvoare documentare inedite, cu mărturii și piese noi în măsură să recompună un puzzle extrem de complicat. Apoi, așa cum a demonstrat accesul la arhivele secrete ale celui de-al Doilea Război Mondial și, mai ales, deschiderea unora dintre arhivele serviciilor

secrete din fostul bloc comunist, integrarea dimensiunii de intelligence în istoria politică, diplomatică, militară și chiar economică devine o necesitate, un obiectiv de neocolit pentru orice istoric profesionist. Nu degeaba secolul al XX-lea a fost denumit și „secolul spionului” 1! Ca atare, o lucrare de istorie a spionajului se poate constitui într-o sursă de informații sau poate sugera piste inedite de cercetare (și) pentru istoricii cu o altă arie de investigare a trecutului, dar interesați în a integra în cercetările lor și ceea ce a fost desemnat drept „dimensiunea absentă”.

Nu în ultimul rând, se poate afirma că și în istoriografie acționează o lege de bază a economiei de piață: cea a cererii și ofertei! Faptul că în ultimul sfert de secol serviciile de informații și activitățile de spionaj sunt, în plan mondial, tot mai prezente nu doar în presă, ci și în studii și cercetări științifice, indică existența unui larg orizont de așteptare din partea publicului. Semnificativ este și faptul că, din 19 iulie 2002, la Washington DC poate fi vizitat Muzeul Internațional al Spionului, dedicat exclusiv spionajului, menit a oferi „o perspectivă globală” asupra unei profesii „care a modelat istoria și continuă să aibă un impact semnificativ asupra evenimentelor la nivel mondial” 2.

În ceea ce privește cea de-a doua întrebare, argumentele sunt multiple. Mai întâi se cuvine să subliniem faptul că, în mod aparent paradoxal,

publicul din România cunoaște mai multe despre activitatea de spionaj a CIA, a KGB sau a Mossad-ului decât despre cea a Securității. Acest lucru este, însă, lesne explicabil, dacă ținem seama de faptul că agenda dezbaterilor publice și a analizelor istorice a fost dominată, din rațiuni evidente, de problema moștenirii istorice a activităților de poliție politică și de necesitatea deconspirării informatorilor. Mult mai puțin au fost abordate teme precum activitățile externe de influență, propagandă, dezinformare și spionaj tehnico-științific și militar.

La peste un sfert de secol de la dispariția regimului comunist din România credem că este timpul ca dezbaterile academice, întrebările și abordările din spațiul public despre activitățile fostelor structuri informativ-represive să nu mai reprezinte doar un prilej de scandal și acuze, de vânatoare de senzațional și plătire a unor polițe politice. De asemenea, este necesar ca evaluările și analizele consacrate unui domeniu atât de complex ca acela al serviciilor secrete să cunoască un salt calitativ, bazat în primul rând pe o bună cunoaștere a faptelor.

Pornind de la astfel de deziderate, lucrarea noastră își propune o familiarizare a cititorului tocmai cu elementele esențiale pentru înțelegerea universului spionajului românesc din perioada regimului comunist. Începând cu structurile organizatorice și cu oamenii care au condus

aceste structuri, trecând prin modalitățile de selectare și antrenare a personalului și încheind cu prezentarea succintă a câtorva direcții de acțiune și cazuri cu valențe exemplificatoare, volumul de față NU se dorește o istorie exhaustivă și academică a serviciilor secrete românești. Obiectivul nostru, mult mai modest, este acela de a oferi răspunsuri bine documentate la o serie de întrebări esențiale, pe de o parte, și de a-i crea cititorului posibilitatea ca, pe baza unor răspunsuri, să reflecteze asupra aspectelor generale ale activității de culegere de informații, asupra implicațiilor morale și legale generate de acestea, pe de altă parte. De asemenea, am încercat, prin integrarea unor informații extrase din fonduri arhivistice recent declassificate, să corectăm unele informații eronate și să eliminăm șabloanele interpretative.

Sarcina de a scrie despre spionaj, în general, dar mai ales despre o agenție de spionaj aflată în slujba unui regim comunist, nu este una ușoară. Pe lângă dificultățile inerente legate de documentare (accesul dificil la documente relevante, memorii „plivite” și/sau marcate de un subiectivism strident, imposibilitatea accesului la percepția „Celuilalt” - respectiv la documentele serviciilor de contraspionaj de peste hotare), istoricul care își asumă sarcina de a scrie despre spionaj riscă, de la bun început, să-și dezamăgească cititorul.

În imaginația publicului, structurată în general pe informațiile oferite de literatură și de filme artistice, spionajul este asociat, îndeobște, cu femeile fatale, având drept prototip pe Mata Hari, și cu acțiunile dure ale unui bărbat irezistibil, posesor al unei license to kill¹, pasionat consumator de vodcă-martini, shaken, not stirred², așa cum l-a impus în imaginarul colectiv scriitorul Ian Fleming³. Evident, pe lângă calitățile fizice de excepție, spionul (indiferent de sex!) trebuie neapărat să fie expert în arte marțiale, poliglot, campion la tir și un abil mânuitor al unor dispozitive high-tech! Potrivit șabloanelor în vigoare, spionul sare cu parașuta în teritoriul inamic înainte de micul dejun, la prânz aruncă în aer ușa unui seif, după ce a ucis rapid gărzile, iar cina o ia în compania frumoasei secretare a unui înalt demnitar.

Și atunci, când documentele de arhivă și spionii „scoși la pensie” (pe care poți, ocazional, să îi cunoști) contrazic, uneori flagrant, stereotipurile înrădăcinate de mass-media în mentalul colectiv, cum trebuie să se „apropie” istoricul de acest subiect? Cum să prezinte istoricul unui cititor, însetat de extraordinar și cu imaginația aprinsă de o bogată literatură de

1 Permis pentru crimă (în limba engleză) - aprobare oficială a unei autorități pentru suprimarea fizică a cuiva (n. red.).

2 Agitat, nu amestecat cu lingurița (în lb. engl.) (n. red.).

3 Ian Fleming (1908-1964) - scriitor, jurnalist, ofițer al serviciilor secrete ale marinei, autorul seriei James Bond. (n. red.).

spionaj, o galerie de oameni în aparență banali, cu preocupări de multe ori modeste, cu familii obișnuite, cu pasiuni comune, fără a risca să pară nesperios, slab documentat sau, mai grav, un „falsificator al istoriei”? Cum să explici faptul că o operațiune de spionaj tehnologic nu se rezumă la a obține accesul la un dosar mai mult sau mai puțin voluminos și a-l fotografia cu un aparat minuscule* în timp ce deținătorul legitim este reținut sub un pretext sau altul de frumoasa complice? câți cititori te vor crede dacă argumentezi că fotografierea planurilor unui avion modern, de exemplu, necesită mai multe sute de mii de cadre și un timp de lucru de peste o lună3?

Totuși, în pofida dificultăților enunțate sumar aici, numărul lucrărilor care pun la îndemâna celor interesați informații esențiale pentru reconstituirea acestei lumi a misterelor nu este deloc mic. Mai întâi, se cuvine subliniat că istoriografia consacrată spionajului românesc din perioada regimului comunist este, prin forța lucrurilor, foarte tânără. Înainte de 1989 o lucrare despre spionii români, destinată publicului larg, era de neconceput! în scopul pregătirii contrainformative a populației, Serviciul Editorial și Cinematografic din cadrul Ministerului de Interne a elaborat și publicat doar o serie de lucrări și filme în care ofițerii de contraspionaj îi „vâna” pe spionii capitaliști. Despre acțiunile de peste hotare desfășurate de structurile române de

informații, firește! nicio vorbă! Activitatea acestora reprezenta o necunoscută chiar și pentru cea mai mare parte a colegilor din unitățile cu atribuții informative în plan intern.

Singurele „informații” cu privire la acest domeniu la care au avut acces românii până în decembrie 1989 au fost cele oferite de Ion Mihai Pacepa în lucrarea sa pseudo-memorialistică *Orizonturi roșii*⁴. Deși prima versiune în limba română a cărții a apărut în Statele Unite ale Americii încă din anul 1985, nu aceasta a ajuns la cunoștința publicului larg din România, ci fragmentele (bine alese!) citite la postul Radio Europa Liberă.

Din păcate, autoritatea postului de radio amintit s-a răsfânt în mod nemeritat asupra nenumăratelor falsuri și dezinformări strecurate cu abilitate de generalul-dezertor în cartea sa⁶, iar informațiile respective, la care s-au adăugat cele din lucrările ulterioare⁷, s-au fixat temeinic în mentalul colectiv, viciind percepția comună asupra rolului și misiunilor serviciilor de informații, precum și cercetarea științifică a acestui domeniu, atunci când aceasta a devenit posibilă.

Este cu atât mai uimitor faptul că jurnaliștii (dar și unii cercetători!) continuă încă să ia de bune toate „informațiile” din *Orizonturi roșii*, iar edituri cu pretenții de seriozitate continuă să reediteze lucrarea (cea mai recentă ediție fiind, după știința noastră, cea din martie 2012!), cu cât

un istoric de talia lui Dennis Deletant și-a exprimat, în mod repetat, rezervele. Încă din 1995 Deletant scria că lucrarea „este de fapt o culegere de amintiri dezlâdate despre ultimele luni petrecute în România, de relatări ale unor episoade de dinainte și de după 1978 care-i ofereau publicului cititor un soi de catalog al ororilor: crimă, șantaj, trafic de droguri sau răpiri de persoane în care Ceaușescu ar fi fost direct implicat. (...) Membri ai exilului românesc și unii politologi occidentali m-au sfătuit să fiu circumspect în tratarea cărții drept material documentar serios. Stilul savuros în care este scrisă mă îndreptățește să cred că autorii reali sunt foștii săi mentori anonimi de la CIA și că data la care a apărut nu a fost aleasă deloc întâmplător: venise timpul ca Ceaușescu să fie discreditat” 8.

După dispariția regimului comunist, interesul față de Securitate a fost imens, iar activitățile acesteia peste hotare au reprezentat, de asemenea, o temă „fierbinte”. Ca urmare, jurnaliștii au investigat, mai mult sau mai puțin profesionist, o paletă largă de subiecte: de la „vânătoarea conturilor lui Ceaușescu”, până la activitatea în rândul diasporei românești și acțiunile derulate împotriva NATO sau a postului Radio Europa Liberă.

Odată depășită „faza jurnalistică”, istoriografia consacrată spionajului românesc a

intrat în etapa publicării de izvoare, în speță documente inedite din arhivele fostei Securități. Din această categorie de lucrări fac parte, în primul rând, volumele editate de Serviciul Român de Informații sub denumirea de Cartea Albă a Securității. În cadrul acțiunii, menită să demonstreze societății românești „ruperea de trecut” a SRI și plasarea sa pe coordonatele specifice activității unui serviciu de informații dintr-un stat democratic, au fost editate cinci masive volume de documente, destinate să prezinte evoluția Securității pe tot parcursul existenței sale (1948 – 1989) 9. Selecția documentelor din numărul imens de dosare aflate în arhivele păstrate la acea vreme de SRI și redactarea pentru fiecare volum a câte unui studiu introductiv a fost încredințată unui colectiv coordonat de jurnalistul Mihai Pelin¹⁰.

Experiența și informațiile acumulate pe parcursul acestui proiect i-au permis ulterior lui Mihai Pelin să contribuie semnificativ la istoriografia problemei, prin publicarea mai multor volume, dintre care se remarcă lucrarea Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955-1980) n. Investigarea lumii tenebroase a Direcției de Informații Externe a Securității, având ca punct de plecare „cutremurul” provocat de fuga lui I.M. Pacepa, i-a oferit autorului ocazia de a prezenta cititorilor aspecte inedite ale spionajului românesc, oameni și fapte care au făcut senzație

în epocă. Pentru prima dată, o serie de evenimente și personaje erau aduse la lumină în baza surselor documentare și nu doar din relatări cu iz de senzational.

Ulterior, prin eforturile unor instituții precum Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității¹², Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc¹³ sau Institutul Revoluției Române din Decembrie 1989¹⁴ s-au introdus în circuitul științific documente relevante pentru istoria activităților de informații externe. Totuși, trebuie subliniat, reconstituirea pe bază de documente a multor operațiuni derulate peste hotare este absolut imposibilă din cauza distrugerii periodice prin ardere, tocare sau macerare, conform normelor de muncă, a unor dosare complete sau a unor „piese” din acestea. Microfilmarea documentelor rezultate din munca de informații externe a fost una foarte selectivă, astfel că, în multe cazuri, orice urmă a dispărut din arhive.

Pe lângă documente, relatările memorialistice ale unor foști ofițeri de securitate pot contribui, într-o oarecare măsură, la realizarea unei istorii a spionajului românesc din perioada cuprinsă între anii 1948 și 1989. În cadrul acestei categorii de surse pot fi amintite, pe lângă lucrările lui I.M. Pacepa, și volumele realizate de Ion Stănescu¹⁵, Gh. Ionescu Olbojan¹⁶, Cornel Nemetzi¹⁷, Traian Stambert¹⁸, Victor Mitran¹⁹ sau Nicolae

Pleșiță20.

Din păcate, în numeroase cazuri, lucrările memorialistice ale foștilor ofițeri suferă din cauza tendinței de abordare unilaterală a evenimentelor, a subiectivității evidente și, mai ales, din pricina ispitei de a plăti polițe unor vechi inamici. Încă din 1914, un studiu inspirat din spionajul german reținea faptul că „e o regulă generală să nu se țină seama de «confesiunile» spionilor, cu toate că ne oferă reușite lecturi melodramatice. Natura subiectului e că oamenii care ar dori să vorbească nu pot să o facă, iar cei care pot - nu vor să vorbească” 21.

Nici maniera bombastică de prezentare a unor operațiuni secrete, folosită cu generozitate de unii foști spioni, nu contribuie la sporirea calității de izvor istoric a acestui gen de lucrări. În acest sens, jurnalistul australian Phillip Knightley avertiza că „toate poveștile spionilor trebuie tratate cu un scepticism maxim. Chiar și situațiile de genul «acum pot să vă spun», în care spionii care au păstrat tăcerea timp de 40 de ani dezvăluie în sfârșit marile triumfuri ale agențiilor lor, se dovedesc a fi, la o atentă examinare, în cel mai bun caz, exagerări și, în cel mai rău, mituri și legende” 22.

În ceea ce privește lucrările de analiză a românesc, situația actuală a istoriografiei românești nu este prea strălucită. Fără a exista o lucrare consacrată exclusiv acestui subiect,

informații în măsură să contribuie la reconstituirea unor laturi ale acțiunilor externe derulate de către Securitate se găsesc diseminate într-o serie de lucrări cu un caracter mai larg. Astfel, date interesante despre activitatea de peste hotare a Securității în primii săi ani de funcționare, mai precis despre contracararea acțiunilor serviciilor secrete occidentale îndreptate spre racolarea a diverși români (printre care Aurel Decei²³, 1. Bibescu, Grigore Moisil⁴) pe teritoriul Turciei, se pot obține din cartea generalului în rezervă Gheorghe Pele²⁴, deși acesta nu s-a putut desprinde integral de ideile sale de fost ofițer de securitate.

O abordare profesionistă a aspectelor complexe ale muncii de informații externe a fost realizată de istoricul Cristian Troncotă în cadrul sintezelor sale despre serviciile secrete românești²⁵. Fără a intra în detalii ale organizării și funcționării structurilor de spionaj, lucrările amintite furnizează informații utile despre Direcția de Informații Externe, rețeaua Caraman, spionajul economic și tehnico-științific, acțiunile externe de contracarare a revizionismului maghiar.

Pentru cunoașterea activității structurilor de informații externe ale Securității se impun a fi cercetate și volumele semnate de Stejărel Olaru, dedicate fie unui eveniment punctual (atacul

4 Grigore Moisil (1906-1973) - matematician, ambasador al României la Ankara (1946) (n. red.).

Legăției României de la Berna) 26, fie unui proces de durată (colaborarea Securității cu Stasi⁵) 27

Detalii interesante despre defectorii⁶ români I.M. Pacepa și Liviu Turcu, despre combaterea iredentismului și revizionismului maghiar, dar și despre procesul de desființare a Securității și crearea a noilor servicii secrete românești sunt oferite de generalul Aurel Rogojan, ofițer de securitate care în timpul evenimentelor din decembrie 1989 deținea funcția de șef de cabinet al generalului Iulian Vlad, șeful Departamentului Securității Statului²⁸.

Nu în ultimul rând se cuvine amintită contribuția diplomatului și istoricului Alexandru Popescu la descifrarea unor fațete ale spionajului. Dintre lucrările sale, ne-a reținut atenția în primul rând cea consacrată diplomaților-spioni, care conține un capitol consistent („România pe fronturile Războiului Rece diplomatic”, pp. 231 –

5 STASI - prescurtare în limba germană de la Das Ministerium für Staatssicherheit (Ministerul pentru Securitatea Statului), care a fost serviciul secret și poliția politică a fostei Republici Democrată Germane (nota coord.).

6 Dat fiind specificul prezentului volum și prezenței sporite în această lucrare a anumitor termeni proprii jargonului serviciilor secrete, redactorul a admis utilizarea unor cuvinte inexistente în Dicționarul explicativ al limbii române, calchiate după limbile străine de proveniență. Bunăoară, pe parcursul cărții se vor regăsi cuvinte precum „defector” (cu sensul de trădător, menționat ca atare doar în Marele dicționar de ologisme), „conspirație”, „a conspira” (cu sensul de a acoperi), „a legenda” (cu sensul de a crea o poveste veridică în jurul unui agent, a unei situații) și altele. Acești termeni sunt explicați în note de subsol când apar prima dată în text (n. red.).

313) consacrat tocmai activităților de spionaj desfășurate pe diverse meridiane de ofițerii de securitate cu acoperire diplomatică²⁹.

Pentru investigarea temei este esențială și consultarea unor lucrări realizate de specialiști de peste hotare. Date interesante pot fi extrase din lectura volumului publicat în 1972 de Pierre Accoce și Daniel Pouget³⁰, despre activitățile îndreptate împotriva NATO derulate de rezidența românească din Paris, deși cei doi autori au fost acuzați, pe bună dreptate, că au căzut în plasa întinsă de serviciile secrete franceze și au tins să acorde o importanță nejustificată unor acțiuni controlate, de fapt, chiar de aceste servicii. Nu lipsită de interes este și lucrarea ziaristului Thierry Wolton, consacrată activităților de spionaj derulate de sovietici în Franța³¹. Acesta a abordat și probleme legate de operațiuni puse la cale de Securitate pe teritoriul francez, cum a fost cazul „rețelei Caraman” sau al activităților de dezinformare și propagandă.

Unele informații sumare despre acțiunile spionajului românesc, în special în spațiul arab, sunt disponibile într-o lucrare clasică despre operațiunile externe ale KGB, realizată de Christopher Andrew și Oleg Gordievski³². Tot din istoriografia anglo-saxonă merită reținute și lucrările istoricilor Dennis Deletant³³ și Larry L. Watts³⁴, care aduc date referitoare în special la acțiunile derulate de Securitate în rândul

emigrației române și pentru contracararea organizațiilor iredentiste maghiare din Occident.

Pe baza investigațiilor în arhive și a acestei (aparent!) bogate bibliografii, am încercat să realizăm schiță istorică a serviciului românesc de informații externe care să păstreze un echilibru între imaginarul colectiv construit în jurul serviciilor secrete și structurile și acțiunile reale derulate în intervalul 1948 - 1989. Demersul nostru a urmărit atât eliberarea de viziunea conspiraționistă asupra istoriei, potrivit căreia nu există act politic în spatele căruia să nu se întrevadă intervenția ocultă a serviciilor secrete, cât și evitarea opticii pseudo-raționaliste, caracterizată prin respingerea apriorică a manipulărilor și intervențiilor provocatoare ale instituțiilor secrete în câmpul politic.

Primul capitol urmărește evoluția organizatorică a spionajului de la ultimii ani de funcționare a Serviciului Special de Informații - primă formă de instituționalizare a ului în România, trecând prin formulele succesive de inspirație sovietică - Direcția de Informații Externe (DIE), Direcția Generală de Informații (DGI), Direcția Generală de Informații Externe (DGIE), până la formulele mai moderne ale anilor 1970 și 1980 - Departamentul de Informații Externe (DIE) și Centrul de Informații Externe (CIE).

Capitolul al II-lea, consacrat persoanelor din

fruntea spionajului, încearcă să le deslușească biografiile mai mult sau mai puțin complexe. În această privință, suntem convinși că mediul din care au provenit, convingerile lor politice, educația și formarea lor ca profesioniști ai informațiilor sunt elemente în măsură să faciliteze înțelegerea mai nuanțată a impactului pe care șefii l-au avut asupra organizării, conducerii și misiunilor concrete ale structurilor de spionaj din epocă.

În cel de-al treilea capitol ne-am oprit asupra unei probleme foarte delicate, încercând să răspundem întrebărilor legate de raportul dintre calitățile native și cele dobândite ale ofițerului de informații și să detaliem, în măsura în care informațiile au fost accesibile, modalitățile de selectare, instruire și testare a oamenilor trimiși pe „frontul invizibil”.

Ultimul capitol aduce în atenția cititorului, alături de unele operații oarecum cunoscute (penetrarea comandamentului NATO de către rețeaua Caraman, aspecte inedite ale activității de intelligence din intervalul 1948 – 1989: captarea bunăvoinței și repatrierea unui savant de talia lui Henri Coandă, „influențarea pozitivă” a baronului

Elie de Rothschild⁷⁸, operațiunile valutare secrete, spionaj tehnico-economic.

Volumul se încheie cu o serie de concluzii, formulate însă într-o manieră relaxată, lucrarea noastră dorindu-se a fi mai degrabă de tipul definit de Umberto Eco drept și nu una redactată de pe poziții excathe⁹.

Capitolul 1

Evoluția organizatorică a spionajului românesc

Ex nihilo

*Lucretius, Poemul naturii, 1, 149.*¹⁰

În primii ani de funcționare, Securitatea, instituție predominant represivă în plan politic intern, n-a avut atribuții în plan informativ extern, deși nu era deloc dezinteresată de astfel de aspecte. Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP) a fost înființată prin Decretul nr. 221 din 30 august 1948 și a acționat pentru identificarea și lichidarea tuturor persoanelor considerate

7 Elie de Rothschild (1917-2007) - membru al celebrei familii de origine evreiască Rothschild, luat prizonier de armata germană după declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, internat în lagăre de prizonieri pentru ofițeri până în 1944. După război, a contribuit la refacerea influenței economice a băncii Rothschild Freres (n. red.).

8 Operă deschisă - concept introdus de Umberto Eco, care este favorabil deciziei artistului de a lăsa la alegerea publicului sau a hazardului anumite aspecte ale operei sale (în lb. it.) (n. red.).

9 Pe un ton dogmatic (în lb. lat.) (n. red.).

10 Din nimic nu se face nimic (în lb. lat.), în Carus Titus Lucretius, Poemul naturii, trad., pref. și note de D. Murărașu, Ed. Minerva, București, 1981.

periculoase pentru regim, inclusiv în afara granițelor țării:

Art. 2. Direcția Generală a Securității Poporului are ca îndatoriri apărarea cuceririlor democratice și asigurarea securității Republicii Populare Române, contra uneltirilor dușmanilor din interior și exterior.¹

Cu toate că era prevăzută o activitate împotriva „dușmanilor din exterior”, în DGSP nu a existat, în prima formă de organizare, o direcție aparte care să se ocupe de problemele externe. Activitatea de contraspionaj și de informații externe a fost apanajul Serviciului Special de Informații (SSI), aflat în subordinea directă a Președinției Consiliului de Miniștri². Ca atare, o înțelegere adecvată a evoluției activității informative externe derulate în timpul regimului comunist reclamă o incursiune, fie ea și sumară, în perioada de început a acestui gen de acțiuni.

Cântecul de lebadă – Serviciul Special de Informații

(SSI) (1948 – 1951)

Instituționalizarea spionajului românesc: nașterea Serviciului Secret

În mod tradițional, până la instaurarea regimului comunist activitățile informative peste hotarele României erau efectuate de către Serviciul Special de Informații (SSI). Istoria acestui serviciu a început în condițiile tulburi ale Primului Război Mondial, când, la 20 februarie

1917, generalul Constantin Prezan¹¹, șeful Statului Major General, a aprobat Instrucțiunile asupra organizării și funcționării Serviciului de Informații³. Documentul fusese elaborat de Biroul Informații al Secției I, din cadrul Marelui Cartier General, pornindu-se de la organizarea structurilor similare existente în armata franceză⁴.

Din punct de vedere practic, de o excepțională însemnătate a fost inițiativa agentului de siguranță Mihail Moruzov¹², care a creat, în martie 1917, așa-numitul Serviciu de informații și siguranță al Deltei, structură informativă secretă care lucra tot sub ordinele Marelui Cartier General al Armatei Româncă, dar care avea în componență trei subcomisari de poliție, trei agenți speciali din Direcția Siguranței Generale și un sergent detașat de la Poliția din Tulcea⁶. Astfel, de la bun început, noua structură avea un caracter hibrid (personal din Siguranță și Poliție, dar cu obiective informative fixate de Armată), ceea ce a dus în timp, pe fondul unor conflicte și antipatii personale dintre Moruzov și Romulus Voinescu¹³, șeful Siguranței, la unele

11 Constantin Prezan (1861-1943) - mareșal în armata română, șeful Marelui Cartier General (1916-1920) (n. red.).

12 Mihail Moruzov (1887-1940) - directorul Serviciului Secret de Informații (1924-1940). A fost asasinat în penitenciarul Jilava, de un comando al Mișcării Legionare (n. red.).

13 Romulus Voinescu (1867-1936) - licențiat în drept la București, doctor în drept la Paris, magistrat, secreter general la Ministerul de Interne (1918), inspector general, apoi director al Siguranței (1919-

eșecuri informative și la tentative de anihilare reciprocă a celor două structuri de informații.

Într-o primă rundă, succesul a fost de partea lui Romulus Voinescu, astfel că structura informativă creată de Moruzov și pusă în slujba Marelui Cartier General și-a încetat activitatea în vara anului 1920, iar Moruzov, după ce a fost chiar arestat, „va vegeta în următorii patru ani, într-un post de funcționar la primăria din Constanța” 7. De altfel, aceste conflicte dintre Siguranță și organismele informative din subordinea Armatei au depășit rivalitatea personală a celor doi și s-au prelungit în întreaga perioadă interbelică. Și, sub alte forme, le vom regăsi ulterior în ciocnirile și rivalitățile dintre SSI și Securitate, între Securitate și Direcția de Informații a Armatei sau chiar în interiorul Securității, între structurile de informații externe și cele cu atribuții interne (mai ales cu Direcția Contraspionaj).

Încă din perioada interbelică, unul dintre domeniile cele mai disputate a fost monopolul asupra activității informative externe. În anul 1924, după perioada de incertitudini și experimente organizatorice care a urmat încheierii Primului Război Mondial, în condițiile acutizării amenințărilor venite dinspre spațiul Uniunii Sovietice și ale scoaterii partidului comunist în afara legii, Armata Română și-a reorganizat structura de informații, sub

denumirea de Biroul Secret din Divizia a II-a (Serviciul Secret), organism tehnic civil, subordonat șefului Secției a II-a din Marele Stat Major (MStM), avându-l la conducere pe Mihail Moruzov (din 1 mai 1925). Definit drept „un om întreprinzător, energic, curajos și cu înclinații native pentru munca de informații și contrainformații”, Moruzov a transformat această instituție într-un organism de informații al statului român de primă importanță. Astfel, la finele anilor 1960, chiar ofițerii de securitate erau nevoiți să admită că, pe plan extern, biroul a desfășurat „o vastă activitate informativă folositoare țării, asigurându-și surse de informare în întreaga Europă” 8.

Cu o tradiție proprie în domeniul informativ, cu personal bine pregătit și cu o infrastructură considerabilă, Siguranța nu a privit cu ochi buni apariția noului „actor” de pe scena culegerii de informații. De aceea, competitorul a fost privit cu suspiciune și, nu o dată, eforturile sale de constituire a noilor rețele informative interne și externe au fost sabotate.

În perioada interbelică, Siguranța și-a trimis agenții în străinătate doar în mod sporadic, dar, la ordinul lui Romulus Voinescu, printre cei urmăriți s-au numărat Moruzov și oamenii săi. În replică, în 1927, Moruzov propunea trecerea Poliției de Siguranță în subordinea Marelui Stat Major. Deși această idee a fost, evident, respinsă, Moruzov nu

a renunțat, obținând, după trei ani, ca atribuțiile Siguranței în domeniul culegerii informațiilor în exteriorul țării să fie anulate⁹. Desigur, folosind diverse argumente, conducerea Siguranței a încercat să-și reia aceste atribuții, dar fără succes¹⁰. Ca urmare, începând cu anul 1930, se poate vorbi de un veritabil monopol al activității informative, instituit în beneficiul

Serviciului Secret, astfel că putem afirma că această structură a fost „strămoșul” direct al Direcției de Informații Externe din anii 1950.

De la Serviciul Secret la Serviciul Special de Informații.

Mutații organizatorice și operative

Pentru a înlătura o posibilă ambiguitate terminologică, trebuie să amintim faptul că denumirea „Serviciul Special de Informații” a fost folosită pentru prima dată la începutul lunii decembrie 1927, când Moruzov a înaintat șefului MStM un memoriu privind reorganizarea „Serviciului Secret”, prin înființarea unor „structuri informative ofensive, care să acopere toate punctele cardinale, cunoscute sub denumirea de Frontul de Est, de Sud și de Vest”¹¹. În pofida noii denumiri, până în toamna anului 1941 s-a folosit pe larg titulatura de Serviciul Secret.

Ierarhic, până în anul 1934, serviciul a fost subordonat MStM. După apariția unor tensiuni, Moruzov a făcut uz de influența sa și a obținut

trecerea serviciului în subordinea directă a ministrului Apărării Naționale, până în ianuarie 1938, când generalul Ion Antonescu, aflat atunci în postul de ministru al Apărării Naționale, a decis revenirea serviciului la MStM. Situația a avut însă un caracter efemer, întrucât în 5 decembrie 1938, serviciul a trecut în subordinea directă a ministrului Apărării Naționale. Odată cu Decretul-lege nr. 3.083 din 8 septembrie 1940, Serviciul Secret ținea de Președinția Consiliului de Miniștri.

Din punct de vedere organizatoric, semnificativă este schema de organizare a serviciului din anul 1934, când s-au ordonat compartimentele deja existente. Formula adoptată atunci s-a păstrat, în linii mari, până la reorganizările din toamna anului 1940.

Organigrama Serviciului Secret cuprindea:

1. Conducerea: un director general și un ajutor;

2. Birouri centrale:

a) Biroul Secretariatului;

b) Biroul Personal;

c) Biroul de Studii;

d) Biroul Casieriei;

e) Biroul Informații strict secrete (care organiza deplasările curierilor externi);

3. Serviciul S (Secret) Extern (Secția I Informații);

4. Serviciul S Intern (Secția a II-a

Contrainformații);

5. Rezidențele teritoriale;

6. Biroul juridic;

7. Serviciul tehnic.

Din unghiul de vedere al analizei noastre, cel mai important compartiment era Serviciul S Extern (Secția Informații), care avea misiunea de a culege informații din străinătate. Structura sa era următoarea:

I. Biroul de căutare a informațiilor în adâncime, prin agentură proprie, specializată pe fronturi:

a) Frontul de Est: Biroul 1 - URSS, Biroul 2 - Polonia și țările baltice, Biroul 3 - China, Japonia și Manciuria, Biroul 4 - Politico-economic;

b) Frontul de Sud: Biroul 1 - Bulgaria, Biroul 2 - Iugoslavia, Italia, Albania, Biroul 3 - Turcia, Grecia, Spania și nordul Africii, Biroul 4 - Politico-economic;

c) Frontul de Vest: Biroul 1 - Ungaria, Biroul 2 - Germania, Biroul 3 - Cehoslovacia, Franța, Anglia, Belgia, Biroul 4 - Politico-economic¹²;

II. Biroul de căutare a informațiilor periferice, prin centrele de informații:

a) Frontul de Est:

Centrul Informativ Cernăuți, cu subcentrele înaintate Hotin, Lipcani, Soroca;

— Centrul Informativ Chișinău, cu subcentrele înaintate Rezina, Criuleni, Tighina,

Cetatea Albă;

b) Frontul de Sud: Centrul Informativ București, cu subcentrele înaintate Giurgiu și Bazargic;

c) Frontul de Vest: Centrul Informativ Oradea, cu subcentrele înaintate Arad, Cărei și Satu Mare;

d) Biroul de legătură cu serviciile de informații străine¹³.

Din punct de vedere operativ, în activitatea informativă, Serviciul Secret a utilizat, atât pe plan intern, cât și pe plan extern, sistemul rezidențelor conspirate. Acestea erau conduse de un rezident, adică de un angajat al serviciului, care de obicei acționa sub o acoperire oficială și care avea sarcina de a coordona activitatea informativă a doi-trei agenți ai serviciului și a unei rețele proprii de informatori, de a sintetiza datele culese și a le transmite Centralei Serviciului prin mijloace specifice, înainte de trimiterea la post, rezidenții beneficiau de un instructaj de specialitate, efectuat de șeful agenturii din cadrul „frontului” în care era trimis, și primeau un cifru folosit pentru transmiterea informațiilor.

Rezidențele informative au fost create în țările balcanice, în statele riverane Mării Mediterane, dar și în țări din centrul și vestul Europei. Ulterior, conducerea serviciului a ajuns la concluzia că era necesară constituirea de rezidențe și în țări „neutre sau excentrice față de

obiectivul urmărit”. Rezidenții și agenții erau trimiși la post sub acoperire de consul, viceconsul, atașat de presă, corespondent de presă, atașat cultural, atașat militar, secretar al atașatului militar etc. Această manieră de trimitere la post peste hotare a creat iritare la nivelul

Ministerului Afacerilor Străine, care avea obligația să asigure persoanelor cu acoperire diplomatică un minimum de pregătire de specialitate, manifestându-se teama că agenții Serviciului Secret își vor exercita abilitățile informative și în supravegherea activităților, mai mult sau mai puțin oneste, derulate de diplomați de carieră. Se folosea ca acoperire și calitatea de angajat al Serviciului Maritim Român (SMR) sau de agent comercial al unor întreprinderi industriale românești.

Preocuparea pentru păstrarea conspirativității activității și cadrelor de informații era evidentă. Funcționarii Secției I Informații aveau, cu toții, nume conspirative, sub care erau cunoscuți pe întreaga perioadă a activității. Numele conspirativ era folosit în relațiile cu colegii, pentru semnarea tuturor lucrărilor întocmite, a statelor de plată și a oricăror alte documente. Numele real era cunoscut doar de șeful secției și de directorul serviciului, în unele cazuri și de un funcționar din cadrul structurii de personal.

Recrutarea personalului se făcea în special

prin metoda recomandării unor oameni care păreau a poseda aptitudini, cunoștințe și studii adecvate pentru munca în Serviciul Secret. Mihail Moruzov recunoștea că avea „puteri aproape discreționare în privința angajării personalului Serviciului” 14, care provenea în special din rândul ofițerilor activi (aduși în Serviciul Secret prin detașare) sau în rezervă, „capabili, corecți, prezentabili” și cunoscători acel puțin o limbă străină¹⁵. Treptat, funcționarii civili au devenit tot mai numeroși. Erau preferate persoane cunoscătoare de limbi străine (în special cele vorbite în țările vecine României), cu vârsta sub 30 de ani, necăsătorite, care „să nu fi făcut politică”. Ierarhia funcționarilor era următoarea: agent stagiar, agent, șef de echipă, șef de grupă, subdirector, director, subdirector general și director general.

Din punct de vedere al studiilor, viitorul angajat al serviciului trebuia „să fie titrat și de preferință inginer” Totodată, erau preferați candidații de sex masculin, serviciul fiind „o instituție eminentă a bărbaților”, personalul feminin reprezentând o rară excepție”.

Informațiile utile beneficiarilor (Ministerul Apărării Naționale, Palatul Regal, alte structuri ale statului român) erau obținute de Serviciul Secret printr-o multitudine de metode și mijloace specifice: recrutarea de informatori, exploatarea surselor deschise (presa străină, emisiuni

radiofonice), interogarea persoanelor capturate în timpul tentativelor de trecere ilegală a frontierei (dezertori, spioni, contrabandiști), cenzura corespondenței, interceptarea convorbirilor, trimiterea peste hotare a unor agenți, sub acoperirea de turiști, cu misiunea de a culege date privind căile de comunicație, obiective militare și industriale, sisteme de aprovizionare etc. De asemenea, se practica schimbul de date și informații cu serviciile secrete ale altor state.

Rolul principal în culegerea de informații îi revenea însă informatorului. Recrutarea acestuia era un proces complex, care necesita un studiu laborios și identificarea celei mai potrivite metode de abordare. „Punctarea”¹⁴ unui informator valoros se făcea de către un agent indicator, a cărui principală misiune era studierea persoanelor cu acces în mediile sau obiectivele care prezentau interes pentru serviciu și selectarea acelor care, din cauza anumitor slăbiciuni, vicii, stări afective, convingeri politice, se pretau la recrutare. În atenția agenților Serviciului Secret s-a aflat „imensul număr de conaționali români risipiți în toată Europa”, dar și ziariști și consuli din țările neutre (aceștia urmând a fi folosiți mai ales după ce părăseau țara în care fuseseră recrutați), funcționari, oameni politici, diplomați,

14 „Punctarea” reprezenta prima etapă a procesului de recrutare a unui informator, constând în identificarea persoanei cu posibilități optime de informare asupra obiectivului ales, indiferent dacă acesta era o persoană, o instituție sau im mediu social.

comercianți, industriași, ziaști, cadre militare și polițieniști din țările vizate.

Odată fixat obiectivul, recrutarea propriu-zisă era încredințată agentului recrutor, care îl contacta și îl atrăgea la colaborare pe cel vizat. Ca metode, informatorii erau atrași să colaboreze „fie prin angajare directă, fie forțându-i să ne facă servicii”. Așadar, străvechea tactică a „morcovului și a bățului” era folosită în egală măsură, în funcție de situația operativă concretă.

Conspirativitatea rețelei informative era deplină, identitatea reală a informatorului fiind cunoscută numai de agentul care-l recrutase. Rezidentul și Centrala serviciului nu cunoșteau numele său real, ci numele conspirativ.

Informatorilor nu li se întocmeau dosare de evidență, iar răsplata serviciilor oferite se făcea cu maximă discreție. Mai precis, s-a pus la punct un sistem de curieri secreți care se deplasau pe un anumit circuit și îi contactau în locuri publice, pe baza unor parole, pe informatori. Aceștia primeau sumele de bani în plicuri sigilate și, uneori, ofereau curierilor, la schimb, plicuri cu informații. În anumite circumstanțe, astfel de misiuni externe au fost executate și de unii rezidenți sau chiar de Moruzov personal.

Transmiterea în țară a informațiilor obținute de rezidențe se făcea fie prin curierul diplomatic, fie prin telegrame și scrisori cifrate, fie prin transmisiuni radio, realizate prin posturile de

radio emisie-recepție instalate conspirativ, de obicei, la sediul legațiilor României. Ulterior, specialiștii serviciului au construit o „valiză diplomatică blindată” 17, de dimensiuni mici, ce conținea un post de radio-emisie, sporind astfel mobilitatea agenților și micșorând riscul identificării postului de către serviciile de contraspionaj adverse.

În ceea ce privește extragerea informațiilor din presă, pe lângă ceea ce obțineau rezidențele din exterior din studiul publicațiilor din țara-gazdă, la finele anului 1940 Secția I Informații era abonată la un număr de 55 ziare și reviste care apăreau în opt țări¹⁸. Totuși, se pare că exista tentația de a suplini recrutările de informatori valoroși din cercurile politice, militare și economice de interes prin folosirea intensă a informațiilor publice. Ca dovadă, în toamna anului 1940, printr-o rezoluție asupra unui raport al șefului SSI, generalul Ion Antonescu avertiza că „informațiile furnizate de fostul Serviciu Secret erau simple compilații din ziarele străine” 19.

Căutarea și obținerea informațiilor de către personalul Serviciului Secret se făcea pe baza unor planuri anuale de căutare a informațiilor. Acestea erau întocmite pornindu-se de la necesitățile informative ale beneficiarilor (în principal, MStM, dar și Palatul Regal, Ministerul Afacerilor Străine, Ministerul Afacerilor Interne). Pornind de la obiectivele formulate în planul

anual, șefii „fronturilor” elaborau propriile planuri de căutare a informațiilor, structurate pe probleme și obiective. Pe baza acestora, se întocmeau ulterior, care erau transmise șefilor de rezidențe din cadrul fronturilor, de unde erau mai departe repartizate agenților, în funcție de posibilitățile informative ale fiecăruia²⁰.

Începând din toamna anului 1938, în scopul creșterii eficienței și a obținerii unui „produs finit” cât mai elaborat, în cadrul fiecărui „front” s-a separat activitatea de culegere de informații, de activitatea de analiză și sinteză a acestora. La baza acestei delimitări au stat și o serie de argumente de ordin profesional (creșterea gradului de compartimentare a activităților), dar și de ordin administrativ (controlul eficient al folosirii fondului alocat cheltuielilor informative speciale). Ca urmare, culegerea informațiilor a fost încredințată exclusiv agenturii, în vreme ce „frontul” făcea analiza și sinteza. Deși agentura era parte componentă a „frontului”, șeful acesteia nu se subordona șefului „frontului”, ci directorului serviciului.

Compartimentarea și conspirativitatea excesivă, precum și caracterul personal pe care Moruzov l-a imprimat activității serviciului, au făcut ca la arestarea acestuia, în 6 septembrie 1940, o bună parte a liniilor informative din exterior să nu mai poată fi descifrată de nimeni din cadrul serviciului. Mihail Moruzov și ceilalți

angajați ai Serviciului Secret au refuzat să destăinuie atât anchetatorilor militari, cât și celor din poliția legionară, informațiile despre agentura și rezidențele folosite, solicitând o discuție directă cu generalul Antonescu¹⁵. Asasinatele săvârșite de legionari la închisoarea Jilava, în noaptea de 26/27 noiembrie 1940¹⁵, au tranșat în mod nedorit acest ultim joc operativ în care s-a angajat Moruzov. Astfel, o bună parte din secretele activității Serviciului Secret au fost duse în mormânt de către întemeietorul său.

Serviciul Special de Informații în timpul guvernării

Antonescu

Instaurarea guvernului Ion Antonescu în 4 septembrie 1940, cu sprijinul Mișcării Legionare, a fost primul șoc politic major resimțit de structurile de informații ale statului român: una dintre formațiunile politice considerate subversive și o amenințare la adresa siguranței naționale devenea forță de guvernare! ¹⁶Această răsturnare

¹⁵ în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, în închisoarea din Jilava, legionarii au ucis 64 de oameni politici, foști demnitari ai statului român, aflați în stare de arest la acest penitenciar. Printre ei s-a aflat și Mihail Moruzov (nota coord.).

¹⁶ Instalat în fruntea guvernului pe Ion Antonescu, la 4 septembrie 1940, prin decret regal. A doua zi după numire, generalul, învestit cu puteri depline, i-a cerut însă regelui să abdice, iar la 6 septembrie 1940, Mihai I a devenit rege al României (1940-1947). La puțin după aceea, în 14 septembrie 1940, a fost proclamat Statul național-legionar român, iar Horia Sima, șeful Mișcării Legionare, a devenit vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (n. red.).

de situație a condus la demiterea și arestarea lui Mihail Moruzov, ceea ce deschidea larg calea unor acțiuni vindicative, în măsură să pună în pericol sistemul de informații al statului.

Bun cunoscător al forței și importanței serviciilor de informații, imediat după preluarea puterii, generalul Ion Antonescu a acționat în direcția obținerii controlului personal asupra acestor structuri și a preîntâmpinării unei acțiuni similare din partea conducătorilor Mișcării Legionare.

În acest sens, la 8 septembrie 1940 a emis Decretul-lege nr. 3.083 pentru înființarea Serviciului Special de Informații (SSI), subordonat direct Conducătorului statului¹⁷. Deși funcționa pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, din punct de vedere al înzestrării bugetare, logistice și administrative SSI depindea de Secretariatul General al Ministerului Apărării Naționale. Colonelul Ioan Nicolaid a fost desemnat succesorul lui Mihail Moruzov, dar, în pofida unor calități indiscutabile de militar, el nu a reușit să controleze degringolada în care intrase serviciul după instaurarea statului național-legionar la 14 septembrie 1940. Distrugerea unei părți a arhivei, arestarea unor funcționari implicați în supravegherea și reprimarea Mișcării Legionare,

¹⁷ Ion Antonescu deținea funcția de președinte al Consiliului de Miniștri, iar din 8 septembrie 1940 și-a arogat titlul de „Conducător al statului” (n. red.).

deconspirarea unor informatori aduseseră serviciul în imposibilitatea de a-și îndeplini misiunea fundamentală: orientarea informativă a conducerii statului²².

Conștient de situația gravă care se crease, generalul Ion Antonescu a luat noi măsuri: la 12 noiembrie 1940 a fost elaborat Decretul-lege nr. 3.813 privind organizarea și funcționarea SSI, iar funcția de director general i-a fost încredințată lui Eugen Cristescu.

Din acel moment, configurația serviciului a fost următoarea²³:

1. Conducerea: director general Eugen Cristescu, director general adjunct;

2. Secretariatul: Biroul Personal, Biroul Administrativ, Biroul desenatori;

3. Secția I Informații: Frontul de Est, Frontul de Vest, Frontul de Sud;

4. Secția a II-a Contrainformații - care avea în compunere patru grupe și cinci birouri: Biroul Juridic, Biroul „G”, Biroul Cifru, Biroul Tehnic, Biroul Identificări.

Secția I Informații a fost condusă inițial de lt.-col. I. Dumitrescu, succedat, din mai 1941, de col. Ioan Lissievici. Acesta s-a dovedit o personalitate de excepție, menținându-se la comanda secției până la începutul anului 1944, perioadă în care s-a remarcat printr-o activitate ingenioasă și eficientă. Astfel, imediat după instalarea în funcție, în colaborare cu specialiști ai MStM, pornind de la

ideea iminenței implicării României în război, Lissievici a întocmit planul de căutare a informațiilor.

Tot la inițiativa sa, în perioada 20 mai-20 iunie 1941, a fost creat Eșalonul mobil, un nucleu informativ dedicat special preconizatei campanii împotriva Uniunii Sovietice. Acesta era împărțit în două birouri (Biroul 1 Agentură și Biroul 2 Studii), dispunea de trei echipe (tehnică, sanitară și de desenatori) și coordona centrele informative de la Suceava, Iași, Galați și subcentrele de la Tulcea și Fălciu. Pentru cercetarea informativă în spatele liniei frontului a fost creată ulterior și grupa „Vulturul”.

De asemenea, col. Lissievici a acționat cu hotărâre pentru îmbunătățirea dotării materiale a secției (cu automobile, armament, echipament de telecomunicații), dar și pentru asimilarea gradelor pe care le aveau funcționarii civili ai SSI cu gradele ofițerești (un agent era echivalent cu gradul de sublocotenent, în vreme ce directorul general era asimilat generalului de brigadă) 24.

Dinamica deosebită imprimată activităților informative prin intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial la 22 iunie 1941, noile obiective intrate în aria de competență a SSI și creșterea personalului serviciului au impus o nouă reorganizare. Prin transformarea unor birouri în secții și prin înființarea unor structuri noi, la începutul anului 1942 s-a ajuns la un număr total

de 12 secții, coordonate de un aparat de conducere central, și un Oficiu de Studii și Documentare: Secția I Informații Externe, Secția a II-a Contrainformații, Secția a III-a („G”) - Relații Externe, Secția a IV-a Contraspionaj, Secția a V-a Contrasabotaj, Secția a VI-a Filaj și cenzura corespondenței, Secția a VII-a Personal, Secția a VIII-a Juridică, Secția a IX-a Tehnică, Secția a X-a Radio, Secția a XI-a Auto, Secția a XII-a Administrativă.

În acest context, s-a înregistrat și o creștere importantă a efectivelor umane. Astfel, dacă în 1934 serviciul dispunea de 228 de angajați, în 1943 ajunsese la 1.083 de cadre.

Chiar dacă din punct de vedere organizatoric, al încadrării cu personal și al dotării materiale a SSI au avut loc mutații semnificative în această perioadă, schimbările intervenite în mijloacele și metodele de obținere a informațiilor au fost minime.

Rezidențele externe ale SSI au continuat să asigure un flux constant de informații politice, economice, militare și sociale atât din spațiul sovietic, cât și din țările aliate în acel moment cu România. De exemplu, în teritoriul românesc ocupat de Ungaria în urma Dictatului de la Viena funcționau șase rezidențe, la care se adăuga cea de la Budapesta. În cazul Italiei, alt aliat de conjunctură al României, existau rezidențe ale SSI la Roma și la Milano. În Bulgaria fuseseră create

trei rezidențe (două la Sofia și una la Varna) și șapte rețele informative (trei în Sofia și câte una la Vidin, Ruse, Silistra și Bazargic).

O atenție deosebită a fost acordată țărilor neutre. Semnificativ este faptul că în Elveția, adevărată placă turnantă a spionajului în perioada războiului, funcționau nu mai puțin de trei rețele informative (două la Berna și una la Zürich), în vreme ce la Stockholm (Suedia) acționau alte două rețele. De asemenea, la Istanbul, un alt loc predilect de confruntare între serviciile secrete, fuseseră create trei rezidențe, care coordonau cinci rețele informative. Acestora li se adăugau o rezidență și două rețele informative la Ankara. Nu lipsit de importanță este și faptul că SSI dispunea de rezidențe și rețele informative la Tirana, Cairo, Beirut și chiar la Teheran²⁵.

De asemenea, menționăm că efectivele Secției I Informații externe erau, la nivelul anului 1944, de 30 de ofițeri, patru subofițeri și 120 de funcționari civili²⁶.

Totuși, în pofida unor certe succese informative și a obținerii unor date valoroase despre acțiunile ce vizau înlăturarea mareșalului Ion Antonescu de la conducerea României și scoaterea țării din alianța cu Germania, conducerea SSI nu a reușit să gestioneze optim criza politică intervenită la 23 august 1944. Astfel, pentru a doua oară în istoria sa, serviciul a fost decapitat, prin arestarea lui Eugen Cristescu, arhivele i-au

fost capturate de foștii inamici și, din nou, angajații au avut surpriza de a vedea foștii suspecti și urmăriți în posturi guvernamentale de primă importanță, de unde au declanșat o epurare dură a cadrelor de informații.

„Comunizarea” Serviciului Special de Informații

Imediat după 23 august 1944 conducerea SSI a fost încredințată colonelului Victor Siminel, la acel moment șef al Secției I Informații Externe, succedat, cu începere din 19 septembrie

1944, de colonelul Ioan Lissievici. Pus de către conducerea provizorie la dispoziția MStM în 27 august 1944, după trei zile SSI a fost trecut în subordinea Ministerului de Război.

Încă din această perioadă, unii angajați ai serviciului au fost arestați și anchetați, sub pretextul clarificării legăturilor cu Gestapo¹⁸ și cu Abwehr¹⁹: lt.-col. Florin Becescu, șef al Secției a

18 Gestapo - abreviere de la Geheime Staatspolizei (poliția secretă de stat), serviciul poliției secrete al Germaniei naziste. A fost înființată în 1933, de Hermann Goring, dar după un an a trecut sub administrarea lui Heinrich Himmler (din 1936, șef al Poliției germane). Sediul central al instituției era în Prinz-Albrecht-Straße, Berlin. În fruntea Gestapo s-au aflat: Rudolf Diels (1933-1934), Reinhard Heydrich (1934-1939), Heinrich Müller (1939-1945). Gestapo a fost dizolvat în mai 1945 (n. red.).

19 Abwehr - serviciu de informații și contrainformații al armatei germane, ce funcționa pe lângă Marele Stat Major. A funcționat între anii 1920 și 1945. În fruntea Abwehr s-au aflat: col. Friedrich Gemppe (1921-1927), mr. Gunther Schwantes (1927-1929), lt.-col. Ferdinand von Bredow (1929-1932), amiral Konrad Patzig (1932-1935), amiral Wilhelm Canaris (1935-1944), general-maior de poliție Walter

IV-a Contraspionaj, directorul Nicolae Trohani, șeful de cabinet al lui Eugen Cristescu, Gheorghe Cristescu (fratele lui Eugen Cristescu), șef al Secției a IX-a Tehnică. După semnarea Convenției de Armistițiu între guvernul român și guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, la 12 septembrie, represiunea împotriva angajaților SSI a luat alte forme. Întrucât în 19 septembrie a fost publicată Legea nr. 461, „de purificare a aparatului de stat”, la 6 octombrie 1944 a fost constituită în cadrul SSI o comisie pentru „purificarea funcționarilor civili”. Rezultatele activității acestei comisii au fost aproape nule, dar „pe motive de economii bugetare” s-a renunțat la serviciile funcționarilor civili diurnisti, obținându-se o reducere a efectivelor de 30%²⁷.

Într-o situație deosebit de dificilă s-au aflat și rezidenții externi ai SSI, atât cei aflați în țări aliate Axei, cât și cei aflați în statele neutre sau devenite aliate ale României după 23 august. Din cei 40 de rezidenți, numai 20 dispuneau de fonduri de rezervă, care să le permită o activitate autonomă pentru o perioadă de trei luni. Pentru unii dintre ei, ieșirea României din Axă a atras internarea în lagăr, iar restul au fost rechemăți la București²⁸.

Din punct de vedere al organizării, după 23 august 1944 serviciul a suferit o serie de

Schellenberg (1944-1945). Sediul instituției era în Tirpitzufer nr. 76-78, Berlin (n. red.).

modificări substanțiale. Mai precis, la 9 septembrie 1944, prin ordinul circular nr. 1.156, șeful serviciului a comunicat subordonaților noua organigramă a instituției, aprobată de Ministerul de Război:

Secția I Informații Externe (Secția a III-a de legătură cu armatele aliate a fost transformată în Birou, inclus în structura Secției I);

Secția a II-a Contrainformații, în componența căreia au fost incluse Secțiile a IV-a Contraspionaj, a V-a Contrasabotaj și Biroul Presei;

Secția a III-a Tehnică, în care au fost incluse Secțiile a IX-a tehnică, a X-a radio și Biroul Cifru;

Secția a IV-a Administrativă, rezultată din comasarea Secțiilor a VII-a personal, a XI-a auto și a XII-a administrativă, precum și a Biroului Secretariat;

Secția a VI-a Filaj corespondență externă a fost desființată;

Secția a VIII-a Juridică a fost transferată în cadrul Jandarmeriei²⁹.

După instalarea guvernului Groza, la 6 martie 1945, presiunile în direcția „purificării” SSI s-au intensificat, fiind creat și cadrul legal pentru realizarea acesteia, prin publicarea Legii nr. 217/30 martie 1945 „pentru purificarea administrației publice”³⁰. Această sarcină a devenit prioritară pentru noul director al SSI, Nicolae D. Stănescu (12 martie-12 iulie 1945), vechi funcționar al SSI, cu orientare

procomunistă.

Ca urmare, la 15 aprilie 1945 au fost alcătuite un „Tabel de funcționarii civili SSI a căror situație urmează a fi luată în discuție de către Comisia de Purificare pentru motivele specificate în dreptul fiecăruia”, care conținea 16 nume și începea cu directorul Florin Becescu, fost șef al Secției Contraspionaj, și un „Tabel nominal de funcționari civili bugetari ai SSI, care urmează a fi luați în discuție în legătură cu Legea pentru Purificarea Administrațiilor Publice”, ce avea la prima rubrică pe Gheorghe Cristescu, urmat apoi de alte 60 de persoane. Motivele invocate pentru scoaterea din serviciu erau dintre cele mai diverse: „rea purtare”, „greșeli în serviciu”, „rea comportare în afara serviciului”, „însușire de obiecte prețioase”, „simpatizant legionar”, „joc de cărți”, „are un frate simpatizant legionar”, „lipsă de tact”, „joc de curse”, „afacerist” etc³¹.

Din punct de vedere organizatoric, în această perioadă au continuat căutările pentru găsirea unei formule optime. La 14 martie 1945 serviciul dispunea de 511 funcționari și avea următoarea organizare³²:

1. Cabinet;
2. Secretariat, cu patru birouri și un cabinet medical;

3. Secția I Informații Externe:

Centrala: un secretariat și patru birouri
(Studii Vest, Căutare Vest, Studii Sud și Căutare

Sud);

Organe exterioare: Biroul 1 Căutare Vest, cu patru centre informative; Biroul 2 Căutare Sud, cu trei centre informative;

4. Secția a II-a Contrainformații: Secretariat; Biroul 1 Social-politic; Biroul 2 Contraspionaj și terorism; Biroul 3 Economic-Industrial; Biroul 4 Minorități, Iredente, Diverse; Biroul 5 Militar; Agentura I Verificări informative; Agentura a II-a Legații și spionaj;

5. Rețele contrainformative: Ardealul de Nord (Centru: Cluj), Ardealul de Sud (Centru: Sibiu), Banat (Centru:

Timișoara), Agentura „Muntenia” (Centru: Ploiești), Agentura „Oltenia” (Centru: Craiova), Agentura „Dobrogea” (Centru: Constanța).

Din punctul de vedere al subordonării, prin Decretul-lege nr. 1.264 din 18 aprilie 1945, SSI a revenit în subordinea Președinției Consiliului de Miniștri.

În ceea ce privește Secția I Informații Externe, aceasta dispunea în aprilie 1945 de 84 de angajați, dintre care 23 de ofițeri și 61 de civili. Contactele cu rezidentele externe fuseseră întrerupte, deși unele rezidențe (cea mai importantă fiind cea de la Paris) funcționau în continuare³³.

În paralel cu acțiunile de epurare, pe fondul reorganizărilor succesive, structurile SSI au fost penetrate de un număr destul de mare de noi

angajați, trimiși în acest serviciu de către partidul comunist. Elocvent în acest sens este faptul că, pe baza Deciziei ministeriale nr. 79 din 27 aprilie 1945, începând din luna mai 1945, Emil Bodnăraș²⁰, membru al Comitetului Central (CC) al Partidului Comunist Român (PCR) și secretar general al Președinției Consiliului de Miniștri, a fost însărcinat cu controlul nemijlocit al SSI.

Preluarea controlului deplin asupra serviciului de către PCR și, implicit, de către sovietici s-a concretizat prin trimiterea unei echipe din cadrul Secretariatului General al Președinției, formată din Ion Vidrașcu³⁴ (nume real Vania Didenko, agent NKVD), Ion Stroescu (Isidor Selinger, membru al Serviciului de Informații al PCR) și Lucian Stupineanu³⁵ (membru al Formațiunilor de Luptă Patriotice).

De altfel, în perioada 12 iulie 1945 - 9 ianuarie 1947, funcția de director al SSI a fost ocupată de Lucian Stupineanu

(„Stănescu Ilarion”), membru al PCR, dezertor pe Frontul de Est, revenit în țară ca șef al Secției Cercetare din Divizia „Tudor Vladimirescu”, implicat în organizarea Forțelor de Luptă Patriotice, conduse de Emil Bodnăraș.

Aceștia au acționat prin intermediul unei structuri nou-înființate - Direcția Coordonării,

²⁰ Emil Bodnăraș (1904-1976) - ofițer, exclus din armata română în 1932 deoarece a dezertat în URSS, membru al PCR din 1940, ministru al Apărării (1947-1955) (n. red.).

însărcinată oficial cu realizarea legăturii și colaborării cu instituții precum Direcția Poliției de Siguranță, Corpul Detectivilor (structură informativă acoperită a Direcției Generale a Poliției), Prefectura Poliției Capitalei și Secția a II-a a MStM.

Această direcție a fost creată în luna mai 1945, când întreg SSI a fost reorganizat, căpătând următoarea configurație: Cabinet, Direcția I Informații Externe, Direcția a II-a Contraspionaj, Direcția a III-a Contrainformații, Direcția a IV-a a Coordonării, Secția Tehnică, Secția Auto, Serviciul Secretariat, Serviciul Personal, Biroul Legături, Biroul Juridic și Biroul Rezidențe³⁶. Alte reorganizări au survenit în septembrie 1946 și în vara anului 1947, dar, în afară de revenirea la vechea titulatură de secții și apariția unei echipe de pază a, modificările au fost nesemnificative.

Rolul SSI în instaurarea regimului comunist (1945 - 1951)

Pentru a înțelege parametrii activității informative a SSI în plan intern, care a reprezentat principala direcție de acțiune în perioada 1945 - 1948, credem că sunt necesare câteva precizări asupra organizării sale. În afara structurilor centrale, activitatea serviciului pe teritoriul național era organizată pe centre și subcentre și rezidențe³⁷.

Centrul era unitatea cea mai mare, care dirija acțiunea dintr-o provincie. Era, practic, un

serviciu de informații în miniatură, având aceleași misiuni și urmărind aceleași probleme ca și Centrala SSI: informații externe, informații interne și contrainformații, contraspionaj și contrasabotaj. Un centru coordona mai multe subcentre și rezidențe.

Subcentrul era o unitate intermediară, care coordona acțiunea într-un sector (trei-cinci județe), fiind subordonat din toate punctele de vedere Centrului.

Rezidența era unitatea cea mai mică a serviciului și acționa într-un singur județ.

Pe baza acestor structuri teritoriale, încadrate cu un personal în general bine selectat, SSI și-a menținut reputația de eficiență, dobândită în perioada anterioară, acționând cu precădere pentru lichidarea grupurilor de rezistență anticomunistă și, mai ales, a Mișcării Legionare. Într-o analiză a activității instituției, efectuată în toamna anului 1951, printre succesele serviciului se menționau „arestarea și procesul lui Maniu-

Mihalache²¹, procesul lui Pop-Bujoiu²², câteva probleme importante de spionaj, procesul legionarilor și altele”. Se sublinia, de asemenea, faptul că „în cursul acțiunilor pentru prinderea, anchetarea, pregătirea pentru proces a acestor dușmani, serviciul a dus o muncă serioasă și care a avut rezultate pozitive, în opinia publică, atât internă, cât și externă, contribuind la demascarea dușmanului de clasă intern, la demascarea imperialismului americano-englez și a sateliților lor, la întărirea regimului de democrație populară în țara noastră” 38.

Acest gen de acțiuni, care se suprapuneau celor derulate de Siguranța Statului, a creat și o serie de fricțiuni între cele două instituții³⁹.

21 La 14 iulie 1947, vicepreședintele PNT, Ion Mihalache, împreună cu alți lideri țărăniști (Nicolae Penescu - secretar general al PNT, Nicolae Ca-randino - director al ziarului Dreptatea, Ilie Lazăr - membru în delegația permanentă a PNT) au fost atrași în așa-numita „capcană de la Tămădău” ce le-a fost pregătită de către Siguranță împreună cu Serviciul Special de Informații, cu ajutor sovietic. Grupul de conducători țărăniști a fost arestat în dimineața de zilei de 14 iulie când se pregăteau de îmbarcarea în cele două avioane pregătite pe aeroportul de la Tămădău. În urma procesului deschis de autorități, la 11 noiembrie 1947 s-a dat sentința. Președintele partidului, Iuliu Maniu, în vârstă de 75 de ani, și Ion Mihalache au fost condamnați la închisoare pe viață (nota coord.).

22 A fost cunoscut și sub alte denumiri: „Procesul Mișcării Naționale de Rezistență”, „Procesul grupului de spioni, complotiști și sabotori” sau „Procesul marii finanțe”. În urma „procesului Popp-Bujoiu”, desfășurat în octombrie-noiembrie 1948, inculpații (12 la număr) au fost acuzați de spionaj în favoarea anglo-americanilor, de complot pentru răsturnarea puterii „populare” și sabotarea industriei naționale. Cei acuzați în acest proces au fost condamnați la ani grei de temniță (nota coord.).

Pentru atenuarea lor, după înființarea Securității, în toamna anului 1948 a avut loc, după expresia directorului SSI din acea vreme, Serghei Nicolau, încetarea „muncii contrainformative în țară”. Toate dosarele și documentele referitoare la problemele politice interne au fost transferate, pe bază de borderou, de la SSI la Securitate. SSI a păstrat copii după fișele persoanelor care se aflau în străinătate și copii după sintezele întocmite în problema legionară⁴⁰.

În compensație, în perioada 1948-sfârșitul anului 1950, SSI a preluat în plan intern problema contraspionajului (pe toate liniile și, către sfârșitul perioadei, acțiunile pe linia sionismului). În toată această perioadă, divergențele între Serghei Nicolau și Alexandru Nicolschi²³, subdirector general al Direcției Generale a Securității Poporului (DGSP), au persistat. Nicolau susținea că a avut „mari greutăți din partea lor în organizarea și desfășurarea proceselor pe linia contraspionajului, organizate de noi, cu forțele noastre puține” ⁴¹.

23 Alexandru Nicolschi (Boris Grunberg, 1915-1992) - arestat de mai multe ori în timpul tinereții din cauza activității sale în mișcarea comunistă. În 1936, avea calitatea de secretar al Comitetul regional al UTC din România, Basarabia. Condamnat în 1941 la muncă silnică pe viață pentru „tentativă de spionaj”. După declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial a fost recrutat de NKVD. În 1945, a fost încadrat în MAI, la Corpul Detectivilor. A fost apoi: subdirector general al Direcției Generale a Siguranței Statului/Direcției Generale a Securității Poporului (1947-1952), ministru adjunct al Afacerilor Interne (1952-1957), secretar general al MAI (1957-1961) (n. red.).

Imaginea serviciului și a șefului acestuia, Serghei Nicolau, în ochii partidului era totuși într-o continuă deteriorare, iar deficiențele înregistrate în activitatea informativă de peste hotare contribuiau din plin la acest proces.

Comisia însărcinată cu analiza muncii de partid în SSI, compusă din Constantin Pârvulescu²⁴, Alexandru Drăghici și Liuba Chișinevschi²⁵, consemna ulterior că, în acea perioadă, „una din problemele de bază ale serviciului” era „informațiilor externe, care nu a fost o preocupare serioasă a serviciului (sublinierea autorului). Aici se dovedește încă o dată cele arătate mai sus și anume că tovarășii s-au orientat după necesitățile de moment. Tov. Serghei, în ultimii doi ani s-a ocupat aproape exclusiv de conducerea Direcției II-a Contraspionaj – dublându-l aproape pe Gancearuc⁴² în această direcție, însă a neglijat aproape complet Secția I-a Informații externe, lăsând-o pe seama lui Tigoiu⁴³, un element îngâmfat”.

24 Constantin Pârvulescu (1895-1992) - de profesie ajustor mecanic, membru al PCdR din 1921, membru al Biroului Politic al CC al PCdR (1935-1936), membru al CC al PMR (1945-1960), membru al Biroului Politic al CC al PMR (1952-1960). La Congresul al XIII-lea al PCR a avut o intervenție publică împotriva lui Nicolae Ceaușescu (1979). A fost exclus din partid în 1980. În martie 1989, a fost unul dintre semnatarii Scrisorii celor șase, preluată de BBC și Radio Europa Liberă, prin care era criticat regimul Ceaușescu (n. red.).

25 Liuba Chișinevschi (1911-1981)- de profesie legătoare de cărți, membru al PCdR din 1930. A fost membru al CC al PMR (1948-1955), vicepreședinte al Comisiei Controlului de Partid (1955-1960) (n. red.).

Activitatea SSI s-a încheiat în primăvara anului 1951. Prin Decretul nr. 50 din 30 martie 1951, DGSP a devenit Direcția Generală a Securității Statului (DGSS) și în structura sa organizatorică a apărut Direcția A - Informații Externe. În opinia unor autori, integrarea activităților de spionaj în structura Securității s-a făcut la inițiativa sovieticilor (generalul Aleksandr Saharovski²⁶, șeful consilierilor sovietici din România, fiind creditat cu „moșirea” acestei noi direcții) 44.

În ceea ce ne privește, înclinăm să credem că sfârșitul SSI s-ar datora mai degrabă conflictelor frecvente dintre Serghei Nicolau, pe de o parte, și Teohari Georgescu²⁷ (ministru al Afacerilor Interne), Gheorghe Pintilie²⁸ (directorul general al

26 Aleksandr Saharovski (1909-1983) - general sovietic. După al Doilea Război Mondial s-a remarcat în MGB (Ministerul Securității Statului, precursorul KGB). între 1949 și 1953, s-a numărat printre consilierii sovietici trimiși să pună bazele instituțiilor de forță ale regimului comunist din România. După 1956, a coordonat activitatea agenților și operațiilor externe ale KGB (n. red.).

27 Teohari Georgescu (1908-1976) - de profesie tipograf, membru al PCdR din 1929. A deținut următoarele funcții de partid și de stat: membru al Biroului Politic al CC al PCR/PMR (1945-1952), membru al Secretariatului CC al PCR/PMR (1945-1952), ministru de Interne (1945-1952), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1950-1952). A fost scos din funcții în 1952, în contextul eliminării grupului „fracționist” pe care îl forma împreună cu Ana Pauker și Vasile Luca. A fost arestat și anchetat (1953-1956), fără a fi însă condamnat la închisoare (n. red.).

28 Gheorghe Pintilie (Timofei Bodnarenko, 1902-1985) - general de Securitate, șeful Direcției Generale a Securității Poporului (1948-1963) (n. red.).

DGSP) și Alexandru Nicolschi, pe de altă parte. În plus, poziția lui Nicolau era destul de subredă și în raport cu o parte a liderilor PCR, în special din cauza greșelii de a încerca izolarea lui Iosif Rangheț²⁹ în cadrul serviciului, omul trimis de partid tocmai pentru a dinamiza activitatea externă a SSI. În acest joc de putere au fost folosiți și consilierii sovietici, Nicolau afirmând ulterior că încă din 1948 un anume „tov. Jugov” i-a făcut unele „observații” referitoare la o posibilă „concentrare într-un singur minister a tuturor organelor”, opinie împărtășită și de ministrul Teohari Georgescu. Cât despre cel numit de Cristian Troncotă „arhitectul Direcției de Informații Externe”, Nicolau afirmă că „Alex Mihailovici [Saharovski] a venit influențat” 45.

În ceea ce privește dimensiunile foarte modeste ale activității de informații externe în perioada 1948 - 1951, credem că explicația constă, în principal, în destructurarea vechilor rețele edificate de SSI, prin arestarea sau destituirea ofițerilor de legătură din Centrală. Astfel, informatorii recrutați dintre cetățenii străini nu au mai putut fi contactați, dirijați, răsplătiți. La rândul lor, mulți dintre agenții români trimiși la post în străinătate, sub diverse acoperiri, în perioada războiului sau chiar mai devreme, aveau, în general, o orientare

29 Iosif Rangheț (1904-1952) - de profesie rihtuitor, membru al PCdR din 1930, membru al CC al PCR/PMR (1945-1952) (n. red.).

anticomunistă și percepeau guvernul Petru Groza ca pe un guvern-marionetă, iar România ca pe o țară sub ocupație sovietică. Astfel, motivația patriotică de a căuta și obține informații dispărea, iar absența unor plăți pentru serviciile informative i-a determinat pe agenți să-și caute fie alți „patroni”, fie altă îndeletnicire.

Totodată, trebuie remarcat că în primii ani ai Războiului Rece serviciile de informații sovietice, deși nu au mai reușit recrutări de nivelul celor din anii 1930, dispuneau de puternice rețele de agenți în Occident. În acest context, interesul sovieticilor pentru folosirea resurselor informative de dincolo de

Cortina de Fier pe care le puteau oferi statele-satelit era minim în această perioadă.

Matrița sovietică: Direcția de Informații Externe

(DIE) (1951 - 1963)

Prin Decretul nr. 50 din 30 martie 1951, DGSP a devenit Direcția Generală a Securității Statului (DGSS) și în structura sa organizatorică a apărut Direcția A Informații Externe.

La scurt timp, prin Decretul nr. 324 din 20 septembrie 1952, Securitatea a fost reorganizată din nou, sub denumirea de Ministerul Securității Statului, dar Direcția I își păstra specificul. Pe linia muncii de informații externe, organele securității statului și-au îndreptat eforturile și mijloacele în direcția organizării activității

informative în țările capitaliste și în primul rând în Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Germania Occidentală, precum și în centrele de emigranți, în scopul de „a descoperi la timp intențiile agresive ale statelor capitaliste și de a culege informații politice și documentare, cu caracter tehnico-științific, economic și de apărare”. Nou-creata direcție trebuia să îndeplinească următoarele atribuții”:

descoperirea din timp a acțiunilor dușmănoase și de spionaj din țările imperialiste împotriva României și a lagărului socialist;

obținerea de documente secrete cu caracter politic, economic și militar din „lagărul imperialist”;

pătrunderea în centrele de spionaj occidentale cu scopul descoperirii agenților trimiși de către aceste centre în țara noastră;

stabilirea situației politice și economice din țările capitaliste și a „contradicțiilor din lagărul imperialiștilor”;

organizarea muncii informative pe bază de rezidențe în următoarele țări: Statele Unite ale Americii, Marea Britanie.

Germania Occidentală, Franța, Italia, Belgia, Austria, Elveția, Turcia, Grecia, Egipt, Israel și Siria-Liban;

desfășurarea de acțiuni informativ-operative împotriva emigrației române din străinătate „cu scopul de a descompune organizațiile și grupările

politico-reacționare, de a cunoaște din timp acțiunile lor dușmănoase împotriva Republicii Populare Române și de a convinge spre repatriere elementele din această emigrație” 47. De asemenea, erau prevăzute acțiuni care să compromită „conducătorii emigrației românești reacționare față de stăpânii lor și opinia publică” 48, precum și crearea unei situații de neîncredere generală și suspiciune în interiorul emigrației;

Infiltrarea în cadrul bisericilor ortodoxe din străinătate în scopul formării în grupurile din jurul acestora a unui curent de opinie favorabil regimului comunist;

organizarea muncii în rândurile emigrației evreiești de proveniență românească stabilită în Israel pentru a slăbi activitatea organizațiilor sioniste în rândurile evreilor din Republica Populară Română (RPR), precum și pentru a folosi posibilitățile de informare în Israel împotriva altor state capitaliste;

obținerea pe orice cale de patente și informații cu caracter tehnico-științific din țările capitaliste;

asigurarea supravegherii operative și de apărare a coloniei românești și a oficiilor diplomatice ale RPR în străinătate;

prevenirea pătrunderii serviciilor de informații și contrainformații dușmane în rândurile coloniei românești și a reprezentanților RPR.

Structura organizatorică a DIE

Direcția era condusă de un șef de direcție și patru locțiitori, fiind compusă, în intervalul 1951 - 1955, dintr-un secretariat, două secții (una de cifru - Secția H, și alta pentru Avize și Pașapoarte), zece servicii, un birou independent și o rezervă a directorului. În 1954, în organigrama DIE existau 366 de posturi, după cum urmează: 275 posturi de ofițer, 36 posturi de subofițer și 55 posturi pentru angajați civil.

Serviciul Secretariat asigura controlul asupra îndeplinirii sarcinilor trasate de șeful direcției, întocmea sinteze asupra rezultatelor obținute, ținea legătura cu Ministerul Afacerilor Externe și cu Ministerul Comerțului Exterior și avea în evidență fondurile bănești. De asemenea, asigura traducerea materialelor, executa lucrări de reproducere și fotografiere, ținea legătura radio cu rezidențele și asigura evidența dosarelor operative și a cartotecii. Avea în compunere cinci birouri.

Serviciul Cadre studia, verifica și selecționa cadrele și asigura pregătirea acestora prin școli și cursuri speciale. De asemenea, cerceta abaterile disciplinare și propunea măsurile de rigoare.

Serviciul I avea ca obiect de activitate munca informativ-operativă în rândul emigrației române din străinătate și era structurat pe trei birouri, după aria geografică vizată: Biroul I acționa în Germania Occidentală și Austria, Biroul II

acoperea activitatea românilor din Franța, Anglia, Italia și Statele Unite ale Americii. Deosebit de interesantă era activitatea Biroului III, care se ocupa cu folosirea informativă a bisericilor române din străinătate în scopul formării unor grupuri de simpatizanți ai regimului instaurat în România.

Serviciile II, III, IV ȘI V culegeau informații din țările aflate în atenția regimului comunist de la București, dar și a celor care prezentau interes pentru Moscova. Serviciul II avea ca arie de activitate spațiul Germaniei de Vest și al Austriei și era compus din două birouri. Serviciul III avea tot două birouri și acționa în Statele Unite ale Americii, Canada și Marea Britanie. Serviciul IV cuprindea trei birouri și viza Franța, Italia și Belgia. Serviciul V ducea munca informativ-operativa în Turcia, Israel, Egipt și Siria.

Serviciul VI se preocupa cu obținerea de date și informații de natură tehnico-științifice din țările dezvoltate.

Serviciul VII avea ca atribuții sintetizarea informațiilor obținute prin agentură și prelucrarea acestora sub forma unor buletine informative, rapoarte speciale și rapoarte de presă.

Serviciul VIII se ocupa cu exploatarea informativă a foștilor colaboratori ai SSI.

Prevenirea pătrunderii în cadrul oficiilor RPR din străinătate a serviciilor de informații din țările occidentale (activitatea de contrainformații) cădea

în sarcina Biroului IX. Un rol deosebit în structura DIE revenea secțiunii intitulată Rezerva directorului. Aceasta se compunea din cadrele care erau în pregătire pentru munca în exterior și din cele chemate în țară pentru instructaj.

După reorganizarea Ministerului Afacerilor Interne din 20 iunie 1956, Direcția I a căpătat următoarea structură: Secretariat; Serviciul în care se ocupa cu munca informativă împotriva SUA, Marii Britanii și țărilor din America Latină; Serviciul III - viza Germania și Austria; Serviciul IV se ocupa de problema emigrației; Serviciul V acționa în Franța, Italia, Elveția, Benelux, țările scandinave; Serviciul VI se ocupa cu munca informativă împotriva țărilor din Orientul Apropiat (în special Turcia și Israel); Serviciul VII se preocupa de informațiile tehnico-științifice; Serviciul VIII ducea munca de contrainformații în străinătate; Serviciul IX - administrare și gospodărire. Serviciul Cadre ținea evidența, verifica și studia cadrele direcției pregătind materialele pentru înaintare în grad, decorare, trecere în rezervă, pensionare. Biroul Cifru prelucra întreaga corespondență cifrată a direcției, iar Biroul Devize asigura valuta necesară în scopuri operative⁴⁹.

În 1955 Direcția I era avertizată de conducerea Ministerului Afacerilor Interne să-și amelioreze munca, fiindu-i indicate obiective concrete ce trebuiau realizate cu prioritate. A fost

impusă, totodată, o verificare riguroasă a agenturii existente cu scopul înlăturării „elementelor dubioase, nesincere și balastului din agentură” 30. Acțiunea de verificare a agenturii s-a declanșat, în special, din cauza atacului din noaptea de 14 spre 15 februarie 1955 asupra Legației române din Berna³⁰ și infiltrării a trei agenți provocatori în cadrul rețelei de la Roma.

În urma verificărilor efectuate, au fost eliminați 52 de agenți și 84 de ofițeri⁵¹. Conducerea solicita permanent măsuri pentru crearea unei „agenturi calificate”, care să dispună de posibilități informative în obiectivele ce se aflau pe lista de priorități a Direcției I.

Astfel de obiective erau guvernele, parlamentele și principalele partide politice din Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța, Italia și Germania Occidentală. În aceeași categorie se înscriau și comandamentele NATO din Franța și Turcia (la Izmir), comandamentele bazelor militare americane din Marea Britanie și Turcia, statele majore ale armatelor principalelor state occidentale, precum și unele instituții tehnico-științifice din aceleași state. Nu mai puțin

30 între 14 și 16 februarie 1955, Oliviu Beldeanu, Ion Chirilă, Stan Codrescu, Dumitru Ochiu și Tudor Ciochină au ocupat Legația României din Berna (Elveția). Ei au solicitat statului român eliberarea mai multor deținuți politici. Arestați de poliția elvețiană, atacatorii au primit . pedepse ușoare. Liderul grupului, Oliviu Beldeanu, a fost condamnat la 4 ani de închisoare. în 1957, după ce a fost eliberat, Beldeanu a fost răpit de serviciile secrete române din Berlinul de vest, condamnat la moarte și executat (1960) (n. red.).

importantă era considerată penetrarea informativă a organizațiilor „emigrației reacționare române, cu scopul destrămării acestora” 52.

Pentru atingerea unor astfel de obiective, la începutul anului 1955, Direcția I dispunea de o agentură alcătuită din 104 agenți dar, în urma verificărilor, numărul lor a fost redus la jumătate. Din cei rămași, numai 18 se aflau în obiective importante, având posibilități reale de muncă informativă.

Recrutările au continuat pe parcursul anului 1955, când s-a reușit atragerea unor persoane valoroase. Printre cele mai importante recrutări menționăm: un agent cu legături directe la comandamentul NATO din Franța, un agent cu posibilități de pătrundere în bazele militare americane din Anglia, un agent în Austria, care procura materiale de la serviciile secrete americane referitoare la acțiuni ce vizau RPR. Direcția I luase în studiu și pregătire pentru recrutare, în aceeași perioadă, un număr destul de însemnat de persoane printre care menționăm: un inginer chimist de la Centrul de Cercetări Științifice din Paris, un inginer topograf din armata franceză, o persoană din Statele Unite ale Americii cu posibilități informative în domeniul fizicii nucleare, diverși ziariști din Marea Britanie, SUA, Israel, Franța, precum și doi ofițeri – unul din armata turcă și altul din armata israeliană⁵³.

y

Activitatea din străinătate a Direcției I cuprindea rezidențe în zece țări:

r. t.	N câ	Țara	Număr ul de lucrători operativi	Număr de radioteleg fiști
1.		SUA	2	1
2.		Argentina	2	1
3.		Anglia	5	1
4.		Franța	5	1
5.		Italia	3	1
6.		Austria	6	1
7.		Germania Berlin Frankfurt am Main	3 2	1
8.		Turcia Istanbul Ankara	2 1	
9.		Israel	4	
10.	1	Egipt	1	
11.	1	Total	36	

Pentru perioada 1955 - 1956 era prevăzută

constituirea unor noi rezidențe, în Belgia, Olanda, Elveția și Siria. Pentru acoperirea necesarului de cadre, Ministerul Afacerilor Interne a decis înființarea a zece birouri regionale, care să selecteze persoane cu aptitudini pentru munca în cadrul Direcției I și să trimită fisele acestora la Centrala de la București. De altfel, problemele ce țineau de numărul și calitatea personalului care lucra în direcție preocupau constant conducerea spionajului românesc.

În 1955, în cadrul Centralei și la rezidențe lucrau 161 ofițeri, cu 116 ofițeri mai puțin decât prevedea schema de încadrare a direcției. Într-una din lucrările sale, istoricul Cristian Troncotă susține că „la început, de a fost încadrată cu 700 de cadre și avea mai mulți ofițeri sovietici decât toată Securitatea internă 54. Întrucât sursa acestei informații nu este indicată, nu putem să verificăm veridicitatea ei, dar trebuie să menționăm că în organigramele oficiale, aflate în arhivele Securității, cifra cea mai mare de posturi pentru DIE în perioada 1951 - 1956 este de 366. În anul 1955, schemele de încadrare prevedeau 359 de posturi, astfel defalcate: 297 ofițeri, 14 sergenți și 48 angajați civili55.

Situația nu s-a îmbunătățit în perioada următoare, ba chiar dimpotrivă. În anul 1956, în schema de organizare a Direcției I Informații Politice Externe erau specificate 465 de posturi, iar în urma reorganizării generale a Ministerului

Afacerilor Interne schema a fost redusă la 400 de posturi⁵⁶, menținându-se deficitul numeric de personal care, cumulat cu deficitul calitativ, influența activitatea direcției.

Pregătirea mediocră a multora dintre ofițeri se reflecta din plin în numeroasele gafe pe care aceștia le comiteau în timpul acțiunilor din străinătate. Astfel, un locotenent – major, lucrător operativ la rezidența din Londra, nu a reușit să facă nicio recrutare timp de patru ani, iar cu agenții pe care îi preluase de la predecesorul său lucra foarte superficial. Fiind întrebat de unul dintre subalterni ce probleme erau prioritare, ofițerul român i-a cerut „să aducă formula prin care s-ar putea înlătura ceața de deasupra Londrei”⁵⁷. Un maior, fost rezident la Paris, timp de cinci ani nu a reușit să facă nicio recrutare, iar comportamentul cu agentura pe care o preluase era total inadecvat. Ofițerul chema agenții la întâlnire prin telefon, îi amenința și îi presa, până când a distrămat o parte importantă a agenturii. Alte deficiențe semnalate constau în pierderea unor materiale informative furnizate de agenți, nesesizarea infiltrării în rețea a unor agenți provocatori, primirea de către ofițeri a unor cadouri valoroase (printre care și o motocicletă) din partea unor persoane bănuite a lucra în serviciile de contrainformații ale țărilor respective, preocuparea exclusivă asupra sarcinilor legate de munca specifică acoperirii ca

funcționari ai Ministerului Afacerilor Externe sau ai Ministerului Comerțului Exterior, în detrimentul acțiunilor informative.

Lipsurile muncii de informații externe se datorau și inexistenței unui serviciu tehnico-științific bine organizat. Conducerea direcției solicita organelor de partid să i se repartizeze cadre cu pregătire științifică adecvată, prin intermediul cărora să se stabilească legături directe cu Academia Română și cu institutele de cercetare ale Academiei în domeniile petrolului, chimiei, fizicii nucleare, electrotehnicii și metalurgiei, în scopul cunoașterii problemelor de interes pentru cercetarea științifică românească.

Așa cum o dovedesc denumirea inițială (Informații Politice Externe) 58, atribuțiile și structura sa organizatorică, scopul principal al Direcției I avea natură politică și viza, în principal, urmărirea și destrămarea emigrației românești (fuseseră „inventariate” 30.000 de persoane ce prezentau interes operativ din acest punct de vedere), precum și cunoașterea activităților de peste graniță îndreptate împotriva regimului comunist de la București și a lagărului comunist în general. Semnificativ în acest sens este și faptul că „la începutul anului 1960 s-a format în DIE un serviciu special, orientat exclusiv spre problemele militare ale lumii occidentale, sub titulatura codificată «N-AM» „59.

Abia după ce liderul sovietic Nikita Hrușciov³¹ a declarat ca principal obiectiv al Uniunii Sovietice depășirea Statelor Unite ale Americii din punct de vedere economic în numai zece ani, s-a produs o reorientare a activității de informații externe și spre domeniile tehnico-stiințific și economic. Oricum, vor trece ani buni până la o relativă profesionalizare a Direcției de Informații Externe, aceasta rămânând însă tarată până la sfârșitul activității sale de racilele organice ale etapei de constituire.

Începuturile emancipării - Direcția Generală de Informații (DGI) (1963 - 1967)

Treptat, după retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României în vara anului 1958, Gheorghe Gheorghiu-Dej a elaborat și pus în practică, prin intermediul lui Alexandru Drăghici, un foarte subtil plan de marginalizare a consilierilor sovietici din cadrul Securității și de transformare a acestei instituții într-o armă controlată exclusiv de către partid, adică, mai precis, de către el însuși! în cadrul acestui efort de „naționalizare” a Securității, un loc aparte a fost rezervat structurilor de informații externe, aflate oricând în pericol de a ajunge sub controlul atotputernicului serviciu sovietic de spionaj al KGB³².

31 Nikita Hrușciov (1894-1971) - prim-secretar al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică (1953-1964) și președinte al Consiliului de Miniștri (1958-1964) (n.red.).

32 KGB - Komitet gosudarstvennoy bezopasnosti (în limba rusă) -

Una dintre misiunile ofițerilor sovietici trimiși în România pe posturi de consilieri în cadrul MAI consta în racolarea informatorilor Securității române, care acționau atât pe plan intern, cât și (mai ales!) extern, cu precădere a acelor care aveau „largo posibilități de penetrare în țările occidentale, respectiv în instituțiile din aceste țări, pentru a-i prelua în dirijare directă, în care caz NKVD-ul devenea unicul beneficiar al producției de informații furnizate de aceste surse” 60.

Unele semnale de răcire a relațiilor româno-sovietice au apărut încă din anul 1963, când, în mod deschis, pentru prima dată, membrii conducerii Partidului Muncitoresc Român³³ au discutat cu omologii sovietici problema retragerii complete a consilierilor din cadrul Securității. Tot atunci, principalii rezidenți identificați ai rețelelor sovietice de informații de pe teritoriul României au fost avertizați să-și întrerupă activitatea și să rupă legăturile cu ofițerii sovietici.

Cu tactul său recunoscut, în primăvara anului 1963, Gheorghe Gheorghiu-Dej a plasat aceste

Comitetul securității statului. în fruntea KGB, serviciul secret sovietic, s-au aflat: Ivan Serov (1954-1958), Aleksandr Șelepîn (1958-1961), Vladimir Semisceaștnâi (1961-1967), Iuri Andropov (1967-1982), Vitali Fedorciuk (1982), Victor Cebrikov (1982-1988), Vladimir Criucikov (1988-1991), Vădim Bakatin (1991). KGB a fost desființat în 1991 (n. red.).

33 în anul 1948, prin Congresul de unificare a Partidului Comunist Român și a Partidului Social-Democrat a fost înființat Partidul Muncitoresc Român, titulatură sub care comuniștii români au ființat până în 1965, când Nicolae Ceaușescu a decis revenirea la denumirea inițială (n. red.).

discuții în contextul reciprocității. „Noi nu avem, corespunzător, în Uniunea Sovietică, reprezentanți ai noștri la securitatea sovietică și nici n-ar fi just” 61, spunea liderul român. După ce a insistat asupra ideii că avusese loc maturizarea profesională a cadrelor de securitate românești („Acum aparatul nostru a învățat cum să se lupte cu dușmanul” 62), Gheorghiu-Dej a pledat pentru continuarea luptei comune, prin colaborare inter-instituțională, împotriva imperialismului:

Sigur că pentru coordonarea acțiunilor noastre este necesar să ne întâlnim cât mai des, să se asigure o legătură cât mai strânsă, pot fi organizate acțiuni comune și așa mai departe (...). Noi putem să conlucrăm, putem să întocmim planuri de lucru, putem alcătui planuri pentru exterior, pentru că aici se duce bătălia.63

De asemenea, problema agenturii sovietice din România a fost abordată în mod direct, la cel mai înalt nivel, în timpul vizitei pe care Nikita Hrușciiov a efectuat-o la București în perioada 24 - 25 iunie 196364. Deși sovieticii au dezmințit că mai aveau agenți în România, Securitatea a căutat în continuare formele cele mai adecvate pentru neutralizarea acestor rețele. Trecerea autorităților române de la vorbe la fapte s-a petrecut rapid, astfel încât în noiembrie 1963 „echipe comune formate din reprezentanți ai Secției militare a Comitetului Central și membri ai Biroului Țărilor Socialiste discutaseră deja cu fiecare dintre

persoanele identificate ca fiind agenți români ai KGB ȘI GRU³⁴, îi informaseră cu privire la schimbările petrecute, îi avertizaseră să rupă «orice contact de natură informativă» cu agenții lor sovietici și le asiguraseră protecția” 65.

În pofida tensiunilor și răcirii relațiilor intervenite în 1963, se poate aprecia că anul 1964 a fost crucial în procesul de izolare a României în cadrul comunității informative socialiste, în special după adoptarea Declarației cu privire la poziția PMR în problemele mișcării comuniste și muncitorești³⁵, la Plenara lărgită a CC al PMR.

După numai câteva zile de la adoptarea declarației, rememorând perioada în care consilierii sovietici acționau încă în România și modul în care aceștia au preluat unele rețele informative românești din Occident, Alexandru Drăghici spunea:

Vorbind despre așa-zișii consilieri, socotesc că a fost o greșeală că i-am reținut așa de mult

34 GRU - Glavnoye razvedyvatel'noye upravleniye (în lb. rusă) - direcția generală a informațiilor. Serviciu secret militar înființat de bolșevici încă din 1918. După cel de-al Doilea Război Mondial în fruntea GRU s-au aflat: Fiodor Kuznețov (1945-1947), Nicolai Trusov (1947-1949), Matvei Zaharov (1949-1952), Mihail Salin (1952-1956), Serghei Htemenko (1956-1957), Ivan Serov (1958-1963), Piotr Ivașutin (1963-1987), Vladlen Mihailov (1987-1991), Evgheni Timohin (1991-1992). A fost dizolvat în 1992 (n. red.).

35 Declarația cu privire la poziția PMR în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, adoptată la Plenara CC al PMR din aprilie 1964, stabilea dreptul fiecărui partid comunist de a-și alege formele și metodele construcției socialiste, precum și ideea neamestecului în treburile interne ale altor state (n. red.).

aici. Ei nu ne-au fost de niciun ajutor, tot timpul și-au făcut numai munca lor, „ciupind” din munca altora. Aceasta este realitatea. S-a ajuns acolo încât din cauza lor ne-au „căzut” oamenii afară (Când am văzut și asta le-am spus: să terminați. Le-am spus aceste lucruri forurilor lor cele mai de răspundere, arătând că metodele acestea le dezaprob și n-am să dau nimic, să înțeleagă acest lucru. Aruncau întotdeauna vina ba pe „acaru Păun”, ba că altu-i prost, iar când îi prindeam pe aici cu „mâța în sac”, atunci începeau să spună... „Tovarăși, acela este prost și din cauza aceasta a făcut așa”. În orice caz, munca de securitate este o muncă specifică, legată strâns de activitatea de apărare a independenței și suveranității statului nostru.⁶⁶

Opiniile formulate de Alexandru Drăghici sunt suficiente pentru a explica reorientările petrecute în această perioadă, din care putem menționa, cu titlu de exemplu, faptul că, dacă până în 1964 toate documentele procurate de Mihai Caraman din sediul NATO erau transmise integral serviciilor sovietice de informații, după aceea, partenerilor de la Moscova nu li s-au mai oferit decât sinteze, adică informații selectate și filtrate cu atenție.

Reorientările petrecute la nivelul conducerii Partidului, în special ca urmare a așa-numitei „politici de independență” în raport cu URSS, nu puteau rămâne fără ecou în planul activităților

derulate de Securitate. Noua viziune a factorului politic asupra rolului și misiunilor ce reveneau structurilor informativ-represive a fost concretizată prin emiterea Decretului nr. 141 din 30 mai 1963, „privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne” 67.

Prin acest act legislativ se consacrau schimbările de optică ale conducerii PMR asupra rolului și modului de acțiune al Securității, prin deplasarea accentului de pe represiunea brutală și teroare, pe activitățile de tip preventiv, de natură profilactică, în consonanță cu noul climat politic instaurat după consolidarea regimului și înfrângerea rezistenței armate anticomuniste. Astfel, potrivit art. 1 din decretul mai sus amintit, „Ministerul Afacerilor Interne are sarcina realizării politicii Guvernului Republicii Populare Române, stabilită pe baza directivelor Partidului Muncitoresc Român, în domeniul asigurării securității statului și ordinii publice, apărării proprietății socialiste și personale, a drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor, sprijinindu-se în acest scop pe concursul larg al maselor de cetățeni, pe formele obștești de înrâurire <? i educare, pe influența educativă exercitată nemijlocit de colectivitatea oamenilor muncii (subl. a.)”.

Prin Ordinul nr. 1.916/1 iulie 1963, semnat de Alexandru Drăghici, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri al Republicii

Populare Române și Ministru al Afacerilor Interne, în conformitate cu decretul Consiliului de Stat al RPR nr. 341/20 iunie 1963, Direcția I Informații Externe s-a transformat în Direcția Generală de Informații (U.M. 0123/I) 68. Gral. – mr. Nicolae Doicaru a fost reconfirmat la conducerea direcției, fiind numit, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri (HCM) nr. 760/25 septembrie 1963, și în funcția de secretar general al Ministerului Afacerilor Interne. Transformarea în direcție generală și numirea lui Doicaru în funcția de secretar general al MAI indicau, fără putință de tăgadă, faptul că activitatea de culegere de informații de peste hotare urma să dețină o pondere tot mai importantă în paleta de activități desfășurate de Securitate.

Din punct de vedere organizatoric, direcția generală cuprindea trei direcții și mai multe servicii independente. Chiar dacă liniile de forță pe care a acționat direcția după reorganizare au rămas aproape neschimbate, în această perioadă se remarcă o tot mai puternică răcire a relațiilor cu omologii sovietici, urmată la scurt timp de o evoluție similară și în relațiile cu celelalte servicii de informații socialiste. Totodată, în această perioadă se regăsesc și primele tentative de „recuperare” a tradiției informative a SSI, astfel încât se poate vorbi de un efort de constituire a unui serviciu de informații care să slujească mai puțin cauza „internaționalismului proletar” și mai

mult interesele securității naționale, așa cum erau ele definite în epocă.

Schimbarea de paradigmă - Direcția Generală de Informații Externe (DGIE) (1967 - 1973)

În mod firesc, evoluția organizatorică a activității de informații externe a fost influențată decisiv de reorganizările succesive pe care partidul le-a impus Securității. Miza celor mai multe astfel de reorganizări, exprimată mai mult sau mai puțin deschis, consta în consolidarea continuă a pârghiilor de control ale partidului, mereu suspicios în raport cu activitatea propriului serviciu de informații. Instalarea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului a imprimat un ritm accelerat acestui proces, noul lider fiind perfect conștient că un control efectiv asupra structurilor informativ-represive și asupra Armatei reprezenta o garanție esențială pentru păstrarea puterii politice.

Ca urmare, în anul 1967 Nicolae Ceaușescu a hotărât ca, după consolidarea controlului asupra structurilor de partid, printr-o „reformă”, să realizeze și o subordonare efectivă a aparatului de securitate.

„Pregătirea de artilerie” a atacului asupra temutei instituții a început din februarie 1967, când a fost finalizată o „Informare” privind unele probleme din activitatea organelor MAI, realizată de Secția pentru controlul muncii la Ministerul

Forțelor Armatei, MAI și Justiție a CC al PCR.⁶⁹ Pe baza acesteia, în cadrul Plenarei CC al PCR din 26 - 27 iunie 1967 s-a adoptat hotărârea ca partidul să exercite un control mai ferm asupra activității Securității și Miliției, fiind prevăzut un set de măsuri în acest sens⁷⁰.

Cea mai importantă măsură era înființarea unui Departament al Securității Statului (DSS). Decizia a fost aprobată de Prezidiul Permanent al CC al PCR în ședința din 14 iulie 1967⁷¹, DSS luând ființă oficial la 21 iulie 1967, în baza Decretului nr. 710 al Consiliului de Stat⁷². La scurt timp, în 27 iulie 1967, s-a adoptat Hotărârea Comitetului Executiv al CC al PCR privind „întărirea controlului partidului asupra Securității și îmbunătățirea activității organelor de securitate și miliție”.

Rolul DSS era de a „coordona, controla și îndruma în mod unitar întreaga activitate pe care o desfășoară organele de Securitate”. Conducerea era asigurată de un Consiliu al Securității Statului (CSS), subordonat ministrului Afacerilor Interne, care răspundea „față de conducerea de partid și de stat pentru întreaga muncă ce o desfășoară organele Securității Statului” ⁷³. Din CSS făceau parte un președinte (care deținea și funcția de prim-adjunct al ministrului Afacerilor Interne, fiind totodată membru în Colegiul MA¹⁷⁴), un prim-vicepreședinte, doi vicepreședinți și mai mulți membri.

Potrivit decretului nr. 710, DSS era alcătuit din direcții generale, direcții și servicii centrale, având în subordine direcții regionale, precum și trupe de securitate. Pornindu-se de la modelul Direcției Generale de Informații, au fost create Direcția Generală de Informații Interne, Direcția Generală de Contraspionaj și, ulterior, Direcția Generală Tehnico-Operativă.

În ceea ce privește Direcția Generală de Informații, noua titulatură acordată a fost aceea de Direcția Generală de Informații Externe (DGIE) (U.M. 0755). Aceasta continua să fie alcătuită din trei direcții:

Direcția a V-a - avea în atribuții obținerea de informații tehnico-științifice și asigurarea transmisiunilor cifrate;

Direcția a VI-a - avea misiunea de a crea rezidențe ilegale în străinătate;

Direcția a VII-a - cu atribuții legate de „munca de pătrundere în serviciile de spionaj și contraspionaj străine, apărarea contrainformativă a reprezentanțelor statului nostru și cu lupta împotriva emigrației române reacționare” 75.

În afara acestor trei direcții, în cadrul DGIE ființau și câteva servicii independente și un serviciu de documentare externă⁷⁶. Păstrarea statutului de direcție generală, în contextul reorganizării survenite, dar și faptul că la 23 august 1967, președintele CSS, Ion Stănescu, înainta în grad 80 de ofițeri din cadrul DGIE⁷⁷,

indică o poziție privilegiată a informațiilor externe în cadrul aparatului de securitate. Ba chiar, mai mult decât până atunci, importanța acestei structuri și aportul ei informativ erau privite cu tot mai multă bunăvoință de noul lider al partidului și statului, Nicolae Ceaușescu.

Această formulă organizatorică nu a fost alterată de transformarea Departamentului Securității Statului în organ central al administrației de stat (la 3 aprilie 1968), independent de Ministerul Afacerilor Interne, sub denumirea de Consiliul Securității Statului⁷⁸.

Totuși, până la crearea Departamentului de Informații Externe în anul 1973, în structura organizatorică au mai survenit unele mici „ajustări”, redimensionări și redenumiri ale unor unități.

Astfel, în februarie 1970, Direcția a V-a a fost redenumită Diviziunea Tehnică și Știință (T.S.), iar în aprilie 1972 a primit titulatura de Brigada Știință-Dezvoltare (S.D.). De coordonarea acestei direcții a fost responsabil, în perioada 1963 - 1975, Ion Mihai Pacepa.

Tot în anul 1970, Direcția a VI-a (U.M. 0755/R) a fost redenumită Diviziunea „S” (Secretă), pentru ca în aprilie 1972 să devină Brigada „U” (U.M. 0920/U). Se pare că indicativul „U” fusese ales în urma încetățenirii practicii de a-i numi „umbre” pe ofițerii ilegali (desemnați în documentele oficiale și ca ofițeri „S”, aceeași

titulatură fiind folosită și de sovietici).

Sediul acestei structuri deplin conspirate funcționa pe Splaiul Independenței nr. 7, sub acoperirea Institutului pentru Studiarea Conjuncturii Economice Internaționale, înființat prin HCM nr. 904/1967 (sediul, deși deconspirat din prima parte a anilor 1970, a fost schimbat abia în iulie 1988!). În noiembrie 1969 director general adjunct al institutului a fost numit, sub acoperire, colonelul DGIE Gheorghe Marcu („Pavelescu Dorin”), rămas în funcție până în aprilie 1972.

În perioada 1 octombrie 1963 – 25 februarie 1970 funcția de șef al Direcției a VI-a a fost deținută de general. – mr. Gheorghe Moga, persoană apreciată pentru „merite incontestabile în crearea, consolidarea și dezvoltarea acestei formațiuni de elită a adevăratului spionaj românesc” 79.

Succesorul lui Moga la comanda unității a fost, până la 1 mai 1974, general. – mr. Romeo Popescu, zis „Boierul” (nume conspirativ „Răducănescu”). Înainte de preluarea comenzii, a acționat ca rezident al rețelei românești de spionaj din Belgia cu rezultate remarcabile, până în 1966, iar din anul următor a fost numit locțiitor al șefului Direcției a VII-a. Odată numit șef peste „ilegali”, Romeo Popescu „a condus unitatea cu mână de fier, dovedind competență și seriozitate”. Nicolae Doicaru l-a înlăturat din funcție în urma unui incident relatat de un fost ofițer „S” în

următorii termeni:

Cu prilejul unei analize profesionale – iritat de poziția adoptată de Boierul și pe fondul unor nemulțumiri acumulate de-a lungul timpului (Romeo Popescu își exprimase unele îndoieli asupra abuzurilor în care Doicaru fusese implicat în perioada când condusese Direcția Regională de Securitate Constanța - n.a.), N. Doicaru, fire nervoasă și trufașă în același timp, a aruncat pe podea documentele care i-au fost prezentate, apoi i-a cerut lui Boierul să-și ia documentele și să părăsească cabinetul. Acesta a refuzat să ridice hârtiile de jos, spunându-i șefului său că el le va lua de acolo de unde le-a așezat cu mâna sa, adică de pe birou. În fața acestui afront direct, Doicaru și-a chemat șeful de cabinet, căruia i-a ordonat să culeagă hârtiile de pe podea și să le pună pe masă. După aceasta, Boierul și-a luat mapa cu documente și a părăsit sediul U.M. 0920 din str. Batiștei. A fost ultima întâlnire oficială dintre cei doi. În aceeași zi Boierul a fost schimbat din funcția de șef al brigăzii U și ulterior numit șef al Direcției de Pașapoarte.⁸⁰

În funcția de șef al Direcției a VII-a a fost numit, la 15 februarie 1968, col. Gheorghe Bolânu, secondat de col. Romeo Popescu (1967-februarie 1970), ca locțiitor șef direcție. Încadrat în Securitate în anul 1950, Bolânu a lucrat în cadrul Direcției de Contrainformații Militare până în octombrie 1963. Din februarie 1964 a fost

transferat la Direcția Generală de Informații, ca locțiitor al șefului unei unități. Absolvent al cursului de specializare în probleme de securitate în URSS (febr. 1955-febr. 1956) și al Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” (1969), Bolânu era apreciat de superiori și de conducerea de partid, astfel încât i s-au încredințat diverse acțiuni importante, al căror succes i-au facilitat ascensiunea profesională.

În perioada 1967 - 1973 se poate vorbi, fără teama de a greși, de un veritabil efort în direcția modernizării structurilor organizatorice, dar și al unora dintre metodele și mijloacele de lucru ale spionajului românesc. Despre acest efort de modernizare, de creștere a conspirativității activității, condiție sine qua non în spionaj, fostul președinte al CSS, Ion Stănescu, relatează următoarele:

A fost o perioadă în care se știa pe față care sunt oamenii Securității în ambasade. Când am fost numit președinte al Consiliului Securității Statului (22 iulie 1967 - n.a.) era o hotărâre de pe vremea lui Teohari Georgescu (care era ministru de interne) și a Anei Pauker (care era ministru de externe), conform căreia Securitatea avea distribuiți funcționari în ambasade, pe țări. De exemplu, în America (Statele Unite ale Americii - n.a.), Departamentul de Informații Externe, cum se numea atunci (corect, DGIE - n.a.), avea un post de consilier, un post de atașat economic, un

post de secretar... Era bătut în cuie și se știa oficial de toată lumea. La Londra, ministrul-consilier, al doilea după ambasador, era ofițer de securitate. Cifrorii, toți erau ai Securității. Eu m-am dus la Corneliu Mănescu³⁶, care era ministru de externe, și i-am zis: „Măi, hai să anulăm acest document care este anacronic și nu e bun”. A zâmbit, s-a uitat la mine, nu-i venea să creadă: „Înseamnă că aveți alte metode”, mi-a spus. „Nu, n-avem nicio altă metodă. Care-i merituos și considerați că aveți nevoie de el, foarte bine, o să ne ajute și pe noi, și normal că o să-și ajute țara”. Și așa am anulat acest document în care era stipulat concret câte posturi avea Securitatea. Era pe față, se știa, un fel de pisică cu clopoței. Cu noul regulament, categoric nu mai știa nimeni – nici ambasadorul, nici altcineva. Ofițerul nostru avea cu ambasadorul relații de serviciu, pe funcția oficială pe care era încadrat.⁸¹

Fostul ministru de externe din perioada 1961 – 1972, Corneliu Mănescu, își amintea, la rândul-i, câteva aspecte cu privire la activitatea ofițerilor de informații în ambasadele României și la tensiunile inter-instituționale apărute:

Intre Externe și Interne existau chiar niște

³⁶ Corneliu Mănescu (1916-2000) - jurist, membru al PCR din 1944, membru al CC al PCR (1965-1980), șeful Casei Centrale a Armatei (1950-1952), ministrul Afacerilor Externe (1961-1972), președintele celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a ONU (1967-1968), unul dintre semnatarii „Scrisorii celor șase” (1989), prin care regimul Ceaușescu era criticat public (n. red.).

reglementări în ceea ce privește personalul trimis în ambasade. Adică, într-o ambasadă coexistau mai multe instituții - care făceau de toate, chipurile, politica externă a țării. Erau, bineînțeles, diplomații de carieră ce aparțineau Externelor. Dar era și personalul Ministerului de Interne, care, începând de la portari și până la funcțiile administrative și serviciul de cifru, reușea să ocupe o pondere foarte însemnată în personalul ambasadei. Această pondere era echilibrată prin existența unui fel de contract între cele două ministere pe care Internele îl încălcau destul de des. De regulă, recrutau sau încercau să recruteze oameni de la Externe. (...) Nici nu puteau să-și desfășoare munca fără activitatea diplomaților. Munca lor, a celor de la Interne, se făcea, se extrăgea din cea a diplomaților de carieră. Este însă una să lucrezi în cadrul aceleiași ambasade respectând atribuțiile de serviciu stabilite și alta să le încâlci și să începi, în calitate de diplomat, o colaborare cu un alt serviciu, chiar dacă acesta aparține țării tale, fără știința celor în a căror subordonare directă te afli. Într-o ambasadă era și personal ce aparținea Ministerului Forțelor Armate. Și aceștia se ocupau tot cu treburi de informații. Nu cumva să vă imaginați, când auziți despre această compoziție, că era tipică țărilor socialiste ori României, țara noastră! Ceea ce se făcea într-o ambasadă a României nu se deosebea de ceea ce se petrecea într-o ambasadă a unei țări

occidentale.⁸²

Începând din 7 martie 1969, la propunerea lui Ion Mihai Pacepa și a lui Nicolae Doicaru, datorită nevoilor de compartimentare și acoperire a acțiunilor și cadrelor de informații externe, problemele de personal ale DGIE au căpătat o nouă reglementare⁸³. În urma aprobării de către Ion Stănescu a propunerilor formulate de tandemul amintit, înregistrarea ordinelor care priveau cadrele DGIE (încadrare, promovare în funcție, avansare în grad) se făcea numai la DGIE, într-un registru special. De asemenea, propunerile și toate lucrările necesitate de stimularea cadrelor (acordarea de ordine și medalii, avansarea în grad la termen și înainte de termen, promovări, premieri etc.) erau prezentate conducerii Consiliului Securității Statului direct de către șeful DGIE.

Fișele de evidență nominală a ofițerilor, maiștrilor militari, subofițerilor și angajaților civili, fișele de decorații, statele de organizare și dosarele personale ale cadrelor (cu excepția dosarelor și fișelor de evidență ale locuitorilor șefului direcției generale și ale șefilor de direcții operative din aparatul central) se păstrau la Serviciul Personal din DGIE. Direcția Personal a CSS era obligată să restituie DGIE materialele de evidență nominală a cadrelor DGIE.

Evoluțiile ulterioare au demonstrat că sporirea gradului de conspirativitate a fost doar

un pretext abil, care a permis personajelor aflate la conducerea DGIE să transforme instituția într-un fief personal, în care încadrarea, avansarea și recompensarea se făceau discreționar, la adăpost de orice control.

În pofida unor neajunsuri, perioada 1967 - 1973 poate fi apreciată drept o etapă calitativ superioară în activitatea de spionaj, evoluția internă și externă a României reconfigurând și agenda informațiilor externe. Atunci s-au pus bazele a ceea ce a fost numit „noua orientare în activitatea de spionaj”, care, după cum remarcă istoricul Cristian Troncotă, „s-a accentuat cu deosebire după 1972, an ce coincide cu ridicarea instituției de la rangul de direcție generală la cel de Departament, șeful acestuia fiind automat promovat și în funcția de prim-adjunct al ministrului de Interne” 84.

„Epoca de aur” a spionajului - Departamentul de Informații Externe (DIE) (1973 - 1978)

Schimbări semnificative în organizarea activității de informații externe vor interveni abia în urma fuzionării Consiliului Securității Statului cu MAI și înființării Ministerului de Interne (Decretul nr. 130 din 19 aprilie 1972) 85. Această reorganizare de amploare a survenit după ce Nicolae Ceaușescu a devenit conștient de coagularea unor nuclee prosovietice⁸⁶, în măsură să-i periclitizeze poziția. După doi ani de la punerea sa în practică, analiștii serviciilor vest-germane de

informații au interpretat această măsură în următorii termeni:

Ca ultim pas pe drumul puterii sale, Nicolae Ceaușescu a inclus, la 19 aprilie 1972, Consiliul Securității Statului – pe atunci cel mai important organ de securitate și informații al țării – în cadrul Ministerului de Interne, astfel că întregul aparat de securitate și de informații al statului se află acum centralizat. Noile structuri organizatorice facilitează, pe de o parte, o coordonare mai temeinică și o colaborare mai eficientă în domeniul operativ, iar pe de altă parte, printr-un mecanism de control și compensare, împiedică dezvoltarea unuia, în importanță, pe seama activității celuilalt. O asemenea rezolvare oferă lui Ceaușescu, totodată, ținerea țării sub un control mai temeinic și împiedicarea unor anumite persoane de a ocupa o poziție de unde ar putea periclita rolul conducător al partidului și al șefului statului. Drept rezultat al acestei reorganizări, Ceaușescu a obținut trecerea în rezervă a unui important număr de oameni în vârstă și înlocuirea lor cu oameni noi, mai bine pregătiți, cu o poziție loială necondiționată față de regim.⁸⁷

În ceea ce privește informațiile externe, art. 18, alin. 2 din Decretul nr. 130/1972, privind înființarea, organizarea și funcționarea Ministerului de Interne, preciza următoarele: „Ministerul de Interne are în structura organizatorică a aparatului său central un

departament, un inspectorat general, comandamente de armă, direcții generale, direcții și servicii independente”.

Respectivul departament era, de fapt, fosta Direcție Generală de Informații Externe, numai că între adoptarea Decretului nr. 130/1972 și elaborarea unui act normativ care să reglementeze organizarea și funcționarea Departamentului de Informații Externe (abreviat tot DIE, ca și Direcția de Informații Externe, sporind astfel confuzia cercetătorilor!) a trecut mai bine de un an. Trebuie subliniat că o bună parte dintre măsurile de reorganizare a spionajului românesc au debutat încă din aprilie-mai 1972, când s-a aprobat și o extindere a schemei de personal, astfel încât Decretul nr. 363/1973 nu a făcut decât să consfințească aceste măsuri și să le dea un caracter unitar.

Conform relatărilor lui Pacepa, la originea decretului ar fi stat preocuparea sa și a generalului Nicolae Doicaru de a-și pune activitatea într-un cadru legal și nicidecum intenția lui Ceaușescu de a promova „legalitatea socialistă”, inclusiv în domeniul spionajului:

Majoritatea activităților DIE erau, de asemenea, în flagrantă contradicție cu Constituția. (...) Ambii eram în relații apropiate cu Gheorghe Oprea, vicepremier⁸⁸ și consilier al lui

Ceaușescu, și am hotărât să-l folosim pentru a-l convinge pe Ceaușescu să semneze un decret

nepublicabil destinat să legalizeze toate activitățile DIE aflate până acum în conflict cu Constituția.⁸⁹

Evident, potrivit lui Pacepa, Ceaușescu era împotriva unei astfel de „legalizări”, de vreme ce trebuia dusă o vastă muncă de persuasiune pentru a-l aduce pe „calea cea bună”, singurii care nu se puteau odihni noaptea de grija încălcării Constituției fiind el și Doicaru:

Oprea a fost de acord să ne ajute, dar ne-a sugerat să nu atacăm problema constituționalității frontal, deoarece s-ar putea ca Ceaușescu să nu accepte ideea de a semna un decret care să contravină Constituției. În schimb, Oprea s-a oferit să-l convingă pe Ceaușescu să semneze un decret prin care să se „secretizeze” și mai mult activitatea DIE, secretizare propovăduită acum de Ceaușescu în fiecare zi.⁹⁰

Pentru redactarea „cu schepsis” a textului decretului (care, totuși, contravenea Constituției, după cum a recunoscut chiar Pacepa!), ar fi fost mobilizată toată „elita” DIE: Doicaru, Pacepa însuși, generalul Nicolae Ceaușescu, fratele secretarului general al partidului și șef al Direcției Cadre a DIE, generalul Mihai Caraman, șeful Brigăzii N (Contrainformații externe), generalul Vasile Goga, șeful Brigăzii LM, precum și generalii Gheorghe Marcu, Gheorghe Toader, Teodor Sârbu, Gheorghe Bolânu, Gheorghe Manea.

În 23 iunie 1973, Nicolae Ceaușescu a semnat

Decretul Consiliului de Stat al RSR nr. 363, privind organizarea și funcționarea Departamentului de Informații Externe. Dincolo de tiradele lui Pacepa, se pare că această preocupare pentru consolidarea „legalității” s-ar fi manifestat în epocă și la nivelul conducerii altor state socialiste. De exemplu, în Bulgaria, Direcției I Generale (Първоглавно управление – PGU) i s-a fixat statutul și normele de lucru printr-o decizie secretă a Biroului Politic al Partidului Comunist Bulgar din 24 iulie 1974, iar în 16 iulie 1974 Decretul nr. 1.467 al Consiliului de Stat reglementa activitatea Comitetului Securității Statului, în ansamblul său⁹¹.

Dat fiind caracterul său „strict secret de importanță deosebită”, decretul nu a fost publicat în Buletinul Oficial la momentul semnării sale, ci a fost trimis doar structurii de specialitate din cadrul Ministerului de Interne. Textul decretului păstrându-se în arhive, avem posibilitatea, din nou, să contrapunem documentul istoric cu relatările memorialistice, exercițiu extrem de util oricărui istoric preocupat de studierea regimului comunist și nu numai.

Potrivit art. 4, Departamentul de Informații Externe (DIE) îndeplinea, „prin mijloace specifice”, formulă sacrosanctă a serviciilor de informații, misiuni care vizau îndeplinirea „politicii partidului și statului în domeniul apărării țării împotriva acțiunilor ostile întreprinse de diverse

state, organizații sau persoane din străinătate, de natură să aducă atingere independenței și suveranității naționale, integrității teritoriale a patriei, cuceririlor revoluționare ale poporului român”. Căile de îndeplinire a misiunilor DIE erau detaliate în textul decretului, după cum urmează:

a) „desfășoară activitate informativă și de influență în domeniile politic, economic și politico-militar din țările cercetate;

b) acționează prin mijloace specifice pentru procurarea de date și documentații tehnicoștiințifice necesare economiei naționale; procură din străinătate materiale supuse embargoului, precum și mostre, modele, noutăți utile diferitelor sectoare ale economiei;

c) desfășoară activitate informativă în cadrul emigrației, organizează acțiuni de influență pentru atragerea emigrației pe poziții loiale, precum și acțiuni de dezmembrare și compromitere în rândul emigrației reacționare române și de alte naționalități. Coordonează toate acțiunile întreprinse în exterior de organele Ministerului de Interne;

d) organizează și desfășoară activitate de contrainformații externe; coordonează măsurile întreprinse în afara granițelor țării de organele de securitate, potrivit obiectivelor și sarcinilor ce le sunt stabilite de conducerea partidului și statului;

e) asigură transportul curierului diplomatic;

f) organizează și realizează legăturile cifrate

către și de la misiunile diplomatice ale Republicii Socialiste România; asigură mijloacele de cifrare și transmisiuni cifrate, securitatea cifrului de stat și a documentelor secrete în străinătate;

g) recuperează din străinătate, prin mijloace specifice, documente cu caracter istoric, obiecte cu valoare muzeistică precum și bunuri, valori, valută aparținând statului sau unor cetățeni români;

h) realizează activitatea de documentare externă, analiza, verificarea și valorificarea informațiilor pe linia obiectivelor de muncă din competența sa de activitate;

i) asigură verificarea persoanelor ce urmează a fi atrase în activitatea de informații externe, folosind mijloace ale muncii de securitate;

j) organizează verificarea, pregătirea și instruirea cadrelor, asigurând permanenta capacitate de luptă a efectivelor sale;

k) asigură dotarea și înzestrarea marilor unități și unităților din subordine; planifică mijloacele materiale și financiare; execută planul de cheltuieli în lei și valută;

l) îndeplinește orice alte atribuții rezultate din misiunile ordonate de comandantul suprem al forțelor armate ale Republicii Socialiste România și de ministrul de interne".⁹²

Din punct de vedere al conducerii, Departamentul de Informații Externe avea în fruntea sa un șef de departament și un consiliu de

conducere al departamentului, organ deliberativ, care hotăra în problemele generale privind activitățile specifice. Consiliul era alcătuit din cinci până la nouă membri: șeful departamentului (care era și președinte al consiliului), adjunctul șefului de departament, șefii de divizii, șefi de brigăzi independente.

Șeful departamentului deținea și funcția de prim-adjunct al ministrului, iar adjunctul șefului de departament era secretar general al Ministerului de Interne.

Departamentul de Informații Externe (U.M. 0920) avea următoarea structură organizatorică:

I. Mari unități și unități de informații externe:

Divizia I „Europa” („V 1”), structurată pe două brigăzi (B ȘI G): una pentru Republica Federală Germania, Austria, Elveția și țările nordice și alta pentru statele mediteraneene; șef divizie: general. - mr. Gheorghe Moga, adjunct al șefului DIE; din 17 mai 1974, postul a fost preluat de general. - mr. Gheorghe Toader („Măgureanu George”), fost șef al colectivului de inspecții al DGIE, în perioada 1965 - 1968, și șef de sector la Secția Militară a CC al PCR, în perioada septembrie 1968-mai 1974;

Divizia a II-a „America de Nord, America de Sud, Australia, Africa și Asia” („V 2”), alcătuită din trei brigăzi (C, D și K): SUA și America Latină, Africa și Asia, Orientul Apropiat; șef divizie: general. - mr. Gheorghe Marcu („Pavelescu

Dorin”), adjunct al șefului DIE;

Divizia a III-a „Emigrație, contrainformații externe, legături cifrate cu misiunile diplomatice ale Republicii Socialiste România, curieri diplomatici, legături externe speciale” („V 3”) cuprindea trei brigăzi (împărțite pe sectoare): Emigrație (cu trei sectoare), Contrainformații externe (Brigada F, cu indicativul U.M. 0920/F, includea Sectorul F-300 Compartimente teritoriale, Sectorul

F-900 Consular, Sectorul N.E. Contrainformații spații socialiste, Sectorul L.C. Valută, redenumit O.V., și Brigada M, cu sectoarele M-100-M-400 (cu atribuții pe linie de cifru de stat și legături radio), M-500 (care asigura mijloacele de tehnică operativă necesare în munca de informații externe) și M-600 (care asigura paza ambasadelor, curierul diplomatic, procurare pașapoarte și vize); șef divizie: general. – mr. Gheorghe Bolânu („Bărbulescu Adrian”). Sediul conspirat al diviziei era pe strada Luterană, nr. 9;

Brigada activitate specială X (Brigada U) era împărțită în șapte sectoare; șef divizie: general. – mr. Romeo Popescu, locțiitor – col. Vasile Angelescu; în 4 iulie 1974, conducerea brigăzii a fost preluată de col. Gheorghe Manea („Maxim Gheorghe”, ulterior „Marinescu Gheorghe”), fost șef al rezidenței din Roma, care a ocupat postul până în mai 1978. În literatura de specialitate se face uneori confuzia între Brigada U și Sectorul X

din componența sa. Sectorul X, condus de col. Poplăcean, era axat pe recrutarea, instruirea și trimiterea în misiune externă a unor activiști de partid și a unor comuniști din rândul minorităților naționale, în scopul penetrării partidelor și organizațiilor socialiste și comuniste din alte țări. În 1976, când Brigada U a primit un nou regulament de funcționare, șeful sectorului X a ocupat și funcția de locțiitor al șefului brigăzii;

Brigada „Activitate de informații tehnico-stiințifice, consilieri și experți internaționali” (Brigada S.D.); șef brigadă: col. Teodor Sârbu („Udriște”), care în perioada decembrie 1958-martie 1972 fusese șeful Serviciului Central de Cifru al României, care funcționa în cadrul DGIE. Ulterior, la comanda brigăzii a fost numit col. Gheorghe Morjan. Până în 1975, coordonarea acestei unități i-a revenit lui I.M. Pacepa, după care a fost preluată de Doicaru;

Brigada „Verificarea, analiza și exploatarea informațiilor; activitate de documentare specifică” (Brigada Z.I.); șef brigadă: col. Constantin Ungureanu;

Brigada „Asigurare tehnico-materială și deservire”; șef brigadă: col. Mircea Oprescu;

Centrul de Pregătire și Perfecționare a Cadrelor (CPPC)

Brănești.

*

II. Aparat departament:

Brigada „Personal și învățământ” (Brigada A.P.); șef brigadă: general. - mr. Nicolae Ceaușescu („Nicolae Călin”);

Sector „Organizare-mobilizare; control; verificări speciale și control financiar intern”;

Sector F;

Sector „Evidență operativă și secretariat” (Sectorul R.S., apoi R.O.); în cadrul acestui sector funcționa și Secția T.M., care avea ca atribuții înregistrarea telegramelor intrate și ieșite, precum și ținerea evidenței tuturor notelor, sintezelor și buletinelor de informații întocmite de către Z.I. pentru conducerea „de partid și de stat”.

Cu prilejul reorganizărilor survenite după aprilie 1972 a fost înființată și o grupă specială („colectivul PZ”) pentru urmărirea trădătorilor din rândul ofițerilor de informații externe, identificarea locului unde se aflau și aducerea lor în țară sau lichidarea lor, condusă de col. Ion Ion Tănăsescu („Petre Zamfirescu”), vechi prieten al lui Pacepa de pe vremea când lucrau amândoi pe linie de Contrasabotaj în domeniul petrolier, activitate coordonată de însuși I.M. Pacepa⁹³. Tănăsescu lucra în DIE de la 31 martie 1954, manifestând „pasiune și dăruire în muncă”, îndeplinind misiuni în exterior între anii 1959 și 1962, respectiv între 1966 și 1972, în țări de limbă germană. Totuși, în noua funcție, rezultatele au întârziat să apară.

Ulterior, în iulie 1975, Pacepa („Podeanu

Mihai") a devenit șeful direct al structurii (al „colectivului”), avându-l ca adjunct pe col. Gheorghe Manea.

Deși mulți cercetători susțin că această grupă ar fi funcționat în cadrul Brigăzii U, de fapt era vorba de o unitate de sine stătătoare, independentă, care funcționa în sediul Centralei de pe strada Batiștei. Confuzia provine din faptul că pentru constituirea acestei grupe au fost detașați ofițeri din Brigada U, care au continuat să fie plătiți de această unitate, întrucât grupa respectivă nu avea stat de organizare. De altfel, șeful brigăzii U, Gh. Manea, era adjunctul șefului grupei speciale.

Numărul maxim de angajați ai departamentului era fixat la 2.578 de posturi. Dintre acestea, personalului de execuție de specialitate îi erau rezervate 2.258 de posturi. Pentru personalul de execuție administrativ existau 40 de posturi, iar pentru personalul de deservire erau alocate 127 de posturi.

Peste acest număr de posturi, departamentul putea angaja așa-numiții „referenți de informații externe”, al căror număr era limitat la 500 de posturi. Referenții de informații externe puteau fi angajați în aparatul central, în exterior și în instituții de acoperire. Aceștia aveau calitatea de salariați civili. Plata salariilor și indemnizațiilor ce li se cuveneau se făcea de la poziția 65 „cheltuieli speciale” a bugetului DIE sau din fondurile

„Cheltuieli informative speciale”. Angajarea referenților se aproba de șeful departamentului sau de către adjunctul său. Din punct de vedere al categoriilor de personal, structura era următoarea: 2.140 ofițeri, 280 maiștri militari și subofițeri, 158 salariați civili.

În vederea asigurării conspirativității depline a activității de informații externe, în comparație cu unitățile cu atribuții în plan intern ale Securității, Decretul nr. 363/1973 oferea Departamentului de Informații Externe o seamă de „privilegii” și „exclusivități”. Astfel, DIE avea dreptul de a conduce, îndruma și controla nemijlocit „marile unități și unitățile operative de informații externe, grupurile operative externe, centrul de pregătirea și perfecționarea cadrelor, subunitățile teritoriale de profil”.

De asemenea, DIE prelua de la toate organele de securitate și conducea direct activitatea cu toți colaboratorii care lucrau „în calitate de salariați sau delegați în cadrul misiunilor diplomatice, misiunilor consulare, agențiilor economice, societăților mixte și celorlalte forme de reprezentare ale Republicii Socialiste România în străinătate”.

Tot departamentul asigura legătura și conducea activitatea tuturor colaboratorilor și informatorilor organelor de securitate care erau trimiși în străinătate.

În privința ofițerilor de informații externe,

DIE avea, în continuare, dreptul de a-și crea evidențe proprii, înscrierea acestora în statele de organizare și în statele de plată a salariilor făcându-se cu nume conspirative sau, care urmau a fi folosite și în alte documente de securitate.

DIE putea trimite la post în străinătate, „ca salariați permanenți ai MAE, MCE, ONT sau cu alte acoperiri”, cadre proprii, încadrate pe statele de funcții ale instituțiilor de acoperire sau salarizate efectiv din fondurile valutare ale departamentului.

Decretul reglementa și folosirea ofițerilor deplin acoperiți, așa-numitele „fantome” sau „umbre”. Anexa nr. 1 menționa că DIE „folosește în munca de informații externe cadre cu identități legendate³⁷, de cetățeni români sau străini”. Pentru „confecționarea” unor identități fictive, DIE, „cu aprobarea ministrului de interne, a șefului de departament sau a adjunctului șefului de departament”, întocmea și folosea acte de identitate și alte documente necesare conspirării cadrelor, susținerii legendelor și acțiunilor întreprinse. În același scop, departamentul asigura statut juridic cadrelor, folosind ca acoperire instituții de stat și diverse organizații

³⁷ Termen folosit pentru procesul de elaborare a unei noi biografii pentru un agent ilegal care urma a fi trimis în misiune. Datele biografice false trebuiau însușite la perfecție de agent și cuprindeau în mod obligatoriu câteva elemente veridice (de ex., originea etnică, educația, experiență profesională), controlabile de către serviciile adverse de contraspionaj.

economice. Trimiterea cadrelor în exterior (temporar și la post), inclusiv a celor din nomenclatura Comitetului Central al partidului, se aproba de conducerea DIE, asigurându-se, astfel, „operativitatea, conspirarea și secretul misiunilor”.

Preocuparea permanentă pentru acoperirea activității transpare și din folosirea legală de „sedii, case de lucru și mijloace de transport auto, conspirate ca fiind în folosirea unor instituții și întreprinderi sau proprietate privată”.

Evident, conspirativitatea deplină nu viza doar măsuri în vederea legendării activității față de organele de informații adverse și față de publicul larg, ci și față de celelalte componente ale Ministerului de Interne. În acest sens, în planul financiar și material al Ministerului de Interne necesarul pentru DIE se înscrisa în valori globale, defalcarea pe poziții diferite efectuându-se numai în planurile proprii ale departamentului. Cheltuielile în lei și valută se finanțau, în totalitate, de la poziția nr. 65 „Cheltuieli speciale”, respectiv de la poziția „Cheltuieli informative speciale” (CIS). Lunar sau cel mult la șase luni, deconturile și actele de cheltuieli se distrugau prin ardere, și în registre se menționa că „documentele au fost distruse”. De asemenea, cheltuielile în lei și valută nu se supuneau operațiunilor de casă, ci erau controlate „prin organele proprii de control financiar intern ale

departamentului”.

Mijloacele tehnico-operative, apartamentele, autovehiculele și orice alte „bunuri de inventar mobile sau imobile” obținute gratuit sau prin acțiuni operative, din țară și din străinătate, de către cadrele DIE, rămâneau în dotarea departamentului, luându-se în evidența acestuia pe baza aprobării ministrului de Interne sau șefului de departament.

O prevedere extrem de controversată, care și-a arătat efectele în 1978, după dezertarea lui I.M. Pacepa, se referea la obligația ca „întreaga activitate de control pe linie informativ-operativă, financiară, de înzestrare, servicii etc. atât în unitățile departamentului, cât și în grupele operative externe” să fie efectuată, „la ordinul ministrului de interne, a șefului departamentului sau adjunctului acestuia, numai prin sectorul propriu de control și inspecții al Departamentului de Informații Externe”. Atât acțiunile informative ale departamentului, cât și cheltuielile prilejuite de acestea erau „controlate” din punct de vedere al eficacității și al legalității chiar de DIE!

Aceeași manieră de lucru a fost impusă și în ceea ce privește protecția contrainformativă, Direcția de Contraspionaj suferind o înfrângere istorică în fața imbatabilului cuplu Doicaru Pacepa. Invocând în fața lui Nicolae Ceaușescu veșnica marotă a „conspirativității”, cei doi au reușit să includă în anexa Decretului nr. 363

următoarea dispoziție: „activitatea contrainformativă în rândul cadrelor departamentului ce lucrează în țară sau în afara granițelor, indiferent de forma de acoperire, se realizează numai prin organe proprii ale departamentului, temeinic conspirate, la ordinul ministrului de Interne, a șefului departamentului sau adjunctului acestuia”.

Final de epocă – Centrul de Informații Externe (CIE) (1978 – 1989)

Ultima reorganizare de amploare a spionajului românesc din perioada regimului comunist s-a produs în luna martie 1978. Pe ordinea de zi a ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 7 martie 1978, convocată la ora 9 dimineața, figura, la punctul 2, „înființarea, în cadrul ministerului de Interne, a Departamentului Securității Statului, condus de un ministru secretar de stat, care este șeful departamentului”. De asemenea, la punctul 24, se menționa că Nicolae Doicaru era eliberat din funcția de prim-adjunct al ministrului de Interne și instalat în funcția de ministru al Turismului.

Ordinea de zi, și mai ales „rotația cadrelor” impusă în această ședință, a reprezentat o veritabilă surpriză pentru mulți dintre protagoniștii evenimentelor și pe bună dreptate! mai întâi, Securitatea căpăta o nouă organizare, revenindu-se la formula testată în 1967 – aceea de departament în cadrul Ministerului de Interne.

Apoi, în fruntea nou-creatului departament era numit un personaj oarecum obscur, Tudor Postelnicu³⁸, un activist care ocupa funcția de prim-secretar al Comitetului județean de partid Buzău. Experiența acestuia în domeniul pe care urma să-l conducă era zero! Niciuna dintre funcțiile pe care le ocupase până atunci nu-l recomanda pentru o astfel de responsabilitate.

Nu în ultimul rând, Nicolae Doicaru, personajul care deținea funcția de prim-adjunct al ministrului de Interne, care condusesese cu mână fermă destinele spionajului românesc timp de aproape două decenii, a fost îndepărtat dintr-o mișcare! întreaga ședință, cu o ordine de zi ce cuprindea 45 de puncte, a durat numai o oră și zece minute.

Destituirea atotputernicului Doicaru din funcțiile pe care le avea în Ministerul de Interne a declanșat în interiorul acestei structuri o adevărată furtună. Potrivit unui participant direct la evenimente, „locul ce-l ocupa [Doicaru] a rămas vacant și toate privirile se îndreptau spre cel care va fi numit în această funcție. Versiunile erau diferite. Se vehiculau mai multe nume, dar cel al lui Pacepa nu era pomenit. Pe fondul acestor

38 Tudor Postelnicu (n. 1931) - membru al PCR din 1953, membru al CC al PCR (1979-1989), șef al DSS (1978-1987), ministru de Interne (1987-1989). În 1990, a fost judecat de Tribunalul Militar Teritorial București, în cadrul lotului „CPEx”, în procesul „celor patru” (T. Postelnicu, Manea Mănescu, Ion Dincă, Emil Bobu). A fost condamnat la închisoare pe viață, pedeapsă comutată apoi la 14 ani de închisoare. A fost eliberat după 7 ani de detenție (n. red.).

mișcări și speculații are loc o întâmplare care, prin ecoul și interpretările ei, a dus la situații imprevizibile. La CC s-a primit o anonimă prin care se sesiza că mai mulți tovarăși, inclusiv Mihai Pacepa, din conducerea unor instituții primesc, la prețuri derizorii, televizoare, frigidere, aparate video și alte obiecte casnice aduse din Orient pe căi ilegale” 94.

Împrejurările în care au fost luate aceste măsuri de către Nicolae Ceaușescu, în martie 1978, nu sunt încă elucidate. Documentele și mărturiile la care am avut acces oferă informații sumare și sunt uneori contradictorii, astfel că identificarea exactă a mecanismelor de decizie din spatele schimbărilor operate nu este încă posibilă.

O ipoteză pe care tindem să o favorizăm este că Nicolae Ceaușescu, mereu în gardă în privința unui posibil complot sovietic destinat să-l înlăture de la putere, a decis să lovească primul. Pentru a preîntâmpina un eventual puci, despre care se strânseseră informații din interior și exterior, Ceaușescu a reorganizat structurile de forță, astfel încât, sub pretextul „rotației cadrelor”, presupușii agenți sovietici să fie plasați în funcții în care să fie inofensivi. Acțiunea a fost precipitată de un succes al Direcției a IV-a Contrainformații militare.

Mai precis, la începutul lunii martie 1978, generalul Nicolae Militaru³⁹, comandantul Armatei

39 Nicolae Militaru (1925-1996) - general de armată, membru

a II-a și șef al garnizoanei București, ar fi fost descoperit de ofițerii de securitate din

Direcția a IV-a Contrainformații Militare în momentul în care accepta transferul unor materiale strict secrete către ofițeri de informații sovietici⁹⁵.

În acest context, este posibil ca suspiciunile mai vechi asupra lui Doicaru și Pacepa să fi fost acutizate de tentativa recentă a acestora de a include sub umbrela DIE activitățile de spionaj ale Direcției de Informații Militare (DIM). Tentativa a fost cu greu dejucată de generalul Dumitru Dumitru, șeful DIM, și generalul Ion Coman⁴⁰, șeful Marelui Stat Major.

De altfel, maniera „delicată” în care Ceaușescu i-a tratat pe posibili agenți sovietici a fost identică în cazul celor doi generali: astfel,

supleant al CC al PCR (1974-1984), Comandant al Armatei a II-a (1969-1978). În anul 1978 a fost trecut în rezervă, dar a primit funcția de adjunct al ministrului Construcțiilor Industriale. Decizia a fost luată după ce s-au descoperit legăturile sale cu serviciile secrete sovietice. Securitatea a întocmit chiar dosarele „Corbul 1” și „Corbul 2”, din care a reieșit că Militaru era agent al GRU. A fost primul ministru al Apărării Naționale după evenimentele din 1989 (n. red.).

⁴⁰ Ion Coman (n. 1926) - adjunctul ministrului Forțelor Armate (1965-1973), membru al Consiliului de Stat (1969-1976), ministrul Apărării Naționale (1976-1980). În 1989, deținea funcția de secretar al CC al PCR și era membru al CPEx. În 17 decembrie 1989, a fost trimis la Timișoara pentru a interveni în forță împotriva demonstranților. Pentru implicarea sa în aceste evenimente a fost arestat și, prin Sentința nr. 6 din 9 decembrie 1991 a Curții Supreme de Justiție, Secția militară, a fost condamnat la 20 ani închisoare și degradare militară pentru infracțiunea de omor deosebit de grav. În 1997, la recurs, a rămas cu o pedeapsă de 15 ani de închisoare. Până la urmă, în anul 2000, președintele Emil Constantinescu l-a grațiat (n. red.).

dacă Nicolae Doicaru a fost numit ministru al Turismului, generalul Nicolae Militaru a fost trecut în rezervă în 4 aprilie 1978, la 57 de ani și cinci luni, pentru ca după scurt timp să fie numit adjunct al ministrului Construcțiilor Industriale! Poate că nu este lipsit de importanță să subliniem că în amintita ședință din 7 martie 1978 și fostul șef al CSS, Ion Stănescu, asupra cărora planau unele bănuieli⁹⁶, a fost împins în plan secundar: „eliberat” din funcțiile de secretar al CC al PCR și viceprim-ministru, a fost numit ministru secretar de stat la... Ministerul Construcțiilor Industriale. Se poate crede că Ceaușescu a preferat să-i „grupeze” pe posibili complotiști, pentru a-i supraveghea mai ușor!

În mod evident, pentru Departamentul de Informații Externe momentul martie 1978 a fost unul al incertitudinii. Odată înlăturat Nicolae Doicaru din fruntea instituției, firesc ar fi fost ca numărul 2, prim-adjunctul Ion Mihai Pacepa, să facă un pas în față! Or, pe fondul anchetei provocată de misterioasa anonimă (de fapt, se pare că funcționarii din Direcția Generală a Vămirilor erau la originea scandalului) referitoare la bunurile de larg consum aduse din Liban pentru „ștabii” DIE și al suspiciunilor referitoare la ofensiva serviciilor sovietice de informații, acest lucru nu s-a produs!

Mai mult, Departamentul de Informații Externe a fost retrogradat, ca o consecință directă

a creării Departamentului Securității Statului, la rangul de Direcție Generală de Informații Externe (DGIE), iar la comanda direcției a fost numit Alexandru Dănescu⁴¹, adjunct al ministrului de Interne, care nu avusese nicio tangență cu informațiile externe.

Toate acestea i-au creat îngrijorări mari lui Pacepa. În iunie 1978, cu ocazia unei discuții cu Neagu Cosma⁴², fostul șef al contraspionajului românesc, Pacepa și-ar fi exprimat frământările: „Ce rost au venirile oamenilor ăștora în conducerea ministerului?” De asemenea, cu câteva zile înaintea ultimei lui plecări din țară, Ion Mihai Pacepa i-ar fi spus generalului Teodor Sârbu: „Măi, ăștia s-au pus pe noi să ne distrugă!” „Ăștia” să fi fost anchetatorii din Direcția Generală a Vămilelor și din Ministerul Finanțelor, cum considera Mihai Pelin, sau, mai degrabă, era vorba de Nicolae Ceaușescu și oamenii săi, trimiși să lămurească aspectele tenebroase din activitatea DIE97?

Cert este că Pacepa nu a mai așteptat prea mult să urmărească derularea evenimentelor. Duminică, 23 iulie 1978, la orele 16.40, generalul

41 Alexandru Dănescu (n. 1927) - general de Miliție, adjunct al ministrului Afacerilor Interne pentru administrație și logistică (din 1966), șeful DIE (iunie-octombrie 1978) (n. red.).

42 Neagu Cosma (1925-2007) - general de Securitate, comandantul Direcției a III-a de Contraspionaj (1959-1973), comandant al Școlii de ofițeri de Securitate de la Băneasa (Școala Militară de Ofițeri Activi) (din 1974). A fost trecut în rezervă la 28 mai 1991, cu gradul de general-locotenent (n. red.).

a sosit la aeroportul Otopeni pentru a se îmbarca la bordul unei aeronave Tarom, cu destinația Viena. Era ultima sa plecare în misiune ca ofițer de securitate: peste cinci zile, în ziua de vineri, 28 iulie 1978, tovarășul „Podeanu” (numele conspirativ al lui Pacepa) schimba tabăra, părăsind Hotelul Intercontinental din Köln pentru a se întâlni cu un ofițer de informații vest-german și apoi, cu ajutorul agenților CIA, pentru a ajunge în Statele Unite ale Americii.

Consecințele dezertării celui care deținuse funcția de prim-adjunct al șefului spionajului românesc sunt bine cunoscute: după ce conducerea partidului a acceptat trista realitate (inițial, se avansase ipoteza că „bietul” Pacepa ar fi fost... răpit de serviciile adverse!), s-a declanșat cea mai mare anchetă derulată vreodată printre cadrele Securității. De asemenea, se impunea de urgență reorganizarea în profunzime a instituției, retragerea în țară a tuturor cadrelor și surselor cunoscute de Pacepa, regândirea misiunilor aflate în derulare.

Nicolae Ceaușescu personal a trasat liniile de forță ale evoluției structurii de informații externe a Securității după dezertarea generalului Ion Mihai Pacepa. Cu acest scop s-au ținut două ședințe ale Comitetului Politic Executiv al CC al PCR, în 14 și 16 august 1978.

Astfel, în ședința din 14 august, convocată după primirea răspunsului din partea guvernului

american cu privire la cererea de extrădare a lui Pacepa formulată de România, Nicolae Ceaușescu a indicat „sarcinile” cu privire la reorganizarea activității de informații externe⁹⁸. În opinia sa, Pacepa fusese recrutat de către CIA încă din anul 1958, pe vremea când se afla la post în

RFG. Ceaușescu era convins că Pacepa rămăsese nedescoperit și putuse avansa în ierarhia spionajului românesc datorită lipsei controlului partidului asupra acestor activități și încălcării hotărârilor emise de conducerea partidului în acest sens.

Pentru prevenirea pe viitor a unor cazuri asemănătoare, Ceaușescu a propus următoarele măsuri:

- revederea hotărârilor de partid și a legilor referitoare la activitatea Securității;

- revizuirea și aplicarea fermă a hotărârii care prevedea interdicția de a primi cadouri de la cetățenii străini sau, dacă se acceptau, raportarea către organele de conducere;

- cercetarea acelor persoane care nu respectau reglementările legale în vigoare;

- trecerea în rezervă a ofițerilor de securitate care „au dat dovadă de lipsă de vigilență” și „nu au respectat legile țării”;

- destituirea lui Nicolae Doicaru din funcția de ministru, „pentru că el a răspuns de acest domeniu și nu mai poate munci într-o muncă de răspundere”;

aplicarea hotărârii care prevedea ca niciun ofițer să nu rămână la post în străinătate mai mult de patru ani;

respectarea indicației ca acei ofițeri „care lucrează afară” să nu aibă pentru o perioadă funcții de răspundere în țară („nu că suntem suspicioși, dar trebuie controlat mai bine”, a argumentat Nicolae Ceaușescu);

acordarea unei atenții sporite sectoarelor economice și mai ales Ministerului Comerțului Exterior, căci „Pacepa acolo și-a îndreptat atenția”. În plus, Ceaușescu a cerut verificarea celor trimiși în străinătate în acest domeniu pentru că „ei contractau și tot ei informau de contractare, de fapt, nu era niciun control”;

promovarea „cu mai mult curaj” în comerțul exterior a procedurii licitațiilor internaționale, considerându-se că astfel „putem să aducem lucruri mai bune decât prin relații lăaturalnice”;

renunțarea la practica recrutării agenturii aproape exclusiv din rândul „elementelor compromise” și extinderea „apelului la oamenii cinstiți”, dispuși „de a ajuta organele de securitate în munca lor”.

Concluzia formulată de Nicolae Ceaușescu avea greutatea unei sentințe: „este bine ca să fie dizolvată direcția externă de la Securitate și să fie reorganizată cu oameni de multă încredere”. Dixit!

Ca urmare a acestei decizii luate la cel mai

înalt nivel, s-a trecut rapid la reorganizarea spionajului. Mai întâi, au fost schimbați oamenii din posturile de conducere. În 5 septembrie 1978, ministrul de interne Teodor Coman⁴³ a fost demis, în locul său fiind numit George Homoștean⁴⁴. La scurt timp, în 15 octombrie, g-ral-lt. Alexandru Dănescu a fost la rândul său demis de la conducerea structurii de informații externe, postul respectiv fiindu-i încredințat lui Romus Dima.

Etapă a doua a cuprins schimbarea numelui instituției: de la Direcția Generală de Informații Externe s-a trecut la o titulatură oarecum mai neutră: Centrul de Informații Externe (U.M. 0544).

În ziua de 2 octombrie 1978 Nicolae Ceaușescu a aprobat „Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Informații Externe”, document fundamental care a servit drept bază pentru restructurarea întregii activități de informații externe”.

Potrivit acestui regulament, Centrul de Informații Externe (CIE) avea misiunea de a obține informații secrete „în scopul apărării țării

43 Teodor Coman (1928-1996) - de profesie mecanic auto, membru al PCR din 1953, membru al CC al PCR (1969-1987), ministru de Interne (1975-1978), președinte al Comitetului pentru Consiliile Populare (1984-1986), ambasador în Iordania (1986-1989) (n. red.).

44 George Homoștean (1923-2016)- membru al PCR din 1947, membru al CC al PCR (1969-1989), ministru de Interne (1978-1987), ambasador în Cehoslovacia (1989). Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție a României anunțase trimiterea sa în judecată în dosarul morții dizidentului Ursu, dar Homoștean a murit între timp (n. red.).

împotriva acțiunilor ostile întreprinse de diverse state, organizații sau persoane din străinătate, de natură să afecteze independența, suveranitatea și integritatea teritorială a R.S. România”, precum și informații privind „descoperiri în domeniile tehnico-științifice, îndeosebi al noilor tehnologii”.

CIE făcea parte din Departamentul Securității Statului (DSS) și se subordona nemijlocit ministrului secretar de stat și șef al DSS. Conducerea CIE era asigurată de un șef al centrului, care era și adjunct al ministrului de Interne, și un adjunct al șefului CIE pe probleme operative, care deținea și funcția de secretar de stat la Ministerul de Interne. De asemenea, funcționa și un consiliu de conducere al CIE, alcătuit din 9 - 11 membri, organ deliberativ care dezbătea periodic problemele referitoare la stilul de muncă al cadrelor de conducere, starea disciplinară, pregătirea și perfecționarea cadrelor, problemele de compartimentare și secretizare a muncii.

Deși în funcțiile de conducere au fost numiți oameni selecționați cu grijă, verificați din punct de vedere al loialității față de partid, la elaborarea regulamentului s-a acordat atenție acelor prevederi referitoare la exercitarea controlului de partid asupra instituției și celor privind subordonarea CIE față de Nicolae Ceaușescu.

Astfel, art. 2 arăta în mod explicit că CIE „își desfășoară activitatea pe baza hotărârilor de

partid și a legilor țării, a ordinelor și dispozițiilor Comandantului Suprem al forțelor armate ale R.S. România. Întreaga activitate a Centrului se desfășoară sub conducerea Comitetului Central al Partidului

Comunist Român; acesta are obligația să raporteze permanent conducerii superioare de partid și de stat asupra modului în care își îndeplinește atribuțiile”.

Se spera că astfel puteau fi prevenite situațiile de eludare a controlului partidului și eventualele trădări. De altfel, și alte articole conțineau prevederi în același sens. Conform art. 4, activitatea Centrului de Informații Externe „se desfășoară pe baza respectării stricte a regulilor conspirativității și vigilenței revoluționare, a secretului total asupra întregii munci informativ-operative și a acțiunilor întreprinse”. La fel, „munca lucrătorilor din unitate trebuie să se caracterizeze prin devotament deplin față de Partidul Comunist Român și Republica Socialistă România, prin patriotism înflăcărat, înalt spirit revoluționar, de dăruire comunistă în îndeplinirea misiunilor încredințate, prin cinste și corectitudine exemplare, fermitate și combativitate, prin spirit de jertfa și sacrificiu în slujirea intereselor patriei și poporului”.

De asemenea, cadrele CIE erau obligate să nu tolereze „încălcări ale hotărârilor partidului și legilor statului, ale ordinelor Comandantului

suprem, să semnaleze orice abatere de la normele de muncă, să aducă la cunoștința șefilor nemijlociți, în mod ierarhic”. Dacă aveau probleme deosebite, șefii de secții se puteau adresa Comitetului Central al partidului, „inclusiv secretarului general al PCR”.

Pentru a se preveni un nou „caz Pacepa”, s-a introdus și următoarea prevedere: „se interzice deplasarea în străinătate a șefului Centrului de Informații Externe, a adjunctului acestuia, șefilor de secții și locțiitorilor acestora, care prin natura funcțiilor ce le îndeplinesc în cadrul Centrului sunt în posesia unor date secrete de importanță deosebită privind munca de informații externe”.

Atribuțiile CIE nu au cunoscut schimbări semnificative față de cele ale structurilor precedente. Informațiile politico-militare, documentațiile tehnico-științifice, controlul și neutralizarea emigrației anticomuniste rămâneau prioritățile. Așadar CIE:

Art. 5. Desfășoară activitate în țările stabilite pentru culegerea de informații secrete cu caracter politic, economic, tehnico-științific și militar. Acționează pentru procurarea de date și documentații tehnico-științifice și tehnologii secrete, după care vor fi predate organelor competente, asigurând conspirarea surselor de proveniență.

Art. 6. Desfășoară activitate informativă în cadrul emigrației române și a celei de alte

naționalități. Întreprinde măsuri informativ-operative pentru cunoașterea și contracararea acțiunilor de subminare a intereselor statului român de către grupările fasciste, legionare, elemente iredentiste maghiare, precum și a centrelor de propagandă dușmănoasă din străinătate.

Art. 7. Realizează analiza, verificarea și valorificarea documentelor, altor materiale și informații secrete, îndeosebi cele tehnico-științifice, obținute din străinătate, după care vor fi predate organelor competente.

Art. 8. Efectuează activitate de documentare externă privind spațiile, zonele, țările și obiectivele stabilite din domeniile politic, economic, tehnico-științific și militar.

Art. 9. Desfășoară activitate de recuperare din străinătate a documentelor cu caracter istoric și a obiectivelor cu valoare muzeistică deosebită, care aparțin patrimoniului național.

Art. 10. Asigură transportul curierului diplomatic.

Art. 11. Realizează selecționarea, verificarea, pregătirea, perfecționarea și repartizarea cadrelor proprii.

Art. 12. Organizează și asigură desfășurarea muncii politico-ideologice și cultural-educative, precum și pregătirea militară și profesională a lucrătorilor, în vederea cunoașterii temeinice și înfăptuirii politicii partidului și statului, a

Programului PCR, a educării lor în spiritul patriotismului socialist, al dragostei față de patrie, partid și popor.

Art. 13. Întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea deplinei conspirativități a cadrelor și sediilor folosite. Organizează întreaga activitate așa fel încât fiecare lucrător să aibă cunoștință numai de problemele care fac obiectul atribuțiilor sale.

Art. 14. Planifică mijloacele materiale și financiare, asigură dotarea și înzestrarea unităților din subordine, execută planul de venituri și cheltuieli, care se aprobă de ministrul de interne.

Art. 15. Execută orice alte misiuni ce decurg din hotărârile de partid și legile statului, în spiritul atribuțiilor specifice, Centrului de Informații Externe.¹⁰⁰

Din punct de vedere organizatoric, CIE avea următoarea structură:

a) Secția I, denumită „Europa”, compusă din cinci sectoare (patru operative și unul tehnic-administrativ), obținea informații politice, economice, tehnico-științifice și militare din principalele țări capitaliste europene, plus Israel. Sectoarele informativ-operative erau: Sectorul I

— RF Germania, Austria, Elveția; Sectorul II Marea Britanie, Olanda, Suedia, Danemarca, Finlanda; Sectorul III

— Franța, Belgia, Luxemburg, Spania,

Portugalia; Sectorul IV - Italia, Grecia, Turcia, Cipru. Între 1979 și 1985, șeful unității a fost lt.-col. Gheorghe Ardeleanu. Indicativul militar al unității era U.M. 0199, iar ca „formațiune independentă”, în cadrul „unității de spațiu”, funcționa unitatea specială U.M. 0101, însărcinată cu plasarea surselor și ofițerilor ilegali. În fruntea U.M. 010 la fost instalat col. Ion Munteanu, având nume conspirativ „Mareș Aurel”. În anul 1989 U.M. 0101 era condusă de col. Constantin Măiță.

b) Secția a II-a, „America”, alcătuită din trei sectoare, obținea informații politice, economice, tehnico-științifice și militare din principalele țări capitaliste din America de Nord și America de Sud. Indicativul militar era U.M. 0201.

Sectoarele informativ-operative erau: Sectorul I - SUA și Canada; Sectorul II Argentina, Brazilia, Mexic, Chile, Perú, Venezuela. Comanda a fost asigurată de col. Gheorghe Năstase (1982) și col. Adrian Andrei (1983). În cadrul acestei unități ființa „formațiunea independentă” U.M. 0102, însărcinată cu spionajul pe spațiul celor două Americi, condusă de lt.-col. Ion Deaconescu (conspirativ „Panduru Nicolae”). În anul 1989, col. Gavril Vălean conducea U.M. 0102.

c) Secția a III-a, „Africa și Asia”, compusă din patru sectoare, urmărea obținerea informațiilor politice, economice, tehnico-științifice și militare din principalele țări nesocialiste din Asia, Orientul Mijlociu și Africa. Avea indicativul militar U.M.

0208.

d) Secția a IV-a, „Emigrație”, compusă din cinci sectoare (de exemplu Sectorul III era intitulat „Legionari”) și două grupe (una dintre ele era Grupa „Europa Liberă”), se ocupa cu activitatea informativă și de prevenire în rândul emigrației române și de alte naționalități, a grupărilor legionare și cercurilor naționalist-iredentiste pentru contracararea acțiunilor ostile României, desfășurate de centrele de propagandă din străinătate. Indicativul său militar era U.M. 0225. În 1981, șeful unității era col. Valeriu Gruia, iar din mai 1982 comanda a fost preluată de lt.-col. Mircea Grama. În cadrul unității funcționa „formațiunea independentă” U.M. 0103 (condusă de lt.-col. Dumitru Tatu, conspirativ „Bucur Adrian”; în 1989, comandant era lt.-col. Victor Marcu).

Trebuie menționat că unitățile speciale U.M. 0101, 0102, 0103 (cu sediul conspirat în str. Spiru Haret, nr. 11) proveneau din fosta Brigadă U - „Ilegali”, din U.M. 0920 (DIE), fiind considerate „formațiuni independente” în cadrul unităților de spațiu sau de linie. Din acest motiv, până la venirea lui Nicolae Pleșiță la conducerea CIE (U.M. 0544), toate rapoartele adresate conducerii Centralei de către unitățile speciale erau contrasemnate și de șefii U.M. 0199, 0201 sau 0225, față de care erau subordonate din punct de vedere formal.

e) Secția a V-a „Curieri, Consulară, Pază” compusă din trei sectoare, avea ca obiectiv asigurarea pazei și securității ambasadelor, a curierului diplomatic, obținerea vizelor și pașapoartelor pentru cadrele care lucrau în străinătate. Indicativul militar era U.M. 0277. În perioada 1 octombrie 1978 - 15 septembrie 1979, această structură a fost condusă de col. Gheorghe Boștină, după care acesta a fost mutat în funcția de șef al Inspectoratului Județean al M.I.

— Securitate Constanța.

f) Secția a VI-a „Cadre și învățământ”, compusă din trei sectoare, centrul de pregătire și perfecționare a cadrelor (CPPC) și o grupă, se ocupa cu selecționarea, verificarea, pregătirea, perfecționarea și repartizarea cadrelor. Indicativul militar al secției era U.M. 0279, iar al CPPC era U.M. 0279/1. În mai 1982, la conducerea unității se afla col. Radu Constantin. Tot aici funcționa, din noiembrie 1981, arestul mării unități (0544), pentru executarea de către ofițeri, maiștri militari și subofițeri a pedepsei cu arest la garnizoană.

g) Sectorul I independent „Exploatarea informațiilor”, cu două grupe, asigura analiza, verificarea și exploatarea informațiilor, precum și realizarea documentării specifice. Indicativ militar U.M. 0282.

h) Sectorul II independent „Asigurare materială și financiară”, cu o grupă pentru probleme de patrimoniu, valutare și succesiuni, se

ocupa cu asigurarea materială (inclusiv armament și muniții), financiară și sanitară. Indicativul militar era U.M. 0297. Comanda unității era asigurată în 1983 de col. Vasile Păltineanu.

i) Sectorul III independent „Tehnică Operativă” se ocupa cu realizarea și adaptarea unor mijloace de tehnică operativă necesare în munca de informații externe. Avea indicativ militar U.M. 0301. Era condusă de mr. Petre Pinte.

j) Sectorul IV independent „Secretariat-Evidență” se ocupa cu evidența operativă, arhiva (inclusiv cea microfilmată) și secretariatul. Indicativ militar U.M. 0503. Era condusă de col. Marcel Roman. Această unitate a fost dotată cu un computer performant, iar pe parcursul anilor 1980 au fost instalate sisteme electronice de prelucrare automată a datelor și informațiilor și la U.M. 0107, 0199, 0201, 0208, 0225, 0282 și 0503. În cadrul unităților menționate s-au înființat „oficii de calcul”, subordonate nemijlocit șefilor acestor unități. Pregătirea de specialitate a cadrelor din aceste „oficii de calcul”, precum și întreținerea tehnică și depanarea echipamentelor era realizată de un compartiment specializat din U.M. 0301. Materialele consumabile și cele necesare întreținerii computerelor erau asigurate de U.M. 0297. Sistemele de teleprelucrare a datelor erau dotate cu videoterminale DAF 2010-BSC, modemuri TELEROM 3M5 și imprimante CDC 9335 SCAMP, iar operatorii lor puteau accesa

bazele de date BDSC (baza de date de securitate), BDEP (baza de date a evidenței populației), BDSA (baza de date cuprinzând cetățenii străini aflați în atenția organelor de securitate și de miliție) și BDTS (TRAFIC-SOLD – cuprindea informații despre intrările și ieșirile în/din România) 101.

Pentru a ilustra atribuțiile „unităților de spațiu”, așa cum mai erau numite Secțiunile I, a II-a și a III-a, vom reda câteva dintre prevederile incluse în „Normele de lucru ale U.M. 0199” aprobate de șeful DSS la 21 ianuarie 1979.

Potrivit acestora, Unitatea Militară 0199 avea misiunea de a obține informații secrete din țările stabilite prin structura organizatorică, astfel:

a) Informațiile secrete din diferite domenii de activitate care interesează țara noastră, intențiile față de R.S. România, precum și date secrete referitoare la principalele evenimente internaționale, care prezintă interes major pentru statul nostru.

b) Date și documente secrete cu caracter tehnico-științific, îndeosebi pentru ramurile de vârf ale economiei naționale, care vor fi predate organelor competente, cu respectarea conspirării provenienței și a surselor.

c) Efectuează activitatea de documentare externă, privind țările și obiectivele stabilite din domeniile politic, economic, tehnico-științific și militar.

d) Desfășoară activitate de recuperare din

străinătate a documentelor cu caracter istoric și a obiectelor cu valoare numismatică deosebită, care aparțin patrimoniului național.¹⁰²

De asemenea, U.M. 0199 se ocupa cu „selecționarea, verificarea, cunoașterea, legendarea, pregătirea, perfecționarea și repartizarea cadrelor proprii” și cu desfășurarea „muncii politico-ideologice și cultural-educative, precum și de pregătirea militară și profesională a lucrătorilor, în vederea cunoașterii temeinice și înfăptuirii politicii partidului și statului, a Programului PCR, a educării lor în spiritul patriotismului socialist, al îndatoririlor ce le revin din jurământul militar și angajamentelor asumate față de patrie, partid și popor”. Nu în ultimul rând, asigura „deplina conspirativitate a cadrelor și sediilor folosite”.

Folosirea ofițerilor ilegali era reglementată prin art. 21 din „Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Informații Externe”, care preciza că, „prin mijloace și metode specifice” folosind identități legendate și alte căi, Secțiunile I, a II-a și a IV-a puteau trimite în misiuni și implanta „nelegal” cadre și surse în spațiile și obiectivele de interes. Astfel de acțiuni se făceau „cu respectarea riguroasă a regulilor de conspirativitate și de păstrare a secretului”, fiind interzisă cu desăvârșire cunoașterea identității reale a persoanelor trimise în misiune de către alte cadre decât cele „strict stabilite”.

Așa cum am arătat, Brigada U a fost reorganizată în trei unități independente (U.M. 0101, 0102, 0103) care funcționau în cadrul unităților mari, de linie sau de spațiu. Unitatea „de linie” urmărea o anumită problemă de securitate (de exemplu, Problema „Emigrație”), indiferent de spațiul geografic (țară), în vreme ce o unitate „de spațiu” avea în responsabilitate probleme de informații externe diverse dintr-un anumit stat sau o anumită zonă geografică. Normele de lucru privind organizarea și funcționarea acestor unități au fost elaborate în decembrie 1978 și aprobate de Tudor Postelnicu, șeful DSS, prin ordinul nr. 11/8453 din 9 mai 1979.

Deși existau norme pentru fiecare dintre cele trei unități, conținutul lor era aproape identic, fiind operate doar mici modificări care se refereau la spațiile și obiectivele din preocupare¹⁰³. Ca atare, pentru exemplificare vom folosi „Normele de lucru privind organizarea și funcționarea U.M. 0101”.

Din punct de vedere al structurii organizatorice, U.M. 0101 avea un aparat central și un aparat extern, compus din ofițeri, subofițeri, personal civil de muncitori și referenți de informații externe.

Aparatul central, care își desfășura activitatea într-un sediu acoperit, se compunea din 28 ofițeri, patru subofițeri și „personal muncitor civil”: un șef sector (șeful unității), trei șefi de

grupă, 15 ofițeri instructori, patru ofițeri pentru legendare, un ofițer pentru probleme de personal, un ofițer pentru secretariat (evidență operativă), un ofițer instructor tehnic (responsabil cu pregătirea fotografică, tehnica operativă, chimia), un ofițer pentru problemele de cifru, un ofițer pentru probleme administrativ-financiare, un subofițer tehnic, trei subofițeri pentru pază și trei angajați civili.

Aparatul extern avea 50 de posturi de ofițeri și 18 de referenți de informații externe.

În funcție de spațiile date în competență, unitatea era structurată pe trei grupe:

grupa A: RFG, Austria și Elveția;

grupa B: Franța, Italia, Spania și Grecia;

grupa C: Marea Britanie, Belgia, Danemarca, Suedia și Israel.

În ceea ce privește atribuțiile unității, enumerăm câteva:

— „acționează în spațiile date în competență și în obiectivele vizate pentru culegerea de informații secrete cu caracter politic, economic, tehnico-științific și militar¹⁰⁴, care interesează țara noastră, date și informații privind acțiunile și intențiile altor state sau organizații și organisme politice și economice față de RSR, precum și cu privire la evenimentele internaționale majore care prezintă interes real pentru partidul și statul nostru;

— Întreprinde acțiuni pentru a procura, prin mijloace specifice, date și documentații tehnico-științifice și tehnologii secrete, îndeosebi cele care se referă la ramurile de vârf ale economiei, cu prioritate din sectoarele energiei nucleare, electronicii, electrotehnicii, chimiei și metalurgiei. Asigură conspirarea surselor de proveniență a informațiilor, datelor și documentațiilor ce se exploatează la organele competente;

— Organizează combinații și acțiuni informativ-operative prin posibilități proprii pentru a obține date și informații în scopul prevenirii și contracarării încercărilor organelor de contrainformații dușmane, a organizațiilor reacționare și grupărilor extremist-teroriste de a aduce atingere independenței, suveranității și integrității teritoriale a R.S.R., ori de a submina prestigiul și politica partidului și statului nostru;

— Desfășoară activitate de identificare, în vederea recuperării din străinătate, a unor documente cu caracter istoric, obiecte de artă, bunuri sau valori numismatice deosebite, care aparțin patrimoniului național al poporului nostru;

— Întreprinde permanent măsuri concrete de documentare asupra spațiilor, zonelor și obiectivelor vizate, culege sistematic date de documentare utile pentru a perfecționa activitatea de legendare externă și internă. Efectuează înregistrări în registre de stare civilă și în alte documente, studiază dubluri și creează identități

legendate, asigură puncte de sprijin și elaborează – pe baza unor combinații informativ-operative – biografiile-legendă externe și interne cu care sunt dotate cadrele și sursele care se trimit în misiune” 105.

Pentru îndeplinirea unor obiective atât de ambițioase, unitatea trimitea în misiune și implanta în țările-țintă cadre și surse, folosind metode și căi specifice cât mai diversificate și ingenioase: legendarea internă și externă, căsătorii, rămânări „ilegale” peste hotare și solicitare de azil politic, angajarea la firme străine, plecări la studii (burse, doctorat, specializări etc.).

Odată ajunse în țările respective, cadrele și sursele unității încercau să obțină cetățenia, să-și echivaleze studiile, să se integreze și să se afirme în viața politică, economică și socială din țara-gazdă, într-un efort permanent de a-și consolida poziția materială și socială.

De asemenea, unitatea puncta, studia, verifica și recruta – sub steag propriu (presupunea asumarea identității reale a serviciului care efectua recrutarea) sau’s steag străin (cel care efectua recrutarea își asuma o identitate falsă, pretinzând că lucrează pentru un stat care se bucura de simpatia celui vizat) – „elemente utile” din țările în care acționa, în vederea penetrării informative în obiectivele de interes.

Activitatea informativă era sprijinită de un proces continuu de selecționare, verificare și

recrutare a unor susținători pentru identități legendate și adrese poștale dintr-o parte și din ambele părți¹⁰⁶, atât în țară, cât și în exterior. În același scop, erau procurate - în scopul contrafacerii și al dotării persoanelor trimise legendat în misiune - pașapoarte, certificate de stare civilă și orice acte de identitate, diplome de studii etc.

Pentru o conspirativitate deplină, procesul de instruire, pregătire și analiză cu ofițerii, sursele și referenții de informații externe se desfășura strict individual, în case de către ofițerii din aparatul central, sub îndrumarea și controlul șefului de unitate.

Odată ajunse în țările-țintă, cadrelor și surselor aflate în misiune le era interzisă cu desăvârșire orice legătură cu grupele operative ale CIE care-și desfășurau activitatea folosind ca acoperire reprezentanțele oficiale ale României în străinătate.

În afară de secțiile și sectoarele independente amintite, în cadrul CIE au mai funcționat unități cu un caracter special, înființate fie în toamna anului 1978, în timpul organizării CIE, fie în anii următori.

Astfel, încă din 25 septembrie 1978, prin Ordinul ministrului de interne nr. 1117/0004631, s-a înființat Secția de control și verificări speciale pentru Centrul de Informații Externe (S.C. 195), cu indicativul U.M. 0195, unitate însărcinată cu

apărarea contrainformativă a CIE107. Chiar dacă avea misiunea de a împiedica penetrarea CIE de către serviciile adverse și de a preveni dezertările unor ofițeri de informații externe, după 1980, tocmai din această unitate s-a înregistrat cel mai mare număr de dezertori din Securitate. U.M. 0195 era împărțită pe opt sectoare, cu indicative de la „A” la „H”.

Conducerea unității a fost încredințată colonelului Ioan P. Moț, fostul locțiitor al șefului Direcției a IV-a Contrainformații militare. Acesta lucra în domeniul contrainformațiilor militare încă din anul 1960, când fusese transferat de la MAPN la Securitate, și, prin practicile aduse din sfera contrainformațiilor, precum și prin stilul său de muncă, a rămas în memoria ofițerilor de informații externe drept „odiosul Moț”. În pofida numeroaselor „defectări” din CIE, care nu au putut fi prevenite, și a sentimentelor de ostilitate pe care și le-a creat, Moț a fost înaintat în 1979 la gradul de general-maior și s-a menținut la comanda unității până în 6 ianuarie 1990.

O altă unitate specială a fost înființată în 1 martie 1982, la inițiativa generalului Nicolae Pleșiță, prin revitalizarea vechii structuri cu atribuții în identificarea și pedepsirea trădătorilor din DIE. În subsidiar, unitatea a primit din partea conducerii DSS și unele sarcini pe linia monitorizării organizațiilor teroriste internaționale. De altfel, Pleșiță, invocând niște

atribuții reale ale direcției, încerca să supraliciteze rolul componentei antiteroriste. Iată cum a prezentat momentul înființării unității:

O măgăoaie, am găsit-o acolo, o unitate minusculă, „de lichidări” – așa se intitula. O copie a unor unități care existau în cadrul serviciilor de informații din străinătate și care nu ne avantaja. Le-am spus: „Domnilor, fugiți de aici, terminați cu lichidările astea!” Și am transformat unitatea aia minusculă de lichidare a celor care trădau – pe ei îi viza – în unitate antiteroristă. Sigur că în cadrul unității ne ocupam și de cei care trădau, printre care și Pacepa.¹⁰⁸

Desigur, în stilul său caracteristic, s-a contrazis singur pe parcursul aceluiași dialog:

...domnule dragă, am avut aproape 30, în frunte cu Pacepa, cu hotărâri judecătorești de condamnare la moarte. Cine executa sentințele de condamnare la moarte? Trebuia să le execute Centrul de Informații Externe. Indiferent unde se găseau.¹⁰⁹

Indicativul militar al noii unități era U.M. 0544/R și era, de fapt, o formațiune alcătuită din cca. 12 ofițeri proveniți de la U.M. 0101, U.M. 0102 și de la USLA⁴⁵ (U.M. 0620). Comanda unității a fost încredințată lt.-col. Sergiu Nica (conspirativ „Nicolae”), apreciat de unul dintre

⁴⁵ USLA - Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă, înființată la sfârșitul anului 1977. După 1990, a fost redenumită Brigada Antiteroristă, fiind încadrată în Serviciul Român de Informații (n. red.).

subalternii săi din această unitate specială drept „cel mai bun, corect și cinstit șef de unitate pe care l-am avut vreodată”. Acesta provenea din unitatea de filaj a Direcției a III-a „Contraspionaj” și se ocupase, printre altele, de monitorizarea membrilor unor organizații teroriste internaționale ajunși pe teritoriul României.

Potrivit lui Pleșiță, experiența lui Sergiu Nica în acest domeniu a făcut ca el să fie ales ca ofițer de legătură cu teroristul Carlos „Șacalul”⁴⁶, angrenat, printr-o înțelegere dintre Nicolae Ceaușescu și Yasser Arafat⁴⁷, într-o operațiune de lichidare a lui I.M. Pacepa. Înțelegerea secretă data dinainte de înființarea U.M. 0544/R și unele discuții pe această temă au fost purtate și ulterior.

Activitatea unității era divizată în mai multe sedii. Astfel, în sediul Centralei din str. Batistei lucra șeful unității, împreună cu doi ofițeri proveniți din USLA. Ofițerii de la U.M. 0101 și U.M. 0102 erau contactați individual în sediul conspirat din Splaiul Independenței, iar pentru

46 Ilich Ramirez Sánchez, alias Carlos „Șacalul” (n. 1949) - terorist de origine venezueleană. În anii 1970, s-a alăturat Frontului Popular pentru Eliberarea Palestinei. A devenit celebru în 1975, după atentatul asupra sediului OPEC din Viena, când au decedat trei persoane. A fost implicat în numeroase atentate organizate în Europa occidentală. În 1994, autoritățile sudaneze l-au predat statului francez, care l-a judecat pentru asasinarea a doi polițiști parizieni. A fost condamnat în 1997 la închisoare pe viață, fiind deținut la penitenciarul Clairvaux (n. red.).

47 Yasser Arafat (1929-2004) - președintele Organizației pentru Eliberarea Palestinei (1969-2004), președinte al Autorității Naționale Palestiniene (1994-2004) (n. red.).

pregătirea de specialitate și pentru prelucrarea unor ordine cu întreg colectivul unității era folosită una dintre cele două vile din afara Bucureștiului aparținând CIE, situate pe DN 1 - vila de la km 12 și vila de la km 17. Cele două vile conspirative erau păzite de un colectiv de subofițeri îmbrăcați civil și serveau și ca loc de găzduire pentru teroristul Carlos pe timpul cât acesta se afla în România.

La vila de la km 17 ofițerii din cadrul unității au urmat un program de pregătire fizică, însoțit de unul de perfecționare în arte marțiale (karate, judo). De asemenea, ofițerul cu pregătirea militară din Centrală - col. Tunaru - a condus un curs de pregătire genistică, incluzând folosirea explozivilor clasici și artizanalii, confecționarea coletelor explozive etc.

Dat fiind profilul inedit al acestei unități, se pare că activitatea a început cu destul de mult entuziasm, ofițerii noii unități speciale prelucrând date și dosare despre cei care aleseseră la un moment dat să schimbe tabăra. Pentru fiecare dosar s-au întocmit planuri de măsuri, propunându-se spre aprobare acțiuni de finalizare și „neutralizare” a cazurilor, „conform legislației românești și a hotărârilor judecătorești pronunțate”. Dosarele întocmite purtau numele de „dosare de urmărire informativă” (D.U.I.).

O altă unitate specială a fost înființată în anul 1982, pe baza Decretului Consiliului de Stat nr.

382/1982. Denumirea oficială a acestei unități a fost întreprinderea de Comerț Exterior (ICE) Dunărea. Din punct de vedere formal și pentru „legendare”, ICE Dunărea era subordonată Ministerului Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale (MCECEI), dar încă de la înființare a primit indicativul U.M. 0107. Despre atribuțiile și funcționarea acestei unități vom vorbi pe larg în capitolul al IV-lea.

Cu ocazia reorganizării din octombrie 1978, a fost trecut în subordinea CIE și Comandamentul pentru Radio și Cifru de Stat al RSR (indicativ militar U.M. 0525), comandat de colonelul Gheorghe M. Radu. Acesta a rămas la comanda unității până în ianuarie 1990, când a fost trecut în rezervă cu gradul de general maior.

În cadrul fiecărui inspectorat județean al Ministerului de Interne funcționau și așa-numitele Compartimente Teritoriale (CT) ale CIE, cunoscute și drept Grupele Operative Teritoriale (GOT) 0544, sectorul central care le coordona având indicativul F-300 până în 1978, apoi U.M. 0517.

Pentru a încheia capitolul consacrat evoluției organizatorice a structurilor de informații externe ale României, considerăm utilă și o scurtă trecere în revistă a formelor concrete de organizare a muncii și valorificare/stocare/ arhivare a informațiilor.

În anii 1980, în cadrul unității de specialitate din cadrul CIE (U.M. 0503) se păstrau centralizat

următoarele categorii de dosare:

Dosare de spațiu, care cuprindeau, sintetic, date privind țara respectivă (din punct de vedere politic, economic), stadiul relațiilor sale cu RS România, date din care să rezulte interesul operativ al CIE în zonă și principalele obiective urmărite.

Dosare de obiectiv, care cuprindeau date utile despre obiectivele stabilite în spațiul de referință, situația informativ-operativă existentă; dacă erau penetrate informativ, sarcinile care urmau a fi îndeplinite și măsurile ce se luau. Această categorie de dosare era organizată pe următoarele domenii: economic, politic și tehnico-științific.

Dosare de problemă - cuprindeau date referitoare la aspectele ce priveau securitatea statului și se regăseau în mai multe spații. Această categorie de dosare era organizată pe următoarele domenii: legionari; partide politice; culte și secte; iredentiști maghiari etc.

Dosare de urmărire informativă - cuprindeau date referitoare la motivele deschiderii acțiunii, la persoanele în cauză, sarcinile care trebuiau realizate și măsurile ce se preconizau (planuri de măsuri și note de studiu). Se deschideau dosare de acțiuni informative individuale, acțiuni informative de grup, acțiuni informative de influență.

Dosare personale - cuprindeau date și materiale referitoare la: informatori, informatori recrutori, rezidenți, surse de influență, gazde

pentru case de întâlniri, case conspirative, case de lucru, adrese poștale, elemente luate în studiu în vederea recrutării. În cadrul dosarelor personale de informatori, rezidenți, surse de influență, elemente în studiu, se constituiau mape anexe, care conțineau materiale privind aportul informativ (informații, documente, aprecieri, note sinteză de analiză a activității desfășurate), care să nu ducă la deconspirarea sursei.

Dosare de caz - se deschideau elementelor cu materiale de primă sesizare, din care rezultau acțiuni ostile țării noastre; conducătorilor cercurilor politice reacționare și de spionaj, care evidențiau activități dușmănoase; unor organe de vârf și foști conducători cunoscuți cu activitate ostilă, în trecut, precum și în cazul semnalării unor stări de pericol sau alte aspecte deosebite, referitoare la probleme ce priveau apărarea securității statului, prin care se urmărea cunoașterea, prevenirea și neutralizarea acestora în fază incipientă.

Dosare organizatorice - se deschideau pentru fiecare ofițer, la nivelul sectorului și al unității respective. Ele cuprindeau planuri de muncă, planuri de pregătire, ordine de misiune, orientări privind activitatea profesională.

Dosare financiare - se deschideau pentru fiecare spațiu și cuprindeau documente, acte justificative referitoare la cheltuielile efectuate, conform Ordinului nr. 00136 din 21 decembrie

1979 privind folosirea, evidența și controlul fondului CIS.

Dosare corespondență diversă - se deschideau pe spații, sectoare și la nivelul unității, cuprindeau corespondența între unitățile din cadrul CIE, cu alte unități ale Ministerului de Interne, alte instituții, precum și materiale ce nu făceau obiectul celorlalte categorii de dosare.

Fiecare categorie de dosare cuprindea un set de documente specifice, după cum urmează:

I. Dosarul de spațiu:

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. tabelul cu ofițerii care au consultat dosarul;
4. documentarul de spațiu la zi, conform nomenclatorului stabilit;
5. sinteza cu privire la evoluția muncii de securitate pe spațiu:
 - a) scurt istoric;
 - b) tabelul cu ofițerii care au lucrat pe spațiu (numele conspirativ, perioada, acoperirea, probleme deosebite și situația prezentă);
 - c) tabelul cu referenții și colaboratorii care au lucrat în spațiul respectiv;
 - d) tabelul cu trădătorii (numele, calitatea, data trădă* rii, considerații operative cu privire la caz, situația prezentă);
 - e) tabelul cu sursele abandonate (numele

conspirativ și numărul de dosar, motivul abandonării, situația prezentă);

f) lista cu agenți, cadre și elemente provocatoare ale poliției, cunoscute în spațiu;

g) nota-sinteză cu situația operativă actuală; principalele obiective, probleme și acțiuni existente în preocupare;

h) tabelul cu rețeaua informativă (informatori, surse de influență, elemente în studiu).

6. tabelul cu cadrele existente la reprezentanțele române din spațiu;

7. tabelul cu ofițerii ce compun grupa operativă din spațiu, referenții și colaboratorii existenți;

8. alte programe sau planuri de măsuri.

II. Dosarul de obiectiv:

1. hotărârea de deschidere;

2. opisul materialelor;

3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;

4. lucrarea de bază a obiectivului: date despre obiectiv (structură, organizare); încadrarea cu personal; modalități de angajare; locuri ce concentrează date și documente ce prezintă interes; măsuri de pază și securitate; elemente suspecte și provocatoare identificate; elemente ce au fost în atenția Securității și au fost abandonate (informatori, elemente în studiu, surse și numerele

lor de dosare);

5. potențialul informativ;
6. planurile de măsuri, notele de analiză;
7. elementele în evidență.

III. Dosarul de probleme (pentru diverse domenii de activitate și pentru probleme ce se regăsesc în mai multe spații: legionari, partide politice, culte-secte, iredentiști maghiari etc.):

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;
4. documentarul problemei la zi, conform nomenclatorului stabilit, și sfera de întindere pe diverse spații;
5. evoluția muncii de securitate în problemă: scurt istoric și situația operativă;
6. lista ofițerilor care au lucrat în problemă și pe spațiile acesteia (numele conspirativ, perioada, acoperirea, spațiul, probleme deosebite, CI⁴⁸, situația prezentă);
7. evidența informatorilor, colaboratorilor, surselor de influență etc., folosite în problemă (nominal și cu numărul de dosar, situația lor prezentă), precum și elementele în studiu;
8. lista cu trădătorii (nominal, calitatea, data trădării, situația prezentă);
9. tabelul cu sursele abandonate (nominal,

48 Contrainformații.

conspirativ și numărul de dosar, problema în care au lucrat, motivul abandonării, situația prezentă);

10. cadrele și agenții poliției și elemente provocatoare, pe țări;

11. elementele în evidență;

12. programele, planurile de măsuri și notele-sinteză de analiză.

IV. Dosarul de acțiune informativă, care putea fi individual, de grup sau de influență. Un astfel de dosar se deschidea în cazul urmăririi informative a unor persoane, grupuri, conducători de centre, grupări sau organizații, care acționau împotriva României, și în cazul acțiunilor de influență etc.). De regulă cuprindea:

1. hotărârea de deschidere;

2. opisul materialelor;

3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;

4. nota-raport cu obiectul acțiunii;

5. fișele personale ale elementelor din acțiune;

6. tabelul cu relațiile persoanelor din acțiune;

7. lista informatorilor și surselor folosite în acțiune;

8. planurile de măsuri;

9. notele de stadiu asupra acțiunii;

10. rapoartele privind folosirea mijloacelor tehnice;

11. materialele obținute în procesul activității

informativ-operative.

V. *Dosarul personal* de informator, informator-recrutor, rezident, sursă de influență, elemente în studiu, gazde pentru case de întâlnire, case conspirative, case de lucru, adrese poștale:

a) pentru informatori, surse de influență, rezidenți și elemente în studiu:

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. tabelul cu ofițerii care țineau legătura cu informatorul;
4. tabelul cu ofițerii care aveau cunoștință de conținutul dosarului;
5. tabelul cu informatorii din legătura rezidentului;
6. tabelul cu evidența recompenselor;
7. raportul cu propuneri de introducere în rețea sau de luare în studiu;
8. fișa personală;
9. materialele de verificare și cu probleme de contrainformații;
10. nota privind sistemul de legătură;
11. lista de relații.

Mapa-anexă:

Capitolul I: materiale obținute în procesul studiului, care indicau evoluția operativă a cazului (planuri de instruire și dirijare, note de analiză, scrisori operative, telegrame operative).

Capitolul al II-lea: aport informativ

(informații, documente, aprecieri, note de sinteză a aportului informativ).

b) pentru gazda casei de întâlnire:

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. tabelul cu ofițerii care cunoșteau conținutul dosarului;
4. raportul cu propuneri de folosire a casei de întâlniri;
5. lista ofițerilor care au folosit și a celor care folosesc casa;
6. lista persoanelor introduse în casă;
7. legendele folosite;
8. rezultatul verificărilor periodice;
9. tabelul cu recompensele acordate gazdei casei de întâlniri.

c) pentru casa conspirativă:

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;
4. aprobarea de creare și folosire a casei conspirative;
5. legendele folosite;
6. rezultatul verificărilor periodice;
7. lista ofițerilor care au folosit casa conspirativă sau care doar au fost introduși în casă;

8. inventarul bunurilor din casa conspirativă;
9. actele privind întreținerea casei.

d) pentru casa de lucru (casele ofițerilor sau colaboratorilor aflați în misiune):

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;
4. raport cu propuneri de folosire a casei de lucru;
5. legende folosite;
6. rezultatul verificărilor periodice;
7. lista ofițerilor care au folosit-o;
8. lista persoanelor din rețea, care au fost introduse în casă;
9. actele privind eventualele cheltuieli de întreținere.

e) pentru adresa poștală:

1. hotărârea de deschidere a adresei poștale;
2. raportul privind necesitatea adresei poștale;
3. cazuri de folosire;
4. legenda;
5. verificări periodice.

VI. *Dosarul organizatoric* (pentru ofițeri, referenți, la nivelul sectoarelor și la nivelul unităților):

1. hotărârea de deschidere;

2. opisul materialelor;
3. lista ofițerilor care cunoșteau conținutul dosarului;
4. ordinele de misiune;
5. planurile de muncă și de pregătire - individuale; ale sectoarelor sau unităților;
6. scrisorile operative;
7. notele de analiză;
8. situația depunerilor retribuției de la instituția de acoperire;
9. rapoartele CI;
10. nota-sinteză cu problemele personale stabilite cu ocazia plecării în misiune (casă, aranjamente financiare, legătura cu familia);
11. autobiografia reală și legendă.

VII. Dosarul financiar (pe spațiu):

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. actele de cheltuieli (borderouri, deconturi, acte justificative, efectuate în lei sau în valută, în Centrală sau la grupe operative, pentru munca informativ-operativă sau pentru procurarea de mijloace TO - tehnică-operativă).

VIII. Dosarul de corespondență diversă (pe spațiu):

1. hotărârea de deschidere;
2. opisul materialelor;
3. corespondența între unitățile din cadrul U.M. 0544 și MI;

4. corespondența cu alte instituții;

5. materialele care nu se referă la categoriile de dosare mai sus prezentate.

Din nefericire pentru cercetarea istorică, cele mai multe documente referitoare la acțiunile informativ-operative derulate de către Centrul de Informații Externe, ca și de către predecesorii instituționali ai acestuia, se distrugeau periodic prin ardere sau prin tocare. Ca atare, orice istorie a ului românesc va fi în mod inevitabil una incompletă, marcată de lacune și erori de interpretare cauzate de informația insuficientă, iar specialiștii domeniului, precum vechii filologi în fața manuscriselor antice, trebuie să se resemneze, exclamând *Cetera desiderantur*⁴⁹

CIE și prăbușirea regimului comunist

Regele Ioan:

O, unde s-a-mbătat iscoada noastră? Unde-a adormit? Și ce păzește mama.

Ca oaste-asemenea să se scoale-n Francia, și nici s-audă?

William Shakespeare, Regele Ioan, actul 4, scena 2, cca. 1590⁵⁰

Evenimentele din decembrie 1989 au părut să ia prin surprindere conducerea **CIE**, la fel și pe cea a DSS. În pofida a ceea s-a susținut ulterior, nu

49 Celelalte [fragmente] sunt de dorit! (în lat.).

50 William Shakespeare, Opere, prefată de Mihnea Gheorghiu, voi. 1, traducere de Dan Botta, Ion Frunzetti, Dan Duțescu, Editura pentru Literatură și Artă, București, 1955.

s-au descoperit documente care să confirme afirmațiile referitoare la informarea detaliată a lui Nicolae Ceaușescu cu privire la situația operativă din țară și din străinătate sau cu privire la înțelegerile survenite în culisele cancelariilor Marilor Puteri în privința României¹¹⁰.

Ca atare, personalul CIE aflat în unitățile conspirate din București a fost pus în fața derulării intempestive a evenimentelor, fără a dispune de planuri coerente de acțiune în fața situației de criză create. Absența acestora a făcut ca misiunile ofițerilor să fie de tip reactiv. Ei s-au adaptat din mers situației operative și au încercat să-și salveze în primul rând viețile și arhiva unităților în care lucrau.

Elocvent este faptul că în 21 decembrie 1989, în unitățile speciale, s-au ținut adunări de partid în cadrul cărora ofițeri din aparatul central au „înfierat” actele „antisociale și antisocialiste” de la Timișoara. În noaptea de 21 spre 22 decembrie ofițerii CIE au rămas în sediile conspirate, iar în dimineața zilei de 22 decembrie au primit ordinul de a pune în saci sigilați toate dosarele, mapele și materialele informative deținute în fișetele personale. Sacii au fost depozitați în buncărele special amenajate în sediile conspirate. Ulterior, în sedii au rămas circa o treime din efective pentru a asigura permanența pe timpul nopții, în scurt timp, clădirile în care funcționau sediile „conspirate” au fost ocupate de unități ale armatei

și de revoluționari. Asupra unora dintre imobile blindatele Armatei au deschis focul, iar la sediul din str. Locotenent D. Lemnea a fost executat un ofițer de informații externe bănuț de... terorism!
111

În împrejurările date, CIE a împărtășit soarta DSS. Prin Decretul Consiliului Frontului Salvării Naționale (CFSN) nr. 4/1989, din 26 decembrie 1989, Departamentul Securității Statului a fost preluat de Ministerul Apărării Naționale.¹¹² Ulterior, prin Decretul CFSN nr. 33, din ziua de 30 decembrie 1989, semnat de președintele CFSN, Ion Iliescu, Departamentul

Securității Statului a fost desființat, iar în cursul zilei de 31 decembrie 1989, fostul șef al DSS, generalul-colonel Iulian Vlad⁵¹, a fost arestat, împreună cu șeful CIE, Aristotel Stamatoiu, și șefii altor unități centrale de securitate.

În seara aceleiași zile, o echipă desemnată de CFSN, formată din Gelu Voican-Voiculescu, Virgil Măgureanu⁵², Nicolae Doicaru și gral-lt Marin Pancea s-a prezentat la sediul central al CIE pentru a numi noua conducere a instituției. În

51 Iulian Vlad (n. 1931) - învățător, general de Securitate, membru al PCR din 1946, comandant al Școlii militare de ofițeri activi a Ministerului de Interne din Băneasa (1974-1977), adjunct al ministrului de Interne (1983), membru al CC al PCR (1984-1989), șef al DSS (1987-1989) (n. red.).

52 Virgil Măgureanu (n. 1941) - doctor în științe politice la Universitatea din București, cadru universitar la Academia de Studii Social Politice „Ștefan Gheorghiu” (1969-1989), directorul SRI (1990-1997) (n. red.).

prealabil, clădirea a fost înconjurată de TAB-uri ale armatei, sub pretextul că exista o informație conform căreia „cadrele CIE, aflând de arestarea șefului CIE, pregătesc o lovitură de stat” 113.

Generalul de brigadă (r) Gheorghe Dragomir („Vlad Bolintineanu”), fostul șef al U.M. 0199 și locțiitor al șefului SIE după reorganizarea instituției, își amintește că, în jurul orei 20.00, a observat că „«vechea gardă» a conducerii CIE nu era prezentă, depunându-și chiar în aceeași zi cereri de pensionare” 114. De altfel, toți ofițerii care la data de 1 ianuarie 1990 împliniseră vârsta de 50 de ani au fost pensionați! Cadrele CIE prezente în sediu au fost informate că, până la noi ordine, instituția urma să fie condusă de gral-lt Marin Pancea, care coordona și activitatea DLA

Gheorghe Dragomir, consideră că în seara de 31 decembrie 1989 a început operația prin care „CIE urma să fie «topit» în DIA”. În opinia ofițerului amintit, în acele zile „CIE devenise o «plăcintă» atractivă pentru noua putere care se «războia» pentru a-și împărți conducerea serviciilor secrete în funcție de interesele celor care trăgeau sforile din umbră și de multe ori se încurcau în propriile intrigi. Din acel moment s-a declanșat o cursă «nebună» de preluare a dosarelor personale ale cadrelor CIE din Centrală și exterior, inclusiv dosarele întocmite acestora de unitatea de contrainformații. Saci plini cu asemenea documente erau încărcăți în camioanele

armatei și transportați la DIA pentru «studiere și evaluare». A venit rândul apoi dosarelor ofițerilor deplin conșpirați și «ilegalilor» implantați în diverse țări, apoi agenturii din rândul românilor și străinilor” 115.

Pe fundalul luptelor acerbe pentru putere și pentru găsirea unor „locuri călduțe” pentru „clienții” noii puteri, rivalitățile dintre Armată și Securitate, ca și cele dintre diferitele facțiuni din interiorul Securității, au fost tranșate la cel mai înalt nivel, în 3 ianuarie 1990, Ion Iliescu, președintele CFSN, a sunat la sediul central al CIE și a cerut ca generalul-maior în rezervă Mihai Caraman să se prezinte a doua zi, la ora 9, la Palatul Victoria.

Mihai Caraman, care se afla la reședința sa din Cheia, s-a înfățișat la ora stabilită în biroul președintelui CFSN și, la finalul discuțiilor, a acceptat comanda CIE. Ca urmare, a fost rechemat în cadrele active și numit, în 18 ianuarie 1990, adjunct al ministrului Apărării Naționale și comandant al CIE (indicativ militar U.M. 02448), cu rang de secretar de stat în MApN (18 ianuarie 1990 - 13 decembrie 1990).

Această opțiune a noii conduceri a României, coroborată cu numirea în 26 decembrie 1989 a generalului Nicolae Militaru în funcția de ministru al Apărării Naționale (urmată de înaintarea la gradul de general de armată în 28 decembrie 1989), a generat suspiciuni cu privire la o posibilă

influență sovietică în derularea evenimentelor din decembrie 1989. Atât Militam, cât și Caraman, fuseseră trecuți în rezervă de Nicolae Ceaușescu tocmai din cauza bănuielilor că fuseseră racolați de serviciile de informații sovietice! Numirea în funcții foarte importante (inclusiv cea de secretar al Consiliului Suprem de Apărare a Țării⁵³) a generalului Marin Pancea, vechi agent KGB, despre care se credea că lucrase și cu organele franceze de spionaj, a alimentat aceste zvonuri.

După o lună de la desemnarea lui Caraman la comanda unității, în 8 februarie 1990, prin Decretul nr. 111 al CFSN, Centrul de Informații Externe a fost reorganizat, rămânând însă tot în componența MAPN. Abia la 13 decembrie 1990 s-a promulgat Legea nr. 39 pentru înființarea Serviciului de Informații Externe (SIE), subordonat Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT). În funcția de director al SIE a fost reconfirmat generalul Caraman, cu numele conspirativ „Neagu Mihai”. El a fost înlocuit din funcție abia în 9 aprilie 1992, prin Decretul nr. 78/1992, și trecut în rezervă cu gradul de general-colonel. În 26 decembrie 1991, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste își încetase existența. Se încheia o epocă!

53 Consiliul Suprem de Apărare a Țării - conform Legii nr. 415 din 27 iunie 2002, CSAT este „autoritatea administrativă autonomă investită, potrivit Constituției, cu organizarea și coordonarea unitară a activităților care privesc apărarea țării și siguranța națională”. CSAT funcționează sub controlul Parlamentului (n. red.).

Capitolul 2

De la revoluționarii de profesie la activistul de partid. Șefii spionajului între 1948 și 1989

Fără conducători nu se poate realiza, în genere, nimic frumos sau bun, nicăieri, dar mai ales în război.

*Xenofon, Anabasis, 3.1.38*⁵⁴

Străvechiul adagiul latin *Si vis pacem, para bellum*⁵⁵ s-a constituit într-o adevărată deviză pentru regimurile comuniste instaurate în Europa după 1945. Împărțirea lumii în două blocuri politico-militare antagonice a ridicat activitățile de colectare a informațiilor despre adversar la o importanță niciodată atinsă în trecut¹. În acest context, serviciile de informații și oamenii lor „de teren”, spionii, s-au impus atenției organismelor guvernamentale de pretutindeni, iar eficiența și controlul strict asupra structurilor informative au devenit obiective prioritare.

La finalul celui de-al Doilea Război Mondial, aranjamentele geopolitice ale Marilor Puteri au plasat țara noastră în „lagărul democrațiilor populare”, regimuri politice dirijate, cu mână fermă, de Moscova. Ca urmare, serviciile de informații românești s-au adaptat modelului sovietic, iar în posturile cheie au fost plasați oameni de încredere ai sovieticilor. Eforturile

⁵⁴ Xenofon, *Anabasis*, traducere, studiu introductiv și note de Maria Marinescu-Himu, Editura Științifică, București, 1964.

⁵⁵ Dacă vrei pace, pregătește-te de război (în lb. lat.) (n. red.).

conducerii partidului comunist de a-și asigura controlul asupra aparatului de informații au fost consistente și de durată, dar rămân chiar și acum destule neclarități în privința rezultatelor scontate. Aspectele insuficient elucidate sunt încă și mai numeroase în ceea ce-i privește pe cei care au condus spionajul românesc în perioada 1948 – 1989. *În* rândurile următoare vom insista asupra unor cazuri reprezentative.

În această perioadă, serviciul român de informații externe a fost condus de opt persoane², dar, ca și în cazul altor instituții, din cauza absenței unei veritabile culturi instituționale și a unui dispreț vădit față de memoria națională, asupra unora dintre acestea lipsesc datele exacte ale preluării/predării funcției respective.

În ordine cronologică, șefii spionajului au fost: Serghei Nikonov (9 ianuarie 1947 – 6 ianuarie 1953), Vasile Vâlcu (6 ianuarie 1953 – 25 octombrie 1955), Mihai Gavriluc (25 octombrie 1955 – 15 iulie 1959), Nicolae Doicaru (15 iulie 1959 – 4 martie 1978), Alexandru Dănescu (iunie 1978 – 15 octombrie 1978), Romus Dima (15 octombrie 1978 – 1 septembrie 1980), Nicolae Pleșiță (1 septembrie 1980 – 1 decembrie 1984), Aristotel Stamatoiu (1 decembrie 1984 – 6 ianuarie 1990).

Menționăm că datele de mai sus sunt deduse exclusiv din coroborarea mai multor documente de arhivă (protocoale ale ședințelor Biroului

Politic al CC al PMR, fișe personale, ordine de numire în funcție, protocoale ale ședințelor Comitetului Politic Executiv al CC al PCR și altele) provenite din fondurile Arhivelor Naționale și ale Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

În special pentru primii trei șefi ai spionajului românesc, numeroase lucrări oferă date diferite, dar fără o trimitere la surse de arhivă credibile. Astfel, în cazul lui Serghei Nikonov, autori precum Mihai Pelin³, Cristian Troncotă⁴, Dennis Deletantă plasează momentul eliberării sale din funcția de director al Direcției I Informații Externe în luna martie 1954. La rândul său, Larry Watts scrie că a fost „șeful Serviciului de informații externe românesc (atunci SSI), din 1948 până în 1951, și apoi al informațiilor militare, din 1954 până în 1960” ⁶.

În apărarea autorilor menționați se poate invoca faptul că eroarea este prezentă chiar în fișa întocmită în anii 1980 de cadriștii Centrului de Informații Externe, în care se precizează că Nikonov a fost șef al SSI până la 31 august 1952 (!) și șef al Direcției I Informații Externe din MAI până în martie 1954.

În realitate, Serghei Nikonov a fost schimbat din funcția de director al Direcției „A” printr-o hotărâre a Biroului Politic din 6 ianuarie 1953, când a fost înlocuit de colonelul Vasile Vâlcu⁷. Printre altele, această dată este confirmată de un

raport olograf al lui Nikonov, adresat lui Gheorghiu-Dej, referitor la contextul în care el a fost „compromis” în ochii partidului. „În ianuarie 1953 (după plecare), scria Nikonov, am fost la tov. Pârvulescu – am arătat că pot fi de folos pentru a preciza unele lucruri în legătură cu eventuala cercetare a activității lui Teohari” 8.

Revenind la personajele care au cârmuit destinele serviciului de informații externe al României în timpul regimului comunist, subliniem că investigarea biografiei acestora ridică o serie de întrebări mai cu seamă asupra eventualei lor „loialități împărțite”. Cu alte cuvinte, parcursul lor profesional sugerează că unii dintre ei s-au aflat mai degrabă în slujba „internaționalismului proletar” și a Uniunii Sovietice, decât în slujba intereselor naționale.

Pe de altă parte, reconstituirea biografiilor șefilor spionajului românesc este necesară și în perspectiva unei analize nuanțate a activităților de intelligence desfășurate între anii 1948 și 1989. Factorii constitutivi ai personalității, originea socială, educația sunt în măsură să ofere răspunsuri nu doar la întrebări legate de construcția individului, ci și la cele referitoare la „știința de a-i face pe ceilalți să se supună ordinelor tale”, la arta managementului și a edificării puterii personale într-un cadru instituțional cu totul special.

Înainte să trecem în revistă biografiile celor

opt directori ai informațiilor externe, prezentăm „câteva sfaturi pentru un director general al serviciilor speciale”, formulate de o personalitate remarcabilă a lumii secretelor – contele Alexandre de Marenches, fostul șef al Serviciului de Documentare Externă și Contraspionaj (Service de documentation extérieure et de contre-espionnage)

(SDECE), în perioada 6 noiembrie 1970 – 12 iunie 1981:

Să fiți în bună formă fizică și mentală;

să aveți nervi de oțel sau, și mai bine, să vă prefaceți că nu aveți deloc;

să fiți, pe cât posibil, independent;

nu vă uitați vechii prieteni, pentru că ei vă vor ține la curent cu ceea ce se petrece „în afară”, în viața „normală”;

fiți discret, nu vă arătați des în lume și nu duceți o viață mondenă;

Înainte de a accepta acest post unic, cereți să aveți acces permanent la factorul suprem de decizie, dar nu abuzați;

să nu vă fie teamă niciodată că nu veți fi pe plac;

fiți politicoș și apropiat de personalul mărunț;

rezervați-vă timp pentru liniște și meditație în fața hărții lumii, căci acesta este decorul dumneavoastră;

fiți cartezian, dar nu neglijați puterea

iraționalului;

Intrați în pielea și raționamentul celor pe care încercați să-i înțelegeți;

nu vă luați niciodată în serios. Curajul și simțul umorului sunt două virtuți cardinale;

În sfârșit, nu ratați plecarea... la timp.9

Fără să ne propunem să așezăm biografiile următoare într-un „pat al lui Procust”, considerăm că raportarea elementelor biografice esențiale și a portretelor istorice ale directorilor structurilor de informații externe românești la un „profil ideal”, precum cel schițat de Marenches, va constitui un exercițiu util, în măsură să redea evoluția acestor personaje spre un perfect „om al secretului”.

Serghei Nikonov – un infanterist printre spioni

Născut la 22 septembrie 1905 în orașul Ismail, Serghei Nikonov (nume românizat Sergiu Nicolau) provenea dintr-o familie modestă, tatăl său fiind învățător (ulterior funcționar la o cooperativă), iar mama casnică, ambii lipsiți de avere. În anul 1913 a absolvit primele trei clase primare în comuna Văleni, după care, până în 1923, a urmat cursurile liceului teoretic din Ismail10.

După absolvirea liceului, a plecat la Gând (Belgia), unde s-a înscris la cursurile școlii politehnice, pe care le-a frecventat până în anul 1928. Unii autori pun decizia plecării sale în Belgia pe seama înregimentării lui Nikonov în

serviciile speciale sovietice. S-a spus că plecase cu ordinul de a conduce o rețea sovietică de spionaj, dar nu am identificat dovezi documentare în acest sens. Cert este că în ianuarie 1927 s-a înscris în Partidul Comunist Belgian, fiind implicat în acțiuni care l-au adus în atenția autorităților polițienesti. Potrivit mărturiilor sale, misiunea principală a lui Nikonov era să intensifice activitatea pe linia razlojenia („descompunerea”) emigrației „albe”⁵⁶ stabilite în Belgia”. Monitorizarea sa atentă de către poliție a condus în cele din urmă la expulzarea lui, în decembrie 1928.

Refugiat în Franța, unde s-a angajat într-o fabrică de vagoane din Marsilia, Nikonov s-a înscris în Partidul Comunist Francez. În mod uimitor, în ianuarie 1931 a luat decizia (sau i s-a ordonat?) de a reveni în România, pentru a-și satisface stagiul militar. De altfel, întoarcerea sa a stârnit suspiciuni chiar și în rândul tovarășilor săi de partid, astfel încât după 23 august 1944 a fost silit în mai multe rânduri să dea declarații cu privire la „ce a făcut în Belgia; cum de s-a întors de acolo în România fiind nesupus la încorporare”^{12?}

Din ianuarie până în mai 1931 a fost militar în

⁵⁶ Emigrația albă se referă la acei emigranți ruși, plecați din țara de baștină în timpul Revoluției din 1917 și în perioada Războiului Civil (1917-1920), care s-au stabilit în străinătate. Se estimează că până în 1920, între 900 000 și 2 milioane de persoane au părăsit Rusia, pentru a trăi în alte țări, precum Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, țările baltice, Germania, Franța ș.a. (n. red.).

termen la Regimentul 11 Șiret din Galați, apoi la Regimentul 24 Tecuci, în perioada decembrie 1931-noiembrie 1932 a urmat cursurile școlii pentru ofițeri de infanterie de rezervă de la Bacău. Lăsat la vatră, s-a întors la Ismail, unde a reluat contactele cu mișcarea comunistă. În acea perioadă a fost profesor particular de franceză și matematică. Referitor la relațiile lui Nikonov cu serviciile secrete sovietice, Mihai Pelin nota că acestea „nu au fost lămurite nici până în zilele noastre, dar asupra certitudinii lor nu plutește vreo îndoială”.

În decembrie 1937 Serghei Nikonov a fost arestat, anchetat și condamnat la închisoare, ispășindu-și pedeapsa în penitenciarele Doftana și Caransebeș. Se pare că în momentul anchetării a avut o comportare necorespunzătoare, motiv pentru care, în 1938, organizația de partid din penitenciarul Doftana (unde a devenit, oficial, membru de partid) l-a sancționat cu „vot de blam” pentru „dezorientare și purtare slabă în timpul cercetării la Serviciul Special de Informații”. De acest penitenciar îl legau pe Nikonov amintiri puternice căci aici, se pare, l-a cunoscut și s-a apropiat de Gheorghiu-Dej, cu care a păstrat relații strânse ulterior. De asemenea, în închisoarea Doftana și-a găsit sfârșitul un frate al lui Nikonov, în timpul cutremurului din 10 noiembrie 1940.

După 23 august 1944 Nikonov a fost cooptat

de Emil Bodnăraș în cadrul Secției a II-a Informații și Contrainformații a Formațiunilor de Luptă Patriotice organizate de PCR. Oficial, Serghei Nikonov a fost încadrat ca funcționar în Ministerul

Comunicațiilor, o acoperire folosită până în decembrie 1946. Se pare că soluția a fost oferită de Gheorghiu-Dej, ca o formă de protecție acordată lui Nikonov în momentul în care acesta era verificat de „cadrele locale” ale serviciilor speciale sovietice. În acest sens, Nikonov își amintea de această perioadă astfel:

Toți s-au dezis de mine. N-am putut vorbi cu nimeni, nici cu Ana (Pauker - n. red.), nici cu Teohari (Georgescu - n...), deși era o foame cumplită de cadre și toți se băteau pentru cadre. Doar Dej, care mă cunoștea bine de atâția ani, și-a luat răspunderea să mă ia la Ministerul Comunicațiilor, unde am lucrat ca șeful Direcției de cadre.¹³

Totuși, se pare că, din noiembrie 1944, a fost însărcinat de Bodnăraș cu supravegherea discretă a lui Lucrețiu Pătrășcanu⁵⁷, activitate pe care a desfășurat-o în paralel cu Pintilie Bondarenco (viitorul „Gheorghe Pintilie”, cunoscut drept

57 Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954) - avocat, membru al PCR din 1921, arestat în mai multe rânduri pentru activitate comunistă în perioada interbelică, membru al CC al PMR (1945-1948), ministrul Justiției (1945-1948), arestat, judecat și condamnat la moarte pentru acuzațiile de „naționalism burghez” și de „șovinism”. A fost executat la Jilava (n. red.).

„Pantiușa”), Ivan Didenko⁵⁸ (ulterior, „Ion Vidrașcu”) și Misa Povstanschi⁵⁹ („Vasile Posteuca”), toți agenți sovietici. Trebuie menționat că, deși supravegheau același obiectiv, se aplică principiul muncii pe „două linii” Mai exact, potrivit lui Serghei Nikonov, „Pantiușa” nu a fost niciodată în subordinea lui Bodnăraș, ci lucra pentru Teohari Georgescu sau direct cu sovieticii. Din echipa sa făceau parte Mirel Costea, Isidor Selinger („Ion Stroescu”), Ivan („Vania”) Didenko.

De altfel, unii membri ai acestei echipe, la care se va adăuga Iosif Rangheț, au fost folosiți ulterior, în 1947, pentru a prelua controlul total asupra Serviciului Special de Informații. Numirea lui Nikonov în funcția de director al SSI, în ianuarie 1947, a urmărit, printre altele, stingerea unor conflicte ivite încă din 1945 între acest serviciu și Direcția Poliției de Siguranță. Aparent, decizia a fost inspirată căci, la numai câteva luni după numire, Nikonov a ajuns la o înțelegere cu

58 Ivan Didenko (1905-1978) (Ion Vidrașcu) - ucrainean născut în corn. Șaba, raionul Balta Albă; a dezertat în URSS în aprilie 1929 și a revenit în România ca agent al OGPU, fiind arestat în noiembrie 1933; întemnițat în penitenciarele din Chișinău, Doftana și Caransebeș; în august 1944 a evadat împreună cu Dej din lagărul de la Tg. Jiu; a fost numit de Bodnăraș în funcția de șef al Serviciului de Contrainformații din Secția a II-a a Comandamentului Formațiunilor de Luptă Patriotice; ulterior a ajuns adjunctul directorului Serviciului Special de Informații (martie 1945-sept 1946). Vezi Mihai Burcea, „Ion Anton Vidrașcu (1905-1978)”, în Arhivele Totalitarismului, nr. 1-2/2015, pp. 279-284.

59 Misa Povstanschi (1914—?) („Vasile Posteuca”) - de profesie niche-lator, arestat și condamnat pentru activitate comunistă, prim director adjunct al lucrărilor Canalului Dunărea-Marea Neagră (n. red.).

Teohari Georgescu cu privire la delimitarea atribuțiilor.

În ciuda acestei decizii a Secretariatului PMR și a transformării Direcției Generale a Siguranței Statului în Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), fricțiunile dintre Serghei Nikonov, pe de o parte, și Teohari Georgescu, Gheorghe Pintilie, director general al DGSP, și Alexandru Nicolschi, subdirector general al DGSP, pe de altă parte, au continuat să se manifeste din plin. Se discuta în contradictoriu despre modul de urmărire a legionarilor în țară și străinătate, precum și, din anii 1949-1950, despre modalitatea de monitorizare a sioniștilor.

Deși toți cei mai sus amintiți trudeau sub bagheta consilierilor sovietici, lupta pentru putere în cadrul structurilor de stat se manifesta puternic. În ciuda meritelor sale în slujba sovieticilor și a unei atitudini conciliatoare față de Securitate (bunăoară, în toamna anului 1948, pe bază de borderou, SSI a predat Securității toate dosarele referitoare la probleme politice interne, iar în septembrie-octombrie 1950 a predat și dosarele referitoare la problema contraspionajului), Serghei Nikonov era net surclasat de rivalii săi din Securitate. Astfel, în pofida înaintării sale la gradul de general-maior, în decembrie 1950, zilele sale în fruntea SSI, dar și ale instituției în sine, erau numărate.

După integrarea SSI (ce mai rămăsese din

acest serviciu!) în Direcția Generală a Securității Statului, Serghei Nikonov a încercat să-și consolideze poziția în partid, înscriindu-se la cursurile universității serale de partid (pe care a absolvit-o în anul 1952). Tentativa sa este tardivă, căci un raport din 14 ianuarie 1952, cuprinzând o analiză a muncii de partid din cadrul SSI în perioada 1945 - 1951, realizat de o comisie formată din Constantin Pârvulescu, Alexandru Drăghici și Liuba Chișinevschi, pune sub semnul întrebării viitorul său politic și profesional. În raport se arăta că:

Tov. Serghei Nikonov, deși este un tovarăș cinstit, devotat partidului și care a muncit foarte mult, nu a avut și nu are o concepție partinică serioasă în munca de conducere a serviciului. Se conduce mai mult după sentimente și nu după legile necruțătoare ale luptei de clasă. El nu a văzut, nu a simțit și nici azi nu simte necesitatea și importanța organizației de partid, necesitatea și importanța principiilor și metodelor de partid, care să fie factorul hotărâtor în cadrul serviciului.

Propunerea autorilor raportului era lipsită de orice echivoc: „Scoaterea din muncă a tov. Serghei Nikonov, care nu a reușit să asigure o conducere partinică și sancționarea lui cu vot de blam”.

Deși raportul amintit a fost redactat în ianuarie 1952, o soluție convenabilă pentru eliminarea lui Nikonov din fruntea spionajului a fost găsită abia la finele anului, prin trimiterea sa

la un curs de comandanți de mari unități. Astfel, între 5 ianuarie și 5 iunie 1953, Serghei Nikonov a urmat cursul soecial de șase luni de pe lângă Academia Militară „I.V. Stalin”. După absolvirea cursului a fost numit Comandant al Regiunii a II-a Militare, funcție păstrată doar până la 12 septembrie 1953, când a devenit Comandant al Apărării Antiaeriene a Teritoriului.

Atât tergiversarea înlăturării din funcția de șef al spionajului, cât și perioada relativ scurtă de penitență care i-a fost impusă pot fi explicate fie prin protecția ocultă a oamenilor Moscovei, fie prin prietenia lui Nikonov cu Gheorghiu-Dej, fie, cel mai probabil, printr-o combinație a celor doi factori. Dacă despre implicarea Moscovei se pot face doar speculații, în ceea ce-l privește pe Gheorghiu-Dej, trebuie să amintim faptul că încrederea acestuia în Nikonov dura din perioada detenției. Pentru relațiile dintre cei doi este elocventă și mărturia lui Alexandru Bârlădeanu:

...pe Nikonov, Dej îl vizita deseori acasă. Ani de zile, soția lui Nikonov (Nina Nikonova) a fost secretara lui Dej. Pot să spun că Dej avea încredere în ei și se aflau în relații prietenești. De aceea l-a și păstrat mai departe în serviciile secrete.¹⁴

Se pare că Nikonov trăsesese învățămintele de rigoare din subestimarea importanței Partidului. Astfel, în foaia de notare întocmită la 19 decembrie 1953 de o comisie condusă de general-

locotenent Nicolae Ceaușescu, deși se menționa că ofițerul „nu are cunoștințe suficiente în specialitatea armeei pe care o comandă”, se arăta că Nikonov „se preocupă continuu de îmbunătățirea nivelului său politic și ideologic”, „participă la viața de partid cu regularitate și contribuie la lămurirea și îndrumarea în mod just a discuțiilor”.

Ca urmare, în 22 ianuarie 1954 i s-a încredințat funcția de șef al Direcției Informații din Marele Stat Major. În noua și importanta funcție, Nikonov nu pare să strălucească. În notarea de serviciu pe perioada 19 decembrie 1953 - 3 mai 1958, întocmită de șeful Marelui Stat Major, general-locotenent Ion Tutoveanu, se menționa:

Rezultatele generale obținute sunt satisfăcătoare; munca specială a rămas în urmă față de celelalte activități. Pentru munca specială trebuie desfășurate eforturi sporite din partea șefului direcției, cât și a celor destinați în acest scop. (...) Are o bună pregătire politică, în ceea ce privește pregătirea militară, are lipsuri, este necesar ca pregătirea militară să intre ca un element de bază în pregătirea sa.¹⁵

Astfel de aprecieri nu par să-l fi afectat prea mult pe Nikonov, care în 23 august 1959 a fost avansat la gradul de general-locotenent. Totuși, rezultatele muncii sale erau în continuare doar „satisfăcătoare”, așa cum se aprecia în ultima

notare de serviciu pentru această funcție. În contextul noului curs pe care se înscria conducerea PMR în raport cu Moscova, s-a decis înlăturarea lui Serghei Nikonov din funcția pe care o deținea. Ținând cont de faptul că ofițerul era „devotat față de partid și guvern, statornic moral, politic” și avea „o bună atitudine față de muncă, societate și familie”, în 26 noiembrie 1960 a fost desemnat șef al Direcției de Control a Ministerului Forțelor Armate, funcție ocupată până în 29 februarie 1964, când a fost trecut în rezervă. Perioada în care Gheorghiu-Dej era preocupat de utilizarea sau de menajarea agenților sovietici notorii se încheiase. La fel și cariera lui Serghei Nikonov.

Ultimele decenii de viață și le-a petrecut ca un pensionar „de lux”, depănând amintiri glorioase împreună cu alți ilegaliști și criticând în petto⁶⁰ „moleșirea” tovarășilor de la putere. S-a stins din viață în anul 1999, la venerabila vârstă de 94 de ani.

Vasile Vâlcu – „buzduganul Partidului” în rândul spionilor

Pentru a evita situații neplăcute, precum cele depistate în urma anchetei de partid de la finele anului 1951⁶¹, partidul a trimis în fruntea Direcției

60 în secret (în limba italiană) - (n. red.).

61 De exemplu, s-a descoperit că Petre Gonciaruc, știind că este criticat de către Comitetul de Partid, i-a cerut lui Serghei Nikonov „să pună un aparat de ascultare în biroul comitetului de partid și la ferma serviciului, pentru a cunoaște «ce vorbesc despre el bandiții din

A, Informații Externe, oameni de maximă încredere, activiști îndelung verificați, obedienți conducerii de partid. Ca urmare, funcția deținută de Nikonov timp de șase ani a fost preluată de Vasile Vâlcu.

Născut în 26 februarie 1910 (unele lucrări indică, eronat, data de 22 octombrie, în vreme ce altele optează pentru 26 septembrie), în comuna Ceamurlia de Jos, din sudul actualului județ Tulcea, Vâlcu absolvise doar șapte clase elementare (în 1924), la care se adăugau doi ani de studii la Universitatea „Ștefan Gheorghiu” (1952).

Provenit dintr-o familie de țărani săraci (tatăl său, tot cu numele Vasile, deținea doar 8 ha de pământ și avea patru copii), a învățat meseria de croitor, pe care a practicat-o în diferite ateliere din București în perioada 1926 – 1934. În capitală a luat contact cu mediile muncitorești și s-a alăturat de tânăr mișcării comuniste, fiind arestat și închis la Văcărești în anul 1929, când abia împlinea 19 ani. A devenit membru al partidului comunist în anul 1932. Organele de siguranță, care îl supravegheau atent, l-au caracterizat drept „militant activ” și l-au dat în urmărire generală. În 16 mai 1935 a fost condamnat, în contumacie, de către Consiliul de Război al Corpului II Armată, la opt ani de închisoare, opt ani interdicție și 50.000 lei amendă pentru „implicare în organizația

clandestină a Consiliului Sindicatelor Revoluționare, descoperită în iunie 1934 în București”.

După ce a fost arestat în anul 1938, Vâlcu a fost condamnat de Tribunalul Corpului II Armată la doar 6 luni de închisoare, pedeapsa fiind executată în penitenciarul Craiova. După eliberarea din închisoare, s-a căsătorit cu Iuda Șuliu (1940), activistă de partid, fiica unui cizmar sărac din Iași, Leiba Șuliu. A fost, din nou, la un pas de arestare în 12 martie 1940, când organele Siguranței au capturat tipografia Comitetului Central al PCR, în urma unor informații furnizate de Nicu Tudor, care era elementul de legătură al lui Vâlcu cu „tehnica”⁶² „partidului.

Întrucât a continuat contactele cu mișcarea comunistă, în perioada 1941 - 1944 a fost internat în lagăr. De altfel, într-un tabel nominal cuprinzând comuniștii din „categoria A”, întocmit de Siguranță în această perioadă și publicat de istoricul Cezar Măță, Vasile Vâlcu figurează la poziția 746 (din cei 793 de comuniști indexați). În dreptul său, era scris că era croitor și că domiciliul în str. Vlaicu Vodă, nr. 6616. În fapt, în perioada 1942 - 23 august 1944 a fost suspendat din partid în urma luptei fracționiste. Atât în timpul anchetelor, cât și în închisoare și în lagăr, Vasile

62 Tehnicul/tehnica era o persoană desemnată de partid, cu misiunea de a intermedia legătura dintre un membru de partid aflat în ilegalitate și conducerea partidului. Corespondentul său în limba rusă era iafca (n. red.).

Vâlcu „s-a purtat bine”, potrivit aprecierilor tovarășilor săi, refuzând să furnizeze informații incriminatoare.

După legalizarea partidului comunist, în anul 1946 Vâlcu s-a remarcat printr-o activitate asiduă, ca deputat de Constanța în Marea Adunare Națională. A fost secretarul Comitetului Județean Dolj, apoi membru în Secția Sindicală a CC al PCR. Ulterior, la alegerile din martie 1948, a fost ales deputat în circumscripția electorală Tulcea, regiunea Dobrogea (1948-1952). Tot în 1948 a lucrat în Comisia de Control a CC al PMR, iar în noiembrie 1949 a fost numit președinte al Comisiei Județene de Verificare Prahova. În toată această perioadă era apreciat ca un individ „vigilent, cu simț de răspundere dezvoltat”.

Până la încadrarea în MAI, meritele sale în slujba partidului au fost recunoscute și apreciate prin acordarea Ordinului „Steaua RPR”, clasa a IV-a (la 29 decembrie 1948), Ordinul „Apărarea Patriei”, clasa a III-a (20 august 1949) și Ordinul Muncii, clasa I (22 august 1952) 17.

Vâlcu a fost doar unul dintre activiștii trimiși de Partid pentru a asigura controlul organelor de informații, după înlăturarea lui Teohari Georgescu, în 27 mai 1952, din fruntea Ministerului Afacerilor Interne. În acest sens, la 1 septembrie 1952 a primit gradul de colonel în cadrul MAI și, începând din 6 ianuarie 1953, a fost numit în fruntea Direcției de Informații Externe.

Pentru a corespunde într-un totu profilului funcției de maximă importanță în care partidul l-a instalat, în 21 mai 1953 a fost avansat la gradul de general-maior.

Fără a indica o sursă anume, istoricul Larry Watts susține că numele real al lui Vâlcu ar fi fost Vasili Vulko și că, de fapt, acesta ar fi fost bulgar de origine și ofițer al serviciului sovietic de informații externe. Până în prezent, cercetările noastre nu ne-au condus la informații documentare consistente care să confirme aceste aserțiuni, dar nici nu putem exclude o eventuală racolare a lui Vâlcu de către serviciile speciale sovietice, iar etimologia numelui pare să indice, într-adevăr, o origine bulgară. Pe de altă parte, în sprijinul acestei ipoteze poate fi citată și o fișă de cadre din 20 februarie 1950, păstrată în arhiva Secției Organizatorice a CC al PCR, în care se menționează că Vâlcu ar fi de naționalitate bulgară.

Numirea sa în fruntea spionajului românesc s-ar încadra, astfel, într-o schemă mai largă, folosită de sovietici și în celelalte „țări-surori” pentru a le controla serviciile de spionaj. În plus, în analiza ascensiunii acestuia, nu trebuie neglijată zona din care acesta provenea: Dobrogea. În primii ani de după al Doilea Război Mondial, întreaga regiune, dar mai cu seamă zona Constanței, se afla sub controlul semioficial al sovieticilor, care au pus la punct acolo o puternică agentură. Ca un ultim

argument, să amintim și faptul că, potrivit lui Alexandru Bârlădeanu, liderii comuniști de origine bulgară (Petre Borilă, Dumitru Coliu) organizaseră în epocă „o filieră pe verticală, foarte bine structurată” de promovare a conaționalilor în funcții importante, din care a făcut parte și Vasile Vâlcu.

Mic de statură (1, 62 m și 65 de kg), căsătorit, cu un copil, cu studii minime și fără a cunoaște vreo limbă străină, Vasile Vâlcu era întruchiparea activistului inflexibil în aplicarea „liniei partidului”, astfel încât venirea sa în fruntea Direcției de Informații Externe nu a reprezentat niciun progres din punct de vedere al activității informative, ci doar o intensificare a „vieții de partid”.

De altfel, situația preluată de noul director nu era deloc strălucită, deoarece ofițerii trimiși în misiune peste hotare, selectați pe criterii ce țineau cont mai mult de originea socială și de fidelitatea față de partid, decât de aptitudinile pentru munca informativă, nu s-au ridicat la nivelul exigențelor.

Rezultatele modeste obținute de Vâlcu au determinat conducerea partidului să-l înlocuiască. La puțin timp după ședința Biroului Politic din 25 octombrie 1955, Vâlcu a fost trecut trecut în rezervă. Conform lui Mihai Pelin, care se bazează pe unele surse orale, schimbarea din funcție s-ar fi petrecut la cerere, Vasile Vâlcu fiind convins că

„funcția în speță îl depășea”.

După plecarea din fruntea DIE, Vâlcu a fost numit adjunct al șefului Secției Bunuri de Consum a CC al PMR, din decembrie 1955 până în 17 ianuarie 1956, când a fost numit prim-secretar al Comitetului regional de partid Dobrogea (până la 2 noiembrie 1965), funcție în care s-a remarcat prin încheierea în timp record a colectivizării. Ulterior, a devenit președinte al Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție (UNCAP); membru al Consiliului de Stat al RPR/RSR (de la 25 martie 1961); prim-secretar al Comitetului județean de partid Constanța și președinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al județului Constanța (în 1973).

Ascensiunea sa în nomenclatura partidului a corespuns încrederii arătate de partid și devotamentului manifestat de Vâlcu: a fost ales membru supleant al CC al PMR (13 iunie 1958 – 25 iunie 1960) și membru „plin” al CC al PMR/PCR în perioada 25 iunie 1960 – 23 noiembrie 1979¹⁸. Reculul din toamna anului 1979 s-a datorat discutării, în ședința Secretariatului CC al PCR din 3 septembrie 1979, unui raport cu privire la ilegalitățile săvârșite de primarul orașului Medgidia, Elisei Iftimie, sub directa oblăduire a lui Vasile Vâlcu. Concret, fusese vorba de deturnarea unor fonduri și încălcarea unor prevederi legale în perioada 1974 – 1979, pe parcursul construirii stadionului din

localitate și a complexului de cazare a sportivilor.

Din noiembrie 1979, Vâlcu a devenit vicepreședinte și apoi președinte al Comisiei Centrale de Revizie, funcție pe care a deținut-o până la 22 decembrie 1989. De asemenea, a fost membru al Marii Adunări Naționale tot până în 22 decembrie 1989. fiind ales, succesiv, în diverse circumscripții electorale.

S-a stins din viață, în anonimat, în anul 1999, cu gradul de general de brigadă în rezervă, la vârsta de 89 de ani.

Mihai Gavriliuc - o enigmă încă neelucidată în ședința Biroului Politic al CC al PMR din 25 octombrie 1955, la care au participat Gh. Gheorghiu-Dej, Iosif Chișinevschi, Chivu Stoica, Miron Constantinescu, Alexandru Moghioroș⁶³.

Gheorghe Apostol⁶⁴, Petre Borilă, Emil Bodnăraș, Constantin Pârvulescu, Nicolae Ceaușescu, Dumitru Coliu și Alexandru Drăghici, s-a hotărât „eliberarea tov. Vâlcu Vasile din funcția

63 Alexandru Moghioroș (1911-1969) - membru al PCdR din 1929, condamnat la 9 ani și 11 luni închisoare corecțională pentru „infrațiune contra inistii publice” (procesul de la Craiova, 1936), închis la Văcărești, Jilava, Doftana, Caransebeș, Tg. Ocna, membru al Comitetului Central al PMR/PCR (1945-1968), membru al Biroului Politic al CC al PMR/ PCR (1948-1965), membru al Comitetului executiv al CC al PCR (1965-1968) (n. red.).

64 Gheorghe Apostol (1913-2010) - turnător, membru al PCdR din 1934, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1952-1954), prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1961-1967), membru al Biroului Politic al CC al PMR/PCR (1948-1969), semnatar al „Scrisorii celor șase” (1989), prin care se critica public regimul Ceaușescu (n. red.).

de șef al Direcției I a MAI”, precum și „eliberarea tov. Gavriluc Mihai din funcția de șef al Secției Cadre a CC al PMR și numirea sa în funcția de șef al Direcției I a MAI”.

Transferul efectiv de putere s-a realizat abia în 16 decembrie 1955, deoarece Biroul Politic solicitase „prezentarea unui raport despre activitatea Direcției I a MAI care să fie discutat într-o ședință a Secretariatului CC al PMR înainte de a se face schimbările în conducerea acestei Direcții”. În aceeași zi, prin decret al Prezidiului MAN, lui Mihai Gavriluc i s-a acordat gradul de general-maior. Între timp, se desfășuraseră și lucrările Congresului al II-lea al PMR (23 - 25 octombrie 1955), ocazie cu care poziția lui Gavriluc s-a consolidat, deoarece a fost ales membru al Comitetului Central al partidului. Era, poate, și o modalitate de a spori prestigiul acestuia, în pragul instalării într-o funcție foarte importantă, de șef al spionajului românesc.

Dar cine era noul director? Mihai Gavriluc s-a născut în 8 noiembrie 1913 în comuna Dumbrăveni, jud. Suceava, fiind, se pare, de origine etnică ucraineană. Deși își aroga cu mândrie statutul de „ilegalist”, afilierea sa la mișcarea comunistă rămâne incertă și învăluită în mister. Potrivit autobiografiilor sale, ar fi fost primit în Uniunea Tineretului Comunist (UTC) în anul 1933, în perioada în care era ucenic la Câmpulung Muscel, însă la o anchetă din 1959

persoana indicată de Gavriliuc drept martor a infirmat acest lucru. Nici intrarea în rândurile partidului comunist, în anul 1934, nu e mai sigură. Gavriliuc a declarat că la ședința de primire în partid au participat Iunian Vasilescu și Mihail Roller. Primul martor a negat în fața comisiei de partid, iar cel de-al doilea era deja decedat la momentul cercetărilor. O altă afirmație a lui Gavriliuc cu privire la trecutul său de luptă comunistă (arestarea de către jandarmi în corn. Rucăr, în anul 1934) a fost spulberată de cercetări mai minuțioase: arestarea avusese loc, într-adevăr, dar se produsese nu din motive politice, ci pentru că Gavriliuc nu-și plătise... chiria!

Începând din ianuarie 1938 Gavriliuc s-a angajat ca muncitor tâmplar la uzinele IAR din Brașov, unde, potrivit propriilor afirmații, ar fi dus activitate comunistă ilegală până în anul 1944, formând chiar o nouă celulă de partid după „căderea” comuniștilor de acolo, în noiembrie 1941.

De fapt, angajarea sa la IAR s-a datorat intervenției comisarului Mihai Simionescu pe lângă ing. Florescu, membru al conducerii uzinei și agent al SSI. Se pare că Mihai Gavriliuc a fost folosit ca informator de către comisarul Simionescu, în toată această perioadă, pentru culegerea de informații atât asupra Mișcării Legionare, cât și asupra activităților de natură comunistă.

După unele indicii, cei doi stabiliseră o bună colaborare, de vreme ce în luna august 1938 comisarul Simionescu a intervenit pentru angajarea vărului lui Gavriliuc, Ioachim Gavriliuc, ca agent în poliția orașului Brașov. Relațiile dintre Simionescu și Gavriliuc s-au întărit și mai mult după ce comisarul i-a botezat acestuia un copil, în luna august 1940. În aceeași perioadă, Gavriliuc a statornicit bune relații și cu Csilik Rudolf, informator al Siguranței, refugiat la Steierdorf-Anina, după 23 august 1944, pentru a-și pierde urma.

Activitatea lui Gavriliuc după ce partidul comunist a ajuns la guvernare este prea puțin cunoscută. Cert este că, prevalându-se de „meritele” sale de ilegalist, a urcat, pas cu pas, treptele ierarhiei de partid. În paralel, s-a preocupat și de pregătirea profesională, căci la momentul preluării conducerii DIE el figura în documente cu profesia de bază inginer minier, după ce absolvise Institutul de Mine din București.

Din punct de vedere organizatoric, venirea lui Gavriliuc în fruntea spionajului românesc nu a produs schimbări radicale. Totuși, se pare că trimiterea sa în acest post a însemnat un prim pas, timid, spre o minimă emancipare a activității de informații externe de sub tutela sovietică. În 1978, Constantin Horobeț declara cu ocazia anchetării dezertării lui: „Mihai Gavriliuc nu ne lăsa să raportăm totul consilierilor sovietici. Dimpotrivă,

Nicolae Doicaru nu făcea nimic fără să-i consulte”
19.

Printre succesele „mandatului Gavriliuc” se numără răpirile din Berlinul Occidental și aducerea în țară, în anii 1957 – 1958, a unor persoane îndelung vâdate, precum sculptorul Oliviu Beldeanu, unul dintre autorii atacului asupra Legației României de la Berna, istoricul Aurel De cei (acesta din urmă ademenit la Berlin, printr-un joc operativ, tocmai de la Istanbul) și comandantul legionar Traian Puiu, răpit la Viena. Acțiunile au fost coordonate de coloneii Tigran Garabetian, Aurel Mois și Nicolae Doicaru, dar aureola succesului s-a răsfânt, fără îndoială, și asupra șefului direcției, care a fost premiat.

Și totuși, după cum a reieșit ulterior la iveală, ca șef al Direcției I Informații Externe, Mihai Gavriliuc, „în loc să intre în problemele specifice muncii, s-a rezumat doar la cunoașterea lor la suprafață, fără să aprofundeze sau să analizeze principalele sectoare de activitate”. Potrivit unui referat al lui Alexandru Drăghici, încercările conducerii ministerului de a-l îndruma în muncă au eșuat. Ignorând ordinele primite, Gavriliuc a executat misiunile „după cum îl taie capul, ceea ce a dus la dărâmarea unor acțiuni”. Potrivit aceluiași referat, încălcarea ordinelor și instrucțiilor în vigoare ar fi dus, „în afară de risipă de valută, și la deconspirarea unor agenți”.

De altfel, șeful spionajului intrase în

colimatorului ministrului Drăghici încă din vara anului 1959, când doi ofițeri ai Securității, Constantin Horobeț și Ștefan Ciuciulin, au fost arestați la Worms (RFC), sub acuzația de spionaj împotriva Germaniei Occidentale. Se pare că ei fuseseră trimiși în misiune fără aprobarea conducerii ministerului, unul dintre ei fiind „adus în MAI și promovat în foarte scurt timp, fără să cunoască muncă de securitate, până în funcția de șef de serviciu de către tov. Gavriliuc, pe considerentul că îl cunoaște mai demult”.

Investigarea activității lui Gavriliuc în fruntea spionajului românesc a scos la iveală și faptul că acesta nu a putut sta departe de „borcanul cu miere” al fondului CIS. Astfel, el a „a trimis un ofițer în Berlinul occidental și i-a ordonat să ceară chitanțe mai mari pentru unele materiale cumpărate. Ofițerul a obținut chitanțe majorate în valoare de 701 dolari, ceea ce reprezenta la unele obiecte încărcarea lor cu 100%”.

Pe lângă aceste păcate, directorul era apreciat drept „îngâmfat”, plăcându-i mult să se laude, obișnuia să mintă „pentru a putea ieși curat și la suprafață” și făcea „abuz pentru interesele sale personale”. În plus, întrucât din martie până la începutul lunii iunie 1959 Gavriliuc „n-a lucrat deloc” din motive de sănătate, Alexandru Drăghici propunea, la 29 iunie 1959, „să fie scos din MAI, iar pentru faptul că este bolnav, să i se întocmească formele pentru pensionare” 20.

Propunerea a fost aprobată și trecerea în rezervă a lui Mihai Gavriliuc s-a produs prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 894 din 7 iulie 1959.

Se încheia astfel „experimentul” activiștilor de partid trimiși să coordoneze spionajul și se deschidea calea pentru un „profesionist”, ridicat pas cu pas din rândurile „specialiștilor” în munca informativă: Nicolae Doicaru. Trebuie spus că unii cercetători au formulat ipoteza că înlăturarea lui Gavriliuc s-a datorat unui conflict cu unii dintre consilierii sovietici. Este puțin probabil însă, pentru că, la vremea respectivă, după retragerea trupelor sovietice din România și declanșarea procesului de renunțare la serviciile consilierilor sovietici din diverse structuri, aceștia nu mai dețineau suficientă influență pentru a impune demiterea unui personaj de anvergură lui Gavriliuc.

După înlăturarea din funcția de director al Direcției de Informații Externe, informațiile despre cariera lui Mihai Gavriliuc sunt lacunare. A fost supus unei amănunțite investigații de către Comisia Controlului de Partid, condusă de Constantin Pârvulescu, în urma căreia au ieșit la lumină aspecte dubioase din trecutul său, printre care cele care atârnavă cel mai greu în balanța judecății erau legăturile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial cu Siguranța și cu legionarii. Investigațiile fuseseră declanșate în urma sesizării lui Iosif Stern, membru de partid,

maistru la uzinele „Steagul Roșu” din Brașov, a cărei soție era fiica lui Mihai Simionescu, fost comisar în poliția orașului Brașov. De la aceasta, Iosif Stern aflase de legăturile pe care socrul său le avusese cu Gavriliuc și, ca un bun comunist, le-a adus la cunoștința partidului.

Concluzia referatului de cercetare întocmit de Comisia Controlului de Partid în 22 decembrie 1959 era cât se poate de dură la adresa lui Gavriliuc:

...legăturile sale cu elementele străine și dușmănoase în trecut, faptul că el tot timpul a mințit partidul privind trecutul său și relațiile sale cu aceste elemente, precum și faptul că se menține pe mai departe pe o poziție de nesinceritate față de partid, arată că Gavriliuc Mihai nu s-a dovedit demn de încrederea ce i-a acordat-o partidul după 23 August în muncile încredințate.

Referatul a fost înaintat Biroului Politic al partidului pentru „luarea măsurilor statutare”, dar nu am descoperit informații suplimentare despre natura acestor măsuri. Potrivit lui Mihai Pelin, lucrurile au fost mușamalizate și Gavriliuc „a continuat să îndeplinească misiuni importante în aparatul de partid și administrativ de la București, între care acelea de membru al CC al PCR și de ministru al Controlului de Stat”. Credem, totuși, că este vorba de o eroare, întrucât funcția de președinte al Comisiei de Control a Statului fusese

îndeplinită anterior (17 octombrie 1953 – 2 iunie 1955), iar calitatea de membru al CC al PMR a pierdut-o la 25 iunie 1960. Mai mult, adnotările făcute cu creioane de diferite culori de către Gheorghiu-Dej pe marginea referatului din 22 decembrie 1959 arată cât de iritat a fost liderul român de trecutul suspect al lui Gavriliuc și lasă puține șanse unei eventuale reabilitări a acestuia.

În opinia noastră, cel mai probabil a fost exclus din partid și trecut „la munca de jos”, de vreme ce în documentele anilor 1960 – 1970 nu se mai consemnează nimic despre cel care, vreme de aproape patru ani, a condus spionajul românesc.

Nicolae Doicaru – „copilul Securității”.

După demiterea lui Gavriliuc, în fruntea spionajului românesc s-a aflat timp de aproape două decenii o singură persoană: Nicolae Doicaru. Acesta a condus cu mână sigură un domeniu extrem de complex, fiind cel mai longeviv șef al spionilor români (15 iulie 1959 – 4 martie 1978) 21. Cine era acest om, cum a ajuns în această funcție și, mai ales, cum s-a menținut în ea vreme atât de îndelungată? 22

„Om cu o voință puternică, hrănită de o ambiție bolnavă, cu totul specială, pe care îl interesa, în primul rând, propria-i măreție și glorie”. 23 Astfel îl definește, pe scurt, generalul Neagu Cosma, fostul șef al Direcției Contraspionaj timp de aproape 17 ani, unul dintre marii rivali ai lui Doicaru, neuitând, totuși, să adauge:

Era de o hărnicie ieșită din comun, cu o putere de muncă rar întâlnită; începea ziua de lucru la cinci-șase dimineața și o încheia la zece – douăsprezece noaptea. Avea o rezistență fenomenală! Niciodată nu era obosit, roșeața permanentă din obraji înfățișându-l veșnic în formă. Perseverent și prezent în activitatea

DIE până în detalii, să-l fi ferit sfântul pe cel care nu îi îndeplinea întocmai și la timp ordinele. (...) Era în stare să deschidă orice fel de ușă, indiferent de blindajul ei, reușind, după cum s-a văzut, să ajungă consilierul special al lui Nicolae Ceaușescu.²⁴

Generalul Nicolae Pleșiță, care, de asemenea, l-a cunoscut bine pe Doicaru, scria despre el că avea „o tenacitate de rob” și că „se dorea ministru de Interne”²⁵. Abilitatea acestuia de a „deschide uși” este confirmată și de Pleșiță, printr-un exemplu concret. Astfel, în opinia sa, Doicaru „se folosea de Andruță Ceaușescu (Nicu), înfipt bine la Cadre, în chip de berbec, ca să deschidă niște uși”²⁶.

Așadar, un portret complex, al unei personalități marcate de un carierism extraordinar, Doicaru fiind gata să treacă „peste cadavrul propriei mame” pentru a ajunge în „vârful piramidei”, după cum aprecia Neagu Cosma²⁷. Să fie, oare, profilul psihologic al lui Doicaru suficient pentru a explica ascensiunea și longevitatea sa într-o funcție atât de importantă?

Sau, ca și în alte cazuri, în spatele unei personalități de excepție s-a aflat și o „protecție” ocultă? După Serghei Nikonov, Vasile Vâlcu și Mihai Gavriiliuc, să fi renunțat sovieticii la controlul spionajului românesc sau Nicolae Doicaru, primul etnic român ce prelua conducerea acestei structuri, avea și el o serie de obligații neștiute²⁸? Fără a încerca să dăm un răspuns tranșant la o problemă atât de complexă²⁹, ne-am propus în paginile de față să trecem în revistă un cursus honorum în bună măsură sugestiv pentru epoca respectivă, dar în care am identificat, totuși, o serie de elemente care, în mod normal, ar fi putut pune capăt abrupt respectivei cariere.

Data nașterii - o nebuloasă **y**

Semnele de întrebare legate de Nicolae Doicaru încep chiar cu simpla stabilire a datei nașterii. Astfel, într-o autobiografie dactilografată, dar semnată olograf, datată 15 noiembrie 1947, se menționează: „sunt fiul lui Gheorghe și Polixenia Doicaru, născut în anul 1922 august 22, în comuna Dalbanți, jud. R. Sărat - casa părintească” ³⁰. Aceeași dată este menționată în caracterizarea redactată în același an de șeful Inspectoratului de Siguranță Constanța și în referatele de cadre întocmite în anii 1949, 1951, 1952, 1953, cu precizarea că locul nașterii era fie comuna Dălhăuți³¹/Dălhăiești, fie Dolhanți, fie Dolhănti. În anii următori, toate referatele de cadre și

aprecierile conțin data de 22 august, inclusiv un referat al col. Ioan Pateșan, șeful Direcției Cadre din MAI, datat 25 iulie 1966.

Totuși, într-o autobiografie olografă, din 10 mai 1951, Doicaru scria: „mă numesc Doicaru Nicolae, născut în corn. Dălhăuți, Regiunea Putna, Raionul Focșani, în anul 1922, luna aprilie” 32. Într-un „cazier” întocmit de Direcția Telegrafiei în 1945 este trecută ziua de 21 aprilie 1922, menționându-se buletinul de naștere nr. 22 din 23 aprilie 1922. În diploma de absolvire a Secției de Economie Politică a Institutului de Științe Economice „V.I. Lenin” din București, eliberată în 1967, se menționează tot data de 21 aprilie 1922. Pe de altă parte, în fișa personală întocmită de Centrul de Informații Externe în anii 1980 este trecută data de 22 aprilie 1922. În fine, complicând și mai mult lucrurile, un raport de investigații semnat de sit. Radu Constantinescu, redactat la jumătatea anilor 1950, indică o altă dată, 23 aprilie.

Credem că data reală era 21 aprilie 1922, așa cum apare menționată în certificatul de naștere nr. 269, eliberat de Sfatul Popular al comunei Faraoanele, raionul Focșani, la data de 27 decembrie 1958. Aspectul este relevant, din punctul nostru de vedere, asupra capacității lucrătorilor de la „Cadre” de a stabili anumite aspecte și date din trecutul celor investigați!

Familia în care a văzut lumina zilei nu era una

în măsură să-i faciliteze o carieră în Securitate: tatăl, Gheorghe Doicaru, de profesie viticultor, era cunoscut ca un votant al partidelor istorice (mai ales al liberalilor). După ce fusese ajutorul unui administrator la viaa unui moșier din Odobești, tatăl lui Doicaru deținuse, între anii 1910 și 1935, o „prăvălie de coloniale” și un debit de tutun (închis în 1942). Poseda 1, 5 ha de „vie americană” și 1 ha de pădure, „cal, căruță, vacă și casă de locuit” și, lucru foarte important pentru autoritățile vremii, la muncile agricole întrebuința „și mână de lucru salariată (la cules, săpatul și amenajatul viei)”, după cum se consemna într-un referat³³. Mama sa, Polixenia, era casnică și avea o avere proprie de doar 0, 25 ha teren arabil. Toate acestea îl făceau pe cpt. Gh. Istoc, din Direcția Politică a DGSS, să-și încheie, la 5 aprilie 1952, referatul cu fraza: „față de cele de mai sus, rezultă că origina (sic!) socială a tov. Maior de securitate Doicaru Nicolae este chiabură (sic!)”.

Doicaru Nicolae a urmat școala de șapte clase în comuna natală, iar în anul 1937 a devenit elev al Gimnaziului Industrial de Băieți din Focșani. În liceu s-a remarcat ca un elev bun la învățătură. A absolvit examenul de capacitate din sesiunea iunie 1941 cu media generală 8, 50, „fiind clasificat primul cu această medie din 21 de elevi absolvenți”, după cum se menționează într-un certificat eliberat de directorul gimnaziului în 16 iunie 1941.

O adolescență zbuciumată – de la la... „frate de cruce”⁶⁵

Multă vreme investigațiile (repetate!) asupra perioadei în care Doicaru a urmat cursurile liceului au consemnat doar că „avea frecvența regulată, nu este cunoscut că făcea parte din vreun partid politic sau din mișcarea legionară, nu avea manifestări șovine”. Totuși, două referințe, una din 17 octombrie și cealaltă din 24 octombrie 1949, date de doi colegi de la Gimnaziul Industrial Focșani, menționau că a fost înscris în „Străjerie”, iar în privința apartenenței la Mișcarea Legionară, într-una dintre acestea scria: „nu pot preciza că a fost simpatizant, cunoscând doar atât că la rebeliunea din 1941, absolut toți elevii prezenți la școală, în ordinea claselor, am fost scoși de profesori fără de nicio cunoștință a noastră la manifestație, care a avut ca efect plecarea înapoi la școală”.

În mod ciudat, ofițerii de cadre nu au trecut la verificarea acestor informații provenind de la surse de primă mână, foștii colegi ai ofițerului, și nici nu au consemnat ceva în referatul de cadre, întocmit în 24 noiembrie, precizând clar că în perioada liceului „nu a făcut niciun fel de politică și nu a simpatizat vreo organizație sau partid politic. Nu a fost legionar”³⁴. Aceste informații

65 Frățiile de Cruce - structură din cadrul Mișcării Legionare, care reunea tinerii din organizație. Erau admiși elevii de liceu și studenții (n. red.).

vor fi preluate ca atare în referatele întocmite ulterior. Atipic este și faptul că referințele au fost culese după ce Doicaru a fost avansat în rândul ofițerilor superiori, cu gradul de maior (de la 23 august 1949), și nu înainte de promovare, așa cum se obișnuia.

Abia la sfârșitul lunii iunie, în 1959, când Doicaru aștepta o nouă promovare în funcție, de data aceasta una deosebit de importantă, „s-a trecut la adâncirea verificării activității din trecut a tov, colonel Doicaru Nicolae”. Cu această ocazie, ofițerii de la Raionul de Securitate Focșani au găsit în arhive un tabel cu elevii Gimnaziului Industrial Focșani care făcuseră parte din „Frățiile de Cruce” (FĂC). Între aceștia, surpriză! figura și Doicaru.

Direcția de Cadre a fost nevoită să treacă la lămurirea situației. Reproducem pe larg concluziile la care s-a ajuns cu acea ocazie:

În perioada guvernării legionare, unii profesori și elevi din liceu, fiind membri legionari, au trecut la atragerea și înscrierea în organizația legionară și a altor tineri, printre care și pe

Doicaru Nicolae. Activitatea sa a constat în participarea la trei-patru ședințe FĂC, la cântece legionare, la muncă voluntară și marșuri organizate de conducerea școlii și de legionarii din școală, activități la care participau unii profesori și directorul gimnaziului.

De asemenea, în timpul rebeliunii legionare,

elevii anului III ȘI IV⁷, printre care și Doicaru Nicolae, au fost scoși la manifestația legionară care a avut loc în orașul Focșani, unde au ascultat discursul unui conducător legionar, după care au plecat acasă.

De menționat că în oraș nu s-au produs ciocniri sau arestări.

Într-un alt referat, „circumstanțele atenuante” erau și mai numeroase. În acesta se preciza că Doicaru, „fiind unul din cei mai buni elevi atât la învățătură, cât și la practică”, în majoritatea timpului a fost numit de conducerea școlii chestor al clasei. În momentul organizării „Străjeriei”, împreună cu ceilalți elevi din clasă, a fost înscris în această organizație și trimis timp de două săptămâni într-o tabără străjerească la Breaza. Odată cu venirea legionarilor la putere, în urma ordinului Ministerului Educației Naționale nr. 230882/940B, inventarul organizației străjerești a fost predat „Frățiilor de Cruce”, iar profesorii au fost obligați „să sprijine educația legionară a elevilor”. Ca atare, la ședința de constituire a organizației FĂC „au fost înscriși aproape majoritatea (sic!) elevilor din anul III ȘI IV”: „menționăm că din anul III, din 44 elevi au fost înscriși 34, iar din anul IV din 26 elevi au fost înscriși un număr de 20 elevi”. Singurii elevi neînscriși în FĂC, sublinia autorul referatului, „au fost absenți în ziua aceea de la cursuri”, respectiv elevii „de alte naționalități”. Concluzia era simplă:

„așa a fost înscris și Doicaru Nicolae în FĂC”.

Pentru a sublinia inocența unei astfel de adeziuni, în referat se arată că, în afară de ședința de constituire, „au mai avut loc în școală 2 - 3 ședințe de FĂC, se cântau cântece legionare, se făcea muncă voluntară și marșuri organizate de conducerea școlii și de legionari în cadrul școlii” dar la acestea „erau prezenți unii profesori și chiar directorul gimnaziului”.

Episodul rebeliunii legionare este tratat în aceeași manieră „înțelegătoare”: în timpul rebeliunii, la gimnaziu a venit un legionar care, împreună cu directorul, a scos elevii din anii III ȘI IV la manifestație, inclusiv pe Doicaru, dar în coloana de elevi gimnaziul industrial se afla plasat... „mai la urmă”, iar în oraș „nu s-au produs ciocniri, arestări, bruscări (sic!)”. După înăbușirea rebeliunii, poliția a făcut percheziții la gimnaziu, ocazie pentru autorul referatului de a evidenția un alt aspect pozitiv pentru Doicaru: „la câțiva elevi din clasă s-au găsit unele materiale cu caracter legionar, însă la Doicaru nu s-a găsit nimic”.

Finalul referatului este pe măsura „înțelegerii omenеști” manifestate în analiza activității lui Doicaru: „Părerea noastră este că poate fi numit în funcție de șef al Direcției I din MAI”. Documentul a fost semnat de ministrul Afacerilor Interne, general-colonel Alexandru Drăghici³⁵.

Faptele relatate probabil că reflectă

realitatea, căci, în linii mari, astfel s-au desfășurat lucrurile în epocă. „Straja Țării”, cunoscută și ca „Străjeria”, fusese înființată în 1935 de regele Carol al II-lea, tocmai pentru a combate influența legionarilor în rândul tineretului, iar prin reorganizarea din 3 decembrie 1938 aceasta a absorbit toate organizațiile de tineret. Toți băieții cu vârsta între 7 și 18 ani și fetele cu vârsta între 7 și 21 de ani trebuiau să facă parte din organizație. Deci, nu se punea problema aderării benevole la organizație, după cum, în toamna anului 1940, după abdicarea regelui Carol al II-lea și preluarea patrimoniului de către legionari, elevii au fost înscriși automat în „Frățiile de Cruce”.

Ceea ce surprinde în atitudinea ministrului de Interne al vremii este toleranța în fața a ceea ce era considerat un păcat grav în epocă: minciuna față de Partid! Nicio vorbă despre motivul pentru care Nicolae Doicaru ascunsese acest episod din tinerețea sa atât la verificările făcute pe linie de partid, cât și în biografiile solicitate de serviciile de cadre ale Securității! De exemplu, într-o autobiografie din 1951, acesta își amintea perfect că a mers în cadrul școlii „la diferite manifestări străjerești”, în schimb despre perioada rebeliunii nu mai ținea minte decât că se afla în școală „cu toți ceilalți elevi”, neșovăind să indice chiar și un „legionar”, elevul Tănăsescu, singurul care lipsise: „după câte îmi amintesc, el a fost ridicat ulterior

de militari. Participase la rebeliune”.

Nicio comparație nu încolțea în mintea ministrului Drăghici între activitatea inocentă a tânărului licean Doicaru și cea similară a sute de alți liceeni trimiși în pușcării ca „legionari” pentru apartenența la „Frățiile de Cruce”. Doar „înțelegere”, circumstanțe atenuante și admirație pentru cel „cunoscut ca unul din cei mai buni elevi, atât la învățătură, cât și la practică”.

De altfel, referatele de cadre de după anul 1955 nu prididesc să evidențieze calitățile excepționale ale ofițerului. Astfel, el era apreciat drept „un ofițer matur, bun organizator, inteligent și cu spirit de inițiativă”, dar, totodată, care executa „întocmai ordinele primite”. În munca sa „a dat o serie de lovituri hotărâtoare legionarilor și conducătorilor legionari”, cum ar fi depistarea „spionilor legionari conduși de Toma Vasile, a grupărilor de legionari conduși de Curpen Gabriel, comandamentul legionarilor din nordul și sudul Dobrogei, lichidarea bandei condusă de legionarul parașutist Gogu Puiu, cu care a luptat cu arma în mână, a spionilor legionari parașutați în 1953” ș.a.m.d.

Astfel de aprecieri ar putea induce ideea că Nicolae Doicaru era un ofițer de securitate impecabil din punct de vedere profesional, indispensabil bunei funcționări a instituției în lupta sa cu „dușmanul de clasă”, astfel că „rătăcirea” sa din tinerețe să poată fi lesne trecută

cu vederea. Totuși, documentele păstrate în arhive consemnează și o serie de abuzuri și greșeli similare cu cele pentru care alți ofițeri de securitate au plătit la vremea respectivă cu trecerea în rezervă.

Un tânăr radiotelegrafist orientat...

la Est și la Vest, deopotrivă

Pentru înțelegerea carierei sale, trebuie să revenim în 26 octombrie 1941, când Nicolae Doicaru, „pe baza unui anunț din ziar”, se înscrie la un concurs pentru un post de suboficiant la PTT, urmând apoi, după obținerea postului, un curs de șase luni de calificare ca mecanic pentru teleimprimatoare. Repartizat la telegraful central al PTT din București, Doicaru a lucrat în diferite localități din țară, iar în 1 august 1942 a fost trimis, pentru trei luni, în Transnistria, la Nicolaev, pentru instalarea unui teleimprimator. A rămas acolo până în 7 noiembrie, căci, după montarea telegrafului, a făcut serviciu ca telegrafist, fiind în subordinea autorităților militare³⁶. Inițial a locuit la un cămin militar, iar apoi la o locuință particulară, unde, așa cum mărturisea într-o autobiografie din 9 octombrie 1949, a cunoscut două surori, Oleia și Nina, care în 1945 – 1946 au ajuns în România în calitatea de ofițeri în Armata Roșie” ³⁷. De ce a părăsit Doicaru căminul militar și de ce s-a mutat într-o locuință privată se pare că nu a interesat pe nimeni!

Între timp, la 1 noiembrie, a fost chemat pentru încorporare, fiind repartizat inițial la Regimentul I Transmisiuni. La 1 martie 1943 a fost înaintat fruntaș, apoi în 10 mai a devenit caporal, iar de la 17 septembrie a primit gradul de sergent. După numai două luni, în 14 noiembrie 1943, Nicolae Doicaru a fost trimis la școala de subofițeri în rezervă, arma Transmisiuni, de la Grădiștea (jud. Vlaşca), ale cărei cursuri le-a absolvit, ca radiotelegrafist, la 25 martie 1944. În aceeași zi, a fost decorat cu „Virtutea militară”, clasa a II-a, conform Ordinului nr. 29/12 noiembrie 1943 a Diviziei a IX-a Infanterie.

Interesant este faptul că niciunde nu se precizează pentru ce fapte de arme a primit Doicaru această decorație, ba, mai mult, din relatările ulterioare se lasă de înțeles că i-a fost acordată pentru acțiunile din timpul campaniei din Vest și nu din Est! El însuși susținea într-o autobiografie că ar fi primit „Virtutea militară” pentru participarea la luptele de la Cipău – Oarba de Mureș!

În 15 aprilie 1944 a fost înaintat la gradul de sergent-major și încadrat în Compania 132 Transmisiuni Constanța, la plutonul radio Basarabi. Nu am identificat în documentele studiate informații detaliate despre activitatea sa din această perioadă, în ce privește activitatea sa după 23 august 1944, se menționează că, după 27 august, „a plecat pe frontul antihitlerist”, unde a

comandat un pluton și a luptat „până în Cehoslovacia” Mai știm că între 22 ianuarie și 21 februarie 1945 era deja în țară, internat în Spitalul Militar 467 Lugoj, cu diagnosticul „pleurită cronică dr. (dreapta - red.) cu bronșită”.

După externare, a urmat o perioadă prea puțin cunoscută, dar semnificativă pentru viitoarea sa evoluție, căci în acest interval de timp Doicaru a devenit membru al PCR (potrivit unor surse, chiar în luna ianuarie 1945, în vreme ce altele indică luna iunie). Documentele consemnează că acesta, „ca membru al PCR, a început încă de pe front munca de atragere a elementelor cinstite, pentru a se înscrie în partid”, îndeplinind „în bune condiții misiunile ce i-au fost încredințate de către Partid”.

Totuși, unele referințe date de cei care l-au cunoscut în acea perioadă, dar ignorate de ofițerii de la Cadre ca fiind „pătimașe” (lucru ce nu poate fi exclus!) ne dezvăluie și alte laturi ale caracterului lui Doicaru. Astfel, acesta era „un om încrezut”, „înjura mult ostașii”, ba „mai scăpa și câte o palmă”. În opinia unora dintre foștii camarazi, tendința de căpătuială a acestuia era evidentă: „de multe ori pleca și nu îl vedeam câte două-trei zile și când venea înapoi începea să se laude cu ce a capturat”. „Capturile” respective, ținute în lada de campanie adăpostită în „mașina resortului de cinematograf”, îl făceau pe referent să creadă că Doicaru „a venit un om pricopsit

după front” 39.

Un homo novus⁶⁶ în Poliție: Doicaru – comisar de siguranță

La 1 iunie 1945 Nicolae Doicaru a fost „desconcentrat” de la Compania 132 Transmisiuni și, la scurt timp, a fost numit, prin Decizia nr. 16981/T iulie 1945, în funcția de comisar la Inspectoratul Regional de Poliție Constanța, așa cum rezultă din „foaia calificativă” pe perioada 1 iulie 1945 – 31 octombrie

1945. Încadrarea s-a bazat pe recomandarea secretarului celulei de partid, comandantul Companiei 132 Transmisiuni, cpt. Ion Eremia⁴⁰, al cărui frate, Gheorghe Eremia, era inspector de poliție la Constanța.

În mod inexplicabil, în dosarul său de cadre s-au păstrat și documente din care reiese că, în aceeași perioadă, Doicaru era și... angajat al Direcției Telegrafiei! Astfel, la 25 octombrie 1945 el figura ca „mecanic aparate”, clasa 7, cu un salariu de 77.220 lei. Ba, mai mult, era înaintat în funcție la 1 aprilie 1946, „cu reducere de stagiu”, la clasa 8!

Să fi avut Doicaru două slujbe? Puțin probabil, date fiind mențiunile din foile calificative pentru perioadele 1 iulie 1945 – 31 octombrie 1945 și 1 noiembrie 1945 – 31 decembrie

1946, în care se subliniază că tânărul comisar

66 Om nou (în lb. lat.) (n. red.).

Doicaru muncea „neîntrerupt și fără odihnă ore întregi peste programul obișnuit”, fiind „foarte activ și plin de zel”. Să fi acționat Doicaru în anumite misiuni secrete sub acoperirea de „mecanic aparate”? Mister! Tot în această perioadă mai are loc un eveniment important: la 20 august 1946 comisarul Nicolae Doicaru primește medalia sovietică „Victoria” aparent pentru meritele de pe Frontul de Vest.

Dincolo de aceste semne de întrebare, consemnăm că, în vara anului 1945, tânărul Doicaru își punea toate forțele în slujba noului regim, ca proaspăt comisar în Biroul de Siguranță al Chesturii Constanța. Înalt de 1, 67 metri, „robust și foarte rezistent”, cu ochi căprui și păr castaniu, tânărul comisar dădea dovadă de „inteligență nativă”, „putere de muncă și perseverență maximă”, fiind „foarte energic”, astfel că, deși „puțin afemeiat”, era apreciat de superiori și recomandat de aceștia „a fi chemat în funcțiuni superioare”.

Ceea ce s-a și petrecut, întrucât în 15 mai 1946 a fost numit de către protectorul său, Gheorghe Eremia, șeful Inspectoratului Regional de Poliție Constanța, în funcția de șef al Serviciului de Siguranță din cadrul inspectoratului. Aprecierile la adresa sa erau la fel de elogioase. „Stăpânit de o voință de fier”, Nicolae Doicaru „a reușit să-și însușească în mod strălucit cunoștințele profesionale ce depășesc cu

mult funcțiunea ce îndeplinește”. „Atașat instituției”, având o „frecvență foarte regulată, până la neglijarea intereselor personale”, el se vădea a fi o avis printre cadrele vremii. Fiind, totodată, „foarte bun sindicalist” (membru în comitetul sindical) și secretar organizatoric al organizației de partid din poliție, nu este de mirare că șefii săi îl considerau în 1947 „cel mai bun comisar din Regiune”.

Totuși, în anul 1947 au apărut și primele necazuri în cariera fulminantă a extraordinarului comisar. Mai precis, „gurile rele” au informat partidul despre legăturile sentimentale pe care Doicaru le întreținea cu o brutăreasă, „mult mai în etate”, care se ocupa „cu bursa neagră, vânzând pâine la negru”, urmate mai apoi de cele înfiripate cu o cofetăreasă! Să fi fost de vină foametea din 1946 – 1947 pentru această abdicare de la „pozițiile de clasă”? Cert este că, deși „acest fapt a dat loc la comentarii atât între colegi, cât și cetățenilor de pe acea stradă”, tânărul comisar nu a suferit din punct de vedere profesional.

Pe parcursul acelor ani cariera lui Doicaru s-a consolidat. Când s-a înființat Inspectoratul Regional de Siguranță Constanța, la 1 iulie 1947, lui i-a revenit conducerea Biroului Secretariat. Șeful inspectoratului, Constantin Câmpeanu, deși avea aprecieri extrem de elogioase la adresa lui Doicaru, consemna într-o „caracterizare” că „are momente de nemulțumire sufletească pentru că

dorește întotdeauna să dețină funcțiuni superioare celor ce i se încredințează, fapt care lasă să se înțeleagă că este stăpânit de orgoliu personal". În foaia calificativă pe anul 1947 se remarcă și faptul că „dorește să fie întotdeauna evidențiat, suportând destul de greu o critică obiectivă”. De asemenea, grăitor pentru „orientarea” de care dădea dovadă tânărul ofițer era și faptul că „în societate caută să-și facă cât (sic!) mai întinse relații”.

În paralel cu zelul arătat în munca profesională, tânărul Doicaru nu-și neglija perfecționarea ideologică. În acest sens, în 1948, pentru a-și lărgi „orizontul politic”, a urmat „școala medie de cadre PMR”, cu durata de două luni, „de unde a venit cu un nivel mult ridicat”, ducându-și „munca de partid” „cu mai multă dârzenie” 41.

La 1 septembrie 1948, prin Decizia nr. 10.810, a fost încadrat căpitan de securitate în Direcția Generală a Securității Poporului (DGSP), cu funcția de șef de secție și, după puțin timp, de subdirector⁴². Calificativul acordat la finele anului de către lt.-col. Constantin Câmpeanu, șeful direcției regionale, a fost „foarte bun”, astfel că la 23 august 1949 a fost înaintat, în mod excepțional, în gradul de maior și numit director al Direcției Regionale de Securitate Constanța. Caracterizările perioadei arată că „în relațiile cu organele locale și cu subalternii are de multe ori

atitudine dură și lipsită de tact” dar „este atașat față de partid și instituția din care face parte” „hotărât și curajos” cu rezultate „mulțumitoare”.

Conștient că e loc de „mai bine” Doicaru pune lipsurile sale pe seama foștilor protectori („am lucrat cu tov, colonel Câmpeanu, de la care am împrumutat o serie de metode, printre care și aceasta nejustă” 43), dar avea încrederea că putea depăși greutățile „cu ajutorul Partidului care m-a transformat și a făcut din mine ceea ce nu aș fi putut visa măcar, un element care să poată contribui cu cât mă ajută puterile la înflorirea patriei, la doborârea dușmanului”. În acest sens, în 1951 s-a înscris la cursurile serale ale școlii de marxism-leninism organizate de regionala de partid Constanța.

Eforturile sale au fost observate, căci, într-o apreciere redactată la 5 iunie 1951, se menționează că șeful Direcției Regionale de Securitate Constanța „niciodată nu pleacă înainte de orele 24 acasă” și „datorită faptului că în permanență se află la serviciu, tov, subalterni îi spune (sic!) între ei că este «copilul Securității»”.

O soție poliglotă și cu un trecut incert în anul 1948, pe lângă primirea epoleților de ofițer de securitate, un alt eveniment important a survenit în viața lui Nicolae Doicaru: la 6 decembrie s-a căsătorit. Potrivit propriei declarații din 4 ianuarie 1953, tânărul ofițer o cunoscuse pe Melania Pelipeac, fostă Maidan și viitoare doamnă Doicaru,

în anul 1947. În fața unui atât de important pas, Nicolae Doicaru, ca membru de partid devotat și proaspăt căpitan de securitate, a cerut părerea Partidului:

În 1948, înainte de a mă hotărî să mă căsătoresc cu ea, fiind m.d.p. (membru de partid - n...), atât eu, cât și ea, cum eu aveam muncă de răspundere în organizația de partid și nu cunoșteam decât din cele ce-mi spusese ia (sic!) trecutul ei și al familiei ei, am mers la Regiionala] PMR, la tov. Bălănică, șeful

Secției cadre - pe atunci - azi șeful Secției organe conducătoare în Regiionala] PMR și i-am cerut părerea - adresându-mă partidului asupra căsătoriei.

Răspunsul primit a fost pozitiv, astfel că pasul a fost făcut. La drept vorbind, alegerea lui Doicaru a fost una inspirată, dar semnele de întrebare cu privire la trecutul soției erau mai mult decât numeroase. Născută la 22 iulie 1923, în corn. Plosca (jud. Rădăuți), Melania Pelipeac provenea, după spusele ei, dintr-o familie românească, dar, potrivit autobiografiei sale, „în casă și la școală se vorbea limba ucraineană și prea puțin româna”.

Tatăl Melaniei fusese „plutonier de jandarmi și șeful postului de jandarmi din corn. Plosca, până în anul 1918, când Bucovina de Nord a fost cotropită (sic!) de România”, după cum se arată într-un raport din 23 septembrie 1952⁴⁴. După unirea Bucovinei cu România, fostul jandarm a

cumpărat clădirea în care funcționase postul de jandarmi, o „casă mare, frumoasă, cu cinci-șase camere, așezată în centrul satului”. Intre anii 1921 și 1941, Vasile Pelipeac a fost factor poștal în comună și, începând din 1936, în casa pe care o deținea s-a deschis un oficiu telefonic, inițiativă care se va dovedi benefică pentru fiica sa.

După absolvirea celor patru clase primare, Melania Pelipeac a fost trimisă de părinți la Liceul Ortodox din Cernăuți, unde a absolvit alte patru clase. Din anul 1937 a preluat agenția de telefoane din comuna Plosca, iar în 1940, după ocuparea sovietică a Bucovinei de Nord, Melania a fost „întrebuințată de sovietici ca telefonistă în corn. Futila”, în județul Rădăuți.

Deși fiica se pare că stabilise relații bune cu forțele de ocupație, tatăl a fost mai puțin norocos căci, cu aproximativ trei luni înainte de declanșarea Operației „Barbarossa”⁶⁷, a fost ridicat de către autoritățile sovietice și familia nu a mai primit informații despre el.

După retragerea autorităților sovietice din Bucovina și până în 1943, Melania a fost angajată ca secretară a primăriei comunei Plosca. În 1943 a urmat la Rădăuți un curs de oficanți statistici și, la absolvire, a fost repartizată în comuna natală. În același an l-a cunoscut pe Ioan Maidan, student

⁶⁷ Operația „Barbarossa” - nume de cod folosit pentru acțiunea militară din al Doilea Război Mondial, prin care Germania nazistă a atacat Uniunea Sovietică (22 iunie 1941) (n. red.).

la Teologie, cu care s-a căsătorit în septembrie 1943. Împreună cu acesta a plecat în comuna Văcuiești (jud. Dorohoi), unde se afla parohia proaspătului preot. Aici au locuit în intervalul decembrie 1943-martie 1944, de unde au fost evacuați în corn. Răzvadul de Jos, din apropiere de Târgoviște. După 23 august 1944 Ioan Maidan s-a reîntors la Văcuiești, soția urmându-l după jumătate de an. La sosirea în Văcuiești, Melania a aflat că soțul său, bolnav de tifos, murise.

În scurt timp, tânăra văduvă a decis să plece la București pentru a urma „o școală de telefonie” de trei luni. Deoarece vorbea limbile ucraineană, rusă, polonă și română, a fost trimisă, fără a mai face școala, la Constanța, în calitate de translatoare. În 19 mai 1945 Melania a sosit în orașul de la malul mării, unde a fost angajată la „poziția specială rusă”. Aici s-a dovedit a fi foarte bine orientată, încât în scurt timp s-a înscris în sindicat (responsabila „resortului cultural”), a acționat în cadrul Comitetului Frontului Unic Muncitoresc⁶⁸, iar în 1946 s-a înscris în partidul comunist și „a răspuns la toate chemările Partidului”. În plus, a fost „aleasă” asesoare populară, iar în 1948 a fost „aleasă” în „resortul cadre” al organizației de partid „nr. 1 Telefoane”.

Căsătoria cu un căpitan de securitate nu

68 Frontul Unic Muncitoresc - alianță a Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat, pe platformă antihitleristă (aprilie-mai 1944) (n. red.).

putea reprezenta decât un plus în carieră, astfel că în anul următor Melania

Doicaru a devenit secretara organizației de bază nr. 1 Telefoane și responsabilă de cadre a Organizației de Partid Poștă și Telefoane.

De pe o astfel de poziție consolidată, se pare că tânăra doamnă s-a dat la unele abuzuri în raport cu colegii și subordonații, mizând, probabil, pe faptul că orice reclamație va fi infirmată de cele două autorități supreme ale vremii, Partidul și Securitatea. La vremea aceea, după cum consemnează un referat al Serviciului Politic din Direcția Regională a Securității Constanța, unii colegi afirmău că „în PTT nu există nici director, nici sindicat, ci tov. Doicaru Melania este totul, care este soția comandantului de securitate”. Ea stabilea cine urma școli de perfecționare, cine era premiat și cine sancționat, ba a reușit chiar să excludă din partid și din sindicat pe o anume Elena Popescu, o colegă unanim apreciată drept „o femeie sinceră și curajoasă”, dar care reclama superiorilor abuzurile săvârșite.

O astfel de sesizare cu privire la neregulile de la PTT Constanța a fost adresată, în iulie 1952, ministrului Poștelor și Telecomunicațiilor, nimeni altul decât „spaniolul” Valter Roman⁶⁹, în scurt timp, pe cale informativă, reclamația a ajuns de pe

69 Valter Roman (Ernst Neulander, 1913-1983) - de profesie inginer, membru al PCdR din 1931, voluntar în Brigăzile Internaționale din Spania Republicană (1936), membru al CC al PCR (1965-1983), directorul Editurii Politice (1964-1983) (n. red.).

biroul ministrului la... maior de securitate Doicaru, care a acționat imediat: în 6 august 1952 reclamanta a fost ridicată de la serviciu și adusă la sediul Securității unde, între orele 11 și 15.30, s-au făcut presiuni asupra ei pentru a-și retrage plângerile. În plus, conform mărturiei acesteia, i s-a solicitat o declarație că nu va mai vorbi niciodată de originea Melaniei Doicaru deoarece ar fi constituit un secret al statului, iar „eu dacă îl divulg voi avea de suferit rigorile legii”.

Din păcate pentru Doicaru, persoana respectivă nu s-a lăsat intimidată, înaintând o plângere către Serviciul Informații al CC al PMR. Valurile stârnite nu au mai putut fi oprite, astfel că s-a declanșat o anchetă pe linie de partid, atât de Comitetul Municipal de Partid Constanța, cât și de către Direcția Politică din cadrul Ministerului Securității Statului (MSS). Ca urmare, Doicaru i-a contactat pe prim-secretarul partidului al Regiunii Constanța, dar și pe maiorul Savenco, membru în Comisia de Partid a MSS.

Mărturie asupra situației delicate în care a fost pus Nicolae Doicaru stă o declarație olografa a acestuia din 4 ianuarie 1953, de șapte pagini. După ce expunea amănunțit condițiile în care a cunoscut-o pe soția sa, Doicaru cerea partidului să lămurească situația ei, arătând că, „în cazul că soția mea este cea arătată de Popescu Elena, imediat mă despart de ea și că la Partidul nostru care m-a educat și făcut om nu pot renunța

niciodată” 45. Ba mai mult, se arăta gata ca, dacă interesele partidului cereau ca rezultatul verificărilor să nu-i fie comunicat, iar „interesele muncii” sale ar fi fost periclitate, „să termin de îndată cu această căsătorie”.

De parcă toate acestea nu ar fi fost de ajuns, în 9 octombrie 1952, la conducerea ministerului a ajuns o anonimă în care autorul, „în cinstea Proiectului de Constituție, așa cum ne învață Partidul”, formula „o demascare folositoare clasei muncitoare”. Mai precis, se afirma că Doicaru era „de origine țărănească nu prea sănătoasă” și că acesta ar fi fost „voluntar în armata lui Antonescu”. Cariera lui Doicaru în poliția de siguranță și apoi în Securitate era prezentată critic, arătându-se că s-a înconjurat de elemente dubioase, precum cpt. Sepi Năstase, fost ofițer de marină comercială, condamnat pentru furt, lt. Iulian Cojocaru, fost combatant pe Frontul de Est, lt. Constantinescu, fost marinar, implicat în mai multe furturi, cpt. Iulian Cojocaru, implicat în afaceri cu negustori constănțeni în 1947. Potrivit autorului anonimei, Doicaru, sprijinit de oamenii săi, îi marginaliza pe angajații noi ai Securității, pe care îi acuza că erau incapabili, că nu știau să scrie și să vorbească (ceea ce se prea poate să fi fost adevărat, dat fiind nivelul de instrucție al unor ofițeri!), susținând că, în schimb, „Direcția Generală a Securității nu se poate dispensa de ei, care au carte și experiență în materie de

securitate” 46.

După cum au confirmat evenimentele ulterioare, Doicaru avea dreptate: era indispensabil Securității și destinat unei cariere de excepție! Întrucât unele acuzații aduse soției sale nu au putut fi probate (de exemplu, existența unei averi de 400 ha de pământ în Bucovina de Nord s-a dovedit fantasmagorică), lucrurile s-au calmat și cariera celor doi soți a continuat pe cursul ascendent înregistrat până atunci.

Familia – o piatră de moară?

Pe lângă categorisirea tatălui drept chiabur care „folosește salariați agricoli” și „are manifestări ostile regimului” și pe lângă semnele de întrebare ridicate de mariajul său, situația lui Nicolae Doicaru era agravată și de „petele la dosar” ale fraților săi. Unul dintre ei, Petre Doicaru, deși țaran mijlocăș, încadrat în Frontul Plugarilor⁷⁰, fusese scos în 1951 din funcția de secretar al cooperativei din comună pentru „pasivitate față de sarcini” și era semnalat că „în unele ocazii are manifestări dușmănoase și face greutăți organelor locale”. Un alt frate, Gheorghe Doicaru, „fost plutonier de artilerie în armata veche”, fusese dat dispărut „pe frontul antisovietic”. Sora lui, Florica Doicaru, era căsătorită cu un țaran mijlocăș, fiul unui legionar

⁷⁰ Frontul Plugarilor - organizație politică înființată în 1933, de Petru Groza. Începând după actul de la 2 august 1944, a sprijinit toate acțiunile Partidului Comunist Român. S-a autodizolvat în 1953 (n. red.).

notoriu care deținuse funcția de primar al comunei în timpul guvernării legionare. O altă soră, deși nu avea „păcate politice”, era cunoscută cu „abateri de la morală”, fiind căsătorită de două ori și divorțată.

O oarecare contrapondere o putea reprezenta doar Dumitru Doicaru, frate numai după tată, care avusese „unele legături cu mișcarea muncitorească” în perioada interbelică și fusese internat în perioada mai 1941-august 1942 în lagărul de la Tg. Jiu. Totuși, și acesta era semnalat că, în anul 1945, fiind numit primar în corn. Cotești (jud. Vrancea) și președinte al Comisiei Agrare, „s-a închiaburit, acumulând o avere de 2 ha pământ arabil, O, 75 ha vie nobilă, 2 ha pădure și inventar agricol”.

Pe lângă aceste aspecte, ofițerii Direcției Cadre descoperiseră printre rudele lui Doicaru un unchi „fost plutonier major de geniu în armata veche”, cu „manifestări ostile regimului”, care se afla „în evidența organelor de securitate”. Un alt unchi, Constantin Doicaru, de profesie pictor, executase lucrări pentru bisericile din Focșani. Divorțat fiind, trăia în concubinaj cu o femeie încadrată în categoria socială a chiaburimii. Un văr al lui Doicaru era căsătorit cu fiica unui cârciumar „judecat de mai multe ori pentru sabotaj”.

Aparent, amănunte biografice fără însemnătate, dar astfel de „păcate” ideologice îi

faceau pe vigilenții ofițeri de cadre să propună în 17 septembrie 1952 ca tovarășul maior Doicaru „să fie scos din funcția de director al DISS Constanța, iar Comisia de Partid DGSS să ia în discuție cazul său pentru a hotărî asupra calității de membru de partid”. În mod misterios, acest raport, semnat de șeful Secției Miliție și Securitatea Statului din Direcția Cadre, a fost îngropat în dosarul personal, iar Doicaru a fost înaintat, în octombrie 1952, la gradul de locotenent-colonel¹⁴⁷.

O posibilă explicație ar fi aceea că, la 13 decembrie 1952, însuși șeful Direcției Cadre, colonelul Alexandru Demeter⁷¹, era de părere că Nicolae Doicaru „corespunde gradului și funcției pe care o deține, sub rezerva verificării rudelor din partea soției sale”. În elucidarea acestui mister, să aibă oare vreo importanță faptul că același Demeter a fost cel care l-a angajat și apoi l-a sprijinit în promovare pe viitorul adjunct al lui Doicaru, generalul Ion Mihai Pacepa?

„Bătaia este ruptă din rai”:

Nicolae Doicaru versus Gheorghe Prisada

Dincolo de semnele de întrebare legate de rudele sale, chiar și unele acțiuni ale vajnicului ofițer de securitate ar fi putut fi fatale pentru

⁷¹ Alexandru Demeter (?—1989) - general de Securitate, membru în completul de judecată al „lotului Pătrășcanu”, șeful Direcției Cadre din MAI în perioada 26 iulie 1952-11 iulie 1957, șef al Serviciului Inspecției din MAI, din septembrie 1958 până în mai 1968, când a fost trecut în rezervă (n. red.).

cariera sa. Astfel, zelul nemărginit pus în slujba partidului, pe lângă nenumăratele beneficii, i-a jucat și o festă lui Nicolae Doicaru, obligându-l să-l mintă chiar pe temutul director general al Securității, Gheorghe Pintilie.

Mai precis, în 8 iunie 1949, Grigore Naum, agent sovietic parașutat în România în 1943 și viitor șef al Direcției Contrainformații Militare a Securității (noiembrie 1949-iulie 1962), în calitate de președinte al Comisiei de Verificare a membrilor de partid, l-a convocat pe Doicaru la „județeană PMR”. Aici, i-a trasat sarcina să găsească arhiva legionară din anul 1941. Ca posibilă sursă, i-a fost indicat maiorul magistrat Gheorghe Prisada, de la Tribunalul Militar Constanța.

Totodată, responsabilul de cadre al județenei i-a comunicat lui Doicaru că maiorul Prisada făcuse parte din completul de judecată în procesele legionarilor din anul 1941, dar și al unor parașutiști sovietici (la Medgidia), și că ar fi activat și la Melitopol (Transnistria), în anul 1942.

Maiorul ar fi fost cel care, în octombrie 1944, a comandat trupele care apărau Primăria și Prefectura din Constanța de asaltul „maselor populare”. Cu aceeași ocazie, lui Doicaru i s-a atras atenția că la Tribunalul Militar se dădeau pedepse prea mici „dușmanilor trimiși în judecată”, subliniindu-se că maiorul Prisada era „un element care nu are ce căuta în Aparatul de

Stat" și că la Comisia de Verificare a membrilor de partid se strânsese împotriva sa „material ce va fi înaintat CC al PMR”.

Maiorul magistrat Gheorghe Prisada nu îi era necunoscut lui Doicaru: în perioada 1 ianuarie-14 decembrie 1948 cât fusese trecut în cadrul disponibil („cadrul disponibil” a reprezentat o formulă de licențiere din Armată, în mai multe „valuri”, a ofițerilor care nu prezentau încredere pentru guvernul comunist; ulterior, unii dintre ei au fost rechemati în rândul cadrelor active), maiorul fusese utilizat ca „informator de suprafață în problema militară”. După ce Prisada a fost rechemat în rândul cadrelor militare active, Doicaru a păstrat legătura cu el fie direct, fie prin intermediul sit. Gh. Mihăilă, șeful Serviciului V „Contrainformații militare” din Direcția Regională a Securității Poporului Constanța.

Ca urmare, bine motivat de șefii de la partid, Doicaru nu a stat prea mult pe gânduri: i-a ordonat sit. Mihăilă să-l aducă pe magistrat la sediul direcției regionale. Introdus în biroul lui Mihăilă, în prezența acestuia și a lt. Sepi Năstase, șeful Secției I „Informații interne”, maiorul magistrat a fost supus de Nicolae Doicaru unui interogatoriu dur. În fața negărilor acestuia, Doicaru l-a catalogat pe maior drept „bandit” și criminal de război, după care s-a năpustit asupra lui, dându-i „8 - 10 pumni peste față, piept, ceafa, spărgându-i geamul de la ceas etc”. După ce s-a

„descărcat”, cpt. Doicaru a ieșit din birou, spunându-le celorlalți doi ofițeri că „pot să-l bată și ei”, lucru pe care aceștia nu l-au făcut. Totuși, prudent, sit. Mihăilă i-a cerut maiorului ca, în cazul că se întoarce Doicaru, să-i spună că l-a bătut și el!

Conștienți de posibilele implicații ale agresării unui ofițer superior al Armatei, investit cu funcția de judecător și locțiitor al președintelui Tribunalului Militar, cei doi au căutat o soluție. Inițial, i-au cerut să trimită o scrisoare familiei în care să comunice că a încercat să treacă frontiera, dar, în fața refuzului maiorului, s-au mulțumit să obțină o declarație scrisă că „nu a fost bătut la Securitate, că nici nu a fost la Securitate, că nu va raporta la nimeni nimic, iar în caz contrar va fi foarte grav pentru el”. Satisfăcut de „soluția” găsită și convins că magistratul militar va înghiți bătaia încasată fără vreo reclamație, sit. Mihăilă l-a invitat pe acesta la... un șpriț!

Calculul s-a dovedit eronat, căci maiorul Prisada l-a sesizat a doua zi, 9 iunie 1949, pe lt.-col. Paul Popescu, de la Centrul de Control Constanța, cerându-i să informeze mai departe, la București, despre cele întâmplate. Deși cu o oarecare întârziere, evenimentul a ajuns la cunoștința ministrului adjunct Marin Jianu⁷² și a generalului-locotenent Gh. Pintilie. Acesta din

72 Marin Jianu (1913-?) - secretar general al Ministerului de Interne, apoi ministru adjunct (1948-1952) (n. red.).

urmă l-a sunat personal pe Doicaru (care a negat că ar fi bătut pe cineva!), dar l-a trimis și pe cpt. Mișu Iancu pentru a face o anchetă la Constanța.

Pe parcursul anchetei, cpt. Iancu a reconstituit detaliat desfășurarea evenimentelor, Doicaru recunoscând cele săvârșite, menționând, totodată, că „în convorbirea telefonică avută cu tov. Director General, General Locotenent Pintilie Gheorghe, nu a recunoscut că a lovit pe Prisada, deoarece nu a vrut ca persoane străine de Instituție - cei de la Telefoane care puteau asculta convorbirea telefonică - să cunoască această chestiune”. În referatul întocmit se precizează că Grigore Naum și conducerea județenei de partid l-au invitat pe cpt. Mișu Iancu la sediul județenei, unde secretarul i-a comunicat că „bătaia este ruptă din rai și că cu asemenea elemente este necesară metoda forte”. La rândul său, Naum a fost de acord că Doicaru a dat dovadă de „lipsă de tact”, „însă noi știm că în anumite situații este necesar să aplicăm «raiul»!”

Vinovatul a redactat o declarație abil întocmită, arătând că „nu am gândit deloc politic și am crezut că dacă rezolv problema în spiritul celor consultate cu tov, de la Jud [ețeană], aceasta este suficient pentru orice justificare”. Explicația gestului era și ea ideologizată „la aceste greșeli am fost împins de rămășițele adânci păstrate încă din balastul și mocirla burgheziei, de prea marea încredere în puterile și forța mea, pe de o parte, și

pe de alta, că luptând în felul acesta voi obține mai bune rezultate, crezând că voi băga spaima în dușmanii cauzei”.

În ciuda abilei retorici a lui Doicaru și a intervențiilor pe linie de partid, Pintilie nu a putut trece prea ușor peste afrontul suferit, punând în 14 iulie 1949 următoarea rezoluție pe referatul de anchetă:

Tov. Guțan și tov. Popescu Dumitru va chema (sic!) la direcția generală pe tov. Duicaru (sic!) și veți prelucra cu el abuzurile grave făcute de el față de partid și organele de stat și instrucțiunile date de organele superioare. Trebuie pus în vedere că pe viitor dacă vom merge pe drumul greșit, nerespectând hotărârile direcției, va fi scos din muncă și trimis la închisoare pe timp de un an de zile.

Până să fie „scos din muncă”, Doicaru a primit gradul de maior la 23 august 1949 și, în plus, cineva a apreciat că ar fi mai bine ca anul 1949 să nu se încheie fără ca tov. Doicaru să primească ordinul „Apărarea Patriei” clasa a III-a!

O inspecție-fulger și un cifru răătăcit în 25 aprilie 1950 un eveniment grav avea să tulbure liniștea atotputernicului șef de direcție regională. În acea zi, maiorul Doicaru, însoțit de lt.-maj. Alfred Kuzic, locțiitorul politic al regionalei, a inspectat Biroul de Securitate Fetești, condus de lt. Alexandru Anghelide, plecând din Constanța la bordul unui avion pilotat de cpt. Niculescu.

Încălcând instrucțiunile în vigoare, Doicaru a luat cu el registrul de inspecții pentru a-l completa la Constanța cu constatările făcute. Motivul: tovarășul director al regiunii se grăbea să inspecteze în aceeași zi și Biroul de Securitate de la Lehliu!

Din nefericire, în registru se afla și un tabel cu cifrul telefonic, primit de biroul de securitate în urmă cu un an, în iunie 1949, pentru criptarea convorbirilor telefonice de urgență cu alte servicii județene și direcții regionale de securitate. Doicaru a încredințat registrul însoțitorului său, fără a controla dacă în el se mai aflau și alte documente, iar acesta l-a uitat în avion. Dată fiind tradiția ca astfel de inspecții să fie „asezonate” cu mese îmbelșugate, stropite din belșug cu produsele podgoriilor locale, putem bănuî că cei doi ofițeri de la „regională” erau suficient de bine dispuși la întoarcere pentru a nu mai acorda atenție unor amărâte de hârtii.

A doua zi, avionul a efectuat o cursă spre București și, la sosire, pilotul a observat registrul, l-a luat și l-a încredințat ofițerului politic de la aeroport pentru a-l păstra în casa de fier pe parcursul îndeplinirii misiunii sale în capitală. La plecare însă, nu l-a mai găsit pe respectivul ofițer, astfel că a revenit la Constanța fără registru, raportând totul lui Doicaru. Acesta a trimis un curier cu avionul la București pentru a recupera documentele dar acestea fuseseră înaintate de

ofițerul de la aeroport direct la cabinetul ministrului.

A fost declanșată o anchetă, sub conducerea maiorului Emanoil Schmerler, iar Doicaru a fost convocat la București pentru a da explicații. În declarația sa, datată 4 mai 1950, acesta se arată foarte autocritic și prolix: „Privind politic, aceasta este o lipsă de vigilență, care putea fi socotită trădare în situația când documentul ar fi căzut în mâna dușmanului, întrucât prin acest fel ușuratic cu care noi am ținut acest document, dușmanul avea posibilitatea să pună mâna pe el și să-l folosească”.

Această atitudine a avut succes, căci responsabil pentru gafa lui Doicaru a fost găsit... Alexandru Anghelide, „care are o vină în acest caz, a fost îndepărtat pentru trecutul său” și care avea origine socială „chiabură”. În schimb, „tov. Maior Doicaru, principalul vinovat, a fost cercetat și și-a recunoscut autocritic lipsa avută pentru care a dat și declarație”, referatul de anchetă fiind „clasat la dosar”.

O evadare și un concediu ratat

9

Nu după mult timp, maiorul Nicolae Doicaru a ajuns din nou în atenția conducerii ministerului. În noaptea de 6/7 septembrie 1950 doi condamnați la moarte au evadat din penitenciarul din Constanța, tulburând concediul de odihnă al directorului regionale de securitate. Evenimentul

a declanșat o anchetă a Direcției Generale a Penitenciarelor (DGP), sub conducerea inspectorului Gh. Dumitrescu. La rândul său, col. Mișu Dulgheru⁷³, directorul

Direcției Cercetări Penale din DGSP, a indicat ca la anchetă să participe și doi ofițeri din direcția regională de securitate. Pentru a îndeplini acest ordin, maiorul Doicaru i-a delegat pe lt.-maj. Sarchiz și sit. Vasile Sula, iar el și-a văzut liniștit de concediu la Mangalia și în stațiunea „Vasile Roaită”⁷⁴.

Încercările repetate ale lui Dumitrescu de a-l contacta (inclusiv telefonic!) pe șeful direcției regionale de securitate au eșuat, Doicaru evitând cu orice preț o întâlnire cu acesta și cu directorul penitenciarului, Marin Dincă.

Dumitrescu s-a întors în 18 septembrie la București, unde s-a plâns directorului general al DGP că „în toate părțile am simțit o strânsă colaborare între penitenciar și Securitate, însă la Constanța nu am găsit acest lucru”. Se pare că picătura care a vărsat paharul a fost reprezentată

73 Mișu Dulgheru (Moise Dulberger, 1909-?) - funcționar, inspector al Siguranței Statului, 1948 până în 1952, a fost șeful Direcției a V-a de Anchete (Cercetări Penale) și șeful de cabinet al ministrului de Interne, membru al Direcției Organizatorice a CC al PMR (1949-1952), arestat în contextul cercetării lui Teohari Georgescu, superiorul său (1952), eliberat, dar scos din corpul ofițeresc și degradat. În anii 1980 a emigrat în Canada/Israel (n. red.).

74 între 1950 și 1962, Eforie Sud s-a numit Vasile Roaită, în memoria tânărului muncitor de la Căile Ferate care și-a pierdut viața în timpul incidentelor de la Atelierele CFR Grivița (februarie 1933) (n. red.).

de modul în care Doicaru a șters-o „englezește”, pe ușa din spate a sediului regionalei de securitate, în momentul când inspectorul Dumitrescu a sosit intempestiv, pentru a patra oară! solicitând o întrevedere cu el.

Întrucât Marin Jianu, ministru adjunct al MAI, a aflat de situație și a cerut un raport, Doicaru a fost nevoit să se disculpe printr-un alambicat referat, marcat de autocritică și scuze penibile: „nu am făcut totul pentru a nu fi eu căutat de tov, maior și ca personal să-l fi căutat și sprijinit în munca sa”.

Din nou, nu s-a luat nicio măsură împotriva vajnicului director al regionalei de securitate.

Fondul CIS – fond de „autopremii vs.

Procesul sabotajelor de la Canal în vara anului 1952, de parcă verificarea trecutului soției nu ar fi fost de ajuns, a apărut o altă amenințare la adresa carierei lui Nicolae Doicaru. Informațiile parvenite serviciilor de cadre despre chefurile pe care lt.-maj. Mircu Suciuc, subordonatul lui Doicaru, le făcea cu Iosif Yung⁷⁵, originar din Germania, membru al Grupului Etnic German⁷⁵ și colaborator apropiat al comandamentului german

⁷⁵ Grupului Etnic German - organizație care a reprezentat interesele comunității germanilor din România, înființată în 1940, la presiunea Germaniei naziste. Grupul Etnic German (GEG) a fost desființat în 1944. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, mulți dintre membrii săi au fost deportați în Uniunea Sovietică sau au fost arestați și închiși în penitenciarele din România. În fruntea GEG a fost numit Andreas Schmidt (n. red.).

din Constanța în timpul războiului, au condus la demararea unei anchete. Investigațiile efectuate cu privire la Suciu au scos la iveală unele amănunte incomode.

Astfel, a reieșit că Iosif Yung a fost urmărit în primii ani de după război, fără a putea fi vreodată arestat, grație protecției oferite de Suciu. La rândul său, cpt. Năstase Sepi, deși deținea un raport despre trecutul familiei Yung, le-a comunicat ofițerilor ce investigau cazul că acesta era „necunoscut în evidențe”.

Suspiciunile că protecția lui Yung se datora unor beneficii materiale obținute de respectivii ofițeri au fost întărite de faptul că un alt ofițer de securitate a deconspirat modul în care lt.-maj. Mircu Suciu, sit. Gheorghe Mihăilă (fost marinăr, cumnat cu Suciu, angajat în Siguranță la 30 iulie 1947) și lt. Jean Sarchiz împărțeau „fondul informativ al direcției cu tov. Doicaru Nicolae”. Potrivit notei informative redactate la 24 iunie 1952 de respectivul ofițer, lt. Jean Sarchiz i-ar fi cerut „numele la doi sau trei informatori de-ai mei și întrebându-l pentru ce îmi cere aceste nume, mi-a spus că nu are acoperire la justificarea fondului informativ” 49.

Documentele consultate nu ne-au permis elucidarea modului în care Nicolae Doicaru a scăpat (și) de această gravă acuzație, dar este cert că a căzut din nou în picioare, primind chiar stelele de locotenent-colonel și, în decembrie

1952, medalia „Cinci ani de la proclamarea Republicii”.

Se pare că era vorba de o „dreaptă răsplată” a calităților sale, evidențiate pe deplin în vara anului 1952, cu ocazia arestării și anchetării „bandei de sabotori” de la Canalul Dunăre-Marea Neagră⁵⁰. Arestările au fost efectuate la finele lunii iulie, ancheta a început la 29 iulie, iar conducerea de partid dăduse ordin, în spiritul vremii, ca până la 23 august procesul să fie încheiat. Colectivul de anchetatori era condus de generalul Vladimir Mazuru⁷⁶, colonelul Mișu Dulgheru și, cum altfel? maiorul Nicolae Doicaru. Întreaga operațiune a fost supervizată de un consilier sovietic pe nume Maximov și, cu toate că termenul propus inițial – 23 august – a fost depășit (procesul desfășurându-se între 29 august și 1 septembrie), întreaga operație a fost apreciată de forurile superioare drept o reușită.

Un „avertisment” de la ministru (martie 1943)

Proaspătul locotenent-colonel Doicaru, probabil prins prea mult de gestionarea crizei provocate de verificarea trecutului și activității soției sale, se pare că a neglijat atribuțiile profesionale. În 11 octombrie 1952, constatând că „unele manevre ale dușmanului au fost posibile

⁷⁶ Vladimir Mazuru (1915—?) - general român de securitate care a îndeplinit funcția de subdirector general al Direcției Generale a Securității Poporului (1948-1953) (nota coord.).

datorită insuficienței munci informative, de proastă calitate, desfășurată de către organele noastre” și că „lipsa de răspundere față de muncă – manifestată la unii directori și subdirectori, precum și la aparatul din subordinea lor, în organizarea și coordonarea muncii și luarea de măsuri operative – a făcut ca uneori să nu poată fi dejucate la timp acțiunile potrivnice ale dușmanului de clasă”, ministrul

Securității Statului, Alexandru Drăghici, a emis Ordinul nr. 811. Potrivit acestuia, toate structurile de securitate urmau să-și revizuiască întreaga rețea informativă, pentru „curățirea de agenți dubli, de dezinformatori și de cei incapabili”. În paralel, trebuia intensificată recrutarea de „informatori corespunzători, pentru a crea o agentură puternică și capabilă să se infiltreze în rândurile dușmanului, să descopere intențiile lui și elementele de legătură” 51.

Conform ordinului, directorii de regiuni urmau să țină legătura personal cu patru-cinci informatori calificați și, totodată, „să asiste de cinci-șase ori pe lună la întâlnirile lucrătorilor operativi cu agentura”. Se recomanda, de asemenea, întărirea conspirativității și folosirea pe o scară mai largă a diferitelor gende și combinații⁷⁷ în scopul descoperirii „dușmanilor

⁷⁷ Combinația informativă reprezenta un complex de „măsuri informativ-operative judicios îmbinate, după o concepție tactică bine determinată”, fiind folosită pentru rezolvarea unor sarcini ale Securității cu un grad sporit de dificultate.

interni și a agenturii imperialiste ce lucrează pe teritoriul RPR”.

Se pare că Nicolae Doicaru, angajat în lupta sa politică de îndepărtare a suspiciunilor cu privire la soție, nu a acordat prea multă atenție prevederilor acestui ordin. În ședința din 11 februarie 1953, ținută cu directorii regionali pentru analiza modului de aplicare a Ordinului nr. 811, Alexandru Drăghici îl admonesta pe Doicaru:

Însăși (sic!) tov. Doicaru spunea că mai avem „întâlniri [cu informatorii] și pe stradă”, dar de ce? Există poziția aceasta de a merge în coada elementelor înapoiate și de a nu lupta împotriva lor. De ce oare nu interzicem, să nu se mai întâlnească nimeni cu informatorii până nu-și găsesc case, pentru că întâlnirea pe stradă cu informatorii este deconspirarea (sic!). (...) De ce nu pui piciorul în prag, tovarășe Doicaru? Dacă ai face acest lucru, ai vedea că munca nu mai merge prost, deși poate pentru câteva zile va mai merge șchiopătând, însă după aceea se va îndrepta. Aceasta este valabilă nu numai pentru regiunea Constanța, ci și pentru celelalte regiuni ale noastre.⁵²

Ca urmare, la 5 martie 1953, „tov, lt.-col. Doicaru, șeful direcției regionale de securitate Constanța, a fost sancționat de tov. Ministru cu avertisment pentru lipsurile de care a dat dovadă în aplicarea ordinului nr. 811 al tov. Ministru, necontrolând executarea lui și pentru faptul că nu

a tras la răspundere subalternii care s-au abătut de la acest ordin 53.

Unacordeonist 40 de litri de 15 ofițeri și o încăierare pe cinste (iunie 1954)

Avertismentul ministrului pentru „lipsuri” se pare că nu l-a impresionat prea mult pe Doicaru, căci peste numai un an un nou incident i-a tulburat liniștea. Mai precis, un grup de ofițeri din subordinea sa au provocat tulburări în comuna Istria, de o asemenea amploare încât a fost nevoie de o anchetă desfășurată de un colectiv format din reprezentantul Secției Administrative a Comitetului Central al PMR, cel al Comisiei Controlului de Partid și un reprezentant al Ministerului Afacerilor Interne.

Detaliile evenimentelor sunt surprinse în referatul pe care acest colectiv l-a întocmit pentru Gheorghe Apostol, la acea dată prim-secretar al CC al PMR⁵⁴. În rezumat, desfășurarea a fost următoarea: într-o duminică, în 13 iunie 1954, lt. Ion Ion, comandantul unei secții raionale de securitate, a inițiat, în beneficiul subordonaților săi, o mică excursie. În acest scop, din casa de bani a unității a scos bani cu care s-au cumpărat 40 de litri de vin, a fost antamat un acordeonist și, îmbarcați într-un camion, 15 ofițeri și subofițeri de securitate și miliție (împreună cu soțiile) au plecat în excursie la cetatea Histria. Acolo au petrecut până seara, consumându-se și 28 de litri de vin din provizia cu care veniseră. La întoarcere, camionul

cu „excursioniști” (aflați deja în stare de ebrietate) a oprit în fața căminului cultural din comuna Istria, unde avea loc o serbare. Tinerii localnici i-au invitat pe ofițeri și pe acordeonist să participe și ei la petrecere, dar, în scurt timp, un sergent de miliție l-a luat la bătaie pe unul dintre tineri și pe tatăl acestuia, veteran de război, care încercase să aplaneze conflictul.

Conform referatului de anchetă, „datorită faptului că majoritatea militarilor erau în stare de ebrietate, la fel și unii dintre cetățeni, bătaia s-a extins”, iar „în timpul bătaii, unii ofițeri de securitate au început să lovească și să bată în mod huliganic pe cine întâlnea” 55. În acest mod au fost bătuți groaznic persoane total nevinovate care ieșiseră pur și simplu la poartă să vadă ce se întâmplă, femei în vârstă, invalizi, adolescenți de 16 - 17 ani, mulți dintre cei maltratați fiind internați ulterior în spital pentru mai multe zile.

Văzând că gluma se îngroașă, localnicii se pare că și-au depășit reținerile inițiale și au ripostat, astfel încât și unii dintre militari s-au ales cu ceva „amintiri”, cel mai grav lovit fiind unul dintre inițiatorii încăierării, lt. Fistoliu, care a primit o lovitură de târnăcop.

După ce „combatanții” s-au risipit, lt. Ion Ion a luat cu forța în camion un adolescent, „pe motiv că prin el va stabili cine a participat la bătaie”. Pe drum, patru dintre petrecăreți l-au bătut bestial pe cel sechestrat, care a fost ulterior internat în

spital. Lt. Ion Ion a ordonat ca grupele de miliție călare din comunele Baia și Cogealac să se deplaseze de urgență în acțiune la Istria. El însuși, însoțit de patru ofițeri de securitate, s-a întors acolo și a reținut la postul de miliție mai mulți localnici pe care „i-a cercetat” până a doua zi.

Întrucât mulți dintre cei reținuți erau membri ai Uniunii Tineretului Muncitoresc⁷⁸ și țărani colectiviști, iar părinții lor erau membri de partid, a fost sesizat Comitetul Regional de Partid, iar cei de la partid au cerut Direcției Regionale de Securitate anchetarea cazului. Nicolae Doicaru i-a desemnat pe adjuncții săi, cpt. Luca și maiorul Năstase Sepi, cu lămurirea lucrurilor. Aceștia au pornit de la premisa că „agresiunea” localnicilor a fost organizată și a vizat un scop contrarevoluționar, dispunând în cele din urmă arestarea a șapte localnici și trimiterea lor în judecată. Ofițerii implicați în încăierare au fost tratați, în general, cu foarte multă înțelegere, propunându-se sancționarea lor cu zile de arest, iar Lt. Ion Ion a fost retrogradat și mutat disciplinar la Serviciul Raional Medgidia.

Comisia mixtă venită de la București a stabilit că Direcția Regională de Securitate Constanța a

⁷⁸ Uniunea Tineretului Muncitoresc - denumirea sub care a fost cunoscută Uniunea Tineretului Comunist în perioada 1948-1965. Printre prim-secretarii UTM amintim pe Gheorghe Florescu (1948-1952), Vasile Mușat (1952-1954), Cornel Fulger (1954-1956), Virgil Trofin (1956-1964), Petru Enache (1964-1967). UTM a avut și o școală centrală, denumită „Filimon Sârbu”, care a funcționat în perioada 1949-1958 (n. red.)

ignorat declarațiile localnicilor, ținând seama doar de cele declarate de ofițerii de securitate, iar cpt. Luca a susținut chiar în fața comisiei că arestarea localnicilor a fost necesară pentru ca „astfel să se întărească autoritatea organelor de securitate”. În plus, chiar și „Regiunea de Partid, deși a cunoscut cele întâmplate, nu a luat măsuri pe linie de partid pentru tragerea la răspundere a celor vinovați”.

Concluziile comisiei erau dure: „din cele ce am putut constata noi reiese că munca de educare a ofițerilor de securitate din acest raion este slabă, că unii ofițeri au atitudine nejustă față de cetățeni, fac abuzuri și au lipsuri grave în concepția și orientarea lor politică, ajungând până la denaturarea realității, la concluzii lipsite de obiectivitate, ceea ce duce la orientarea muncii spre problemele secundare, scăpând probleme principale și, ca urmare, lovesc uneori în elemente cinstite, așa cum a fost cazul cu această anchetă făcută de ei. Aceste abateri au adus prejudicii politicii partidului în această comună, au lovit în același timp în autoritatea organului de securitate și au slăbit încrederea maselor în organele de stat”.

Ca atare, se propunea sancționarea maiorului Sepi și a căpitanului Luca, locțiitorii directorului Direcției Regionale MAI Constanța, cu avertisment scris „pentru superficialitate și lipsă de obiectivitate în cercetare”, iar lui Nicolae Doicaru „să i se atragă atenția pentru superficialitatea și

lipsa de control de care a dat dovadă” 56.

„Triumful talentului” - aducerea Doicaru în Direcția I Informații Externe

Odată depășit și acest incident, cariera lui Nicolae Doicaru a cunoscut o perioadă de liniște, meritele sale în lupta cu dușmanul fiind unanim apreciate, atât pe linie profesională, cât și pe linie de partid. De altfel, în ultimii ani cât a mai condus Direcția Regională MAI Constanța a fost și membru în Comitetul Regional de Partid. După succesul înregistrat în 1952 cu „procesul Canalului”, în 1953 „a luptat cu arma în mână” cu „spionii legionari parașutați Tănase și M. Popovici”⁷⁹.

Un referat din 25 septembrie 1954, semnat de șeful Direcției Cadre, Alexandru Demeter, consemna, la puțin timp după finalizarea anchetei cu privire la incidentele de la Istria, că „ofițerul este cunoscut ca unul dintre bunii directori de regiune, care se preocupă de activitatea subunităților din regiune și obține rezultate concrete în descoperirea și depistarea dușmanului de clasă” 57. De altfel, pentru activitatea și rezultatele obținute, Doicaru a primit în anul 1954

79 Recrutați de CIA, mai mulți membri ai Mișcării Legionare care trăiau în Europa occidentală, au fost trimiși cu misiune în România. În octombrie 1952, au fost parașutați lângă Calafat Mircea Popovici și Alexandru Tănase (echipa „Robert”). Apoi alte echipe i-au urmat. Toți au fost prinși și judecați. În 12 octombrie 1953, Alexandru Tănase, Mircea Popovici, Ion Golea, Ion Samoilă, Gavrilă Pop, Ion Tolan ș.a. au fost condamnați la moarte de Tribunalul Militar Teritorial București și executați la Jilava, după câteva săptămâni (n. red.).

ordinul „Steaua R.P.R.”, clasa a III-a, și medalia „Meritul militar”, clasa a II-a.

Același Demeter aprecia în 9 mai 1955 că „tov. lt.-col. Doicaru Nicolae este un tovarăș bine pregătit profesional, de încredere pentru munca noastră și cu perspective pentru viitor”. Astfel că nu este de mirare că la 1 iunie 1955 Doicaru a fost numit locțiitor al șefului Direcției I Informații Externe, Vasile Vâlcu. Din păcate, documentele identificate până în prezent nu ne permit să confirmăm faptul că cei doi se cunoșteau deja din activitatea desfășurată în slujba partidului comunist în Dobrogea, dar ipoteza nu ar trebui exclusă.

În scurt timp de la aducerea sa în DIE, la 23 august 1955, Nicolae Doicaru a fost avansat, la excepțional, la gradul de colonel. Se pare că bucuriile veneau una după alta, întrucât la 20 iulie 1955 Doicaru devenise tatăl unei fete, Tatiana.

În noua funcție, Doicaru a probat lipsa oricărei inhibiții⁵⁸ și s-a dovedit „un bun organizator, energic și cu putere de muncă”. Mai mult, el „și-a adus contribuția într-o serie de probleme grele din exterior”, precum răpirea de la Viena și aducerea în țară a comandantului legionar Puiu Traian⁸⁰ sau „lupta directă” cu

⁸⁰ Puiu Traian - avocat, primar al orașului Constanța în timpul statului național-legionar, membru al Mișcării Legionare, un critic vehement al regimului comunist român după ce s-a stabilit în Austria; atras de Securitate într-o cursă, în urma căreia a fost răpit, în Viena (1958). A fost condamnat la moarte pentru „trădare de patrie,

„legionarul Beldeanu”, ocazie cu care „nu și-a precupețit viața pentru executarea întocmai a misiunilor” 59. Ca urmare a unor astfel de rezultate, în 15 februarie 1958 a fost decorat cu ordinul „Apărarea Patriei”, clasa I.

Nescăpând din vedere noile exigențe ale conducerii ministerului cu privire la pregătirea profesională și politică a angajaților, în 1958 Nicolae Doicaru s-a înscris la „școala muncitorească MAI”, cu durată de doi ani.

În 1960, deși era doar colonel, îndeplinea funcția de șef al Direcției I, funcție pentru care era prevăzut gradul de general-colonel, cu un salariu de 4.860 de lei. Meritele acumulate între timp l-au îndemnat pe ministrul de resort să reducă distanța dintre grad și funcția deținută. Ca urmare, în 3 mai 1961, Alexandru Drăghici nota în referatul de cadre că Nicolae Doicaru, „în cei 16 ani de când lucrează în MAI, a acumulat multă experiență în munca de securitate, este curajos și devotat muncii. În activitatea sa de fiecare zi a dovedit ură neîmpăcată față de dușman”. Concluzia era una singură: „sunt de părere că poate fi avansat la gradul de general-maior” 60. Consecințele unui astfel de referat pozitiv nu s-au lăsat așteptate: la 20 mai 1961, prin Ordinul ministrului nr. 1.831, Doicaru a fost înaintat la gradul de general-maior. De altfel, activitatea sa

instigare la crima de trădare de patrie și uneltire contra ordinii sociale” (1960). A fost eliberat în anul 1964 (n. red.).

prodigioasă fusese răsplătită și printr-o suită de ordine și medalii: medalia „Meritul Militar” (9 decembrie 1958), ordinul „23 August”, clasa a IV-a (18 august 1959), „Ordinul Muncii”, clasa a III-a (6 mai 1961), ordinul „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii de stat”, clasa I (26 decembrie 1962). Tot în 1962, Nicolae Doicaru a fost decorat și de statul sovietic cu un ordin neprecizat în fișa de decorații a dosarului său de cadre. Să fi fost acest ordin, ca și cel acordat de statul român, o răsplată pentru informațiile obținute în această perioadă de rețeaua Caraman? Aceasta este ipoteza cea mai plauzibilă, având în vedere că în 1962 Mihai Caraman reușise recrutarea lui Françoise Roussilhe, de la Centrul de Documentare NATO din Paris, și obținuse primele documente secrete de la acesta, iar gestionarea acestui canal fusese preluată direct de Moscova⁶¹.

Restructurările de natură organizatorică prin care a trecut Ministerul Afacerilor Interne în prima jumătate a anului 1963 nu l-au clintit pe Doicaru din funcția pe care o obținuse cu greu, dimpotrivă, i-au consolidat poziția, atunci când structura pe care o conducea a fost transformată în direcție generală. În referatul întocmit cu acea ocazie, Alexandru Drăghici, ministru al Afacerilor Interne și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, nota că Doicaru era „un bun organizator, energic și cu putere de muncă. Este inteligent și

asimilează ușor problemele care-i stau în față. Și-a dat contribuția efectivă într-o serie de probleme grele din exterior. (...) Execută ordinele cu seriozitate și cu promptitudine și a reușit să introducă același lucru și în munca subalternilor privind executarea întocmai a ordinelor. Datorită acestui fapt a obținut informații și materiale bune în domeniul economic, politic și militar” 62. În concluzie:

Tov, gl, maior Doicaru Nicolae este un ofițer devotat partidului și guvernului, cu experiență în activitatea pe care o desfășoară și cu rezultate bune în muncă, fapt pentru care propun să fie numit în funcția de secretar general și șef al Direcției Generale de Informații a Ministerului Afacerilor Interne.⁶³

Ca urmare, în 26 septembrie 1963, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri, Nicolae Doicaru a fost numit secretar general al MAI și șef al Direcției Generale de Informații⁶⁴.

Nici măcar schimbarea liderului partidului comunist nu a periclitat în vreun fel poziția lui Doicaru. Venirea lui Ceaușescu în fruntea partidului, deși a produs mutații în activitatea spionajului românesc, nu a condus la o schimbare la vârf.

La 23 august 1966 a fost înaintat la gradul de general-locotenent, iar în urma examenului de stat din sesiunea ianuarie 1967 a fost declarat diplomat în economie politică al Institutului de

Științe Economice „V.I. Lenin” din București. În iulie 1967, în urma modificărilor organizatorice, Nicolae Doicaru a devenit vicepreședinte al Consiliului Securității Statului și șef al Direcției Generale de Informații Externe (DGIE), noua denumire a structurii de spionaj a Securității.

Reevaluarea activității Securității în primăvara anului 1968, orchestrată de Nicolae Ceaușescu în scopul eliminării lui Alexandru Drăghici și a unora din oamenii acestuia, a trecut peste Doicaru fără efecte vizibile, deși implicarea sa în abuzurile săvârșite cu ocazia procesului de la Canal i-ar fi putut fi fatală din punct de vedere profesional.

În acest context, nu este lipsit de importanță să subliniem că, după moartea lui Gheorghiu-Dej, noul lider al partidului a inițiat un plan de o anvergură fără precedent pentru eliminarea oricăror posibile nuclee de opoziție din cadrul Securității. În perioada mai 1965-aprilie 1968 au fost schimbați din funcții toți șefii de direcții și servicii centrale ale Securității, cu două excepții: Nicolae Doicaru, șeful spionajului, și Neagu Cosma, șeful Contraspionajului! Acesta din urmă și-a pierdut funcția la 1 august 1973. Așadar, dintre toți „ștabii” Securității lui Gheorghiu-Dej singurul care a reușit să obțină încrederea lui Ceaușescu și să-și păstreze funcția a fost Nicolae Doicaru!

Luând în calcul aceste schimbări radicale, nu

putem să nu ne întrebăm cum a fost posibil acest lucru? Dacă despre Doicaru ar fi existat fie și informații vagi că ar avea o conexiune cu sovieticii, s-ar mai fi putut acesta menține în funcția de șef al spionajului, mai ales după tensiunile create de condamnarea de către Ceaușescu a invaziei Cehoslovaciei din august 1968?

În plus, fuzionarea Consiliului Securității Statului cu MAI, legiferată prin Decretul nr. 130 din 19 aprilie 1972, deși a reprezentat o reorganizare de amploare, motivată de faptul că Nicolae Ceaușescu devenise conștient de coagularea unor nuclee prosovietice⁶⁵, nu îl atinge pe Doicaru. Dimpotrivă, în 9 mai 1972 a fost admis în Colegiul Ministerului de Interne⁶⁶, iar în 23 iunie 1973, odată cu înființarea Departamentului de Informații Externe, prin Decretul nr. 363, a fost numit șef al acestui nou departament, deținând și funcția de prim-adjunct al ministrului de Interne.

În 19 august 1974 a devenit general-colonel, avansare care a fost pusă de istoricul Cristian Troncotă pe seama importanței acordate activității de spionaj, concretizată prin înființarea Departamentului de Informații Externe⁶⁷. Se pare însă că au existat și alte resorturi care au dus la consolidarea încrederii lui Ceaușescu în abilul general.

Un episod foarte puțin cunoscut din biografia

lui Nicolae Doicaru, deși extrem de semnificativ, în opinia noastră, este acela în care generalul a îndeplinit rolul de mesager personal al lui Nicolae Ceaușescu pe lângă regele Spaniei, Juan Carlos I⁸¹.

Pentru a înțelege pe deplin semnificația acestei misiuni speciale, trebuie să ne întoarcem în Spania anilor 1970. Desemnat oficial moștenitor al tronului în anul 1969, Juan Carlos Alfonso Victor Maria de Borbon y Borbon-Dos Sicilias a primit titlu de „Print al Spaniei”, după ce a jurat loialitate Mișcării Naționale a lui Franco. Ulterior, prințul a sprijinit public regimul lui Franco, participând la mai multe ceremonii, spre marea nemulțumire a forțelor spaniole de stânga și a liberalilor moderați. Odată cu înrăutățirea stării de sănătate a generalului Franco în anii 1974 – 1975, Juan Carlos a început să fie tot mai preocupat de evoluțiile politice după momentul transferului de putere. Marea întrebare era legată de atitudinea pe care o va avea partidul comunist spaniol, condus din exil de Santiago Carrillo⁸², față de viitorul monarh⁶⁸.

Ideal era ca Santiago Carrillo să fie contactat printr-o a treia persoană! Dar cine să fie

81 Juan Carlos I (n. 1938) - Regele Spaniei (1975-2014). A abdicat în favoarea fiului său, Felipe al VI-lea (n. red.).

82 Santiago Carrillo (1915-2012) - secretar general al Partidului Comunist Spaniol în perioada 1960-1982. Pe durata activității sale politice a avut relații excelente cu Nicolae Ceaușescu. Și-a nuanțat poziția față de regimul comunist din România după 1990 (n. red.).

mediatorul potrivit? În acest context, viitorul rege și-a amintit că, la fastuoasele sărbători comemorative organizate de șahul Iranului la Persepolis, în 12 - 16 octombrie 1971, cu ocazia aniversării a 2.500 de ani de la întemeierea statului persan, îi fusese prezentat lui Nicolae Ceaușescu, iar liderul român îi spusese, pe parcursul discuției purtate, că îl cunoaște foarte bine pe Carrillo, care își petrecea vacanțele în România⁶⁹.

Un mesager personal, considerat a fi de maximă încredere de către viitorul rege, a fost trimis la București, cu un mesaj verbal, strict confidențial, întrucât Juan Carlos se temea că o eventuală indiscreție ar provoca un scandal cu consecințe neprevăzute⁷⁰. Pentru înlăturarea suspiciunilor, deplasarea acestuia spre România s-a făcut pe o rută ocolitoare.

Venirea tainică a mesagerului personal la București nu a fost lipsită de peripeții. Potrivit relatărilor regelui Juan Carlos I, prietenul său a fost găzduit timp de două zile într-o cameră aflată într-un demisol, de unde privea cu îngrijorare, pe o mică fereastră cu zăbrele, cizmele trecătorilor, fapt ce l-a făcut să creadă că este într-o unitate militară și să se întrebe dacă își va mai vedea vreodată țara. Deși acesta a repetat întruna că este purtătorul unui mesaj confidențial al viitorului rege al Spaniei pentru președintele României, gărzile ridicau din umeri și-l sfătuiau să

aibă răbdare.

După două zile, messengerul a fost primit de Nicolae Ceaușescu și a transmis că Don Juan Carlos de Borbon, viitorul rege al Spaniei, are intenția să recunoască, după urcarea pe tron, Partidul Comunist Spaniol, la fel ca și pe celelalte partide, prin reinstaurarea pluripartidismului⁷¹. Rugămintea acestuia era ca Ceaușescu să-l sfătuiască pe Carrillo să aibă încredere în viitorul rege, aceasta fiind o condiție esențială ca lucrurile să meargă bine în Spania pe viitor. Se aștepta un răspuns din partea liderului comunist într-un interval de circa două săptămâni.

Potrivit mărturiei lui Ștefan Andrei, la acea vreme membru supleant al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR și prim-adjunct al șefului Secției Internaționale a Comitetului Central, întâmplarea a avut loc cu o lună sau două înainte ca prințul Juan Carlos să fie numit șef de stat la 22 noiembrie 1975⁷². Nicolae Ceaușescu i-a încredințat lui Ștefan Andrei sarcina de a-l aduce cât mai repede pe Carrillo în țară, iar acesta a apelat la Ramon Mendezona, membru al Biroului Politic al Partidului Comunist din Spania, care coordona echipa de spanioli de la „Espania independiente”, post de radio ce emitea de la Săftica.

Carrillo a răspuns invitației de a veni în România și a primit pozitiv mesajul viitorului rege, dar a insistat ca legalizarea Partidului Comunist să

se facă odată cu a celorlalte partide, rugându-l pe Nicolae Ceaușescu să transmită această doleanță⁷³. Atenția liderului român pentru îndeplinirea discretă a acestei misiuni delicate s-a oprit asupra... generalului Nicolae Doicaru!

Relația specială a lui Nicolae Ceaușescu cu tizul său din fruntea spionajului românesc este dovedită de cooptarea lui Doicaru în colectivul care îl însoțea pe șeful partidului și statului în vizitele sale peste hotare. Cu alte cuvinte, pentru soluționarea unor „probleme delicate” care nu țineau de resortul diplomației clasice, Ceaușescu avea nevoie de niște oameni de încredere, în măsură să trateze cu discreție subiecte delicate. Astfel de oameni au fost Nicolae Doicaru și adjunctul său, Ion Mihai Pacepa, care au devenit „consilieri personali” ai lui Nicolae Ceaușescu.

Potrivit mărturiei lui Ștefan Andrei, „noțiunea de consilier pentru el (Pacepa - n.a.) și Doicaru a fost creată de mine. Când am mers cu Doicaru peste hotare, n-am putut să-l prezint vice-comandant al Securității din România. L-am dat consilier al președintelui României. Dar el în țară nu era consilierul lui Ceaușescu. Nici Pacepa. Erau și consilieri prezidențiali, dar aceștia lucrau în sediul CC, sub comanda lui Ceaușescu. Așa a fost Malița, așa a fost Gigea, așa a fost Nicolae Constantin, așa a fost Pungan. Singurii consilieri cu etichetă pusă pentru străinătate erau Pacepa și Doicaru. (...) În relațiile de sus, din țară, nu a fost

niciodată spus că Doicaru și Pacepa sunt consilieri ai președintelui” 74.

Revenind la chestiunea transiterii răspunsului oferit de Carrillo, același Ștefan Andrei relatează următoarele:

Inițial, Nicolae Ceaușescu mi-a propus mie să merg în Spania și să-i transmit lui Juan Carlos mesajul lui Carrillo.

La rândul meu, i-am spus lui Ceaușescu că ar fi mai bine să meargă altă persoană, nu eu, care eram secretar al CC al PCR pentru relații internaționale. Trăia încă generalul Franco. Erau în activitate toate structurile franchiste, iar dezvoltarea prezenței în Spania a unui secretar al unui partid comunist ar fi creat unele complicații și situații neprevăzute pe traseul spre Juan Carlos. Până la urmă, ca rezultat al unui schimb de opinii cu mine, Nicolae Ceaușescu s-a oprit asupra generalului Nicolae Doicaru. Regele nu a cunoscut că ministrul trimis de Nicolae Ceaușescu era șeful Departamentului Securității Statului (de fapt, al DIE - n.a.), Nicolae Doicaru.⁷⁵

Foarte interesantă este și relatarea pe care o face regele Juan Carlos asupra venirii conspirate a lui Nicolae Doicaru în Spania:

Într-o bună zi, prietenul meu m-a anunțat că a sosit la Madrid un ministru român care dorește să-l vadă pe Prinț. Firește, nimeni din guvern nu era la curent cu această vizită. De cum l-am avut în față pe ministru, l-am întrebat: „Cum ați făcut să

intrați în Spania fără ca autoritățile competente să fie avertizate?” Bărbatul a zâmbit și a murmurat: „Avem contactele necesare”. Evident, acestea nu puteau fi decât contactele cu comuniștii spanioli. Oameni foarte eficienți. Răspunsul lui Ceaușescu la mesajul meu a fost următorul: „Carrillo nu va mișca niciun deget până veți deveni rege. Apoi, trebuie să se ajungă la o înțelegere asupra unui termen, nu prea îndepărtat, până la care promisiunea dumneavoastră de legalizare să devină efectivă”. Am respirat ușurat pentru prima dată după o lungă perioadă de timp. Carrillo nu va scoate oamenii săi în stradă, așa că noi am putea lucra în liniște și cu calm. I-am mulțumit ministrului român care a plecat așa cum a venit. Puțin mai târziu, pe 22 noiembrie, am fost proclamat rege al Spaniei.⁷⁶

Așadar, o misiune de maximă importanță i-a fost încredințată generalului Doicaru de către Nicolae Ceaușescu, iar acesta s-a achitat în mod ireproșabil, asigurând astfel o relație privilegiată cu regele Spaniei. Ce-și putea dori mai mult șeful spionajului românesc?

De altfel, cariera lui Nicolae Doicaru atinsese apogeul: la aproape trei decenii de la angajarea sa în Siguranță, acesta era general-colonel, șef de departament și prim-adjunct al ministrului de Interne. Încununarea eforturilor și manevrelor sale laborioase ar fi fost, desigur, numirea în funcția de ministru de Interne, dar soarta a vrut

altfel. Din motive încă neelucidate⁷⁷, Nicolae Ceaușescu a decis să-l scoată din sistemul în care își construise cariera și faima, îndeplinindu-i, totuși, visul de a fi ministru. Numai că nu al Internelor, ci al... Turismului!

Surpriza lui Doicaru se pare că a fost una de proporții, întrucât acesta nu și-a putut ascunde complet nemulțumirea la aflarea veștii! Potrivit stenogramei ședinței Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din ziua de 7 martie 1978, ședință în care s-au făcut mai multe destituiri și numiri în funcții, la anunțul lui Nicolae Ceaușescu „ca ministru al Turismului se propune tovarășul Doicaru Nicolae”, răspunsul lui Doicaru a fost „tovarășe secretar general, raportează că nu eu sunt acela care aleg locul de muncă. Vă promit că voi face totul pentru a răspunde acestei cinste și încrederi ce mi se acordă”⁷⁸. Formulată după canoanele limbii de lemn, răspunsul ar părea, astăzi, impecabil, dar, comparat cu formulele folosite în cadrul respectivei ședințe de persoane aflate în aceeași postură, șochează prin absența oricărei mulțumiri pentru noua funcție și prin insinuarea că, dacă ar fi avut de ales, nu și-ar fi dorit această numire⁷⁹!

Oricum, cariera sa ministerială a fost una efemeră, întrucât a fost numit la 7 martie 1978, prin Decretul Prezidențial nr. 47/1978, iar la 15 august, după doar cinci luni, a fost destituit din funcție. În scurt timp, la 20 octombrie același an,

a fost trecut în rezervă prin Decretul nr. 284/1978.

În acest fel se încheia definitiv cariera lui „Vrânceanu” (numele conspirativ pe care-l purta generalul Doicaru în anii 1970), la vârsta de doar 56 de ani și șase luni, responsabil pentru falimentul total al acestuia fiind Ion Mihai Pacepa. Cu ocazia „anchetei Pacepa”, vechile semne de întrebare asupra lui Doicaru au ieșit din nou la iveală, fără a căpăta însă un răspuns clar. Astfel, un document consemna că „deși au existat unele sesizări din care rezulta că Nicolae Doicaru a fost introdus în Siguranță și, apoi, în Securitate de către un serviciu de spionaj străin (sovietic - n.a.), chestiunea nu a fost niciodată verificată” 80.

Din nou, apar întrebările de nerezolvat în acest stadiu al documentării. De ce nu au fost verificate sesizările? De ce nici suspiciosul Gheorghiu-Dej și nici vicleanul Ceaușescu, care s-au temut permanent de un complot al Moscovei împotriva lor, nu au scăpat, într-un fel sau altul, de Nicolae Doicaru? De ce, dimpotrivă, par să-l fi protejat și avansat constant în funcție, încredințându-i responsabilități tot mai mari? Deocamdată, întrebări fără răspuns!

O ultimă tentativă a lui Nicolae Doicaru de a reveni „în fruntea bucatelor”, folosind, ca și alții, atuul de a fi fost persecutat de către Nicolae Ceaușescu, se pare că s-a produs la finele lunii decembrie 1989 și în ianuarie 1990. Prezent încă din 22 decembrie în studiourile Televiziunii

Române, Doicaru nu a ratat ocazia să se adreseze poporului:

Stimați cetățeni ai patriei.

Sunt generalul-colonel Doicaru Nicolae, fost prim-adjunct al ministrului de Interne, apoi ministrul Turismului, până acum 18 ani, când, din dispozițiile lui Ceaușescu, am fost arestat, deblocat și urmărit în permanență, atât eu, cât și familia mea, pentru nicio altă vină decât pentru că eram împotriva principiilor lui de comandă și de dirijare a activității.⁸¹

Întrerupt de Teodor Brateș din procesul de rememorare a îndelungatei sale disidențe (18 ani!), Doicaru a trecut la formularea unui apel către „ostași și securiști”, pe care îi anunța că „s-a terminat cu toată activitatea mârșavă de minciună și de neadevăruri”. După ce făcea apel la predarea armelor, îi îndemna pe cei din Securitate și Armată să asculte ordinele lui Ion Iliescu și Nicolae Militaru, încheind astfel: „ascultați aceste îndemnuri ca din partea unui oștean, a unui român, care mi-am pus sufletul și totul pentru țară și de aici înainte, atât cât puterile mă vor ține, voi face la fel”.

Totuși, în pofida disponibilității sale manifestate explicit, mai puțin norocos decât fostul său subordonat, Mihai Caraman, generalul Doicaru nu a reușit să convingă noua putere că serviciile sale de reputat profesionist erau indispensabile. Referitor la prezența fostului șef al

DIE în rândurile echipei trimise în seara de 31 decembrie 1989 de Consiliul Frontului Salvării Naționale pentru a instaura noua conducere a Centrului de Informații Externe, Virgil Măgureanu afirma:

Personajul numit Nicolae Doicaru cred că avea un rol mult mai puțin conturat decât îl avea GW (Gelu Voican Voiculescu - n.a.). Doicaru era persoana care, fiind îndepărtată de puțin timp de la conducerea acestui departament, putea juca acest rol de intermediar între noile autorități și situația operativă din țară. Cred că Doicaru fusese pur și simplu numit pentru a da o aparență de legitimitate acelui transfer de putere către o persoană reprezentând noile autorități. Și nimic altceva. Dacă vă amintiți, ulterior Doicaru n-a mai îndeplinit un rol și nici n-a mai fost chemat vreodată la vreo atribuție în conturarea noului serviciu.⁸²

Împins „pe linie moartă” de către noii deținători ai puterii, Nicolae Doicaru a decedat la 27 februarie 1991, în timpul unei partide de vânătoare, fiind împușcat accidental. Moartea sa a ridicat suspiciuni la vremea respectivă, deoarece se pare că, deși la respectiva partidă de vânătoare s-au folosit numai alice, Nicolae Doicaru ar fi fost „secerat de un glonț” ⁸³. Cine și ce polițe a plătit prin acel foc de pușcă, rămâne să stabilească istoria!

Alexandru Dănescu - din Direcția Spate în

fruntea spionajului

Ca și predecesorul său, Alexandru Dănescu era creația partidului. Născut la 12 noiembrie 1927, în satul Hodoreasca, din comuna Câlnic (jud. Gorj), Dănescu provenea dintr-o familie numeroasă (opt copii) și săracă (două hectare de pământ).

În anul 1938, după absolvirea a patru clase primare, Dănescu a fost trimis la școala de meserii de trei ani din comuna Șomânești, iar apoi s-a angajat într-un atelier de fierărie din Târgu Jiu. În toată această perioadă nu a făcut parte din nicio formațiune politică. A intrat în contact cu mișcarea comunistă după ce, în anul 1944, s-a angajat, ca lăcătuș mecanic la Atelierele CAM din Târgu Jiu. De altfel, aici a și devenit membru al partidului comunist, în octombrie 1946.

Remarcat de superiori atât pe linie profesională, cât și prin activitatea sa în cadrul organizației de partid, în iunie 1947 Alexandru Dănescu a fost „scos din producție” și numit secretar al Comitetului Județean al UTC. În această funcție a activat timp de mai bine de doi ani, până în noiembrie 1949, când a fost promovat la „centru”, ca instructor al CC al UTC.

Abilitățile sale de promotor al liniei partidului au fost evidențiate și în noua funcție, astfel încât a fost trimis, în august 1951, să urmeze un curs de ofițeri la Centrul de instrucție al MAI din Botoșani. După trei luni, a absolvit cu brio. I-a fost acordat

gradul de locotenent-major și a fost repartizat la Direcția Generală Politică a MAI, ca șef al secției UTC. În scurt timp, a fost numit șef al Serviciului Politic din Direcția Generală a Miliției, funcție în care s-a remarcat prin „rezultate bune obținute în îndrumarea activității organizațiilor UTC” și prin implicarea în „instruirea, educarea și formarea cadrelor” din subordine.

Ca urmare a atitudinii sale de fervent activist de partid (în anul 1953 a absolvit universitatea serală de marxism-leninism de pe lângă Direcția Generală Politică a MAI), în ciuda unei rigidități „în analizarea problemelor” și „firii închise”, în luna iulie 1955 a fost numit secretar al Comisiei de Partid de pe lângă Direcția Politică a Trupelor și Formațiunilor MAI. Nici în noua funcție Alexandru Dănescu nu și-a dezamăgit mentorii, dovedind „dragoste de muncă” și o „atitudine combativă” în fața lipsurilor sesizate, propunând „măsuri juste” pentru rezolvarea problemelor depistate. Totuși, referatele de cadre ale vremii menționează și firea „posacă, rece și nesociabilă” a tânărului activist, precum și faptul că „uneori este dur în critică față de oameni”, ceea ce ne face să credem că nu era deloc plăcut să fi avut de-a face cu acest secretar de partid.

Cu o experiență practică destul de bogată, preocupat „continuu de studierea diferitelor materiale de partid”, Alexandru Dănescu s-a încumetat chiar să-i îndrume la nivel teoretic pe

novicii în materie, participând la elaborarea diferitelor instrucțiuni privind „organizarea și conducerea muncii politice de partid în cadrul trupelor MAI”.

Totodată, după cum nota într-o autobiografie, „dându-mi seama că nu am o pregătire militară corespunzătoare, am cerut să fiu trimis la cursul academic de la lângă Academia Militară Generală”. Superiorii, impresionați de dorința tânărului ofițer, de lărgire a orizontului propriu de cunoaștere și de aprofundare a cunoștințelor de specialitate, au aprobat cererea, astfel că, de la 1 noiembrie 1957, Dănescu a urmat „cursul academic superior de un an”, Facultatea Arme întrunite, organizat pe lângă Academia Militară Generală⁸³. Deși în momentul începerii cursului „nu a avut cunoștințe tactico-operative”, iar „la pregătirea tactică a fost confruntat cu unele greutăți”, Alexandru Dănescu s-a orientat rapid. A fost ales secretar al organizației de partid de diviziune, postură din care „a luat măsuri la timp pentru îmbunătățirea muncii în organizație”. Evident, lucrurile s-au îmbunătățit și în „munca de învățământ”, Dănescu obținând la absolvire calificativul „foarte bine”.

Bogata sa experiență „în munca Ministerului Afacerilor Interne” și pregătirea profesională și

83 în anul 1957, din fuziunea Academiei Militare Politice și Academiei Militare, a apărut Academia Militară Generală. Durata cursurilor era de trei ani (n. red.).

politică îl recomandau șefilor ca pe un element de nădejde, predestinat parcă unor funcții de tot mai mare răspundere. Ocazia pentru numirea în astfel de poziții importante a apărut în 6 aprilie 1960, cu prilejul unor reorganizări în cadrul trupelor MAI, când Alexandru Dănescu a fost numit șef al Direcției Politice a Trupelor și Formațiunilor MAL

Această funcție s-a dovedit o veritabilă trambulină politică și profesională, căci, dovedindu-se un tovarăș „combativ față de lipsuri”, cu „putere de analiză și discernământ”, dar și „receptiv la critică”, din acest post a fost promovat, în 6 aprilie 1963⁸⁴, adjunct al ministrului Afacerilor Interne, poziție pe care o va păstra timp de 17 ani, până în 30 decembrie 1980.

Conștient de necesitatea păstrării și sporirii atuurilor care i-au permis o ascensiune atât de rapidă (încă nu împlinise 36 de ani la preluarea funcției de adjunct al ministrului), Alexandru Dănescu nu a „lăsat garda jos”, ci s-a arătat „preocupat cu grijă de îmbogățirea cunoștințelor sale politico-profesionale”. Astfel, după ce a devenit adjunctul ministrului, a absolvit Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu”⁸⁴ (la care

⁸⁴ Instituție a învățământului de partid, însărcinată cu pregătirea politico-ideologică a cadrelor de conducere ale PCR. A funcționat în perioada 1945-1989, sub diverse denumiri: Universitatea Muncitorească a PCR (1945), Universitatea „Ștefan Gheorghiu” (1946-1951), Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă CC al PMR (1951), Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu” (1952-1966), Academia de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” (1966-1970), Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de

era înscris încă din 1957), dar și Facultatea de Economie Generală. Apetitul său pentru cunoaștere se dovedea a fi nelimitat, întrucât în 1967 s-a înscris la Facultatea de Drept.

În dosarul său de cadre se păstrează și o recomandare pe care ministrul Afacerilor Interne, Cornel Onescu⁸⁵, a scris-o pentru ca Alexandru Dănescu să devină doctorand la Academia de Studii Economice din București, ceea ce indică aspirațiile înalte ale adjunctului de ministru. Potrivit lui Cornel Onescu, pe lângă numeroase alte merite, înclinațiile lui Alexandru Dănescu spre munca de cercetare științifică erau vădite, mai ales că „în ultimii ani a elaborat numeroase studii și materiale pe linie economico-financiară, ca de exemplu: sistemul de salarizare, drepturile personalului, controlul financiar, dotarea și păstrarea bunurilor materiale și altele”. În plus, ministrul sublinia că „o serie de materiale de specialitate pe linie economico-financiară și administrativă cu caracter intern ale MAI au fost publicate”.

conducere a activității de partid, social-politice, economice și a administrației de stat, de pe lângă CC al PCR (1971-1986), Academia de Studii Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” (septembrie 1986-decembrie 1989). Printre cei care au condus această instituție amintim pe Barbu Lăzăreanu, Paul Niculescu-Mizil, Zina Brâncu, Grigore Comartin, Miron Constantinescu (1970-1972), Leonte Răutu (1972-1981), Dumitru Popescu (1981-1989) (n. red.).

85 Cornel Onescu (1920-1993) - de profesie tipograf, membru al PCR din 1942, membru al CC al PMR (1960-1984), ministrul Afacerilor Interne (1965-1972) (n. red.).

Parcurgerea ierarhiei militare a fost la fel de impresionantă: devenit locotenent-major la data de 2 octombrie 1951, Dănescu a primit cele patru stelute aferente gradului de căpitan în 3 septembrie 1952. După doi ani, a intrat în rândul ofițerilor superiori, prin avansarea la gradul de maior. După un stagiul de patru ani, la 1 mai 1958, a fost recompensat cu gradul de locotenent-colonel și, după alți trei ani, cu gradul de colonel „plin”. Funcția de șef al Direcției Politice a Trupelor și Formațiunilor MAI a atras după sine și înaintarea la excepțional în gradul de g-ral-maior, la 30 decembrie 1962, pentru ca peste alți doi ani, să primească stelele de g-ral-locotenent, grad militar deținut și în ianuarie 1990, în momentul trecerii sale în rezervă.

Din postul de adjunct al ministrului Afacerilor Interne, Alexandru Dănescu, fidel pregătirii sale de „economist”, s-a preocupat de așa-numita Direcție Spate, adică de chestiuni administrative și de logistică: aprovizionare și dotare cu echipament, armament, muniție, hrană, asigurarea fondurilor bănești etc.

În pofida restructurărilor Ministerului Afacerilor Interne din anii 1967 – 1968, Alexandru Dănescu s-a menținut în postul de adjunct al ministrului, iar din 9 mai 1972 a devenit și membru al Colegiului Ministerului de Interne⁸⁵.

În anul 1975, din postura de adjunct al ministrului de Interne, coordona Direcția Generală

a Penitenciarelor, Comandamentul Serviciilor și înzestrării, Comandamentul Pompierilor, Serviciul Sanitar, Clubul Sportiv Dinamo și inspectoratele județene ale Ministerului de Interne din Alba, Bacău, Dolj, Gorj, Hunedoara, Ilfov și Olt.

Neatins de schimbările operate la vârful Ministerului de Interne, după demiterea lui Nicolae Doicaru, Alexandru Dănescu a fost instalat în fruntea Direcției Generale de Informații Externe. Data exactă nu am putut-o stabili, în arhivele studiate nefiind identificat vreun document în acest sens. Interesant de remarcat faptul că numirea pare să se fi petrecut abia în iunie 1978, această dată fiind indicată de mai multe lucrări de specialitate, cât și de pagina de Internet oficială a Serviciului de Informații Externe⁸⁶. Așadar, se pare că timp de aproape trei luni de zile DGIE nu a avut șef!

Numirea unui ofițer superior cu pregătirea și parcursul profesional expus mai sus în fruntea Departamentului de Informații Externe a fost o mișcare surprinzătoare pentru toți cei familiarizați cu mecanismele de selecție și promovare din culisele puterii.

Potrivit lui Mihai Pelin, un amănunt din biografia lui Dănescu ar fi fost important pentru cariera sa fulminantă: „În primii ani postbelici, Alexandru Dănescu activase cândva alături de Nicolae Ceaușescu în conducerea Uniunii Tineretului Comunist”. Ulterior, „șeful statului nu

l-a uitat, socotindu-l bun la toate, într-un moment în care spionajul românesc se afla în criză” 87

Însă la o cercetare ceva mai atentă, constatăm că lucrurile nu stau chiar așa. Singura perioadă în care Dănescu a activat în aparatul de conducere al UTC a fost noiembrie 1949-august 1951, interval de timp în care a lucrat la București, ca instructor al CC al UTC. Or, în acea vreme, Nicolae Ceaușescu deținea funcția de adjunct al ministrului Agriculturii (2 martie 1949 – 20 martie 1950). De la această dată, Ceaușescu a fost chemat în cadrele active ale armatei cu gradul de general-maior, fiind numit șef al Direcției Superioare Politice a Armatei⁸⁶ și adjunct al ministrului Forțelor Armate (20 martie 1950 – 19 aprilie 1954). Deci, puțin probabil să fi existat vreo interferență în activitatea celor doi!

Mai degrabă, în opinia noastră, Alexandru Dănescu ar fi putut fi remarcat de Ceaușescu pe vremea când viitorul secretar general al partidului era responsabil, ca membru al Biroului Politic al CC al PMR, de câteva secții ale CC al PMR (Secția Organelor Conducătoare de Partid, Administrativă, Transport-Telecomunicații), de Direcția Superioară Politică a Armatei, Direcția Politică a Ministerului Afacerilor Interne, Direcția Politică a CFR, Crucea Roșie și Asociația Voluntară

⁸⁶ Instituție înființată în 1948, cu scopul coordonării activității politice și de partid din armată. În fruntea acesteia s-a aflat și Nicolae Ceaușescu (1950-1954) (n. red.).

pentru sprijinirea Apărării Patriei (AVSAP), adică între 7 octombrie 1955 și 16 ianuarie 1956. La acea vreme, Alexandru Dănescu era secretar al Comisiei de Partid de pe lângă Direcția Politică a Trupelor și Formațiunilor MAI, deci se afla în jurisdicția lui Nicolae Ceaușescu și este posibil să se fi făcut remarcat de către acesta prin intransigența sa unanim recunoscută.

Cert este că situația lui Alexandru Dănescu în funcția de șef al DGIE nu era de invidiat. Venit la conducere după cele aproape două decenii de „regim Doicaru”, Dănescu a fost nevoit să declanșeze o amplă anchetă asupra sistemului ilegal de aducere în țară a unor bunuri de către ofițerii DIE, pentru uz personal și pentru persoane cu funcții importante în nomenclatura partidului. Dezertarea lui Pacepa, la 28 iulie 1978, în timpul unei deplasări externe, la Köln, a „tulburat” și mai mult apele.

Ancheta declanșată în urma acestui act fără precedent, ca impact operativ, s-a soldat, printre altele, și cu destituirea lui Alexandru Dănescu de la conducerea DGIE, la finele lunii septembrie 1978. Se pare că nimeni dintre cei însărcinați cu depistarea mecanismelor care au permis ascensiunea unei persoane ca Pacepa până la poziția secundă în ierarhia spionajului românesc nu a fost interesat să afle cum ar fi putut Dănescu să depisteze în două luni ce nu aflaseră în 20 de ani cei de la contrainformații

De altfel, Dănescu nu era singurul inocent pus să plătească oalele sparte de alții! Elanul vindicativ al conducerii partidului i-a lovit și pe alți șefi ai structurilor de informații. Astfel, în ședința Secretariatului CC al PCR din 10 octombrie 1978 s-a aprobat eliberarea generalului - maior Dumitru Dumitru din funcția de șef al Direcției Informații din Marele Stat Major și eliberarea contraamiralului Dinu Ștefan din funcția de secretar al Consiliului politic al Comandamentului Marinei Militare și numirea sa în funcția de șef al Direcției Informații din Marele Stat Major⁸⁸. Având în vedere funcțiile de pe care veneau persoanele desemnate la conducerea structurilor de informații externe ale Ministerului de Interne și ale Ministerului Apărării Naționale, devine evident faptul că Nicolae Ceaușescu renunța la exigențele de natură profesională, în favoarea unei incontestabile experiențe în munca politico-ideologică. Activiștii de partid păreau a fi singurii în care Ceaușescu mai avea încredere!

Îndepărtat de la conducerea DGIE, instituție aflată în plină reorganizare, deși a păstrat funcția de adjunct al ministrului de Interne, Alexandru Dănescu a intrat într-o relativă dizgrație. De altfel, nu după mult timp, conducerea partidului a considerat că Ministerul de Interne se putea dispensa de serviciile neprețuite aduse de Alexandru Dănescu timp de trei decenii. Prin Decretul Prezidențial nr. 84 din 22 aprilie 1980,

acesta a fost eliberat din funcția de adjunct al ministrului de Interne și a fost numit în funcția de vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării și director general al Direcției Generale a Rezervelor de Stat⁸⁹, funcții în care a fost menținut până la 30 decembrie 1989.

După 1990, Dănescu a dus o viață liniștită, beneficiind de o pensie de general și reușind să se integreze în peisajul afacerilor din „economia de piață” Astfel, în 1995 a devenit proprietarul unei vile din cartierul Primăverii, din Targu Jiu, construită de o companie minieră din zonă. Era astfel compensat pentru „strămutarea” din satul Hodoreasca, unde fusese demolată casa părinților săi, Constantin și Anghilina Dănescu. Evident, faptul că respectiva casă, construită în anul 1928, avea doar 28 de metri pătrați nu a fost un impediment pentru acordarea unei „despăgubiri” generoase (o vilă de 400 de metri pătrați) 90.

Romus Dima - șeful spionilor care a refuzat... să fie spion!

La ora la care generalul locotenent Ion Mihai Pacepa o ștergea „englezește” din camera sa de la hotelul „Intercontinental” din Köln, undeva, în București, un proaspăt doctor în istorie reflecta asupra evoluției mișcării muncitorești din Oltenia, fără a-i trece vreo clipă prin minte că, în scurt timp, moirele îl vor smulge din brațele muzei Clio, redându-l unui destin de care încercase, cu disperare, să fugă - spionajul! Numele său era el

însuși de inspirație istorică: Romus Dima⁹¹.

Dar cine era acest personaj? Născut la 18 octombrie 1932, în satul Musculești, comuna Bărbătești (jud. Gorj), Romus Dima era cel mai mic dintre cei trei copii ai lui Gheorghe și ai Elisabetei, țărani „cu gospodărie mică”, potrivit criteriilor de ierarhizare ale partidului comunist. În fapt, averea părinților erau o casă cu trei camere și 1, 75 ha de teren agricol. Părinții săi au fost nevoiți să lucreze ca țărani clăcași pe moșia lui Dincă Schileru. Din fericire pentru viitorul demnitar, părinții, sora și fratele său nu făcuseră niciun fel de politică⁹².

Romus Dima a urmat cursurile școlii generale din comuna natală până în anul 1946, după care s-a înscris la Școala profesională metalurgică de pe lângă uzinele „Sadu” (jud. Gorj). În anul 1950 a absolvit școala, calificându-se în meseria de ajustor de precizie, și s-a angajat în cadrul uzinelor amintite. În perioada cât a fost elev, Dima s-a remarcat ca „un tânăr sânguincios la învățătură”, dar, totodată, a reușit să desfășoare și „o intensă activitate pe linie de tineret”, fiind chiar membru al comitetului UTC pe uzină.

Proaspătul ajustor a impresionat prin hărnicia sa, fiind chiar declarat stahanovist în anul 1952 și decorat cu medalia „A V-a aniversare a R.P.R.”. Pentru că cei de la uzină aveau nevoie de el, a fost chiar scutit de serviciul militar. A devenit membru de partid în decembrie 1953, iar partidul, aflat

într-o adevărată vânătoare de tineri cu origine sănătoasă, cu minte ageră și cu disponibilitatea de a servi regimul, nu a scăpat din vedere elanul revoluționar al lui Dima. În anul 1954, s-a decis scoaterea sa „din producție” și trimiterea ca instructor al Comitetului raional de partid Gorj. Decizia avea să-i influențeze în mod hotărâtor destinul tânărului muncitor, deschizându-i calea unei ascensiuni sociale rapide. În această perioadă, s-a și căsătorit, dar mariajul se va încheia în 1957 prin divorț („nepotrivire de caracter”).

Odată promovat instructor, Dima s-a remarcat prin dinamismul său și superiorii au decis că merită să urmeze Școala de partid cu durata de 12 luni (1 septembrie 1954 - 1 august 1955) de la Timișoara. În perioada în care se afla la cursuri, Dima a devenit tată, prin nașterea fiului său, Cornel, la 25 aprilie 1955.

După absolvirea școlii (cu calificativul „foarte bine”), tânărul activist a fost considerat destul de bine instruit încât să poată învăța, la rândul-i, pe alții. În consecință, a fost numit lector la Școala de partid de un an din Craiova.

Cariera sa „didactică” nu a fost prea lungă întrucât, în epocă, partidul era intens preocupat să înnoiască „garda” din Securitate, prin trimiterea unor tineri activiști care să-i înlocuiască pe „veteranii” ce serveau regimul încă din 1944 - 1945. Romus Dima s-a numărat printre cei

suficient de merituoși să fie ofițer de securitate. La 26 martie 1957, tânărul făcea primul pas spre o carieră în MAI, prin redactarea unei cereri către comandantul Direcției Regionale MAI Craiova. Și-a motivat cererea de angajare în Securitate plin de candoare: „Îmi place această muncă și o simpatizez”!

Cererea a fost „procesată” rapid, iar candidatul a intrat în circuitul obișnuit. În 27 martie, Dima a semnat „angajamentul” să depună „toate eforturile și aptitudinea pentru demascarea și distrugerea radicală a tuturor uneltirilor criminale ale dușmanului de clasă” 93. Examinarea „cunoștințelor politico-profesionale și culturale” ale candidatului pentru încadrarea în serviciu a avut loc la 5 aprilie 1957, în cadrul Secției Cadre a Direcției Regionale MAI Craiova. Cei doi examinatori, mr. Petre Socol, șeful direcției regionale, și lt.-maj. Ion

Neghirlă, șeful Secției Cadre, au concluzionat că Romus Dima era „un element hotărât”, „bine pregătit politic și profesional, cu un nivel cultural ridicat”, pe scurt, cu „calitățile necesare unui ofițer de securitate” 94.

Ca urmare a acestei evaluări, Romus Dima a fost încadrat în Serviciul II al Direcției Regionale MAI Craiova la data de 15 aprilie 1957, cu gradul de locotenent și funcția de lucrător operativ. După un an de muncă în noua sa meserie, Dima a fost trimis la București să urmeze cursul de

perfecționare a cadrelor de securitate cu durata de un an.

În timpul cursului (desfășurat între 15 septembrie 1958 și 1 august 1959), Dima s-a situat printre elevii fruntași ai școlii, dovedind „putere de asimilare a cunoștințelor” și „deprinderea de a munci cu cartea”. Rezultatele cele mai bune au fost obținute în domeniul „științelor sociale” și la lecțiile de drept, în vreme ce în rezolvarea lucrărilor practice, „specifice muncii de securitate”, „s-a orientat mulțumitor”, după cum consemna fișa de absolvire. Șeful școlii, colonelul Ervin Voiculescu, ținând cont și de media generală de absolvire (9, 15), le recomanda șefilor tânărului locotenent „să fie promovat în funcție și grad” (va deveni lt. - major la 15 aprilie 1960).

Revenit la locul de muncă, Romus Dima și-a consolidat poziția profesională, acționând atât în planul activității de specialitate, cât și pentru continuarea studiilor civile. Astfel, foile de notare întocmite la începutul anilor 1960 consemnează eforturile tânărului ofițer pentru însușirea indicațiilor din directivele și ordinele MAI, concretizate în crearea unei rețele informative redutabile, alcătuită din agenți „cu perspective de folosire a lor în cadrul unor combinații informative externe”, instruită și dirijată în scopuri concrete, furnizând „informații bune”. Numai în anul 1961, Romus Dima reușise să recruteze 14 agenți noi, utilizați pentru urmărirea a 18 elemente „rude

apropiate ale trădătorilor de patrie” și pentru soluționarea a doua acțiuni informative deschise în același an. În ianuarie 1962 ofițerul avea în legătură 24 de agenți și un rezident, cu care se vedea „în mod organizat”, întâlnirile cu agentura având loc în cele trei case de întâlniri de care dispunea. Eforturile sale au fost răsplătite în același an cu medalia „Meritul Militar”, clasa a II-a.

Pe de altă parte, superiorii remarcău faptul că ofițerul „se preocupă în permanență de îmbunătățirea cunoștințelor sale de cultură generală”. Astfel, după ce obținuse în iunie 1958 diploma de maturitate, prin absolvirea liceului „Nicolae Rălcescu” din Craiova, la cursul fără frecvență, în octombrie 1960 s-a înscris la Facultatea de Filologie din cadrul Universității din București (desigur, tot la cursuri fără frecvență). În anul 1962, Dima s-a recăsătorit cu Eugenia Foanță, de profesie contabilă, astfel că și din punct de vedere al situației familiei, poziția sa era ireproșabilă. La 30 iunie 1963 i s-a născut și o fiică.

Fără îndoială că un astfel de ofițer, capabil, dinamic și permanent preocupat să se „autodepășească”, trebuia să fie remarcat de către superiori. La 1 septembrie 1963 Romus Dima a fost avansat șef de secție operativă la Secția Informații Frontieră Oltenia, cu o retribuție de 1.900 de lei. Avansarea a reprezentat doar o

bucurie de moment, întrucât Dima a aflat că urma să fie mutat, cu tot cu familie, la Turnu Severin. Ca urmare, în 12 septembrie, Dima a întocmit un raport către lt.-col. Petre Socol, prin care solicita să fie readus la Craiova, ca lucrător în cadrul Serviciului II. Cererea nu i-a fost satisfăcută, întrucât noi schimbări se profilau la orizont.

Printr-o coincidență (aparent!) fericită, după ce fusese reorganizată în Direcția Generală de Informații (DGI), structura de informații externe a Securității ducea lipsă de personal pentru a acoperi noile „fronturi” deschise în exterior, în conformitate cu indicațiile conducerii partidului. În căutările lor de oameni care să dispună de pregătirea și calitățile unui viitor ofițer de informații externe, cadriștii de la DGI și-au oprit atenția și asupra lui Romus Dima. Perspectiva unei munci peste hotare și propunerea de încadrare într-o structură cu aură elitistă se pare că l-au sedus pe Romus Dima, astfel că acesta a ascultat cântecul „sirenelor” de la București, acceptând să-și părăsească postul său ocrotit de furtuni de la Direcția Regională MAI Craiova, pentru a da piept cu necunoscutul din Centrala DGI din București, deși... nu cunoștea nicio limbă străină!

În 28 noiembrie 1963, șeful Serviciului Cadre din DGI întocmea un referat prin care propunea mutarea lui Dima în U.M. 0123/1, deoarece avea „o bună pregătire profesională și culturală și experiență în munca de securitate”. După

aprobarea referatului, drumul spre misterioasa lume a spionajului îi era larg deschis tânărului locotenent-major!

Cu începere de la 1 ianuarie 1964, Romus Dima a fost încadrat în U.M. 0123/1 (DGI), Serviciul IV, Biroul 4. Începând din 6 ianuarie, Dima a fost inclus într-un program de pregătire specific ofițerilor de informații externe. Concret, i s-au dat spre studiu diverse ordine și instrucțiuni ale DGI cu privire la munca în exterior a ofițerilor de informații, cât și lecții referitoare la problemele de specialitate.

În acest moment, s-a produs un proces psihologic neașteptat pentru recrutorii lui Dima și, probabil, chiar pentru el însuși. Obsedat de imaginea-șablon a spionului, lansat cu parașuta în teritoriul inamic, comunicând cu Centrala prin radio, trăgând cu pistolul ziua și noaptea și deschizând seifuri ultrablindate pentru a fotocopia documente „top secret”, Romus Dima pare să fi fost copleșit de atmosfera de conspirativitate din sediul DGI și de riscurile misiunilor sale viitoare. Probabil că, printre altele, textul angajamentului semnat la 4 ianuarie 1964 a contribuit suplimentar la surescitarea candidatului: „Fiind încadrat în U.M. 0123/1 din MAI, îmi iau angajamentul să păstrez secretul întregii munci, să nu divulg sub nicio formă, în nicio împrejurare și nimănui, indiferent de persoană, funcție, grad de rudenie sau de prietenie, caracterul muncii, despre

salariații unității și sediul în care voi lucra”.

Ca urmare a tensiunii create, după numai trei zile de instruire, proaspătul „spion” a redactat un raport către atotputernicul Nicolae Doicaru prin care se cerea... acasă! În cuprinsul raportului din 9 ianuarie 1964, ofițerul arăta că, „de la data când am luat cunoștință de primele probleme specifice muncii informative în exterior, m-am analizat în mod permanent, ziua și noaptea, sub toate aspectele, și am ajuns la concluzia că nu dispun de calitățile și capacitatea necesare pentru a desfășura o astfel de muncă”.

Pentru a descuraja orice încercare de a fi rechemat în activitatea de spionaj, Dima aducea în favoarea sa și un alt argument - credea că pregătirea de specialitate nu va putea să-i dezvolte în viitor calitățile cerute:

Încă de la început am fost cuprins de un puternic sentiment de neliniște care, pe măsură ce trece timpul, se transformă în disperare, gândindu-mă la faptul că, pornind cu teamă la această muncă, pot aduce prejudicii grave securității statului nostru. Raportez că am luptat permanent cu mine ca să înlătur acest sentiment de teamă, însă n-am reușit și, pe măsură ce iau cunoștință de probleme noi, specifice muncii în exterior, acest sentiment crește în intensitate.

Nu mai insistăm asupra argumentației desfășurate de Romus Dima, ci trecem direct la solicitarea formulată în încheierea raportului: „vă

rog să analizați situația în care mă găsesc în prezent și să dispuneți mutarea mea din nou în cadrul U.M. 0113 Craiova.

În urma raportului, șeful DGI, Nicolae Doicaru, l-a chemat pe Dima în 18 ianuarie, a discutat cu el și i-a dat termen de gândire 48 de ore! Chemat din nou la ordin, Dima și-a păstrat convingerea că nu va putea desfășura „în condiții corespunzătoare munca de informații pentru exterior”.

Se pare că atitudinea acestuia l-a enervat cumplit pe Nicolae Doicaru, temutul general ordonând ca „acest om să nu mai fie reîncadrat în MAI”! Ordinul se execută, astfel că, după o carieră de șapte ani în slujba Securității, Romus Dima a fost trecut în rezervă prin Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 1.132, ca „necorespunzător”, la data de 31 ianuarie 1964, cu gradul de locotenent-major. În luarea acestei decizii radicale a fost luat în calcul „caracterul său de om fricos, incompatibil cu calitățile unui ofițer de securitate”, după cum menționa un referat al vremii.

Totuși, partidul a avut grijă de soldatul său fidel: după trecerea în rezervă, i s-a încredințat funcția de instructor al Comitetului raional de partid Craiova. „Decât la oraș codaș, mai bine în satul tău fruntaș!” Descătușat de constrângerile cazon, Romus Dima pare să-și fi găsit veritabila vocație, devenind un reductabil activist de partid.

În anul 1965 a absolvit Facultatea de Filologie și a fost numit director al Cabinetului de partid de la Raionul Craiova. Peste numai un an a devenit instructor în Secția de Propagandă a Comitetului regional de partid Oltenia, iar din 1968, director al Cabinetului regional de partid. În decembrie același an a fost promovat șef al Secției Propagandă și ales membru al Biroului Comitetului județean de partid Gorj. În toate aceste funcții, Dima și-a putut pune în valoare pregătirea sa politico-ideologică, fiind unanim apreciat ca un activist „cu experiență bogată în domeniul propagandei”.

Fidel rețetei deja experimentate, Romus Dima s-a arătat interesat în ceea ce astăzi se numește „învățarea continuă”, astfel că în anul 1969 a absolvit și un curs postuniversitar, după care a fost admis la doctorandură în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu”, cursuri fără frecvență.

În martie 1972, Dima a fost adus la centru, fiind numit instructor în cadrul Secției de Propagandă a Comitetului Central al partidului, apoi secretar cu problemele de propagandă al Comitetului Municipal București al PCR. Și în aceste funcții s-a remarcat prin „competență, putere de analiză”, prin militarea cu consecvență pentru „traducerea în viață a prevederilor documentelor de partid”, contribuind la „creșterea eficienței activității de propagandă și cultură în rândul activiștilor și a oamenilor muncii”. În

această perioadă, pregătirea sa multilaterală s-a concretizat prin susținerea tezei de doctorat despre ceea ce cunoștea el mai bine: mișcarea muncitorească din Oltenia (1977).

În momentul în care s-a pus problema numirii unui înlocuitor al generalului Alexandru Dănescu în fruntea spionajului românesc, atenția lui Nicolae Ceaușescu s-a oprit asupra energicului și neobositului propagandist de la Comitetul Municipal de Partid al capitalei.

Se pare că „aparatul” nu vedea deloc cu ochi buni venirea unui activist de partid din exteriorul Ministerului de Interne într-o funcție atât de importantă. Ca atare, în procesul de reverificare a dosarului de cadre, un „binevoitor” din minister a înaintat câte o copie dactilografiată a raportului întocmit de Romus Dima în 9 ianuarie 1964 atât la cabinetul lui Nicolae Ceaușescu, cât și la cel al Elenei Ceaușescu. Totuși, creditul purtătorilor de epoleți din Ministerul de Interne în fața Comandantului Suprem se pare că se prăbușise complet după dezertarea lui Pacepa, astfel că manevra de „torpilare” a activistului a eșuat. Vechea „slăbiciune” a tânărului ofițer fusese definitiv iertată de către partid.

După efectuarea unor noi investigații asupra biografiei și carierei civile și militare, în 4 septembrie 1978 Dima a fost numit secretar de stat la Ministerul de Interne.

În scurt timp, prin Decretul Prezidențial nr.

257 din 29 septembrie 1978, Romus Dima a fost eliberat din funcția de secretar de stat la Ministerul de Interne și numit în funcția de adjunct al Ministrului de Interne, pe care o va păstra până în 4 iunie 1988. În calitatea de adjunct al ministrului, Dima avea în răspundere directă Comandamentul Serviciilor și Înzestrării, Comandamentul Pompierilor și Direcția Penitenciare. La data de 15 octombrie 1978, preluat comanda recent înființatul Centru de Informații Externe (CIE), creat pe ruinele Departamentului de Informații Externe.

„Figura taciturnă și capul părăsit de păr în proporție de 90% (...) făceau din el un Goebbels al timpurilor noastre”, aprecia unul dintre subordonații lui Dima, iar modul în care acesta a înțeles să conducă CIE pare să-i dea dreptate. Proaspătul șef al spionajului românesc a trecut rapid la aplicarea și în acest domeniu a metodelor pe care le folosisese cu succes pe tărâmul activității de propagandă și în acțiunile de perfecționare ideologică a activului de partid. Venit în fruntea instituției pe fondul derulării anchetei cu privire la dezertarea lui Pacepa, într-o atmosferă de suspiciune generalizată, Dima a trecut la o centralizare excesivă a întregii activități, încercând să controleze personal uriașa cantitate de documente, mai mult sau mai puțin importante, produsă de o instituție cu profilul de activitate al CIE.

Ieșit de mai bine de 14 ani din rândul ofițerilor de securitate, Dima părea să fi uitat și ceea ce învățase despre metodele și mijloacele activității informative, reușind în scurt timp să-și atragă antipatia subordonaților prin maniera de comandă adoptată și prin „reforme” propuse.

Astfel, elaborarea noului cifru de stat și a noilor coduri literare și numerice ale lexicului de specialitate, o măsură firească după dezertarea unui ofițer cu înaltă funcție, precum I.M. Pacepa, s-a transformat, sub bagheta lui Dima, într-o acțiune în măsură nu atât să asigure secretul activității de culegere de informații, cât s-o îngreuneze. Astfel, dacă până atunci DIE

folosea un singur index general de denumiri, odată cu reorganizarea unității s-a dispus și elaborarea de indexuri pentru fiecare unitate operativă în parte. În acest fel, munca unităților de criptare-decriptare a telegramelor, precum și cea a unităților de sinteză și arhivare a datelor și informațiilor secrete obținute s-a dublat sau chiar triplat!

Rememorând perioada de după preluarea comenzii CIE de către Romus Dima, un fost ofițer nota că acesta „își înzecise munca”, întrucât, „suspicios din fire, încerca să verifice personal corectitudinea codificărilor și decodificărilor în privința telegramelor, rapoartelor, notelor informative, domnia-sa neavând încredere în subordonații săi direcți, care – după părerea sa –

nu aveau nivelul politic necesar pentru îndeplinirea cu sfințenie a sarcinilor” 95. Astfel, toată corespondența externă – tur-retur – trecea obligatoriu pe la cabinetul lui Dima, care dădea „undă verde” documentelor numai după ce parcurgea personal maldărele de adrese și rapoarte. În acest fel, după cum remarcă ofițerii de carieră, „numai de operativitate nu se mai putea vorbi”. De altfel, se pare că tocmai haosul și întârzierea provocate de ambiția lui Dima de a controla tot ar fi dus și la defectarea ofițerului Ion Horodincă la New York!

Termenii cifrați utilizați în activitatea de redactare a documentelor întocmite de ofițerii operativi au fost grupați chiar într-un „dicționar”, practică aberantă la care s-a renunțat odată cu îndepărtarea lui Dima din funcția de șef al CIE. Unul dintre ofițerii care au ajuns în Centrală după plecarea lui Dima își amintea că „printre hârtiile moștenite în unele dosare preluate am întâlnit documente scrise în «Codul lui Dima» care aveau un răsunet ilar, la fel ca și amintirea celui care a încercat să rămână prin ceva în memoria ofițerilor de informații externe!” 96.

Se pare că gândirea dogmatică pe care și-o însușise la școlile și cursurile de partid pe care le urmărise în anii 1950 îl marcase decisiv pe Romus Dima, deoarece nu îndrăznea să se abată nici cu o iotă de la directivele de partid, arătând, prin vorbă și faptă, că trebuie să fie, după cum afirmase

Nicolae Ceaușescu, „un activist de partid într-un domeniu special”.

În acest sens, unul dintre cei care au lucrat în CIE în perioada mandatului său evocă rigiditatea și dogmatismul lui Dima în următorii termeni:

Maniac în folosirea neechivocă a termenilor politici lansați de secția de propagandă a CC, Dima căuta să imprime acest limbaj de lemn nu numai ofițerilor, ci și rețelei informative din exterior. Consecvent cu acest principiu, a oprit de la editare o carte a unui istoric român stabilit în Argentina care apelase la fondurile DIE pentru publicarea operei sale, autorul neavând posibilități materiale.

Opoziția lui Dima era motivată de faptul că „autorul se încăpățâna să folosească termenul de minorități naționale în detrimentul expresiei de naționalități conlocuitoare, cum edictase secția de propagandă a PCR” 97.

Prin atitudinea pe care a avut-o, șeful CIE și-a atras rapid antipatia multora dintre subordonații săi. Confrunțați cu problemele complexe ridicate de aducerea în țară a unora dintre ofițerii deplin conșpirați aflați în misiune în Occident, presupuși a fi cunoscuți de Pacepa și susceptibili de arestare de către autoritățile din țările-gazdă, ofițerii din Direcția Cadre au cerut sprijinul lui Dima. Răspunsul acestuia ar fi fost năucitor: „Nu de ăștia ne ocupăm noi acum. Lăsați-i în pace. Au dus-o bine acolo unde au fost. Să mai rabde și ei!

Noi trebuie să prindem acum trădătorii dintre noi, asta ne cere Secretarul General... „98.

De altfel, neîncrederea evidentă a noului șef în ofițerii cu state vechi de activitate, bănuți de trădare, a generat măsuri în planul politicii de personal care au subminat și mai mult eficiența CIE. Mai exact, pe măsură ce vechii ofițeri erau retrași de la posturile externe, iar cei din Centrală erau pensionați sau trimiși în alte structuri ale Ministerului de Interne, Dima a adus în CIE oameni de încredere, foști ofițeri responsabili cu învățământul politic în comandamentele de armă din MAPN, cărora le-a încredințat funcții de conducere. Aceștia, la rândul lor, au intervenit pentru angajarea în structurile spionajului românesc a rudelor și prietenilor, prin străvechiul sistem al nepotismului, diluând mult nivelul profesional și rezultatele unității.

Dezastrul managerial a fost completat printr-o altă decizie nefericită: instruirea unor loturi de ofițeri prin cursuri de numai trei săptămâni, menirea acestora fiind de a acoperi golurile create în ambasadele și reprezentanțele economice ale României prin retragerea persoanelor cunoscute sau presupus cunoscute de Pacepa!

Astfel, dacă până la acel moment cursurile de pregătire a persoanelor care plecau în deplasări externe erau fie de șase luni, fie de doi ani, s-a trecut la pregătirea celor care au fost denumiți în mod ironic „spioni-instant”. Instruirea sumară, cu

accent pe consolidarea cunoștințelor de limbi străine și pe „ridicarea nivelului politico-ideologic” (condiție sine qua non pentru prevenirea unor viitoare defecțiuni!), s-a reflectat din plin asupra performanțelor acestor ofițeri. Informațiile obținute astfel au provenit preponderent din surse deschise, iar calitatea lor a lăsat mult de dorit. Penetrările informative, recrutarea unor informatori valoroși sau atragerea la colaborare a unor surse de influență de anvergură au devenit evenimente tot mai rare.

Toate aceste măsuri lipsite de profesionalism, la care s-a adăugat și conflictul tot mai acut dintre Dima și o bună parte a „aparaturii” CIE (mai ales tensiunile dintre șeful CIE și Ion Moț, șeful U.M. 0195 Contrainformații Externe), au convins conducerea Partidului că desemnarea lui Dima nu a fost o alegere fericită, astfel că a fost îndepărtat în august 1980 din funcția de director al CIE. Dima a rămas însă adjunct al ministrului de Interne, până în 8 iulie 1988, când, prin Decretul Prezidențial nr. 106, a fost delegat în funcția de prim-vicepreședinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al județului Călărași. În mod vădit marginalizat, fostul șef al CIE a intrat complet în anonimat după 1990, revenind se pare la vechea sa pasiune - istoria, domeniu în care a mai publicat câteva lucrări. Din informațiile existente, la această oră continuă să locuiască în București, ca un modest pensionar.

Documentele de arhivă accesibile cercetării istorice îndreptăţesc aprecierea lui Gh. Ionescu Olbojan, fost angajat al CIE:

Fire impulsivă şi dictatorială, Romus Dima a făcut mai mult rău decât bine aparatului de securitate dat în administrarea sa de către dictatorul cel mare. Lipsa de maniere şi duritatea cu care căuta să se impună în faţa unor specialişti într-un domeniu pe care el abia atunci îl descifra au stat la baza unor tragedii personale şi a unor anacronisme în activitatea Centrului de Informaţii Externe”.

Altfel spus, Dima a fost o ilustrare perfectă a cuvintelor lui Tacitus: Capax imperii nisi imperasset!⁸⁷

Nicolae Pleşiţă – un factotum al regimului

„Eu n-am avut nicio proptea. Prin forţele mele m-am descurcat. De la cele mai ordinare munci, până la funcţia de general. N-am avut rude importante, n-am avut neamuri la Maglavit. Nimeni n-a pus umărul pentru mine!” 100. Acestea sunt cuvintele prin care Nicolae Pleşiţă, cel care a condus destinele spionajului românesc între 1 septembrie 1980 şi 1 decembrie 1984, îşi rezuma cariera¹⁰¹.

Deşi înlăturarea regimului comunist i-a găsit în viaţă pe cinci dintre foştii şefi ai spionajului românesc, singurul care a acceptat să facă „destăinuiri” mai ample, în interviuri acordate

⁸⁷ Capabil de domnie, dacă nu ar fi domnit! (în lb. lat.).

ziariștilor și în emisiuni televizate, a fost Nicolae Pleșiță. Astfel, încercarea de reconstituire a biografiei acestuia are șansa de a putea compara informații reci ale documentelor de arhivă nu doar cu mărturii ale contemporanilor, ci chiar cu autoportretul pe care subiectul analizei și-l recompune la vârsta senectuții.

La fel ca și predecesorii săi la comanda structurilor de informații externe ale României, Nicolae Pleșiță era un homo, un produs integral al regimului comunist. Născut la 16 aprilie 1929 în satul Noapteș, cătunul Capul Dealului, din apropiere de Curtea de Argeș, Pleșiță susținea, pe bună dreptate, că se născuse „în plină pădure”. Părinții, Gheorghe și Gheorghita, erau țărani săraci și fără educație școlară („tata avea două clase, mama era analfabetă”), care se ocupau cu creșterea vitelor. Averele acestora consta într-o casă cu două camere și 2 ha de pământ.

Nicolae, cel de-al doilea copil al familiei, mai avea o soră, Maria, mai în vârstă decât el cu doi ani, și un frate, Dumitru, mai tânăr cu doi ani. Deci, la fel ca multe alte familii din epocă, familia Pleșiță era o „familie grea”, cu trei copii de vârste apropiate și cu resurse economice minime. Ca urmare a acestei situații, Nicolae a fost obișnuit de mic cu munca. „În timpul vacanței pe când făceam cele patru clase primare, îngrijeam de vitele unui om din comuna mea natală pentru a primi bani, ce îi cheltuiam pentru cărți în cursul

anului”, va scrie ulterior Pleșiță într-o autobiografie.

De la flanela roșie la carnetul de membru al PMR

După ce a urmat cursurile primare ale școlii din satul Noaptes, între anii 1936 și 1940, Nicolae Pleșiță nu a mai avut bani pentru a continua cursurile școlare, astfel încât a fost nevoit să se angajeze în Curtea de Argeș, ca zilier, la încărcat și descărcat lemne de foc și de construcție în vagoanele CFR. Rememorând perioada aceea, Pleșiță relatează dilema cumplită a părinților în următorii termeni: „Tata voia să mă dea la școală mai departe. «Trebuie să vând tot ca să te pot ține la școală numai un an. Ți lași frații să moară de foame?». De aceea m-am dus la fabrica de cherestea” 102.

După un an de muncă grea, mai cu seamă pentru un copil, Pleșiță și-a găsit o îndeletnicire mai adecvată vârstei, muncind în grădina unui cultivator de căpșuni din Curtea de Argeș. În 1942, la numai 13 ani, s-a angajat la o fabrică de prelucrare a lemnului din același oraș, ca operator al unui ferăstrău-circular („circularist”). A lucrat până în 1943, când, din lipsă de materie primă, a fost concediat împreună cu alți muncitori. De nevoie, s-a întors la casa părintească.

A fost șomer până în toamna anului 1944, când a reușit să se angajeze la aceeași fabrică de cherestea. În noul context politic de după 23

august, a intrat în contact cu muncitorii cu orientare comunistă, dar nu s-a angajat în vreo formațiune politică până în anul 1946, când s-a înscris în Tineretul Progresist⁸⁸. Contactul adolescentului cu ideile comuniste este rememorat în formule plastice, valabile pentru foarte multe persoane aflate în situații similare:

Eram muncitor la fabrică. Era imediat după 23 august. Am făcut un steag roșu dintr-o hârtie roșie. De la fabrică știam că ăștia de roșu luptă pentru oameni. Veniseră niște specialiști de la Moroeni-Dâmbovița. Era una, Stela, șefa. Frumoasă...

Eu obișnuiam să iau flanelele de la fete. Toate își vopseau flanelele în roșu. Parcă era un făcut. Pe timpul legionarilor le vopseau în verde. Le luam flanelele roșii și mă îmbrăcam cu ele. De drag. Și mă ia la rost Stela: „Lasă fetele-n pace! Te-ai uitat în oglindă, să vezi cum arăți cu flanele roșie? Arăți ca un comunist!” Era prima dată când auzeam cuvântul. „Ce-i aia?”

„Tu n-ai auzit? Bine, uită ce ți-am zis”.103

În 1947, împlinind 18 ani, Pleșița a devenit membru al partidului comunist, față de care „a arătat mult atașament și dragoste”, participând regulat la ședințe, „unde frământa îndeaproape

88 Tineretul Progresist - organizație înființată în aprilie 1945, cu ocazia Plenarei Comitetului Central al UTC, cu scopul atragerii tuturor tinerilor, indiferent de adeziunea politică (tineri membri ai PSD, PNL-Gh. Tătărescu, PNT-Anton Alexandrescu, Frontul Plugarilor), la platforma comunistă (n. red.).

problemele vieții de Partid”, după cum consemnau documentele vremii¹⁰⁴. Se pare că se bucura și de simpatia colegilor de muncă și de aprecierea „organelor de partid”, astfel că a fost ales președinte al Comitetului de fabrică, responsabil de care „s-a achitat cu conștiinciozitate”.

În toamna anului 1947 a fost desemnat și „responsabil în celula de partid a Resortului Sindical”, iar în februarie 1948 a fost trimis la cursurile de o lună și jumătate ale unei „școli medii sindicale”, care funcționa pe lângă Consiliul Sindical Argeș. După absolvirea școlii a fost ales președinte al Sindicatului „Lemn Forestier” (sic!) din Curtea de Argeș.

Partidul ordonă, Pleșiță se supune: încadrarea în Securitate

La 15 mai 1948 a fost „scos din producție” și numit secretar al Secției Organizatorice a organizației județene UTM Argeș. Perioada petrecută în acest post a fost scurtă, pentru că partidul tocmai proiecta desființarea Siguranței, instituție „de sorginte burgheză”, și căuta oameni de încredere, cu potențial de dezvoltare, pentru a încadra viitoarea Direcție Generală a Securității Poporului (DGSP).

Prin activitatea sa de până atunci, Pleșiță atrăsese deja atenția celor însărcinați cu recrutarea viitorilor angajați ai Securității. Ca urmare, au fost declanșate procedurile standard

de verificare prealabilă a candidatului. La 12 iunie 1948, Biroul Evidență Cadre din organizația județeană Argeș a UTM îi întocmea un referat elogios lui Nicolae Pleșiță, care era prezentat ca „un element cinstit, muncitor și devotat clasei muncitoare”, cu spirit critic și autocritic, preocupat de problemele sociale. Se aprecia că avea „frumoase perspective de creștere” și „poate deveni un bun conducător de mase”.

Deoarece dosarul lui Pleșiță era imaculat, tânărul a fost încadrat la 1 septembrie 1948, prin decizia Direcției Regionale de Securitate Pitești nr. 11.090/1948, ca plutonier de securitate, cu rol de funcționar operativ. Încadrarea a fost confirmată prin Ordinul DGSP nr. 82/11.090 din 13 septembrie 1948, astfel că, de la această dată, plutonierul s-a prezentat la locul de muncă și a fost repartizat la Secția I „Informativă”, condusă de celebrul căpitan Cârnău. Această secție a direcției regionale, structurată pe mai multe birouri, urmărea informativ problemele „politice subversive”, cele legate de minoritățile naționale, ale cultelor și sectelor, dar și pe cele care țineau de aspectele sociale și de aparatul de stat.

În memoria ofițerului evenimentele s-au întipărit astfel: „Eu eram activist la tineret. În 1948, o comisie a Comitetului Central al partidului recruta oameni pentru înlocuirea Siguranței. «Trebuie și așa să mergi în armată. Intri aici, stai doi-trei ani și pleci...». Și n-am mai plecat. Îmi

plăcea” 105. Și, după cum au confirmat evenimentele, chiar i-a plăcut!

În 14 septembrie 1948, plutonierul de securitate de numai 19 ani depunea jurământul în fața colonelului Mihail Nedelcu, șeful Direcției Regionale de Securitate Pitești, angajându-se să apere Republica Populară Română împotriva „dușmanilor din afară și dinăuntru”.

Odată îndeplinită această formalitate, în cadrul Secției I lui Pleșiță i s-a încredințat problema „partide politice de opoziție”. Deși pus în fața unui domeniu de activitate nou și complex, proaspătul subofițer, care nu avea nici măcar serviciul militar îndeplinit, a dovedit o bună capacitate de adaptare, inteligență și simț practic, reușind o integrare rapidă. După propria sa mărturie, „am învățat meserie de la Ionescu Nicolae, zis Tocană, un comisar care fusese în Siguranță, dar păstrat și după 1948, când s-a înființat Securitatea. El a învățat meserie de la siguranțiști și se ocupa de informații interne. Mi-a oferit o cărticică despre activitatea de siguranță de până în 1944 și după. De aici am învățat cum se punctează și se recrutează un informator” 106.

Eforturile făcute pentru „a fura meseria” nu au trecut neobservate de către superiori, care au consemnat în mod elogios activitatea neofitului. Într-o „Notă de carnet”, datată 15 decembrie 1948, șeful lui Pleșiță, cpt. Cârnău, nota:

...a fost inițiat în munca de șef de problemă⁸⁹ a partidelor de opoziție, unde a dat dovadă de un viu interes, depunând muncă și perseverență pentru a cuprindele cunoștințele profesionale, lucrând obișnuit peste orele de program 1 - 3 ore. Și-a însușit foarte mult din munca de birou, dând dovadă de pricepere, iar în acțiunea informativă a dat dovadă de discernământ în culegerea și căutarea informațiilor, precum și în recrutarea informatorilor în obiectivele ce le avea de urmărit. Energic, curajos, hotărât și devotat cauzei clasei muncitoare, inteligent.

Aceste aprecieri păreau a fi unanime în cadrul direcției regionale de securitate, dacă luăm în considerare cele consemnate în „Foaia calificativă pe anul 1948, de la 13 septembrie 1948 până la 31 decembrie 1948”. În acest document, șefii ierarhici se întreceau în gratularea lui Pleșiță și în enumerarea calităților sale: „ținută corectă” „foarte ordonat” „energic și cu curaj” cu „putere de muncă, fiind perseverent”, „inteligent”, „disciplinat și bun executant al ordinelor”, cu „nivel politic” și care „poate împlети politicul cu profesionalul”. Concluzia directorului Mihail Nedelcu venea de la sine: „foarte bun, merită a fi

89 Șef de problemă era ofițerul de securitate care coordona activitatea unei structuri organizatorice care monitoriza o anumită „problemă” din aria de interes a Securității: „culte-secte”, „naționaliști germani”, „bande”, „tineret studios”, „justiție”, „sănătate” etc. Spre deosebire de șeful structurii (birou, secție, serviciu), șeful de problemă nu avea un spor salarial special pentru activitatea sa.

avansat în gradul de plutonier major de securitate" 107.

Evoluția viitoare a tânărului subofițer a dovedit că șefii săi nu s-au înșelat în aprecierile lor. Datorită rezultatelor obținute „pe linia manistă (combaterea grupării național-țărăniște conduse de Iuliu Maniu - n. red.)” Pleșiță a fost avansat la gradul de plutonier-major în data de 23 august 1949 și decorat cu Medalia Muncii, fiind apreciat drept „unul dintre cei mai buni șefi de problemă din cadrele Direcției Regionale”.

Inteligența șefului de problemă este probată și de faptul că a înțeles rapid că numai rezultatele profesionale și o conduită ireproșabilă în societate nu sunt suficiente pentru a-i asigura ascensiunea. Ca urmare, deși era unanim recunoscut cu „un nivel politic ridicat”, Pleșiță s-a arătat permanent interesat de perfecționarea sa: „citește mult material de partid și și-l însușește în bune condiții, participă la viața de partid, prin discuții și dezbaterile diferitelor probleme ce se pun”. O asemenea atitudine a îndreptățit numirea sa ca „responsabil al Grupei I din organizația de bază a DISP Pitești”, funcție în care și-a păstrat bunele obiceiuri („timpul liber îl întrebuințează pentru cetirea materialului de partid”, scria în documentele de partid ce îl priveau pe Pleșiță).

Un tânăr ofițer promițător; dar cu o soție... suspectă îmbinarea strălucită dintre „profesional” și „politic” i-a adus lui Pleșiță o înaintare „la

excepțional”, astfel că, la 1 februarie 1950, acesta a intrat în corpul ofițerilor, odată cu primirea steluței de sublocotenent pe epolet! Ca funcție, a rămas tot „șef de problemă”, dar, în scurt timp, i se va încredința conducerea efectivă a unui birou, fapt ce, după cum constatau șefii săi, i-a imprimat „o ușoară tendință de îngâmfare”.

Odată devenit ofițer, Pleșiță se înscrie la cursurile serale de marxism-leninism ale Universității de partid de pe lângă Regionala PMR Argeș, unde se remarcă rapid ca „un tovarăș silitor și bun”. În paralel, în perioada 28 decembrie 1949 – 30 iunie 1950, a urmat un curs de pregătire militară, organizat de DISP Pitești, participând la 11 din cele 13 ședințe, „dându-și tot interesul de a-și însuși tehnica și practica militară”.

După numai o lună de la încheierea cursului, în 31 iulie 1950, sit. Nicolae Pleșiță solicita aprobarea șefului DISP Pitești pentru a se căsători cu plutonierul Maria Raicu, din aceeași direcție regională. Tânărul ofițer o cunoscuse în cadrul Secției I, unde aceasta lucra ca dactilografa și a păstrat legătura și după mutarea ei la Secția Secretariat, ca șefa a Biroului „Fișe și arhivă”. Descoperindu-și „afinitățile electice” (și Raicu Maria era „atașată partidului și instituției din care face parte” și încerca „a se pune bine cu cei mari”, după cum consemna o caracterizare), cei doi au hotărât să se căsătorească, fără a intui că

verificările ulterioare le vor periclita cariera. Unele probleme din trecutul Mariei Raicu au fost sesizate imediat după demararea investigațiilor, astfel că, deși „aparatul politic regional” s-a declarat de acord, aprobarea căsătoriei de către DGSP a întârziat mult. Totuși, problemele vor răbufni cu putere abia după mai mulți ani.

Maria Raicu se născuse la 4 aprilie 1927, în comuna Dolhasca (jud. Suceava) și avea ca studii patru clase de liceu comercial. După ce a muncit ca funcționară a Ocolului Agricol din comuna natală în perioada 1943 - 1944, a fost evacuată din calea Armatei Roșii, astfel că, din 1944 până în 1946, a lucrat ca secretară-dactilografa la primăria comunei Cetățeni (jud. Argeș).

Investigațiile au scos la iveală că în acea perioadă primarul comunei era Gheorghe Purnichescu, proprietar al filaturii „Musceleanca” și membru al PNL-Brătianu. Mama Mariei Raicu, de profesie funcționară la CFR, avea și ea simpatii liberale, participând alături de fiica sa și de Gheorghe Purnichescu la unele întruniri ale partidului. Se pare chiar că votase în noiembrie 1946⁹⁰ cu această formațiune politică. Ba, mai

90 La alegerile generale din 19 noiembrie 1946 au participat Blocul Partidelor Democratice (alcătuit din PCR, Frontul Plugarilor, PSD, MADOSZ, Comitetul Democrat Evreiesc, PNL-Tătărescu, PNT-Anton Alexandrescu), PNT, PNL, PSD Independent ș.a. Rezultatele oficiale au fost: BPD - 84,10%, PNT - 7,7%, Uniunea Populară Maghiară - 7%, PNL - 0,72%, Partidul Democrat Țărănesc-dr. N. Lupu - 0,48%. Există însă întemeiate suspiciuni că alegerile au fost falsificate, în favoarea celor care le-au câștigat (n. red.).

mult, se zvonea că între Maria Raicu și Gheorghe Purnichescu s-ar fi înfiripat chiar o idilă sentimentală.

După triumful comuniștilor în alegeri și după evenimentele politice ale anului 1947, situația familiei Purnichescu a devenit tot mai nesigură. Naționalizarea filaturii la 11 iunie 1948 a reprezentat actul care l-a determinat pe Gh. Purnichescu să fugă în munți, intuind iminența arestării. Decizia a fost luată în cadrul unei consfătuiri ținută la domiciliul fostului primar, la care, potrivit informațiilor Securității, mai participaseră: colonelul Gheorghe Arsenescu⁹¹, Nicolae Enescu, fost deputat liberal, Ion Constantinescu, membru marcant al PNL, Ioan Purnichescu, fratele lui Gh. Purnichescu, Constantin și Gheorghe Greculescu, „moșieri și fabricanți”, Pimen Bărbieru, stareț al schitului din comuna Cetățeni, și Petre Cojocar, „fost ofițer în armata burgheză”. După refugiarea în munți, frații Purnichescu au fost semnați în „banda Arsenescu-Arnăuțoiu”⁹². Așadar, era vorba de o

91 Gheorghe Arsenescu (1907-1962) - colonel al armatei române care a condus o mișcare de rezistență anticomunistă în România, în anii 1950. Prins de Securitate (1961), a fost executat la închisoarea Jilava în 1962.

92 Banda Arsenescu-Arnăuțoiu, cunoscută sub numele de „Haiducii Muscelului”, a fost un grup de rezistență anticomunistă din zona fostului județ Muscel. Liderul grupului era locotenentul Toma Arnăuțoiu, sprijinit de fratele său, Petre, și de colonelul Arsenescu. Grupul a fost susținut activ de mai bine de 100 de persoane, printre care Elisabeta Rizea. Prinși în mai 1958, Toma și Petre au fost executați în noaptea de 18 spre 19 iulie 1959, la penitenciarul Jilava

legătură cu un „dușman al poporului” înverșunat!

Gheorghe Purnichescu a fost arestat în februarie 1951 și în timpul anchetei a mărturisit, printre altele, că a avut relații cu Maria Raicu din 1944 până în 1946, întâlnind-o ultima oară în anul 1947, dar a subliniat că aceasta nu a știut nimic de încadrarea sa într-o organizație subversivă în vara anului 1948.

Cu toate acestea, un raport de investigații din 9 iulie 1952, referitor la soția lui Pleșiță, consemna în mod expres: „atât sus-numita, cât și mama ei au fost în strânse legături de relații și prietenie cu un dușman al regimului nostru democrat, anume Gh. Purnichescu și familia acestuia, precum și cu alți politicieni ai mișcării liberale”.

De la o astfel de concluzie și până la îndepărtarea din rândul cadrelor Securității nu mai era, uneori, decât un pas. Soarta lui Nicolae Pleșiță a fost însă alta! Pe de altă parte, informația referitoare la trecută idilă dintre Maria Raicu și Gheorghe Purnichescu poate constitui o „cheie” pentru descifrarea zelului depus de Nicolae Pleșiță în lichidarea „bandelor” din zonă, implicarea deosebită a acestuia fiind, de altfel, remarcată de superiori! Merită reținut și faptul că în anul 1955, invocând probleme de sănătate, soția lui Pleșiță a renunțat la serviciu, pentru a deveni casnică. Este posibil ca la această decizie

să fi contribuit verificările tot mai aprofundate ale serviciilor de cadre care au scos la iveală că un frate al Mariei Raicu, membru al „Frățiilor de Cruce”, fusese condamnat în 1941 la doi ani de închisoare pentru participarea la rebeliunea legionară. De asemenea, trebuie luat în calcul că la 3 martie 1955 s-a născut copilul lor, Damian, ceea ce este posibil să fi influențat decizia soției lui Pleșiță de a renunța la serviciu.

Revenind la parcursul profesional, trebuie să consemnăm că la 23 august 1950 a urmat o nouă avansare „la excepțional”, Nicolae Pleșiță devenind locotenent. În scurtă vreme, înaintarea în grad a fost urmată și de o promovare în funcție, întrucât la 1 februarie 1951 Pleșiță a fost numit șef de secție (Secția a III-a), cu delegație, la Direcția Regională de Securitate Arad. La noul loc de muncă, ofițerul s-a dovedit „ambitios și perseverent”, reușind să câștige „autoritate atât în colectivul său de muncă, cât și față de personalul direcției regionale”. Totodată, șefii săi consemnau și „o tendință accentuată de orgoliu și înfumurare”.

Activitatea în regiunea Arad a fost de scurtă durată, căci, în 20 ianuarie 1952, soții Pleșiță au fost mutați, la cerere, din cadrul Direcției Regionale de Securitate Arad la Direcția Regională de Securitate Vâlcea. Cererea celor doi se întemeia pe necesitatea ca doamna Pleșiță să poată beneficia de un climat mai favorabil,

întrucât avea unele probleme de natură medicală, iar medicii din cadrul DGSS îi indicaseră regiunea Vâlcea. Evident, nu poate fi exclusă varianta ca familia Pleșiță să fi dorit revenirea către localitatea natală, mai ales că stagiul la Vâlcea va fi unul scurt.

Deși a lucrat numai trei luni (februarie-mai 1952) la DIS Vâlcea, ca șef al Biroului VII, Nicolae Pleșiță a fost, și de această dată, remarcat de către șefii săi. În foaia de notare, aceștia au consemnat că „nivelul de pregătire profesională al tovarășului este dezvoltat și are cunoștințe suficiente pentru a putea face față și altei munci, mai mari”, iar „în ceea ce privește ura față de dușmanul de clasă și devotamentul față de regim, tovarășul posedă aceste calități și le aplică în practică în orice moment”.

Din iunie 1952, Pleșiță a revenit „la baștină”, fiind transferat la Direcția Regională de Securitate Pitești, ca șef de secție. Probabil că întoarcerea sa nu a fost pe placul tuturor, căci reluarea unor investigații referitoare la trecutul soției sale coincide cu acest transfer. Oricum, aprecierea de care se bucura tânărul locotenent în ochii șefilor a făcut ca semnele de întrebare din dosarul de cadre al soției să nu lezeze asupra carierei sale.

De la practică la teorie și...

Rezultatele pe care le-a obținut în lupta cu „dușmanul de clasă” din zona Argeșului l-au impus din nou pe Pleșiță printre colegii săi, astfel că,

după numai un an, a fost înaintat la gradul de locotenent-major (23 august 1953), fiind totodată recomandat de superiori pentru un transfer la Direcția Cadre din Ministerul Securității Statului. În septembrie 1953 a fost mutat la Direcția Cadre, unde, după o scurtă perioadă de evaluare a potențialului și a calităților sale „pedagogice”, a fost numit, la 28 octombrie, șef al secției pentru pregătirea de specialitate a cadrelor prin învățământul organizat în unități. Astfel, la 24 de ani, fără alte studii civile decât cele elementare, Pleșiță devenea „profesor clasa 22” și își instruia colegii asupra tacticii și strategiei luptei cu „dușmanul de clasă”!

În relatările sale memorialistice, acest episod este redat, ca de obicei, în termeni bombastici:

Am lucrat în 1953 - 1956 în Ministerul de Interne în problema procesului de învățământ și am pus problema pregătirii aparatului. Am făcut un proiect de ordin ca să-i „alfabetizăm”, îi obligam să-și completeze studiile până la nivel de facultate. Generalul Pius Covaci era șef de direcție pe țară la filaj și investigație¹⁰⁸. N-avea decât patru clase. Fusesse miner. I-am prezentat proiectul de ordin șefului de cadre, Alexandru Demeter¹⁰⁹, care a făcut pușcărie cu tatăl lui Pacepa. Demeter trebuia să ia

semnătura de la Drăghici. Venea septembrie și ordinul nu mai ieșea. „I-am zis de șapte ori. Nu

găsește hârtiile, îmi spune Ady. Du-te și tu, că te simpatizează". „Tovarășu' Demeter, bate la ușă școala..." Fusesse forjor, cu trei clase. „Nu-l găsesc, mă. Caută-l și tu". Și-mi arată casa de fier. Când am deschis casa de fier, s-au rostogolit hârtiile și dosarele peste mine. Să leșin, nu alta! „Ne mănâncă câinii!" „Ce ziseși, mă? Ce făcuși?" M-a umflat râsul, că nici atunci nu mă puteam abține. Am găsit ordinul, i l-am pus în mapă: „Să-l dați mâine tovarășului Drăghici!" Drăghici a semnat, deși avea patru clase primare și trei la ucenici. Conform ordinului, trebuia să învețe și el, dar n-a vrut neam.¹¹⁰

După cum se vede, Pleșiță vorbește de pe poziția unui om cu studii aprofundate, deși, la vremea respectivă, nici el nu avea, ca studii civile, decât patru clase! în ceea ce privește ordinele cu privire la completarea studiilor de către ofițerii MAI, situația este reală, în această perioadă Alexandru Drăghici insistând în mod repetat ca ofițerii să-și îmbunătățească pregătirea de cultură generală.

Pentru a veni în ajutorul acestora, au fost organizate cursuri pe lângă școlile Ministerului învățământului, dar foarte repede a ieșit la iveală faptul că „setea de învățătură" a ofițerilor era la cote de avarie. După cum se consemna într-un ordin al ministrului din 24 martie 1956, „slaba frecvență la cursuri se datorează în mare măsură atitudinii de chiul a multor ofițeri – ei lipsind și de

la învățământul de stat și de la învățământul de partid – precum și lipsei de control din partea șefilor de direcții, care nu se preocupă de această problemă”. În plus, „materile predate până în prezent sunt însușite în foarte mică măsură de către cursanți, deoarece aceștia se limitează numai la-orele de consultații, fără a mai studia și individual”, fapt ce-l făcea pe Alexandru Drăghici să conchidă:

Această stare de lucruri este intolerabilă. Trebuie să se înțeleagă că pregătirea culturală a cadrelor Ministerului Afacerilor

Interne este una dintre condițiile principale care contribuie la îmbunătățirea calitativă a muncii organelor noastre.¹¹¹

Pentru a se îndeplini această cerință, în perioada următoare au fost emise mai multe ordine de ministru cu privire la completarea studiilor, iar în 1962 s-a elaborat chiar Hotărârea nr. 305 a CC al PMR și a Consiliului de Miniștri al RPR, însoțită de un regulament de aplicare, cu privire la completarea studiilor medii de cultură generală și completarea studiilor superioare de către ofițerii MAI.

Care a fost rolul real jucat de Pleșiță în vastul program de completare a studiilor ofițerilor, care s-a întins până la începutul anilor 1970, este greu de stabilit. Cert este însă că, și la noul loc de muncă, Nicolae Pleșiță „a muncit cu răspundere și perseverență”, fiind apreciat de superiori (a fost

înaintat la gradul de căpitan la 23 august 1956), dar se pare că mirajul capitalei și al unui loc de muncă în minister nu l-a atras prea mult. Ca urmare, a acționat de așa manieră încât să poată reveni la „dragostea dintâi” - Direcția Regională de Securitate Pitești.

De la „bandiții din munți”, iredentista din universitate

La 1 ianuarie 1957 demersurile i-au fost încununate de succes, fiind promovat adjunct al șefului Direcției Regionale de Securitate Pitești, funcție în care „și-a adus un însemnat aport (sic!) la depistarea bandelor”, dovedind „curaj și spirit de sacrificiu” în identificarea și arestarea membrilor grupărilor Șerban-Voican⁹³ și Arnăuțoiu.

Un astfel de cadru de nădejde trebuia valorificat: căpitanul Nicolae Pleșiță a fost propus pentru cursul superior de informații de la Moscova! Dar, încă o dată, invidiile colegiale au ieșit la iveală: în 30 august 1958, o anonimă, semnată „un luptător al statului nostru”, ajungea pe masa ministrului de Interne Alexandru Drăghici. Ce-i drept, căpitanul trebuie să fi avut dușmani, căci „manifestă tendințe de îngâmfare și

93 Grupare de rezistență anticomunistă Șerban-Voican, activă în nordul județelor Muscel și Argeș (zona Capul Piscului), condusă de Ion Șerban (1922-1958), electrician, și Ion Voican (1912-1985), funcționar. Șerban a fost arestat și condamnat la moarte. Voican a fost condamnat la închisoare pe viață, după care pedeapsa a fost comutată la 25 ani de muncă silnică; a fost eliberat în anul 1964 (n. red.).

adreasează unor subordonați epitete jicnitoare (sic)", după cum consemna un referat de cadre.

În cuprinsul scrisorii îi erau aduse cpt. Nicolae Pleșiță, locțiitor al directorului Direcției Regionale Pitești, grave acuze, în măsură nu doar să împiedice trimiterea acestuia la studii în URSS, cum își propunea în mod vizibil expeditorul, ci chiar să pună sub semnul întrebării calitatea de ofițer de securitate a acestuia. Mai exact, Pleșiță era acuzat că „prin anii 1939 - 45” a făcut „o școală de străjeri”, „cu care ocazie de foarte multe ori prin diferite localuri publice, prin cântecele depuse (sic!) în cor și personal și în special în bisericile din Curtea de Argeș, aducea mari elogii regimului lui Antonescu și guvernului său, precum și lui Antonescu și regelui Mihai”. Mai mult, Pleșiță, chiar și când era „în vârstă de peste 18 - 19 ani”, „mergea în mod regulat la biserică, participând la cântece bisericești care lăudau guvernul și partidele trecutului”, manifestându-și astfel „dragostea și atașamentul față de acestea”. Pentru a întregi „portretul”, delatorul anonim menționa că ofițerul de securitate intervenise într-o anchetă derulată de organele de miliție asupra unui unchi și văr de ai săi, acuzați că omorâseră un consătean!

Spre norocul lui Pleșiță, verificarea acestor informații a fost încredințată unor ofițeri de securitate ceva mai familiarizați cu istoria „Străjeriei”, cu cronologia guvernelor României și

cu biografia căpitanului incriminat! Investigațiile efectuate pe teren au confirmat apartenența la organizația „străjerilor”, învățătorul lui Nicolae Pleșiță amintindu-și că „l-a făcut străjer” în perioada 1937 - 1938 și că era „unul dintre bunii elevi la învățătură” în plus, știind dificultățile financiare ale familiei, învățătorul i-a oferit elevului său de 8 - 9 ani un costum de străjer, pe care să-l poarte atunci când venea la școală.

În ceea ce privește presupusele „cântece bisericesti care lăudau guvernul”, oricât i-au chestionat ofițerii de securitate pe cei care l-au cunoscut pe Nicolae Pleșiță în acea perioadă, nimeni nu a confirmat așa ceva. În cazul unchiului și vărului său, arestați și anchetați pentru uciderea unui vecin, verificările au arătat că Pleșiță nu numai că nu a intervenit, dar a refuzat chiar să-l primească pe fratele său, care intenționa să discute cu el despre unchiul lor, transmitând, în schimb, organelor de miliție „să-și facă datoria fără niciun fel de menajamente”. Mai mult, cu acea ocazie a ieșit la iveală că, într-o altă împrejurare, Pleșiță și-a denunțat un văr care deținea ilegal o mașină de scris!

Odată trecut și acest hop, în septembrie 1958 Pleșiță a plecat la studii la Facultatea Specială de pe lângă Școala Superioară a Comitetului Securității de Stat (KGB) al URSS, făcând parte dintr-un lot de 79 de ofițeri, în frunte cu g-ral-mi. Evghenie Tănase¹¹². Referitor la acest episod, el

își amintea că ofițerii de securitate „... erau trimiși să studieze la ruși, cum îi trimit astăzi la americani, la francezi, la nemți. (...) Am fost și eu nouă luni la un curs la Moscova, la fosta universitate «Lumumba» 113. Oamenii au fost trimiși, nu s-au dus de capul lor, și erau cadrele cele mai bune” 114.

Referitor la „specializarea” în Uniunea Sovietică, documentele oficiale consemnează sec: „la cursurile de specialitate de la Moscova, ofițerul a depus eforturi pentru însușirea materiei predate și a obținut rezultate bune și foarte bune”.

Întors în țară, Pleșiță „a muncit cu tragere de inimă pentru îmbunătățirea muncii profesionale din cadrul regiunii”, participând „activ la unele anchete și recrutări” dar și la „întocmirea lecțiilor, la predarea seminariilor”, astfel încât Pavel Constandache, șeful direcției regionale, îl aprecia la 25 iulie 1961 drept „un ofițer de nădejde, un om muncitor și un bun tovarăș” În același an, cpt. Nicolae Pleșiță a absolvit „cursurile școlii medii fără frecvență clasa a IX-a”, obținând „rezultate bune și foarte bune”, fiind apreciat drept „un exemplu pentru ceilalți cursanți”, deoarece era disciplinat și trata „cu seriozitate problema pregătirii școlare”. La 23 august 1961 Pleșiță intra în rândurile ofițerilor superiori, primind pe epolet steaua aferentă gradului de maior.

Un astfel de „element de valoare” trebuia recompensat pentru eforturile depuse: la 1

ianuarie 1962 a fost promovat în funcția de șef al Direcției Regionale de Securitate Cluj. Din documentele studiate reiese că a fost ultima oară când „piatra de moară” de la dosar (trecutul soției) i-a dat emoții lui Pleșiță. Referatul întocmit de Secția Cadre din Direcția Organizatorică a CC al PMR, piesa decisivă în procesul avansării ofițerului, consemna: „deși soția tov. Pleșiță în trecut a avut o atitudine necorespunzătoare și are unele rude cu probleme deosebite, ținând seama de rezultatele bune obținute, dovedind atașament față de partid, Secția de Cadre a CC al PMR consideră că [ofițerul] corespunde pentru funcția propusă” 115.

În noua funcție, Pleșiță s-a distins mai cu seamă prin monitorizarea iredentismului maghiar, împotriva căruia a acționat „cu curaj și hotărâre pentru prevenirea activității unor elemente dușmănoase”, dar și prin reevaluarea și redimensionarea rețelei informative a aparatului din subordine. Potrivit propriilor mărturii, „am luat niște măsuri de reducere maximă. Relațiile cu oamenii din rețea erau menținute permanent. (...) îi luam din clasa a X-a. Fiecare clasă trebuia să aibă câte un informator. De la liceu ajungeau la facultate. În fiecare an de studiu trebuia să ai cel puțin un informator. Altfel, nu aflu de studenții lui Balogh¹¹⁶”. Meritele șefului de direcție au fost răsplătite prin două înaintări în grad: la 23 august 1964, Pleșiță a devenit locotenent-colonel, iar

peste numai doi ani a fost înaintat, „la excepțional”, colonel „plin”.

Aflat într-unul dintre cele mai mari centre universitare și în y relații „de serviciu” cu rectorul Constantin Daicoviciu⁹⁴, Pleșiță s-a gândit că o nouă „completare de studii” i-ar prinde bine, astfel că, după ce absolvă liceul în anul 1963, se înscrie în 1964 la cursurile Facultății de Istorie-Filozofie, pe care le-a absolvit cu brio în 1970. Dincolo de relația profesor „student”, se pare că între cei doi s-au creat niște legături speciale, astfel încât, după trei decenii de la absolvirea facultății, la întrebarea „pentru cine ați avut cea mai adâncă recunoștință?”, Pleșiță răspundea: „Pentru Constantin Daicoviciu. El mi-a făcut cea mai semnificativă educație patriotică” 117. Cu altă ocazie, același Pleșiță relatează: „Mă vedeam la Cluj cu Constantin Daicoviciu. Mergea cu toiagul cu noi, la vânătoare. Avea niște expresii românești vechi. Și-l întreabă Maxim Berghianu, primul-secretar de la Cluj: «Totuși, de unde vă inspirați?». «Din Biblie, domnule, iau expresiile cele mai autentice!». Intelectualii au rămas pentru mine tot ce are națiunea mai bun”.

Un „bodyguard” improvizat

După un cincinal de la numirea sa în funcția de director al „regionalei” Cluj, Nicolae Pleșiță a

94 Constantin Daicoviciu (1898-1973) - istoric, membru al Academiei Române (din 1955), rector al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1959-1968) (n. red.).

fost adus din nou la „centru”, fiind numit, la 14 februarie 1967, șef al Direcției a VI-a Paza Demnitarilor¹¹⁸. Se deschidea, astfel, o perioadă care s-a întipărit în culori sumbre în memoria ofițerului: „din cei 42 de ani de activitate în cadrul serviciului de informații, cincinalul cât am fost comandantul Direcției de Securitate și Gardă a fost cel mai negru”. Totuși, urcarea unei noi trepte ierarhice însemna, de fapt, nu doar un plus în plan simbolic și deschiderea unor noi oportunități, ci și o creștere cu aproape 25% a veniturilor ofițerului: de la 3.950 de lei, cât câștiga ca șef de direcție regională, în noua funcție Pleșiță încasa 4.860 de lei. Tot atunci a intrat în rândul generalilor, banala vipușcă devenind un lampas⁹⁵ dublu: la 23 august 1967 Nicolae Pleșiță, în vârstă de 38 de ani, primea gradul de general-maior!

În pofida schimbării de profil și aducerii sale printre maimarii Securității, Pleșiță nu a părut vreo clipă a fi complexat de importanța noii sale misiuni. În această funcție a acționat cu aceeași dezinvoltură, încercând să se evidențieze din nou:

am vrut să reformez Direcția de Securitate și Gardă. Găsisem acolo regulamentul lui Bucikov, un rus KGB-ist infiltrat la noi pe post de adjunct al serviciului¹¹⁹. În regulamentul lui se spunea că un ofițer de securitate și gardă „trebuie să fie tuns

⁹⁵ Lampas - fâșie de postav, panglică sau șnur care era cusută pe partea exterioară, în lungimea pantalonilor, la anumite uniforme (n. red.).

exemplar, ca un ostaș sovietic". Am aruncat regulamentul lui Bucikov, pe care nu-l mai prinsesem în funcție. Uniforma devenise tot rusească. Am cerut reforma gărzii până la desprinderea de Ministerul de Interne¹²⁰.

Așadar, dacă ar fi să dăm crezare acestor alegerii, Pleșiță propunea, avantla lettre, înființarea Serviciului de Pază și Protecție de astăzi!

În limbajul oficial al documentelor Securității inițiativele lui Pleșiță sunt consemnate astfel:

având o bună pregătire și o bună experiență în muncă, a reușit să întreprindă unele măsuri corespunzătoare, îndeosebi pe linia asigurării activității de securitate și gardă în timpul deplasărilor conducerii de partid și de stat în țară și în străinătate și a pazei sediilor și a altor obiective de importanță deosebită.

În noua funcție, Pleșiță a izbutit să se facă remarcat, dinamismul și energia de care dădea dovadă reușind să-l impună ca pe o persoană indispensabilă în buna derulare a unor operații. De altfel, se pare că și-a luat foarte în serios misiunea de „cerber” al înaltelor personalități, participând la cursurile și antrenamentele moderne prin care șeful CSS, Ion Stănescu, încerca să transforme Securitatea într-un serviciu de informații modern și eficient. În perioada 1-28 iunie 1969, g-ral-maior Nicolae Pleșiță a urmat „Cursul scurt de pregătire de luptă” de la Bran

(seria a II-a). Foaia calificativă consemna performanțele atinse: „trage foarte bine cu armamentul din dotare”, „rezolvă foarte bine situațiile tactice”, „execută corect exercițiile libere la gimnastică” și „este foarte rezistent la eforturi fizice”. Și în privința abilităților tehnice, Pleșiță se prezenta mai mult decât onorabil. Astfel, la capitolul „pregătire T.O. și foto”, se consemna că acesta „cunoaște foarte bine tehnica din dotare și lucrează independent”. De asemenea, cunoștea foarte bine conducerea și tehnica auto, precum și „tehnica călăriei”.

Implicarea și devotamentul manifestat în timpul misiunilor de securitate și gardă nu au trecut neobservate, nici de către Nicolae Ceaușescu, nici de către unele personalități străine care ne-au vizitat țara. În timpul vizitei sale din 14 - 18 mai 1968, generalul Charles de Gaulle i-a acordat lui Nicolae Pleșiță o distincție din partea Poliției Generale a Republicii Franceze. Pentru măsurile speciale luate după declanșarea revoltelor de la Paris, de Gaulle l-a numit Comandor al Legiunii de Onoare, decorația fiindu-i înmănată personal de către președintele francez¹²¹. De altfel, potrivit unor martori oculari, acesta a părut extrem de încântat de modul în care i s-a asigurat securitatea personală.

Pentru derularea impecabilă a vizitei, Pleșiță a primit în 21 mai 1968 și „mulțumiri prin ordin” din partea șefului CSS.

Aprecierea de „cincinal negru” își are originea în starea de tensiune pe care o provoca asigurarea securității lui Nicolae Ceaușescu în timpul deplasărilor, mai ales în străinătate. În condițiile în care Pleșiță se număra printre cei convinși că moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost provocată de sovietici, prin iradiere, pare de înțeles obsesia lui de a dota unitatea pe care o conducea cu dozimetre, mijloace tehnice de analiză a produselor alimentare, de asigurare a protecției toxicologice etc.

În pofida eforturilor sale, în acest interval Pleșiță s-a văzut pus în situații mai mult decât delicate. Astfel, cu prilejul sesiunii jubiliare a Marii Adunări Naționale din august 1968, un cetățean a pătruns în Sala Palatului cu 12 ore înainte de începerea ședinței solemne, fără a fi depistat, și apoi l-a acostat pe Nicolae Ceaușescu pentru a-i înmâna o scrisoare. Un caz asemănător s-a petrecut și în timpul unei ceremonii la Monumentul Eroilor luptei pentru libertatea patriei, pentru socialism, din actualul parc Carol I, fapt ce i-a făcut pe unii „tovarăși din conducerea superioară de partid” să-și manifeste „nemulțumirea pentru felul în care se îndeplinesc misiunile de asigurare a securității personale a conducerii de partid și de stat”.

Momentele tensionate nu au lipsit, inclusiv din cauza unor probleme survenite în timpul „zborurilor de importanță excepțională”

(Ceaușescu avea deja „antecedentul” prăbușirii aeronavei IL-14 pe aeroportul Vnukovo, la 4 noiembrie 1957⁹⁶!). De asemenea, incidente mărunte creau, uneori, tensiuni uriașe.

Astfel, Pleșiță își amintea că în timpul unei vizite în Vietnam fuseseră avertizați de gazde că în camere puteau pătrunde șopârle inofensive, care erau tolerate pentru că se hrăneau cu țânțari. Nefiind avertizat de ofițerii de gardă, Ceaușescu ar fi avut un șoc intrând în cameră și dând peste reptilă: „«Cum v-ați îngrijit voi de securitatea mea?», îl întrebă el pe unul dintre ofițeri. «Tovarășe secretar general, am și eu șopârle în cameră!», am încercat să-l îmbunez. «Păi, ce, mă, tu ești Ceaușescu?», sare Leana spre mine. M-am simțit îngrozitor” 122.

Notarea de serviciu pe intervalul 1 iulie 1970 – 30 noiembrie 1971 consemna că „au continuat să existe situații când unii cetățeni au înmănat scrisori conducerii de partid”, iar cu ocazia zilei de 1 mai 1971 „un element periculos a reușit să pătrundă în perimetrul tribunei oficiale pentru a se adresa unor tovarăși din conducerea de partid și de stat”.

96 în 4 noiembrie 1957, avionul care transporta în URSS delegația Partidului Muncitoresc Român la manifestările prilejuite de aniversarea Revoluției bolșevice din 1917 s-a prăbușit pe aeroportul Vnukovo. în urma accidentului au decedat Grigore Preoteasa și trei membri ai echipajului sovietic. Chivu Stoica, Nicolae Ceaușescu, Alexandru Moghioroș, Leonte Răutu și alții au scăpat însă cu viață (n. red.).

S-au luat măsuri pentru eliminarea unor astfel de posibilități, ceea ce s-a reușit doar parțial, întrucât notarea de serviciu pentru perioada 1 noiembrie 1971 - 30 decembrie 1972 consemna că „în ultimul timp s-a constatat în activitatea unității o anumită rămânere în urmă în aplicarea unor procedee de muncă și în dotarea și folosirea mijloacelor tehnice speciale”.

La toate acestea se adăugau „intrigile de la curte”, mai-marii ministerului temându-se de orice „lup tânăr”, dornic de afirmare: „A, a, al Pleșiță se vrea ministru! De aia umblă el la reglementări, ca să se separe de noi!” în plus, intimitatea creată, inevitabil, între „bodyguard” și secretarul general al partidului ridica automat suspiciunea colegilor că acesta îi „turna” șefului cel mare! De altfel, singur recunoștea: „eu eram aghiotantul lui Ceaușescu, înfipt tare la vârf. (...) Dacă eram turnător, îi aranjam pe toți. Dar eu nu spuneam nimic nimănui”.

Totodată, firea lui Pleșiță („eram bășcălios”, își amintea la bătrânețe) era de natură să stârnească destule aversiuni în rândul colegilor și al subordonaților (un referat de cadre întocmit de col. Ioan Pateșan, în iulie 1967, reținea faptul că ofițerul „este ironic, folosește expresii necorespunzătoare în relațiile de muncă, iar uneori exagerează lipsurile din activitatea subordonaților”).

14 martie 1973 - „La miezul nopții va cădea o

stea!”

De altfel, tocmai activitatea în această funcție va atrage după sine și primul mare „cutremur” din cariera lui Pleșiță. Ce-i drept, el încercase să scape din această funcție dificilă, acționând astfel încât, la 1 decembrie 1972, a obținut șefia Direcției I – Informații interne. Totuși, după numai câteva luni, sinuciderea suspectă a medicului personal al lui Nicolae Ceaușescu, dr. Abraham Schechter (Schächter) (care s-ar fi aruncat pe geam de la etajul al IX-lea al Spitalului Universitar), a scos la iveală aspecte explozive ale activității Direcției de Securitate și Gardă.

În 14 martie 1973, Nicolae Ceaușescu a declanșat un adevărat seism în structurile de conducere ale Ministerului de Interne. La ora 23, a convocat Colegiul Ministerului de Interne la o ședință-fulger¹²³. Acesta a deschis ședința abrupte⁹⁷:

Iată, tovarăși, despre ce este vorba. Cunoașteți discuțiile pe care le-am avut în trecut în legătură cu activitatea organelor de securitate. Cunoașteți hotărârea Plenarei Comitetului Central din 1968¹²⁴. Cu mulți dintre voi am discutat în cadrul colegiului, nu o dată, despre felul de muncă și ce trebuie să facă organele de securitate. De asemenea, cunoașteți hotărârea expresă că este interzis orice fel de activitate informativă împotriva conducerii de partid și strângerea

97 Pe neașteptate (în lb. lat.) (n. red.).

oricăror date.

Ce se întâmplase? Ceaușescu a intrat, pe ce cale nu a precizat, în posesia unor dosare de urmărire informativă (și nu numai!) alcătuite de Direcția a VIII-a din Consiliul Securității

Statului, direcție însărcinată la acea vreme cu asigurarea securității „conducerii de partid și de stat”. Cine era subiectul acestor dosare a spus-o chiar Ceaușescu:

Astăzi am ajuns în posesia acestor documente, după cum vedeți, destul de voluminoase, care privesc activitatea secretarului general, din evidența Securității. Este adevărat că pentru „conspirativitate” numele meu apare cu inițialele C.N. și scris de mână. Aceste documente cuprind o perioadă lungă din activitatea unor medici care m-au consultat, precum și ale unor agenți ai Securității privind îngrijirea medicală a mea și alte lucruri.

În toate aceste dosare se urmărește și activitatea doctorului Schächter, care s-a sinucis, după părerea mea, și datorită acestor dosare. Este imposibil ca un om care este urmărit să nu știe că se cer mii și mii de referințe despre el de la cei din jurul lui.

Toate acestea au fost aruncate în fața conducerii Securității și Ceaușescu părea că se încinge pe măsură ce rememora faptele:

Am văzut că sunt și fotografii și de prin străinătate, inclusiv de la ultima mea vizită din

Cehoslovacia¹²⁵ și eu am întrebat pe tovarășul Stănescu și vă întreb și pe voi, pentru cine au strâns toate aceste date: pentru americani, pentru englezi, pentru sovietici? Noi nu am cerut datele acestea. Sunt aici tratate cu lux de amănunte diferite consulturi și se vede că cei care sunt puși să mă păzească trebuie să raporteze zilnic ce se întâmplă la mine acasă.

După toate acestea, Ceaușescu a părut să se mai liniștească și a ținut să precizeze că el nu incriminează toată Securitatea care, fără îndoială, a făcut și lucruri bune, a avut și realizări, dar... „mai este loc de mai bine. Nu pun în discuție, deci, întreaga activitate, ci numai această latură, de strângere a materialelor informaționale și întocmirea dosarelor privind conducerea de partid și păstrarea lor la Securitate. *Acest lucru are un caracter de punere sub control a activității de partid.* a.)”.

Supărarea mare a lui Ceaușescu pornea tocmai de la aceste două lucruri: Securitatea se dovedea încă periculos de emancipată în raport cu partidul și, în al doilea rând, nu suporta ideea că viața sa particulară cu micile ei detalii și fobii să fie consemnată în dosare (mai ales că era un bun cunoscător al puterii dosarelor!).

Pentru a nu părea o vendetă personală, Ceaușescu s-a identificat cu Partidul și a dat „sentința” în numele acestuia: „Comitetul Executiv a apreciat că aceste lucruri sunt deosebit de grave

și sub nicio formă nu pot fi admise. Pentru aceasta am hotărât destituirea tovarășului Stănescu din funcția de ministru de interne¹²⁶ și scoaterea sa din rândul membrilor Comitetului Executiv. De asemenea, *am hotărât destituirea generalului Pleșiță din funcție și vom lua, probabil, și alte măsuri, pentru că nu merită să lucreze în Securitate a.)*. S-a hotărât reorganizarea completă a Direcției a VIII-a, pe baze noi, iar paza secretarului general va fi preluată de armată”.

Nu lipsit de interes pentru creionarea portretului viitorului șef al spionajului este și dialogul dintre acesta și Nicolae Ceaușescu:

„Tov. Nicolae Ceaușescu: Devotamentul este una și prostia este mai rea decât totul. Eu nu am pus în discuție acest lucru. Cui trebuiau aceste lucruri? Le-a cerut cineva? Să mă informeze Pleșiță, să-mi spună cine i le-a cerut, inclusiv acestea care sunt din 1969. Cine ți le-a cerut, Pleșiță?

Tov. Nicolae Pleșiță: Vă raportează că exista o asemenea practică. Se făceau niște informări și știam că vin la dvs.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Mi-ai prezentat mie așa ceva?

Tov. Nicolae Pleșiță: Le raportam la conducerea ministerului.

Tov. Ion Stănescu: Eu nu am cerut așa ceva și nici nu mi s-a prezentat.

Tov. Ion Dincă¹²⁷: Era nevoie să se prezinte

tovarășului Nicolae Ceaușescu cum ieșeau analizele și apoi să vă dați voi părerea?

Tov. Ion Ioniță⁹⁸: Dar mai este ceva. Trebuia să prezentați secretarului general că a fost în Belgia, în Luxemburg¹²⁸, în Africa¹²⁹, că s-a întâlnit cu Nixon? ¹³⁰

Tov. Nicolae Ceaușescu: Chiar îl faceți român pe Nixon. Sunt asemenea prostii aici. Dar cine le-a cerut? La al cui ordin le-ați făcut?

Tov. Nicolae Pleșiță: Le-am făcut pentru a vă informa pe dvs.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Ai venit cu vreo notă la mine?

y

Aveam eu nevoie să mă informezi despre consultul meu medical? Eu v-am atras atenția să-l lăsați în pace pe Schächter, să nu vă mai ocupați de el. Nu mai umblați cu prostii, v-am spus. Nu-mi puteam închipui că aveți asemenea documente. Schächter a refuzat să fie informatorul vostru.

Tov. Nicolae Pleșiță: Sarcina a fost să vedem buna credință a lui.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Cine ți-a dat această sarcină? Se poate una ca asta!!! (...) Documentele direcției să fie sigilate din seara aceasta și vom vedea după aceea ce va mai apare. Nu este vorba aici de a face o problemă generală, dar nu putem

⁹⁸ Ion Ioniță (1924-1987) - general de armată, ministru al Forțelor Armate (august 1966-iunie 1976) și viceprim-ministru al Guvernului (1 iunie 1976-mai 1982) (n. coord.).

să admitem un asemenea lucru. Chiar dacă este o simplă nepricepere sau simplă neglijență, nu se poate admite. Într-o asemenea muncă nu trebuie să fie nimic scris, dacă nu trebuie. Agentura străină se interesează, la fel cum vă interesați și voi despre cum se simte președintele României și așa mai departe. Dacă atâta lucru – admitând că s-a făcut din prostie – nu s-a înțeles, nu știu cum să calific acest lucru. Agenturile ar da foarte mulți dolari pentru materialele acestea. Știți bine că și voi vă ocupați de a culege acest gen de informații. Dacă și ei ar fi tot așa de «pricepuți» ca voi, atunci ar fi ușor să ajungeți la ele. Probabil că ei nu sunt așa de înțelegători ca ai noștri. Independent că a fost cu bună credință sau cu rea credință, în fond este un serviciu adus altora. Eu mă îndoiesc că aceste lucruri nu au ajuns în mâna agenturilor străine. Aici sunt sute de oameni cărora li s-au cerut informări și este clar că din ei sunt și agenți sau vorbesc fără să vrea.

Tov. Nicolae Pleșiță: Dacă se constată așa ceva, vă rog să mă puneți la zid.

Tov. Nicolae Ceaușescu: Acestea sunt pălăvrăgeli, ți-am mai spus nu o dată. Munca contează (sic!). Iată, aceasta a fost problema”.

Pentru comparație, redăm mai jos, narațiunea, cu iz de macho, făcută de general în 1999:

Era o iarnă grea și eu răcisem urât. Ceaușescu a convocat pe 16 martie 1973

Comitetul Politic Executiv la 11 noaptea. Aveam 40 de grade febră și m-a luat din scutece. M-a adus la ședință pe mine, dar și pe Ion Stănescu, ministrul meu. Se uita la noi... „În slujba cui sunteți? în slujba rușilor sau a americanilor?” Ne acuza de trădare! Stănescu stătea într-un colț și plângea. Am intervenit eu. „Tovarășe secretar general, dacă așa se pune chestiunea, vă rog să însărcinați pe cineva să facă cercetări în toată regula. Să stabilească gradul de vinovăție și, dacă se va confirma suspiciunea de care vorbiți dvs., la zid să ne puneți. N-avem de ce mai trăi!” Eram în fața lui. Ceașescu stătea cu spatele la perete. Se uita fix la mine. (...) Cât era el de pornit, la declarația asta n-a mai fost în stare să mai scoată o vorbă. „Bine, bine! Hai, lasă!... O să mai vedem... Așa, se pot pălăvrăgi multe...” „Să se facă anchetă dacă e pălăvrăgeală sau e treabă serioasă” 131.

Dincolo de reținerea unor expresii exacte, la o distanță temporală de peste un sfert de veac, lucru ce spune multe despre memoria generalului Pleșiță, tendința acestuia de a-și confecționa un portret eroic vine în contradicție flagrantă cu adevărul istoric.

Pentru ilustrarea valorii memorialisticii în raport cu documentul istoric, merită amintit că același Pleșiță i-a prezentat ziaristului Viorel Patrichi o versiune încă și mai bombastică a modului cum l-a „înfruntat” el pe Ceașescu: „În

noaptea de pomină (...) am fost analizat la sânge. «Ce-i cu dosarele alea?», a întrebat Ceaușescu. «Este urmărire informativă». «Păi, cum?» «17 ani a fost medic de colectiv. Trebuia să stăm cu lupa pe el». «De ce?» «Pentru că în fiecare dimineață umbla în gâtul dumneavoastră!». Ceaușescu avea răgușeala aceea în gât, și atunci nu trebuia să mă intereseze dacă Schechter umblă cu bună credință? I-am spus-o pe șleau” 132.

În cel mai bun caz, poate o astfel de explicație să fi avut loc mai târziu! După ședința de pomină, soldată cu demiterea ministrului de Interne, Ion Stănescu, și a șefului Direcției I, Nicolae Pleșiță, a urmat prezentarea „cazului Pleșiță” într-o ședință cu tot activul din minister, convocat în sala de festivități a Casei de Cultură a Ministerului de Interne. În aceeași lună, vinovatul principal a fost retrogradat din funcție și numit șef al Serviciului asigurare materială și financiară la Inspectoratul județean MI Ilfov. Pe lângă pierderea considerabilă de prestigiu, Pleșiță se resimțea și din punct de vedere financiar: de la un salariu de 5.200 de lei, ajunsese la doar 2.650 de lei!

O revenire spectaculoasă și... o nouă cădere!

Totuși, este posibil ca evenimentul din martie 1973 să fi avut și niște resorturi ascunse, iar Ceaușescu să fi dorit un motiv plauzibil să se descotorosească doar de Ion Stănescu, care începuse să fie prea popular printre angajații

ministerului pe care-l conducea. De asemenea, nu pot fi neglijate din ecuație nici ipotezele avansate de istoricii Larry Watts și Cristian Troncotă cu privire la coagularea, la nivelul anilor 1971 - 1972, unei facțiuni prosovietice din care făceau parte Ion Stănescu, Alexandru Drăghici și Nicolae Doicaru.

În acest caz, Pleșiță a fost doar o victimă colaterală sau, cine știe? poate chiar cel care a oferit „arma”: dosarele de urmărire informativă a membrilor familiei Ceaușescu! Astfel ar deveni comprehensibilă revenirea lui Nicolae Pleșiță în funcții de primă importanță la mai puțin de un an de la căderea în dizgrație: în 15 decembrie 1973 a fost numit locțiitor al șefului Direcției I, iar la 7 mai 1974 a ocupat funcția de secretar general al Ministerului de Interne! În același an, fiul lui Nicolae Pleșiță, Damian, începea cursurile Școlii militare de ofițeri de securitate, pe care le va absolvi trei ani mai târziu, când a fost încadrat la Serviciul III Contraspionaj al Inspectoratului MI Cluj.

Revenit în forță, Pleșiță și-a continuat ascensiunea: la 21 noiembrie 1975 a devenit adjunct al Ministrului de Interne, iar peste un an, în 4 noiembrie, a fost numit de Nicolae Ceaușescu, prin decret prezidențial, prim-adjunct al ministrului! De pe această nouă poziție, ofițerul s-a manifestat în continuare ca unul dintre cei mai fideli oameni în raport cu Comandantul Suprem.

Așa cum consemnau documentele vremii, în activitatea sa „o atenție deosebită a acordat informării operative a comandanților de unități și a aparatului cu indicațiile și orientările date de conducerea superioară de partid, a luat măsuri concrete de îndeplinire a lor, controlând, totodată, modul cum acestea sunt aplicate în practică”. A fost răsplătit la 9 mai 1977, când se aniversau 100 de ani de la proclamarea independenței de stat, prin înaintarea la gradul de general-locotenent.

Dezertarea lui Pacepa a însemnat și intrarea lui Pleșiță în dizgrație: în 29 septembrie 1978 a fost „eliberat” din funcția de prim-adjunct și trimis la 1 octombrie la comanda Școlii militare de ofițeri activi a Ministerului de Interne de la Băneasa. În această funcție a rămas până în 22 aprilie 1980, când a fost numit, din nou, adjunct al ministrului de Interne.

Revenit în postura de a-i învăța pe alții meserie, Pleșiță s-a adaptat foarte rapid, astfel încât notările de serviciu continuă să fie elogioase. Astfel, cea referitoare la anul 1979 consemna că ofițerul, printre alte activități de „management”, „a acordat o atenție deosebită și conținutului învățământului, intrând în profunzimea unor probleme de muncă și îndreptând uneori modul eronat în care acestea se predau elevilor. A inițiat și coordonat personal efectuarea unor studii și stabilirea, pe această bază, a concluziilor și măsurilor care se impuneau în vederea

îmbunătățirii procesului de integrare a învățământului cu activitatea practică din unități, pentru a asigura mai bine formarea la elevi a calităților necesare viitoarei lor activități” 133.

De la catedră, la spionaj și... retur!

După un „surghiun” de un an și jumătate, Pleșiță a revenit în funcții de primă importanță, în 22 aprilie 1980, când a fost numit adjunct al ministrului de interne, însărcinat cu coordonarea Centrului de Informații Externe. Revenirea era surprinzătoare pentru toți cei familiarizați cu mecanismele de selecție și promovare a cadrelor regimului comunist. Se pare că printre cei care-l cunoșteau pe Pleșiță circula chiar o glumă legată de revenirile spectaculoase, prin care generalul era asemănat cu o... minge: cu cât dădea Ceaușescu mai tare cu el de pământ, cu atât sărea mai sus!

Explicația lui Pleșiță pentru spectaculoasa sa revenire este simplă: „Nevoia de mine!” Ceaușescu ar fi avut multă încredere în el și când apăreau probleme sensibile apela la serviciile sale:

...de câte ori eram dat la o parte și apărea o problemă grea, fie că era vorba de familia lui - a fost o împrejurare și de acest fel fie că era vorba de problemele țării - ca atunci când a dezertat Pacepa, când a decapitat toată conducerea Ministerului de Interne și a serviciilor de informații. Ne-a trimis în toate părțile. Eu am fost mutat la comanda Școlii de Securitate de la

Băneasa. În 1980, la doi ani și jumătate după ce Pacepa a trădat, m-am trezit chemat: „Băi Pleșiță, eu știu că ție-ți place la Băneasa: liniște-liniște, aer-aer, autonomie-autonomie, pădure-pădure, bă...!”. El sesizase că mie îmi place pădurea.¹³⁴

Mai degrabă, în opinia noastră, Nicolae Ceaușescu aprecia stilul îndrăzneț și nonconformist al generalului, astfel încât a preferat să acționeze în conformitate cu vechiul aforism al lui Syrus: În rebus dubiis plurima est audacia⁹⁹.

În ceea ce privește numirea sa în fruntea spionajului, Pleșiță a fost foarte concis, iar formula folosită de el reflectă adevărul istoric: „Am primit sarcina să redresez situația de acolo (...). După trădarea lui Pacepa, am nimerit într-un aparat prăbușit. Era o muncă absolut specială”.

Ofițerii din CIE se pare că au fost mulțumiți de numirea sa, deoarece erau bucuroși că pot lucra sub comanda unui ofițer de carieră și nu a unui activist de partid. În plus, stilul „bășcălios” al lui Pleșiță avea succes în mediul cazon, iar faptul că acesta a refuzat să-și asume un nume conspirativ, ca șef al spionajului, i-a crescut popularitatea în rândul subordonaților, arătând că cel de la „cârmă” era făcut din alt aluat.

În acest sens, unul dintre ofițeri rememora: „Cu un asemenea maestru la pupitrul de comandă

⁹⁹ în împrejurări încurcate, îndrăzneala valorează mai mult (în lb. lat.) (n. red.).

al departamentului, DIE intră în reorganizare și în demararea muncii de culegere de informații externe. «Vă văitați ca niște babe. O fi plecat Pacepa la americani, dar ce-i cu asta?! Noi acum să acționăm, când ei ne cred cumiți, ce Dumnezeu!», și-a îmbărbătat Pleșiță echipa de ieniceri scăpați din chingile autorității de «monolit» a tovarășului Romus Dima” 135. Discursul rostit de noul șef cu ocazia primei vizite în unitățile CIE s-ar fi încheiat astfel: „Gata, bănănailor, s-a zis cu viața de domnișoare de pension de până acum, reluăm munca așa cum trebuie” 136.

Încă din primele zile de muncă la CIE, Pleșiță și-a impresionat subordonații. Mai întâi, „s-au anulat rând pe rând ordinele și instrucțiunile date de Romus Dima și care încorsetau munca de informații externe”. S-au relansat operațiuni mai vechi, dar au fost concepute și noi formule de acțiune în exterior. Astfel, generalul Pleșiță a înființat întreprinderea de Comerț Exterior Dunărea (U.M. 0107) și tot el a înființat U.M. 0544/R, unitate specială însărcinată cu derularea activităților antiteroriste peste hotare, dar și cu „neutralizarea” trădătorilor din rândul foștilor ofițeri de securitate. A fost impulsionată activitatea de penetrare și neutralizare a colectivului de limbă română al postului de radio „Europa Liberă” și au fost intensificate eforturile de preluare sub control a emigrației românești

ostile regimului de la București.

Documentele de arhivă și relatările subordonaților confirmă într-un grad neașteptat de mare amintirile generalului:

Am preluat Direcția. „Las că știi tu ce faci”, mi-a zis Ceaușescu. A fost o situație dramatică. Starea de spirit era gravă. Toți se vedeau amenințați, fie că aveau acoperire afară, fie că erau trimiși altcumva. (...) Țara avea nevoie de informații externe. Nu mai aveam timp de așteptat și verificat. Am hotărât să continuăm activitatea în condiții speciale, care mă privesc. Am făcut o treabă haiducească și i-am păcălit pe adversarii noștri. Ne așteptau la orice gaură și ne-am revizuit planurile de acțiune și căutare a informațiilor, mergând pe elementul surpriză. Ne-am redimensionat. Dădeam lovitura și fugeam, până am verificat cât a deconspirat Pacea. Uneori, simulam că dăm lovitura. Paralel cu aparatul vechi, am construit alte structuri necunoscute de el.137

Din păcate pentru Pleșiță, mandatul său a coincis cu o suită de acțiuni agresive derulate de serviciile de informații occidentale împotriva CIE, dar și cu unele defecțiuni ale ofițerilor români. Cel mai mare răsunet a avut așa-numita „afacere Tănase-Haiducu”, pusă la cale de serviciile de informații franceze, în urma defecțiunii ofițerului ilegal Matei Pavel Haiducu (Hirsch), fiul fostului șef al Serviciului Contrainformații Radio din anii

1950, Ludovic Hirsch. Mic de statură, rotofei, bărbos și aparent modest, Matei Pavel Haiducu se afla în Franța din 1975, dovedindu-se un agent eficace, care trimitea în țară informații tehnologice prețioase. În ianuarie 1982 acesta ar fi primit de la Centrala CIE ordinul de a-i lichida pe Virgil Tănase și pe Paul Goma, critici acerbi ai lui Nicolae Ceaușescu, și, brusc, a avut o revelație asupra destinului său! S-a adresat serviciilor franceze de contrainformații și a intrat într-un joc operativ încheiat cu un scandal mediatic uriaș. Cei trei, Haiducu, Tănase și Goma, au apărut într-o conferință de presă care s-a bucurat de un imens ecou: prezumtivul „ucigaș”, alături de „victimele” sale!

La acestea s-a adăugat scrisoarea confidențială adresată de Gaston Defferre, ministrul de Interne francez, generalului Pleșiță (înmânată acestuia de mama ofițerului Haiducu!) prin care îl invita la Paris pentru discuții. Potrivit lui Pleșiță, invitația era, de fapt, o încercare de racolare a sa, astfel încât i-a raportat lui Nicolae Ceaușescu, iar acesta ar fi ordonat declinarea invitației, urmând ca el însuși să aibă o discuție cu președintele francez, François Mitterrand.

Replica francezilor a fost dură: în ianuarie 1983, Traian Munteanu, un tehnician în domeniul computerelor, arestat sub acuzația de spionaj încă din 1979, a fost condamnat la închisoare, iar în iunie 1983, Mihai Manole, un inginer de 37 de ani,

naturalizat în Franța și angajat la un șantier naval din Dieppe, a fost arestat sub acuzația de spionaj industrial în favoarea României.

În august 1983, trei diplomați români și un funcționar de la ambasada română din Bruxelles au fost expulzați sub acuzația de spionaj împotriva NATO, după ce un înalt oficial al Ministerului de Externe belgian a recunoscut că le-a vândut acestora informații. O măsură similară a vizat și nouă oficiali sovietici.

La Paris, situația era la fel de delicată. În dimineața zilei de 1 aprilie 1984, de la al treilea etaj al ambasadei României a „căzut” Nicolae Iosif, „tâmplar specialist” sosit în Franța de numai câteva luni, pentru unele reparații la clădirea ambasadei. Deși versiunea oficială a fost că acesta s-a sinucis, fiind... deprimat, pe trotuar, lângă cadavru, a fost găsit un cuțit, iar corpul tâmplarului fusese străpuns de acesta! Să se fi înjunghiat singur, înainte de a se arunca de la etaj? O beție între angajații ambasadei, care a degenerat într-un scandal, și o lovitură a Securității au fost ipotezele favorite ale presei franceze, ambele cu impact negativ asupra imaginii României.

Lucrurile erau departe de a se liniști: în 22 noiembrie 1984 ofițerul defector Haiducu {Monsieur „Z”) declara pentru mass-media că ambasadorul roman Dumitru Aninoiu și atașatul de presă Ion Badea erau ofițeri acoperiți ai CIE,

astfel încât aceștia au fost retrași la București. Tot acum Haiducu a publicat la editura pariziană Pion volumul intitulat faireduse de tuer („Am refuzat să ucid”), dând amănunte detaliate asupra „misiunilor” sale.

Serviciile vest-germane nu s-au lăsat mai prejos. După Ion Constantinescu, ofițerul cifror al ambasadei României, a defectat în RFG, unde a primit azil politic imediat după încheierea vizitei pe care Nicolae Ceaușescu a efectuat-o în Germania occidentală (15 - 17 octombrie 1984), contraspionajul german a aplicat o lovitură răsunătoare: cinci diplomați români de la ambasada din Bonn (consilierul Constantin Ciobanu, secretarul I Ioan Lupu, secretarii II Dan Mihoc și Ion Grecu și secretarul III Ion Constantin) au fost declarați persona non grata și au fost expulzați. Li s-a adus acuzația că pregăteau un atac cu bombă împotriva sediului postului de radio „Europa Liberă”.

Eșecurile suferite în exterior, cumulate cu unele intrigi în plan intern în care a fost vehiculat și numele lui Pleșiță, l-au determinat pe Nicolae Ceaușescu să-l elibereze pe acesta din funcție la 26 noiembrie 1984, prin Decretul prezidențial nr. 257. Pleșiță a fost numit șef al Școlii Militare de Perfecționare a Cadrelor de Securitate de la Grădiștea. Era cea de-a treia „mazilire” în interval de un deceniu, dar de această dată Pleșiță nu a mai avut posibilitatea și, poate, timpul de a se

reabilita în fața conducerii supreme. Neîncrederea lui Ceaușescu în loialitatea și profesionalismul Securității atinsese apogeul: „ne arunca informațiile în ochi. «Plecați de aici cu agentura voastră nenorocită, penetrată de legionari!». Ne umilea”, își amintea Pleșiță.

Ca șef al școlii de la Grădiștea, Pleșiță a făcut tot ce a putut să se remarce din nou, foile de notare din această perioadă consemnând elogios activitatea sa. Cine știe dacă nu ar fi reușit încă o revenire spectaculoasă? Cert este că premisele existau. În 7 noiembrie 1989, adunarea generală a organizației de bază nr. 101 din DSS, din care făcea parte generalul, hotărâ, „în unanimitate”, să-l recomande „pentru a fi ales în organele centrale ale partidului la cel de-al XIV-lea Congres al PCR”. Poate că este locul să menționăm că Pleșiță, pe baza „rezultatelor obținute în muncă”, fusese ales încă de la Congresul al XI-lea al PCR (24 - 27 noiembrie 1974) membru al Comisiei Centrale de Revizie, iar la Congresul al XII-lea (19 - 23 noiembrie 1979) devenise membru supleant al CC al PCR. De asemenea, la Congresul al XIII-lea (19 - 22 noiembrie 1984) fusese din nou inclus în Comisia Centrală de Revizie.

Acta est fabula!¹⁰⁰

100 Piesa a fost jucată (în lb. lat.). Aceste cuvinte anunțau în teatrul roman sfârșitul unei spectacol. Sunt și ultimile cuvinte ale primului împărat roman Augustus care, în anul 14 d.H., ar fi declarat pe patul de moarte: Plaudite, acta est fabula! (Aplaudați, piesa a fost jucată!) (n. coord.).

Din păcate pentru general, istoria nu mai avea răbdare. Evenimentele din decembrie 1989 l-au găsit pe generalul Pleșiță, după propria expresie, „izolat la Grădiștea”, acesta recunoscând că „nu mi-am putut închipui că s-ar putea dărâma șandramaua așa ușor”.

Trecut în rezervă prin Decretul CPUN nr. 125/19 februarie 1990, generalul nu și-a găsit locul în noile structuri de putere edificate în România după 1990, spre deosebire de alți colegi de-ai săi, mai norocoși. A devenit un pensionar tihnit, căutat din când în când de jurnaliști pentru a-l descoase despre una sau alta dintre afacerile obscure în care a fost implicat. Tihna sa nu a fost însă de lungă durată. Fantomele trecutului nu voiau deloc să rămână în lumea umbrelor. Arestarea în Sudan, în anul 1994, a teroristului internațional Ilich Ramirez Sánchez, cunoscut drept „Carlos Șacalul” și implicarea sa într-o serie de procese, i-au dat îndelungi bătăi de cap bătrânului general, pentru că ancheta a scos la iveală legăturile teroristului cu serviciile secrete de la București.

În urma dezvăluirilor făcute de anchetatori, în 1997 generalul Pleșiță a fost inculpat pentru complicitate la atentatul cu bombă, din 21 februarie 1981, de la sediul postului de radio „Europa Liberă”. Ancheta a fost întreruptă de instanța militară în anul 2000, fiind reluată abia după patru ani, de un tribunal civil. Potrivit unor

mărturii, în această perioadă atât Nicolae Pleșiță, cât și fiul său ar fi fost hărțuiți permanent de persoane necunoscute, iar casa lor din Curtea de Argeș ar fi fost incendiată de două ori.

În martie 2009, Nicolae Pleșiță a fost scos de sub urmărirea penală privind implicarea în atentatul menționat. La scurt timp, în 28 septembrie 2009, generalul Nicolae Pleșiță, în vârstă de 80 de ani, a încetat din viață în urma unei apoplexii în Căminul pentru Seniori „Teodora” din Cluj, fiind înmormântat două zile mai târziu în cimitirul „Sf. Dumitru” din Curtea de Argeș. Luni, 4 aprilie 2011, fiul lui Nicolae Pleșiță, colonel de securitate în rezervă, în vârstă de 56 de ani, a fost găsit incinerat în locuința sa din Curtea de Argeș. Potrivit anchetatorilor, Damian Pleșiță s-ar fi sinucis, prin detonarea unei butelii de aragaz!

Aristotel Stamatoiu – de la vânătoria de spioni la dirijarea lor

Ultimul șef al spionajului românesc din timpul regimului comunist nu reprezenta o excepție în raport cu reperele ideologice ale regimului. Născut la 6 octombrie 1929 în comuna Budieni, din apropiere de Tg. Jiu, Aristotel Stamatoiu provenea dintr-o familie de „țărani mijlocași”, tatăl său, Vasile Stamatoiu, fiind proprietarul a „4, 40 ha teren diferit, doi boi și una casă de locuit” și ocupându-se, ocazional, cu croitoria.

Copilăria viitorului șef al CIE trebuie să fi fost marcată de greutate, el fiind al treilea din cei patru

copii ai familiei. Se pare că părinții puneau preț pe educația școlară, deoarece făceau eforturi deosebite pentru a-i încadra pe copii într-o formă sau alta de învățământ. Astfel, Aristotel, după ce a absolvit cinci clase elementare la școala din satul natal (1941), a fost înscris la Școala Medie Tehnică de Administrație din Tg. Jiu.

Fiind „un element inteligent și capabil”, Aristotel Stamatoiu a parcurs fără dificultăți anii de pregătire școlară, astfel că în 1949 era fericitul absolvent a opt clase de liceu. Cu un an mai devreme se înscrisese în Uniunea Asociațiilor de Elevi din România¹⁰¹ (UAER), iar ulterior, în urma unificării organizațiilor de tineret, a devenit membru al UTM, participând „cu regularitate la toate ședințele” și împlinind exemplar sarcinile încredințate de organizație.

În 1949 a venit în București pentru a urma cursurile Facultății de Planificare (I.S.E.P.)¹⁰², pe care le-a absolvit în anul 1952. În perioada studenției a ocupat funcția de secretar al organizației de bază UTM, fiind apreciat de colegi

101 Uniunea Asociațiilor de Elevi din România (UAER) - organizație a elevilor creată în 1947. Un rol deosebit în înființarea sa l-a avut președintele României, Ion Iliescu. Pentru scurt timp (în anul 1949), a înglobat și mișcarea pionierească din România (n. coord.).

102 în 2 august 1948, în urma reformei învățământului, prin Decretul 175/1948, Academia de Științe Comerciale și Cooperatiste și-a schimbat denumirea în Institutul de Științe Economice și Planificare (ISEP), care avea trei facultăți: Economie generală (cursuri de 4 ani), Planificare și administrație economică (3 ani) și Finanțe (3 ani) (n. red.).

și de profesori drept „un tov, tânăr, cu putere și voință de muncă, precum și cu frumoase perspective pentru viitor”. În timpul facultății, a urmat câteva luni cursurile unei școli militare de ofițeri de intendență, la încheierea pregătirii primind gradul de sublocotenent. După absolvirea facultății, a fost repartizat ca planificator la Centrocoop.

În contextul în care conducerea Ministerului Securității Statului era intens preocupată de identificarea unor cadre cu un nivel de pregătire cât mai bun, în primăvara anului 1953 atenția „vânătorilor de capete” din serviciile de cadre s-a oprit, inevitabil, asupra tânărului Stamatoiu. Acesta fiind unul dintre puținii activiști de partid cu studii liceale și superioare urmate „la zi”, putea fi considerat, în epocă, o adevărată avist. Investigațiile cu privire la Stamatoiu scot în evidență câteva mici probleme (tatăl fusese membru al PNL, „până la 23 august 1944”, la fel și un unchi, în vreme ce un alt unchi, deși apolitic, făcea parte din „cultul Creștini după Evanghelie”), dar, în raport cu originea sănătoasă, pregătirea superioară și atașamentul manifestat de „candidat” față de regim, concluziile formulate au fost pozitive: merita a fi încadrat în MSS, în funcția de lucrător operativ, cu gradul de locotenent. După încadrare, prin Ordinul ministrului Securității Statului nr. 31/1416/1953 din 1 iulie 1953, tânărul locotenent a fost

repartizat la Direcția a II-a Contrasabotaj¹³⁸.

În arhive, informațiile cu privire la activitatea tânărului ofițer sunt destul de sumare. Ca urmare, nu putem decât să avansăm ipoteza că noua muncă nu a fost prea mult pe placul său, având în vedere că, în vreme ce colegi de-ai să-i mult mai puțin titrați cunoșteau o ascensiune fulminantă, Stamatoiu ajungea doar șef de birou.

Abia după nouă ani, în 1962, a fost mutat în funcția de adjunct șef serviciu în Direcția de Contraspionaj. Fie că această muncă i-a stârnit interesul, fie că a avut parte de șefi care-i simțeau „stofa”, cert este că în noua structură progresele nu s-au lăsat așteptate: după numai un an a devenit șef de serviciu, iar cu ocazia reorganizărilor din vara anului 1967 a fost promovat adjunct al șefului Direcției a III din Direcția Generală de Contraspionaj¹³⁹.

În decembrie 1972 a fost recomandat pentru numirea ca șef al Direcției a III-a, propunere aprobată, după verificările de rigoare, și de către Secția Cadre a CC al PCR.

Ca urmare, la 1 februarie 1973, prin Ordinul ministrului de Interne nr. 01.241, colonelul Aristotel Stamatoiu a fost numit în funcția de șef al Direcției a III-a pentru o perioadă de încercare de trei luni. În noua funcție, primea o retribuție de 4.400 de lei, la care se adăuga o indemnizație de conducere de 500 de lei.

În „perioada de încercare”, Stamatoiu a

dovedit „capacitate profesională, putere de analiză, spirit organizatoric și înalt simț al datoriei”, calități care îl recomandau drept un „bun comandant”. Ca atare, șeful Direcției Generale de Contraspionaj, g-ral-mi. Neagu Cosma, nu numai că a întocmit un raport prin care propunea definitivarea în funcție, ci i-a solicitat ministrului acordarea următorului nivel de salarizare (4.600 de lei) și majorarea indemnizației de comandă la 700 de lei!

În fața unei prezentări atât de elogioase, Emil Bobu, ministrul de Interne, nu a avut nimic de obiectat și a dat curs propunerilor prin Ordinul de ministru nr. 01.611 din 10 mai 1973, definitivându-l în funcție pe Aristotel Stamatoiu¹⁴⁰. Desființarea Direcției Generale de Contraspionaj la 1 august 1973 nu l-a afectat, pentru moment, pe Stamatoiu, dar „căderea” protectorului său, generalul Neagu Cosma (trimis comandant al Școlii de ofițeri activi ai Ministerului de Interne de la Băneasa), anunța vremuri grele.

Stamatoiu a fost menținut în funcție până în 20 martie 1974, când în locul său a venit Gheorghe Moga, fostul șef al Diviziunii „M” din DIE, apreciat drept „omul lui Doicaru”. Retrogradat în funcția de locțiitor al șefului Direcției a III-a Contraspionaj, Stamatoiu își va lua „revanșa” abia în 18 aprilie 1980, când va reveni la conducerea direcției.

Între timp, aniversarea a 35 de ani de la 23

august 1944 îi aducea lui Stamatoiu o semnificativă înaintare în grad. Prin decretul prezidențial nr. 267 din 21 august 1979, Nicolae Ceaușescu îi acorda, după 26 de ani de serviciu credincios, gradul de general-maior.

La 12 aprilie 1982, Stamatoiu a fost numit secretar de stat în Ministerul de Interne și adjunct al șefului Centrului de Informații Externe. După înființarea în octombrie 1982 a ICE Dunărea, Stamatoiu a devenit coordonatorul acestei unități speciale din cadrul CIE, ca unul care era familiarizat cu problemele de comerț exterior, aflate în aria de responsabilitate a Direcției Contraspionaj.

Ziua de 23 august 1984 i-a adus lui Aristotel Stamatoiu o nouă stea pe epolet: prin decretul prezidențial nr. 172 din 20 august 1984, acesta a fost înaintat la gradul de general-locotenent. Înaintarea în grad a precedat-o pe cea în funcție: la 1 decembrie 1984 Aristotel Stamatoiu a fost numit adjunct al ministrului de Interne și șef al CIE!

Din informațiile oferite de foștii ofițeri ai CIE, noul șef al spionajului a apărut la sediul unităților speciale abia la sfârșitul anului 1984, când a adresat felicitări cu ocazia Anului Nou. După care, timp de câteva luni, a „dispărut” de la locul de muncă. Nici măcar nu a asistat la ședințele de bilanț anuale, desfășurate în ianuarie 1985.

*

Impresia lăsată de Aristotel Stamatoiu printre ofițerii de informații externe pare să nu fi fost prea favorabilă, dacă ținem seama de portretul pe care i l-au făcut unii dintre aceștia în paginile de memorii. Astfel, Cornel Nemetzi susține că Stamatoiu „era un individ rău și răzbunător”, având „un mod agasant și iritant în discutarea misiunilor pe care le aveam de executat și în general a tuturor problemelor de muncă”.

Mai precis, șeful CIE „nu admitea niciodată să i se prezinte vreun argument care să-l contrazică în gândire sau exprimare, considerându-se singurul deținător al adevărului, lucru care-l deosebea, de pildă, radical de Pleșiță, care admitea – în scopul clarificării adevărului – chiar și o discuție în contradictoriu și nu era ranchiunos. Pleșiță nu afișa curiozitatea bolnăvicioasă specifică lui Stamatoiu și tuturor celor care nu stăpâneau problemele specifice activității de spionaj. De fapt, aici nu era vorba de acel imbold interior pozitiv al sufletului omenesc dornic de a învăța, de a afla mai multe, ci de o încercare de disimulare a lipsei de cunoaștere și pregătire într-un domeniu specific” 141.

Nici portretul fizic pe care i-l creionează autorul amintit nu este unul flatant. Pornind de la o asemănare cu antrenorul italian Giovanni Trapattoni, Nemetzi îl descrie astfel pe Stamatoiu: „față smeadă, ochi de viezure, părul lins încărunțit prematur, aer zeflemitor și îngâmfare afișată la

vedere, dar mai mic de statură și mai firav”.

Evident, nu poate fi exclusă varianta ca antipatia stârnită de Aristotel Stamatoiu printre vechii ofițeri de informații să fi fost provocată de maniera în care acesta s-a înconjurat cu oameni fideli, mulți dintre ei transferați din structurile de contraspionaj, fără experiență în munca de informații externe, în pofida trecerii lor prin reciclări la școala CIE de la Brănești.

Ideologizarea exagerată a activității de informații externe în ultimul deceniu de existență a regimului comunist își pusesese, implacabil, amprenta și asupra actului de conducere. Ca atare, șeful CIE se comporta, pare-se, mai degrabă ca un „activist într-un domeniu special”, după definiția ofițerului de securitate oferită de Nicolae Ceaușescu, decât ca un profesionist în culegerea de informații secrete. Semnificativă în acest sens este reacția pe care ar fi avut-o Stamatoiu în fața raportului cu propunere de trimitere în misiune externă a unui cuplu de referenți de informații externe:

În primul rând acesta nu era de acord cu contrafacerea sau falsificarea adeverinței C.O.M., atrăgându-ne atenția, mie și șefului unității, că fapta respectivă încalcă legile socialiste, este infracțiune și se pedepsește de legea penală. Iată că Stamatoiu credea că munca de spionaj trebuia făcută în mod legal! Nu înțelegea că tocmai comiterea acestei ilegalități – pe care referentul

trebuia să o relateze la ancheta organelor c.i. (din țara de destinație - n.a.] cu lux de amănunte - putea fi un punct câștigat pentru obținerea dreptului de rămânere în spațiu.¹⁴²

Lipsit realmente de abilitățile necesare șefului unui serviciu de intelligence sau doar constrâns să respecte imperativele ideologice ale momentului, cert este că Stamatoiu nu s-a dovedit a fi, din punct de vedere profesional, la înălțimea misiunii sale extrem de importante. Sensibil la elogiile venite din partea subalternilor, binevoitor cu oamenii pe care îi promovase în diverse posturi, promotor al unei maniere cazone de lucru și marcat de susceptibilitățile specifice muncii de contraspionaj, Stamatoiu s-a văzut lipsit de o cunoaștere în profunzime a situației operative externe, mai cu seamă în plan politic.

În declarațiile făcute în 26 ianuarie 1994 în fața Comisiei Senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989, referindu-se la întâlnirea la nivel înalt de la Malta, dintre George Bush și Mihail Gorbaciov¹⁰³, fostul șef al CIE recunoștea: „(...) Efectiv în Malta nu aveam posibilități, nici în zvon”. De asemenea, referindu-se la culegerea de informații din intimitatea

103 La întâlnirea de la Malta (2-3 decembrie 1989), președintele american George W. Bush și secretarul PCUS Mihail Gorbaciov au discutat despre ultimele evenimente politice petrecute în Europa Centrală și de Est. Bush și-a manifestat simpatia pentru perestroika, programul de reforme inițiat de Gorbaciov. Mulți analiști socotesc această întrunire drept momentul care a marcat sfârșitul Războiului Rece (n. red.).

cancelariilor occidentale cu privire la evoluția de perspectivă a relațiilor internaționale și a raporturilor dintre Est și Vest, Stamatoiu declara:

Da, aveam și mai cunoșteam câte ceva, dar problemele erau la modul general. Noi nu am ajuns să cunoaștem niște treburi concrete, înscrise în ordinea de zi. A trebuit să desprindem concluzii despre ce s-a discutat acolo din măsurile pregătitoare care au fost făcute înainte, din ce s-a mai aflat după, dar s-ar putea ca Direcția de Informații a Armatei, care era tot atât de interesată, să fi avut ceva posibilități.¹⁴³

Aristotel Stamatoiu a admis, în fața membrilor Comisiei Senatoriale de cercetare a evenimentelor din decembrie 1989, că nici protecția contrainformativă a CIE nu a fost la cel mai înalt nivel, serviciile de informații occidentale reușind în anii 1988 - 1989 să penetreze informativ structura pe care o conducea, prin recrutarea unor ofițeri de informații aflați la post în străinătate sau în misiuni temporare. „Unii recrutați, care nu au vrut să spună, au lucrat mai departe, a declarat Stamatoiu, dar au fost depistați în țară, alții au venit să spună și ori au intrat în joc, ori i-am retras de la post ca să evităm, că ne-am dat seama că nu putem controla și au ieșit din joc”.

Evoluția evenimentelor după izbucnirea revoltei de la Timișoara pare să-l fi luat și pe Aristotel Stamatoiu - teoretic, unul dintre cei mai

bine informați oameni din România - prin surprindere! Ceea ce s-a petrecut în dimineața zilei de

22 decembrie 1989 se pare că l-a aruncat pe acesta într-o stare de „frică și panică”, încât nu a mai îndrăznit să-și părăsească biroul din sediul CIE de pe strada Batiștei. În zilele de 22 și

23 decembrie s-a dovedit incapabil să dea dispoziții clare șefilor unităților speciale din cadrul CIE, iar la părăsirea sediului, în ziua de 23 decembrie, ar fi luat cu el întreaga rezervă valutară (cca. 520.000 de dolari) pentru a o „salva” de „forțele revoluționare” care ar fi putut pătrunde în clădire¹⁴⁴. Ulterior, după calmarea situației din București, suma a fost depusă în casieria CIE.

În 29 decembrie 1989, Stamatoiu a fost arestat, împreună cu șeful DSS, Iulian Vlad, și alți șefi ai unor direcții centrale: Giani Bucurescu, Ioan Moț, Gheorghe Vasile și alții. Înlăturarea lui Stamatoiu din funcția de adjunct al ministrului de Interne a survenit prin Decretul nr. 25, din 6 ianuarie 1990, odată cu el fiind eliberați din funcții și generalul-colonel Iulian Vlad, „ministru secretar de stat și șef al Securității Statului”, și generalul-maior Giani Bucurescu, adjunct al ministrului de interne¹⁴⁵. Cariera de ofițer a luat sfârșit în aceeași zi, odată cu trecerea în rezervă, prin Decretul nr. 26 din 6 ianuarie 1990, pentru „fapte incompatibile cu calitatea de ofițer” (art.

43, lit. i, din Statutul corpului ofițerilor). În 18 ianuarie 1990, generalul Mihai Caraman a preluat funcția de șef al Centrului de Informații Externe, până în 9 aprilie 1992. După câteva săptămâni Stamatoiu a și fost pensionat, cu gradul de general-colonel.

Ulterior trecerii în rezervă, Aristotel Stamatoiu și-a trăit liniștit anii de pensie, stingându-se din viață la 28 martie 2016, la vârsta de 87 de ani.

Concluzii

Ca și în cazul altor instituții ale regimului comunist, serviciul de informații externe a fost o oglindă a evoluțiilor înregistrate la nivelul conducerii partidului, schimbările de curs operate de aceasta reflectându-se cu fidelitate în criteriile de numire a șefilor, dar și în modalitățile de selectare și încadrare sau în misiunile concrete din domeniul intelligence.

Astfel, dacă în perioada 1948 - 1958 conducerea partidului comunist era dominată de curentul „internaționalist”, reprezentat de personaje cu o neclintită fidelitate față de URSS, și conducerea spionajului românesc a fost încredințată unor personaje cu un trecut de „luptă și de glorie” în slujba Uniunii Sovietice și a Cominternului.

Cu origini alogene, Nikonov, Vâlcu și Gavriliuc avuseseră contacte mai mult sau mai puțin semnificative cu serviciile sovietice de

informații, desfășuraseră operațiuni în beneficiul acestora, aveau experiența ilegalității și a regimului de detenție din închisorile „burghezo-moșierești”. Ca urmare, prezentau garanția că, odată ajunși în fruntea unui serviciu atât de important, puteau răspunde cu promptitudine oricărei solicitări venite din partea „marelui prieten” de la Răsărit, lovind fără cruțare în cei desemnați drept inamici.

Procesul de distanțare față de Moscova, desfășurat cu infinite precauții de Gheorghiu-Dej încă din anii 1955 - 1956, a intrat într-o fază nouă în anul 1958, odată cu retragerea trupelor sovietice din România. Noua orientare s-a reflectat și la nivelul conducerii informațiilor externe prin încredințarea funcției de director lui Nicolae Doicaru, un personaj de tip nou. Român de origine, provenit dintr-o familie modestă, făcea parte din acea categorie de membri de partid înregimentați în primele luni după ce partidul comunist devenise partid guvernamental, odată cu ieșirea din ilegalitate. Practic, Doicaru a făcut tranziția (ce-i drept, una foarte lungă) de la directorii cu stagiul de ilegaliști și cu fidelități externe certe la cei „veniți la masa pusă”, adică proveniți din rândul aderentilor la mișcarea comunistă după preluarea puterii de stat, considerați susținători necondiționați ai partidului, căruia îi datorau totul.

Succesorii lui Doicaru (Dănescu, Dima,

Pleșiță și Stamatoiu) formează o categorie distinctă, biografiile lor reunind numeroase elemente comune: origine socială modestă, provenind din familii țărănești cu situație materială precară, inteligență nativă, manifestată încă din timpul claselor primare, ascutită și printr-o subtilă „școală a vieții”, absolvită în condiții vitrege în fabrici și în organizațiile de tineret ale partidului.

Profilul de self-made man¹⁰⁴ este ușor recognoscibil în cazul personajelor amintite: intuind atuurile conferite de absolvirea unor școli de partid, dar fără a ignora necesitatea completării studiilor civile și a cursurilor militare, aceștia manifestă un vădit și uneori strident atașament față de imperativele ideologice ale momentului, arătându-se a fi permanent „soldați disciplinați ai partidului”. Această conduită, dublată de o ambiție evidentă, le asigură nu doar ascensiunea constantă, dar le permite chiar și reabilitarea în ochii conducerii de partid, după unele eșecuri mai mult sau mai puțin grave.

Pe de altă parte, disponibilitatea lor de a subordona necondiționat exigențele specifice unei „meserii” atât de speciale precum cea de „spion”, directivelor de partid, nu de puține ori obtuze și rupte de realități, a impietat grav asupra performanțelor instituției pe care o conduceau. Originile modeste, lacunele de cultură generală,

104 Om ajuns prin propriile-i forțe (în lb. engl.) (n. red.).

sentimentul dependenței totale față de conducerea politică a statului au creat o serie de complexe, mai mult sau mai puțin conștientizate de către subiecții respectivi, care s-au reflectat negativ asupra activității profesionale. În plus, așa cum remarcaseră anticii, honores muntant mores, **at non saepe în meliores**¹⁰⁵!

În acest context, studierea atentă a documentelor vremii ne-a condus la o concluzie similară cu cea formulată de un fost ofițer de informații externe: „... acești eroi negativi care au condus activitatea de spionaj românească – de la generalul Pleșiță încoace – erau lași, lipsiți de o pregătire profesională minimă în materie de muncă externă, preocupați numai de apărarea și păstrarea propriului scaun și de preaslăvirea marelui comandant suprem” 146. Or, fostul șef al spionajului francez, contele de Marenches¹⁰⁶, nu obosea să repete că „cea mai mare dificultate cu care se confruntă directorul general este că nu trebuie niciodată să încerce să placă. (...) Trebuie să știi să contrazici puterea politică chiar la nivel de șef de stat. Dacă, atunci când trebuie să-i aduci la cunoștință, între patru ochi, un eveniment pe care el nu dorește să-l audă, dacă, atunci când trebuie să-i spui, cu respectul cuvenit, că nu ești

105 Funcțiile înalte schimbă comportamentele, dar nu deseori în altele mai bune! (în lb. lat.) (n. red.).

106 Alexandre de Marenches, conte (1921-1995) - ofițer francez, director general al Serviciului de documentare externă și contraspionaj (SDECE), între 1970 și 1981 (nota coord.).

de aceeași părere și că se înșală, dacă, în acel moment crucial, te gândești la avansare, la onoruri și dacă, fie și o fracțiune de secundă, îl menajezi, ei bine, în acel moment începi să trădezi” 147!

Nu este mai puțin adevărat că principii de bază referitoare la desemnarea unui șef de serviciu secret, unanim recunoscute, au fost ignorate de către cei care îi investeau în funcții. Celebrul Reinhard Gehlen¹⁰⁷ arăta în lucrarea sa, *Der Dienst* („Serviciul”), că „succesorul oricărui șef de serviciu de informații ar trebui întotdeauna să provină din sânul acestuia, să fie un specialist de cel mai înalt grad, fapt demonstrat de experiențele competente trăite în diferite țări. Orice altă regulă, cum ar fi alegerea unui politician străin de această muncă sau a unui funcționar administrativ, poate fi doar o soluție tranzitorie, condiționată de circumstanțe deosebite. Persoana respectivă ar trebui înlocuită – în toate cazurile pe care le cunosc – cu una de specialitate pentru a asigura continuitatea muncii de informații. (...) Toate statele care au acumulat experiență în domeniul serviciilor de informații externe, precum Marea Britanie și SUA, știu că schimbarea repetată a conducerii serviciului are drept consecință cel puțin o scădere temporară a

107 Reinhard Gehlen (1902-1979) - general german, utilizat de americani în servicii de spionaj împotriva sovieticilor, primul șef al Bundesnachrichtendienst (Serviciul Federal de Informații), în perioada 1956-1968 (n. red.).

eficacității muncii” 149.

La rândul său, Allen Dulles, omul care a condus CIA între februarie 1953 și noiembrie 1961, aprecia că „experiența constituie cea mai bună metodă pentru a învăța o meserie” 150. În cazul României, singurii directori cu o oarecare experiență în munca peste hotare au fost Serghei Nikonov și Nicolae Doicaru. Restul directorilor au fost selectați din rândul activiștilor de partid – civili sau militari – și din rândul unor ofițeri cu experiență în diverse compartimente ale Securității cu atribuții în plan intern. În ceea ce privește „numirile politice”, chiar și Pleșiță aprecia că „algoritmul politic nu are ce căuta în numirea conducătorilor la Armată, servicii secrete, Biserică și școală” 151.

În acest context, nu putem să nu fim de acord cu fostul ofițer de informații externe Cornel Nemetzi, care îi critica pe conducătorii regimului pentru că „nu au avut niciodată curajul ca la conducerea serviciilor de informații externe să promoveze oameni formați și experimentați în această muncă. În funcția de șef aproape întotdeauna au numit fie activiști de partid care nu aveau habar de această activitate, cum au fost Gavriliuc, Tudor Postelnicu, Romus Dima etc., fie ofițeri de securitate de la organele interne, precum Doicaru, Pleșiță, Stamatoiu” 152.

La urma urmei, conducerea spionajului românesc nu putea fi nici mai educată, nici mai

profesionistă decât conducerea regimului pe care îl sluja!

Capitolul 3

Oamenii construiesc spionajul și spionajul construiește oamenii!

Fabricando fit faber¹⁰⁸ Proverb medieval

Pe ordinea de zi a ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 25 mai 1949 la punctul 1 figura „Construirea Canalului Dunăre-Marea Neagră ¹⁰⁹”. După mai puțin de o lună, în Dobrogea începeau lucrările pe șantier, iar una dintre lozincile omniprezente era „Oamenii construiesc Canalul, Canalul construiește oameni!” Această lozincă ilustra convingerea conducerii partidului că edificarea canalului „este o treabă în primul rând politico-tehnică, nu tehnico-politică” și că „noi nu facem numai un canal acolo, trebuie să construim odată cu acest canal și omul pregătit din punct de vedere politic, să iese (sic!) agitatori,

108 Meșterind se face un meșter (meseria se învață lucrând) (în lb. lat.).

109 La Canalul Dunăre-Marea Neagră s-au efectuat lucrări în două rânduri: 1949-1953, respectiv 1976-1984. Inițiativa construcției a aparținut sovieticilor. În anii 1950, la canal au fost folosiți la muncă civili, militari și deținuți politici, administrativi și de drept comun. În septembrie 1949, pe șantier lucrau 13 309 de muncitori. Din cauza condițiilor grele de lucru, a hranei proaste și a bolilor, la Canal s-au înregistrat numeroase decese (Serviciul Dispecerat al MAI indică 656 de decese, dar, ținând cont de decesele înregistrate de primăriile din zona Canalului, se estimează că peste 6 000 de persoane au murit în perioada 1949-1953). Directorii Canalului au fost Gheorghe Hossu (1949-1951), Mayer Grunberg (1951-1952) și Vasile Postecă (1952-1953) (n. red.).

propagandiști buni, să iese organizatori buni, să iese oameni cu pregătire profesională. (...) Este un laborator care, în timp de 4 - 5 ani, cât o să dureze munca la Canal, trebuie să ne dea după un plan anumit (subl.a.) un număr de oameni calificați, disciplinați, cu nivel de conștiință ridicată, cu nivel politic, cu experiență de organizare, conducători de șantiere” 1.

Opțiunea liderilor comuniști, exprimată cu ocazia demarării unui proiect economic colosal, este ilustrativă pentru criza de specialiști în care se afla regimul în primii săi ani de existență și pentru modalitățile prin care se viza depășirea acestui deficit de oameni cu pregătire de specialitate și cu experiență. Alături de atragerea unor „tovarăși de drum” dintre vechii specialiști, mai mult sau mai puțin oportuniști, „învățarea din mers” a unei meserii, descifrarea micilor și marilor secrete ale unei profesii chiar în timpul exercitării acesteia a reprezentat singura opțiune viabilă în acel moment.

În cazul culegerii de informații externe, lucrurile nu au stat diferit. Încă din primele luni după ce a devenit partid de guvernământ, PCR a atras de partea sa unii dintre vechii specialiști din serviciile de informații și, în paralel, a trimis în instituții oameni de încredere cu o misiune dublă: să-i supravegheze pe angajații vechi și să deprindă tainele muncii de informații.

Analiza acestui proces este cu atât mai

importantă cu cât practicile și deficiențele manifestate în această perioadă vor influența decisiv serviciile secrete românești pe toată durata existenței regimului comunist.

„De unde apar oamenii ăștia?” – bazine și metode de recrutare întrebarea din titlul subcapitolului este desprinsă dintr-un dialog din filmul american de propagandă First Blood (mai cunoscut drept Rambo I), realizat în 1982. Teasle, șeful poliției din orașul Hope, aflat într-o operațiune de capturare a veteranului John Rambo, fost membru al „Beretelor Verzi”, poartă un dialog antologic cu col. Samuel Trautman, fostul instructor din Vietnam al lui Rambo. Este surprinsă astfel uimirea cetățeanului de rând în fața performanțelor incredibile ale unui profesionist creat prin antrenamente speciale intense².

La fel ca și în cazul luptătorilor din forțele speciale, selectați riguros și antrenați în condiții extreme, începând din secolul al XX-lea, oamenii trimiși să acționeze în „tranșeele” frontului invizibil nu numai că sunt aleși cu mare grijă pe baza unor calități și aptitudini native, la fel ca în perioadele anterioare, dar sunt și trecuți printr-un sistem de în măsură să le dezvolte potențialul și să le creeze deprinderile și tehnicile necesare îndeplinirii misiunilor sensibile în care sunt trimiși. Din acest motiv, procesul de selectar și cel de formare profesională a personalului unui

serviciu de informații reprezintă două elemente esențiale pentru înțelegerea evoluțiilor și performanțelor (sau eșecurilor!) acestuia.

Așa cum am arătat, asaltul asupra vechilor structuri informativ-represive ale statului român (Poliție, Jandarmerie, Serviciul Special de Informații) a fost declanșat încă din toamna anului 1944 și a fost puternic intensificat după instaurarea guvernului Petru Groza la 6 martie 1945. În cazul SSI, o parte a vechilor angajați, cu precădere cei care au asigurat informativ Frontul de Est, au fost arestați și predați sovieticilor, unii dintre ei fiind chiar transportați la Moscova, împreună cu o parte a arhivei. Evident, interesul major al sovieticilor era acela de a depista toate rețelele create de SSI pe teritoriul controlat de URSS, precum și identitatea eventualilor „agenți în adormire”¹¹⁰ lăsați în spatele frontului. Unii dintre angajații SSI au fost ulterior repatriați.

Pentru a acoperi „golurile” rămase în urma arestărilor și epurărilor, în procesul de selectare a noilor cadre s-a considerat, încă de la început, că

110 Agenții în adormire reprezintă o categorie specială de surse de informații ale serviciilor secrete, întrucât, după recrutare sau/și infiltrare în spațiul sau obiectivul vizat, o perioadă variabilă de timp nu sunt contactați și nu li se solicită niciun fel de informații. Aflați, astfel, „în adormire”, agenții au șanse sporite de a trece cu bine de eventualele verificări ale contraspijonajului advers și se pot familiariza pe îndelete cu mediul din care urmează să obțină informații. Activarea („trezirea”) agenților se poate face prin metode personale (contactarea de către un ofițer de legătură, pe baza unei parole stabilită anterior) sau impersonale (un mesaj transmis într-o emisiune radio banală, o telegramă sau o scrisoare conținând mesajul secret de activare).

devotamentul față de partid al unei persoane, mai cu seamă manifestat în anii grei ai ilegalității și pe parcursul detenției politice, dublat de o origine socială „sănătoasă”, poate suplini cunoștințele profesionale și experiența, atât de necesare într-un domeniu sensibil ca acela al serviciilor secrete și al activității polițienești.

Ca urmare a acestei „politici de cadre”, au fost trimiși în SSI foști deținuți din rândul ilegalistilor și vechilor agenți sovietici, dar și unii proaspăt aderenți la partidul comunist, cu misiunea de a-și însuși mijloacele și metodele muncii de informații de la vechii angajați care erau încă păstrați în serviciu. În acest punct, trebuie subliniat că, în pofida faptului că literatura de specialitate acreditează ideea că în Serviciul Secret și în SSI lucrau adevărate genii, investigațiile mai atente în arhive prezintă lucrurile mai nuanțat. De altfel, N.D. Stănescu, fost șef al SSI în perioada 12 martie-12 iulie 1945, referindu-se la subordonații săi din perioada când conducea

Biroul de Presă și Studii politice de pe lângă Frontul de Est al Serviciului Secret (1938), nota:

Cât privește colaboratorii ce-mi fuseseră dați ca să-i coordonez, aceștia – pe de o parte – erau rude sau cunoscuți îndeaproape de ai familiei lui Tulbure (cpt. Emil Tulbure, adjunctul șefului Frontului de Est – și, deși mai toți erau titrați universitari, numai intelectuali nu erau, cu toate

că intelectual poate fi cineva chiar dacă nu are patalama eliberată de vreo facultate. Calitatea lor intelectuală era dintre cele mai slabe și mai toți nu erau în stare să redacteze sau stilizeze cea mai simplă lucrare, așa încât, deși încadrați în grade care cereau aceasta, nu îndeplineau decât funcția de traducători, mie revenindu-mi exclusiv sarcina redactării, ajutoarele mele fiind vegetarieni intelectuali. (...) Cu astfel de oameni care, sub raport intelectual, nu depășeau cu mult nivelul unor conțopiști de arhivă, se îndeplineau atribuțiile unuia din importantele compartimente ale unei instituții importante a statului.³

Așadar, sistemul pilelor și al numirilor în funcții „de dragul obrazului” nu a fost inventat de comuniști, sistemul informativ românesc resimțind povara acestor tare și în perioada anterioară. La fel de adevărat este însă că în SSI lucrau și adevărate capacități intelectuale, oameni rasați, buni cunoscători ai unor limbi străine și cu o cultură vastă! Un bun exemplu în acest sens era chiar autorul aprecierilor de mai sus, licențiat Magna cum laude al Facultății de Litere și Filosofie și doctor în filosofie!

Așa cum arătam anterior, persoanele care își câștigaseră merite prin apartenența la partidul comunist în perioada ilegalității sau măcar prin sprijinirea acestuia au reprezentat un prim bazin de recrutare a cadrelor SSL. Din rândul acestora au fost selectați cei care au primit funcții de

conducere și misiunea de reformare a serviciului.

Nu întâmplător primul director numit după instaurarea guvernului Groza a fost N.D. Stănescu, care, înainte de 23 august 1944, avertizase, discret, unele persoane cu orientare de stânga asupra măsurilor întreprinse de Siguranță, iar în vara anului 1944 se implicase chiar în difuzarea unor manifeste antirăzboinice și antigermane. Totuși, caracterul oportunist și dorința manifestă de parvenire au făcut ca rolul său să fie redus la cel al unei „umbre de vreme rea”⁴, motiv pentru care a fost înlocuit din funcție după numai câteva luni.

Succesorul său, Lucian Stupineanu, făcea parte din aceeași categorie de vechi susținători ai partidului comunist, beneficiind în plus și de o posibilă recrutare a sa de către serviciile de informații sovietice în perioada prizonieratului. Funcția de șef al Secției Cercetare a Diviziei „Tudor Vladimirescu”¹¹¹ nu putea fi încredințată de sovietici decât unei persoane socotite de maximă încredere, astfel că ascensiunea sa rapidă până la funcția de director general al SSI nu trebuie să fi mirat pe nimeni la vremea respectivă. Din punct de vedere strict profesional, împărtășim

¹¹¹ Divizia „Tudor Vladimirescu” s-a înființat în 2 octombrie 1943, prin hotărâre de guvern a URSS, fiind formată din prizonieri români capturați pe Frontul de Est. Comandanții diviziei au fost col. Nicolae Cambrea (15 noiembrie 1943-1 octombrie 1944), col. Mircea Haupt (2 octombrie 1944-30 ianuarie 1945, 11 martie-12 mai 1945) și col. Iacob Teclu (31 ianuarie-10 martie 1945) (n. red.).

opinia că „după numirea lui N.D. Stănescu, cadru de informații cu experiență, puterea comunistă a trecut la nominalizarea unor persoane mai puțin capabile, dar extrem de loiale” 5.

Evident, infiltrarea serviciului cu oameni noi nu s-a făcut doar „la vârf”, ci și la nivelul funcțiilor de conducere de la eșaloanele inferioare și la baza piramidei, prin angajarea unor agenți care să corespundă noilor criterii de selectare.

Cercetarea arhivelor nu ne-a condus la identificarea unor criterii clar precizate pentru alegerea oamenilor trimiși de partid pentru a lucra în cadrul SSI, dar, prin analogie cu cele elaborate pentru angajarea în alte structuri informativ-represive, vom încerca să le reconstituim.

Sistemul „recomandărilor” și al „referințelor” oferite de membri de partid cu prestigiu a jucat un rol major în această perioadă, dar și în anii următori. De exemplu, pentru completarea necesarului de cadre al Direcției Generale a Siguranței Statului (înființată în 20 iunie 1947), se adoptase următoarea strategie de lucru:

...principial, încadrarea personalului cu membri de partid și nemembri, simpatizanți apropiați politic, cu perspective de a deveni membri de partid, cu verificarea și avizul prealabil al partidului; civili primim numai de la partid sau propuși de noi și verificați de partid; militarii dați numai de partid, fără a face noi propuneri

nominale.6

După un an, în perioada în care se pregătea înființarea Direcției Generale a Securității Poporului, problema selectării de cadre pentru noua instituție se punea din nou în mod acut. Ca urmare, în 3 iunie 1948 a fost expediată de la CC al PMR o scrisoare circulară către toate „județele de partid” în care se cerea:

Veți alege... (numărul diferea de la un județ la altul - n.a.) tovarăși dintre muncitorii din industrii în vârstă de 24 - 30 ani, tovarăși muncitori cu vechime în partid de cel puțin un an, perfect verificați din toate punctele de vedere, oameni sănătoși, voinici, fără niciun defect fizic și, pe cât posibil, să nu aibă greutăți familiare. Acești tovarăși vor fi puși la dispoziția Ministerului de Interne. Pentru a preîntâmpina defecțiunile din trecut e necesar să se stea de vorbă cu acești tovarăși, ca ei să știe unde sunt trimiși și să consimtă.7

Ultima precauție nu era inutilă, căci experiențele anterioare arătaseră că mulți dintre proaspeții aderenți ai partidului se temeau de tot ceea ce avea tangență cu poliția și serviciile secrete, amintirea prigoanei polițienești anterioare fiind destul de recentă, iar fragilitatea regimului făcea ca temerile unei răsturnări de situație să pară îndreptățite. Trimși de partid să-i vâneze pe „dușmanii de clasă” și pe „agenții imperialismului”, nu puțini au fost „comuniștii de

conjunctură” care au încercat să se eschiveze cât mai rapid!

Totuși, bazinul de recrutare a cadrelor trebuie să fi fost destul de consistent, idealismul tinerilor și posibilitatea de a combate pe un front neconvențional acționând în sprijinul serviciilor de cadre ale partidului. O activistă de partid își amintește că, în acei ani, în mediile tinerilor cu convingeri comuniste, „să fi recrutat pentru Securitate era o adevărată distincție. În mediul nostru de tineri entuziaști, Securitatea era percepută ca structura a cărei menire era să ne apere împotriva dușmanului de clasă din interior și a tendințelor de subminare din afară a tinerei noastre democrații populare. Mulți dintre cei care din motive de vârstă erau nevoiți să părăsească organizația de tineret au trecut la MAI și aceasta era o promovare. Am fost la un moment dat foarte îndrăgostită de instructorul Comitetului Central al UTM, pe când lucram la Tg. Mureș, pentru care aveam un adevărat cult; fusese deportat în Transnistria, luptase în Armata Roșie, comsomolist, rănit în război, cuvântul lui era sfânt pentru noi: a fost recrutat direct locotenent. Ulterior a plecat în Israel să-și facă meseria lui de tehnician dentar” 8.

După cum se poate desprinde din cele două „grile de evaluare” prezentate anterior, partidul își asumase pe deplin procesul de selectare a cadrelor de informații, iar exigențele au fost, în

anii de început, minime: oameni tineri, sănătoși, voinici, inteligenți, capabili de eforturi prelungite, cu un puternic atașament politic, gata să servească regimul!

Oricât ar părea de ciudat, nici servicii de o cu totul altă anvergură nu aveau criterii cu mult diferite. În acest sens, un fost șef al spionajului francez spunea:

Recrutarea trebuie făcută cu mare atenție. Îl însărcinasem pe dragul meu doctor Beccau să-i examineze cu mare atenție pe oamenii pe care-i recruta. I-am spus: „Iată profilul oamenilor pe care-i căutăm: bărbați și femei echilibrați, cu bucuria de a trăi și dorința de a servi libertatea”. (...) Trebuie să avem oameni echilibrați, inteligenți, sensibili și fini, dar mai ales oameni care să aibă dorința de a servi, în sensul cel mai nobil al cuvântului.⁹

După cum se vede calitățile native și atașamentul față de anumite valori sunt cele care prevalează și nu gradul de instruire școlară, lucru pe care contele de Marenches nu ezita să-l reitereze:

Este nevoie de oameni echilibrați și robuști din punct de vedere fizic, care să nu se simtă stânjeniți în medii și locuri pe care nu au obiceiul să le frecventeze. În mediul relațiilor internaționale, al înaltei diplomații, al palatelor este nevoie de oameni dezinvolți și nu de neciopliți, care ar fi, desigur, imediat remarcați.¹⁰

Din nefericire pentru serviciile românești de informații, identificarea unor persoane care să întrunească în mod optim calități precum cele menționate mai sus, dar să aibă și „origine socială sănătoasă” și un dosar personal fără probleme s-a dovedit o sarcină extrem de dificilă.

Aplicarea în domeniul informațiilor externe a politicii de cadre elaborată în primii ani de după preluarea puterii politice de către PCR a condus la apariția în cadrul SSI a unui veritabil mixtum compositum¹¹², alcătuit din vechii angajați, cu experiență practică și un nivel cultural superior, dar preocupați mai mult de identificarea unor soluții personale de supraviețuire, și nou-veniții trimiși de partid, proveniți mai cu seamă din rândul muncitorilor din fabrici, lipsiți de cunoștințe teoretice și practice în munca de informații, timorați de precaritatea poziției lor în raport cu sarcinile impuse de partid.

Odată cu desființarea SSI și integrarea domeniului informațiilor externe și a contraspionajului în atribuțiile Securității, politica de cadre a suferit o serie de schimbări. Astfel, în cadrul Direcției I, structura succesoare a componentei de informații externe a SSI, au fost trimiși oameni tineri provenind nu numai din fabrici, ci și de pe băncile școlilor. Era vorba, în primul rând, de tineri absolvenți ai unor școli de ofițeri ale MAPN sau ale MAI, uneori cu un scurt

112 Amestec artificial și nereușit (în lb. lat.) (n. red.).

stagiu în unități militare, dar și de absolvenți ai facultăților cu profil tehnic sau umanist. De asemenea, integrarea SSI în Ministerul Afacerilor Interne a facilitat transferul unor ofițeri din alte direcții ale acestui minister către posturile neocupate din direcțiile de informații externe și de contraspionaj, considerându-se că experiența dobândită de aceștia în munca informativă din alte domenii le va permite o mai rapidă asimilare a tehnicii informative specifice. Totuși, așa cum am arătat în capitolele anterioare, necesarul de cadre pentru o structură de elită a Securității a reprezentat o problemă în continuare, oamenii potriviți fiind greu de identificat, astfel încât destule posturi au rămas neocupate.

Dincolo de problema numerică, mult mai gravă era situația pregătirii profesionale și a gradului de cultură generală a ofițerilor. Deși la înființarea Direcției I, în 1951, Secretariatul CC al PMR elaborase o hotărâre prin care se prevedea repartizarea anuală a 40 de oameni cu o pregătire adecvată, patru ani mai târziu situația cadrelor din Direcția de Informații Externe era încă precară. Din cei 161 de ofițeri existenți, numai 19 aveau studii superioare, 59 urmaseră cursurile unor școli medii, iar 83 dintre ei erau absolvenți de școli elementare. Se pare că nici chiar cursurile elementare și medii nu fuseseră absolvite integral, deoarece la cursurile organizate în cadrul Centralei DIE fuseseră înscriși 34 de ofițeri pentru

studii elementare și 85 pentru studii medii.

Întrucât o bună parte dintre ofițerii direcției proveneau din Trupele de Grăniceri sau din sectoare administrative ale MAI și nu cunoșteau specificul muncii de informații externe, au fost selecționați 20 de ofițeri care, după ce au urmat un curs de studiere intensivă a limbii ruse de cinci luni de zile, au fost trimiși în URSS pentru un curs de specializare cu durata de un an. Pentru o comparație a pregătirii ofițerilor de informații, să menționăm că, în aceeași perioadă, 68% din angajații Agenției Centrale de Informații a Statelor Unite ale Americii erau absolvenți de cursuri universitare și de doctorat și 78% dintre ei cunoșteau limbi străine de circulație internațională”. Nu lipsit de importanță este și faptul că, din punct de vedere al vârstei, în structurile Direcției I predominau ofițerii tineri și foarte tineri. Astfel, 24 de ofițeri aveau vârsta cuprinsă între 20 și 25 de ani, iar 91 între 25 și 30 de ani.

Situația gravă a deficitului de cadre cu o pregătire adecvată muncii de informații externe a determinat Biroul Politic al CC al PMR să hotărască, în 1955, repartizarea a 100 de persoane „cu studii superioare și care să cunoască bine o limbă străină” pentru Direcția I. Slabul nivel de pregătire al majorității ofițerilor direcției a impus numeroase schimbări și mutări de cadre în Centrală și la rezidențe, fapt ce a afectat și mai

mult calitatea muncii de informații.

În pofida dificultăților evidente de a asigura cadre cu o pregătire corespunzătoare și cu aptitudini reale pentru munca de informații externe, conducerea partidului a refuzat să facă vreun rabat de la criteriile de clasă, astfel că acestea au provocat în continuare dificultăți pentru candidați până în prima parte a anilor 1960.

De exemplu, potrivit Ordinului Ministrului Afacerilor Interne nr. 84 din 16 aprilie 1957, criteriile de bază pentru recrutarea candidaților pentru școlile de securitate erau următoarele:

candidații să fie absolvenți ai uneia din următoarele școli: liceu teoretic, școală medie, școală medie tehnică, facultate muncitorească;

să fie membri sau candidați PMR sau membri UTM care au perspectivă de a deveni membri de partid;

să aibă vârsta între 23 și 26 ani;

să aibă serviciul militar satisfăcut;

candidații să fie de origine socială: muncitorească, țăran colectivist, țăran cu gospodărie mică, mic funcționar.¹²

Treptat, pe măsură ce conducerea partidului își construia o politică externă proprie și își afirma un punct de vedere independent în organismele militare și economice ale „lagărului socialist”, selecționarea ofițerilor de informații externe se va

face după criterii noi, iar atenția recrutorilor se va deplasa tot mai mult de la fabrici și școli politice spre universități, institute politehnice și centre de cercetare. Absolvenții de studii universitare erau introduși în activitate după un curs de numai trei luni, însă, în general, beneficiind de un orizont cultural mai larg, „au reușit să cuprindă munca”, după cum consemnau referatele de cadre din epocă.

În acest sens, putem aminti opinia unui fost ofițer care considera că, după 1960, „în așa-numita politică de cadre s-a instaurat o «concepție națională», respectiv recrutarea personalului pe criterii de competență, în primul rând, nu pe cele sociale, de clasă. Mulți specialiști, cu studii serioase, temeinice, au devenit cadre de informații externe. Astfel încât, în marea lor majoritate, cadrele operative cu deosebire, dar nu numai acestea, au fost oameni de calitate, dornici să-și demonstreze competența și utilitatea, ceea ce s-a și reușit de cei mai mulți, contribuind la aprecierea de către factorii competenți, dar și de serviciile secrete adverse, că Serviciul, până în 1978, se dovedise o instituție remarcabilă profesional” 13.

Ca urmare a mutațiilor petrecute în politica de cadre, în anii 1970 și 1980, în structurile de spionaj coexistau două categorii distincte de ofițeri. O primă categorie o reprezentau ofițerii de proveniență proletară, care, după absolvirea

cursurilor primare, neavând posibilitatea materială de a-și continua studiile, urmaseră o școală de ucenici, o școală profesională sau intraseră direct într-o fabrică și obținuseră o calificare industrială (strungar, frezor, matrițer, turnător, lăcătuș etc.). În paralel cu calificarea profesională sau imediat după, aceștia au urmat diverse cursuri și „școli de partid” și au absolvit, la cursurile serale sau la cele fără frecvență, liceul sau măcar zece clase. Trimiși de partid în structurile Securității, acești oameni și-au continuat ascensiunea profesională și socială, urmând cursurile a diverse școli militare, dar și ale unor facultăți (în special Drept și specializări umaniste - Filologie, Istorie, Filosofie).

A doua categorie era alcătuită din oamenii intrați în Securitate fie prin urmarea unei școli de securitate la scurt timp după absolvirea liceului, fie prin recrutarea directă din rândul absolvenților de studii superioare, deci oameni care nu cunoscuseră „munca de jos”. Aceștia au beneficiat de politica de dezvoltare a învățământului de toate gradele și de gratuitatea învățământului. Fiind crescuți în anii de după al Doilea Război Mondial, au considerat acest lucru ca fiind firesc și nu se socoteau prea îndatorați față de partidul comunist. În multe cazuri credeau că ascensiunea lor profesională era un merit exclusiv al lor!

Între cele două categorii existau deosebiri evidente, ca urmare a parcursului lor profesional

diferit. Așa cum remarcă un fost ofițer de informații externe, ofițerii de proveniență muncitorească erau, în general, „oameni inhibați, modești și disciplinați, mai puțin înclinați spre o activitate intelectuală 14. Serviciile de cadre îi apreciau a fi „mult mai devotați cauzei și mai obligați față de partidul comunist, care i-a promovat pe scara socială și profesională”, și de aceea erau preferați, chiar până în anii 1980, pentru funcțiile de conducere.

Ofițerii din a doua categorie „lucrau mai destins, se mișcau mai lejer și dovedeau mai mult curaj în a-și exprima opiniile personale”. Aceștia nu erau timorați de ideea că un eventual eșec profesional sau antipatia unui superior îi poate trimite din nou la salopetă sau, în cel mai bun caz, într-un mediu total străin. Având o pregătire superioară și unii dintre ei lucrând efectiv ani buni ca juriști, ingineri, economiști, profesori, înainte de a deveni ofițeri de securitate, erau convinși că nici în viața civilă „nu o vor duce prea rău”, ba chiar puteau spera într-o realizare profesională mai bună.

De altfel, din cea de-a doua categorie au fost recrutați preponderent „ofițerii ilegali” sau „S”, după cum reiese dintr-o declarație a fostului șef al Brigăzii „U”, generalul Gh. Manea. Potrivit acestuia, în perioada 1974 - 1978, „toți ofițerii «S» proveneau din întreprinderi și instituții civile, unul singur pare-mi-se că provenea de la

Ministerul Apărării" 15.

„Ciocănarii” și „lopătarii”, cum erau porecliți în anii 1950 ofițerii cu proveniență muncitorească de către colegii „cu studii”, au fost prezenți în structurile de informații externe până în anii 1980, conlucrând cu ofițerii mai tineri, cu o evidentă superioritate din punct de vedere al instruirii și, uneori, al culturii generale, și reușind să se mențină inclusiv în structurile de comandă (cazul generalului Pleșiță este cel mai bun exemplu). Faptul că acești ofițeri cu pregătire modestă reușiseră să penetreze obiective în fața cărora colegii mai titrați se dovediseră neputincioși a fost de natură să provoace adevărate dispute asupra raportului dintre datul nativ și abilitățile dobândite de un ofițer de informații.

Așadar, până la sfârșitul regimului, responsabilii cu politica de cadre nu au reușit să soluționeze dilema primordială cu care s-au confruntat cei care au pus bazele Securității: în selectarea viitorilor ofițeri ar trebui să primeze originea socială și apartenența la PCR sau calitățile înnăscute și buna pregătire profesională?

Elocvente pentru remanența vechilor grile de evaluare sunt criteriile elaborate în octombrie 1989 în vederea selectării candidaților pentru Școala militară de ofițeri activi ai Ministerului de Interne:

a) să fie membri ai PCR, îndeosebi din rândul tinerilor care fac parte din activul de partid sau al

UTC, precum și a celor ce au absolvit diferite școli sau cursuri de partid sau ale UTC;

b) să fie absolvenți ai liceului, cu diplomă de bacalaureat, de regulă, din rândul celor care au urmat cursurile de zi, care au obținut pe timpul studiilor media generală de cel puțin 7 (calculată fără media la purtare) și minim 6, 50 la bacalaureat (medie calculată fără nota la lucrarea practică), au cunoștințe în domeniul unei limbi străine de circulație internațională și media de cel puțin 9 la purtare în fiecare an de studii. Candidații pentru concursul de admitere la cursul de limbi străine să aibă cel puțin media 7 la fiecare din limbile străine studiate în liceu;

c) să fie muncitori, tehnicieni sau subofițeri activi, care au vechime de 1 – 2 ani în sfera producției materiale, în vârstă de până la 26 de ani bărbați și 24 ani femeile. Să se acorde prioritate candidaților bărbați, în vârstă de până la 23 de ani și femeilor până la 22 ani. Pentru armele Trupe de securitate și Pompieri, tinerii să aibă prioritar vârsta de până la 22 ani;

d) în activitatea de producție, în familie și societate, să aibă o conduită ireproșabilă, să fie inteligenți și energici, să manifeste spirit revoluționar, dăruire și pasiune în muncă, cinste, corectitudine, disciplină și curaj;

e) să aibă serviciul militar îndeplinit, cu rezultate bune și foarte bune în pregătirea de luptă și politică, disciplină și comportare.

Pentru Trupele de securitate și Pompieri să fie selecționați, în principal, tineri din rândul celor care au îndeplinit serviciul militar în armele respective, precum și al gradaților și militarilor din ciclul II se instrucție, care se evidențiază prin rezultate obținute în procesul instructiv-educativ și au calitățile necesare pentru a deveni buni comandanți și instructori ai subordonaților.

f) să fie apți medical și admiși la testarea psihologică, să aibă un aspect fizic corespunzător, să nu prezinte semne particulare, cu înălțimea de minim 1, 70 în bărbați și 1, 65 în femeile;

g) să dovedească aptitudini pentru munca în aparatul Ministerului de Interne, demonstrate în procesul sprijinirii organelor noastre în perioada de preselecție și să manifeste hotărârea de munci cu dăruire acolo unde vor fi repartizați după absolvirea școlii militare;

h) candidații bărbați să fie, de regulă, necăsătoriți, iar femeile necăsătorite. De asemenea, să nu aibă locuință proprietate personală și să nu fie ofițeri de rezervă în evidența Ministerului Apărării Naționale;

I) să nu fi participat mai mult de o singură dată la concursul organizat de Școala militară de ofițeri activi a Ministerului de Interne;

j) atât candidații, cât și rudelor lor apropiate, să nu aibă probleme social-politice deosebite.¹⁶

Se observă cu ușurință păstrarea condiției sine qua non a apartenenței candidaților la

UTC/PCR (dacă făceau parte din „activul de partid sau al UTC” era perfect!), dar și a provenienței din „sfera producției materiale”! „Spiritul revoluționar” continua și el să fie un „ingredient” absolut obligatoriu în „rețeta” viitorului ofițer de securitate de succes. Totodată, efect al maturizării regimului, se observă impunerea unei grile de evaluare intelectuală mult mai riguroasă decât în urmă cu câteva decenii. De asemenea, trebuie subliniat că, deși selectarea candidaților se făcea de către unitățile centrale și inspectoratele județene ale Ministerului de Interne, partidul își rezerva controlul direct asupra procesului, căci, potrivit instrucțiilor, „selecționarea candidaților se va face cu sprijinul organelor locale de partid și la recomandarea organizațiilor de bază în care activează tinerii respectivi”.

Așadar, sintetizând, se poate susține că, de la începutul și până la finele regimului comunist, profilul ofițerului ideal presupunea ca acesta să provină din rândul persoanelor cu o temeinică pregătire politico-ideologică, de specialitate și militară, cu un larg orizont de cultură, cu aptitudini și înalte calități moral-politice, profund devotați cauzei partidului, animați de spirit revoluționar și un fierbinte patriotism”.

„Născut sau făcut?” – instruirea unui ofițer de informații externe între imperativele ideologice și cele profesionale

„Se uitau la cei doi ofițeri de securitate și

încercau, în sinea lor cea mai ascunsă, să descopere un semn după care să-i recunoască, să afle cine sunt de fapt, adică de unde sunt și ai cui sunt, pentru că era clar, era foarte clar, că ofițerii nu putuseră fi înainte cu un an sau doi decât tot țărani, sau poate lucrători pe undeva pe la o fabrică de cherestea, ori pe la o tăiere de lemne”.¹¹³

Dinu Săraru, țărani, 1974

În general, dobândirea unei profesii implică o perioadă de instruire, de formare, mai mult sau mai puțin sofisticată, de lungă sau de scurtă durată, pe parcursul căreia să fie însușite cunoștințe și deprinderi esențiale pentru viitoarea activitate.

Dar este, oare, spionajul o meserie în sine? Un răspuns afirmativ ferm a putut fi formulat abia în secolul al XX-lea, când s-a petrecut „instituționalizarea” și chiar „birocratizarea” acestei îndeletniciri multimilenare. Însă tocmai impunerea acestei evidențe a deschis câmp larg unui întreg evantai de întrebări: poate fi învățată meseria de spion sau este un dat nativ? Ce abilități și cunoștințe te fac un bun spion? Cum trebuie organizată instruirea secretă a unui viitor membru al unui serviciu secret? Cine sunt oamenii în măsură să predea arta de a înșela și de a nu te lăsa înșelat? Ce competențe ar trebui să legitimeze un brevet sau o diplomă de spion?

113 Dinu Săraru, *Niște țărani*, Editura Eminescu, București, 1974.

Oferirea răspunsurilor a fost dificilă și optica a variat de la o țară la alta, în funcție de tradiții, mediu cultural, necesități practice. Astfel, pentru prima jumătate a secolului trecut se poate afirma fără teama de a greși că au coexistat opiniile care susțineau „superioritatea inspirației asupra profesionalismului, (...) a datului nativ asupra școlii”, cu cele contrare, care mizau pe instituționalizarea formării școlare a luptătorilor de pe fronturile invizibile.

Adeptii primului curent nu se sfiau să susțină: „calitățile [unui bun spion] nu pot fi educate în niciun centru de formare al vreunui serviciu secret. Ele apar mai întâi în perioada studiilor școlare și universitare, în clasă și în sălile de studiu, pe terenurile de cricket și de fotbal, pe un ring de box, lângă tabla de șah, într-un club de discuții, în reflecțiile asupra problemelor ce preocupă omenirea, în observarea pertinentă a semenilor și, mai presus de toate, în procesul de autocunoaștere” 17.

Pe de altă parte, susținătorii ideii că un agent secret nu se improvizează subliniau că dezvoltarea tehnologiilor noi de comunicații radio și telefonice, perfecționarea aparatelor fotografice și a cernelurilor simpatice sau fie și numai „banalul” filaj ori însușirea temeinică a limbilor străine reclamau o „ucenicie școlarizată”.

Necesitățile informative uriașe reclamate de primul, dar mai cu seamă de al Doilea Război

Mondial, au accelerat extinderea și ordonarea sistemelor de școlarizare a ofițerilor de informații, au dus la apariția primelor manuale de specialitate și la construirea unei pedagogii sui-generis. Astfel, după anul 1945 s-a ajuns ca școala de spionaj să devină un „loc comun”, cursuri de șase luni, un an sau doi fiind organizate de mai toți actorii statali care se confruntau în „războiul inteligențelor” Cu toate acestea, așa cum s-a remarcat, „veșnica tensiune dintre intuiție și experiență, dintre școală și... școala vieții nu a fost (...) eliminată radical de aceste proceduri de instituționalizare” 18.

Limitele pe care le prezenta sistemul empiric de deprindere a abilităților reclamate de activitatea informativă fuseseră identificate de responsabilii acestui domeniu încă din perioada interbelică. În consecință, pentru a ține pasul cu noile cerințe informative, Serviciul Secret organizase, cu începere din anul 1934, școli proprii de telegrafiști, radio-telegrafiști, conducere auto, dactilografie, „o școală de foto-cinematografie luare și dezvoltare”, „o școală de filaj”, precum și un curs de „filare a corespondenței” 19. Pentru agenții de filaj și investigații ai Serviciului Secret a funcționat o vreme chiar și un „curs de deghizaj și machiaj”, predat de un specialist al Teatrului Național din București20.

Nu am identificat în arhive niciun fel de

informații despre organizarea și funcționarea unor școli proprii ale SSI după 23 august 1944. Cel mai probabil, în prima perioadă de reorganizări astfel de școli nu au mai funcționat. Ulterior, pe măsură ce nou veniții erau tot mai numeroși, au fost înființate așa-numitele „cursuri profesionale”, unde erau predate de angajații mai vechi niște rudimente ale muncii informative.

Treptat, pe măsură ce situația regimului se consolida, instituția a reluat practica organizării unor cursuri de specialitate în cadrul unei școli. Astfel, proaspeții angajați ai Securității, repartizați în direcțiile de informații externe și contraspionaj, structurile succesoare ale SSI, au trecut printr-un curs de specializare, cu durata de trei luni, organizat în strada Sf. Ionică, în blocul Schuller, „unde funcționa o școală a SSI-ului”. Comandantul școlii era „un anume Giosan, un tip șchiop și taciturn, al cărui nume adevărat nu l-am aflat niciodată. De naționalitate era evreu, ca și Raoul Demetrescu, cel care avea să-l înlocuiască la comandă peste numai două săptămâni de la venirea noastră acolo” 21.

Despre atmosfera din școală și entuziasmul nofiților, dispunem de mărturia unuia dintre cursanți:

A fost o muncă pasionantă și fantastică. Tot ce aflam era nou și captivant. Înghiteam vorbele profesorilor noștri și devoram biblioteca specială. Intram într-o lume mirifică a spionilor și

contraspionilor și o făceam metodic, militărește, cu ambiția de a egala pe așii în materie despre care auzisem acum pentru prima oară: Nikolai Kuznețov¹¹⁴, Richard Sorge¹¹⁵, Mata Hari¹¹⁶...22

Întrucât după 1951 o parte a ofițerilor din Direcția I proveneau, prin transfer, din alte direcții ale Securității, considerăm utile câteva precizări asupra modului în care erau instruiți aceștia. Astfel, principala școală de ofițeri, Școala nr. 1 a DGSS, condusă de Ervin Voiculescu, care avea sarcina de a organiza și a conduce direct cursurile „pentru pregătirea profesională în diferite compartimente din cadrul Direcției Generale a Securității Statului”, își organizase activitatea de învățământ pe șapte birouri:

Biroul Pregătire marxist-leninistă - în cadrul acestuia lectorii și asistenții (câte doi pentru „Bazele marxism-leninismului” și câte unul pentru „Economie politică și probleme de politică mondială”) țineau lecțiile, conferințele și

114 Nikolai Kuznețov (1911-1944) - spion sovietic, angajat al NKVD din 1938, partizan în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în Ucraina ocupată de naziști, implicat în asasinarea mai multor oficiali ai celui de-al Treilea Reich (n. red.).

115 Richard Sorge (1895-1944) - ofițer de servicii secrete, care a spionat pentru sovietici în Germania nazistă și în Japonia. A aflat inclusiv despre atacul proiectat de Adolf Hitler împotriva Uniunii Sovietice, fără a cunoaște însă și data exactă. Prins de japonezi, a fost executat (n. red.).

116 Margaretha Geertruida MacLeod (Mata Hari, 1876-1917) - dansatoare de origine olandeză, condamnată și executată în Franța, în timpul Primului Război Mondial, pentru spionaj în favoarea Germaniei (n. red.).

seminariile cu caracter politic și ideologic, având în sarcină și „procurarea și reactualizarea materialului intuitiv”, întocmirea bibliografiei, acordarea „consultațiilor politice”;

Biroul Pregătire profesională – profesorii din acest birou asigurau predarea și însușirea noțiunilor de tehnică informativă, contraspionaj, informații interne, contrasabotaj, tehnica anchetelor, investigații operative, cursuri tehnice. Lecțiile și seminariile cuprindeau demonstrații și aplicații practice, iar însușirea cunoștințelor era verificată prin exerciții și lucrări de control. Pentru „îmbinarea teoriei cu practica”, profesorii puteau propune și organiza vizitarea unor regiuni ale țării, a unor fabrici și instituții etc.

Biroul Cultură generală – avea încadrați trei profesori licențiați, care predau următoarele materii: „Istorie universală și istoria RPR”, „Geografie” și „Limba și literatura rusă”;

Biroul Instrucție militară – asigura însușirea cunoștințelor teoretice și practice de instrucție și tactică militară;

Biroul Pregătire fizică – asigura dezvoltarea în condiții optime, din punct de vedere fizic, a elevilor. La finalul ciclului de pregătire toți elevii școlii urmau să fie apti pentru a trece „probele complexului sportiv de stat GMA”;

Biroul Bibliotecă – achiziționa și clasifica pe baze științifice lucrările cu caracter politic, ideologic, militar, de specialitate, literare necesare

pentru studiul elevilor școlii;

Biroul Organizare învățământ: întocmea programele calendaristice și orarele, organiza diviziunile și grupele de studiu, executa lucrările cartografice necesare procesului de învățământ.

Evident, în timp, procesul de școlarizare s-a diversificat și a cunoscut o specializare (școli de ofițeri politici, școli de intendenta, școli de ofițeri pentru lagăre și colonii), astfel încât, în martie 1954, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne, funcționau nu mai puțin de șase școli, cu un efectiv de 1.600 de elevi.

Școala nr. 1 fusese înființată la 16 octombrie 1948 și, în primii zece ani de funcționare, a fost absolvită de peste 2.500 de elevi, avansați ofițeri în diferite specialități (lucrători operativi, anchetatori și translatori). În același interval de timp, alți 2000 de ofițeri de securitate au urmat în cadrul școlii cursuri de perfecționare.

În pofida eforturilor, învățământul de specialitate din școlile de ofițeri de securitate multă vreme a fost afectat de lipsa unei concepții unitare de organizare, de lipsa unor specialiști cu reale calități pedagogice și de absența unor materiale de studiu adecvate. Așa cum reieșea dintr-un control efectuat în prima jumătate a anului 1954, în pofida eforturilor de profesionalizare, continuau să existe „serioase lipsuri” care influențau negativ pregătirea și recalificarea lucrătorilor de securitate. În raportul

întocmit în urma controlului se sublinia faptul că „Direcția Cadre MAI nu are un plan de perspectivă asupra pregătirii și recalificării cadrelor”, fapt reflectat și de absența unei școli de filaj, deși „în organele Securității statului” se resimțea „o mare lipsă de cadre instruite în ramura filajului și investigațiilor”. De asemenea, nu existau cursuri pentru recalificarea personalului de conducere (șefi de direcții regionale și șefi de serviciu).

Încadrarea cu personal a școlilor era deficitară, lipsind „personal didactic de calitate, care să aibă suficiente cunoștințe teoretice și o experiență practică a muncii operative”.

Școlile nu dispuneau de „lecții de bună calitate” asupra disciplinelor speciale, astfel că în anul școlar 1953/1954 au fost folosite unele lecții „ce conțineau serioase greșeli din punct de vedere operativ”, iar lecțiile referitoare la lupta organelor securității împotriva „activității subversive a serviciilor de spionaj imperialiste, a naționaliștilor, clericilor, sectanților au fost expuse în fața elevilor sub forma unei înșiruiți de evenimente istorice, fără a se aprofunda esența politică a problemei”
23.

Ca urmare a acestei situații, o bună parte dintre ofițerii selectați pentru munca de informații externe au fost trimiși în Uniunea Sovietică pentru a urma cursurile de specialitate organizate de KGB, cu durată de unu, respectiv doi ani. De exemplu, Constantin Țincu, viitorul director

general al vămilor din anii 1970, angajat în DIE la 14 decembrie 1954, a urmat un curs de specializare la Moscova, între anii 1956 și 1958. Revenit în țară, va fi trimis în misiune la reprezentanța diplomatică a României din Turcia, rămânând la post timp de 11 ani. De asemenea, viitorul general Gheorghe Bolânu, la scurt timp după ce a fost recrutat de DIE, a urmat un curs la Moscova între februarie 1955 și februarie 1956²⁴ și, ca cei amintiți aici, au fost mulți alții.

Ofițerii erau trimiși în URSS cu nume de cod, după ce parcurgeau timp de trei luni un curs intensiv de însușire a limbii ruse. Un fost cursant rememorează astfel pregătirea:

Eu am avut numele „Greavu Ilie”. (...) Plecarea grupului la Moscova s-a realizat destul de simplu, am avut un „perevodcic”, adică un translator, un fel de ghid-interpret. (...) Am plecat cu trenul, după o zi și ceva am ajuns la Moscova, unde am fost așteptați la gară, după scurt timp ne-am îmbarcat în „Elektrișca”, un tren electric care ne-a dus până la Perhuskovo, unde am urcat într-un autobuz al școlii, cu care am mers vreo 10 km; acolo, pe vremuri erau niște conace, niște vile ale boierilor, care au fost confiscate, eram complet izolați, conspirați, nu știa nimeni ce-i acolo. (...) Școala era la vreo 45 – 50 km de Moscova, acolo aveam toate dotările pentru cursuri, acolo eram cazați.

****** După cedările teritoriale ce au fost impuse

României în vara anului 1940, în contextul nemulțumirilor populației, regele Carol al II-lea l-a

Disciplinele principale erau specialitatea: bazele muncii informative, mijloacele și metodele de muncă, modul de recrutare, sistemele de legătură (c.p.i., micropunct etc.). Se făceau numai probleme de spionaj clasic, dar în anul II la activitățile practice aveam fiecare un instructor rus, care avea și rol de străin, cu care ne întâlneam și discutam în limba străină studiată și pe care trebuia să-l determinăm la recrutare ca agent, el susținând acoperirea de funcționar în ministerul „X” din țara „Y”. Noi trebuia să-l determinăm să ne dea informații din obiectivul respectiv. Practica operativă, deci, se desfășura numai prin exerciții, nu intram în unități ale serviciului de spionaj sovietic, nu au existat situații reale în care să fim somați sau arestați de miliție, nu se practicau astfel de procedee. (...)

Nici pe linie de tehnică operativă nu am participat la acțiuni concrete, reale. Se punea mare accent pe fotografia secretă, micropunct, sisteme tehnice secrete de legătură.

Pe linie politico-ideologică nu făceam nimic legat de istoria țării noastre, nici a URSS. Se făceau niște dezbateri când aveau loc evenimente de partid, dar numai pe aspecte ce se refereau la munca de informații, de apărare. (...)

Nu aveam niciun fel de legătură directă cu țara, cu instituția. Cu familia țineam legătura prin

corespondență scrisă, pe care o depuneam la școală, sau, când mergeam la Moscova, mai trimiteam câte o vedere. (...) În locația unde eram noi, românii, nu erau alți ofițeri din alte țări socialiste, nu eram în grupuri mixte, nu aveam cursuri comune, prelegeri comune.²⁵

Potrivit altor cursanți, „directorul școlii lucrase la București încă pe vremea lui Moruzov, alt instructor lucrase în China vreo 16 ani, la rezidența ilegală”, iar „la practică aveam întâlniri cu pensionari, foști KGB-iști”. „Elevilor” li se prezentau și numeroase filme documentare „pe teme militare, unele făcute de ofițeri KGB care au lucrat prin America și au filmat baze militare, obiective economice cu specific militar, avioane militare”. Examenul final, de absolvire al școlii, era oral, aprecierea cursanților făcându-se cu calificative.

Informații oficiale privind conținutul cursurilor din URSS nu am identificat în arhivele studiate. Pentru o imagine sumară, vom face apel, pe lângă evocări memorialistice precum cea de mai sus, la datele consemnate de un studiu al CIA cu privire la pregătirea pentru informații externe a ofițerilor sovietici în perioada 1945 – 1953. Potrivit datelor deținute de americani, Securitatea Statului dispunea de o întreagă rețea de școli, de niveluri diferite, care asigurau pregătirea în domeniul informațiilor interne, contraspionajului, investigațiilor și filajului, însușirii limbilor străine

și informațiilor externe. Cursanții din țările-satelit și din China erau pregătiți într-o școală specială.

Pregătirea de informații externe a ofițerilor sovietici se realiza prin cursuri de doi ani, cursanții trebuind să fie membri de partid sau ai Komsomolului¹¹⁷, să fie deplin sănătoși și cu aptitudini pentru munca de informații și să posede un „certificat de securitate”. Toți candidații trebuiau să fie absolvenți ai unei forme de învățământ superior, fiind preferați cei din comerțul exterior, relații internaționale sau limbi străine. În primul an cursurile teoretice aveau un caracter mai general, dar cuprindeau inclusiv informații despre eticheta socială și obiceiurile străine. Strict profesional, în primul an se studiau tehnicile contrainformative, în care prelegerile teoretice erau îmbinate cu exerciții practice de filaj și contrafilaj pe străzile Moscovei²⁶.

În al doilea an, cursanții erau inițiați în tehnicile secrete de spargere a sistemelor de securitate mecanice și electronice, în scrierea cu cerneală simpatică, utilizarea cifrurilor și a codurilor, transmisiunile radio, fotografierea secretă, supravegherea audio a unui obiectiv, înregistrarea secretă a convorbirilor etc. În același an se predau diferite tehnici de punctare, studiere, contactare, recrutare, dirijare și

117 Komsomol (abreviere de la Kommunisticeskii soyuz molodyoji, în lb. rusă) - organizația tinerilor comuniști din Uniunea Sovietică, înființată în 1918, apoi reorganizată în anul 1922 (n. red.).

îndoctrinare a unui informator, insistându-se în mod distinct pe fiecare dintre cele trei categorii principale de motivare a viitorilor colaboratori: convingerile ideologice, motivarea materială și constrângerea prin șantaj. În paralel, pregătirea intensă pentru însușirea la un cât mai bun nivel a unei limbi străine continua, grupele de studiu fiind reduse la numai cinci cursanți sau chiar mai puțini. Erau audiate emisiuni radio și vizionate filme de producție occidentală pentru familiarizarea cât mai deplină cu limba și obiceiurile din spațiile unde absolvenții urmau să fie trimiși în misiune.

Evident, nu avem garanția că procesul de instruire a ofițerilor proveniți din „țările surori” ale URSS coincidea întocmai cu cel rezervat viitorilor ofițeri KGB, dar este foarte probabil ca elemente comune să se fi regăsit și în programa de pregătire a acestora.

În paralel cu specializările în URSS, o pondere importantă a deținut-o și instruirea „la locul de muncă”, novicii, provenind mai cu seamă din alte structuri ale Securității, deprinzând elementele fundamentale ale activității informative externe de la colegii din cadrul unităților DIE în care fuseseră repartizați.

Odată cu înființarea Direcției Generale de Informații, sistemul de pregătire a ofițerilor de informații externe a căpătat o organizare nouă. Distanțarea de Uniunea Sovietică a condus și la

abandonarea practicii de a trimite ofițerii de informații externe la instruire în URSS. Fostul ofițer DIE Mircea Manea aprecia că „renunțarea la școlarizarea cadrelor de spionaj la Moscova” a fost „una din măsurile cele mai semnificative ale epocii”, un adevărat „indiciu de suprafață al dekaghebizării, care a fost precedat sau simultan «trimiterii acasă» a consilierilor sovietici” 27.

Un prim experiment se pare că a fost făcut în perioada decembrie 1960-martie 1961, când a fost organizat, „în condiții de deplină conspirativitate”, un curs intensiv de școlarizare cu un lot de 40 de absolvenți de studii universitare (cadre didactice cu diverse specializări, inclusiv profesori de limbi străine, juriști, economiști, istorici, sociologi). Aceștia fuseseră selecționați din viața civilă, aveau o vechime în muncă de minim cinci ani și o vârstă medie de 30 de ani²⁸. Se pare că rezultatele obținute au fost încurajatoare, motiv pentru care s-a renunțat la trimiterea de cursanți în URSS pentru pregătirea în munca de informații externe.

Totuși, în documentele de arhivă consultate prima atestare a unei școli „de tip nou” apare abia după reorganizarea MAI. Astfel, din iulie 1963, este menționată Școala nr. 5 pentru pregătirea ofițerilor de informații externe, condusă de cpt. Ion I. Munteanu, „absolvent cu rezultate strălucite al Facultății de filologie”, provenit din Serviciul învățământ al MAI.

Pentru evitarea unor confuzii, trebuie

menționat că, în intervalul 1 decembrie 1952 - 15 martie 1960, Școala nr. 5 a MAI a funcționat în garnizoana Deva și a pregătit ofițeri financiari și intendenți pentru încadrarea „Spatelui” unităților de securitate, în 15 martie 1960, Școala de ofițeri și subofițeri de intendență și financiari a MAI nr. 5 a fost desființată, iar indicativul a fost atribuit școlii pentru pregătirea ofițerilor de flaj-investigații.

Potrivit lui Iulian Vlad, la acea vreme șeful Serviciului învățământ din MAI, decizia de înființare fusese luată la finele lunii aprilie 1963, când s-a primit ordin de la ministrul Alexandru Drăghici. Acesta i-ar fi indicat în mod expres ca primii cursanți ai școlii să fie „actuala serie de la Moscova. Îi aducem acasă și continuă școlarizarea în țară” 29.

Operațiunea de organizare a noii școli pentru cadrele Direcției de Informații Externe s-a desfășurat în perioada aprilie-iulie 1963, sub coordonarea ministrului de Interne, generalul-colonel Alexandru Drăghici, a șefului Direcției I a MAI, generalul-maior Nicolae Doicaru, și a locotenent-colonelului Iulian Vlad (șeful Serviciului învățământ din MAI) 30. Primii cursanți au fost chiar ofițerii trimiși spre instruire în URSS, în seria octombrie 1962-mai 1963. Reveniți în țară, aceștia au trecut printr-o altă etapă de pregătire în cadrul noii școli, care funcționa provizoriu într-o clădire amplasată

vizavi de Piața Gorjului din București.

Același Iulian Vlad descria debutul activității acestei școli în următorii termeni:

După câteva zile, m-am prezentat la generalul Doicaru și i-am propus varianta de tranziție – un pavilion disponibil la Școala nr. 5, a MAI, respectiv Școala de filaj-investigații, din cartierul Militari, în zona Pieței Gorjului. Precizez că ministerul avea vreo 10 – 12 școli, în București și în țară, dintre care mai cunoscute sunt Școala de ofițeri de securitate nr. 1 – Băneasa, Școala de ofițeri de miliție din Șos. Olteniței, Școala nr. 3, pentru ofițeri cunoscători de limbi străine, două școli de ofițeri la Oradea și Școala nr. 5 despre care am amintit etc. Școala de a funcționat la început sub aceeași denumire – Școala nr. 5 a MAI. Șeful întregului complex școlar din Militari era colonelul Ștefănescu Dumitru Sebastian. Ca șef al școlii DIE l-am numit pe colonelul Munteanu Ion. (...) Am adus ca profesori-instructori pe unii din cei mai buni ofițeri de informații externe, cu experiență îndelungată, incontestabilă competență profesională și moralitate de excepție. Sub aspect metodic, s-a folosit experiența proprie a celorlalte școli ale MAI, am realizat o documentare externă în câteva țări și am avut discuții și cu absolvenții de la Moscova asupra conținutului și desfășurării activităților didactice.³¹

Întrucât amplasarea școlii pentru cadrele DIE nu îndeplinea nici pe departe condițiile de

conspirativitate, în scurt timp s-a decis mutarea acesteia într-un loc mai ferit de ochii indiscreților. După mai multe căutări, noua „școală de spioni” a fost mutată în apropiere de București, în sudul comunei Brănești, pe partea stângă a șoselei București - Călărași (D.N. 3), într-un ansamblu de clădiri în care funcționase centrul național de bruiaj din cadrul Unității Speciale „B” Contrainformații radio, care dispunea de dotări adecvate unui proces de instruire complex. Astfel, pe lângă sălile de clasă clasice, au fost amenajate cabinete tehnice, laboratoare fonice, terenuri de instrucție și de sport, bibliotecă și săli de studiu, o cantină și o gospodărie anexă agro-zootehnică.

Activitatea de pregătire în școala de la Brănești a fost trecută la scurt timp de la înființare sub coordonarea lui I.M. Pacepa. Potrivit mărturiei lui Mihail Bozianu, care în perioada octombrie 1966-octombrie 1967 a fost șeful Biroului învățământ din cadrul Serviciului Cadre din DGI, Pacepa „aviza și uneori participa la elaborarea problemelor organizatorice legate de învățământ, a planurilor tematice, conducea comisiile de metodică, aproba lecțiile etc.” 32

Pregătirea de specialitate în cadrul noii școli consta în cunoașterea bazelor muncii de informații externe, a mijloacelor și metodelor de muncă specifice, a acțiunilor de informații externe, a metodelor de legătură cu rețeaua, folosirea tehnicii operative (mijloace de ascultare, procedee

specifice de înregistrare, tehnica fotografiei secrete, construirea containerelor), a filajului și contrafilajului (o zi pe săptămână se făcea practică în teren). De asemenea, erau alocate ore pentru pregătirea militară (regulamente, topografie, trageri în poligon). În programa școlii existau și „cursuri de relații internaționale și de cultură și civilizație”. Pentru însușirea limbilor străine erau alocate două ore de curs în fiecare zi și, pe lângă folosirea discurilor și benzilor audio, se vizionau filme străine fără traducere. Ciclul de școlarizare se finaliza prin examene orale la disciplinele de specialitate și examen scris și oral la limba străină. Pe întreaga perioadă a cursurilor, ofițerii primeau salariul integral¹³³.

Schimbările de amploare prin care a trecut Securitatea în anii 1967 – 1968 și venirea lui Ion Stănescu în fruntea Consiliului Securității Statului au imprimat un suflu nou și în domeniul pregătirii ofițerilor de informații externe.

În 1967, Școala de ofițeri de securitate nr. 5 a devenit Școala de pregătire și perfecționare a ofițerilor din aparatul de informații externe. Avea un stat de organizare care cuprindea 69 de posturi, dintre care 29 ofițeri, nouă subofițeri și 31 de angajați civili, la comanda școlii aflându-se lt.-col. Dumitru Sebastian Ștefănescu. Durata cursurilor era de doi ani.

Pe baza ordinului președintelui CSS nr. 35 din 20 iunie 1968, școala a fost reorganizată. Durata

cursurilor a fost menținută la doi ani, dar în cadrul școlii au mai fost înființate două cursuri:

un curs de specializare, cu durata de până la un an, pentru cunoscători de limbi străine, în cadrul căruia se studiau intensiv limbile străine de către ofițerii care urmau să plece la post în exterior (se studiau 11 limbi străine, de largă și restrânsă circulație);

un curs de pregătire cu durata de șase luni, pentru executarea unor misiuni speciale.

Programa de învățământ a fost revizuită și îmbunătățită, în vederea unei „temeinice și multilaterale instruirii”, activitatea de pregătire organizându-se pe profile, zone geografice, specializări în anumite domenii, în funcție de cerințele specifice ale unităților din cadrul Direcției Generale de Informații Externe.

De asemenea, avându-se în vedere nivelul de pregătire de specialitate și pe cel de cultură generală a ofițerilor-elevi, precum și faptul că cei mai mulți cursanți erau absolvenți ai unor forme de învățământ superior, s-a decis ca procesul instructiv-educativ să fie adus la un nivel similar cu cel al învățământului postuniversitar. În ceea ce privește efectivele de elevi, acestea urmau să crească progresiv, astfel încât să ajungă la 25 - 30 de elevi în fiecare an de studiu³⁴.

Statul de organizare al școlii a fost redus, de la 1 septembrie 1968, cu cinci posturi. Catedra de specialitate și de pregătire de luptă cuprindea

zece ofițeri (șapte pentru ciclul de specialitate și trei pentru ciclul de pregătire de luptă), pentru științele sociale era prevăzut un post de ofițer, pentru limba engleză - patru, pentru limbile franceză și germană - câte trei ofițeri. Cu începere de la 1 iulie 1969, școala a fost condusă de col. „Moraru Ion” 35, lt.-col. Dumitru Sebastian Ștefănescu fiind menținut în funcția de adjunct al comandantului școlii (îndeplinea și funcția de șef catedră de specialitate și pregătire de luptă specifică). În conducerea școlii figurau la 1 septembrie 1970 și lt.-col. Laurențiu Micșunescu și lt.-col. Gheorghe Donea, ca șefi de ciclu, și mr. Teodor Gheorghe, ca șef al Secției „S”, însărcinată cu pregătirea viitorilor „ilegali”. Indicativul militar al școlii era U.M. 0677.

Această școală a funcționat până în primăvara anului 1971, când, prin ordinul președintelui CSS nr. 01.160 din 1 aprilie 1971, și-a încetat activitatea, efectivele acesteia (28 ofițeri, opt subofițeri și 27 angajați civili) fiind puse „la dispoziția” DGIE (U.M. 0755). Transformarea a fost, de fapt, una scriptică, pentru că în locul școlii a fost creat Centrul de Pregătire și Perfecționare a Cadrelor (CPPC) Brănești. La conducerea acestuia s-a aflat, până în vara anului 1973, tot Ion Moraru. Ulterior, la comanda centrului a fost numit generalul Gheorghe Angelescu, fost șef al rezidenței de la Londra și, apoi, al celei de la Washington.

În cadrul cursurilor de doi ani organizate la școala de la Brănești se acorda o atenție deosebită însușirii limbilor străine, pentru predarea lor făcându-se apel și la profesori din mediul universitar. Pentru practicarea limbii învățate, în cursul vacanței de vară cursanții erau încadrați în rândul celor ce deserveau grupurile de turiști străini sosiți pe litoral. Se atingeau astfel, pe lângă verificarea și consolidarea cunoștințelor de limbi străine și obiective ce țineau de activitatea operativă: prezența viitorilor ofițeri de informații externe în mijlocul cetățenilor străini avea consecințe benefice pentru aceștia: exersarea conversațiilor, verificarea abilităților de a aborda un necunoscut, a căilor de realizare a unui contact, posibilitatea de a rămâne în legătură pe toată perioada șederii pe litoral și chiar de păstra ulterior legătura etc.

Pentru pregătirea strict profesională s-a făcut apel inclusiv la unii ofițeri activi, care țineau prelegeri bazate pe exemple concrete, din activitatea curentă. După venirea lui Dinar Marcarian la conducerea școlii, s-a pus un accent deosebit pe activitățile practice, pe „ieșirea în teren”. Erau organizate deplasări în capitală sau în provincie, în grup sau individual, pentru obișnuința controlului de trasee sau a autocontrolului (autoverificării) în teren, crearea de căsuțe poștale impersonale, organizarea de întâlniri pentru predare-preluare fulger de

materiale etc.

Din 1968, pentru prima dată în practica școlii, s-au efectuat deplasări în grupuri de câte patru persoane (chiar familii) cu autoturisme, în afara granițelor țării, pe trasee prestabilite. Prin acest experiment s-au urmărit aceleași obiective, plus realizarea unei socializări, a dezvoltării unei amicitii între membrii grupului aflat în deplasare. Efectele au fost benefice sub toate aspectele, în special pe specificul activității într-un spațiu extern.

Cu începere din anul de învățământ 1968/1969, a luat ființă și Școala de pregătire și perfecționare a ofițerilor de securitate cunoscători de limbi străine. Noua școală avea drept scop „să asigure pregătirea în domeniul limbilor engleză, franceză și germană a ofițerilor din aparatul de securitate care, prin specificul muncii, au nevoie de cunoștințe în acest domeniu și să perfecționeze cunoștințele acelor ofițeri care au deja noțiuni pe această linie”. În perspectivă, se avea în vedere ca în această școală să fie învățate și alte limbi străine „care prezintă interes pentru muncă”.

Această instituție urma să funcționeze în localul Școlii de ofițeri de securitate nr. 3, care asigurase pregătirea în domeniul filajului și care își înceta activitatea la 31 iulie 1968. Toate bunurile Școlii nr. 3 (clădiri, mobilier, mijloace de transport, materiale tehnice și didactice), precum și o parte a personalului, au fost preluate de noua

școală. Aceasta beneficia și de toate materialele folosite de Școala de ofițeri nr. 1 pentru instruirea ofițerilor de la cursul de perfecționare limbi străine, organizat în această școală în anul de învățământ 1967/1968. Totodată, Ion Stănescu a dat dispoziții Direcției generale a serviciilor și înzestrării să elaboreze un plan de dotare cu toate mijloacele materiale necesare organizării și desfășurării unui învățământ modern de limbi străine (aparatură tehnică pentru cabinetele fonice, manuale și cursuri, linguafoane și orice materiale didactice care puteau fi procurate de pe piața internă sau din import).

Organigrama școlii cuprindea 74 de posturi (31 ofițeri, 18 maiștri militari și subofițeri și 25 de angajați civili). Toate unitățile CSS au primit ordin să pună la dispoziția noii școli ofițerii cunoscători de limbi străine „capabili să îndeplinească funcțiuni didactice”. De asemenea, se prevedea ca, pentru desfășurarea în limbi străine a unor acțiuni cu caracter cultural-instructiv (conferințe, expuneri etc.), să se apeleze și la „specialiști de înaltă calificare din cadrul instituțiilor civile”. Normele didactice ale cadrelor erau apropiate de normele din cadrul învățământului civil, însă procesul de învățământ se desfășura cu colective mai reduse. Astfel, la limba germană, grupele erau alcătuite din 8 - 10 elevi, iar la limbile franceză și engleză se formau grupe de 14 - 16 elevi.

Școala avea o capacitate de circa 150 de

cursanți pe ciclu de instruire. De exemplu, la 1 septembrie 1969 au fost înscriși 151 de ofițeri-elevi din unitățile centrale și teritoriale ale CSS, repartizați la două cursuri: unul de pregătire și unul de perfecționare în limbi străine.

Comandant al școlii a fost numit, ia 1 septembrie 1968, lt.-col. N. Stelian Popescu. Acesta era născut la 24 decembrie 1931, absolvise în 1950 cursurile Liceului Teoretic din Câmpulung Muscel, după care, între 1950 și 1952, a urmat primii doi ani de studii ai Institutului „Maxim Gorki”¹¹⁸ din București. La 8 noiembrie 1952 a fost încadrat în Securitate și repartizat, ca translator de limbă rusă, la Direcția Cadre. Trimis la un curs de specializare în URSS, a absolvit cu calificativul „excepțional”. Revenit în țară, a continuat studiile la cursurile fără frecvență și a absolvit Institutul „Maxim Gorki” în 1956. Între anii 1956 și 1963 a lucrat în Direcția Cadre ca „inspector prim învățământ”, iar la 1 august 1963 a fost numit șeful Secției Studii, organizare și învățământ la Școala de ofițeri nr. 1. Preocupat de consolidarea pregătirii, a absolvit și Facultatea de Drept, și a învățat și limba engleză. Așadar, un ofițer bine pregătit, cu o bogată experiență practică, trimis „să facă ordine” într-un domeniu multă vreme neglijat.

118 Instituție înființată în 1948, cu scopul aprofundării limbii și literaturii ruse. În 1962-1963, a fost încadrată în Institutul de Limbi și Literaturi Străine (n. red.).

Toate elementele enumerate mai sus indică accentul deosebit pus de conducerea CSS pe modernizarea și perfecționarea sistemului de pregătire a ofițerilor de securitate, stăpânirea unei limbi străine dovedindu-se indispensabilă în activitatea informativ-operativă nu doar din străinătate, ci și din țară.

Din nefericire, nu în toate cazurile cei aflați în postura de a-i învăța meserie pe alții erau ei înșiși foarte instruiți, ceea ce genera numeroase anomalii. De exemplu, în august 1970, la Școala de pregătire și perfecționare a ofițerilor din aparatul de informații externe era încadrat, ca „lector învățământ de specialitate”, post prevăzut în statul de organizare cu gradul de colonel, mr. Gheorghe Belia, care avea ca studii doar liceul teoretic cu examen de bacalaureat. În același timp, pe un post de „asistent învățământ de specialitate”, prevăzut cu gradul de lt.-col., era încadrat lt. - maj. Gheorghe Căprar, care absolvise Facultatea de Filologie, specializarea Limba engleză, cu examen de stat, în anul 1961.

Așa cum o atestă atât documentele, cât și relatările memorialistice, sistemul de instruire a ofițerilor de informații externe a beneficiat de serviciile unei game variate de oameni, de la semidocti, până la persoane cu o pregătire solidă și cu o vocație pedagogică indubitabilă. O figură aparte din peisajul pedagogic al „școlii de spioni” de la Brănești era „tovarășul Bădia”, alias col.

Neculai Jderu, instructor pentru pregătirea politico-ideologică (PPI) a ofițerilor-elevi. Iată cum era descris acesta de unul dintre „elevii” săi:

Moldovean, cu darul nativ de bun povestitor, „tovarășul Bădia” era un bun cunoscător în ale istoriei patriei noastre, istoriei universale, istoriei religiilor și problemelor Bisericii Ortodoxe Române, literaturii române și de aiurea. În prelegerile de istorie națională știa să sensibilizeze coarda fină a patriotismului românesc prin prezentarea unor lecții pline de subtilități privind situația Basarabiei și Bucovinei, descriind și mecanismele politico-juridice în spatele cărora se ascundeau acțiunile „măreței”, cum îi plăcea lui să-și bată joc de numele Uniunii Sovietice, de menținere în stăpânire a provinciilor românești acaparate în mod samavolnic. Absolvent al unui seminar teologic, Bădia putea concura oricând cu succes la ocuparea unui post de profesor la catedra de patristică a Institutului Teologic de grad universitar din București, fiind bine ancorat în problemele de doctrină ale ortodoxiei române.³⁶

Cariera colonelului Jderu s-a încheiat în urma unei inspecții efectuate de Romus Dima la Centrul de Pregătire și Perfecționare a Cadrelor (CPPC) Brănești, acesta arătându-se profund nemulțumit de „nivelul politic” al prelegerilor la care asistase! De altfel, această schimbare a fost și începutul „ideologizării” excesive a procesului de instruire

din acest centru.

Potrivit unor mărturii, în centrul de pregătire a sosit un val de „instructori școliți în laboratoarele armatei și ale secției de propagandă a CE-lui”, care au pus un accent deosebit pe învățământul de partid. Ca urmare, „atât cursurile teoretice, fără deosebire de profilul lor tehnic sau ideologic, cât și pereții coridoarelor, sălilor de cursuri și laboratoarelor au fost împânzite cu lungi citate din tot atât de lungile discursuri ale lui Nicolae Ceaușescu, pogoane de litere care nu aveau nimic comun cu activitatea de culegere de informații externe și cu atât mai puțin cu cea de instruire a ofițerilor din centrul de perfecționare a pregătirii profesionale” 37.

Cursurile de instruire pentru ofițerii de informații externe au continuat să aibă durata de doi ani, respectiv șase luni. Imediat după dezertarea lui Pacepa au funcționat pentru scurtă vreme și cursuri intensive, de numai trei săptămâni, menite să pregătească ofițeri care aveau deja experiență în munca informativă internă pentru a fi trimiși la post în locurile rămase „descoperite” după retragerea precipitată a ofițerilor presupuși a fi fost cunoscuți de către Pacepa.

Școala de la Brănești a funcționat până în anul 1990, când generalul Caraman, chemat la conducerea spionajului românesc, a decis desființarea sa, probabil pentru a demonstra

„ruperea cu trecutul”. Activitatea școlii a fost reluată în 1998, prin ordinul directorului de atunci al SIE, Cătălin Harnagea. În acest context, merită amintit că cele mai multe țări socialiste europene au continuat să-și școlarizeze mare parte dintre ofițerii de informații externe în școlile sovietice până în anul 1989 inclusiv.

O situație cu totul aparte aveau ofițerii selectați pentru a fi trimiși în misiune ca „ilegali” sau „ofițeri deplin conspirați”. Spre deosebire de ofițerii de informații care acționau sub acoperirea de funcționari diplomatici sau în cadrul unor reprezentanțe economice și culturale, ofițerii „ilegali” acționau sub o identitate falsă, însușindu-și numele și biografia unei persoane reale sau false („biografii-legende” interne sau externe), trăind, așadar, „o nouă existență”. Legăturile cu familia erau întrerupte și, în multe cazuri, aceasta nu mai știa nimic despre soarta „illegalului” o perioadă lungă de timp. Riscurile asumate de un ofițer ilegal sunt, evident, incomensurabil mai mari decât cele ale unuia „legal”, întrucât nu numai că nu beneficiază de imunitatea diplomatică, dar îi este interzis să contacteze reprezentanța diplomatică a țării sale și, cu atât mai mult, pe membrii rezidenței din țara respectivă a serviciului din care face parte.

Pe de altă parte, calitatea sa de ofițer trebuie să rămână un secret bine păstrat pe întreaga durată a misiunii, astfel încât legătura cu Centrala

se făcea fie prin sistemul legăturii impersonale, fie prin contactarea excepțională de către ofițerul de legătură sau de un „curier ilegal”. Calitățile deosebite reclamate de astfel de misiuni, condițiile dificile de muncă și riscurile enorme asumate au făcut ca selectarea „ilegalilor” să se facă „din rândul spionilor de elită” 38.

În foarte multe lucrări de specialitate se susține că „ilegalii” au fost „inventati” și folosiți pe scară largă de către sovietici, dar date istorice certe arată că acest tip de spioni a fost folosit și înainte de apariția URSS, inclusiv de către state cu regimuri democratice, precum SUA și Marea Britanie. De altfel, în cazul Marii Britanii, a ieșit recent la iveală informația că ofițeri de poliție deplin conșpirați, care acționau sub o biografie falsă atent întocmită, au fost folosiți și pentru supravegherea informativă a grupurilor contestatatoare de orientare ecologistă sau anarhistă, începând cu anul 1968³⁹. Cât despre CIA, Allen W. Dulles considera că una dintre cerințele esențiale în munca de spionaj este capacitatea unui agent „de a intra în interiorul obiectivului și a rămâne acolo timp îndelungat”. În fața progreselor contraspionajului, fostul șef al CIA aprecia că „singura posibilitate de a deghiza astăzi un om în așa fel ca acesta să poată fi acceptat în cercuri ostile pentru un timp oarecare este substituirea sau transformarea în întregime a identității lui. Acest lucru implică însă ani îndelungați de

pregătire și ascundere a trecutului prin minciuni și povești bine pregătite” 40.

Și în cazul României, necesitățile sporite de conspirativitate au impus ca pregătirea acestor ofițeri să se facă în mod individual și nu prin școlile de specialitate, astfel încât numărul persoanelor care să cunoască identitatea reală a acestuia și calitatea de viitor „illegal” să fie redus la minimum posibil. Teoretic, odată plecat în misiune, un „illegal” nu era cunoscut decât de două persoane: ofițerul-instructor, care în cele mai multe cazuri devenea și ofițer de legătură pe timpul misiunii, și ofițerul cu funcție superioară care aproba misiunea.

Misiunile încredințate „illegalilor” erau diverse și acopereau o serie de obiective în plan politic, economic și financiar. Pentru îndeplinirea misiunilor în condiții de maximă conspirativitate, „ilegalii” foloseau de multe ori sistemul „spațiului-trambulină”, mai exact plecau din România într-o țară „neutră” din punct de vedere al misiunii, pentru ca, după o perioadă mai lungă sau mai scurtă, să se îndrepte spre destinația reală. Odată ajuns în țara-țintă, „illegalul” trebuia să acționeze constant în vederea „indigenizării” sale: obținerea azilului politic, a cetățeniei, obținerea unui loc de muncă, uneori întemeierea unei familii și, nu în ultimul rând, trecerea cu succes a verificărilor efectuate de contraspionajul țării-gazdă. Abia după îndepărtarea oricăror suspiciuni ofițerul

putea trece la acțiuni în vederea îndeplinirii sarcinilor încredințate de Centrala de la București.

Tipologia misiunilor era variată. Astfel, în plan politic se urmărea derularea unor acțiuni de influență asupra unor oameni politici, membri ai unor guverne străine, ai unor instituții internaționale, reprezentanți de frunte ai unor asociații religioase, culturale sau științifice în vederea adoptării de către aceștia a unor poziții favorabile politicii României. În aceeași categorie intrau și acțiunile care ținteau liderii unor asociații ale emigrației românești, ai unor culte și secte religioase din străinătate, a unor reprezentanți de marcă ai mass-media occidentale.

În plan economic, „ilegalii”, după ocuparea unor posturi în trusturi și concerne industriale occidentale sau în stafful unor oameni politici și de afaceri, acționau pentru încheierea unor contracte economice în condiții favorabile pentru România, pentru obținerea unor patente de fabricații și a unor tehnologii aflate sub embargou comercial și militar, pentru realizarea unor obiective industriale în România”.

În plan financiar, se urmărea influențarea unor organisme financiare internaționale și a unor mari bănci pentru acordarea de credite în condiții cât mai favorabile României sau pentru obținerea unor reeașalonări ale creditelor restante. De asemenea, „ilegalii” au fost folosiți și pentru

crearea unor bănci cu capital mixt.

Așadar, pregătirea acestei categorii cu totul speciale de ofițeri de informații externe prezintă un interes aparte și este, totodată, foarte dificil, ca să nu spunem imposibil, de reconstituit pe bază de documente. Grație unei lucrări memorialistice realizate de Cornel Nemetzi, un fost ofițer de informații recrutat dintre ofițerii de miliție de la Inspectoratul Miliției Municipiului București, putem reconstitui în linii mari modul cum se făcea punctarea, verificarea, recrutarea, instruirea și testarea unui viitor ofițer ilegal. Deși acesta a îndeplinit misiuni de curier ilegal etapele parcurse și mai ales pregătirea profesională nu au diferit „cu nimic de cea a unui ofițer ilegal care trebuia să plece în misiune externă pe un spațiu anume determinat cu sarcina de a penetra un obiectiv anume repartizat spre cercetare informativă” 42.

După absolvirea Școlii de ofițeri de miliție de la Băneasa (Școala de ofițeri MAI nr. 2), ca șef de promoție, Nemetzi a fost repartizat, în 18 septembrie 1968, la Serviciul judiciar al Inspectoratului capitalei. După o activitate de doi ani în cadrul Miliției, perioadă în care respectivul ofițer a pus în evidență o bună pregătire, a fost tatonat de un coleg, ofițer mai în vârstă, care l-a întrebat dacă nu ar fi interesat să lucreze la „vecini”, termen cu care erau desemnați cei din Securitate.

Pe baza răspunsului în principiu pozitiv, după

câteva luni, perioadă necesară unor verificări și investigații minimale (investigații la domiciliu, la locul de muncă, interceptarea convorbirilor, filaj, percheziții secrete la domiciliu), care au continuat, de altfel, ulterior, pe întreaga perioadă a pregătirii ca ofițer ilegal¹⁴³, Nemetzi a fost contactat de o persoană din aparatul de informații externe. Mai exact, în biroul colegului care-i făcuse propunerea, a avut loc o primă discuție („cunoașterea personală”) cu un colonel din cadrul DGIE, „ofițerul recrutor” adresându-i „diferite întrebări privind starea civilă, studii, limbi străine, planuri de viitor etc.” 44.

După alte câteva luni, în primăvara anului 1971, a urmat o altă discuție, pe parcursul căreia „ofițerul recrutor” i-a solicitat candidatului să-l sprijine în efectuarea unor investigații, urmând ca rapoartele de investigații să fie semnate cu numele conspirativ „Neamțu”. Ulterior, candidatului i-a fost pus la dispoziție și un aparat foto Olympus Pen-F, cu ajutorul căruia să fotocopieze fișele alfabetice din fișierele de evidență a populației.

Investigațiile făcute de candidat au fost foarte bine apreciate de conducerea unității în care urma a fi încadrat, verificările întreprinse și referințele culese au fost și ele pozitive, astfel încât, în 23 decembrie 1971, „Neamțu” a fost convocat de către ofițerul recrutor la o întâlnire cu șeful unității, fiind prevenit că e posibil să fie supus și la

un test de limbă franceză.

Întâlnirea candidatului și a ofițerului a avut loc pe stradă, după care cei doi s-au deplasat către un apartament, „casa de lucru” a sectorului în care urma a fi încadrat. La scurt timp, au sosit șeful unității, generalul „Răducănescu M”. (Romeo Popescu), și locțiitorul acestuia, col. „Vasilescu”. După prezentarea regulamentară a candidatului, au urmat o serie de întrebări pe probleme personale și profesionale, după care s-a dat citire ordinului de încadrare în U.M. 0755/R (Brigada „U”) și candidatul a semnat jurământul militar. De menționat că în textul respectiv se menționa intrarea în rândul forțelor armate și nu în Securitate!

Cu aceeași ocazie, proaspătul ofițer de informații externe a semnat un angajament prin care „mă consideram mobilizat în orice moment, inclusiv în afara programului de lucru”, obligându-se să aibă „o comportare demnă, patriotică, o înaltă ținută morală”, să respecte întru totul „normele privind conspirativitatea muncii și a sediilor” și „legenda biografică”, să apere „secretul muncii” și să nu divulge „sub nicio formă și în nicio împrejurare”, inclusiv în cazul reținerii de către dușman sau de către alte persoane, absolut nimic din ceea ce cunoștea și care ar fi putut aduce prejudicii muncii. Odată îndeplinite aceste formalități, cei prezenți au ciocnit un pahar de coniac și i-au urat succes în activitate celui

intrat în elita ofițerilor de informații, fără ca cineva să-i precizeze acestuia în ce consta viitoarea activitate!

Ulterior, „Neamțu” a aflat că ordinul său de încadrare în DGIE fusese semnat la 30 octombrie 1971, deci cu aproape două luni înainte de această întâlnire! De altfel, se crea o situație de dublă subordonare a acestuia, căci, deși ofițer conspirat al DGIE, era în continuare și ofițer de miliție. Soluționarea acestui aspect a întârziat mai bine de un an. La încadrare, șeful unității i-a comunicat ofițerului că se va găsi o cale de finalizare rațională a situației. Inițial, i s-a explicat că, date fiind exigențele conspirative, nu putea fi vorba de un transfer, ci trebuia organizată „o acțiune de compromitere”, care să ducă la scoaterea sa din cadrele Miliției. Practic, ofițerul trebuia să comită o abatere disciplinară. Ulterior, s-a revenit asupra planului, întrucât s-a apreciat că exista riscul ca prin aceste abateri ofițerul să fie luat în supraveghere de organele de contrainformații. Mai indicat era ca plecarea din Miliție să se facă pe baza unui raport de trecere în rezervă, ofițerul invocând „nemulțumiri de ordin profesional și insatisfacții personale”.

Faptul că „Neamțu” fusese șef de promoție și obținuse rezultate deosebite până atunci a dus la respingerea repetată a raportului, astfel încât a fost nevoie ca generalul Romeo Popescu să intervină personal la ministrul Ion Stănescu, iar

acesta să-l pună în contact direct cu generalul Emanoil Rusu, șeful Inspectoratului Municipiului București al Ministerului de Interne. Trecerea în rezervă din cadrele Miliției s-a produs, astfel, abia în 21 decembrie 1972. În acest context, merită amintit faptul că, prin încadrarea în DGIE, salariul ofițerului crescuse cu 224 de lei, însă „suma echivalentă salariului primit de la miliție se făcea venit la stat pentru că nimeni nu avea dreptul la două retribuții. (...) Nici înainte de decembrie 1989 și nici după, guvernării nu au acceptat ca un ofițer deplin conspirat să poată încasa două salarii, cu toate că acesta depunea eforturi mai mari decât cei aflați la programul de serviciu al unității”.

Aici se cuvine menționat că multă lume crede că un ofițer de informații externe beneficia de două salarii: unul de ofițer și altul de la funcția „de acoperire”. Această percepție a fost favorizată și de unele informații eronate provenind de la personaje care au deținut funcții importante în cadrul Securității, cum este cazul lui Ion Stănescu. La întrebarea „ce avantaje avea cel care accepta «branșarea-la Securitate?»” adresată în cadrul unui interviu, acesta a răspuns:

Mai întâi, primea două salarii – o soldă pentru funcția oficială care era la Externe, la Comerț Exterior sau la o altă instituție cu activitate în străinătate, și a doua era aceasta pe care nu o știa nimeni și o primea el, solda de grad. Era bunicică,

două mii și ceva, trei mii. Erau bani pe vremea aceea. În misiune își primea drepturile normale, ca orice salariat de acolo, conform funcției pe care o îndeplinea.⁴⁵

Nu dispunem de date cu privire la existența acestui sistem, al dublei salarizări, înainte de destituirea lui Ion Stănescu din fruntea Ministerului de Interne (19 martie 1973), dar actele normative din anii 1970 și 1980 prevedeau un singur salarriu: „Ofițerii conspirați primesc de la Ministerul de Interne toate drepturile ce li se cuvin ca ofițeri activi, plus indemnizația de dispozitiv de luptă în procent de 10% din retribuația tarifară lunară, potrivit funcției în care au fost încadrați. Drepturile bănești ale acestora vor fi acordate prin state de salarii separate de ale celorlalte cadre, întocmite de unități, unde vor fi înregistrați cu indicativul ori numele conspirativ ce li s-a fixat prin ordinul de numire în funcție. Veniturile realizate potrivit funcțiilor în care sunt încadrați la instituțiile de acoperire, vor fi făcute venit la stat prin Ministerul de Interne” ⁴⁶. De altfel, în arhive s-au păstrat acte prin care ofițerii acoperiți depuneau în conturile Ministerului de Interne sumele de bani primite ca retribuire la funcția „de acoperire”.

Deși devenit ofițer „cu acte în regulă”, singura posibilitate de legătură cu Centrala a lui „Neamțu” a rămas un simplu număr de telefon prin intermediul căruia îl putea contacta pe

„ofițerul recrutor”. Acesta, devenit „ofițer-instructor” (am putea să-l numim „profesor de spionaj”), a demarat și procesul de instruire specifică a noului ofițer, elaborând în decembrie 1971 un „plan de instruire și pregătire” și înmânându-i un „caiet de instruire de 200 file, numerotat și șampilat pe fiecare pagină”. Caietul de pregătire era păstrat în Centrală de ofițerul-instructor.

Planul conținea teme teoretice și pentru pregătirea teoretică, ofițerul primea „din când în când” caietul de instruire și câteva „lecții profesionale”, pe care le conspecta și, în aceeași zi, le predă ofițerului-instructor. „Lecțiile”, elaborate și redactate în Centrală, nu aveau antet și nu conțineau elemente care să ducă la deconspirarea unității care le folosea. Pe baza acestora și a discuțiilor cu instructorul, au fost deprinse noțiuni esențiale ale muncii de informații externe referitoare la legătura personală și impersonală (locuri de întâlnire și discuție, legendarea întâlnirilor și a altor activități operative, amenajarea și folosirea căsuțelor poștale impersonale).

Pregătirea cadrelor și surselor „S” (cum mai erau numiți ilegalii în documentele vremii) se făcea în mod individual, în „case de lucru” din București. Întrucât „Neamțu” nu a primit o „casă de lucru” decât după mai bine de un an de la începerea pregătirii, instruirea în diferitele

probleme practice se făcea seara, la domiciliul ofițerului-instructor. În aceste condiții, acesta a învățat tehnicile de fotocopiare a documentelor, efectuarea și obținerea micropunctului, obținerea „filmului moale” sau „subțierea filmului”.

În august 1972, ofițerul-instructor a fost mutat într-un alt compartiment, în urma reorganizării unității, astfel că „Neamțu” a fost predat în legătura colonelului „Mateescu”. Acesta i-a comunicat decizia conducerii de a începe învățarea limbii italiene și l-a pus în contact cu un nou instructor: „Mihai”.

„Mihai”, absolvent al Facultății de Biologie, fost ofițer de contraspionaj în „problema italiană” și, din 1967, „curier ilegal” în DGIE, se pare că era un foarte bun instructor, fiind apreciat de „Neamțu” drept „adevăratul meu profesor și mentor în pregătirea de curier ilegal”. Acesta i-a atras atenția că va trebui „să înveți să vorbești limba italiană, franceză, germană, engleză, ca un italian, francez, neamț, englez și nu ca un român”, subliniind că ofițerul trebuie să-și însușească „toate trăsăturile generale ale acestor popoare” pentru a-și putea juca în mod ireproșabil rolul. Pregătirea a fost intensificată, procesul fiind facilitat și de punerea la dispoziție a unei „case de lucru”, „un apartament, încălzit cu lemne, aflat într-un bloculeț din apropierea Căii Călărașilor”. Ulterior, pregătirea a continuat într-o altă „casă de lucru” – o garsonieră situată la etajul 7, într-un

bloc din cartierul Drumul Taberei.

În noiembrie 1972, „Mateescu” i l-a prezentat lui „Neamțu” pe „Stancu”, noul ofițer-instructor și de legătură cu Centrala, astfel încât, după cum consemna acesta, „aveam practic doi instructori: unul pe linia pregătirii de limbă italiană și de curierat ilegal și celălalt pentru desăvârșirea pregătirii și transformării mele în ofițer de informații externe”.

Problemele ținând de soluționarea trecerii în rezervă din cadrele Miliției au făcut ca abia la începutul anului 1973 a început „mai serios” activitatea de pregătire ca ofițer special (ofițer „S”). Astfel, pe lângă pregătirea în domeniul limbilor străine (la început, italiană), a continuat pregătirea cu toate mijloacele și metodele muncii de informații externe.

O importanță deosebită a fost acordată activității de documentare asupra spațiului în care urma să îndeplinească misiuni.

În cazul lui „Neamțu”, pe lângă spațiul italian (sub identitatea căruia urma să acționeze), era vorba de „spațiul german”, alcătuit din Germania, Austria și Elveția. Documentarea consta într-un „studiu complex și detaliat, care începea cu geografia, istoria, economia, instituțiile politice, organizarea statală, organele de informații și contraspionaj, activitatea specifică a organelor de poliție, obiceiuri și datini populare, modul de comportare al autohtonilor în diferite împrejurări,

legislație, regimul juridic al străinilor, sistemul de învățământ, organizarea armatei și efectuarea serviciului militar obligatoriu, regimul pașapoartelor etc.” 47.

Un ofițer ilegal era pregătit și pentru utilizarea cifrurilor. Această pregătire dura aproximativ o jumătate de an și presupunea, în anii 1970, familiarizarea ofițerului cu sistemul de cifru CS-70 (abandonat după dezertarea lui Pacepa) și cu un cifru poștal, folosit pentru întocmirea corespondenței cu Centrala prin adrese poștale. Treptat, s-a generalizat practica de a dota fiecare ofițer trimis în exterior cu cifruri de informații și poștale individuale, elaborate special pentru fiecare caz.

Finalizarea pregătirii de cifru se făcea prin introducerea ofițerului în sistemul emisiunilor radio-școală, difuzate sâmbăta, la ora 14.00, pe frecvența de 3.460 KHZ, de către unitatea specializată din cadrul DIE. Radiogramele erau notate și, prin aplicarea cheii cifrului, se încerca descifrarea mesajului, urmată de întocmirea unui raport. Ulterior, fiecărui ofițer i se fixa un program în cadrul căruia se făceau transmisiile individualizate. Recepția mesajelor radio se realiza cu aparate de radio obișnuite, regulile de lucru stipulând ca respectivele mărci și modele să se găsească pe piață, astfel încât, la o eventuală percheziție a contraspionajului, să nu ridice suspiciuni!

Ascultarea mesajului se făcea, pe fundalul unei surse de zgomot, cu o singură cască la ureche, pentru a putea fi detectate eventuale zgomote suspecte. Era interzisă folosirea unor antene exterioare, iar aparatul de radio trebuia plasat astfel încât o eventuală supraveghere a încăperii prin sondă optică să eșueze, în plus, ușile de acces trebuiau blocate, iar ferestrele erau acoperite cu draperii. Ofițerul-instructor avea obligația de a verifica respectarea acestor măsuri de precauție prin efectuarea de teste.

La plecarea în misiune, fiecare „illegal” primea frecvența de emisie pe care urma să recepționeze mesajele Centralei și data primei emisiuni. Celelalte emisiuni se succedau la un interval de 17 zile, la ora stabilită, și reluate la ora de rezervă. În cazul folosirii „spațiilor-trambulină” pentru ajungerea în țara-țintă, aceste elemente erau transmise cu ocazia primei întâlniri cu ofițerul de legătură, uneori la mai mult de un an sau doi de la plecarea din țară.

O componentă importantă a planului de pregătire a unui „illegal” o constituia, pe de o parte, însușirea mijloacelor și metodelor de legătură, întrucât cea mai mare problemă a activităților informative externe era dintotdeauna modul de transmitere a materialului informativ obținut, și, pe de altă parte, instruirea și dirijarea agenților în spațiul advers. Conspirarea „ilegalilor” și a colaboratorilor acestora, condiție

esențială a succesului, depinde în cel mai înalt grad de construirea unor sisteme de legătură impenetrabile pentru serviciile de contraspionaj. Pe drept cuvânt, se consideră că legătura reprezintă „punctul nevralgic al activității oricărui organ de spionaj” 48. De aceea, conceperea sistemelor de legătură trebuia să țină seama de o serie de principii esențiale:

conspirativitatea: limitarea strictă a numărului celor care cunoșteau sistemul;

operativitatea: sistemul trebuia să asigure transmiterea în timp optim a fluxurilor informaționale la și de la Centrală, precum și variante pentru comunicarea de urgență;

diversitatea: sistemul să fie construit pe baza unor mijloace cât mai diversificate și să fie adaptat condițiilor specifice spațiului în care urmează a fi folosit;

siguranța: presupunea verificarea temeinică a mijloacelor și metodelor, astfel încât riscul interceptării de către adversari să tindă către zero;

continuitatea: funcționarea sistemului trebuia să fie posibilă chiar în situații deosebite (conflicte militare, ruperea legăturilor diplomatice etc.), astfel încât informațiile și instrucțiunile să poată fi transmise indiferent de situația operativă⁴⁹.

În procesul de pregătire era elaborat, pentru fiecare caz în parte, planul de legătură, acesta constituind un document și un instrument de lucru

deosebit de important, care cuprindea toate mijloacele de legătură cu care era dotat cazul și modalitățile de folosire a lor. El era structurat pe două capitole:

a) legătura de la Centrală la ofițer sau sursa „S”;

b) legătura de la ofițer sau sursa „S” la Centrală.

Sistemele de legătură cu „ilegalii” erau construite pe cele două metode esențiale: *legătura personală* și *legătura impersonală*.

Legătura personală constă în contactul personal, direct, dintre ofițerul de legătură/curierul ilegal și ofițerul sau sursa aflată în misiune ilegală. O astfel de întâlnire putea avea loc în două scopuri: pentru analiză a activității și instruire sau pentru predarepreluare fulger de materiale. Deși prezintă o serie de avantaje, legătura personală este foarte riscantă în munca de informații externe, întâlnirea putând fi interceptată de organele adverse de contraspionaj, ceea ce poate duce la deconspirarea „ilegalilor” sau la prinderea în flagrant a predării materialelor informative.

Întâlnirile de analiză și instruire puteau fi organizate fie în țară, fie în străinătate. În pofida faptului că deplasarea în România putea da naștere la unele suspiciuni din partea serviciilor de contrainformații străine, acest sistem de legătură a fost utilizat destul de des, cu precauțiile

de rigoare, întrucât prezenta numeroase avantaje: „ilegalii” puteau fi reinstruiți în Centrală, își revedeau familiile și, în unele cazuri, puteau vedea modul în care documentațiile pe care ei le obținuseră erau puse în practică în diverse uzine și institute de cercetări.

Chemarea în țară a „ilegalului” se făcea prin mijloacele stabilite în planul de legătură, iar venirea în țară se făcea fie identitatea reală sub care acesta trăia în țara unde își îndeplinea misiunea, fie conspirat.

Venirea pe identitate reală presupunea crearea unei legende verosimile, motivele invocate (vizita la rude, tratament medical etc.) trebuind să reziste în cazul unor verificări.

Venirea conspirată se realiza fie atunci când „ilegalul” se afla într-o situație care nu-i permitea părăsirea țării în care locuia (era „fugit” și dat în consemn la frontieră, ceruse azil politic, nu-și rezolvase problemele ținând de dreptul de ședere în țara respectivă etc.), fie atunci când nu se dorea ca autoritățile din respectivul stat să cunoască deplasarea în România.

Întâlnirile de analiză și instruire organizate în străinătate se realizau atunci când „ilegalul” nu putea părăsi țara în care acționa sau legătura cu el fusese pierdută și presupuneau o pregătire temeinică. Astfel de întâlniri erau prevăzute în planul de legătură primit la plecarea în misiune și cuprindeau detalii cu privire la ora și locul

întâlnirii, semnele de recunoaștere și de pericol, parola, variantele de rezervă.

Locul de întâlnire trebuia să corespundă mai multor cerințe:

să poată fi folosit în orice condiții atmosferice și de timp;

să fie ușor accesibil și să ofere posibilitatea părăsirii sale rapide;

să nu fie amplasat în apropierea unor instituții sau în zone supravegheate;

să permită autoverificarea și prezența plauzibilă în zonă.

Semnul de recunoaștere trebuia arborat în mod obligatoriu și consta dintr-un obiect cât mai discret și comun, potrivit circumstanțelor de loc și de timp, care să permită identificarea „ilegalului” de către cel trimis de Centrală.

Semnul de pericol era reprezentat, de obicei, de un gest sau de un obiect și era utilizat în cazul apariției intempestive a unei situații punctuale care ar fi pus în pericol întâlnirea. Nu se folosea în cazul când una dintre părți sesiza că se află sub filaj, în acest caz fiind interzisă complet prezentarea la locul de întâlnire.

Parola reprezenta un schimb de propoziții sau fraze prestabilite, de regulă o întrebare și un răspuns, cunoscute numai de părțile care participau la acțiune. Se foloseau nume și cifre într-un context bine precizat, dar adaptat locului

de întâlnire, astfel încât să fie prevenită formularea accidentală a întrebării sau a răspunsului de către o persoană străină.

Înainte de prezentarea la întâlnire, ambele părți aveau obligația de a-și lua măsuri temeinice de autoverificare și control. După realizarea primului contact vizual, urma darea și primirea parolei, apoi cei doi stabileau legenda cunoașterii, adică versiunea verosimilă care să explice contraspionajului, care ar fi putut intercepta întâlnirea, de unde se cunosc și cum de s-au întâlnit cele două persoane.

Legătura impersonală asigura transmiterea de informații și documentații, precum și instrucțiuni, indicații, orientări și mijloace speciale, fără ca participanții la activitatea informativă și de legătură să intre în contact personal. Ea asigura conspirarea deplină a cadrelor și surselor, fiind astfel organizată încât participanții la acțiuni să nu se cunoască între ei, iar fiecare dintre aceștia să nu aibă cunoștințe decât de sarcinile și atribuțiile ce le reveneau în mod individual. Legătura impersonală constituia elementul de bază pe care se crea întregul sistem de legătură cu cadrele și sursele „S” din exterior⁵⁰.

Cele mai utilizate mijloace ale legăturii impersonale au fost: poșta internațională, legăturile telefonice și telegrafice internaționale, legătura radio, legătura prin căsuțele poștale

impersonale (c.p.i.), legătura prin semaforul grafic și legătura prin semaforul vizual.

Poșta internațională a fost folosită încă de la apariția sa pentru transmiterea unor mesaje între agenți și centralele de spionaj, ceea ce a dus la apariția cenzurii poștale. Prin poșta internațională se trimiteau comunicări codificate prin coduri convenționale sau de corespondență, scrisori cu cifru poștal și materiale conținând scriere simpatică (cifru de informații).

Codurile convenționale constau într-un „limbaj particular”, mesajele fiind alcătuite fie prin utilizarea unor cuvinte și expresii cu semnificație de cod, diseminate într-un text anodin, fie în cărți poștale ilustrate, timbre cu diferite valori sau plasate în anumite poziții etc.

Cifrul de informații era folosit pentru elaborarea unei criptograme, folosindu-se pe scară largă sistemul care presupunea folosirea a doua exemplare dintr-o anumită ediție a unei cărți (practică ironizată de Jaroslav Hašek în savurosul său roman Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial când exercițiul de cifrare-descifrare eșuează întrucât ofițerii folosesc un roman în două volume, fiecare utilizând un alt volum!). Comunicările către Centrală, redactate cu ajutorul cifrului de informații, se făceau prin scrierea cu indigo simpatic – o filă de hârtie impregnată cu o anumită substanță care juca ulterior rolul unui indigo, prin folosirea unor

reactivi. Astfel de file nu puteau fi deosebite de hârtia obișnuită prin examinarea cu ochiul liber sau prin pipăire și nici chiar prin utilizarea unei lămpi cu raze ultraviolete. Fiecare cadru sau sursă „S” era dotat cu un indigo individualizat, realizat pe baza unor formule chimice unice. Acest indigo nu era primit la plecarea în misiune, ci mult mai târziu, după ce acesta trecuse prin verificările și interogatoriile inerente, fiind disimulat, de obicei, în filele tratate chimic ale unei agende.

După spusele foștilor ofițeri, „cele mai pretabile materiale pentru scrierea cu indigo simpatic erau romanele polițiste sau de aventuri apărute în fascicul”, dar și diferite reviste și publicații din țara-gazdă, cu condiția ca foile să nu fie prea groase, hârtia să nu fie lucioasă și pe verso să nu existe fotografii. Publicația în care se plasa textul scris cu indigo simpatic era plasată într-un colet împreună cu alte materiale similare și trebuia să poarte un semn de recunoaștere și semn de siguranță. Absența ultimului însemna că „ilegalul” a fost depistat de contraspionaj și mesajul a fost scris și expediat sub constrângere.

Prin poșta internațională erau expediate și informații containerizate. Containerele erau dispozitive de transport, trimitere sau păstrare a filmului moale improvizate din diferite obiecte. Până prin anii 1980, cele mai utilizate containere erau cărțile de beletristică, având conținut inofensiv din punct de vedere ideologic, mai ales

best-seller-uri apărute în Occident sub forma unor romane cu coperte cartonate. Mai târziu, odată cu dezvoltarea rețelei de spionaj, cu creșterea numărului de refugiați, fugari sau emigranți legali spre Occident, datorită legăturilor acestora cu țara de origine, a coletelor trimise la rude, a fost diversificată și categoria containerelor folosite pentru transmiterea filmului moale, utilizându-se, de exemplu, pachete de cafea sau orice alt articol de uz personal sau casnic.

Filmul moale sau subțire se obținea prin desprinderea stratului gelatinos de pe suportul de celuloid, utilizându-se dispozitive și substanțe speciale. Cele mai pretabile și sigure pelicule pentru „subțiere” erau Ilford și Kodak. Pentru obținerea filmului moale se folosea banala acetonă, procurată din magazinele cu produse cosmetice. Pe film nu trebuia să apară niciodată numele firmei sau concernului de unde provenea materialul, nu trebuiau fotografiate numele autorului sau diferite date care putea duce la identificarea unor persoane, instituții, organisme care au lucrat sau colaborat la elaborarea materialului. Un film moale putea fi containerizat și ascuns foarte ușor, fiind foarte greu de depistat și găsit, la nevoie putând fi înghițit, fără a dăuna sănătății. Dacă la început filmu’ moale se păstra în foiță de staniol pentru a-l feri de umezeală, din cauza faptului că acest ambalaj putea fi detectat de raze infraroșii, s-a renunțat la acest material în

favoarea celofanului⁵¹.

Utilizarea poștei internaționale în cadrul sistemelor de legătură cu „ilegalii” necesita crearea unor mijloace specifice de muncă: adresele poștale. Acestea puteau fi de două tipuri: adrese poștale „dintr-o parte” (unilaterale) și adrese poștale „din ambele părți” (bilaterale).

De fapt, prin adresa poștală se înțelegea o persoană fizică atrasă la colaborare, deci recrutată, care accepta să primească pe adresa ei diferite trimiteri poștale sau să se expedieze astfel de trimiteri externe, de pe aceeași adresă, sub controlul organelor de securitate.

Adresa poștală „dintr-o parte” era o adresă utilizată numai de cadrul sau sursa „S” pentru expedierea către Centrală a unor comunicări cifrate cu cifrul de informații, scrise cu indigo simpatic în reviste sau cărți, sau a unor colete și containere cu documentații fotocopyate și puse pe film moale.

Verificarea și recrutarea unei adrese poștale dintr-o parte nu diferă din niciun punct de vedere față de procesul similar care se desfășura în cazul recrutării informatorilor și colaboratorilor, prezentând totuși unele particularități:

candidatul nu trebuia să aibă perspective de a fi trimis în străinătate, nici în interes de serviciu sau a efectuării unor călătorii turistice;

nu puteau fi foști ofițeri de armată sau de interne;

era preferabil ca viitorul candidat să aibă corespondență cu persoane din străinătate, pe cât posibil din spațiul vizat.

Adresa poștală „din ambele părți” se folosea în sistemul de legătură pentru comunicări cu cifru poștal și coduri de corespondență. Deținătorii de adrese poștale din ambele părți erau „blocati la pașapoarte”, adică nu li se permitea deplasarea în țări occidentale.

Adresele poștale dintr-o parte, dar și din ambele părți, trebuiau instruite temeinic asupra legendei pe care să o folosească pentru a justifica față de familie, vecini, prieteni, poștaș sau alte persoane curioase primirea materialelor din exterior.

Adresele poștale externe erau folosite foarte rar în munca de informații externe, numai ca adrese poștale dintr-o parte. De fapt, era vorba de expedierea informațiilor nu direct spre România, ci spre o țară terță, spre a diminua gradul de suspiciune cu privire la aceste mesaje, iar din țara terță acestea erau expediate spre Centrală, fie tot prin poșta internațională, fie prin alte mijloace.

Folosirea legăturilor telefonice și telegrafice internaționale în cadrul sistemului de legătură dintre Centrală și „ilegali” se făcea rar, doar în cazuri excepționale: anunțarea unei stări de pericol, chemarea urgentă în țară, apariția unei situații deosebite care necesita instructaj etc. Principalele inconveniente constau în riscul

interceptării convorbirii de către contraspionajul advers și în necesitatea folosirii unui interpus pentru realizarea apelului din țară, în condițiile în care un apel internațional nu era prea ușor de realizat la acea vreme. În convorbirile telefonice se folosea un cod telefon, simplu, ușor de reținut și clar. De obicei, se solicitau „medicamente” sau se cereau informații despre „starea de sănătate” a unor persoane reale. Folosirea telegramelor reprezenta un mijloc de legătură rapid și sigur, informațiile fiind transmise prin folosirea unor coduri convenționale simple.

Legătura radio cu „ilegalii” a fost realizată încă din anii 1950, folosindu-se aparate de radio emisie-recepție de producție sovietică. Utilizarea unui astfel de aparat în spațiul inamic comporta riscuri uriașe, astfel că se făcea numai în cazuri excepționale. Legătura radio era necesară în special pentru a transmite mesajele Centralei – așa-numita legătură unilaterală radio (l.u.r.). Și presupunea transmiterea prin eter de mesaje cifrate, recepționate și descifrate ulterior de cel căruia îi erau destinate. Uneori, în locul mesajelor cifrate, erau transmise mesaje prin intermediul codurilor muzicale – melodii alese de pe unul sau mai multe discuri, difuzate în eter la anumite ore. Fiecare melodie, sau mai precis titlul cântecului (de obicei șlagăre internațională și nu melodii românești), avea semnificația convenită (chemarea la întâlnire în diferite locuri, se cerea să se

comunica situația contrainformativă etc.)). Un exemplar al discului îi parvenea „ilegalului” după stabilirea sa în țara-țintă, nefiind niciodată înmânat în țară.

Legătura prin căsuțe poștale impersonale (c.p.i.) reprezenta o metodă des folosită pentru păstrarea canalelor de comunicare dintre Centrală și „ilegali”. Căsuța poștală impersonală era un loc special ales, prin intermediul căruia cadrele și sale aflate în misiune transmiteau în mod secret Centralei informații și documentații tehnico-științifice, rapoarte etc. ori de unde puteau ridica unele instrucțiuni de muncă, mijloace tehnice și financiare necesare executării sarcinilor, fiind amenajat în diferite locuri ca: ziduri, garduri, balustrade, stâlpi, scorburi de copac, găuri de aerisire, canale etc., dar și în mijloace de transport (trenuri, autocamioane, vapoare, avioane). Materialele depuse într-o e.p.i. erau conținute în containerele fiind realizate în funcție de specificul fiecărei e.p.i. în privința tipului și formei obiectului folosit pentru containerizare; acestea depindeau de fantezia depunătorului, putând fi o cărămidă, o creangă de copac, o bucată de moloz, ipsos sau lemn, o figurină din plastilină etc., care să se integreze în mediul ambiant, fără să trezească suspiciuni sau curiozitatea unor persoane care îl puteau descoperi în mod întâmplător⁵².

Folosirea e.p. i presupunea respectarea mai

multor reguli. Acțiunile de depunere-ridicare se executau conform planului de legătură, aprobat și stabilit pentru fiecare e.p.i. Se interzicea folosirea de mai multe ori a aceleași e.p.i. ori utilizarea ei de către mai mulți ofițeri sau surse „S” în mod succesiv. O regulă de bază consta în obligativitatea semnalării operațiunii ce urmează a fi efectuată la o e.p.i. prin intermediul așa-numitului semafor. Acesta constituia un mijloc important de legătură impersonală folosit în munca de informații externe, fiind inclus în toate planurile de legătură a cadrelor și surselor care plecau în misiune externă, pe linia muncii speciale.

Semafoarele e.p. i reprezentau locul unde se semnaliza operația efectuată de către părțile participante la acțiune. Existau, de regulă, două semafoare: unul depunere și unul ridicare a materialului, locuri anume alese, unde se făceau semne grafice sau se plasa un obiect prin care se anunța partenerul despre operația executată sau despre imposibilitatea efectuării din cauza unei stări de pericol. Cele mai des utilizate erau așa-numitele semafoare grafice – un loc (stâlp, panou, gard, burlan, balustradă etc.) folosit pentru diverse comunicări în sistemul de legătură. Semnele grafice convenite trebuiau să fie simple, executate dintr-o singură mișcare, dar în același timp sigure.

Acțiunile de depunere-ridicare de materiale

de la o e.p.i. trebuiau atent planificate și executate cu maximum de precauție pentru a preîntâmpina surprinderea în flagrant de către organele de contraspionaj adverse. Aceste acțiuni erau detaliate în planul de legătură și se făceau în funcție de programul de lucru stabilit pentru fiecare e.p.i. Deplasarea către e.p.i. includea obligatoriu un traseu de autoverificare și control și o legendare a prezenței în zonă. În cazul în care erau sesizate măsuri de supraveghere în zonă sau era depistat filajul, acțiunea de depunere-ridicare era anulată, iar pe semaforul de ridicare se făcea semnul de pericol.

În afara pregătirii în domeniul sistemelor de o importanță deosebită se acorda pe parcursul instruirii unui viitor „illegal” pregătirii contrainformative, și în special instruirii pe linie *defilaj* și *contrafilaj*.

Instruirea în domeniul filajului debuta prin studierea individuală a unor materiale teoretice, după care urma trimiterea pentru o perioadă de circa două săptămâni în cadrul unității de profil din cadrul DIE/CIE, care instruia ofițerii care plecau în misiuni oficiale în străinătate, având sediul conspirat într-o vilă din pădurea Băneasa. Pe parcursul instruirii erau deprinse tehnicile de filaj pedestru și cu autoturismul, folosirea mijloacelor tehnice de fixare a momentelor operative prin filmare/ fotografiere secretă, modalitățile de autoverificare și control,

modalitățile de rupere de sub filaj și, mai ales, arta de a adopta un comportament cât mai normal în situația în care a fost depistat filajul, astfel încât filorii să nu realizeze că „obiectivul” i-a descoperit. În misiunile reale, ofițerul trebuia să evite ruperile de filaj, care ar fi confirmat suspiciunile, și să aibă mereu în minte faptul că simpla punere în filaj nu însemna că fusese descoperit și dovedit ca spion!

După efectuarea acestui stagiu de practică, viitorul „illegal” era el însuși pus în filaj și avea ocazia de a-și testa procedeele de autoverificare și control, dincolo de clasicele întoarceri în timpul deplasării, privirea în „oglină” vitrinelor, traversările repetate ale străzii. Filajul asupra ofițerului se execută fie permanent, pe durate variabile, fie cu intermitențe, fie pe momente operative. În planul anual de pregătire era inclus câte un astfel de exercițiu în fiecare lună.

În planul de pregătire al ilegalilor figura o mare varietate de exerciții în măsură atât să le verifice și dezvolte aptitudinile native pentru munca pe care urmau să o efectueze în străinătate (simț de orientare, stăpânire de sine, curaj), cât și să-i deprindă cu acțiunile în condiții cât mai reale. În acest sens erau prevăzute exerciții de amenajare a unor e.p.i., depunere și ridicare de materiale de la e.p.i., amenajarea unor mijloace de legătură, cazări la hotel pe identitate străină, îmbarcări în avion cu containere cu materiale

informative, pătrunderea în instituții ale statului și sustragerea de documente, interpunerea de cetățean străin.

În cazul în care cei aflați în pregătire făceau greșeli și erau prinși în flagrant, erau trecuți printr-o anchetă a colegilor din Centrală, care acționau sub acoperirea de ofițeri de miliție sau de ofițeri de securitate la unitățile interne. Pe parcursul anchetei se făcea uz de toate mijloacele de intimidare, pentru a vedea dacă cel reținut își declină adevărata identitate pentru a scăpa de urmările acțiunilor sale, în ce măsură dă dovadă de autocontrol, cum rezistă în fața presiunii exercitate de „anchetator”. În etapa finală de pregătire erau prevăzute și una sau două misiuni de exercițiu în străinătate, de obicei în spații mai puțin periculoase sau chiar în țări prietene (de exemplu, Iugoslavia). Pe parcursul acestora, cursanții își puteau testa cunoștințele de limbi străine, se familiarizau cu formalitățile de trecere a frontierei, cu folosirea unor acte de identitate false, exersau folosirea semnelor de recunoaștere și se documentau asupra spațiilor respective în vederea confecționării unor biografii-legendă.

Pregătirea militară a viitorilor „ilegali” includea executarea de trageri cu armamente cât mai diverse, confecționarea de materiale explozibile cu mijloace simple, exerciții practice de minare și realizarea exploziei, lucrul cu harta, orientarea în teren. De asemenea, aceștia trebuia

să-și însușească date esențiale privind organizarea armatei din statul unde urma să acționeze, armamentul și mijloacele de luptă din dotarea acesteia⁵³.

La finalul ciclului de pregătire, pe lângă o perfectă însușire a biografiei-legendă, a ordinului de misiune și planului de gâtură, ofițerul de informații trimis ilegal cu misiune în străinătate (considerată „misiune de luptă”) trebuia să stăpânească o sumă de cunoștințe, tehnici și abilități:

„Să cunoască spațiul vizat (istorie, situație economică, politică, socială, relațiile externe, obiceiuri și tradiții, situația informativă – formele și metodele folosite de organele de informații și contrainformații, regimul străinilor, regimul vamal, poștal, polițienesc, reglementări legale privind echivalarea studiilor, obținerea cetățeniei, elemente de bază ale legislației civile și penale etc.);

să cunoască obiectivul repartizat spre cercetare și penetrare, folosind surse oficiale, semioficiale, relații operative, rețeaua informativă;

să-și însușească și să aplice în activitatea informativ-operativă pe care o desfășoară principiile, formele și metodele muncii de informații externe de pe poziții specifice:

— Cunoașterea obiectivelor muncii de informații externe;

— Punctarea, studierea, verificarea și

recrutarea sub steag străin⁵⁴ și propriu;

- Munca cu (sic) rețeaua informativă;

- Obținerea de documente și informații secrete direct și prin rețea;

- Studiarea de obiective strategice;

să cunoască și să utilizeze în conformitate cu prevederile instrucțiilor de muncă, ordinelor de misiune și planurilor de legătură, mijloacele de legătură, cifruri, scriere simpatică, fotografierea – inclusiv filmul moale și micro – punctul, confecționarea de containere, căsuțe poștale impersonale, semafoare, recepționarea emisiunilor radio, deschiderea secretă a corespondenței, contrafacerea de sigilii etc.

să manifeste un dezvoltat simț contrainformativ, să cunoască mijloacele și metodele folosite de organele de contrainformații adverse, ca: filajul, infiltrarea de agentură, percheziții secrete, folosirea tehnicii de ascultare, fotografierea secretă, trucaje, provocări, anchetă etc., precum și măsurile pe care trebuie să le întreprindă pentru contracararea acestor acțiuni”.

Așadar, se poate aprecia că sistemul de pregătire a ofițerilor de informații externe a fost unul complex, dinamic, care a ținut seamă de exigențele sporite față de această categorie de cadre și care a fost adaptat, în măsura posibilităților, la noile provocări venite din partea serviciilor adverse, tot mai perfecționate și mai abile. Pe măsură ce rigorile de tip stalinist au fost

înlăturate, o parte din „experiența pedagogică” și din metodele de instruire ale vechiului SSI au fost recuperate și integrate în procesul de pregătire, fiind păstrate și unele dintre metodele sovietice care fuseseră validate de experiența practică.

Din nefericire, amprenta ideologică a rămas una puternică până în 1989, șefii serviciilor de informații părând a fi convinși că un bun ofițer trebuie să aibă „un nivel politic ridicat”.

Deși apelul la sentimentele patriotice se dovedea un stimulent destul de bun, sădirea încrederii în „conștiința socialistă” a rămas un factor de primă importanță în elaborarea schemelor de învățământ „politico-ideologic”. În consecință, conducerea DIE/CIE a insistat permanent ca toți ofițerii, atât cei din Centrală, cât și cei trimiși la post sub acoperire, „să cunoască temeinic hotărârile de partid și dispozițiile legale privind organizarea, funcționarea și atribuțiile organizațiilor socialiste în care lucrează, să îndeplinească exemplar sarcinile de serviciu ce le revin”.

De altfel, în fiecare unitate componentă a CIE a existat până în 1989 un „ofițer informații externe pentru pregătirea politico-ideologică”, subordonat nemijlocit șefului de unitate și instructorului cu pregătirea politico-ideologică din U.M. 0544.

Acest ofițer răspundea de organizarea și desfășurarea activităților de pregătire politico-

ideologică a întregului personal din respectiva unitate, „în conformitate cu instrucțiunile CC al PCR cu privire la învățământul de partid și propaganda prin conferințe, a dispozițiilor Consiliului Politic din MI, a ordinelor conducerii ministerului și a indicațiilor Comitetului de Partid din aparatul central al MI”. De asemenea, participa direct la „pregătirea politică” a cadrelor aflate la instituțiile de acoperire, a celor deplin conșpirați, precum și a celor din exterior (pe perioada venirii în țară pentru analiză sau concedii de odihnă). Tot în sarcina acestor ofițeri cădea conducerea pregătirii teoretice și metodice a propagandiștilor în vederea ținerii dezbaterilor cu grupele de învățământ politic, precum și efectuarea oricăror alte activități susceptibile „să ajute cadrele la însușirea și aprofundarea documentelor de partid”.

Nu putem decât să ne exprimăm convingerea că, dacă resursele umane, materiale și de timp consacrate învățământului politic ar fi fost îndreptate spre alte laturi ale instruirii ofițerilor de informații externe, rezultatele concrete obținute de aceștia ar fi fost sensibil mai bune!

Defectori și „defecțiuni” în spionajul românesc

Proditores etiam îi quos anteponunt, invisunt.

Tacitus, Annales, I, 58¹¹⁹

119 Trădătorii sunt urâți chiar și de cei pe care îi slujesc (în lb. lat), P.

Întrebat fiind dacă serviciul de informații pe care îl conducea era infiltrat, contele de Marenches, șeful SDECE, răspundea invariabil „Dar bineînțeles că este infiltrat!”, neuitând să adauge: „dacă un mare serviciu de informații nu este infiltrat, este semn că nu prezintă niciun interes pentru cei a căror meserie este tocmai să pătrundă în serviciile de spionaj adverse. Sper, totuși, că nu la un nivel important” 55.

În cazul serviciului de informații externe al României comuniste, problema infiltrării acestuia de către serviciile adverse este, fără îndoială, una deosebit de spinoasă. În mod curent, prin infiltrare se înțelege o „acțiune de pătrundere ascunsă a unui cadru sau agent în dispozitivul informativ ori de decizie al părții adverse, în locuri, medii, grupări sau organizații de interes pentru securitatea națională, fără a trezi suspiciuni sau motive de deconspirare” 56. Dat fiind specificul regimurilor comuniste, o infiltrare occidentală, deși mult dorită 57, era aproape imposibilă 58, astfel încât serviciilor de informații din „lumea liberă” nu le rămânea decât să încerce să recruteze trădători, adică persoane care să săvârșească acte de trădare, infracțiune prevăzută și pedepsită de Codurile Penale din toate statele moderne.

Cornelius Tacitus, Opere. III. Anale, traducere de Andrei Marin, studiu introductiv și note, N.I. Barbu, Editura Științifică, București, 1964.

Arhiva CNSA**S**

Soții Ceaușescu, atent supravegheați de Ion Mihai Pacepa (în spate, cu ochelari). Imaginea este din timpul vizitei de stat a președintelui Nicolae Ceaușescu în SUA (12 - 17 aprilie 1978).

Legitimație de serviciu a col. Vasile Palus („Ionescu Gheorghe”), șeful Agenturii Frontului de Est, purtând semnătura lui Eugen Cristescu.

Arhivele Naționale ale României

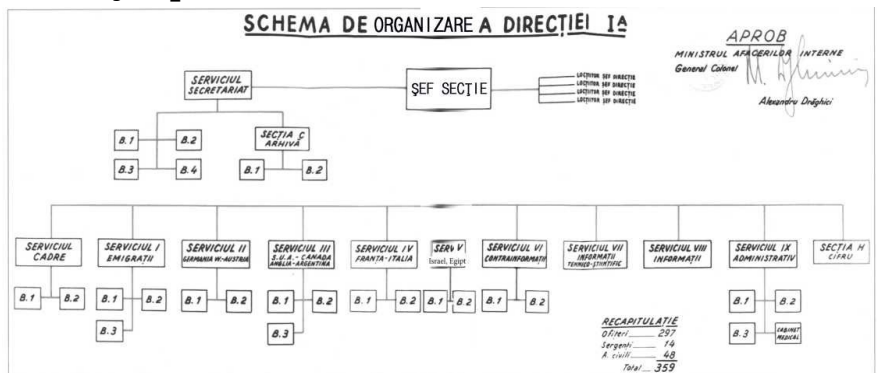
Serghei Nicolau (Nikonov), directorul SSI în perioada 1947 – 1953.

Serviciul Istoric al Armatei

G-ral-maior Nicolae Doicaru, cel mai longeviv șef al spionajului extern (1959 – 1978). Fotografie din 1962.

Colecție privată

www.cnsas.ro

Fototeca online a comunismului românesc, cota 418/1967, fotografia G240

Aspect de la întâlnirea dintre Henri Coandă și Nicolae Ceaușescu (București, 9 iulie 1967). Savantul fusese influențat spre o colaborare cu statul român prin agenți externi.

Sedință a conducerii Ministerului de Interne: ministrul Teodor Coman (în picioare, în plan secund); lângă el, așezați, secretarii generali Nicolae Pleșiță, respectiv Ion Mihai Pacepa

(1974).

www.cnsas.ro

Eugen Luchian (în stânga) la o întâlnire de lucru cu șefii DIE: Nicolae Doicaru (în centru) și Ion Mihai Pacepa (1976).

www.cnsas.ro

De la dreapta: generalii Eugen Luchian, Ion Mihai Pacepa, Nicolae Doicaru, Gheorghe Toader,

persoană neidentificată.

www.cnsas.ro

Arhivele Naționale ale României

Colonelul Mihai Caraman, membru al rezidenței spionajului românesc din Paris (1958 – 1968). A fost director al Serviciului de Informații Externe (1990 – 1992).

Arhivele Naționale ale României

G-ral-lt. Alexandru Dănescu, șeful DIE în 1978, imediat după trădarea lui Ion Mihai Pacepa.

Fotografie din 1958, pe când avea gradul de maior.

Arhivele Naționale ale României

Romus Dima, șeful Centrului de Informații Externe (1978 - 1980).

Arhivele Naționale ale României

Aristotel Stamatoiu, ultimul șef al spionajului românesc din timpul regimului comunist (1984 - 1990).

Arhivele Naționale ale României

Una din atribuțiile spionajului extern era și prezentarea favorabilă în străinătate a României și a lui Nicolae Ceaușescu. Coperta volumului semnat de Michel Steriade, directorul Centrului Cultural Român din Louvain (Belgia).

Scrisoare adresată de Henri Coandă lui

Nicolae Ceaușescu, în semn de apreciere pentru refuzul României de a invada Cehoslovacia alături de trupele Tratatului de la Varșovia (25 august 1968).

— Arhiva Consiliului Executiv —
al C. C. al R. P. R.
Nr. _____

25 August 1968

Vă mulțumesc din suflet domnule Președinte
atât pentru atitudinea D-voastră așa de demnă
cât și pentru curajele roșite din Trato inimă.
Ați făcut unanimitatea adversarilor comuni.
Nu ați fost nici odată cî după un efort
de răz de la împășitarea războiului război ar fi
arut obrazul și înarmare trupe germane a
împunerea cu de să ocupe cehoslovacia.
Proy pe cu prietenii iștins al meu, prefectul
Segunt și în aducă acest curaj.
Nu știu exact cînd pleacă dar știu că se poate
în țară cu un grup de ofițeri pentru a război
România/ adică o mică parte din ea)
Ce se va face de azi înainte, nu știu și
care va fi situația cînd îmi primi acest curaj
dar eu sunt însoțit cu am curaj la T.V
discursul d-voastră să în mulțumesc.

Severin) Panda

În Codul Penal al României socialiste, trădarea era definită drept „fapta cetățeanului român sau a persoanei fără cetățenie domiciliată pe teritoriul statului român de a intra în legătură cu o putere sau o organizație străină ori cu agenți ai acestora, în scopul de a suprima sau știrbi unitatea, suveranitatea sau independența statului, prin acțiuni de provocare de război contra țării sau de înlesnire a ocupației militare străine, ori de subminare economică sau politică a statului, ori de aservire față de o putere străină, sau de ajutare a unei puteri străine pentru desfășurarea unei activități dușmănoase împotriva securității statului” 59. Codul Penal distingea „trădarea prin ajutarea inamicului”, „trădarea prin transmiterea de secrete”, „trădarea prin refuzul înapoierii în țară”, pedeapsa fiind moartea și confiscarea averii sau închisoarea de la 15 la 20 de ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii.

În pofida pedepselor drastice și a oprobriului public, trădătorii nu au lipsit și nu lipsesc din rândul niciunui popor și al niciunui serviciu secret. Ca urmare, dacă serviciul de informații externe al României, cel mai probabil, nu a putut fi infiltrat de serviciile occidentale, acestea și-au îndreptat atenția spre ceea ce mass-media și, ulterior, literatura de specialitate a numit defectori. O definiție succintă a defectorului îl prezintă pe acesta drept „persoana (agent sau cadru) care din proprie inițiativă, ademenit ori forțat de anumite

împrejurări, fără a putea fi reținut, trece în tabăra adversă”, precizând că „în toate situațiile aceștia sunt asimilați dezertorilor și trădătorilor” 60.

Așa cum se poate observa, chiar și o definiție sintetică sugerează complexitatea problemei, pornind de la rațiunile și împrejurările în care se produce „defecțiunea” și până la impactul „schimbării taberei” sau al calificării unui astfel de act.

Istoricul Cristian Troncotă, plecând de la unele taxonomii din mediul academic francez, consideră că noțiunea de „defector-transfug” cuprinde, „în primul rând, ofițerii de securitate aflați în misiune în afara granițelor statului român și care au refuzat înapoierea în țară, solicitând azil politic”. O a doua categorie ar fi cea a foștilor ofițeri de securitate care, „după trecerea în rezervă, profitând de ocazia unor excursii în Occident, au refuzat înapoierea în țară” și, în sfârșit, a treia și cea mai numeroasă categorie îi cuprinde pe informatorii Securității care, în timp ce erau activi, „au cerut azil în țările occidentale, unii dintre ei chiar și pe spațiul sovietic” 61.

Dincolo de „bazinul de recrutare” al defectorilor, se poate vorbi de o clasificare a lor și după modul în care aceștia au acționat: defectori exteriori, care își părăsesc efectiv țara, și defectori interiori (defector in place, în limba engleză), care, după ce s-au pus în slujba inamicului, joacă rolul de „cârțițe”, continuându-și

activitatea în structurile serviciului de informații al țării sale⁶².

Importanța defectorilor provenind din țările blocului comunist pentru serviciile de contraspionaj occidentale a fost una uriașă, aceștia fiind în măsură să arunce nu doar o simplă rază de lumină în tenebroasa lume a serviciilor secrete comuniste, ci să ofere detalii extrem de prețioase și aproape imposibil de obținut pe căile spionajului „clasic”. Elocventă în acest sens este preocuparea permanentă a serviciilor secrete occidentale de a identifica într-un mod cât mai corect rațiunile care stau la baza „defecțiunii”⁶³ și a căuta căile optime de încurajare a unor astfel de acte. Această preocupare mergea atât de departe încât în anul 1964, în numărul 1 (din volumul al IX-lea) al publicației editate de CIA, Studies in Intelligence, era inserat un articol intitulat „Wanted: A Word”, semnat de Cordon Cooperwood.

După ce atrăgea atenția asupra faptului că defectorii constituie un veritabil pilon al eforturilor serviciilor de contrainformații, autorul sublinia că încă nu s-a reușit crearea unei „atmosfera primitoare” pentru aceștia și că viitoarele „defecțiuni” sunt blocate nu doar de implicațiile care țineau de actul de trădare, de dezertarea în sine, ci și de terminologia folosită pentru a desemna acest act. În opinia sa, cuvinte precum „dezertor”, „renegat”, „apostat”, utilizate

pentru a desemna actul unor ofițeri de informații care „schimbau tabăra”, erau în măsură să provoace repulsie în subconștientul unor potențiali „defectori”. „Eforturile sporadice” de a dezvolta o nouă abordare semantică a acestor acte eșuaseră, de aceea autorul făcea apel la toți cititorii revistei pentru a formula propuneri în acest sens. Ceea ce se căuta era „o expresie ușor de înțeles”, care să transmită ideea unui act curajos, care îl eliberează nu doar pe cel care îl săvârșește, ci și victimele inocente din țările comuniste, ușor de tradus în limbi străine și care să nu fie susceptibil de „pervertire” într-un sens comic sau supărător⁶⁴.

Din câte se pare, apelul a eșuat, bieții dezertori continuând a se lupta până în ziua de azi cu oprobriul atras de eticheta „delicăta” de „defector” ⁶⁵. Singurul sinonim cât de cât „onorabil” este cel de „transfug”, folosit mai cu seamă în literatura de specialitate francofonă {transfuge) ⁶⁶ și adoptat și în limba română, dar care nu înseamnă, în sens primar, decât tot... dezertor!

Așa cum am arătat, trădarea sau/și dezertarea reprezintă un fenomen care nu a ocolit nici cele mai solide servicii de informații din lume, de aceea nu vom privi fenomenul „defectorilor” ca pe un semn al „amatorismului românesc” în materie de culegere de informații externe. Însă, important de remarcat este faptul că acest

fenomen a cunoscut o spirală ascendentă, astfel că, de la cazurile izolate din anii 1950 și 1960, s-a ajuns la un număr îngrijorător de astfel de acte în anii 1980. Explicația este simplă și constă în erodarea puternică a convingerilor referitoare la superioritatea sistemului socialist în raport cu cel capitalist, manifestată mai cu seamă pe fondul adâncirii decalajelor economice dintre cele două blocuri politice și a dezvăluirii crimelor și abuzurilor săvârșite în numele comunismului.

Așa cum observa defectorul sovietic Oleg Kalughin¹²⁰, începând din a doua jumătate a anilor 1960, KGB a resimțit un dublu șoc: pe de o parte numărul marilor spioni motivați ideologic, precum Kim Philby¹²¹, a scăzut până la extincție, pe de altă parte, numărul defectorilor a fost într-o continuă creștere⁶⁷. Observația este absolut pertinentă și poate fi extinsă și asupra Securității, fără niciun amendament. Diminuarea motivației intrinsece (convingerile ideologice), dublată de dispariția, practic, a celei extrinsece (remunerație superioară, prestigiu social, imunități) a avut un efect devastator asupra serviciilor de informații din țările comuniste.

120 Oleg Kalughin (n. 1934) - general KGB, spion sovietic trimis în misiune în Statele Unite ale Americii (1958), acoperit ca jurnalist, responsabil de asasinarea scriitorului bulgar Gheorghe Markov. S-a retras în 1990, devenind un critic al KGB. În 1995, s-a stabilit în SUA (n. red.).

121 Harold Adrian Russell „Kim” Philby (1912-1988) - agent al serviciilor secrete ale Marii Britanii, care a defectat în URSS în anul 1963 (n. red.).

*

În cele ce urmează vom face o scurtă trecere în revistă a principalelor cazuri de „schimbare a taberei”, așa cum s-au succedat ele de-a lungul timpului. Fie și numai simpla lectură a acestei „liste a rușinii” este în măsură să ilustreze gradul în care s-a erodat încrederea ofițerilor de securitate în „justețea cauzei” pe care aleseseră să o servească, precum și modul în care raportarea la prosperitatea materială a devenit principala forță motrice a acțiunilor acestora.

Unul dintre primele cazuri de „defectare” din DIE este cel al lui Gheorghe Mandache. Acesta urmașe un curs de pregătire în munca de informații externe cu durata de doi ani în URSS. Revenit în țară, a fost trimis în misiune în RDG, de unde urma a fi plasat ca „ilegal” în statul vecin, RFG. Lucrurile au luat o turnură neașteptată, acesta refugiindu-se în 13 martie 1959, împreună cu logodnica sa, Kothe Brunich, în Berlinul Occidental. Există și presupunerea că, de fapt, Mandache lucra pentru KGB, iar „dezertarea” a fost făcută la ordinul sovieticilor.

Cu „cazul Mandache” a început, practic, și istoria „colectivelor” / „unităților” / „grupelor” de pedepsire a defectorilor. Mai precis, în aprilie 1959, în cadrul Centralei DIE s-a format o echipă însărcinată cu localizarea, identificarea și capturarea „dezertorului Gheorghe D. Mandache”, alcătuită din coloneii Alexandru Ionescu și

Alexandru Fodor. Investigațiile acestora au continuat ani în șir, fără rezultate notabile. Apoi au fost înlocuiți cu o altă echipă și, într-un târziu, s-a reușit identificarea sa, la Ulm, în RFG. Deși nu fusese nici judecat, nici condamnat, în 1974 s-a organizat, fără succes, o acțiune de răpire și aducere în România.

Ioan Iacob (Iacobescu) a dezertat în 25 iulie 1969, în timp ce se afla în misiune la Paris sub acoperirea de funcționar la UNESCO, stabilindu-se ulterior în SUA. Dezertarea sa se pare că a stat la originea prăbușirii „rețelei Caraman” și este cu atât mai ciudată cu cât ofițerii de contrainformații obținuseră date despre acesta că ar fi intrat în legătură cu serviciul de informații englez prin intermediul secretarei sale. De asemenea, existau semnalări cu privire la „comportări imorale” și la faptul că „nu îndeplinea sarcinile ce îi erau trasate”. Totuși, conducerea DGIE nu a luat niciun fel de măsuri! La 22 septembrie 1970, Tribunalul Militar din București l-a condamnat pe Ioan Iacob, în contumacie, la moarte. În aceeași ședință a fost condamnat și locotenentul-major Mihai I. Atanasie, care dezertase la scurt timp după Ioan Iacob, în noiembrie 1969, în timp ce se afla în misiune tot în Franța, pe linia Brigăzii „U”.

Unul dintre cazurile cele mai mediatizate după 1989 a fost cel al lui Constantin Răuță. Acesta a absolvit Facultatea de Electronică și Telecomunicații în anul 1966, apoi a lucrat ca

inginer la IPROCHIM București și la Ministerul Industriei Chimice. A fost racolat de DGIE, fiind încadrat la 1 iunie 1971 în U.M. 0920/M-500 (șef problemă la Compartimentul Depistări, pază și alarmare) și primind numele conspirativ „Călin”. Potrivit propriilor declarații, ar fi acceptat să lucreze în DGIE cu speranța că va putea să-și continue studiile în străinătate. Visul părea să i se împlinească: în ianuarie 1972 a fost trimis la specializare în Italia, cu o bursă ONUDI (Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială). Ajuns în Italia, nu a respectat instructajul primit în Centrală, nu s-a prezentat la întreprinderea unde fusese repartizat și a intrat în atenția organelor italiene de poliție. Adus în țară în 25 februarie, a fost supus unei anchete, s-a propus trecerea sa în rezervă, dar... nu s-a întâmplat nimic. Ba, mai mult, a fost trimis în misiuni externe în Israel, Cipru, Iugoslavia.

În 24 noiembrie 1973, Constantin Răuță („Călin”), ajuns pe aeroportul din New York, s-a predat organelor de poliție americane, împreună cu valiza diplomatică pe care o avea asupra sa, divulgând misiunea primită. Ducea cu el „date și documente cu caracter «secret de stat» ce făceau parte din categoria celor care se refereau la munca operativă a organelor de securitate, la aparatura tehnică și de specialitate din dotarea Ministerului de Interne folosită în scopul apărării secretului de stat, prevenirii scurgerii de

informații și depistării urmelor lăsate de persoanele interesate în pătrunderea la asemenea documente”. La data de 2 septembrie 1974 a fost condamnat în contumacie, la moarte, prin sentința Tribunalului Militar nr. 133, fiind găsit vinovat de trădare. A fost dat în urmărire și, potrivit unui raport al generalului Gh. Manea, a fost identificat în SUA cu ajutorul sursei „Felix”, cetățean american de origine română, presupus angajat al CIA. Contra unei sume de 30.000 - 40.000 de dolari, acesta ar fi fost gata să angajeze un ucigaș profesionist pentru uciderea lui Răuță, dar acțiunea planificată de grupa de lichidare a trădătorilor din cadrul DIE nu a fost aprobată de Nicolae Ceaușescu. În ianuarie 2010, Tribunalul Militar Teritorial București (TMTB), instanță de executare în cazul Răuță, a anulat mandatul de executare a sentinței de condamnare la moarte, iar după un an acesta a recăpătat cetățenia română.

La 30 august 1975, ziarul Aften, din Oslo, anunța defectarea lui Virgil Tipănuț, secretar III al Ambasadei României. Acesta dezertase, de fapt, la 15 iunie 1975, predându-se autorităților norvegiene împreună cu soția și copiii. Avea 41 de ani și era ofițer deplin conspirat în cadrul Ministerului Comerțului Exterior și al Cooperării Economice Internaționale. Lucrase cândva în Centrala Direcției de Informații Externe, sub ordinele nemijlocite ale lui Ion Mihai Pacepa, dar

fusesse trecut în rezervă, ca necorespunzător pentru activitatea de spionaj. În ciuda acestui fapt, din motive necunoscute, Ion Mihai Pacepa îl reactivase, în calitate de colaborator. De altfel, tot Pacepa fusese cel care aranjase transferul lui Tipănuț de la Oradea la București.

Potrivit presei norvegiene, Tipănuț a furnizat organelor de contraspionaj norvegiene informații despre 40 de presupuși agenți secreți care acționau în ambasadele românești din Oslo, Copenhaga, Stockholm, Bonn și Londra. Defectarea lui Tipănuț a fost confirmată în aceeași zi de către Ministerul de Externe norvegian, dar diplomații români au declarat presei că nu știau nimic despre acest fapt sau despre vreo acțiune de spionaj pe teritoriul Norvegiei⁶⁸. Așa cum rezultă dintr-un raport din 19 august 1978, întocmit de col. Eugen Popescu, în Centrala DIE se cunoșteau legăturile lui Tipănuț cu ambasada americană, precum și faptul că „soția sa era prietenă cu soțiile unor diplomați, că copiii (sic!) erau la grădinița ambasadei americane, iar soția lui Tipănuț fusese câteva luni educatoare la această grădiniță”⁶⁹. Potrivit lui Mihai Pelin, Virgil Tipănuț a fost condamnat în contumacie la șase ani închisoare și grațiat în anul următor, 1976⁷⁰.

Anul 1976 a adus cu sine noi cazuri de dezertare. La 20 ianuarie plutonierul Dumitru Sârbu, în vârstă de 30 de ani, portar al ambasadei române de la Washington, trimis la post de Divizia

a III-a (V 3) a DIE, își lua rămas bun de la „tovarășii de arme”, alegând traiul în „țara tuturor posibilităților”. Aceeași alegere a făcut-o, după numai câteva luni, inginerul Constantin Ruiiu, aflat în SUA din august 1974, ca ofițer deplin conspirat, în calitate de funcționar la Banca Internațională de Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD).

O altă trădare de răsunet din anul 1976 a fost a lui Ion Marcu. Acesta provenea dintr-o familie de mari comercianți de origine macedoneană, fiind născut la Tătar Bunar (Basarabia). Era căsătorit cu o evreică, ce avea rude în străinătate și mai fusese căsătorită cu un evreu de origine poloneză, stabilit ulterior în RFC. Așadar, o serie de elemente care nu l-ar fi recomandat nici pentru încadrarea în Securitate, nicidecum pentru munca de informații externe. Totuși, fusese încadrat, cu aprobarea lui Nicolae Doicaru, direct cu grad de ofițer superior, în timp ce îndeplinea funcția de șef al Agenției economice a României din Egipt, fără niciun fel de verificări⁷¹.

După ce a devenit ofițer, Ion Marcu a fost sprijinit în numirea sa ca șef al Agenției economice din Iran, unde, timp de peste șase ani, a fost implicat în tot felul de afaceri tenebroase, inclusiv cu persoane suspectate de apartenență la serviciul iranian de contraspionaj. De asemenea, au existat unele semnalări cu privire la relațiile pe care acesta le întreținea cu un agent al serviciilor britanice. Totuși, nimeni din cadrul DIE nu a

întreprins nimic în ceea ce-l privea pe acesta. O posibilă explicație ar fi aceea a „sensibilizării” conducerii DIE prin organizarea unor adevărate „sejururi de plăcere” ori de câte ori ofițerii din Centrală se deplasau în Iran. Singurii care au demarat o anchetă au fost cei din Direcția Personal a MCECEI, unde acesta avea funcția de acoperire, pe linia unor probleme familiale. În cele din urmă, a dezertat în august 1976, împreună cu familia, în timp ce se afla la post în Teheran.

Asupra dezertării generalului Ion Mihai Pacepa nu mai insistăm aici, unele date și opinii asupra acestui act fiind inserate în capitolul I al lucrării de față. Totuși, trebuie spus că, în pofida măsurilor preventive și a intensificării verificărilor după dezertarea lui Pacepa, exemplul oferit de acesta a fost urmat de tot mai mulți ofițeri.

Astfel, la mai puțin de un an de la „fuga” lui Pacepa, căpitanul Marius Ștefan Stoina a dezertat în Suedia, la 28 mai 1979. La 6 decembrie 1979 exemplul său era urmat de lt.-maj. Traian Nicola.

Un caz tragicomic s-a petrecut la începutul anului 1980. Concret, căpitanul Ion Nicolae Horodincă, ofițer acoperit în cadrul ambasadei române de la New York, s-a predat poliției americane la 24 februarie 1980. Interesant este faptul că acest ofițer a fost, probabil, unul dintre puținii defectori români care nu au acționat pentru eventuale beneficii materiale, ci împins, practic, de incompetența conducerii din Centrală!

Una dintre misiunile lui Horodincă pe pământ american era aceea de acționa în direcția „popularizării” președintelui României. În acest scop, acesta contactase un editor în vederea publicării în SUA a volumului Ceașescu Champion of Peace, scris de Nicholas A. Bucur⁷². Printr-o telegramă expediată în Centrală, Horodincă a cerut aprobarea pentru plata a 500 de dolari către editor. Din păcate, la București noul sistem instaurat de Romus Dima prevedea ca astfel de cereri să primească „undă verde” chiar de la șeful CIE, astfel încât cererea lui Horodincă a intrat „în așteptare” la mapa de lucru a lui Dima.

Neprimind în timp util avizul conducerii și presat de importanța acțiunii de „popularizare”, ofițerul a îndrăznit să-l plătească pe american cu suma menționată, sperând că, între timp, va sosi și aprobarea, așa cum se întâmplase în alte ocazii. După efectuarea plății, conform procedurii, Horodincă a cerut Centralei, printr-o nouă telegramă, aprobarea pentru decontarea sumei de 500 \$ din fondul CIS al rezidenței.

Din nefericire, Romus Dima, sufocat de hârtiile pe care ținea să le controleze personal, a luat cunoștință doar de a doua telegramă, astfel încât a considerat acțiunea ofițerului drept un grav act de indisciplină și a pus pe telegramă o rezoluție dură: „Să i se comunice ofițerului că din acest moment este considerat arestat. Să ia primul avion și să vină în țară” ⁷³.

La New York telegrama cifrată cu ordinul lui Dima, expediată de Centrala CIE, a avut efectul unui trăsnet asupra lui Ion Horodincă, acesta neștiindu-se vinovat de ceva în măsură să impună o măsură atât de severă. Ca urmare, punând în balanță presupusa pedeapsă pentru o vină necunoscută, cu perspectiva solicitării de azil politic în SUA, ofițerul a ales cea de-a doua variantă. A fost condamnat la moarte și confiscarea totală a averii prin Sentința nr. 46/17.05.1980 74.

Nu la mult timp după așa-zisa trădare de la New York, un nou defector a zguduit activitatea CIE. Florian Ovidiu Rotaru, cifror al Ambasadei României din Viena, în vârstă de 28 de ani, a defectat în 23 noiembrie 1980, predându-se autorităților din RFG. În aceeași zi, poliția vieneză era sesizată de diplomații români asupra unei spargerii produsă în Prinz Eugen Strasse 60, unde se afla sediul ambasadei! Aceasta a fost prima impresie a colegilor lui Rotaru când s-au prezentat luni dimineața la serviciu: o fereastră era spartă și birourile fuseseră răvășite!

Probabil că românilor nu le-a luat prea mult timp să se lămurească asupra situației reale, în schimb a aflat abia după o săptămână că nu era vorba de o banală spargere, ci de ceva mult mai grav, cu implicații deosebite chiar asupra instituției respective. Lămuririle au venit din partea colegilor vest-germani și de la CIA!

Se pare că Florian Rotaru se hotărâse „să schimbe” tabăra încă din anul 1975, când lucra în Centrala din București. Odată decizia luată, lucrurile au fost pregătite cu minuțiozitate, el declanșând și o colectare de materiale secrete. Funcția de ofițer cifror deținută în cadrul ambasadei i-a facilitat obținerea unor documente de maximă importanță. Aceștia le-a adăugat o cantitate impresionantă de documente clasificate colectate din birourile ambasadei chiar în duminica în care s-a decis să fugă în RFC. La plecare, purta asupra sa un impresionant sac poștal conținând, potrivit tabloidului vienez Kurier din 30 ianuarie 1981, aproximativ 50 de kg de documente.

Odată ajuns în mâinile autorităților din RFC, Rotaru a fost preluat în scurt timp de serviciile americane de informații și transportat în SUA. Supus procesului de debriefing¹²², Rotaru a oferit și primele informații de mare impact: poliția austriacă fusese penetrată de spionii români! De asemenea, a oferit informații referitoare la ofițerii români care acționau la Viena, dar și numele reale și de cod ale unor persoane cu înalte poziții oficiale în Austria și RFC, care fuseseră racolate de spionajul românesc⁷⁵.

Anul 1981 ar putea fi supranumit, în istoria spionajului românesc, „anul dezertorilor” Seria de astfel de acte a început încă din prima lună a

122 Interogatoriu (în lb. engl.) (n. red.).

anului. Astfel, lt.-maj. Dan Ștefănescu a dezertat la 24 ianuarie 1981, în Marea Britanie, exemplu urmat de lt.-maj. Corneliu Serra, care, la 5 februarie 1981, dezerta în Suedia. La mai puțin de o săptămână, pe 10 februarie, lt.-col. Nicolae Vasile, din U.M. 0503, nu și-a mai putut reprimă atracția pentru Paris, decizând să parieze pe cartea capitalismului! Peste numai câteva zile, la 16 februarie 1981, cpt. Ioan Șerban, tot din U.M. 0503, rămânea în Elveția.

Hemoragia de cadre a U.M. 0503 părea să nu se mai oprească: la 22 august 1981, maistrul militar Constantin Ștefan Merai, aflat la ambasada României din Washington, s-a predat organelor de poliție, solicitând azil politic, iar la 15 septembrie maiorul Mihai Gheorghe, din aceeași unitate, rămânea în RFG, predând serviciilor de informații vest-germane documente clasificate „strict secret de importanță deosebită”, sustrase din ambasada României. La rândul său, Ovidiu Tănăsescu a „defectat” la 25 septembrie 1981, în timp ce se afla la post în Suedia.

Nici anul următor nu a fost lipsit de astfel de evenimente, în august 1982, aflat în Belgia, lt.-col. Florin Brozici lua decizia de a renunța la construirea socialismului, iar pe 23 decembrie lt.-col. Marin Radu defecta în Austria. Desigur, în anul 1982, cazul cel mai răsunător a fost cel al lui Matei Pavel Haiducu, care a colaborat cu organele de contrainformații franceze (DST) în așa-numita

„afacere Tănase” (în fapt, o presupusă operațiune de otrăvire a lui Paul Goma, care trebuia urmată de răpirea și asasinarea lui Virgil Tănase). Un an mai târziu, la 24 iunie 1983, maiorul Teodor Ioan Covaci, din U.M. 0503, a rămas în Belgia.

Un caz mai deosebit este cel al lui Constantin Sprâncenatu. Acesta a lucrat ca ofițer de securitate între anii 1973 și 1982, după care a fost încadrat ca inginer la ARCOM, în Departamentul pentru Construcții în Străinătate. În 29 februarie 1984, în timp ce se afla în Elveția, s-a predat organelor de contrainformații, având asupra sa documente și informații sustrase din perioada în care lucrase ca ofițer de securitate.

Maiorul Ion Constantinescu, din U.M. 0525, aflat în misiune la ambasada României din Bonn, a decis la 12 septembrie 1984 să facă „pasul cel mare”, cerând azil politic la Consulatul SUA din München pentru el și pentru familie. Pentru „captarea bunăvoinței”, a predat oficialilor americani o serie de documente sustrase din ambasadă.

În 19 decembrie 1985, Alexandru Gheorghiu, aflat la post în Washington sub acoperirea de consilier al Ambasadei României, în vârstă de 61 de ani! a decis și el să schimbe tabăra, predându-se autorităților americane. A fost condamnat la moarte și confiscarea totală a averii prin Sentința nr. 28/19.05.1986.

Cpt. Vergii Băleanu, în vârstă de 38 de ani,

aparținând U.M. 0770/S8, a rămas la 3 noiembrie 1987 în Austria. A fost condamnat la moarte și confiscarea totală a averii prin Sentința nr. 35/11.07.1989.

În anul 1989, simțind „vântul schimbării”, un nou val de ofițeri de securitate au decis să-și joace inteligent atuurile: în ianuarie, cpt. Dan Aurel Măgureanu s-a predat autorităților austriece, după ce trecuse ilegal frontiera română și pe cea maghiaro-austriacă. Tot în ianuarie, Liviu Turcu, ofițer DIE din octombrie 1975, aflat în misiune temporară la Viena, sub acoperirea de consilier MAE, a decis să nu revină în România și a cerut azil politic în SUA. La rândul său, col. Vasile Constantin Ungureanu a defectat în aprilie, în Turcia.

Așadar, un lung șir de „defectări”, cu mențiunea că lista de mai sus nu este una exhaustivă. De asemenea, trebuie precizat că nu dispunem decât de numele defectorilor, adică a celor persoane care efectiv au dezertat, rămânând în străinătate. Dar cine poate ști câți defectori, nedepistați de organele de contrainformații românești, au existat? Având în vedere volumul și acuratețea informațiilor de care dispuneau serviciile de informații occidentale despre conducerea, organizarea, modul de acțiune și operațiunile concrete ale DIE/CIE, avem toate motivele să credem că numărul acestora nu era deloc mic.

Care a fost reacția conducerii serviciului de informații externe în raport cu această plagă a defectorilor? Așa cum s-a observat, recuperarea sau lichidarea dezertorilor „reprezintă factorul comun al tuturor serviciilor de spionaj, indiferent de regimul politic. Sunt de notorietate publică lichidările de agenți trădători de către serviciile britanice, americane, germane. Toți i-au repudiat și condamnat. România nu putea face excepție de la o asemenea regulă draconică din activitatea de spionaj și contraspionaj” 76.

Deși preocupări legate de identificarea, recuperarea sau pedepsirea defectorilor au existat încă de la sfârșitul anilor 1950, abia în anul 1973 a fost înființată, în urma unui ordin al lui Nicolae Doicaru, o grupă operativă care avea misiunea clară de a-i identifica pe dezertori și de a întreprinde măsurile necesare pentru „anihilarea activității lor”. Coordonarea activității acestei grupe operative a fost încredințată generalului – maior Ion Tănăsescu.

De la bun început, acțiunile preconizate de către conducerea spionajului românesc pentru pedepsirea trădătorilor au ajuns la cunoștința organelor de contraspionaj din țările în care trăiau foștii ofițeri români. De exemplu, în cazul lui Gheorghe Mandache, dezertat în Republica Federală Germania în 1959, s-au obținut date că „organele de contrainformații vest-germane aveau cunoștință de întregul plan al DGIE, care viza

prinderea și aducerea acestuia în țară și erau pregătite pentru arestarea întregii echipe ce urma să acționeze”. Și mai gravă apare situația din cazul defectorului Ioan Iacob. Iată ce se consemna într-un document din anul 1979: „deși acțiunea preconizată de DGIE pentru lichidarea acestuia se afla de abia în faza de studiu și elaborare, fără să fi fost executate niciun fel de măsuri practice la fața locului, totuși, serviciile de contrainformații americane au aflat intențiile noastre și au intervenit prin ambasadorul SUA la București, care a cerut ca, în numele bunelor relații ale României cu țara sa, să sistăm măsurile de identificare și aducere în țară a lui Ioan Iacob” 77.

După doi ani de zile, ca urmare a eșecurilor, generalul Ion Tănăsescu a fost schimbat din funcție, activitatea grupei fiind apreciată drept necorespunzătoare, generalul Ion Mihai Pacepa fiind numit noul șef al structurii. Or, din cele rezultate în timpul anchetei derulate în anii 1978 - 1979, Pacepa a acționat mai degrabă în sensul protejării „defectorilor”, făcând totul pentru a târăgăna acțiunile și a pune „clopoței” celor trimiși cu sarcini specifice în spațiile în care trăiau defectorii.

De altfel, trebuie spus că beneficiarii informațiilor oferite de către defectori aveau suficientă grijă de „găinile cu ouă de aur”, sistemul de protecție al acestora fiind bine pus la punct. Chiar înainte de a începe exploatarea lor,

defectorii erau puși la adăpost – „la frigider”, după o formulă deja consacrată. Cele mai multe asemenea „VIP-uri ale trădării” erau grupate în McLean (statul Virginia), în vecinătatea cartierului general al CIA. Aici dezertorii locuiau în reședințe păzite zi și noapte de gardieni vigilenți, însoțiți de câini special antrenați. Și nu erau doar izolați și bine păziți, ci și supuși unui proces de „metamorfozare”, ceea ce-i puneă cu adevărat la adăpost.

Se pare că procedura era, în anii 1970 – 1980, standard:

Mai întâi sunt fotografiați din toate unghiurile. Plasticienii studiază aceste fotografii, apoi modelează în lut diferite forme de capete. Mulajele servesc chirurgilor esteticieni care studiază gama operațiilor posibile, apte să confere figurilor trăsături noi. Nasul și bărbia se corectează de la bun început.

O operație dentară modifică apoi complet forma maxilarelor. Obrajii sunt umflați cu ajutorul injecțiilor cu parafină. La fel se schimbă desenul arcadelor și forma pomeților. O frunte degajată devine joasă și ascunsă de păr cu ajutorul implantului. Ridurile artificiale transformă fizionomii aparent inconfundabile și reușesc să acopere cicatricile de pe urma operației. Totul se poate corecta – doctorii, vrăjitorii CL, o știu foarte bine. Nu trebuie însă să faci economie de mijloace. Specialiștii cunosc desigur limitele

straniilor lor performanțe. Trei lucruri rămân imposibil de realizat: transformarea amprentelor digitale, schimbarea grupei sanguine și modificarea datelor cromozomiale ale individului.⁷⁸

Aceste date par să fie confirmate de procedurile urmate în cazul celui mai celebru defector român. Într-o „Fișă privind pe trădătorul Pacepa Mihai”, întocmită în noiembrie 1981, se menționa că acesta „a fost supus unei operații estetice, poartă barbă și mustăți tunse scurt”, domiciliind, sub identitatea de Paul Montaigne, „în apropierea Washingtonului, cartier Covington Heed, 1800 Rupert av. McClean, într-o zonă locuită și de cadre CIA”. Datele deținute de Securitate par să fi fost corecte, cel puțin în privința schimbării fizionomiei. În 2009, Lucia Hossu-Longin, care i-a luat la Miami un amplu interviu lui Pacepa, materializat într-un volum, susținea că acesta a făcut nu mai puțin de trei operații estetice⁷⁹!

De altfel, preocuparea CIA, principalul serviciu de informații occidental beneficiar al informațiilor oferite de defectori, pentru a le asigura acestora atât securitatea, cât și posibilitatea de a se integra în țara-gazdă a fost un proces constant. Totuși, au existat și eșecuri care, la începutul anului 1986, au determinat administrația Reagan să ia în calcul un eventual transfer al gestiunii „problemei defectorilor” de la

CIA către FBI.⁸⁰

Greșelile săvârșite în relația cu defectorul sovietic Vitali Iurcenko în cele trei luni cât se aflate în custodia CIA l-au determinat pe acesta să ia decizia șocantă de a „re-defecta”, în 2 noiembrie 1985, în favoarea URSS, după ce l-a „plantat” pe „bodyguardul” de la CIA la una dintre mesele restaurantului franțuzesc „Au Pied de Cochon”, din Georgetown! După patru zile, la ambasada URSS a avut loc o conferință de presă în care Iurcenko anunța că a fost răpit și drogat de către americani, astfel încât ceea ce păruse inițial un succes (Iurcenko oferise numele a doi ofițeri de informații americani care lucrau pentru URSS), s-a transformat într-o lovitură de imagine pentru CIA! Donald Jameson, un fost oficial al CIA, a declarat la scurt timp după conferința de presă că „nobody could have handled that case worse than the CIA”¹²³!

Interesant de remarcat faptul că printre defectorii nemulțumiți (Vladimir Saharov se plângea de faptul că CIA, ignorând pregătirea sa universitară, îl trimisese să urmeze un curs de administrator de... motel, în vreme ce Elena Metrihina fusese nevoită să urmeze cursurile Wharton School of Finance din cadrul Universității Pennsylvania, în timp ce își creștea cei doi copii!) se număra și... un român! Ion Nicolae Horodincă, „trădătorul” fugit de teama lui Romus Dima, își

¹²³ Nimeni nu ar fi gestionat mai prost acest caz decât CIA (n. red.).

exprimase în repetate rândurile deziluzia suferită în relația cu CIA, plângându-se că agenția își încălcase promisiunea de a-i asigura o slujbă, o casă, asigurare de sănătate și de viață! De altfel, așa cum observa un analist american, principala teamă a defectorilor era că „they will fall off the economic ladder”¹²⁴!

Pentru a împiedica producerea unor astfel de „situații stânjenitoare” precum și pentru a înlătura ezitățile altor defectori, autoritățile de la Washington analizau în ianuarie 1986 posibilitatea ca „responsabilitatea primară” în gestionarea cazurilor de viitori defectori să fie transferată FBI. De asemenea, se avea în vedere asigurarea automată a unui venit permanent (permanent income), reducerea de la zece la numai cinci ani a perioadei de așteptare pentru obținerea cetățeniei americane, precum și crearea unui dedicat exclusiv defectorilor.

Nu știm în ce măsură aceste intenții au fost concretizate, dar în ceea ce privește respectivul tank se pare că lucrurile nu au rămas la stadiul de proiect. Potrivit notei DSS nr. 00444/814, din 14 noiembrie 1989, „recent CIA a înființat o organizație denumită «Trust Organization», care își propune: încurajarea și sprijinirea mișcării de dizidență în țările socialiste; organizarea și dirijarea activităților informative în rândul emigrației originare din aceste țări; inițierea unor

124 își vor pierde poziția economică bună (n. red.).

acțiuni îndreptate contra statelor socialiste prin intermediul elementelor ostile din rândul emigrației sau al dizidenței. Organizația nou-creată își are sediul central în California și filiale în RFC și Austria, activitățile fiind finanțate de CIA și serviciile speciale ale țărilor membre ale NATO. Instruirea acestora este făcută de un grup special constituit din foste cadre ale serviciilor de informații din țările socialiste, care au trădat, între acestea numărându-se și Pacepa. Printre acțiunile considerate reușite ale lui «Trust Organization» este contribuția adusă la destabilizarea politico-socială din Polonia, Ungaria și RDG. Potrivit datelor ce le deținem, pentru viitor organizația își propune să-și¹²⁵

concentreze acțiunile cu preponderență împotriva României și Cehoslovaciei” 81.

Tot pentru integrarea facilă a defectorilor în societatea americană s-a constituit, în anul 1984, Fundația „Jamestown”, la inițiativa lui William Geimer, un apropiat al administrației Ronald Reagan, care avea relații strânse cu dezertorul sovietic Arkadi Șevcenko*, dar și cu Ion Mihai Pacepa. Sprijinul pe care îl acordase acestor dezertori de rang înalt și relatările cu privire la dificultățile pe care aceștia le întâmpinau în SUA l-au impulsionat pe Geimer să înființeze fundația.

125 Organizație, cel mai adesea non-profit, care cercetează și susține politici sociale, strategii politice, economice, militare, tehnologice și culturale (n. red.).

Oficial, fundația era o „organizație non-profit, independentă, nepartizantă”, dar a devenit rapid una din sursele cele mai proeminente din Washington DC, în a doua parte a anilor 1980, în difuzarea informațiilor privind problemele interne ale societăților de tip totalitar⁸².

Cu toate acestea, cu adevărat unic a fost rolul asumat de a oferi sprijin material pentru defectorii sovietici și est-europeni. Nemulțumirile în rândul dizidenților refugiați în Occident, dublate de cele ale defectorilor față de aranjamentele financiare stabilite de guvernul american, trebuiau cumva atenuate. Reclamații acumulate pe parcursul primei jumătăți a anilor 1980 l-au determinat pe directorul CIA, William J. Casey, să adopte o poziție de simpatie față de plângerile formulate și, ca atare, a sprijinit cu fermitate formarea fundației „Jamestown”. În contextul parcimoniei economice manifestate de sursele guvernamentale, organizația a permis defectorilor să-și completeze stipendiile guvernamentale cu remunerații generoase oferite pentru prelegeri ținute de aceștia și pentru redactarea unor publicații (cele mai notorii cazuri sunt volumul lui Șevcenko, *Breaking with Moscow* (1985), și cel al lui Pacepa, *Orizonturi roșii: memoriile unui șef al spionajului comunist* (1987).

Care a fost contribuția reală a defectorilor la prăbușirea regimurilor comuniste rămâne o problemă de studiat în viitor, pe măsură ce (și

dacă) se vor deschide cercetărilor istorice arhivele serviciilor de informații occidentale. În mod cert, ei au produs daune greu cuantificabile activităților de culegere de informații externe, ca și celor de influență politică sau economică, astfel încât dilema trădători sau eroi va primi, probabil, răspunsuri contradictorii și în viitor, ca și în prezent.

Capitolul 4

Din culisele operațiilor secrete: intelligence, poliție politică, dezinformare și propagandă, spionaj economic

Nu există niciun loc unde să nu fie folosit spionajul.

Sun Tzu, 512 î. Hr.¹²⁶

În 28 noiembrie 1961, președintele John F. Kennedy participa la inaugurarea noului sediu al conducerii CIA, prilej să remarce: „Succesele dvs, rămân pentru majoritatea oamenilor necunoscute, în timp ce insuccesele sunt larg trâmbițate. Aceasta pentru că dvs, nu puteți vorbi despre treburile care merg bine, iar cele care nu merg bine, în general, vorbesc ele singure!” 1

Această observație exprimă un adevăr unanim recunoscut: serviciile de informații sunt cunoscute mai cu seamă prin eșecurile înregistrate și mult mai puțin prin succesele raportate! Evident, cele românești nu puteau face

126 Sun Tzu (544-496 î.H.) - general chinez, autorul cărții *Arta iului*, traducere de Raluca Pârvu, Ed. Antet, București, 2012 (n. coord.).

excepție, astfel încât cei mai mulți români sunt convinși că aceste structuri au fost populate numai cu semidocti și trădători, a căror îndeletnicire de căpetenie a fost infiltrarea organizațiilor emigrației românești anticomuniste și molestarea sau uciderea redactorilor posturilor de radio occidentale, așa cum reiese din nenumărate articole din presă și din multe dintre lucrările publicate după 1990. Însă, pe măsură ce arhivele regimului comunist au devenit accesibile cercetării istorice, tot mai multe documente vin să completeze și să nuanțeze paleta de acțiuni în care a fost implicat spionajul românesc în cele peste patru decenii de existență a regimului comunist.

Fără a ne propune o prezentare exhaustivă a direcțiilor de acțiune ale structurilor de informații externe din intervalul 1948 – 1989, dorim ca, în cele ce urmează, să aducem în atenția cititorilor câteva operații mai puțin cunoscute publicului larg.

Emigrația română – între anihilare și dirijare

Pâinea celui pribeag este amară, iar apa sărată!

Proverb armean

Așa cum am arătat anterior, unul dintre principalele obiective ale SSI, după 1948, și apoi ale DIE, în primii săi ani de funcționare, a constat în monitorizarea românilor refugiați în Occident și în tentativa de a controla organizațiile constituite

de aceștia.

În acest scop, în atribuțiile DIE era prevăzută în mod expres desfășurarea de acțiuni informativ-operative împotriva emigrației române din străinătate, „cu scopul de a descompune organizațiile și grupările politico – reacționare, de a cunoaște din timp acțiunile lor dușmănoase împotriva RPR și de a convinge spre repatriere elementele din această emigrație”. Era prevăzută, de asemenea, „infiltrarea în cadrul bisericilor ortodoxe din străinătate, în scopul formării în grupurile din jurul acestora a unui curent de opinie favorabil regimului comunist” 2.

Totodată, erau planificate acțiuni care să compromită „conducătorii emigrației românești reacționare față de stăpânii lor și opinia publică” 3, precum și crearea unei situații de neîncredere generală și suspiciune în interiorul emigrației.

Pentru atingerea acestor obiective, DIE și-a canalizat eforturile spre „crearea tehnocrației necesare pentru preluarea sub control a bisericilor și a altor instituții ale emigrației române în Occident, în scopul transformării acestora într-o veritabilă coloană a V-a a regimului comunist de la București” 4.

Totuși, structura de informații externe a Securității, confruntată cu dificultățile inerente începuturilor, pare să nu fi reușit multe acțiuni de penetrare și preluare sub control a organizațiilor anticomuniste românești din Occident sau, în orice

caz, rezultatele erau inegale, existând diferențe mari de la o țară la alta.

Slaba pregătire a cadrelor trimise la post a fost una dintre cauzele principale ale deficitului de informații operative cu privire la emigrație în această perioadă. Această situație transpare din mai multe documente ale vremii. Astfel, potrivit unei analize realizată în anul 1955 la nivelul conducerii DIE, maiorul Sorin Firu, fost rezident timp de cinci ani la Paris, „nu a reușit în acest interval să facă nicio recrutare”, iar comportamentul cu agentura pe care o preluase era total inadecvat, ofițerul chemând agenții la întâlnire prin telefon și folosind față de aceștia amenințări și presiuni care au dus la „destrămarea unei bune părți din agentură”.

Căpitanul Ervin Holter, ajutor de rezident în Italia, era semnalat în același an Centralei de la București pentru incapacitatea sa, manifestată prin pierderea unor materiale informative obținute de la un agent și prin recrutarea unor persoane dovedite ca „agenți provocatori”. Un caz asemănător de incompetență profesională a fost al lt.-maj. Constantin Scornea, lucrător operativ în rezidența Istanbul. Acesta a fost rechemat în țară după numai trei luni de la ajungerea la post, deoarece fusese antamat de serviciul turc de contrainformații, agenți ai acestui serviciu oferindu-i lui Scornea mai multe cadouri, printre care și o motocicletă!

Cert este că DIE s-a dovedit incapabilă să obțină informațiile care să-i permită prevenirea sau împiedicarea atacului asupra legației României de la Berna, din noaptea de 14/15 februarie 1955. „Comandoul” care a săvârșit atacul era condus de sculptorul Oliviu Beldeanu, în vârstă de 31 de ani, fugit din România în anul 1949, și era compus din Dumitru Ochiu’, Ioan Chirilă, Stan Codrescu și Tudor Ciochină, toți plecați clandestin din țară. În timpul atacului, șoferul legației, Aurel Șețu, a fost rănit și, ulterior, a decedat într-un spital elvețian.

Atacatorii au transmis echipajelor de poliție venite la fața locului o listă cu numele unor deținuți politici din România, solicitând eliberarea lor. În urma negocierilor, comandoul s-a predat a doua zi, 16 februarie, la ora 16.00.

Ancheta asupra atacului și procesul care a urmat au prilejuit declanșarea unui adevărat război mediatic între membrii emigrației anticomuniste românești și regimul de la București. Presa occidentală a găzduit cu generozitate declarații ale figurilor de marcă din rândul emigrației, a prezentat în culori cât se poate de vii situația din România, insistând asupra regimului de teroare și represiune. La rândul-i, presa românească a subliniat că era vorba de o recrudescență a violențelor de tip fascist, subliniindu-se apartenența celor cinci atacatori la Mișcarea Legionară.

Justiția elvețiană a dat dovadă de multă îngăduință față de atacatori, pedepsele aplicate variind de la patru ani de închisoare pentru Oliviu Beldeanu (cea mai mare pedeapsă aplicată) și numai 40 de zile de închisoare pentru Tudor Ciochină. Dar, după cum vom vedea, lucrurile erau departe de a se încheia aici!

Moartea lui Aurel Șețu și mai ales lovitura de imagine suferită au determinat autoritățile de la București să ia măsuri ferme pentru îmbunătățirea activității DIE, în special în privința monitorizării emigrației românești anticomuniste.

Schimbarea esențială a constat în introducerea unei metode noi de organizare a operațiilor DIE, „în vederea îmbunătățirii muncii de descoperire și cunoaștere a activității elementelor dușmănoase, precum și a cercurilor, grupărilor, organizațiilor care duc o activitate subversivă sau ostilă față de RPR”: întocmirea unor dosare de urmărire informativă (d.u.i.). Prin această metodă „s-au putut concentra informațiile și datele obținute în legătură cu elementele dușmănoase sau organizații”.

Ca atare, toate organizațiile înființate de cei plecați din România au fost indexate și pentru multe dintre ele au fost deschise diferite forme de dosare de urmărire (pe obiectiv, pe persoană/individual, de grup). Ca urmare a muncii depuse, până la finele anului au fost luate în evidența operativă aproximativ „30.000 de

elemente dușmănoase” și s-au inventariat „organizațiile dușmănoase ce activează împotriva RPR” 6.

Ritmul alert în care s-a succedat deschiderea acestor dosare indică, indirect, gradul de nervozitate atins de conducerea Securității. La interval de câteva zile sau chiar în aceeași zi, ofițerii operativi deschideau dosar după dosar. La 20 iulie 1955, analizând materialul existent asupra Institutului Românesc din München, lt. Nicolae Sporiș, lucrător operativ prim, consemna:

Am găsit că Institutul Românesc din München a fost creat în 1953 de către legionarii simiști pentru a le servi drept paravan în acțiunile lor de spionaj. Rolul acestui institut este în fapt de [al sprijini activitatea subversivă îndreptată împotriva RPR în primul rând, prin pregătirea de elemente legionare necesare școlilor de spionaj.

Acest institut este un centru unde se strâng în secret legionarii de vârf, cum sunt Borobaru, Manoilescu, Mailat, Velescu V., Golea T. și alții, toți cunoscuți ca agenți ai serviciilor de spionaj imperialiste. În așa-zisa activitate oficială, conducătorii institutului] au legături cu MAI de la Bonn, Vaticanul și organizații ale fugarilor români. Prin activitatea] dușmănoasă ce o duce acest „institut” contra țării noastre, prezintă pentru direcția noastră un interes operativ deosebit.7

La rândul său, lt. Ion Ciciu, analizând în 25 iulie materialul existent asupra Asociației

Ziariștilor Români, constata că „în această asociație sunt încadrate elementele care în trecut au activat în presa burgheză. Acești ziariști, în străinătate, duc o activitate dușmănoasă împotriva țării noastre prin presă. De asemeni, aceștia sunt folosiți de serviciile de informații imperialiste în culegerea de informații”. Ca atare, ofițerul considera că „este necesar să o urmărim” 8.

Tot în 25 iulie se deschidea și un dosar de urmărire individuală pentru o personalitate a exilului. Mai precis, lt.-maj. Stelian Tănase, studiind materialele disponibile în cartoteca și arhiva DIE, a constatat că „fugarul Pamfil Șeicaru 127”, aflat în Spania, „prin articolele sale calomniază regimul nostru” și „colaborează cu Falanga spaniolă și cu legionarii lui H. Sima”. Ca atare, decidea deschiderea unui dosar cu numele conspirativ „Păun” 9.

În 10 septembrie 1955, lt.-maj. Vasile Angelescu, analizând documentele din arhiva DIE cu privire la organizația Nationaler Bund der Schaffenden (NTS), ajungea la concluzia că „sus-numita organizație desfășoară o intensă activitate de diversiune și spionaj împotriva lagărului nostru. Totodată, în sarcinile sale de viitor, și-a prevăzut extinderea activității în Balcani, unde

127 Pamfil Șeicaru (1894-1980) - ziarist, deputat, director și patron al ziarului Curentul. După 1944 a părăsit țara, stabilindu-se în Spania, apoi în Germania. Condamnat la moarte în contumacie (1945), a fost grațiat în timpul regimului Ceaușescu (1966) (n. coord.).

RPR figurează în mod special". Prin urmare, hotăra să deschidă dosarul de obiectiv pentru NTS, cu numele conspirativ „Fuldar” 10.

În 10 octombrie 1955 DIE deschidea patru dosare de obiectiv. Primul dintre acestea, cu numele conspirativ „Govora”, viza Asociația românilor din sud-vestul Germaniei, care ducea „o activitate dușmănoasă potrivnică intereselor statului nostru, fiind formată din elemente care desfășoară o intensă activitate împotriva RPR, fapt care implică urmărirea activității ei, prezentând interes operativ pentru munca noastră”.

În aceeași zi, lt.-maj. Constantin Docuța deschidea dosarul de obiectiv „Făgăraș”, având ca obiect „colonia română din Anglia”, consemnând: „am găsit că, la fel ca și în multe alte țări capitaliste, în Anglia se află un număr de români, unii din ei emigrând cu mulți ani în urmă, iar unii sunt trădători de patrie, care au fugit din țară înainte și după 23 august 1944. Fugarii români aflați în Anglia desfășoară o activitate dușmănoasă împotriva țării noastre, încercând să atragă de partea lor și restul de elemente românești ce se află în Anglia. În fruntea elementelor dușmănoase din SUA (Anglia - se află așa-zisul Comitetul Anglo-Român, condus de elemente reacționare, care, sub orice formă, caută a ponegri și-a introduce ruperea simțului patriotic în rândul elementelor care continuă să-și recunoască patria” 11.

Hotărârea de deschidere a dosarului de obiectiv „Buzău”, pentru Clubul românesc din München, a fost semnată tot pe 10 octombrie. Locotenentul Constantin Grudea remarca faptul că „în această asociație s-au grupat o serie de elemente dușmănoase care, prin activitatea pe care [o] desfășoară, aduc calomnii Răsăritului (sic!) și nutresc sentimente dușmănoase față de patria noastră”, astfel încât era evident că se impunea „urmărirea întregii ei activități” 12.

Locotenentul Grudea se pare că a avut o zi plină, întrucât hotărârea de deschidere a dosarului de obiectiv „Mureș”, pentru „Centrul de Coordonare” din München, poartă aceeași dată. Motivația devenise deja șablon („în această asociație s-au grupat o serie de elemente care desfășoară, sub masca ei, o vastă activitate dușmănoasă”), iar obiectivul nu putea fi decât unul singur: „a i se urmări întreaga activitate” 13.

Locotenentul Ștefan Prisecaru nu pierdea nici el vremea, astfel încât la 15 octombrie identifica „o asociație care desfășoară o activitate dușmănoasă susținută împotriva RPR”, deschizând un dosar de obiectiv pentru Căminul românesc din Salzburg din Austria (nume conspirativ „Făgăraș”) 14. În aceeași zi, era deschis și dosarul de obiectiv pentru Asociația Românilor Liberi din Austria (numele conspirativ „Ceahlăul”).

Potrivit „Raportului privind analiza muncii Direcției I pe perioada 1 ianuarie-15 octombrie

1955", „informațiile obținute, privind activitatea fugarilor și a organizațiilor acestora, au dus la o cunoaștere mai precisă a situației în rândurile emigrației, făcând astfel posibilă elaborarea unor planuri concrete de pătrundere informativă și a unor acțiuni de descompunere”.

Pe baza acestor informații, erau preconizate o serie întreagă de acțiuni. Astfel, agentul „Lungu”, membru influent al „grupului parlamentar român”, primise sarcina „de a influența această organizație pentru a duce acțiuni împotriva «Comitetului Național Român»” în scopul „adâncirii contradicțiilor din rândul conducătorilor emigrației și dezbinării organizațiilor lor” 15.

În vederea dezvoltării „muncii informative” în rândul emigrației, DIE luase „în studiu” o serie de persoane, apreciate a dispune de „importante posibilități”. Astfel:

- „Iulian”, „conducător legionar din Germania Occidentală, care se ocupă cu munca de spionaj împotriva RPR”;

- „Costică”, „unul din conducătorii unei organizații importante din Germania Occidentală, care se ocupă cu spionaj împotriva RPR”;

- „Sabin”, „președintele unei asociații de fugari din Germania Occidentală”;

- „Walter”, „membru în conducerea organizației Volksdeutsche din Austria”.

Procesul de neutralizare a activităților ostile regimului de la București, puse la cale de

persoane din cadrul emigrației românești, a fost complex, îmbinând măsurile operative ale Securității cu acte legislative și măsuri de tip propagandistic decise la nivelul conducerii PMR¹⁶.

În 30 iunie 1955 a fost publicat Decretul nr. 253, „pentru înlesnirea repatrierii unor cetățeni și foști cetățeni români și amnistiarea celor repatriați”¹⁷. Scopul declarat al decretului era să dea „posibilitatea întoarcerii în țară cetățenilor și foștilor cetățeni români aflați peste hotare și care doresc să se reîntoarcă în patrie pentru a se integra în munca constructivă (sic!) a poporului român”.

Pentru a se atinge acest obiectiv, Prezidiul Marii Adunări Naționale amnistia „toate infracțiunile prevăzute de Codul Penal sau legi speciale – cu excepția crimei de omor, prevăzută și pedepsită de art. 463 și 464 Cod Penal – săvârșite de cetățenii sau foștii cetățeni români, care la data publicării prezentului Decret se află în afara hotarelor Republicii Populare Române, dacă obțin autorizația de reîntoarcere și dacă se întorc în țară până la data de 23 august 1956”¹⁸.

Pentru întoarcerea în țară, doritorii se puteau adresa „oricărui oficiu diplomatic sau consular al Republicii Populare Române”. Cetățenia română era recăpătată de persoanele care beneficiau de amnistie „din momentul intrării lor în țară” (art. 3).

Măsurile de cosmetizare a imaginii regimului au fost continuate prin Decretul nr. 421, „pentru grațierea unor pedepse și amnistierea unor infracțiuni”, din 24 septembrie 1955¹⁹.

În ceea ce privește acțiunile din domeniul propagandei, potrivit unui referat întocmit în 16 iunie 1955 de Alexandru Drăghici, ministrul Afacerilor Interne, și de Simion Bughici¹²⁸, ministrul Afacerilor Externe, se avea în vedere ca Legațiile RPR din țările occidentale să organizeze „în presa burgheză locală sau prin alte mijloace”, difuzarea decretului de amnistie, a apelului Comitetului de Inițiativă pentru Repatriere și a altor măsuri privind reîntoarcerea în țară.

De asemenea, trebuia luate măsuri ca „diferite persoane din țară cunoscute emigrației să adreseze apeluri și scrisori deschise emigranților, îndemnându-i la repatriere”. În acest scop urmau a fi folosite „presa și emisiunile radiofonice”. Nu în ultimul rând, „în vederea influențării emigranților și fugarilor”, se prevedea editarea bilunară în București a unui „ziar de mic format”. În această publicație, urmau să fie publicate materiale care să acopere următoarele domenii:

„Viața din RPR, succesele economice, culturale, sociale și altele;

128 Simion Bughici (Simon David, 1914-1997) - textilist, membru al PCdR din 1933, membru al CC al PMR/PCR (1950-1974), ministrul Afacerilor Externe (1952-1955), ministrul Industriei Alimentare (1969) (n. red.).

exemple concrete ale vieții duse de foști fugari repatriați și încadrați în câmpul muncii;

exemple din viața grea a fugarilor din țările capitaliste;

demascarea și compromiterea vârfurilor fugarilor prin publicarea unor dovezi concrete;

publicarea scrisorilor și declarațiilor celor repatriați;

publicarea apelurilor familiilor și a rudelor către emigranți” 20.

Toate aceste propuneri s-au materializat în perioada următoare. Printr-o hotărâre a Biroului Politic al PMR, din 1 noiembrie 1955, s-a creat Comitetul Român pentru Repatriere. Primul președinte al comitetului a fost desemnat Constantin Titel-Petrescu¹²⁹, fostul președinte al PSDI, ulterior funcția fiind preluată de Gh. Tătărescu¹³⁰, fost președinte al PNL și ministru de Externe în guvernul Groza. Printre alte atribuții, comitetul trebuia să editeze, „la un nivel politico-ideologic înalt”, „de trei ori pe lună, un ziar de

129 Constantin-Titel Petrescu (1888-1957) - avocat, președintele Partidului Social-Democrat din România, ministru politic fără portofoliu în primul guvern Sănătescu (1944). S-a opus unificării PSDR cu PCR. A fost arestat (1948) și închis la Jilava și Sighet, fiind eliberat după șapte ani la presiunea Occidentului (n. red.).

130 Gheorghe Tătărescu (1886-1957) - avocat, președinte al Partidului Național Liberal-Gh. Tătărescu (din 1945 până în 1947), prim-ministru al României (1934-1937, 1939-1940), ministrul Afacerilor Străine (1934, 1938, 1945-1947), șef al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1946). Arestat în 1950, a fost eliberat după cinci ani (n. red.).

format mic, la început, într-un tiraj de 5.000 exemplare". Ziarul a primit mai apoi titlul Glasul, „organ al Comitetului Român pentru Repatriere". A apărut la Berlin (Pankow) din 10 decembrie 1955 până în septembrie 1972 (au existat 606 numere în total) 21.

Prin aceeași hotărâre, Direcția Generală de Radio de pe lângă Consiliul de Miniștri trebuia să asigure în fiecare zi o emisiune pentru emiterea materialelor prezentate de către Comitetul Român pentru Repatriere cu privire la „diferite aspecte din viața oamenilor muncii și despre succesele economice, culturale, din RPR". Acestea trebuia să fie transmise și prin Radio Berlin, fiind montate pe benzi de magnetofon la București de către redacția emisiunilor de radio a Comitetului și trimise în RDG. La emisiunile Comitetului Român pentru Repatriere se asculta muzică folclorică. Pentru conducerea întregii munci a Comitetului, a ziarului și a emisiunilor de radio din țară și de la Berlin, răspundea Ministerul Afacerilor Interne, mai exact DIE!

Lucrurile s-au pus în mișcare destul de rapid, în sprijinul acestei campanii fiind mobilizate nume cu rezonanță în rândul exilului anticomunist. De exemplu, în numărul 2 al revistei Glasul Patriei, din 20 decembrie 1955, s-a publicat o scrisoare a lui Constantin Titel-Petrescu în care, printre altele, se spunea:

Mă adresez în acest fel și prietenilor mei din

străinătate, care poate așteaptă alte mesaje de la mine și le cer să înțeleagă că în țara noastră poporul edifică o nouă societate fără noi și cred că datoria lor este să se întoarcă la căminele lor pentru a se alia și ei poporului român în lupta și acțiunea lui pentru construirea unei vieți noi în România. (...) Vă îndemn să renunțați la acea acțiune dăunătoare țării, să părăsiți pe cei care n-au înțeles și nu vor să înțeleagă mersul istoriei și să reveniți în Patria care, îngăduitoare și mărinimoasă, vă așteaptă să fiți loiali față de ea. (...) Vă chem, prieteni și tovarăși ai mei, să reveniți în căminele voastre părăsite, fără teama vreunei sancțiuni. Guvernul popular al țării, prin măsurile luate, a dat posibilitatea celor care și-au părăsit Patria sau au rămas în afara ei, să se întoarcă la căminele lor vitregite și să se încadreze în viața pașnică și constructivă a țării.22

Așadar, măsurile concepute de conducerea de la București pentru neutralizarea acțiunilor emigrației respectau vechiul principiu latin *divideet impera* și au îmbrățișat un spectru larg de acțiuni, rolul rezervat structurilor Securității fiind unul de primă mărime.

În anii următori, procesul de infiltrare a emigrației politice românești a continuat în ritm susținut, pe lângă recrutarea unor surse din țările respective, apelându-se tot mai des la recrutarea agenților în România. Ca urmare a unui ordin al ministrului Afacerilor Interne, prin care se

urmărea selecționarea de persoane din țară, care puteau fi folosite în munca Direcției I, direcțiile regionale MAI au întocmit și înaintat

Centralei DIE diverse fișe personale. Demn de remarcat este și faptul că, pentru înlesnirea căutării sistematice a persoanelor corespunzătoare muncii informative în străinătate, în acele regiuni unde au existat posibilități reale în această privință, au fost create birouri regionale (în total 10). Birourile au înaintat Centralei un număr de cazuri, dintre care unele, prezentând interes operativ, au fost luate în pregătire pentru trimiterea în misiune. Aceste birouri au fost menținute pe toată durata existenței regimului comunist, fiind numite ulterior „grupuri operative teritoriale” 23.

Procesul de inventariere a „obiectivelor” a continuat și după 1955, deși într-un ritm mai moderat, întrucât „grosul” muncii fusese deja făcut. Totuși, întrucât inamicul își diversifica formele de activitate, iar susceptibilitatea ofițerilor de informații externe era în creștere, noi și noi obiective au fost incluse pe agenda DIE. Un exemplu în acest sens este acela al Misiunii Catolice Române. În acest caz, s-a deschis un dosar de obiectiv cu următoarea motivație: „Azi, 3 februarie 1956, subsemnatul 1 [lucrător] op [erativ] prim lt. Rădulescu Ion, analizând materialul existent asupra Misiunii Catolice din Germania Occidentală, am găsit că Misiunea

Catolică Română, organizație cu caracter aparent religios și caritativ, a fost transformată de la început într-o organizație care duce o activitate dușmănoasă regimului nostru. În această activitate este dirijată și sprijinită de statul Vatican, care pregătește și numește preoți la conducerea acestei misiuni. Pe baza celor de mai sus, am hotărât să deschid dosarul de obiectiv pentru Misiunea Catolică Română din Germania Occidentală, numele conspirativ «Innsburg»”.

În 28 ianuarie 1958 se deschidea un dosar de obiectiv pentru Fundația „Carol!” din Paris. În „Hotărârea de deschidere a dosarului de obiectiv” se preciza că „acest institut funcționează de prin anii 1949 - 1950, aprobat de autoritățile franceze. Este creat de Comitetul Național Român (CNR), iar fondurile sunt acordate de SUA” 24. Întrucât „activitatea Fundației este îndreptată împotriva țării noastre prin desfășurarea propagandei organizată în presă, conferințe și alte asemenea forme și acțiuni” 25, s-a decis deschiderea dosarului de obiectiv „Destrămarea”.

În 20 martie 1961 se hotăra deschiderea unui dosar de obiectiv pentru emigrația română din America de Nord. Argumentarea ofițerului suna în felul următor:

În ultimul timp din partea fugarilor politici români se fac tot mai multe încercări pentru a subordona colonia română intereselor lor dușmănoase îndreptate împotriva statului nostru.

Pentru noi este foarte necesar a se transforma colonia într-o colonie română progresistă, în care scop urmează a fi luate măsuri corespunzătoare pentru realizarea celor ce ne propunem. Pe baza celor de mai sus, am hotărât să deschid dosarul de obiectiv pentru colonia română din America de Nord, numele conspirativ „Cleveland”.²⁶

Suprapunerea până la identitate a intereselor Partidului Comunist Român cu interesul național al statului român a dus la deschiderea dosarelor îndreptate împotriva românilor cu orientare anticomunistă refugiați în Occident, în încercarea disperată a regimului de la București de a neutraliza activitatea acestora și de a crea o contrapondere, prin atragerea unei părți a diasporei românești în sprijinul regimului.

Sarcina organelor de securitate, de a dezbina și a prelua sub control emigrația românească a fost nesperat de mult ușurată de dihonii care persistau atât între diversele facțiuni politice din exil (legionari vs „Partide istorice”, țărăniști vs, liberali, monarhiști vs, republicani etc.), cât și în interiorul acestora (de exemplu, legionari „codreniști” vs, legionari „simiști”¹³¹) ²⁷. De asemenea, consolidarea regimului comunist din țară și succesele economice, intrarea celor două

131 în exil, s-au conturat două tabere: legionarii „codreniști” (care recunoșteau moștenirea spirituală a lui Corneliu Z. Codreanu, criticând totodată derapajele din timpul conducerii lui Horia Sima) și legionarii „simiști” (care recunoșteau autoritatea supremă a lui Horia Sima) (n. red.).

blocuri politico-militare într-o perioadă a destinderii, dar mai cu seamă politica de independență a României în raport cu Uniunea Sovietică au produs o schimbare sensibilă în atitudinea multora dintre românii aflați în străinătate.

Aceste stări de lucruri sunt evidențiate atât în unele lucrări memorialistice ale unor lideri ai exilului, cât și în nenumărate documente aparținând Securității. Astfel, într-o sinteză întocmită de Consiliul Securității Statului, în 19 martie 1968, se sublinia că în cadrul organizației Uniunea Asociațiilor Românilor din Germania (UARG), constituită în RFG în ianuarie 1955, „lupta pentru șefie” dintre legionarii simiști și cei anti-simiști a dus, practic, la diminuarea activității UARG și, astfel, la „imposibilitatea organizării de acțiuni comune”, așa cum se preconizase inițial. Pe de altă parte, la compromiterea UARG, atât față de emigrația română, cât și față de autoritățile vest-germane, o contribuție însemnată a avut conducerea Comitetului Național Român (CNR) din Paris, care, prin intermediul lui Aurel Lepădatu, „a demască caracterul fascist al organizației și a cerut autorităților vest-germane să-i anuleze mandatul de persoană juridică” 28.

Progresele înregistrate în atragerea emigrației pe poziții favorabile sau cel puțin neutre în raport cu regimul de la București sunt consemnate într-o sinteză întocmită de ofițerii de

informații externe din cadrul U.M. 0755/C, în iulie 1968, cu privire la „Activitatea propagandistică desfășurată de emigrația română prin presă și tipărituri”. Potrivit autorilor sintezei, în emigrația română se edita la acel moment „un număr de peste 30 de publicații”, dintre care unele apăreau cu regularitate - lunar sau săptămânal -, iar altele la diferite intervale, în funcție de posibilitățile materiale de care dispuneau editorii.

O parte dintre acestea aveau „un caracter și [o] atitudine loială față de țară, publicând materiale realiste pe teme privind realizările, istoria și cultura poporului nostru”. Altele, însă, se situau „pe poziții ostile R.S. România” și desfășurau „propagandă dușmănoasă continuă”. După datele disponibile, în emigrație existau „cca. 10 - 12 asemenea publicații reacționare mai importante, dispersate, îndeosebi în Spania, R.R. a Germaniei, SUA și Franța, remarcându-se, prin conținutul lor calomniator și ostil, cele editate de grupările legionare” 29.

În afară de publicațiile editate de legionari, erau considerate ca deosebit de ostile și cele ale „reprezentanților fostelor partide burgheze (PNT ȘI PNL), constituiți în Comitetul Național Român (CNR)” (ziarele România, care apărea la New York, și Nation Roumaine, publicat la Paris). În aceeași categorie mai erau incluse și publicații ale unor „vârfuri reacționare «independente» din emigrație”, ca: Vocea Libertății, editată la Atena,

de Dumitru Petropuliadi, de naționalitate greacă (fost cetățean român între 1926 și 1950), iar după decesul acestuia de soția lui; Buletinul Informativ al Românilor din Exil (BIRE), tipărit la Paris, de René Theo, și Presa Liberă Română, editată la Londra, de Ion (Iancu) Rațiu.

Venirea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea statului român nu a dus la schimbări radicale în atitudinea regimului față de exil. Cuvântul de ordine a rămas cel stabilit în timpul lui Gheorghiu-Dej: neutralizarea cercurilor ostile din cadrul emigrației și sprijinirea asociațiilor și organizațiilor cu o atitudine favorabilă sau măcar neutră față de conducerea de la București. Ce a fost cu adevărat nou în politica față de diaspora românească a fost indicația de implicare cât mai masivă a comunităților românești de pe alte meridiane în susținerea politicii externe românești și în atingerea obiectivelor economice în acele state.

Nu întâmplător, pe lângă folosirea vechilor instrumente preluate de la predecesorul său, Ceaușescu a creat noi pârgii pentru Securitate, pentru a-i înlesni misiunile în cadrul emigrației.

În toamna anului 1967, în cadrul Departamentului Securității Statului a fost înființat Serviciul „D”, care, în colaborare cu organele informativ-operative și cu alte instituții centrale, planifica și executa operațiuni de dezinformare interne și externe, „în scopul

apărării și promovării intereselor țării în legătură cu acțiunile de ordin politic, militar, economic, tehnico-științific și cultural ce urmau a fi întreprinse atât pe plan intern, cât și extern” 30. Secția a II-a a serviciului avea atribuții explicite în planul „dezinformării militare, dezinformarea emigrației și combaterea zvonurilor”.

De asemenea, Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea, înființat în 11 octombrie 1948, instituție de acoperire pentru unele acțiuni ale Securității, a primit în 1972 un important aliat: Asociația „România”, care avea ca scop principal declarat strângerea legăturilor culturale cu emigrația românească. Șase ani mai târziu era înființat Centrul național de promovare a prieteniei și colaborării cu alte popoare (CNPC) 31, ca „organism obștesc de coordonare a propagandei românești peste hotare”, care trebuia la rândul său să capaciteze vârfurile emigrației loiale în sprijinul promovării imaginii României.

Pe întreaga perioadă de existență a regimului comunist, acțiunile Securității împotriva exilului pot fi grupate în patru mari categorii 32:

1) acțiuni de infiltrare în sânul emigrației politice a unor agenți trimiși din țară, care fie se stabileau în Occident (cazul Silviu Crăciunaș, Corneliu Dima-Drăgan), fie făceau o veritabilă „navetă” între Centrala de la București și zonele operative din Occident (precum Petru

Comarnescu¹³², Dan Amedeo Lăzărescu¹³³ș.a.);

2) recrutarea unor colaboratori din rândul membrilor exilului, dar și dintre cetățenii străini (ziaristul francez Michel Hamelet este un bun exemplu), colaboratori folosiți în scopul influențării comunităților românești în sensul intereselor regimului și promovării unei imagini favorabile, dar și al creării unor disensiuni sau al compromiterii unor personalități sau organizații cu manifestări mai dure împotriva regimului de la București;

3) acțiuni desfășurate sub acoperirea reprezentanțelor oficiale ale regimului, fie că erau diplomatice, economice sau culturale;

4) acțiuni de compromitere sau chiar de lichidare fizică a celor mai virulenți exponenți ai exilului românesc anticomunist.

Dacă asupra agenților trimiși din țară am amintit câte ceva în paginile anterioare, trebuie să spunem că Securitatea a raportat succese remarcabile și în acțiunile sale de racolare a unor personalități de marcă din rândul exilului anticomunist. Dintre numeroasele exemple, ne vom limita doar la prezentarea a două cazuri, unul provenind din elita național-țărănistă, iar celălalt

132 Petru Comarnescu (1905-1970) - critic literar, eseist, memorialist și jurnalist cultural, unul dintre fondatorii revistei interbelice *Criterion* (1934) (n. coord.).

133 Dan Amedeo Lăzărescu (1918-2002) - scriitor și om politic, fost deținut politic în perioada comunistă, unul dintre cei care au reînființat Partidul Național Liberal în anul 1990 (n. coord.).

din rândul fruntașilor socialiștilor români aflați peste hotare.

Astfel, Virgil Veniamin, doctor în drept și fost secretar general adjunct al PNT, a părăsit România în februarie 1948, prin rețeaua pusă la punct de Silviu Crăciunaș. Ajuns în Franța, a cerut și obținut azil politic la 20 martie 1948, înscriindu-se în Consiliul Partidelor Democratice Române, care s-a transformat în mai 1949 în Comitetul Național Român (CNR), cu sediul la New York. Veniamin a devenit delegatul CNR pentru Europa și a preluat responsabilitatea editării publicației La Nation Roumaine.

În paralel cu activitatea în cercurile exilului românesc, Veniamin a devenit cercetător la Centre Național de la Recherche Scientifique și colaborator al Institutului de Drept Comparat, precum și membru în diverse asociații profesionale.

Așadar, o personalitate de primă importanță și „un pește mare” pentru Securitate. Prin urmare, în iulie 1952 a fost întocmit un plan minuțios de contactare și recrutare a lui Virgil Veniamin (nume conspirativ „Mina”). Primul contact în vederea recrutării a avut loc la 10 ianuarie 1953, fiind realizat la Paris de „tov, colonel M. Protopopov” 33, șeful Serviciului I din DIE. Atitudinea lui Veniamin a fost mai mult decât favorabilă, acesta afirmând: „Da, eu pot să vă dau multe, pot să vă dau cheia de la arhivă, unde sunt multe lucruri

importante, pot să lucrez și pe linie politică și pe linie militară, dar ce garanții am?" 34.

Din păcate pentru Securitate, nu s-au înțeles asupra „garanțiilor”, „Mina” condiționând colaborarea de acordarea permisiunii de a pleca din România pentru familia sa. Totuși, acesta nu a respins de plano colaborarea, având în continuare discuții de tatonare. La 7 august 1954 s-a prezentat la Berna, pentru o întâlnire cu însuși șeful DIE, Vasile Vâlcu, și colonelul Protopopov. Condițiile puse de Veniamin au fost respinse de cei doi ofițeri și, la 27 iulie 1955, dosarul său a fost închis și predat la arhivă.

Ulterior, la 21 septembrie 1956, noul director al DIE, generalul-maior Mihai Gavriluc, a aprobat un alt plan de contactare a liderului țărănist. Se pare că, de această dată, ambele părți au dat dovadă de mai multă flexibilitate, astfel încât s-a înfiripat o colaborare, Veniamin primind numele conspirativ „Armeanu”. Totuși, acesta s-a menținut pe poziția de a colabora deschis și pe multiple planuri doar după sosirea familiei sale la Paris, lucru ce s-a petrecut abia la 11 ianuarie 1963. În scurt timp, la 29 mai 1963, șeful rezidenței, Nicolae Budișteanu, propunea trecerea lui „Armeanu” în categoria „agenți”, fiind folosit în obiectivul „Organizații internaționale ale fugarilor din Franța”.

În ianuarie 1968, documentele Securității îl menționează pe Veniamin sub numele „Stamate”,

aflat în legătura lt.-col. Marin

Negrea și furnizând „un număr mai mare de informații și de calitate superioară”. Pentru munca sa nu era retribuit cu bani, primind însă, „în câteva rânduri”, „câte Vi kg de caviar, pentru care a fost foarte mulțumit”.

Cariera sa a fost stopată de transfugul Ion Iacobescu care, după dezertarea sa din iulie 1969, a informat organele DST și despre activitatea lui Veniamin, astfel încât anchetarea conexiunilor „rețelei Caraman” a dus și la interogarea acestuia. Ca urmare, la 10 august 1970, șeful Diviziunii „M” din DGIE aproba abandonarea informatorului „Stamate” 35.

Eftimie Gherman, cel de-al doilea agent de influență cu valențe de exemplu, a avut o evoluție cel puțin la fel de spectaculoasă. Născut la 18 ianuarie 1894 la Lăpușnicul Mare (jud. Caras-Severin), într-o familie modestă, Eftimie Gherman s-a aflat în contact cu cercurile socialiste încă din anul 1912, cunoscându-i la Budapesta pe socialiștii români Ioan Fluieraș și Iosif Jumanca¹³⁴. Plecat apoi la Viena, i-a cunoscut pe Cristian

134 Ioan Fluieraș (1882-1952) și Iosif Jumanca (1893-1949), socialiști români, membri ai Consiliului Dirigent din Transilvania, au contribuit la unirea Ardealului cu România. Arestați de autoritățile comuniste, au murit în închisoare (n. coord.).

Racovski¹³⁵, George Grigorovici¹³⁶ și, implicit, a intrat în atenția autorităților austro-ungare. Încorporat și trimis pe front în 1914, a făcut propagandă pacifistă, motiv pentru care a fost arestat și condamnat la moarte de un tribunal militar, pedeapsa fiindu-i comutată în 20 de ani de închisoare, întrucât, potrivit legii, era socotit minor.

Eliberat din închisoare, a participat la Marea Unire de la Alba Iulia și, tot în decembrie 1918, la înființarea Uniunii Minerilor din România, deținând postul de secretar-general al acesteia în perioada 1923 - 1939. În 1920 a fost ales deputat al Partidului Social-Democrat (PSD), având mai multe mandate în parlamentul țării, până în 1938.

Odată cu instaurarea regimului autoritar impus de regele Carol al II-lea, Gherman s-a înscris în Frontul Renașterii Naționale¹³⁷, gest care i-a atras excluderea din PSD. După 23 august

135 Cristian Racovski (1873-1941) - medic, politician și diplomat sovietic, de origine bulgară. A activat ca socialist în Bulgaria, Elveția, Germania, Franța, Rusia și România, apoi în conducerea Cominternului. S-a remarcat și ca ziarist și eseist. Arestat în 1937, în timpul Marii Terori staliniste, a fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A murit în închisoarea Oriol (n. coord.).

136 George Grigorovici (1871-1950) - profesor, deputat în parlamentul austro-ungar și român, președinte al Partidului Social Democrat Român (PSDR) în perioada 1936-1938. A fost arestat în 1949, pentru că s-a opus unificării PSDR cu PCR. A decedat în detenție, la Văcărești (n. red.).

137 Frontul Renașterii Naționale - partid înființat de regele Carol al II-lea la data de 16 decembrie 1938. A fost primul partid de masă din România, în iunie 1940, a fost înlocuit cu Partidul Națiunii (n. coord.).

1944, fiind reprimat în PSD, s-a manifestat ca unul dintre adversarii fuziunii cu PCR, votând la congresul din 10 martie 1946 pentru participarea social-democraților la alegeri pe liste proprii.

După triumful comuniștilor la alegerile din noiembrie 1946, văzând direcția în care evolua țara și temându-se de repercusiuni, a decis să părăsească România. Ajuns la Viena în toamna anului 1947, i-a contactat pe unii dintre fruntașii socialiștilor austrieci, care i-au obținut o viză pentru Franța. La Paris a beneficiat de sprijinul lui Guy Mollet¹³⁸, secretar general al Partidului Socialist Francez, și în anul 1948 a înființat Grupul Sindicaliștilor și al Socialiștilor Români din Exil, devenind totodată vice-președinte al Centrului Internațional al Sindicaliștilor Români din Exil (CISLE). De asemenea, a devenit co-președinte al Internaționalei Partidelor Socialiste din Exil, cu sediul la Londra, și a stabilit legături cu sindicatele și cu partidele socialiste din Anglia, RFC, Suedia, Austria, Italia, Franța, Canada. Totodată, a colaborat constant la emisiunile posturilor de radio BBC, Europa Liberă și Vocea Americii³⁶.

Fiind un adversar de marcă al regimului comunist, Eftimie Gherman a fost inclus în lista obiectivelor prioritare pentru rezidențele DIE din Occident. Virulența manifestărilor acestuia i-a

138 Guy Mollet (1905-1975) - om politic francez, socialist, prim-ministru (1956-1957) (n.red.). .

condus pe șefii din Centrală, într-o primă fază, la concluzia că o recrutare ca agent are puțini șorți de izbândă, astfel încât s-a optat pentru răpirea și aducerea sa în țară.

Documentele atestă două astfel de tentative. Prima încercare a fost făcută în august 1956, în perioada în care Gherman se afla în Berlinul de Vest pentru a participa la adunarea Sindicatelor libere, dar s-a renunțat din cauza timpului prea scurt pentru planificarea operației împreună cu „tovarășii germani”. A doua tentativă a avut loc în martie 1962, când Eftimie Gherman se afla din nou la Berlin, pentru a lua parte la Congresul Internațional al Sindicatelor Libere din Exil. De această dată eșecul a fost provocat de ezităările agentului „Savin”, omul de încredere al lui Gherman, care trebuia să-l îmbete, să-l urce într-un tren și să-l coboare la stația Friedrichstrasse, din sectorul estic al Berlinului.

În 1963, Centrul Internațional al Sindicaliștilor Români din Exil de la Paris și-a încetat activitatea, astfel încât Gherman a luat decizia de a se stabili la Viena, unde avea mai mulți prieteni socialiști. În 1966, înaintat în vârstă și probabil pierzând speranța de a mai apuca să vadă prăbușirea comunismului, i-a trimis un memoriu lui Nicolae Ceaușescu, solicitând aprobarea ca soția sa să părăsească România pentru a i se alătura la Viena.

Contactat imediat de agenți marșrutizați

(dirijați pe un anumit traseu în scopuri informativ-operative) de către Securitate, Gherman se dovedește mult mai puțin intransigent, fapt ce îndreptățește Direcția „C” din cadrul DGI să elaboreze, în 20 octombrie 1966, un plan de contactare și „influențare pozitivă” a sa (nume conspirativ „Laurențiu”). În scurt timp, la începutul anului 1967, i se permite soției acestuia să plece din țară. Între timp, contactele tot mai dese cu Gherman le permit ofițerilor de securitate să aprecieze că acesta „dispune de reale posibilități informative, atât pe linie de emigrație, cât și pe linia altor obiective”. Legăturile au fost consolidate treptat, astfel încât la 25 martie 1968 Eftimie Gherman a fost introdus în rețeaua informativă externă, menționându-se că, până la acea dată, pentru informațiile furnizate primise suma de 16.500 lei.

Informațiile procurate de noul agent s-au dovedit prețioase (o dovedește și suma de 37.000 de șilingi primită între oct. 1969-mai 1971), el fiind utilizat și ca agent de influență în cadrul emigrației, dar și al postului de radio Europa Liberă. Începând din 1970 Gherman și soția sa au vizitat în mai multe rânduri România, liderul socialist fiind folosit pentru „influențarea pozitivă” a unora dintre vechii săi prieteni. Prestația sa a fost apreciată la cel mai înalt nivel, astfel încât, în martie 1972, Prezidiul Permanent al CC al PCR i-a acordat suma de 50.000 de lei, sub formă de

împrumut, „pentru a-și construi casa.

În 1977, „îndrumătorul Principal” (Nicolae Ceaușescu, în jargonul DIE) a ordonat „inițierea unor acțiuni de repatriere și aducere în țară a unor personalități din rândul emigrației originare din România, care să fie influențate pozitiv și să popularizeze în străinătate în mod corect și obiectiv realizările din țara noastră”. Unul dintre cei care s-au încadrat în această acțiune a fost și Eftimie Gherman. La 21 octombrie 1977, soții Gherman au părăsit Austria și s-au stabilit în comuna Lăpușnicul Mare. Nu după mult timp, la 16 aprilie 1980, Eftimie Gherman s-a stins din viață, în comuna sa natală³⁸.

Așadar, Securitatea a reușit ca, prin recrutarea unor personalități de talia lui Virgil Veniamin sau Eftimie Gherman, să penetreze cele mai importante organizații ale emigrației și să fie la curent cu majoritatea planurilor concepute în cadrul acestora. Acest lucru permitea autorităților de la București fie deșeurile acțiunilor exilului anticomunist, fie luarea unor contramăsuri.

Un bun exemplu în acest sens este reprezentat de modul în care Securitatea, respectiv vârfurile emigrației anticomuniste, au acționat pentru atingerea unui obiectiv major: unificarea în cadrul unui organism unic a tuturor organizațiilor din exil (sau măcar a celei mai mari părți)!

Dificultatea unei astfel de acțiuni rezida, în

primul rând, în rivalitățile și în ambițiile care măcinau „elita” exilului. Fondurile trimise în băncile elvețiene de către Mihai Antonescu¹³⁹ pentru a consolida poziția României într-o lume postbelică extrem de imprevizibilă au mărit discordia dintre diversele grupuri coagulate în jurul unei personalități sau a alteia. Astfel, generalul N. Rădescu, Constantin Vișoianu¹⁴⁰, Alexandru Cretzianu¹⁴¹.

Max Auschnit¹⁴², Nicolae Malaxa¹⁴³ sau mai vechii emigranți Ion Rațiu, V.V. Tilea¹⁴⁴, Carol Davilla¹⁴⁵ s-au implicat în anii 1950 în diverse lupte sterile, erijându-se, unii în detrimentul altora, drept unicii „reprezentanți legitimi” ai

139 Mihai Antonescu (1904-1946) - avocat, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe (1941-1944). A fost arestat și executat la Jilava în „Procesul Marii Trădări Naționale”, împreună cu Ion Antonescu (n. red.).

140 Constantin Vișoianu (1897-1994) - jurist, diplomat, publicist și om politic român, care a îndeplinit funcția de ministru de Externe în al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Nicolae Rădescu (n. coord.).

141 Alexandru Cretzianu (1895-1979) - diplomat (din 1918), secretar general la Ministerul de Externe (1940), ministrul României la Ankara (1944), fondator al Comitetului Național Român (n. red.).

142 Max Auschnit (1888-1959) - industriaș român de origine evreiască, senator. După instalarea regimului comunist, s-a stabilit în Statele Unite ale Americii. Averea sa a fost confiscată de statul român în anul 1948 (n. red.),

143 Nicolae Malaxa (1884-1965) - inginer, industriaș, s-a stabilit în străinătate în anul 1948 (n. red.).

144 Viorel-Virgil Tilea (1896-1972) - om politic și diplomat român, ambasador la Londra în perioada 1938-1940 (n. coord.).

145 Carol (Citta) Davila (1886-1963) - diplomat, ministrul plenipotențiar al României la Varșovia și Washington, membru al Comitetului Național Român (n. red.)

poporului român încătușat de comunism³⁹.

Situația exilului anticomunist era bine cunoscută de autoritățile de la București. Încă în 1953, pe baza unor informații culese din presa americană, Direcția de Informații Externe menționa într-un raport către conducerea PMR următoarele informații: „Malaxa, care are prieteni în rândurile republicanilor, printre care pe Nixon, vicepreședintele SUA, le-a arătat acestora că nu au de ce să se străduiască pentru a unifica comitetele (sic!) românești, deoarece prin unificare n-ar aduce nimic nou în lupta anticomunistă, pentru că fugarii români din comitete sunt niște oameni corupți, care se ceartă pe posturi și bani”⁴⁰.

Disputele dintre diversele grupuri și comunități românești, asezonate cu insulte și acuzații, mai mult sau mai puțin îndreptățite, s-au perpetuat și chiar, cu sprijinul discret al Securității, s-au acutizat de-a lungul timpului, ceea ce-l făcea pe ziaristul Pamfil Șeicaru să afirme într-o scrisoare către nepotul lui Duiliu Zamfirescu (care se numea tot Duiliu), datată 21 septembrie 1967:

În ce privește exilul, dragă Duiliu, este compus din pleavă și foarte, foarte puține boabe de grâu. Ostilitate față de regim?

Nu din imperativul unor convingeri, ci din disperarea pe care o încearcă acești oameni văzându-și speranțele spulberate. (...) Nu știi

nimic, nu studiază nimic, nu-i interesează nicio problemă românească. Dezrădăcinați.⁴¹

Cunoscând foarte bine tensiunile din cadrul exilului și profitând de ameliorarea imaginii externe a țării și de creșterea economică remarcabilă, autoritățile de la București au declanșat, după 1975, o veritabilă ofensivă pentru preluarea sub control a unor segmente cât mai largi din comunitățile românești aflate în diverse state și utilizarea oamenilor de cultură și artă din emigrația română pentru promovarea unei imagini favorabile și sprijinirea intereselor României în exterior (acțiunea cu numele de cod „Orfeu”). Această ofensivă a fost facilitată de măsurile luate de administrația Gerald Ford¹⁴⁶, care a decis, în 1975, să suspende complet finanțarea comitetelor naționale grupate în Asociația Națiunilor Europene Captive (ÎNEC).

Evident, intensificarea eforturilor Securității în această direcție nu a scăpat atenției serviciilor de informații occidentale și nici celor mai vehemenți dintre fruntașii exilului. Ca urmare, pe fundalul noilor condiții apărute după semnarea de către România a Acordului Final de la Helsinki¹⁴⁷,

146 Gerald Ford (1913-2006) - membru al Partidului Republican, președintele Statelor Unite ale Americii (1974-1977) (n. red.).

147 Acordurile de la Helsinki au fost semnate la 1 august 1975 de 35 de state, între care cele două mari puteri (Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii) și statele europene, cu excepția Albaniei și Andorrei. Acest text a fost o tentativă de îmbunătățire a relațiilor dintre statele europene din blocul comunist și Occident. Actul final stipula, printre altele, inviolabilitatea frontierelor, integritatea

s-a trecut la contraofensivă: în prima fază, au fost înființate noi asociații și organizații ale românilor din exil, pentru ca, ulterior, să se încerce o aducere la un numitor comun.

De exemplu, în Franța au fost create: Comitetul Român pentru Libertatea de Circulație a Oamenilor în Europa (1975), Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în România (mai 1980), Asociația Foștilor Deținuți Politici din România (mai 1980) 42.

Cea mai importantă inițiativă de unificare a apărut în 1980, când Brutus Coste¹⁴⁸, din SUA, și Ion Rațiu, din Anglia, au adresat o „Scrisoare” către compatrioți, în numele Comitetului Adevărul despre România, din New York, și al Asociației Culturale a Românilor din Anglia (ACARDA), cu sediul la Londra, în care invitau „organizațiile românești și toate personalitățile exilului”, să-și unească forțele în crearea „unui organ de acțiune românească” 43.

În acest scop, se avea în vedere convocarea unui „Congres al românilor de pretutindeni”, unde să se discute proiectul de statut al unei noi organizații, deoarece „... lupta împotriva regimului din R.S. România, începută de exilați, din care mulți nu mai sunt în viață, trebuie continuată”. Era nevoie de un nou organism pentru că, în

teritorială a statelor, neintervenția în afacerile interne, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (n. coord.).

148 Brutus Coste (1910-1984) - diplomat și militant anticomunist, stabilit în Statele Unite ale Americii (n. coord.).

opinia inițiatorilor, Consiliul Național Român s-a îndepărtat de așteptări, deoarece majoritatea celor ce s-au autoproclamat conducători ai exilului, au contribuit într-o măsură care „a depășit numai rareori polemica îndreptată împotriva confrăților”.

Inițiativa celor doi a declanșat un lanț nesfârșit de „tatonări”, „sondări”, „întruniri” și „consfătuiri” în sânul comunităților și organizațiilor românești din exil. Toate acestea au alertat conducerea Securității care a decis că proiectul trebuie să eșueze, iar inițiativa trebuie să fie preluată de către autoritățile românești. Ca urmare, în cadrul CIE a fost elaborat planul de măsuri nr. 0045996/1981, prin care se declanșa acțiunea „Forum”. Aceasta avea ca obiectiv „realizarea unității emigrației române prin crearea unei asociații internaționale a persoanelor originare din România, care să militeze pentru apărarea și promovarea intereselor țării noastre în străinătate” 44.

„Vârful de lance” al noii acțiuni a fost ales profesorul Corneliu Dima-Drăgan, „luat în lucru” în octombrie 1978 de către ofițerii de informații externe, în cadrul acțiunii „Venus” (trimiterea definitivă în străinătate a unor cetățeni români – de multe ori, prin căsătorii cu cetățeni străini – în scopul consolidării emigrației loiale și susținerii unor acțiuni viitoare).

Plecat din România în 26 iulie 1979, Dima-

Drăgan s-a stabilit, conform ordinului de misiune, în Canada, la Toronto, unde trebuia să editeze o publicație în limba română, cu un „conținut corespunzător”. Dirijat chiar de șeful Sectorului 1, „Emigrația română” („Dacia”), Dima-Drăgan a reușit să se integreze rapid în comunitatea românească. Se pare că a fost ajutat și de înfățișarea sa modestă, departe de a-l indica, potrivit canoanelor opiniei publice, drept un posibil „agent”: „scurt, îndesat, cu capu-ntre umeri, umbla mereu grăbit, îmbrăcat în negru, cocoșat a umilință, un mers de șobolan de bibliotecă, strecura mereu priviri furișe în lături, avea doi ochi rotunzi, de cucuvaie, nas ascuțit, față rotundă, umflată, chip de paraclisier” 45.

Inclus în rețeaua informativă externă în anul 1981, în calitate de „sursă de influență”, Dima-Drăgan a progresat rapid, fiind încadrat în iulie 1982 ca referent de informații externe. Conform indicațiilor primite de la ofițerii care-i coordonau activitatea, pusese pe picioare două publicații, Tricolorul (editat în cadrul acțiunii „Trident”) și Studia Bibliologica (organ al Societății Nord-Americane de Bibliofilie, editat în cadrul acțiunii „Star”), și a organizat o serie de acțiuni în cadrul comunității românești, toate cheltuielile fiindu-i decontate din fondul CIS.

Cu privire la revista Tricolorul într-o notă a CIE din 6 august 1981 se menționa: „apărut într-un tiraj de 3.000 de exemplare, cu o înaltă ținută

grafică, numărul 6 al revistei «Tricolorul» a fost difuzat în Canada, SUA, RF Germania, Franța, Austria și Italia, contribuind și pe această cale la popularizarea adevărului istoric despre România și poporul român și, în același timp, la contracararea propagandei iredentist-revizioniste maghiare. Acționăm, în continuare, pentru asigurarea apariției periodice a revistei și îmbunătățirea calitativă a tematicii și conținutului său, precum și pentru influențarea unor edituri și ziare străine, inclusiv ale emigrației române, să se inspire sau să preia unele idei din materialele publicate” 46.

Succesul acțiunilor întreprinse de agentul din Toronto îl recomanda drept elementul cel mai potrivit pentru lansarea unei inițiative care să torpileze proiectul susținut de Brutus Coste și Ion Rațiu. Adus în țară prin Asociația „România”, Dima-Drăgan a avut parte, în 6 iulie 1982, de o ședință complexă de instructaj, condusă chiar de șeful CIE, general-locotenent Nicolae Pleșiță, secondat de șeful U.M. 0225 și șeful Sectorului I „Emigrația română”, al U.M. 0225.

Cu acest prilej, Pleșiță i-a indicat două obiective prioritare pentru perioada următoare: contracararea și anihilarea propagandei și acțiunilor iredentiștilor maghiari și organizarea la Viena, în septembrie 1983, a unui simpozion „Șerban Cantacuzino”, cu tema „Românii – apărători ai Europei”. Marcarea celor 300 de ani

de la înfrângerea turcilor sub zidurile Vienei trebuia să ofere ocazia optimă de a unifica emigrația românească favorabilă Bucureștiului. Potrivit planului expus de Pleșiță, „odată adunați, cineva (bineînțeleș, stabilit de noi) să lanseze, spontan, chemarea la unitate, la crearea unei asociații a tuturor românilor și să propună un comitet de inițiativă, care să redacteze statutul viitoarei organizații” 47.

Întors în Canada, profesorul Dima-Drăgan a trecut rapid la executarea planului. În numărul 1 din septembrie 1982 al ziarului Tricolorul a lansat un apel pentru organizarea la Viena, în septembrie 1983, a unei reuniuni a tuturor reprezentanților emigrației române, în scopul de a evidenția „contribuția poporului român de-a lungul istoriei la stăvilirea tendințelor expansioniste ale Imperiului Otoman în Europa Centrală și Occidentală”.

În scurt timp, a fost elaborată și difuzată Circulara nr. 1 privind proiectul de organizare și desfășurare a Simpozionului „Șerban Cantacuzino” (titlu provizoriu), pe patru secții: istorie, limba și literatura română, artă și viață religioasă. Toate etapele ulterioare au fost monitorizate îndeaproape de ofițerii CIE, având loc mai multe ședințe de analiză și instruire. Cu sprijinul Centralei, în perioada simpozionului (7 - 12 septembrie 1983), în capitala Austriei au fost organizate expoziția literar-artistică „Luceafărul”,

expoziția internațională de artă contemporană românească „C. Brâncuși”, o expoziție de icoane românești, mai multe concerte și recitaluri.

În urma pregătirilor minuțioase, în 6 septembrie 1983, odată cu deschiderea lucrărilor simpozionului „Românii - apărători ai Europei”, a avut loc și ședința de constituire a Asociației Internaționale Culturale a Etniei Române (ACIER).

Statutul, programul de activitate pe anii 1983 - 1984, componența organelor de conducere, textul mesajului ACIER pentru comunitățile românești din întreaga lume fuseseră, cu toatele, atent analizate și aprobate de către conducerea CIE! Scopul declarat al asociației („neangajată politic”) era acela al „afirmării și răspândirii valorilor spirituale și materiale create de români de-a lungul timpului, apărării acestora față de orice încercare de a le falsifica sau interpreta în mod denaturat, menținerii specificului românesc în rândul originarilor din România, sprijinirii comunităților laice și religioase” 48.

În conducerea asociației au fost „aleși” oameni de prestigiu, intelectuali și afaceriști din Anglia, Franța, Belgia, Elveția, Austria, RFG, Suedia, Finlanda, Spania, Italia, Grecia, SUA, Canada, Argentina. Dintre aceste personalități, amintim pe dirijorul de renume mondial Remus Tzincoca, la acea dată consilier al ministrului canadian al Culturii, poetul Constantin Michael-Titus, laureat al Academiei Franceze, istoricul

Adolf Armbruster, profesor la Universitatea Tübingen, omul de afaceri Iosif Constantin Drăgan, istoricul Nicholas Nagy Talavera, academicianul Emanuel Merdinger, prof, universitar Dinu Adameșteanu, președinte al Societății Internaționale de Arheologie, doctorul în teologie Paul Philippi, rector al Institutului Teologic din Heidelberg.

Constituirea ACIER, ca „nucleu de bază pentru atragerea pe poziții loiale a emigrației române”, a fost apreciată „la cele mai înalte niveluri” ale conducerii de la București⁴⁹. Profesorul Dima-Drăgan, membru în Comitetul de conducere al ACIER, s-a ocupat și de tipărirea volumului cuprinzând lucrările prezentate la simpozion, ca și de editarea revistei Unirea – organ de presă trimestrial al asociației.

Inițiativa lui Brutus Coste și a lui Ion Rațiu de a unifica exilul românesc fusese devansată cu brio de către Securitate. În plus, ofițerii CIE folosiseră toate mijloacele pentru a exacerba disputele, antipatiile și rivalitățile din sânul exilului anticomunist. Totuși, prin eforturi susținute, cei doi inițiatori au reușit să lanseze, în ianuarie 1984, un convocator pentru un Congres mondial al românilor liberi.

Prin diverse combinații ale Securității, în mai multe publicații ale exilului, între care De azi pe Vatra și Stindardul din RFG, BIRE, Lupta și Opinia din Franța, și Exilul și i

Carpații din Spania etc., s-au tipărit „materiale demascatoare, de combatere a inițiativei lui Ion Rațiu și Brutus Coste”. De altfel, manevrele Securității erau foarte mult înlesnite de tensiunile deja existente.

Neîncrederea în succesul acestui congres era majoră nu doar în rândul românilor din exil, ci, potrivit datelor obținute de Securitate, și printre foștii deținuți politici din România. Astfel, proiectul era apreciat de Nicolae Steinhardt drept „fantezist”, distinsul intelectual apreciind că:

Mai curând s-ar putea realiza o apropiere între planete, decât o unificare prin împăcare și concesi reciprocă a românilor care, separați prin apartenență la fostele partide sau curente politice, se dușmănesc cu înverșunare și ireconciliabil.⁵⁰

La rândul său, Marin Nicoară, avocat, pensionar, fost secretar general adjunct al organizației național-țărăniște din Brașov, considera că, deși s-a mai încercat și în anii precedenți unirea grupărilor politice din străinătate, nu s-a reușit, deoarece „toți acești oameni plecați din țară se consideră că ar trebui să revină cel puțin pe funcții de miniștri”. El, însă, și-a dat seama încă din detenție „cât de neputincioși erau unii demnitari în materie de politică, fiind ruși de realitate, așa cum sunt în prezent și cei din străinătate, care acționează pentru unirea emigrației”⁵¹.

În urma campaniei pro și contra acestui

congres, la lucrările desfășurate la Geneva în zilele de 19 și 20 mai 1984 nu au participat decât „aproximativ 90 elemente reacționare ale emigrației, răspândite în țări din mai toate continentele lumii”, după cum consemna cu satisfacție un raport al Securității. Din cele 232 de persoane cuprinse în convocatorul inițial, multe au refuzat să participe, iar 39 și-au exprimat dezacordul public pentru faptul că au fost incluse fără consimțământul lor.

Congresul s-a încheiat cu succes, fiind înființată organizația Uniunea Românilor Liberi, cu sediul la Londra și filiala la Washington. Scopul principal al uniunii consta în eliminarea neînțelegerilor, dușmăniei și neputinței de împlinire a unificării tuturor organizațiilor și personalităților din cadrul exilului anticomunist, prin coagularea unui număr cât mai mare de astfel de persoane, mai ales din Europa și America, indiferent de naționalitate, cetățenie, convingeri religioase, antecedente politice sau penale, cu aderenți în vârstă, care au deținut o platformă politică în vechea orânduire, dar mai ales cu tineri, intelectuali de valoare, stabiliți în străinătate de puțin timp. De asemenea, inițiatorii organizației urmăreau să ofere o alternativă și să se opună inițiativelor Asociației Culturale Internaționale a Etniei Române, înființată la Viena.

Desigur, așa cum am menționat, confruntările pentru controlul emigrației românești nu se

mărgineau la polemici purtate în diverse publicații sau la înfruntarea în congrese și simpozioane. Securitatea a pus la punct și planuri de măsuri radicale în ceea ce-i privea pe cei mai activi dintre emigranții anticomuniști, mai ales dacă aceștia se puneau în mod vădit „în slujba imperialismului”. Măsurile de intimidare și reducere la tăcere a persoanelor incomode mergeau de la presiuni psihologice (telefoane și scrisori anonime cu conținut jignitor și amenințări), până la molestare fizică sau chiar suprimare. Optica șefilor CIE asupra acestui gen de acțiuni a fost rezumată cu cinism de Nicolae Pleșiță în felul următor: „Din când în când, nu strică să-i ciomăgești pe unii, pentru ca să le vină mintea la cap. Nu e democratic, dar e polițienesc” 52. Din nefericire, se pare că Securitatea a făcut mult mai mult decât să „ciomăgească” pe câte cineva.

Întrucât atacul asupra Monicăi Lovinescu, din seara de 18 noiembrie 1977, sau tentativele de asasinare a scriitorului Paul Goma au făcut obiectul mai multor lucrări⁵³, nu insistăm asupra lor. Totuși, dorim să aducem în atenție un document în care sunt prevăzute în mod expres „măsuri radicale” împotriva unuia dintre angajații postului de radio Europa Liberă, Noël Bernard¹⁴⁹, conspirativ „Șacalul”.

Într-un plan de măsuri elaborat de CIE, la 18

149 Noël Bernard (1925-1981) - jurnalist, directorul secției române a postului Radio Europa Liberă (1955-1958, 1965-1981) (n. red.).

august 1980, era preconizată „întreprinderea de măsuri speciale în scopul paralizării activității obiectivului «Europa liberă» și al neutralizării unor angajați, prin avarierea și distrugerea unor clădiri și instalații ale postului, a locuințelor și mijloacelor de transport personale, precum și prin producerea de vătămări corporale asupra celor mai activi angajați și colaboratori ai postului «Europa liberă» „54.

În mod concret, trebuia studiate „clădirile și instalațiile postului de radio «Europa liberă», sistemul de pază și securitate, punctele vulnerabile etc., în scopul găsirii unor căi și soluții concrete pentru folosirea mijloacelor adecvate în vederea avarierii și distrugerii clădirilor și instalațiilor postului de radio «Europa liberă», prin amplasarea de explozivi, provocarea de incendii etc.”

De asemenea, se avea în vedere „identificarea și studierea amplasării locuințelor unor angajați, precum și posibilitatea de a pătrunde în incinta lor, în scopul plasării unor containere cu explozivi, scrisori și colete prelucrate, pentru producerea de explozii etc”. O altă direcție de acțiune viza „stabilirea garajelor unde își parchează sau își repară autoturismele angajații de la «Europa liberă», pentru introducerea unor explozivi sau pentru efectuarea unor modificări tehnice la autoturismele lor, cauzatoare de accidente grave”.

Așadar, chiar dacă implicarea Securității în

moartea unora dintre persoanele „incomode” din rândul exilului este dificil de demonstrat din punct de vedere juridic, există suficiente temeiuri să credem că a fost reală, cel puțin în unele cazuri.

Pe de altă parte, trebuie spus că nici agenții Securității nu erau la adăpost în fața unor acțiuni radicale. Poate cel mai bun exemplu este tot cel al artizanului ACIER, profesorul Dima-Drăgan. Acesta a fost împușcat mortal în dimineața zilei de 16 februarie 1986, în pragul casei sale, de persoane necunoscute. Soția sa, aflată în casă, nu a pățit nimic, casa nu a fost jefuită! Deci, o execuție clară! Informațiile adunate în urma anchetei poliției canadiene au privilegiat două ipoteze: fie a fost un act pus la cale de legionarii din exil, care proferaseră în repetate rânduri amenințări cu moartea, deranjați fiind de atacurile dure la adresa Mișcării Legionare găzduite în paginile revistei Tricolorul fie a fost o execuție comandată de Securitate!

Potrivit datelor centralizate de Securitate, la nivelul anului 1981, trăiau în străinătate un număr de circa 1.200.000 de români. Comunitățile cele mai numeroase se aflau în SUA (350.000), Canada (100.000), Brazilia (40.000), Argentina (15.000), Franța (15.000), RFC (6.000). La acest număr, se adăugau aproximativ 150.000 de germani originari din România, stabiliți în Austria și RFC, precum și peste 400.000 de evrei plecați în Israel și alte state⁵⁵.

Ca atare, având în vedere acest potențial enorm, CIE a continuat să elaboreze până în decembrie 1989 nenumărate planuri de măsuri și să întreprindă acțiuni vizând:

dezvoltarea activităților și consolidarea organizatorică a asociațiilor, cluburilor, societăților, parohiilor ortodoxe române, centrelor de cultură și a oricăror alte comunități ale emigrației române aflate sub controlul CIE;

Înființarea de noi asociații, parohii și comunități ale emigranților originari din România cu poziție favorabilă regimului;

federalizarea, pe țări, a asociațiilor și comunităților emigranților români și originari din România, în scopul folosirii acestora în scopul „realizării unității întregii emigrații române”;

folosirea publicațiilor cu atitudine favorabilă, a emisiunilor de radio și televiziune pentru informarea emigrației, dar și a opiniei publice din țările gazdă, despre politica externă românească și istoria României, subliniindu-se originea daco-romană și continuitatea de locuire a teritoriului de la nord de Dunăre;

sprijinirea unor personalități ale emigrației în scopul promovării lor în funcții importante în aparatul de stat, în organizații politice și organisme internaționale, de unde să fie în măsură să sprijine interesele României;

promovarea și realizarea unor acțiuni de influență cu caracter politic, economic, financiar și

cultural care să contribuie la dezvoltarea economică a țării, la reînnoirea clauzei națiunii celei mai favorizate de către SUA, încheierea de tranzacții comerciale pentru stimularea exporturilor românești, obținerea de credite avantajoase și crearea de societăți mixte;

Întregirea patrimoniului național, prin identificarea și luarea de măsuri pentru aducerea în țară de obiecte prețioase, opere de artă, succesiuni și depozite valutare aparținând unor emigranți și cetățeni români;

realizarea unificării bisericilor și comunităților de cult ale emigrației române și antrenarea acestora în susținerea și promovarea intereselor culturale și economice ale României;

Intensificarea activității lectoratelor de limbă și civilizație română din străinătate;

Inițierea unor acțiuni de cercetare și depistare de documente istorice aflate în arhive publice și private din străinătate și aducerea acestora în țară, pentru a fi utilizate ca argumente în apărarea intereselor românești;

dezvoltarea permanentă a potențialului informativ valoros, care să permită penetrarea „în clandestinitatea organizațiilor, grupărilor și elementelor ostile din exterior” și întreprinderea unor măsuri de anihilare a acțiunilor preconizate de acestea.

Așadar, se poate aprecia că emigrația română a constituit permanent un obiectiv de primă

importanță pentru structurile de informații externe ale regimului comunist, paleta de operațiuni derulate în sânul comunităților românești de peste hotare fiind extraordinar de diversă. Ca notă generală, se observă o evoluție de la tendința inițială de „pulverizare” a oricărei forme de agregare a românilor fugiți din calea comunismului, spre măsuri mai raționale, care au urmărit să atragă și să folosească în scopuri nu doar politice, ci și economice și culturale potențialul enorm al diasporei românești. Din păcate, amprenta ideologică a tarat operațiunile organizate peste hotare până în 1989, împiedicând fructificarea deplină a unor acțiuni cu caracter benign.

Henri Coandă pe „drumul Damascului”.

Pentru, chiar când ne trebuie să avem, supunere și îndârjire.

Socrate începând cu jumătatea deceniului al șaselea, liderii comuniști de la București au făcut eforturi considerabile pentru reevaluarea și recuperarea unor personalități din sferele culturii, științei și artei, aflate fie în țară, fie peste hotare. Nume precum George Enescu, Constantin Brâncuși, Mircea Eliade, George Emil Palade sau Henri Coandă s-au aflat pe lista personalităților din străinătate socotite a fi în măsură, deopotrivă, să furnizeze un beneficiu de imagine pentru regimul politic și să contribuie la dezvoltarea și afirmarea României în plan internațional. Printre

instituțiile folosite în scopul creării de punți și obținerii unei atitudini binevoitoare față de noul sistem social-politic instaurat în țară s-a numărat, la loc de cinste, structura de informații externe a Securității. Pentru ilustrarea modului în care ofițerii de informații externe acționau în astfel de misiuni, vom schița în continuare câteva repere esențiale ale „cazului Coandă”.

Henri Coandă s-a născut la București, la 7 iunie 1886, fiind al doilea copil al unei familii numeroase. Tatăl său a fost generalul Constantin Coandă, profesor de matematică la Școala națională de poduri și șosele din București și prim-ministru al României între 24 octombrie și 28 noiembrie 1918. Mama sa, Aida Danet, a fost fiica medicului francez Gustave Danet, originar din Bretania. Henri Coandă a fost mai întâi elev al Școlii „Petrache Poenaru” din București, apoi al Liceului „Sf. Sava”, unde a urmat primele trei clase, după care, la 13 ani, a fost trimis de tatăl său, care voia să-l îndrume spre cariera militară, la Liceul Militar din Iași. A absolvit liceul în 1903, primind gradul de sergent-major, și și-a continuat studiile la Școala de ofițeri de artilerie, geniu și marină din București. Detașat în 1904 la un regiment de artilerie de câmp din Germania, a fost trimis la „Technische Hochschule” (Universitatea Tehnică) din Berlin-Charlottenburg.

Pasionat de probleme tehnice și mai ales de tehnica aviației, Coandă a construit în 1905 un

avion-rachetă pentru armata română. Între anii 1907 și 1908 a urmat cursuri universitare la Liège (Belgia) și la Institutul Tehnic Montefiore. În 1908 s-a întors în țară și a fost încadrat ofițer activ în Regimentul 2 Artilerie. Datorită firii sale și spiritului inventiv care nu se împăcau cu disciplina militară, el a cerut și obținut aprobarea de a părăsi armata, după care, profitând de libertatea recâștigată, a întreprins o lungă călătorie (inițiată?) cu automobilul pe ruta Isfahan-Teheran-Tibet. În 1909, la scurt timp după revenirea în țară, a plecat în Franța și s-a înscris la Școala superioară de aeronautică și construcții, nou înființată la Paris, al cărei absolvent a devenit în anul următor, ca șef al primei promoții de ingineri aeronautici.

Cu sprijinul inginerului Gustave Eiffel și savantului Paul Painlevé, care l-au ajutat să obțină aprobările necesare, Henri Coandă a efectuat experimentele aerodinamice prealabile și a construit în atelierul de carosaj al lui Joachim Caproni primul avion cu propulsie reactivă, de fapt un avion cu reacție, fără elice, numit convențional Coandă-1910, pe care l-a prezentat la al doilea Salon internațional aeronautic de la Paris (1910). Între 1911 și 1914, Henri Coandă a lucrat ca director tehnic la Uzinele de aviație din Bristol, Anglia, și a construit avioane cu elice de mare performanță, de concepție proprie.

În următorii ani s-a întors în Franța, unde a

construit un avion de recunoaștere, foarte apreciat în epocă, prima sanie-automobil, propulsată de un motor cu reacție, primul tren aerodinamic din lume și altele. În 1934, a obținut un brevet de invenție francez pentru „Procedeu și dispozitiv pentru devierea unui curent de fluid ce pătrunde într-un alt fluid”, care se referă la fenomenul numit astăzi „efectul Coandă”, constând în devierea unui jet de fluid care curge de-a lungul unui perete convex, fenomen observat prima oară de el în 1910, cu prilejul probării motorului cu care era echipat avionul său cu reacție. Această descoperire l-a condus ulterior la importante cercetări aplicative privind hipersustentația aerodinamelor, realizarea unor atenuatoare de sunet și altele.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, cercetările și ideile sale novatoare l-au adus pe Henri Coandă în atenția cercurilor militare și a mediului de afaceri atât din Franța, cât și din SUA. I s-au oferit funcții importante în aparatul de stat francez și i s-au pus la dispoziție fonduri și laboratoare pentru definitivarea unor proiecte de cercetare.

Ca atare, apropierea de o personalitate de talia lui Henri Coandă nu era o operațiune facilă. Soarta însă le-a surâs ofițerilor DIE care primiseră această misiune. Ca și în alte cazuri, ei au beneficiat de sprijinul consistent al colegilor cu atribuții în plan intern.

Direcția a IV-a (Contrasabotaj) a Securității recrutase la 9 septembrie 1956 un inginer principal de la Institutul de Documentare Tehnică a Ministerului Industriei, acordându-i numele conspirativ „Arădeanu Ștefan”. Acesta era nimeni altul decât Radu Stoica, o personalitate a aeronauticii române și un vechi amic al lui Coandă!

Născut la 10 noiembrie 1900 în Focșani, Radu Stoica era fiul colonelului de artilerie Augustin Stoica. În 1918, după încheierea studiilor liceale, tânărul a plecat în Franța pentru a urma cursurile școlii de „geniu civil”. În 1922, la finalizarea studiilor, a obținut diploma de inginer „în construcții navale și de avioane” și s-a întors în țară. Între anii 1923 și 1927 a lucrat la Arsenalul aeronautic Cotroceni, pentru ca ulterior, pentru două decenii, să dețină funcția de director la Aeronautica militară și civilă. Bine pregătit profesional, volubil, cu capacitatea de a stabili rapid prietenii și cu solide legături de rudenie cu personalități ale vremii, tânărul inginer și-a creat conexiuni valoroase în mediile științifice, militare și de afaceri atât din România, cât și din Franța. În anul 1928 devenea chiar membru al Aeroclubului Franței, fiind în relații de prietenie cu o seamă de personalități franceze din domeniu.

În anul 1936, șeful Serviciului Secret de Informații, Mihail Moruzov, l-a recrutat personal pe inginer, în scopul obținerii de informații

referitoare la industria de apărare. Acesta a primit numele conspirativ „Georgescu”, fiind remunerat pentru informațiile valoroase pe care le furniza cu 10.000 de lei lunar.

În pofida conspirativității proverbiale a rețelei informative a vechiului SSI, arhivele instituției au păstrat unele informații despre colaborarea distinsului inginer, astfel încât, în momentul în care au fost luate „la puricat” de către specialiștii Securității, identitatea reală a lui „Georgescu” a putut fi devoalată. Pe baza informațiilor din arhive, așa-numitele „materiale compromițătoare”, Radu Stoica a fost abordat de ofițerii Direcției a IV-a și i s-a propus colaborarea cu noile structuri informativ-represive ale țării.

Interesat în monitorizarea personalului din Institutul de Documentare Tehnică a Ministerului Industriei, ofițerul de legătură din cadrul Direcției a IV-a i-a cerut lui Stoica date despre personalitățile care erau încadrate în institut sau care colaborau, sub o formă sau alta, cu această instituție.

Printre cei incluși în lista de „suspecți” se număra și generalul aviator în retragere Andrei Popovici, cumnatul lui Henri Coandă. Acesta, căsătorit cu Minima C. Coandă, fosta soție a contelui francez L'Estrade de Conti, era un eminent specialist în aeronautică, fiind însărcinat la acea vreme de forurile superioare să întocmească un așa-numit „dosar Coandă”, în

vederea declanșării unei acțiuni vaste de popularizare a inginerului român ca „primul om din lume care a inventat și aplicat motorul cu reacție la avioane și la săniile automobile”. Dosarul urma să cuprindă „toată documentația privitoare la realizarea primului motor cu reacție și aplicabilitatea acestui motor la aviație”. De altfel, popularizarea lui Henri Coandă începuse deja prin publicarea unor articole elogioase în reviste precum Contemporanul și Aripile, dar și printr-o serie de conferințe.

Această acțiune de promovare a unei personalități românești de prim rang survenea după ce în anii precedenți se procedase identic cu alți precursori de marcă ai aeronauticii românești: Traian Vuia și Aurel Vlaicu. Toate aceste „reevaluări” făceau parte din noua politică inițiată de Gheorghiu-Dej în anii 1954 - 1955 pentru deschiderea graduală spre Occident și stoparea agresiunii cominterniste de ștergere a identității românești. Întrucât „nuanțele” și pașii în acest proces trebuiau atent cântăriți, buna credință a tuturor celor implicați era permanent verificată, inclusiv prin mijloacele Securității. Informatorul „Arădeanu” era cum nu se poate mai potrivit în acest scop, întrucât, pe lângă cunoștințele de specialitate, îi cunoscuse direct pe foarte mulți dintre cei care au pus bazele aeronauticii românești. În ceea ce-l privea pe Henri Coandă, relațiile lor datau din anul 1921, cei doi

cunoscându-se în Franța și stabilind o relație amicală („Arădeanu” i se adresa lui Coandă cu apelativul „Mico”).

Ca urmare a solicitării primite, informatorul „Arădeanu” face un adevărat tur de forță, dovedind o memorie excepțională și o cunoaștere de detaliu a lumii aeronauticii românești. Potrivit notelor sale informative, Andrei Popovici, cumnatul lui Coandă, deținuse în perioada interbelică funcții de primă importanță: director al Aeronauticii Române, director la IAR Brașov, director la Uzinele Astra din Arad, director general al companiei LARES (Liniile Aeronautice Române Exploatate cu Statul). Ca urmare a educației primite și a funcțiilor pe care le deținuse, Andrei Popovici ar fi fost, în opinia lui „Arădeanu”, „un reacționar notoriu și dușman al actualului regim democrat-popular” și „un element primejdios, în care nu se poate avea nici cea mai mică încredere”. În sprijinul calificativelor acordate, „Arădeanu” invoca și relațiile dintre Andrei Popovici și savantul Elie Carafoli, arătând că și acesta din urmă, deși era șeful Catedrei de Construcții Aeronautice la Institutul Politehnic din București, academician și director al Institutului de Mecanică Aplicată de pe lângă Academia RPR, era „un element cu mari simpatii pentru lumea Occidentului”.

Pe parcursul colaborării lui „Arădeanu” cu ofițerii de la „Contrasabotaj” a reieșit faptul că

acesta nu avea doar cunoștințe enciclopedice cu privire la profesia sa și la biografiile personalităților aeronauticii românești, ci avea și legături de rudenie foarte interesante! Astfel, Maria Păunescu, o soră a soției lui „Arădeanu”, era căsătorită cu generalul de brigadă Eugène Alessandri, un apropiat al generalului de Gaulle.

Întrucât generalul francez se afla în atenția Serviciului IV din Direcția I Informații Externe, care îl considera ca fiind „element cu posibilități informative în domeniile militar și politic și pretabil la o colaborare cu organele noastre”, acordându-i chiar numele de cod „Egon”, s-a decis preluarea informatorului „Arădeanu” de către această structură. Maiorul Haralambie Dragu, șeful Serviciului 4, i-a încredințat informatorului sarcina de a-l invita pe „Egon” să-și petreacă în România câteva zile de concediu, în luna august 1958.

Cheltuielile de drum urmau a fi suportate de organele de securitate, iar „Arădeanu” trebuia ca, în scopul captării bunăvoinței generalului francez, să-i organizeze acestuia un program atractiv, care să includă plimbări prin București, cu spectacole de teatru, operă și operetă, cinema, mese la restaurante bune, vizite la instituții de cultură și muzee. De asemenea, urma să se organizeze deplasarea pe Valea Prahovei și la Constanța, astfel încât „Egon” să poată remarca „progresul socialismului față de capitalism”. Discuțiile

trebuiau dirijate în așa fel încât generalul francez să-și formeze „o atitudine favorabilă țării noastre” și, odată întors la Paris, să popularizeze „prin diferite articole țara noastră în presa franceză”, acțiune care „ar putea contracara multe din acțiunile întreprinse de fugari”.

Pe parcursul vizitei lui „Egon” în România, „Arădeanu” s-a achitat conștiincios de sarcinile încredințate de mr. Dragu, astfel încât încrederea organelor de securitate în acesta s-a consolidat. De altfel, i s-a indicat să reia legătura prin corespondență cu personalitățile franceze pe care le cunoștea din perioada interbelică, reactivarea acestor contacte (sub monitorizarea strictă a Securității) trebuind să preceadă trimiterea sa în exterior.

Un prim rezultat al acestei strategii a constat în invitarea lui „Arădeanu” la evenimentele organizate de legația Franței la București. La una dintre recepțiile ambasadei, organizată în 19 ianuarie 1959, fiul lui „Arădeanu”, un tânăr în vârstă de 25 de ani, a cunoscut-o pe fiica primului consilier al legației, Anne-Marie de Boisbéranger, care s-a îndrăgostit fulgerător de el. Evident, organele de securitate, încunoștințate de către „Arădeanu”, au decis specularea acestei oportunități, luând în calcul recrutarea și dirijarea tânărului.

În pofida acestor dovezi de fidelitate, înainte de trimiterea în misiune la Paris, având în vedere

importanța misiunii, s-a decis verificarea suplimentară a informatorului. Întrucât în afară de cenzura corespondenței și filaj se ajunsese la concluzia că era necesară și supravegherea convorbirilor acestuia prin tehnică operativă, ofițerii au decis să împuște doi iepuri dintr-un foc: să sporească fidelitatea informatorului față de organele de securitate și să dispună de o instalare optimă a tehnicii operative. Soluția aleasă: informatorului i s-a oferit o locuință nouă, amplasată central și confortabilă, semn cert al prețuirii de care se bucurau serviciile sale.

Cum la acea dată fenomenul emigrării spre Israel era în plină desfășurare, ofițerii de securitate au trecut în revistă cererile și s-au oprit asupra celor formulate de Paulina Adlersberg, Clara Farkaș și Amalia Lutwak, toate trei domiciliate în Bulevardul¹

Dacia, nr. 40. Apartamentele disponibilizate în urma aprobării cererilor de emigrare au fost vizionate de prețiosul informator și unul dintre ele a devenit noua sa locuință. Evident, înainte de a-i fi încredințate cheile noului apartament, acesta fusese „dotat” cu instalații complete de interceptare a convorbirilor telefonice și a celor din interior! Timeo Danaos et donaferentes¹⁵⁰!

Între timp, „Arădeanu” reluate

150 Teme-te de greci chiar și când fac daruri! (în lat.) - citat din Publius Vergilius Maro, Eneida (II, 49), trad., note și pref. de Teodor Naum, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979 (n. red.).

corespondența cu Aeroclubul Franței, plătind cotizația la zi și înfiripând un schimb de scrisori cu Jacques Allez, președintele aeroclubului, cu generalul Chassande-Patron, secretar general, dar și cu personalități de talia lui Léon Bathiat, președinte al asociației Les Vieilles Tiges (fondată în 1920) și cu colonelul La Rougerie Baville, director al Muzeului Aeroclubului Franței. De asemenea, coresonda cu Fernard Picart, inginerul care reconstruise avionul lui Traian Vuia și care fusese invitat la București, în 1957, cu ocazia inaugurării expoziției „Traian Vuia”, găzduită de Muzeul Militar Central.

Ca urmare a reluării acestor legături, „Arădeanu” a primit invitația Aeroclubului Franței de a participa la manifestările consacrate aniversării semicentenarului traversării Canalului Mânecii în zbor de către Louis Blériot, la 25 iulie 1909, și a semicentenarului Salonului International Aeronautic. Invitația le convenea de minune ofițerilor de securitate care pregăteau marșrutizarea lui „Arădeanu”, întrucât nu mai era nevoie de construirea unei „legende” pentru vizita acestuia în Franța.

Înainte de plecare, agentul a primit instrucțiuni detaliate asupra misiunii sale. Astfel, atenția principală trebuia să fie îndreptată „spre acele elemente care, prin munca sau relațiile lor, au legătură cu armata și în mod deosebit cu NATO”.

În afară de personalitățile franceze amintite, „Arădeanu” urma să-i contacteze pe inginerul Henri Coandă și pe Mihail Brolla, român originar din Ardeal, care ocupa funcția de inginer-șef al Conservatorului de Arte și Meserii din Paris. În ceea ce-l privea pe Henri Coandă, „Arădeanu” consemna următoarele în sinteza întocmită înainte de a pleca în misiune:

Pornind de la faptul că lucrez la istoricul aviației române, voi obține de la acesta toate datele ce-mi vor permite a-l încadra în locul ce i se cuvine printre marii aviatori români. Stârnindu-i acestuia interesul de a fi popularizat în cărțile noastre, îl voi determina ca să-mi pună la dispoziție – pentru documentarea mea – toate invențiile și lucrările sale (în special cele prezente – discurile zburătoare și captarea energiei solare). În relația cu acesta, voi căuta să-l determin a se reîntoarce în țară și să intrăm în posesia tuturor lucrărilor sale.⁵⁶

Toate informațiile și materialele obținute de „Arădeanu” urmau a fi transmise „tov. Ionescu Gheorghe de MAE”. În 20 iunie 1959, agentul a plecat spre Paris, primind „exorbitanta” sumă de 10 \$, „pentru cheltuieli personale”!

Ajuns la Paris, agentul „Arădeanu” s-a dovedit foarte eficient, reușind în scurt timp să-i contacteze pe mai vechii săi amici, dar și să stabilească relații noi. Printre cei contactați se numărau câțiva ofițeri de aviație care lucrau în

domeniul construcțiilor aeronautice: col. Chalumeau, col. Rougevin Bainville și generalul Hubert Chassande-Patron. De asemenea, un contact foarte util s-a dovedit a fi Dezbruères, președintele Uniunii Sindicale a Industriei Aeronautice, care i-a facilitat vizitarea câtorva uzine din industria aeronautică: Snecma (companie multinațională cu sediul în Courcouronnes, producătoare de motoare pentru aeronave civile și militare), Turbomeca (producătoare a turbinelor cu gaz folosite în propulsia elicopterelor), Nordaviation (companie creată în ianuarie 1958, prin schimbarea numelui Societății Naționale de Construcții Aeronautice Nord, producătoare de avioane de vânătoare Gerfault II și Grifon II), Dassault (firmă constructoare de avioane civile și militare, care avea în lucru la acea vreme revoluționarul avion de vânătoare Dassault Mirage III), precum și Centrul Internațional de Documentație Aeronautică. Aceste vizite s-au dovedit de maxim interes pentru ofițerii români, foarte interesați la acea vreme să obțină cât mai multe detalii despre uzinele franceze implicate în fabricarea de elicoptere.

O notă a rezidenței DIE din Paris consemna, la 18 iulie 1959, că „Arădeanu” a luat legătura cu Henri Coandă. Acesta a fost destul de reținut la început față de vechea sa cunoștință, dar, după două întâlniri scurte, agentul „a început să se

apropie de el". Din discuțiile purtate a reieșit că savantul român a refuzat cetățenia franceză și ar fi dorit să obțină un pașaport românesc, fiind nemulțumit de dificultatea cu care discuta cu sora sa din România. Agentul i-a dat numele ofițerului său de legătură, acoperit ca diplomat al ambasadei române, și l-a asigurat pe Coandă că i se putea adresa „cu orice problemă”. Discuțiile pe teme tehnice dintre cei doi s-au dovedit foarte interesante, confirmând, încă o dată, că savantul român lucra la mai multe proiecte de anvergură, astfel încât captarea bunăvoinței sale și influențarea sa în direcția reluării unor relații normale cu România deveneau obiective prioritare.

După 45 de zile petrecute în Franța, agentul „Arădeanu” s-a întors la București, unde a întocmit un raport detaliat cu rezultatele misiunii sale, indicând și direcțiile cele mai fertile pentru acțiunile viitoare. Pe baza noilor informații, ofițerii din Centrala DIE au obținut, la 3 septembrie 1959, aprobarea conducerii MAI pentru derularea unui plan de măsuri care viza, în primul rând, „exploatarea informativă” a lui Henri Coandă și, în plan secund, determinarea unei „eventuale repatrieri”.

Numele conspirativ pe care ofițerii de securitate i l-au atribuit savantului era „Hera”.

Pe baza acestui plan, s-au întreprins măsuri pentru consolidarea poziției agentului „Arădeanu”

în raport cu Hentri Coandă. Astfel, în afară de purtarea unei corespondențe susținute pe teme tehnice și de istoria aviației, savantul român a fost convins, printr-o serie de combinații ale Securității, că „Arădeanu” se zbătea pentru îndeplinirea unor doleanțe ale sale. Mai precis, acesta a fost convins că numai în urma diligențelor și eforturilor depuse de „Arădeanu” pe lângă autoritățile române sora sa a putut obține pașaportul și aprobarea efectuării unei vizite la Paris. De asemenea, oferirea posibilității ca Henri Coandă să trimită pachete cu diverse bunuri pentru rudele sale din România a fost atribuită tot demersurilor întreprinse de agent pe lângă autoritățile competente.

Relațiile dintre agent și Coandă au cunoscut un curs ascendent pe parcursul primelor zece luni ale anului 1960, astfel încât la 31 octombrie 1960 mr. Haralambie Dragu, șeful Serviciului IV din DIE, întocmea un referat în care propunea „scoaterea¹⁵¹ temporară în Franța a agentului, cu suportarea tuturor cheltuielilor bănești de către organele noastre”. Această propunere intervenea la scurt timp după ce agentul fusese invitat în Franța, printr-o scrisoare, chiar de către Henri Coandă, acesta propunându-i colaborarea la realizarea „unor lucrări tehnico-științifice”.

151 „Scoaterea” unui agent - operația de „implantare” temporară sau definitivă într-un obiectiv extern. Banii reprezentau, de obicei, contravaloarea biletelor de călătorie, eventuale taxe diplomatice, o „diurnă” minimă pentru agent etc.

În acest fel, misiunea agentului era perfect acoperită, inițiativa deplasării venind chiar de la Coandă. În plus, începând cu 20 noiembrie 1960, agentul se pensiona, astfel că nu se punea problema unei deplasări pe un termen limitat. Totul avea rolul de a îndepărta eventualele suspiciuni ale organelor franceze de contraspionaj, la care se adăugau calitatea agentului de vechi membru al Aeroclubului Franței, relația sa de rudenie cu un general francez în rezervă, multiplele relații de amiciție dintre acesta și personalități ale aeronauticii franceze.

Nicolae Doicaru, șeful DIE, a aprobat referatul și pregătirile au demarat în ritm susținut. Agentul a primit un nou nume conspirativ, „Fieraru”, și a intrat într-un program de pregătire contrainformativă în vederea trimiterii sale în misiune, „instructajul multilateral” fiind finalizat la 11 ianuarie 1961, în preziua plecării spre Franța.

În acest context, poate nu este lipsit de interes să arătăm care erau cheltuielile prilejuite de o astfel de misiune, mai cu seamă că există diverse „legende” referitoare la bugetele uriașe ale serviciilor comuniste de informații. De exemplu, un fost șef al spionajului francez, referindu-se la bugetul propriei instituții, spunea: „Dacă facem o comparație cu bugetele serviciilor secrete din Est, nelimitate în oameni și materiale –

după cum m-au încredințat mari «defectori» – nu numai că sunt insuficiente, ci chiar ridicole” 57. Bunăoară, cheltuielile prilejuite de misiunea agentului „Fieraru” au fost următoarele:

- 2.300 de lei, biletul dus-întors București – Paris;

- 400 de lei, taxa pentru pașaport și vize;

- 500 de lei, dați agentului înaintea plecării, pentru uz personal;

- 300 de lei, pentru cumpărarea unor mici cadouri;

- 200 \$ din fondul rezidenței Paris, pentru plata hotelului și întreținerea sa personală pe timpul vizitei.

De câtă generozitate dădeau dovadă „planificatorii” din Centrală și cât de inadecvate erau formulele imaginate de aceștia pentru efectuarea plăților, ne putem da seama dintr-o scrisoare operativă a rezidenței din Paris expediată în Centrală, după ce agentul își începuse misiunea. Potrivit ofițerilor de la Paris, legenda de care făcea uz agentul pentru justificarea banilor de care se folosea în Franța era aceea că a primit un premiu de stat, a cărui contravaloare i se transmitea la Paris. Or, în acest caz, trebuia ca banii să-i primească printr-un cont bancar, „așa cum li se transmit celor care nu vin oficial”, întrucât, după cum evidențiau ofițerii rezidenței, „numai delegațiilor li se dau bani prin legatie”.

Dacă legenda de acoperire a provenienței era puțin credibilă, în ceea ce privește suma în sine, aceasta se dovedea meschină, provocând dificultăți majore agentului. El primea 200 \$ lunar, adică echivalentul a 96.000 de franci francezi vechi. „Coșul de cheltuieli”, întocmit de ofițerii rezidenței pariziene, avea următoarea structură:

Din acești bani, plătește hotelul, ceea ce înseamnă, cu 1.100 franci pe zi, 33.000 lunar, masa - cel puțin 1.500 - 1.800 pe zi, adică 45 - 54.000 lunar, deci îi rămân circa 1.000 franci francezi pentru spălat, metrou, reviste pentru a fi la curent cu problemele etc. Aceasta înseamnă că nu mai poate face unele cheltuieli în plus, o deplasare, o masă pentru cineva etc., care vor trebui decontate. 58

Analizând aceste informații, șefii direcției au decis ca rezidența să mai dea agentului încă 15.000 de franci lunar (adică 30 \$!). Evident, nu poate fi scoasă din calcul varianta ca păstrarea agentului la un nivel redus al cheltuielilor să fi urmărit eliminarea oricăror suspiciuni ale contraspionajului francez, legitime în cazul în care un cetățean venit dintr-o „republică populară” ar fi dispus de sume disproporționat de mari în raport cu alți concetățeni care ajungeau pe malurile Senei. Sau, mai degrabă, a fost vorba de o împletire a „spiritului de economie” cu constrângerile conspirativității. În acest sens pledează și o mențiune dintr-un referat în care se

arată că „pentru conspirarea mai temeinică a lui «Fieraru», cât și din motive de economii, agentul va fi instruit (sic!) ca, ajuns la Paris, să rezolve problema întreținerii sale de către Henri Coandă, care l-a invitat și cu care va colabora”.

În pofida dificultăților financiare, agentul își îndeplinea cu sârg misiunea. Sosit la Paris în 14 ianuarie 1961, „Fieraru” și-a început activitatea conform planului stabilit la București: a luat legătura cu generalul Chassande, de la Oficiul General al Aerului, cu col. Rougevin Bainville, de la Muzeul Aerului, și cu Jacques Allez, președintele Federației Aeronauticii Internaționale. În ceea ce-l privește pe Henri Coandă, acesta se afla la Toulouse, unde ar fi trebuit să rămână până în luna martie. Dar, contactat telefonic de către agent, a fost invitat de acesta la Marsilia, pentru ziua de duminică, 29 ianuarie 1961. Ofițerul de legătură al agentului era mr. Gheorghe Ionescu, din cadrul rezidenței pariziene.

Potrivit scrisorii operative nr. 250/N-AM din 4 februarie 1961, întâlnirea dintre cei doi a decurs cât se poate de bine, savantul român fiind de acord „să valorifice cele mai însemnate invenții pentru patrie, arătând că acestea nu vor folosi numai RPR, dar și tuturor țărilor socialiste”. Din informațiile obținute, Coandă considera că trei dintre invențiile sale erau epocale și spera ca țara sa de baștină să poată beneficia de ele.

Savantul era foarte încrezător în proiectul său denumit aerodina lenticulară¹⁵². Despre acesta agenții români știau că „nu a vândut brevetul, ci numai licența la canadieni, prototipul vrea să-l facă în țară”. De altfel, proiectul a fost unul dintre cele mai controversate, primele cercetări fiind făcute încă din 1939. Aflat la Paris în timpul războiului, Coandă și-a continuat studiile, existând chiar suspiciunea că ar fi sprijinit elaborarea unor soluții pentru construcția avioanelor germane cu reacție Messerschmitt Me 262¹⁵³. După eliberarea Parisului, savantul român ar fi fost chiar interogat de către autoritățile militare americane asupra activității sale, fiind ulterior invitat în SUA. Lucrările la proiectul aerodinei ar fi fost reluate chiar cu sprijin american, iar prima expunere a proiectului final ar fi avut loc în anul 1954⁵⁹.

Din discuțiile purtate de agent cu Henri Coandă reieșea că, „practic, cu aerodina se poate zbura cu 4.000 km/h și are o mai mare rază de acțiune decât avioanele cu reacție”. Brevetul pentru această invenție fusese obținut la 16 decembrie 1957 și aerodina lenticulară reținuse atenția industriei militare din SUA, Franța și alte

152 Henri Coandă intenționa să creeze un aparat de zbor sigur și ieftin. Conform proiectului, aparatul avea formă de lentilă și propulsie neconvențională, pe baza unui strat de gaze care pune în mișcare obiectul. Aerodina beneficia de un sistem de vaporizare a hidrocarburilor aduse sub presiune (n. red.).

153 Messerschmitt Me 262 - avion german de vânătoare. A fost primul avion cu reacție operațional, intrat în producție în anul 1944 (n. red.).

state occidentale.

A doua invenție de mare importanță era hidrogenatorul Coandă. Și în acest caz, savantul vânduse brevetul de invenție și licența de fabricație unui consorțiu franco-americo-german, creat pentru exploatarea generatorului său. Conform relatărilor agentului, folosind energia solară, generatorul „nu numai că poate transforma apa de mare în apă potabilă, dar, prin selecționarea cristalizării, poate să facă o apă cu aceeași compoziție cristalină”.

De fapt, proiectul era deosebit de complex, ideile care au stat la baza lui germinând în mintea savantului încă din timpul călătoriei sale din tinerețe în Iran. În drumul său spre Tibet, Coandă a trecut pe lângă Valea Hunza (azi, în Pakistan), unde trăia o populație cu numeroși nonagenari și centenari. Sursa de apă a acestei populații o constituia un ghețar, iar Coandă a făcut legătura dintre consumarea apei și longevitatea locuitorilor din zonă. De-a lungul timpului, savantul a studiat zeci de moduri de cristalizare a apei și sursele de apă din diferite părți ale Terrei, în special din zonele celebre pentru longevitatea locuitorilor.

Se pare că savantul intuise faptul că hidrogenul din apă poate reprezenta în anumite condiții o extraordinară sursă de energie antioxidantă. Ideile lui Coandă au fost preluate de Patrick („Pat”) Flanagan⁶⁰, un tânăr american supradotat care, la numai 17 ani, lucra pentru un

think tank al Pentagonului, unde l-a și cunoscut în 1963 pe savantul român, care i-ar fi spus „Lumea spune că suntem ceea ce mâncăm. Eu spun că suntem ceea ce bem” 61. Cercetările lui Coandă în acest domeniu l-au ajutat foarte mult pe „Pat”, americanul inventând o serie de dispozitive și produse pe bază de structuri minerale specifice, benefice sănătății. Mare parte din reținerea unor savanți în fața cercetărilor efectuate de „Pat”, pornind de la premisele lui Coandă, au fost risipite odată cu validarea lor de către astrofizicianul indian Subrahmanyan Chandrasekhar, deținător al Premiului Nobel pentru fizică (1983).

În ceea ce privește randamentul fizic al dispozitivului conceput de Coandă, potrivit datelor publicate în 1954 de revista franceză Radar, sub titlul „Coandă bulversează economia în deșert”, se puteau desaliniza 1.600 de litri de apă în doar 12 ore, iar sistemul de panouri solare necesar măsura numai opt metri pătrați! Informațiile trebuie privite cu circumspecție, revista respectivă fiind de tip tabloid.

A treia invenție era „mașina universală tip Coandă”, care funcționa pe baza efectului Coandă. Informațiile obținute se refereau la două astfel de mașini, una de un 1 CP și alta de 100 CP, dar care depășea „ca putere cele mai puternice mașini americane de 400 CP”. Mașina avea „întrebuințări multiple de agregat” și putea fi folosită în agricultură, zootehnie, pomicultură etc. Din cele

spuse de Coandă reieșea că „și această mașină are libertatea de a o construi în țară”.

Pentru a colabora cu statul român, Henri Coandă a pus anumite condiții, sintetizate de ofițerii rezidenței din Paris astfel:

1. Crearea unui institut Coandă, care să fie instalat în casa proprietate a surorilor sale și care să depindă de Președinția Consiliului de Miniștri, Prezidiul MAN sau de un minister tehnic; Coandă cerea totodată independență totală din punct de vedere al concepției institutului;

2. Instalarea agentului „Fieraru”, în care savantul avea „încredere fără limite”, în fruntea institutului sau centrului de studii;

3. Cooptarea în institut a ing. – maior Țintea Teodorescu, care să răspundă de execuția tehnică a proiectelor și planurilor de fabricație. Legat de această condiție, savantul își exprimase dorința ca „Teodorescu să vină la Paris pentru 15 zile, cât este și «Fieraru» aici, pentru a-l instrui temeinic și a-i da toate lămuririle tehnice”;

4. Intermedierea legăturii dintre el și centru prin „Leonte” (ofițer DIE);

5. Sprijinirea familiei lui Andrei Popovici, cumnatul savantului, „de a se muta din nou în apartamentul fiicei lor”, în Bulevardul Ana Ipătescu, nr. 15 (actualmente bulevardul Lascăr Catargiu – n. a.).

La o primă analiză, condițiile prezentate de savant au fost apreciate de conducerea DIE ca

fiind „în general acceptabile”, singura „discutabilă” fiind aceea ca institutul să-i poarte numele. În acest sens, „Leonte” urma să încerce să-l convingă că „nu e bine, pentru a nu avea el greutate în Franța”, dar, la nevoie, condiția putea fi acceptată.

Cultivarea savantului român de către rezidența DIE din Franța s-a făcut în anii următori cu multă migală, fără a se mai insista pe ideea întoarcerii sale în România, ajungându-se la concluzia că savantul era cel puțin la fel de util în Occident.

Invitarea lui Coandă în România s-a produs abia în 1965, când noul lider, Nicolae Ceaușescu, având în vedere reînființarea industriei aeronautice românești, a considerat Franța drept un potențial partener de afaceri în această direcție. Vizita în România a fost un succes, relațiile stabilite între savant și Nicolae Ceaușescu, cu ocazia întrevederii din 9 iulie 1967, fiind mai mult decât amiabile. Coandă a primit chiar titlul de consilier special al secretarului general al PCR și a promis sprijinul său pentru relansarea cercetării și industriei aeronautice românești.

Speranțele puse în posibilitățile științifice și diplomatice ale lui Coandă nu s-au dovedit a fi iluzorii, ci dimpotrivă! Savantul și-a pus energia și contactele în mișcare pentru a sprijini proiectele României. O parte a corespondenței dintre Henri

Coandă și Nicolae Ceaușescu ilustrează demersurile întreprinse în acest sens. De exemplu, la 1 septembrie 1967 Coandă îi comunica rezultatele discuțiilor purtate cu Maurice Schumann, la acea vreme ministru al Cercetării Științifice și al problemelor atomice în guvernul condus de George Pompidou¹⁵⁴, consemnând că „am căzut de acord asupra tuturor punctelor și sunt autorizat a vă face cunoscut că guvernul francez este în completă înțelegere cu felul nostru de a vedea”. Punctele discutate de cei doi au fost:

colaborarea savanților francezi cu fizicianul Horia Hulubei, directorul Institutului de Fizică Atomică, în problema construirii unui nou tip de centrale atomice, care „față de cele de astăzi vor produce de 20 sau chiar de 30 de ori mai mult, cu același combustibil (uraniu)”;

„Colaborarea pentru a realiza cât mai curând avioane utilitare, pentru agricultură, ambulanță, transporturi de 10 - 20 de persoane, cu aterizare pe 50 - 100 de metri”;

realizarea de avioane de tip Mirage, care trebuia discutată cu ministrul de Război al Franței, Coandă exprimându-și speranța că va fi posibilă obținerea unor „detalii pentru motoarele cu reacție”.⁶²

Cu aceeași ocazie, Coandă îi comunica liderului român că Maurice Schumann urma să

154 Georges Pompidou (1911-1974) - om politic francez, președintele Franței (1969-1974) (n. coord.).

efectueze în perioada imediat următoare o deplasare în România pentru a discuta direct problemele în chestiune.

În luna octombrie 1967 savantul a întocmit pentru Nicolae Ceaușescu un scurt memoriu cuprinzând liniile de forță pe care trebuia structurat un program românesc de creare a unei industrii aeronautice militare. Vom reproduce câteva dintre ideile exprimate în acest memoriu, idei în măsură să sintetizeze viziunea lui Coandă asupra acestui program ambițios:

Dat fiind costul enorm al aparatelor militare actuale și faptul că peste cinci ani aceste aparate vor fi probabil demodate, cei care privesc viitorul aviației militare trebuie să țină seama de imperativele următoare:

Unul și același avion trebuie să răspundă la cerințele:

1. Să poată ateriza pe lungimi foarte scurte și să păstreze, deci, foarte bune performanțe la viteze mici.

2. Să aibă o autonomie de zbor la mari altitudini cât se poate de mare.

3. Să aibă o maniabilitate (calitatea de a fi ușor de manevrat - n. red.) foarte bună în zboruri supersonice pentru luptă la mari altitudini, adică pentru interceptie.

4. Să fie complet insensibil la rafale când zboară la viteze supersonice la nivelul pământului, ca să poată fi întrebuințat ca vânător-bombardier.

5. Să fie cât se poate de simplu, pentru a reduce costul lui.

Cu alte cuvinte, un avion cu două locuri care să poată servi atât la antrenamentul înaintat, cât și la interceptie, atât la bombardamentul tactic, cât și la atac în picaj spre pământ, atât la recunoaștere, cât și la apunțaj (aterizare pe un portavion - n. red.).

Este probabil ca soluția să fie găsită în geometria variabilă, dar nu cum au realizat-o americanii și rușii în ziua de astăzi.⁶³

În același memoriu erau furnizate și date cu privire la motoarele cele mai avansate la acea dată, construite de Pratt & Whitney, General Electric (Statele Unite ale Americii), Rolls Royce, Olympus Bristol, Hawker Siddeley (Marea Britanie), Atar și Snecma (Franța).

Însoțit de un set de fotografii ale avionului american F-111 Aardvark și de o scurtă scrisoare, memoriul i-a fost expediat la 8 noiembrie 1967 lui Nicolae Ceaușescu. Cu acest prilej, Coandă își exprima speranța că „institutul de cercetări pe care-l aveți în vedere să fie realizat cât mai curând și poate în cadrul unei grupări franco-române”.

Direcțiile de colaborare dintre cercetătorii români și Henri Coandă par să fi fost diversificate în acel moment, căci într-o scrisoare către Nicolae Ceaușescu, din 10 iulie 1968, savantul își cerea scuze pentru că nu va putea veni în România (programul său a fost decalat de revoltele

studentești din mai 1968, obligându-l să rămână în SUA mai mult timp decât programase). În același timp însă, Coandă anunța că „am luat dispoziții pentru a putea trimite toate datele necesare pentru a se putea realiza pe loc o instalație-modei pentru extragerea țițeiului fără pompaj, ci prin acțiunea gazelor dintr-un puț dezafectat” 64.

De altfel, opinia savantului despre resursele umane ale României era una excelentă. În urma vizitelor în România și a discuțiilor purtate cu cercetătorii din țară, Coandă era convins că orice proiect, oricât de îndrăzneț, putea prinde contur! În acest sens, într-o altă scrisoare adresată lui Nicolae Ceaușescu, amintind de proiectul unui „reactor nuclear regenerativ”, savantul nu ezita să afirme: „sunt convins că băieții pe care i-am văzut cu academicianul Hulubei sunt perfect în stare să dezvolte acest reactor (subliniat în original - Relația cordială dintre Ceaușescu și Coandă este ilustrată perfect și de scrisoarea pe care savantul i-a expediat-o liderului comunist român în 25 august 1968, imediat după ce criticase în termeni duri intervenția forțelor militare ale Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia:

Vă mulțumesc din suflet Domnule Președinte, atât pentru atitudinea Dumneavoastră așa de demnă, cât și pentru cuvintele rostite din toată inima.

Ați făcut unanimitatea adevăraților români.

N-aș fi crezut niciodată că, după un sfert de veac de la îngrozitorul război, rușii ar fi avut obrazul să înarmeze trupe germane și împreună cu ele să ocupe Cehoslovacia. (...) Ce se va petrece de azi înainte nu știu și care va fi situația când veți primi acest cuvânt, dar am ținut, imediat ce am auzit la Televiziune discursul Dumneavoastră, să vă mulțumesc.

Fără îndoială că astfel de cuvinte calde nu au rămas fără ecou în sufletul lui Nicolae Ceaușescu, înțelegând să-i răspundă marelui savant cu aceeași monedă. Un album foto cu casa părintească a lui Henri Coandă a fost expediat în Franța, gest care l-a impresionat foarte favorabil pe acesta. La rândul său, Coandă a alăturat scrisorii de mulțumire, din 29 ianuarie 1969, două volume: unul editat sub auspiciile guvernului american, reprezentând o istorie a „epocii de pipăire a aviației (1903 - 1945)”, iar cel de-al doilea raportul oficial încheiat în urma „încercărilor machetelor trenului extrarapid, care este proiectat între Washington-New York Boston (sistem Coandă)”.

Fiecare dintre aceste volume avea semnificația sa: în primul, după spusele lui Coandă, „veți putea ceti la paginile 168 și 170 și mai departe la paginile din urmă, că, dacă sunt părintele aviației cu reacție, sunt înainte de toate Român”. În ceea ce privește raportul menționat, Coandă arăta că „am avut norocul să văd că se

realizează un vis al meu, la care lucrez de douăzeci de ani: trenul pneumatic". Practic, era vorba de un tren care circula în interiorul unui tub, vagoanele deplasându-se pe baza diferenței de presiune atmosferică artificial creată de către un ventilator și un compresor.

Savantul spera ca proiectul să se concretizeze în România: „cu procedeele mele s-a ajuns la viteze de circa 220 - 240 de mile pe ceas (circa 380 de km pe oră) și sperăm că pentru încercările în mărime naturală să atingem 600 km pe ceas (cu alte cuvinte, mai puțin de zece minute din centrul Bucureștilor în centrul Ploieștilor). Vom începe cu mărfuri și poștă. Și nu mai este un vis”.

Noul proiect al savantului, validat de experimentele efectuate în SUA, a reținut atenția conducerii de atunci a României, preocupată, printre altele, de identificarea unor soluții alternative de transport, inclusiv pentru metroul clasic, avut în studiu încă de la începutul anilor 1950. În primul rând, în 1969 s-a materializat mai vechea doleanță a lui Henri Coandă. Este vorba despre înființarea Institutului de Creație Științifică și Tehnică (ÎNCREST), urmat de brevetarea sistemului (cu titlul oficial „Procedeu și instalație de transport pneumatic în interiorul unei canalizații tubulare”) în România, la 21 mai 1970.

A urmat construirea în anul 1971, în zona C.E.T. Vitan, a unei instalații experimentale pentru transportul unor mărfuri prin conducte, pe baza

diferenței de presiune, pe o distanță de 300 de metri. Ulterior, după trei ani, cercetătorii români au construit o unitate de cercetare la Măneciu-ungureni (jud. Prahova), unde s-a studiat la scară reală transportul de mărfuri și persoane printr-un sistem de conducte. Trenul pneumatic urma să se numească Aerotubexpres⁶⁵. În poligonul de la Măneciu s-au pus în practică 10 brevete de invenții, care au primit premii la Salonul Mondial Eureka Brussels, din anul 1982. Sistemul românesc de transport aeropropulsiv containerizat prin conducte a fost distins cu Medalia de Aur și cu Premiul Special al Juriului”.

Așadar, se poate aprecia că misiunea încredințată structurilor de informații externe ale Securității, de a găsi mijloacele optime de „a-l influența pozitiv” pe marele savant român, a fost îndeplinită cu succes. Patriotismul extraordinar al lui Henri Coandă a jucat, evident, rolul cel mai important în eforturile pe care acesta le-a făcut pentru ca țara sa natală să poată beneficia de rodul creativității sale ieșite din comun. În acest sens, merită reținute convingerile exprimate de Coandă în cadrul unui interviu:

Sunt convins că există, cum se spune, glasul pământului strămoșesc. Locul unde te-ai născut, unde ți s-au născut părinții, bunicii, unde ai crescut, joacă un rol mai mare decât se crede de obicei. Și nu numai afectiv, cum pare, poate, la prima vedere. Omul nu e numai produsul

eredității, al educației, al societății în care trăiește, creierul lui este produsul unor efluvii strict locale, naționale să le spunem și așa cum omul ajunge pe Lună, dar închis în capsulă, duce universul său tehnic, așa duce el și pe Pământ, oriunde s-ar afla, pecetea locului său originar. Asta explică multe: psihologia diferită a popoarelor, aptitudinile lor variate etc. De aceea cred în ingeniozitatea românească.⁶⁷

Din păcate, restabilirea relațiilor dintre cercetătorii români și Coandă a intervenit abia în ultimii ani de viață ai acestuia, când puterea sa de muncă a fost grav subminată de problemele sale de sănătate, de boala și apoi de decesul soției sale. La 25 noiembrie 1972, în vârstă de 86 de ani, Henri Marie Coandă s-a stins din viață la București.

Cu puțin timp înainte, într-un interviu acordat jurnalistului Alexandru Stark, Coandă își sintetiza astfel credința de o viață:

Într-un câmp de narcise - nu țin minte bine unde am văzut un câmp imens, o splendoare - există, desigur, și buruieni. „Greutatea specifică”, însă, aparține narciselor, nu buruienilor. Lumea pentru narcise se duce acolo. În România ai toate posibilitățile să smulgi aceste buruieni! (...) De altfel, de aceea am și încercat să creez o formă organizată, un institut, care să se ocupe de realizări, de idei avansate, un institut care să facă! Poate că multe dintre ideile pe care le-am sprijinit

vor da primul rod peste mai mulți ani. La urma urmei, nici pomii nu dau rod în primul an. Natura știe ea de ce și pentru ce. În schimb, când încep să dea rodul – nu se mai opresc până mor! Poate că eu nici n-o să mai exist sub forma aceasta, să-i zicem fizică, ca să mă pot bucura de roade. Trăiesc însă acum cu conștiința liniștită că un român, că un om pe nume Coandă, a putut face ceva, cât de puțin, pentru țara sa, pentru țara în care s-a născut, pentru țara care i-a fost țară și când s-a găsit departe de ea, pentru pământul pe care vrea să-și dea – când o veni momentul – ultima suflare.

Nu sunt vorbe în vânt, vorbe de bătrân moralizator.⁶⁸

*Boni cives non sibi, sed patriae*¹⁵⁵

„Ceașescu-România” – lobby și export de imagine

*Die Propaganda ist unbedingt, wenn sie auch nur Mittel zum Zweck ist.*¹⁵⁶

Joseph Goebbels, 9 ianuarie 1928

În pofida a ceea ce se crede în mod curent, preocupările conducerii regimului comunist de a promova în exterior o imagine cât mai favorabilă a situației din România datează din prima jumătate a anilor 1950. Deși, imediat după preluarea puterii, liderii comuniști de la București păreau să

155 Bunii cetățeni trăiesc nu pentru sine, ci pentru patrie! (în lat.).

156 Propaganda este esențială, chiar dacă este doar un mijloc pentru un scop (în germ.).

se cantoneze în paradigma de gândire a lui Stalin (creditat că ar fi întrebat retoric „Câte divizii are Papa?”) și Mao (care ar fi spus „Puterea răsare din țeava puștii!”), treptat, cei mai inteligenți dintre ei au înțeles că Aristotel avea dreptate atunci când susținea că „întotdeauna meșteșugul este de departe mai bun decât forța fizică” 69.

Acest adevăr a fost perceput în primul rând de „eminențele cenușii” ale propagandei, care au conștientizat faptul că propaganda internă, destinată convingerii propriilor cetățeni de superioritatea regimului comunist, trebuie dublată de o propagandă externă, menită a ameliora imaginea României în lume și a facilita dezvoltarea relațiilor economice, politice și culturale cu statele capitaliste, în absența acestora progresul fiind pus sub semnul întrebării.

Semnificativ în acest sens este „Planul de muncă pentru propaganda în străinătate”, redactat la data de 21 februarie 1952 de Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (IRRCS)¹⁵⁷. În acesta erau prevăzute publicarea a zeci de titluri în limbile rusă, franceză, engleză și germană, distribuirea de filme, albume, pliante⁷⁰, calendare pentru anul 1953⁷¹, erau planificate

157 Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea (IRRCS) - înființat în 1948, cu scopul stabilirii de contacte culturale cu diferite state și de încheierea unor acorduri culturale. Printre alții, în fruntea IRRCS s-a aflat Ion Pas (1965-1974). S-a desființat în 2 aprilie 1990, când patrimoniul său a fost preluat de Fundația Culturală Română (n. red.).

expoziții și participări la târgurile internaționale de la Leipzig (RDG), Viena (Austria) și Plovdiv (Bulgaria), auziții muzicale, precedate de conferințe despre muzica românească, organizate în cadrul asociațiilor de prietenie cu RPR din țările capitaliste. De asemenea, Agerpres urma să realizeze emisiuni radio de știri în limbile rusă, franceză, engleză și se preconiza participarea la „Bătălia cărții” din Belgia și „Expoziția cărții” de la Leipzig⁷².

Un puternic impuls pentru intensificarea propagandei în străinătate a venit de la conducerea PMR în anul 1955, pe fundalul așa-numitului „spirit al Genevei”, destinderea survenită după reuniunea șefilor de guvern sovietic, american, britanic și francez, din 18 - 23 iulie, încurajând promovarea relațiilor economice și culturale dintre Est și Vest⁷³.

Reculul suferit în relațiile dintre cele două blocuri politico-militare antagonice, NATO, respectiv Organizația Tratatului de la Varșovia, după reprimarea Revoluției Maghiare din noiembrie 1956 a fost repede depășit, liderii de la București intensificându-și chiar eforturile de a convinge opinia publică internațională că în România situația era diferită, legitimitatea lor fiind dincolo de orice îndoială. O dovedește ordinea de zi a ședinței Biroului Politic al CC al PMR din 23 februarie 1957, în care s-au dezbătut „unele probleme în legătură cu popularizarea RPR

în străinătate". În urma discuțiilor, după trecerea în revistă a lipsurilor din acest domeniu, s-au luat mai multe hotărâri, dintre care amintim:

...d) în ce privește popularizarea în străinătate a realizărilor din țara noastră, este necesar să se ia măsuri pentru îmbunătățirea serioasă a activității atașatorilor culturali și a corespondenților presei acreditați pe lângă ambasaderele și legațiile RPR. Să se studieze și să se facă propuneri concrete privind invitarea unor țări și a unor organe de presă din străinătate să-și trimită corespondenți permanenți la București și cu privire la trimiterea de corespondenți permanenți ai presei noastre în unele țări unde nu avem asemenea corespondenți. (...) e) MAE să convoace periodic ambasadorii acreditați la București spre a-i informa asupra diferitelor aspecte politice și economice din țara noastră, să li se vorbească despre realizările din țara noastră în diferite domenii de activitate. (...) g) Direcția de Propagandă și Cultură a CC al PMR, împreună cu Secția Relații Externe a CC al PMR, să întocmească un program concret cu privire la îmbunătățirea propagandei noastre în străinătate.⁷⁴

Eforturile făcute pentru promovarea imaginii unei Româнии dinamice, în plin efort de modernizare, cu o atitudine individualizată în cadrul lagărului socialist au început să dea roade în ultimii ani de viață ai lui Gheorghe Gheorghiu-

Dej, dar au fost fructificate pe deplin abia de succesorul acestuia, Nicolae Ceaușescu.

Pentru a demonstra cursul ascendent pe care se încadraseră regimul de la București în opinia publică internațională este suficient să amintim că la finele anilor 1960 România a fost vizitată de lideri politici occidentali de anvergură. Astfel, în perioada 3 - 7 august 1967, Willy Brandt, vicecancelar și ministru de Externe vest-german, a efectuat o vizită oficială în țara noastră. Între 14 și 18 mai 1968, s-a desfășurat prima vizită a unui șef de stat francez în România, prin sosirea la București a generalului Charles de Gaulle, președintele Republicii Franceze. Atunci s-a pus la punct lărgirea cooperării bilaterale în domeniile economic și științific, hotărându-se printre altele înființarea pe bază de reciprocitate a unor biblioteci la Paris și București. În vara anului următor, în 2 - 3 august 1969, Richard Nixon, președintele american, a fost în România. Era pentru prima oară când un președinte american sosea într-o țară socialistă după al Doilea Război Mondial, prilej cu care s-a hotărât înființarea unei biblioteci americane la București și a unei biblioteci române la Washington.

La rândul său, beneficiind de o imagine externă extrem de favorabilă, Nicolae Ceaușescu a întreprins în 1970 mai multe vizite în marile capitale ale lumii. Răspunzând invitației lui

Georges Pompidou, s-a deplasat la Paris, între

15 și 19 iunie 1970, pentru ca între 21 și 25 septembrie să aibă mai multe întâlniri la nivel înalt în Austria. În același an, la invitația președintelui Richard Nixon, liderul român a plecat în Statele Unite ale Americii, între 13 și 27 octombrie. Tot atunci Ceaușescu a participat și la sesiunea jubiliară consacrată împlinirii a 25 de ani de la crearea Organizației Națiunilor Unite.

Atitudinea lui Ceaușescu în raport cu câteva dintre problemele fierbinți ale perioadei, detașarea sa de centrul conducător de la Moscova, precum și o propagandă externă activă au creat liderului român o imagine internațională pozitivă. De exemplu, la începutul anilor 1970 în presa germană predominau articolele favorabile României și lui Nicolae Ceaușescu. Orientarea prooccidentală a României era elogiată, în octombrie 1972, de Frankfurter Rundschau, unde se făcea referire la declarația lui Nicolae Ceaușescu conform căreia nu exista nicio contradicție între apartenența României la CAER și construirea unei legături cu Comisia Economică Europeană. De asemenea, o lună mai târziu, publicații prestigioase precum Die Welt și Frankfurter Allgemeine Zeitung prezentau într-o lumină favorabilă atitudinea României la Conferința de la Helsinki. De pildă, în numărul din 2 martie 1973, Frankfurter Allgemeine Zeitung stabilea asemănări între Ceaușescu și Constantin Brâncoveanu, intuiție remarcabilă dacă luăm în

considerație sfârșitul tragic al celor două personalități istorice⁷⁵.

Roadele promovării regimului de la București erau vizibile nu doar în articolele de presă sau în sfera schimburilor culturale și științifice, ci și în acordurile prin care se obținea asistență economică și acces la tehnologiile de vârf ale Vestului. Diplomația românească este caracterizată în epocă, și din acest punct de vedere, prin pragmatism și eficiență. Astfel, în anul 1971 negocierile de primire a României în Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT)¹⁵⁸, demarate în 1968, au fost finalizate cu succes, înregistrându-se încă o premieră pentru un stat comunist. Tot în 1971, cu scopul dezvoltării relațiilor comerciale și continuării industrializării țării, s-a adoptat legea pentru înființarea societăților mixte româno-occidentale. În anul următor, România a devenit membră a Fondului Monetar Internațional și a Băncii Mondiale.

Puțină lume știa, însă, la vremea respectivă, că aceste succese se datorau și structurilor de informații externe ale Securității. Operațiunile derulate de DIE/CIE au fost foarte diverse, dar pot fi totuși grupate în câteva mari categorii, în funcție de obiectivele urmărite:

158 Acordul General pentru Tarife și Comerț - acord multilateral privind comerțul internațional, negociat în cadrul Națiunilor Unite, semnat de 23 de state, în 1947. În 1995, GATT a fost integrat în World Trade Organisation (Organizația Mondială a Comerțului) (n. red.).

promovarea limbii, culturii și civilizației române;

combaterea iredentismului maghiar;

promovarea obiectivelor politicii externe românești;

popularizarea realizărilor economice și sociale ale regimului;

promovarea imaginii conducătorului partidului și statului.

Un rol deosebit a revenit așa-numitelor „lectorate” organizate de statul român în cadrul unor universități străine. De exemplu, în anul universitar 1977/1978 au funcționat 59 lectorate de limba, literatura, istoria, cultura și civilizația poporului român în diferite instituții de învățământ superior din 21 țări, pentru care fuseseră detașate cadre didactice din țară. În anul universitar următor au fost create încă 21 lectorate, iar la lectoratele create de statul român se adăugau 87 lectorate de limba, literatura, istoria, cultura și civilizația poporului român (în state precum Franța, Italia, Anglia, Austria, Belgia, RF Germania, RSF Iugoslavia, RP Ungară), a căror activitate era susținută de cadre din aceste țări, unele dintre ele fiind personalități prestigioase, de reputație mondială⁷⁶. Așadar, în anul 1979 funcționau nu mai puțin de 167 de lectorate, dintre care 80 încadrate cu profesori trimiși de statul român și 87 cu profesori din țările-gazdă.

Programul de activitate al lectorilor români cuprindea cursuri și seminarii de limba română, de literatura comparată și română, de istoria României etc., organizate pentru studenții înscriși la aceste lectorate, prezentarea unor prelegeri pentru alți studenți și cadre didactice, organizarea de simpozioane, seri literare românești și alte manifestări culturale. Totodată, lectorii români erau îndrumătorii și consultanții științifici ai studenților și specialiștilor care elaborau teze de licență sau de doctorat pe teme din domeniul limbii, literaturii, istoriei, folclorului și civilizației poporului român.

În afara activităților didactice propriu-zise, lectorii români organizau și diferite acțiuni de propagandă externă, legate de sărbătorirea unor evenimente importante din viața și istoria poporului român. Astfel, în anul 1977, pe baza unui program elaborat de Ministerul Educației și învățământului, la toate lectoratele au fost organizate acțiuni consacrate Centenarului cuceririi independenței de stat a României.

În sprijinul activității lectoratelor, Ministerul Educației și învățământului trimitea cărți, reviste, atlase, albume, diapozitive, discuri cu caracter didactic și propagandistic etc. De exemplu, numai în anul 1977 la lectoratele românești și la cele unde funcționau cadre din țările respective, s-au trimis peste 16.000 volume de cărți, 4.132 colecții de periodice, 135 discuri, 302 diapozitive, pe teme

de limbă și literatură română, social-politice, istorie, arheologie, geografie, cultură, civilizație și artă, în limba română și în alte limbi de circulație internațională, în valoare de două milioane lei⁷⁷.

Desigur, cel puțin teoretic, în astfel de posturi nu puteau fi trimise decât persoane de mare încredere, al căror atașament față de regim să fie mai presus de orice bănuială și provenind, preferabil, din rândul celor care mai sprijiniseră organele de securitate în diverse acțiuni (surse, colaboratori, persoane de sprijin). Elocvent în acest sens este ordinul circular nr. 225/g.4/0045792, din 23 iulie 1987, trimis de către U.M. 0544 către Inspectoratele Județene M.I.

— Securitate. Prin acest ordin se cerea organelor din teritoriu ca, „în vederea încadrării lectoratelor de limbă și civilizație românească din străinătate cu elemente bine pregătite profesional și calități pentru munca informativă”, să selecționeze „cadre universitare, surse ale organelor de securitate, bine verificate în procesul muncii și care au dovedit corectitudine, loialitate și atașament față de țară, precum și garanții că nu deconspiră legăturile și sarcinile încredințate”.

În unele cazuri, în funcție de necesitățile operative concrete, U.M. 0544 formula chiar solicitări punctuale. Astfel, în 13 octombrie 1987 conducerea CIE a solicitat Inspectoratului Județean al Ministerului de Interne Cluj să o ajute

în identificarea în rândul surselor sale a unui cadru didactic universitar, lector de limba și literatura română din cadrul universității clujene, care „să corespundă cerințelor de a fi propus pentru trimiterea la post într-o țară din Europa Occidentală, în calitate de lector de limba și literatura română” 78.

În acțiunile de promovare a limbii, culturii și civilizației române (împletite, desigur, și cu obiective punctuale de natură politică) au fost folosite și alte mijloace decât cele specifice „galaxiei Gutenberg”. Astfel, pe lângă tipărirea unor volume sau editarea unor periodice, ofițerii CIE au avut în vedere și înființarea în străinătate a unor posturi sau emisiuni de radio care aveau ca public țintă comunitățile românești din diverse state.

De exemplu, în anul 1981, în cadrul „măsurilor specifice vizând prezentarea și popularizarea valorilor spirituale românești în SUA și atragerea pe poziții loiale a emigrației române din această țară”, s-a lansat emisiunea în limba română „România pretutindeni”, difuzată de un post de radio din New York, recepționat în statele americane New York, New Jersey și Connecticut, într-o zonă cu o importantă concentrare de emigranți români.

Realizatorul emisiunii era regizorul Florin Stănescu, redactor al revistei România pretutindeni, stabilit în SUA din anul 1978.

Tematica emisiunii cuprindea un editorial dedicat „necesității unirii tuturor românilor și creării unui climat favorabil înființării «Asociației Culturale Internaționale a Etniei Române»”, urmat de programe prin care erau popularizate personalități istorice și științifice românești, medalioane literare, muzică populară, știri din țară etc. Rezidența CIE din Statele Unite ale Americii sponsoriza emisiunea cu suma de 1.000 de dolari lunar⁷⁹.

În ceea ce privește combaterea iredentismului maghiar și a planurilor de desprindere a Transilvaniei de România, formulate constant de emigrația maghiară din Occident, acțiunile întreprinse de ofițerii de informații externe au fost ample și diversificate, fiind reunite în anii 1980 în acțiunea cu numele de cod „Iluzia”. De aceea, nu vom intra în detalii cu privire la această latură a activității structurilor de informații externe, a cărei analiză poate constitui un volum de sine stătător, mulțumindu-ne să arătăm că una dintre direcțiile principale de acțiune era reprezentată de publicarea în Occident, în limbi de largă circulație, a unor lucrări de istorie care să prezinte în mod corect evoluția în timp a poporului român atât opiniei publice, cât și, sau mai ales! factorilor de decizie. În multe cazuri, conținutul acestor volume era redactat cu sprijinul unor istorici profesioniști din țară, forma finală fiind revizuită, pentru a

corespunde cu tezele enunțate de conducerea partidului, de către Secția Propagandă a CC al PCR.

De exemplu, în iunie 1981, la editura Carpații din Madrid a fost publicat, în limba engleză, volumul Transilvania românească sub semnătura lui N.S. Govora¹⁵⁹. Conținutul volumului, aprobat în prealabil de Secția Propagandă a partidului, evidențiază adevărul istoric cu privire la continuitatea poporului român în spațiul geografic în care trăiește și legitimitatea apartenenței Transilvaniei la România. Cartea, tipărită într-un tiraj de 600 de exemplare, a fost difuzată, „prin posibilități specifice”, în rândurile emigrației române și a „unor personalități influente din principalele țări occidentale, precum și unor delegații participante la reuniunea de la Madrid”⁸⁰.

Popularizarea succeselor economico-sociale ale regimului și promovarea imaginii conducătorului partidului și statului erau, în numeroase cazuri, obiective care se împleteau, astfel încât acțiunile respective sunt dificil de clasat strict într-o categorie sau alta.

Edificator este modul în care acest gen de misiuni era prevăzut în „Planul de măsuri pentru

159 Nicolae Ștefanescu-Govora (Nicolae Stelian Beldie, 1911/1912-1995/1999) - scriitor, căpitan, simpatizant al Mișcării Legionare, s-a stabilit în Austria (1944), apoi în Franța, respectiv Spania. A fost fondator al revistei Dacia, editor al publicației, redactor la Editura Carpații și la revista Carpații (n. red.).

realizarea sarcinilor ce revin U.M. 0544 în anul 1982". La punctul 9 se preciza: „Diversificarea și extinderea acțiunilor informativ-operative și de influență vizând menținerea și consolidarea în exterior a climatului favorabil R.S. România, prin elaborarea, publicarea și difuzarea, sub îndrumarea Secției de Propagandă și Presă a CC al PCR și în strânsă cooperare cu unități centrale de securitate.

Serviciul D (Dezinformare), Arhivele Statului și alte instituții de profil, a unor lucrări, studii, cărți și alte materiale, în care să se popularizeze trecutul istoric și realitățile contemporane din țara noastră, să se combată netemeinicia «tezelor» iredentiste, precum și propaganda ostilă” 81.

Faptul că aceste indicații nu au rămas în van este dovedit de numeroase documente care consemnează caracterul intens și diversificat al propagandei românești în străinătate în această perioadă. De exemplu, în anul 1980 au apărut în edituri de peste hotare nu mai puțin de 20 de titluri din volumele semnate de Nicolae Ceaușescu sau lucrări consacrate „personalității” președintelui român. În același an, editurile din țară au publicat, pe teme social-politice, 60 de titluri de carte în limbile franceză, spaniolă și germană. Totodată, au apărut 52 titluri de carte românească în edituri din unele țări socialiste, precum și în țări precum Belgia, Franța, RF Germania, Grecia, Italia, Siria, Turcia etc.

În același an, România a participat la 17 expoziții și târguri internaționale de carte în 12 țări și s-au organizat în străinătate 20 de expoziții de cărți și discuri românești. Cu ocazia acestor manifestări, au fost prezentate și donate peste 7.000 de volume. Totodată, au fost publicate în limbi de circulație internațională lucrări privind rezolvarea problemei naționale în România. De asemenea, potrivit unui raport al Centrului național pentru promovarea prieteniei și colaborării cu alte popoare, din ianuarie 1981, redactarea broșurii „cuprinzând întrebări și răspunsuri despre Transilvania” era pe final, iar alte cinci broșuri se aflau „în lucru”: România (prezentare generală); Drepturile omului în România; Sindicatele în România; Cultele religioase în România; Poporul român și naționalitățile conlocuitoare.82

Rapoartele de activitate ale Centrului de Informații Externe și ale unităților militare din componența sa menționează constant îndeplinirea obiectivelor pe linie de propagandă și contrapropagandă externă. De exemplu, în 28 iulie 1982, U.M. 0225 raporta că s-a finalizat acțiunea informativă de influență „Liga”, privind marcarea în exterior a centenarului nașterii diplomatului român Nicolae Titulescu, dar și intrarea în etapa finală a acțiunii „Partia”, care viza publicarea în Anglia a unui volum redactat în țară cu scopul contracarării propagandei iredentiste maghiare.

În 15 ianuarie 1983, aceeași unitate raporta că, în urma cooperării cu ofițerii din U.M. 0201, au fost elaborate și pregătite pentru editare lucrări de popularizare a realizărilor din țara noastră în Argentina și Venezuela. De asemenea, cu același sprijin, se concretizaseră sarcini și măsuri asumate prin acțiunile de influență „Liga”, „Centenarul”, „Unirea”, „Aniversarea” și „Alma Mater”. În urma colaborării dintre U.M. 0225 și U.M. 0199, se putea raporta la 25 ianuarie 1983 publicarea în străinătate a unor „articole și lucrări favorabile țării noastre” (în *viziune românească* și *Diplomația lui Nicolae*, lucrări apărute în Anglia), precum și crearea condițiilor pentru editarea în Anglia și Olanda a unor volume omagiale dedicate lui Nicolae Ceaușescu.

Totodată, în luna ianuarie 1983, U.M. 0225 și U.M. 0208 aveau în derulare acțiunea „Aniversarea”, care consta în „asigurarea publicării unor articole omagiale consacrate personalității președintelui RS România, într-un număr de 15 publicații ce apar în spațiile din preocuparea U.M. 0208”. Așadar, activitatea de propagandă externă, de popularizare și influențare era una destul de efervescentă.

Totuși, conducerea Securității insista permanent pentru intensificarea acestui gen de acțiuni. Ca urmare, într-un „Raport privind eficiența măsurilor întreprinse pentru prevenirea, contracararea și neutralizarea acțiunilor ostile,

puse la cale și desfășurate din exterior împotriva RS România”, întocmit în comun de Direcția I Informații interne a DSS ȘI CIE, în 25 martie 1983, se preconizau următoarele:

Folosirea mai intensă a organizațiilor, grupărilor și persoanelor loiale din emigrația română, pentru neutralizarea acțiunilor ostile puse la cale împotriva țării noastre. Concomitent, vor fi identificate noi posibilități existente pe plan extern pentru demascarea și compromiterea liderilor iredentiști-maghiari, precum și a elementelor ostile din emigrația română. Se vor valorifica în mai mare măsură schimburile cultural-artistice, științifice, sportive și turistice, pentru realizarea unor acțiuni de influență și contrapropagandă. În același scop, vor fi continuate acțiunile de publicare în presa străină și a emigrației române, precum și de difuzare în exterior a unor articole, reportaje, buletine, broșuri și cărți cu caracter de contrapropagandă.⁸³

La finele anului 1983, pentru raportul de bilanț anual al Securității, CIE putea raporta că, „pe linia activității de contracarare a propagandei ostile țării noastre, au fost publicate în Europa și America 11 cărți destinate, în principal, să facă știut adevărul privind istoria poporului român, să popularizeze realitățile României contemporane și să contribuie la combaterea activităților propagandistice îndreptate din exterior împotriva

RS România. Cinci dintre lucrările publicate sunt consacrate personalității și activității președintelui RS România, inițiativelor sale privind rezolvarea unor probleme vitale cu care se confruntă comunitatea internațională”. Totodată, „pe linia promovării intereselor economice, politice și social-culturale ale țării noastre în străinătate”, au fost elaborate și difuzate „peste 220 de articole și studii, atât în presa emigrației, cât și în publicațiile autohtone” 84.

Pentru a facilita operațiile inițiate de CIE, conducerea DSS a insistat permanent ca unitățile interne de securitate să acorde tot sprijinul posibil, cu un accent deosebit pe contribuția

Serviciului independent „D”. De altfel, prin Ordinul șefului DSS nr. D/00162 din 20 august 1985, activitatea serviciului a fost integral reorganizată, pornindu-se de la premisa că „activitățile de influență și dezinformare constituie laturi prioritare ale muncii de securitate”, în măsură să contribuie la prevenirea, contracararea și neutralizarea „oricăror acțiuni ostile îndreptate împotriva țării noastre, precum și la promovarea intereselor RS România în străinătate”.

Iată câteva dintre obiectivele Serviciului „D” incluse în urma reorganizării: „inițierea unor acțiuni pentru publicarea în străinătate de materiale care să contribuie la popularizarea istoriei, culturii și științei românești, precum și a realizărilor RS România pe plan social-politic și

economic; influențarea pozitivă și atragerea pe poziții loiale a emigrației originare din RS România, pentru a susține în străinătate interesele țării noastre și a contribui la combaterea și contracararea propagandei antiromânești". Prin același ordin erau prevăzute o serie de sarcini specifice pentru U.M. 0544 și U.M. 0195. Acestea urmau să desfășoare în străinătate „activități specifice de cunoaștere a principalelor agenții de presă, redacțiilor cotidienele și revistelor de largă circulație, a posturilor de radio și televiziune, a organismelor guvernamentale care le coordonează în vederea stabilirii orientărilor și preocupărilor acestora față de România, a acțiunilor concrete ce le preconizează, a persoanelor angrenate în acest scop". De asemenea, instituțiile oficiale de resort din țară primeau ajutor pentru „popularizarea prin mijloace de informare în masă din străinătate a relațiilor românești în domeniile politic, economic, social, cultural-științific, a adevărului istoric privind poporul român, a drepturilor și libertăților cetățenești". Cele două unități urmau să intensifice „munca specifică de cultivare și influențare a unor publiciști de prestigiu, precum și pentru crearea de surse în rândul acestora".

În pofida tuturor acestor măsuri, treptat, din cauza slugărniciei persoanelor ajunse în funcții de decizie, panegiriști și adulatori înnăscuți, campaniile de promovare externă a țării s-au

transformat într-o jalnică întrecere consacrată cultului personalității lui Nicolae Ceaușescu. Ba, mai mult, mai cu seamă din a doua parte a anilor 1980, alături de Comandantul suprem a început să fie promovată, cu aceeași asiduitate, și Elena Ceaușescu⁸⁵.

Eforturile ofițerilor CIE pentru publicarea în străinătate a unor lucrări sub semnătura lui Nicolae Ceaușescu sau despre acesta creșteau pe final de an, astfel încât în luna ianuarie a anului următor, în preajma aniversării zilei de naștere a liderului comunist (26 ianuarie), să poată fi raportate cât mai multe astfel de „realizări”. Întrucât întâmplarea făcuse ca numărul 2 al regimului, Elena Ceaușescu, să fie născută pe 7 ianuarie, prima lună a anului se dovedea a fi „de foc” pentru cei însărcinați cu „exportul de imagine”.

Pentru a exemplifica dimensiunile la care ajunsese implicarea CIE în astfel de activități, ne vom opri asupra câtorva exemple din ianuarie 1989. Astfel, potrivit rapoartelor CIE, în Italia, la Biblioteca română din Roma, se deschisese la 9 ianuarie o expoziție de carte științifică românească, în care, „la loc de frunte”, erau prezentate „lucrări ale tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, apărute în Italia și în alte țări ale lumii”. Cu prilejul vernisajului, s-a organizat și o masă rotundă, la care au participat prof. Lino Marchesini, vicepreședinte al

Consiliului Național al Chimistilor din Italia, precum și prof. Silvano Bresaldo, specialist în probleme de polimerizare stereoscopică la Universitatea din Padova. Acesta din urmă „a exprimat aprecierea sa deosebită față de activitatea ilustrului savant român și dorința de a contribui la intensificarea conlucrării dintre oamenii de știință români și italieni.

În aceeași perioadă s-a inaugurat o expoziție de carte științifică și social-politică la Biblioteca română din Paris. Evident, tot „la loc de cinste”, au fost expuse lucrările semnate de Elena Ceașescu: Noi cercetări în domeniul compușilor macromoleculari și Polimerizarea stereospecifică a izoprenului.

O acțiune similară fusese organizată în Viena, la Centrul cultural românesc al Asociației Unirea – Prietenii României din Austria.

Aproape simultan, prin „posibilitățile” de care dispunea rezidența CIE de la Tokio, s-a organizat „o întâlnire omagială dedicată aniversării tovarăsei academician doctor inginer Elena Ceașescu”. Cu acest prilej, prof. Atsushi Naon⁰⁸⁶, de la Universitatea Waseda, „a evocat personalitatea și activitatea prodigioasă a tovarăsei Elena Ceașescu, savant de renume mondial, pentru înflorirea științei și învățământului românesc” (după cum se observă, rapoartele oficiale se redactau în limbajul bombastic utilizat de presa din țară!). Expresia

incontestabilă a „largii recunoașteri” de care se bucura Elena Ceaușescu în „Țara Soarelui Răsare” era „apariția în editura Kobunsha a lucrării Polimerizarea stereospecifică a izoprenului \ precum și alegerea autoarei ca „membru de onoare al Societății Științei Polimerilor din Japonia”.

Întrucât Elena Ceaușescu primise titlul de Erou al Muncii Socialiste, s-au făcut eforturi ca „evenimentul” să fie reflectat în presa internațională. Ca urmare, conducerea CIE raporta cu mândrie că ziarele englezești The Times și Telegraph publicaseră în 9 ianuarie știrea transmisă de Agenția Reuter referitoare la titlul acordat. Scurte relatări referitoare la ceremonia, decorării își găsiseră locul și în ziarele Welt și Frankfurter Rundschau (RFC), în cotidianul spaniol A.B.C., ca și în cel suedez Dagens Nyheter. În Elveția, informațiile au fost găzduite în paginile cotidianului Journal de Genève fiind difuzate știri și la „posturile de radio elvețiene”.

Eforturile făcute pentru marcarea aniversării „îndrumătorului Principal” / „Coordonatorului șef” erau cel puțin la fel de mari. Astfel, în ianuarie 1989, editura Gallardo din Madrid publica, sub îngrijirea scriitorului Alberto Alvarez Montalves, o „culegere de texte din opera tovarășului Nicolae Ceaușescu”, sub titlul Colaborarea între popoare pentru pace și progres. În Argentina, editura Rueda publica, tot în limba spaniolă, volumul

Respectarea principiilor relațiilor dintre state imperativ fundamental al vieții contemporane, reflectând ideile președintelui român despre „crearea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră”.

Editura engleză Unified Printers and Publishers publica în limba engleză volumul Istorie și civilizație românească, despre „teze și aprecieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu privind originea și formarea poporului și a limbii române, existența milenară în bazinul carpato-danubiano-pontic a poporului român”.

La New Delhi, editura Famous Publications publica în limba engleză lucrarea Președintele Nicolae Ceaușescu – promotor al păcii, iar în Pakistan, apărea lucrarea Președintele nici, Nicolae Ceaușescu, promotor al edificării unei noi ordini economice internaționale, la editura Elite Publishers (se pare că erau alese edituri cu un nume cât mai sonor!).

De asemenea, prin eforturile ofițerilor CIE, în presa internațională au apărut, cu ocazia zilei de naștere a lui Nicolae Ceaușescu, numeroase articole elogioase. De exemplu, cotidianul indian The Statesman publica articolul Președintele Nicolae Ceaușescu – făuritor al României sociali, remarcabilă personalitate internațională, în vreme ce cotidianul italian Il Corriere di Roma însera un articol intitulat Nicolae Ceaușescu – promotor al păcii și înțelegerii internaționale. Ziarul

pakistanez Morning News publica articolul Nicolae Ceaușescu – personalitate proeminentă a *lumii contemporane*, iar publicația *Revue du Liban* propunea cititorilor într-unul din numerele sale din luna ianuarie articolul intitulat Mesajul umanist al politicii externe a, punând, desigur, accent pe rolul jucat de Ceaușescu.

La Camera de Comerț și Industrie din Sydney a fost organizată o manifestare omagială pentru marcarea aniversării zilei de naștere a lui Nicolae Ceaușescu la care, conform rapoartelor CIE, au participat „oficialități guvernamentale și parlamentare din statul New South Wales, de la oficiul Ministerului Afacerilor Externe, ziariști și corespondenți de presă și radio-televiziune, precum și importanți oameni de afaceri din cadrul conducerii principalelor firme și concerne aflate în relații comerciale cu întreprinderile românești de profil”. Cu acest prilej, în spațiile Camerei de Comerț și Industrie au fost organizate și o expoziție de carte, fotografii și artizanat românesc, precum și prezentări de casete video referitoare la „realizările social-economice și culturale ale României și la momente din istoria poporului român”. De asemenea, în cotidianul australian de limbă engleză The Canberra Times a fost publicat un articol intitulat România – ținut al istoriei și frumuseții țară în plină dezvoltare.

Toate aceste semne ale „prețuirii și aprecierii” de care se bucura Nicolae Ceaușescu

în plan extern erau preluate pe larg în presa internă, trecându-se, desigur, sub tăcere implicarea CIE în ieșirea de sub tipar a volumelor și articolelor elogioase.

De altfel, trebuie subliniat că, deși adesea aceste acțiuni au fost bagatelizate, susținându-se că era vorba de o simplă operație comercială de cumpărare a unor spații publicitare, „acțiunile de popularizare” a „îndrumătorului Principal” nu erau ușor de îndeplinit. Principalul obstacol era reprezentat de parcimonia cu care erau alocate fondurile în valută necesare unor astfel de acțiuni. Deși sumele reclamate de publicarea unui volum nu erau deloc astronomice, zgârcenia devenită politică de stat făcea aproape imposibilă finalizarea unor astfel de demersuri sau produceau o tergiversare păguboasă pentru obiectivul urmărit.

Mecanismele puse în mișcare și pârghiile utilizate pentru tipărirea într-o editură de peste hotare a unuia dintre opurile purtând semnătura lui Nicolae Ceaușescu au fost evidențiate într-o excelentă analiză a uneia dintre numeroasele operații de acest tip: acțiunea de popularizare „Lumina”, desfășurată în Mexic⁸⁷.

Concret, miza acțiunii era publicarea în Mexic „a lucrării Coordonatorului șef «Dezarmarea – necesitate vitală a întregii omeniri» – Editura Meridiane, 1960”⁸⁸. Cu îngrijirea și prefațarea volumului a fost însărcinat

„Miguel” (numele de cod al jurnalistului mexican Carlos Estrada, recrutat ca „sursă de influență” de CIE în anul 1983).

Potrivit scrisorii operative nr. 002/CS/H-255, din 21 februarie 1984, jurnalistul mexican s-a angajat că „va obține toate autorizațiile necesare publicării lucrării și va scrie prefața acesteia, urmând ca toate cheltuielile legate de publicare să fie suportate de Șantier*9”. În plus, prin relațiile de care dispunea în lumea ziaristică din Mexic, „Miguel” garanta că „va asigura lucrării o popularizare corespunzătoare și difuzarea acesteia la nivelele adecvate”.

Rezidența mexicană a CIE solicita sprijinul șefilor pentru derularea cu celeritate a pașilor prealabili începerii demersurilor pe lângă editură, invocând „imperativul cunoașterii de către actualul guvern mexican a politicii externe a RS România, factor de natură să creeze condiții pentru strângerea legăturilor dintre Mexic și țara noastră”. Dar „insuficienta cunoaștere în Mexic și America Latină a principiilor de politică externă promovate de partidul și statul nostru, a gândirii și personalității Comandantului suprem”, precum și „necesitatea marcării în Mexic a celui de al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român”, au tărăgănat lucrurile într-un ritm incredibil.

Ca urmare, abia la 30 ianuarie 1987, conducerea CIE a aprobat „Raportul cu propunerea de deschidere a acțiunii de

popularizare «Lumina»"! Suma necesară pentru acoperirea cheltuielilor legate de publicarea volumului era de 4.000 \$, pentru un tiraj de 2000 de exemplare, dintre care 200 „cartonate și legate, cu supracopertă color”. Volumul avea 250 de pagini text și includea 20 de fotografii color.

Pentru a ilustra nivelul fantastic al birocrăției specifice CIE în această perioadă, vom aminti faptul că s-a purtat o întreagă corespondență între ofițerii din Mexic și Centrală pe marginea unor aspecte ținând de condițiile de editare, text, formă, copertă, lucru ce a făcut ca acordarea verdictului „bun de tipar” să se facă abia în primele zile din octombrie 1987. Ca urmare, termenul de 1 decembrie pentru livrarea volumului apărea ca nerealist, întrucât termenul de livrare a volumului, stipulat în contractul cu editura, era de 90 de zile de la data predării manuscrisului.

Pentru încadrarea în termenul impus de Centrală, ofițerii români au fost nevoiți să-i „sensibilizeze” pe angajații editurii printr-o serie de mici atenții, astfel încât lucrările de editare (executarea negativelor color, corectura de stil și ortografie etc.) să avanseze în paralel și nu consecutiv, conform cutumei locale. În acest scop a fost cheltuită, cu aprobarea Centralei, desigur, suma de 62 \$, după cum urmează:

la laboratorul foto: teh. Alberto Vasquez Rana
- șef laborator, 1 sticlă whisky, 1 cartuș țigări și 1

kg cafea import, în valoare de 16, 10 u.v.90;

* la tipografie: ing. Jesus Ramon Flores, 1 sticlă whisky.

1 cartuş Țigări și 1 kg cafea import, în valoare de 16, 10 u.v.

* la redacția de stil: lie. Ana Maria Loweli, 1 cartuş Țigări și

1 kg cafea import, val. 9, 10 u.v.

* la legătorie: teh. Maria Santamaria R, 1 cartuş Țigări și

2 kg cafea import, val. 10, 70 u.v.91

Chiar dacă putem presupune că nu în toate cazurile lucrurile se derulau atât de greoi, din cele relatate cu privire la acțiunea „Lumina”, ne putem imagina ce volum de muncă și câte energii erau cheltuite, la nivelul întregii instituții, pentru beneficii de imagine îndoielnice.

Totuși, în noianul de acțiuni îndreptate spre popularizarea imaginii cuplului conducător de la București se mai strecurau și unele care vizau o mai bună racordare a României la cultura și civilizația occidentală. De exemplu, potrivit unui raport al CIE către „conducerea superioară”, datat 17 ianuarie 1989, se reușise reeditarea în RF Germania a primelor două volume ale Dicționarului român-german „Tiktin”, a cărui primă ediție apăruse la București între anii 1905 – 192592. Tipărit în condiții grafice deosebite la prestigioasă editură Harrasowitz, din Wiesbaden,

specializată în publicarea de lucrări lingvistice și cu caracter didactic, dicționarul reprezenta „singura lucrare amplă de acest gen în lexicografia românească, cuprinzând peste 80.000 de cuvinte, în 1.553 de pagini” 93.

Valoarea practică a dicționarului era sporită de faptul că termenii erau ilustrați cu exemple din operele literare și științifice românești, începând din secolul al XVI-lea și până în secolul al XX-lea, conținând astfel referiri importante cu privire la originea și evoluția fiecărui cuvânt românesc (arhaisme, regionalisme), de la prima atestare istorică până în contemporaneitate.

Potrivit ofițerilor CIE, „prin conținutul și modul de realizare a dicționarului, sunt reliefate caracterul unitar și continuitatea limbii și a poporului român pe întreg teritoriul României, exemplele folosite ilustrând momente importante din istoria noastră națională”. De asemenea, se aprecia că, prin faptul că limba germană era una de circulație internațională, dicționarul va reprezenta „cel mai important instrument științific prin care specialiștii din exterior, cadre didactice, cercetători, traducători și studenți se pot iniția sau perfecționa în cunoașterea culturii și spiritualității românești, a istoriei, etnografiei și folclorului poporului nostru” 94.

La momentul întocmirii raportului, rezidența vest-germană a CIE acționa pentru difuzarea dicționarului „unor personalități culturale și

științifice de prestigiu, cadre didactice și cercetători, universități, biblioteci, redacții și publicații din RFG și alte țări occidentale". De asemenea, ofițerii CIE se angajau ca, „prin posibilitățile de care dispunem la Universitatea din Freiburg”, să asigure editarea celui de-al treilea și ultim volum al dicționarului în prima jumătate a anului 1989, dar și a „altor lucrări de promovare în străinătate a valorilor istoriei, culturii și civilizației poporului nostru, precum și de combatere a teoriilor iredentist-maghiare antiromânești”.

Nici personalitățile de marcă ale culturii române nu fuseseră complet înlăturate de pe agenda de lucru a ofițerilor însărcinați cu promovarea României în lume. Astfel, împlinirea a 100 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu a prilejuit în iunie 1989 organizarea unor manifestări comemorative peste hotare. Astfel, potrivit rapoartelor CIE, în Italia, Asociația culturală „Italia-România”, înființată sub controlul Securității, a organizat, în colaborare cu primăria sectorului Basiglio din Milano, o manifestare dedicată centenarului Mihai Eminescu. Cu ocazia manifestării, a fost vernisată și o expoziție de carte românească și foto-documentară intitulată „România astăzi”. Totodată, în Piața Marco Polo din Milano a avut loc spectacolul „Deșteptarea omenirii”, susținut de compania de balet clasic „Cosi Ștefănescu”, realizat după concepția

artistului de origine română, stabilit în Italia, Marinei Ștefănescu.

Conform ofițerilor CIE, la cele două manifestări au participat „circa 700 de persoane, printre care prefectul orașului Milano, membri ai direcției locale a Partidului Democrat-Creștin, reprezentanți ai conducerilor unor mari firme comerciale din Milano, precum și redactori ai principalelor mijloace de informare din acest oraș”.

În aceeași perioadă, la Biblioteca Română din Paris a avut loc o amplă amplă manifestare culturală dedicată lui Mihai Eminescu. Cu acea ocazie, a fost prezentat un film documentar despre viața și opera marelui poet român și a fost vernisată o bogată expoziție de carte care includea, pe lângă lucrările publicate în România, și traduceri recente ale poeziilor lui Eminescu în diferite limbi. Au participat „personalități franceze ale vieții politice, culturale și de presă, membri ai emigrației loiale din Franța”, care au apreciat manifestarea ca „un bun prilej de evocare a bogățiilor culturii și istoriei românești, precum și a relațiilor tradiționale de prietenie dintre poporul român și poporul francez”.

Acțiunile de propagandă precum cele menționate sumar mai sus se desfășurau simultan cu cele de contrapropagandă, ofițerii CIE încercând ca, prin mijloacele modeste de care dispuneau, să creeze o contrapondere în fața

ofensivei mediatice declanșate atât în Occident, cât și în lagărul socialist împotriva regimului de la București. Temele principale folosite de propaganda occidentală (încălcarea drepturilor omului, politica de sistematizare a teritoriului, dificultățile economice) erau combătute prin organizarea de expoziții, publicarea unor volume despre libertatea religioasă și rezolvarea problemei naționale, înserarea în presă a unor articole care să marcheze progresele economice înregistrate și necesitatea modernizării și sistematizării localităților.

De exemplu, în Grecia, „în vederea combaterii afirmațiilor denigratoare privind programul de organizare și modernizare a localităților din țara noastră”, s-a asigurat, la începutul anului 1989, publicarea în revista Ilektron a articolului intitulat Imobile în translație, cu subtitlul „O tehnică avansată destinată păstrării monumentelor istorice”. Articolul, însoțit de fotografii și schițe, sublinia preocupările statului român pentru conservarea obiectivelor cu valoare istorică și arhitectonică deosebită, prin consolidarea, translarea și restaurarea acestora.

La începutul lunii mai 1989 se reușise publicarea unui articol în cotidianul Liberta, în care erau subliniate „ritmurile intense de dezvoltare a economiei țării noastre în ultimii 24 de ani, măsurile de modernizare a industriei” și se pleda pentru intensificarea schimburilor

comerciale româno-italiene. Capacitatea industriei românești de a produce utilaje și echipamente de mare complexitate era evidențiată, în aceeași perioadă, în ziarul grecesc Expres, în vreme ce cotidianul portughez O Comercio de Porto, consacra o pagină specială țării noastre, subliniind „importanța programului de organizare și modernizare a localităților”, precum și „eforturile statului român de conservare și restaurare a monumentelor istorice și de artă”.

În aceeași perioadă, achitarea datoriei externe a României era prezentată ca „o dovadă elocventă a justetei politicii de dezvoltare economico-socială a țării” într-o serie de articole inserate în publicații precum: A, Seyassah și Rai

Al Aam (Kuweit), AIH orria (Tunisia), Horizons (Algeria), Baas (Siria), Jurnal de Commercio și Gazeta de Noticias (Brazilia), Cronica (Argentina).

Pe lângă punerea în circulație a unor articole favorabile României în presa străină, o preocupare majoră a ofițerilor CIE era să prevină publicarea unor materiale critice la adresa țării noastre, o sarcină mult mai dificilă, fără îndoială. Totuși, se pare că unele reușite erau înregistrate și în acest plan. Astfel, în 15 iunie 1989, se raporta Cabinetelor 1 și 2 (Nicolae, respectiv Elena Ceaușescu) că, „în urma măsurilor specifice întreprinse, s-a prevenit preluarea de către redacția ziarului Columbian El Sigloy care apare

la Bogotá, a unui material cu conținut nefavorabil țării noastre, transmis de Agenția vest-germană de știri DPA, intitulat C.E.E. suspendă convorbirile cu România". Ba mai mult, „conducerea ziarului a fost influențată ca, în locul articolului respectiv, să publice un material pus la dispoziție de noi în legătură cu achitarea de către țara noastră a datoriei sale externe" 95.

Acțiuni asemănătoare erau întreprinse și în alte state. Astfel, s-a prevenit transmiterea de către Agenția Tunisiană de Presă a unor „știri și comentarii cu conținut denigrator la adresa României" difuzate de la Geneva, de Agenția France Presse. Măsuri asemănătoare fuseseră întreprinse pentru prevenirea publicării unor „materiale cu conținut dușmănos" de către ziarele, organ central de presă al partidului de guvernământ de la acea vreme din Tunisia, AIH orrya și L, care apăreau la Tunis.

Acțiunile de prevenire a apariției unor materiale incomode în presa străină erau dintre cele mai complexe și diversificate. Astfel, un raport CIE din martie 1989 arată că, „în cadrul măsurilor vizând menținerea și consolidarea unui climat favorabil țării noastre", s-a acționat la nivelul conducerii ziarului Avrianu care apărea la Atena, pentru a o determina „să renunțe la serviciile ziaristului Antonios Xantios, autor al mai multor articole cu conținut denigrator la adresa României". Ca urmare, acesta a fost demis,

creându-se astfel în redacția ziarului „o atmosferă favorabilă prezentării obiective a realităților din țara noastră”.

O altă acțiune de „prevenție” s-a desfășurat în Grecia cu prilejul Olimpiadei pentru pace (17 - 19 martie 1989), la care au participat reprezentanți ai comitetelor naționale pentru pace din întreaga lume. Cu acest prilej, delegația Ungariei, condusă de Barabas Miklós, secretar general al Consiliului maghiar pentru pace, a intenționat să difuzeze membrilor delegațiilor participante o broșură intitulată ce mii de persoane fug din România în Ungaria? Broșura fusese concepută și distribuită la recent încheiata Conferință a uniunii interparlamentare desfășurată la Budapesta.

Ofițerii români, acționând prin „surse de nivel din MAE grec”, aflate în anturajul apropiat al lui Christos Markopoulus, parlamentar și președinte ale KEADEA (Comitetul Elen pentru Pace), forul care organiza olimpiada, au reușit să prevină difuzarea broșurii în rândul participanților la eveniment.

Totuși, „faptele sunt încăpățânate!”, după cum spune un vechi proverb. Impasul politic, economic și social în care intrase regimul de la București în anii 1980 nu mai putea fi cosmetizat prin nicio propagandă, oricât de inteligentă și de amplă ar fi fost. Mai cu seamă nemulțumirile stârnite de criza economică prelungită, lipsa

alimentelor și produselor de larg consum, îngrădirea libertății de exprimare și intensificarea cultului personalității lui Nicolae și al Elenei Ceaușescu aduseseră poporul român la limita răbdării. Starea de tensiune din societatea românească devenise aproape palpabilă, astfel că pentru orice străin care lua contact cu realitățile românești devenea limpede că între guvernanți și guvernați se crease o prăpastie. Ca atare, în pofida tuturor eforturilor făcute, propaganda externă era menită unui eșec la fel de vizibil ca și cel al propagandei interne!

Spionajul românesc de la „tehnică și știință” la „știință-dezvoltare”.

A spiona reprezintă mijlocul cu cele mai multe șanse, pentru o firmă, de a se dezvolta într-un timp minim. 96

Pierre Hervo, 1974

Dacă înlocuim în mottoul de mai sus cuvântul „firmă” cu „stat”, vom înțelege cu ușurință de ce persoanele implicate în culegerea de informații secrete au inclus în aria lor de preocupări, încă din Antichitate, informațiile referitoare la diverse tehnologii civile sau militare, date cu privire la potențialul economic al adversarilor sau/și aliaților, cele referitoare la localizarea unor resurse minerale sau la diverse rute comerciale. Ca atare, originea a ceea ce astăzi este numit în mod curent „spionaj tehnico-economic” 97 se pierde în negura timpului, putându-se afirma că

primul „spion economic” a fost titanul Prometeu, care a furat de la zei secretul focului și l-a oferit oamenilor! Nu întâmplător, mitologia consemnează și pedeapsa drastică aplicată de Zeus „spionului”: înlănțuit pe muntele Elbrus, Prometeu își vedea zilnic sfâșiat ficatul de un vultur uriaș, iar durata pedepsei ar fi fost, după Eschil, de treisprezece generații. Deci, dintru începuturi, acest gen de spionaj a fost combătut cu îndârjire, iar vinovații capturați erau pedepsiți fără milă!

Desigur, trecerea de la mitologie la istorie oferă numeroase exemple de acțiuni de spionaj tehnico-economic, consemnate în surse scrise: de la aflarea tehnologiei de fabricare a purpurei, colorantul prețios fabricat de fenicieni, până la obținerea secretelor de fabricare a „focului grecesc”, a mătăsii, a prafului de pușcă, Antichitatea și Evul Mediu abundă în tentative de obținere ilicită a unor informații de natură tehnică, științifică, economică⁹⁸.

Revoluția industrială și mai cu seamă dezvoltarea explozivă a tehnologiilor în secolul al XIX-lea au condus la apariția și răspândirea rapidă a unor mijloace noi de protecție împotriva acțiunilor de spionaj tehnico-economic: brevetul de invenție și serviciul de contraspionaj. Astfel, dacă sistemul brevetului de invenție, în sensul modern al cuvântului, a fost introdus în Anglia, în

anul 1623, de către regele Iacob I¹⁶⁰, odată cu adoptarea Statutului monopolurilor, primul serviciu de contraspionaj a fost fondat abia după 250 de ani, de către metalurgistul german Friedrich Alfred Krupp. În 1872, în urma descoperirii unor tentative de însușire a rețetelor secrete de fabricare a oțelurilor, Krupp a înființat un serviciu de pază a uzinelor, devenind astfel „creatorul contraspionajului industrial” 99. În regulamentul general întocmit cu acea ocazie se preciza: „Oricare ar fi prețul, muncitorii trebuie să fie supravegheați tot timpul de către oameni energici și plini de experiență, primind o primă de fiecare dată când ei arestează un sabotor, un leneș sau un spion”.

Secolul al XX-lea, cu ale sale două războaie mondiale, urmate de Războiul Rece, a transformat activitatea de culegere de informații tehnico-economice într-o veritabilă afacere, în acest domeniu fiind angrenate resurse uriașe și, deopotrivă, organizații private și de stat. Mai mult decât oricând în istorie, miza spionajului tehnico-economic a întrecut orice imaginație, succesul sau eșecul în acest domeniu cuantificându-se în cifre cu multe zerouri în cazul marilor firme sau în obținerea sau pierderea unei poziții semnificative în arena internațională, în cazul statelor. Acest lucru a fost rapid conștientizat atât de către

160 Iacob I (1566-1625) - rege al Scoției (din 1567) și al Angliei și Irlandei (din 1603) (n. red.).

oamenii politici, cât și de șefii structurilor de informații și contrainformații.

Întrebat de o ziaristă „când v-ați dat seama (...) că munca pe care o făceați pentru șeful statului servea într-adevăr la ceva... concret?“, fostul șef al Serviciului de Documentare Externă și Contraspionaj, contele Alexandre de Marenches, oferea următorul răspuns:

...de exemplu, când am avut certitudinea, dinainte, că americanii vor devaloriza dolarul, la 18 decembrie 1971. Am prevăzut data și momentul... (...) I-am comunicat personal informația președintelui Republicii și i-am spus: „Mă autorizați s-o mai aduc la cunoștința și altora, de exemplu, ministrului economiei și finanțelor?“ El mi-a spus: „Nu, o voi face eu!“ Astfel Banca Franței a putut să execute câteva operațiuni de mare succes. Cifrele erau de așa natură încât numai cu produsul acestei operațiuni Serviciul ar fi putut trăi ani de zile.100

Deși Ion Mihai Pacepa s-a străduit din răspuțeri, prin lucrările sale, să convingă publicul din România că spionajul tehnico-economic este o îndeletnicire cât se poate de rușinoasă și că a fost practicat exclusiv de către statele comuniste, vocile care susțin contrariul sunt nu numai foarte numeroase, dar și de o autoritate infinit superioară celei pe care ar fi putut-o spera vreodată Pacepa.

De exemplu, același conte de Marenches

admitea că spionajul propriu-zis a devenit în epoca actuală din ce în ce mai mult spionaj economic, industrial, științific și că „este foarte rentabil”: „Serviciile de informații «descoperă» astfel un procedeu folosit în altă țară. Dacă respectivul procedeu ar fi trebuit inventat și pus la punct s-ar fi cheltuit poate ani de muncă și milioane de franci. Această formă de spionaj se practică nu numai față de dușman, ci, trebuie să o spunem, și între prieteni. (...) în serviciile de spionaj demne de acest nume sunt adesea cazuri în care, cu o singură operație, se reglează bugetul pe un an al ansamblului serviciilor. Desigur, serviciile de informații nu sunt remunerate în mod special pentru aceasta, dar industria țării profită”.

La rândul său, reputatul futurolog american Alvin Toffler scria într-una dintre lucrările sale:

În ianuarie 1985, aproape 200.000 de tone de oțel-carbon românesc de 96 țoli au sosit în America de Nord, fiind scoase la vânzare cu 40% mai ieftin decât oțelul canadian comparabil. Povestea acestui transport începuse cu 13 ani mai-nainte, când dictatorul român Nicolae Ceaușescu și-a înscris programul de dezvoltare nucleară al țării sub egida DIE, direcția sa de informații externe.101

Departe de a se indigna și a se lansa în tirade moralizatoare, Toffler scotea în evidență faptul că „mânăria românilor, combinând spionajul tehnologic cu o lovitură economică, e mai puțin

neobișnuită decât ar putea părea într-o lume unde costurile de cercetare zboară până la cer, iar cele ale tehnologiei furate sunt, comparativ, de mizerie”.

În ceea ce privește serviciul de spionaj al României în perioada regimului comunist, primele informații referitoare la înscrierea pe agenda de lucru a unor obiective din sfera tehnico-științifică datează din anii 1950. Astfel, imediat după desființarea SSI, între atribuțiile Direcției I Informații Externe figurează și aceea de a culege „informații politice și documentare, cu caracter tehnico-științific, economic și de apărare”. Totuși, necesitățile concrete care au stat la baza creării unei astfel de linii de activitate, precum și momentul exact al înființării structurii aferente nu le-am putut identifica în documentele studiate.

Potrivit istoricului Cristian Troncotă, „spionajul industrial al României a fost creat în 1953, la cererea expresă a serviciilor secrete sovietice” 102. Mai precis, cu numai câteva săptămâni înainte de moartea lui Stalin, temutul Lavrenti Beria i-ar fi trimis o scrisoare lui Alexandru Drăghici, atotputernicul ministru de interne al României, în care, după ce se arăta că „doar un efort comun pentru obținerea celor mai avansate tehnologii militare ale imperialismului poate asigura victoria decisivă și ireversibilă a revoluției marxist-leniniste pe plan mondial”, îi cerea omologului român să creeze în cadrul DIE

„un component tehnico-științific” 103.

Având în vedere pragmatismul care caracteriza serviciile sovietice de informații, precum și succesele obținute în domeniul spionajului tehnico-științific (cel mai răsunător fiind cel al obținerii secretelor Proiectului Manhattan, de fabricare a primei bombe atomice), considerăm că este foarte posibil ca șefii spionajului sovietic să se fi gândit să organizeze eforturile comunității informative a statelor din lagărul comunist pe această linie.

Un astfel de proiect ar fi beneficiat de atuuri serioase, prin multiplicarea și diversificarea posibilităților de penetrare a obiectivelor de interes din Occident și în special din SUA, unde se aflau comunități importante de polonezi, maghiari, germani, cehi, dar și bulgari, români, slovaci, precum și numeroși evrei originari din aceste spații. Poate nu este lipsit de semnificație pentru reliefaarea posibilităților de penetrare a unor agenți originari din Europa Centrală și de Est să amintim faptul că Elisaveta Iulievna Zarubina, „unul dintre cei mai importanți agenți în sustragerea secretelor bombei atomice din Statele Unite ale Americii”, era născută în Basarabia și se înrudea cu Ana Pauker, iar fratele ei făcuse parte din Partidul Comunist din România¹⁰⁴.

Așadar, la sfatul sovieticilor sau nu, cert este că pentru îndeplinirea unor astfel de misiuni a fost creată o structură specializată: în organigrama

DIE din anul 1954 figura Serviciul VI, care se preocupa cu obținerea de date și informații de natură tehnico-științifice din țările dezvoltate, transformat ulterior, în iunie 1956, în Serviciul VII. Începând din a doua jumătate a anilor 1950, în limbajul colocvial al ofițerilor DIE, această structură a început să fie denumită Serviciul TS (abrevierea formulei „Tehnică și Știință”, care sintetiza domeniul de activitate al serviciului). Începând din 24 octombrie 1959, la conducerea Serviciului Tehnico-științific al de a fost numit maiorul Ion Mihai Pacepa, ca succesor al maiorului Ilie Sinceleanu.

Informațiile documentare cu privire la operațiunile românești de spionaj tehnico-economic din anii 1950 sunt mai mult decât parcimonioase. Totuși, documentele consultate ne permit să formulăm ipoteza că acestea au fost de o amploare mai redusă, dat fiind gradul de penetrare al DIE în spațiile occidentale, dar și stadiul incipient de dezvoltare al economiei naționale. În special industria era puțin probabil să fi avut capacitatea de a integra în unitățile de producție de la acea vreme eventuale soluții tehnice și produse de înaltă tehnicitate obținute din

Occident pe căi ilicite. Din acest motiv, probabil că principalul beneficiar al unor astfel de informații, câte vor fi fost obținute, trebuie să fi fost Uniunea Sovietică, hegemonul lagărului

socialist dispunând de resursele tehnologice și umane necesare asimilării în producție a unor utilaje și instalații de înaltă tehnicitate.

Singura atestare documentară a rezultatelor spionajului tehnico-științific din această perioadă se referă la stadiul atins în octombrie 1955. Potrivit „Raportului privind analiza muncii Direcției I pe perioada 1 ianuarie-15 octombrie 1955”, prin agentura DIE se obținuse „un număr de 607 patente industriale, care au fost înaintate conducerii ministerului pentru a fi trimise instituțiilor de resort” 105. Patentele respective se refereau la domenii importante, ca producția cauciucului sintetic, metode de preparare a materiei prime necesare la fabricarea de mase plastice, prepararea unor combustibili rezistenți la șoc, fabricarea catalizatorilor și modul de întrebuințare a lor și alte procedee tehnologice. După cum se consemna în raport, „unele patente, după ce au fost verificate, au putut fi aplicate cu succes în producție”.

De asemenea, agentura DIE obținuse „o invenție în legătură cu un aparat de economisire a combustibilului la cazane, invenție care a fost aplicată cu succes la noi în țară”, dar și „invenția pentru menținerea lubrifiantului în stare lichidă la orice înălțime și temperatură pentru avioane cu reacție”.

Rezultatele obținute potrivit raportului din 1955 probabil că au impulsionat activitatea

domeniul spionajului tehnico-științific. Totuși, abia după anul 1960, în perioada în care Gh. Gheorghiu-Dej, convins de superioritatea tehnologică a Occidentului și de dezinteresul (ba chiar ostilitatea!) sovieticilor față de industrializarea României, a optat pentru soluții tehnice și utilaje importate preponderent din Vest. Ca urmare, obținerea de informații secrete tehnico-științifice și de natură economică și comercială din țările occidentale era văzută drept o metodă eficientă de a impulsiona dezvoltarea economiei naționale¹⁰⁶.

De asemenea, este semnificativ faptul că, potrivit lui Cristian Troncotă, care preia informația furnizată de I.M. Pacepa, „prima operațiune de spionaj tehnico-științific pe care Gheorghiu-Dej a declanșat-o în luna ianuarie 1960 și pe care a condus-o personal ar fi purtat numele de cod «Geneza»” (sugerat de Alexandru Moghioroș), vizând dezvoltarea agriculturii, și nu a industriei¹⁰⁷. Concret, era vorba despre însușirea de către agronomii români a tehnicii de hibridizare a porumbului și de sustragerea de material hibrid de la fermierii americani în vederea producerii de porumb hibrid în România.

De fapt, povestea începuse în toamna anului 1955, când în România au fost invitați Roswell Garst¹⁰⁸ și dr. Geza Schutz, mari producători de porumb din statul Iowa (SUA). La începutul lui octombrie, la invitația lui N.S. Hrușciiov, aceștia

vizitaseră URSS și la întoarcere s-au oprit în România¹⁰⁹, unde au vizitat stațiunile agricole experimentale de la Lovrin și Mărculești, Gospodăria Agricolă Colectivă „Lenauheim” și Uzina de Tractoare „Ernst Thellman” de la Brașov. Din România, au plecat în Ungaria și apoi s-au întors acasă.

În urma discuțiilor purtate cu cei doi fermieri americani, partea română a reținut o serie de concluzii, dintre care amintim: necesitatea intensificării culturii porumbului, creșterea producției la hectar prin mecanizare cât mai mare, folosirea îngrășămintelor minerale și organice, folosirea erbicidelor și insecticidelor și introducerea seminței hibrid din SUA. Numai prin introducerea hibrizilor, se estima o sporire a producției cu 10 - 30%.

Ca măsuri concrete, specialiștii români propuneau conducerii partidului ca o gospodărie agricolă de stat și una colectivă „complet mecanizate” să fie organizate după modelul fermelor americane, pentru a verifica eficiența economică a sistemului propus de americani, precum și importul unei cantități de 500 - 1.000 de tone de semințe hibride din Iowa.

Nu în ultimul rând, se propunea ca o delegație formată din specialiști agronomi, zootehniști și mecanizatori să viziteze Statele Unite ale Americii, pentru a evalua la fața locului metodele practice folosite în agricultura intensivă

americană¹¹⁰.

Propunerile au fost acceptate¹¹¹ și, în perioada 27 noiembrie-27 decembrie 1955, o delegație condusă de ministrul adjunct al Agriculturii, dr. Virgil Gligor, a vizitat orașele New York, Chicago, Minneapolis și Washington, precum și numeroase ferme și alte capacități de producție din statele Iowa și California. Mai precis, în afară de ferma lui Garst din Coon Rapids (Iowa), au fost vizitate ferme agricole și zootehnice, instalații pentru producerea semințelor de porumb hibrid și a puilor hibridi, Colegiul agricol al Universității California, marile lucrări de irigații alimentate de fluviile Sacramento și San Joaquín, abatoarele din Chicago, o uzină de tractoare, o fabrică de produse lactate. S-a discutat cu fermieri, profesori universitari, directori de întreprinderi și companii, oameni de afaceri, ziariști și oameni politici.

Pe lângă stabilirea unor contacte valoroase, inclusiv în rândul emigrației românești, și a unor oportunități de afaceri, delegația a semnat două contracte comerciale importante. Primul, încheiat cu firma Garst & Thomas, prevedea importul a 1.000 de tone semințe de porumb hibrid (soiuri diferite, pentru diversele regiuni ale României). Cel de-al doilea, semnat cu International Harvester Corporation, prevedea importul a zece seturi complete de utilaje pentru cultura porumbului, „ultima expresie a tehnicii americane”. În afara acestor înțelegeri, au mai

fost cumpărate îngrășăminte chimice, insecticide și fungicide, dar și o serie de utilaje pentru cultura plantelor (combină grâu autopropulsată, combină tractată, cositoare-tocătoare de furaj, mașină de balotat fânul) și pentru zootehnie (adăpătoare automată, mașini de muls, mașini de tuns oile).

Pe parcursul discuțiilor, conducerea firmei Fox, care putea livra întreg complexul de semințe și instalații pentru producerea porumbului hibrid în România, s-a angajat ca, în cazul semnării unui contract cu guvernul României, să obțină vizele necesare pentru cinci specialiști români (geneticieni și ingineri), care să studieze în SUA procesul de producere a porumbului hibrid¹¹².

Conducerea partidului a apreciat rezultatele obținute de specialiștii români și a decis continuarea colaborării. În anul 1956, fiii lui Garst, David și Stephen, au adus în România trei seturi de mașini și tractoare și o tonă de sămânță din hibrizi dubli de porumb. O comisie de specialiști a decis însămânțarea la Fundulea a 100 ha cu hibridul dublu Pioneer 301 și 100 ha cu hibridul dublu Pioneer 335, 100 ha cu hibridul dublu Pioneer 301 la întreprinderea Agricolă de Stat Dragalina și 100 ha cu același hibrid, Pioneer 301, la Brăila. Sarcina aplicării tehnologiei de cultură a revenit inginerilor Tiberiu Mureșan și Alexandru Butică. A intervenit și un an agricol deosebit de favorabil, astfel încât în toamnă s-a obținut o producție foarte ridicată. În plus,

cultivatorii americani au realizat și o extraordinară economie a forței de muncă.

Rezultatele obținute au fost apreciate ca fiind foarte încurajatoare. Ca urmare, la 28 decembrie 1956 s-a luat decizia de înființare a unui institut pentru cultura porumbului la Fundulea și prin H.C.M. nr. 330/1 ianuarie 1957 s-a hotărât înființarea Institutului de Cercetări pentru Cultura Porumbului (I.C.C.P.) Fundulea. Printre obiectivele de cercetare ale institutului se regăseau:

experimentarea hibrizilor de porumb creați de alte țări, pentru a selecta și recomanda pe cei ce se potriveau condițiilor de climă și sol, din diferite zone ale României;

colectarea, inventarierea și studierea formelor locale (populații și soiuri) de porumb în vederea conservării și valorificării resurselor genetice vegetale naționale;

crearea de linii consangvinizate, pornind de la soiuri și populații locale de porumb, care să permită obținerea de hibridi dubli și simpli de porumb, cu mare productivitate și calități superioare, hibridi timpurii, rezistenți la temperaturi scăzute și secetă, la boli și dăunători, adecvați tuturor zonelor naturale de cultură a porumbului din țară;

Înmulțirea liniilor consangvinizate și producerea celor mai valoroși hibridi, precum și îndrumarea și controlul producerii de sămânță hibridă.113

Întrucât beneficiile erau mai mult decât evidente, partea română a devenit tot mai interesată de tehnologiile de vârf în domeniu, astfel că până la implicarea DIE în astfel de operațiuni nu a mai fost decât un pas.

În mod paradoxal, se pare că ideea folosirii spionajului în obținerea tehnologiei de hibridizare a fost oferită, involuntar, chiar de către Garst. În timpul primei întrevederi cu Hrușciiov, în octombrie 1955, americanul l-a întrebat pe liderul sovietic de ce URSS, care a obținut secretul bombei atomice în trei săptămâni, nu era interesată să deprindă tehnicile agriculturii moderne americane, prezentate în toate revistele de specialitate din SUA? Râzând, Hrușciiov i-a răspuns că, la drept vorbind, au avut nevoie de doar două săptămâni pentru tehnologia atomică, dar că nu prea are încredere în ce se publică în presă! Nu este exclus ca ideea dirijării spionilor spre astfel de obiective să se fi născut chiar pe parcursul acestei discuții!

Relațiile personale dintre cei doi au fost, oricum, excelente și liderul sovietic i-a păstrat lui Garst recunoștință pentru „breșa” pe care acesta le-a creat-o sovieticilor: „Am văzut în Garst un om care trebuia respectat pentru energia sa, cunoștințele sale, dorința de a ne împărtăși expertiza sa și, într-un fel spus, secretele sale comerciale cu alții, chiar și cu noi, pentru a le putea folosi în întreprinderile noastre socialiste”

114.

Desigur, avem rețineri serioase în a prelua datele exagerate oferite de Pacepa cu privire la dimensiunile operațiunii „Geneza”. Astfel, recrutarea a „100 de ingineri agricoli, în calitate de ofițeri sau colaboratori” rămâne, în opinia noastră, de domeniul fantasticului, având în vedere atât dimensiunile organigramei DIE, cât și numărul de agronomi care ar fi îndeplinit criteriile pentru angrenarea într-o astfel de operațiune. Modul de operare al ofițerilor de informații rămâne încă o enigmă, întrucât cel prezentat de Pacepa frizează ridicolu115.

De asemenea, estimarea unei economii de 300 de milioane de dolari, prin eliminarea importului de licențe, de know-how și de semințe de porumb hibrid din SUA, rămâne o cifră îndoielnică, întrucât, pe de o parte, cuantificarea este destul de greu de făcut, iar pe de altă parte, prețurile vremii erau cu totul altele decât cele prezumate de această estimare. De exemplu, primele precontracte încheiate de firma lui Garst cu sovieticii, pentru 5.000 de tone de semințe hibrid, și cu românii, pentru 1.000 de tone, erau evaluate la 1, 5 milioane de dolari116.

Interesul pentru informații tehnico-științifice din domeniul agriculturii nu a fost unul specific doar anilor de debut ai activităților T.S., ci s-a menținut constant până în 1989, fiind bine cunoscută ambiția conducerii partidului de a

transforma agricultura României într-una de tip intensiv, competitivă pe plan mondial. De aceea, interesul pentru semințe de cea mai bună calitate, soiuri rezistente de plante, animale de rasă, erbicide, insecticide și îngrășăminte, medicamente de uz veterinar etc. a rămas la cote maxime pe întreaga durată de funcționare a Securității.

De exemplu, în primăvara anului 1982, Institutul Național de Cercetare pentru Cultura Cartofului și Sfeclei - Brașov a solicitat sprijinul CIE pentru „rezolvarea sarcinilor pe linia ameliorării speciilor autohtone de cartofi și avansării cercetării în domeniul înmulțirii cartofilor prin semințe”. Ca urmare, generalul-maior Gheorghe Zagoneanu a aprobat deschiderea acțiunii T.S. „Patata”, care avea ca obiect „obținerea prin mijloace specifice” de la Institutul Internațional al Cartofului din Perú a unor mostre de semințe de cartofi - specii sălbatice, aflate în banca de semințe a acestui institut¹¹⁷.

În perioada 20 - 23 septembrie 1985, la Paris, a avut loc Conferința europeană în problemele protecției mediului, organizată de Federația Parcurilor Naturale din Europa. CIE a trimis sursa „Victor”, pregătită pentru „aport T.S.”, pentru a participa la lucrările acestei conferințe și pentru a procura o serie de materiale care prezentau interes pentru Ministerul Silviculturii:

documentații referitoare la instalarea de culturi silvice experimentale pe nisipurile de deltă;

metode de îngrijire, consolidare și conservare a pădurilor existente pe solurile de deltă;

selecția și tehnologiile de cultură a speciilor forestiere repede crescătoare, pentru producerea fitomasei energetice¹¹⁸.

Totodată, sursa „Victor” avea misiunea să identifice și să semnaleze rezidenței de la Paris specialiștii „cu posibilități în domeniul silviculturii”, care, ulterior, să poată fi invitați în România, pentru a rezolva „sarcini specifice”.

Uneori, goana după noutăți din domeniul tehnologiilor agriculturii mai producea, pe fondul unei pregătiri precare a ofițerilor de informații, și surprize neplăcute. Astfel, unul dintre „ofițerii-instant”, școliți și trimiși la post după dezertarea lui Pacepa, se pare că a fost păcălit de un emigrant român, fost cercetător la institutul de specialitate de la Fundulea. Acesta l-ar fi contactat pe ofițer într-una din țările sud-americane, propunându-i un eșantion de semințe de floarea soarelui, sustrase chipurile de la un institut de cercetare american, contra unei anumite sume de bani. Tranzacția s-a încheiat, semințele au fost expediate în Centrală și de acolo la Fundulea. Răspunsul venit de la specialiștii agronomi i-a dezumflat rapid pe ofițerii CIE: „mulțumim, dar nu avem nevoie de așa ceva. Semințele trimise de dvs, sunt furate de la noi de inginerul X, rămas ilegal în SUA și care a căutat să le vândă americanilor țara sorți de izbânda însă.

Revenind la începutul anilor 1960, trebuie să subliniem că, după succesul unor operațiuni de tipul „Geneza” și sub presiunea crescută cu privire la obținerea unor tehnologii utile în procesul de industrializare aflat în plin avânt, conducerea de a acordat o atenție tot mai mare spionajului tehnico-economic. Aceasta a condus la transformarea Serviciului T.S. în direcție și înaintarea lui Pacepa în funcția de șef adjunct al Direcției Generale de Informații pentru operații T.S. („Asta o să-ți dea autoritate”, i-ar fi „explicat” Gheorghiu-Dej lui Pacepa, cu ocazia avansării).

După venirea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea partidului, importanța acordată spionajului tehnico-economic, acțiunilor de influență economică și operațiunilor valutare speciale a cunoscut un progres uimitor. Optica lui Nicolae Ceaușescu asupra rolului structurii de informații externe a Securității a fost expusă cât se poate de clar într-o ședință de bilanț la care au participat toți ofițerii din Centrală: „Noi nu punem și nu răsturnăm guverne, misiunea dvs, este de a contribui din toate puterile la dezvoltarea economică și socială a țării noastre!”

Ca atare, planurile de măsuri ale spionajului românesc au început să fie concepute à la la¹⁶¹. Astfel, potrivit lui I.M. Pacepa, interesul României pentru obținerea tehnologiei folosite la fabricarea reactoarelor nucleare canadiene de tip CANDU

161 À la longue - cu timpul (de durată) (în lb. fr.) (n. coord.).

datează din anul 1967. În anul următor, doi specialiști români în tehnică nucleară „fugeau” în Vest, reușind ulterior să se angajeze în institute de cercetare nucleară canadiene.

Doi ani mai târziu, alți doi ofițeri de informații, legendați ca cetățeni occidentali, se angajau la Atomic Energy of Canada Limited¹²⁰. Și acesta era doar începutul!

După zece ani, România se afla în posesia a numeroase informații, acoperind aproximativ 75% din tehnologia necesară fabricării reactorului CANDU-600, informațiile referitoare la tehnologia nucleară fiind obținute de ofițerii DIE din Canada, Franța, RFC, SUA. Unul dintre spionii angrenați în acest efort colosal, Matei Pavel Haiducu, mărturisea, după schimbarea taberei, că în ceea ce privește planurile instalațiilor nucleare franceze, pentru care firma unde el lucra furniza robineți industriali și vane, „era floare la ureche”: „sub pretextul de a face un relevu după materialul pe care firma noastră li-l furnizase, ceream o schemă foarte precisă a instalațiilor”¹²¹.

Aproximativ în aceeași perioadă s-a născut și interesul pentru informațiile din domeniul microelectronicii. După inaugurarea întreprinderii de Piese Radio și Semiconductori (IPRS) Băneasa, în anul 1962, România făcuse eforturi susținute în asimilarea tehnologiilor de vârf din domeniul electronicii, cu aplicabilitate civilă și militară, dar

se lovisе de reglementările restrictive și de embargoul impus statelor socialiste de către țările membre NATO. În acest context, spionajul a fost pus la treabă pentru a suplini nevoia de informații, una dintre principalele ținte fiind compania americană Texas Instruments, cu sediul în Dallas (Texas), care obținuse rezultate deosebite în domeniul microcipurilor...

În anul 1968, cu ocazia vizitei președintelui francez, generalul Charles de Gaulle, în România, datorită poziției autonome a Franței în cadrul alianței nord-atlantice, s-a semnat un acord secret de colaborare în domeniul informaticii. La acel moment Franța decisese fabricația unei familii proprii de calculatoare, în cadrul programului național „Plan Calcule”, ca urmare a unor restricții impuse de americani la importul de calculatoare performante (modelul CDC 6600 – cel mai puternic computer la acea dată), necesare programelor militare, spațiale și nucleare franceze. România a devenit partener al francezilor în realizarea primului model de calculator din familia IRIS (IRIS 50) al firmei C.I.I. (Compagnie internationale pour l'informatique), creată în decembrie 1966. Calculatorul IRIS 50 al companiei C.I.I. a fost astfel adaptat în România sub numele de Felix C-256, fiind un model evoluat pentru acea vreme. Computerul i-a fost prezentat lui Nicolae Ceaușescu în octombrie 1970, cu ocazia Târgului Internațional București122.

Desigur, în afară de informațiile tehnice pe care Franța se arăta dispusă să le destăinuie României, contra cost, firește, dezvoltarea unei adevărate industrii a informaticii în țara noastră reclama multe alte cunoștințe. Ca urmare, încă din 1969 agenții de informații externe au primit misiunea să obțină documentații și tehnologii cibernetice. Unul dintre ei, Traian Muntean, a fost trimis în Franța ca bursier al statului român și a urmat cursurile Institutului de Matematică Aplicată din Grenoble. Misiunea sa: penetrarea în cercetarea informatică din Franța. Fiind un tip bine pregătit, a reușit să se integreze rapid în Franța, stabilind numeroase legături cu comunitatea științifică, mai ales datorită slujbei la Université „Joseph Fourier” (Grenoble I).

În perioada următoare a colaborat cu colective de cercetare de la celebrul Institut de recherche en informatique et automatique (INRIA), unitate de vârf în cercetarea cibernetică franceză, creată în 3 ianuarie 1967. În 1973 lucra pentru Institut național polytechnique de Grenoble, iar în 1976, la îndemnul superiorilor săi, a depus o cerere de naturalizare în Franța. Un an mai târziu se afla, în calitate de visiting research fellow, la MBLE Philips Research Laboratory (Bruxelles), iar în 1978 - 1979 făcea parte, în aceeași calitate, dintr-un grup de cercetare în programare al Universității Oxford.

La întoarcerea de la stagiul de studii petrecut

în Marea Britanie, pe tânărul informatician îl aștepta o surpriză: la 17 iulie 1979 a fost reținut de serviciile secrete franceze (Direction de la Surveillance du Territoire - DST). Contraspionajul francez aflase de la dezertorul Ion Mihai Pacepa despre adevărata afiliere a lui Muntean¹²³. Se puna capăt astfel unei activități de un deceniu, care fusese, fără îndoială, rodnică, având în vedere că ancheta ulterioară a dezvăluit că, de-a lungul timpului, între distinsul cercetător și ofițerii DIE avuseseră loc numeroase întâlniri la Geneva, Viena, Luxemburg, Copenhaga! Cât anume datorează industria cibernetică din România informațiilor trimise de „Traian Pop” (numele conspirativ al lui Muntean), probabil că nu vom ști niciodată.

O altă direcție prioritară de acțiune a fost în prima parte a anilor 1970 obținerea tehnologiei de fabricare a diamantelor sintetice, cu largi posibilități de utilizare industrială. Programul a primit numele de cod „Stele”. Potrivit istoricului Petre Oprea, un sprijin important a venit din partea sovieticilor. Mai precis, după încheierea reuniunii Comitetului Politic Consultativ al Organizației Tratatului de la Varșovia¹⁶², Nicolae Ceaușescu a discutat cu Leonid Brejnev despre posibilitatea construirii în România a unei uzine pentru producerea de diamante sintetice, obținând acordul acestuia¹²⁴.

¹⁶² întrunirea a avut loc în 2 decembrie 1970, la Berlin.

Ca urmare, pe baza transferului de tehnologie sovietică, dar și beneficiind de o serie de informații tehnice obținute prin spionaj, din state occidentale, s-a construit Fabrica de diamante sintetice „Dacia”. Aceasta era subordonată Ministerului de Interne, sub numele Unitatea de Producție Specială „Dacia”, produsele fiind în bună măsură exportate. Realitatea istorică, evidențiată de documentele păstrate în arhive, nu l-a împiedicat pe Pacepa să-și aroge integral meritele de a fi obținut „tehnologia și echipamentul pentru producerea diamantelor sintetice” și să relateze cu lux de amănunte cum i-ar fi dăruit Elenei Ceaușescu un borcan „cântărind peste zece kilograme, cu diamante sintetice” 125.

Noua concepție și interesul aparte față de operațiunile tehnico-economice s-au reflectat și în schimbările organizatorice petrecute în această perioadă. Astfel, dacă în februarie 1970, direcția de specialitate a fost redenumită Diviziunea Tehnică și Știință (T.S.), în aprilie 1972 a primit titulatura de Brigada Știință-Dezvoltare (S.D.), termenul „dezvoltare” sugerând paleta lărgită de operațiuni în care era implicată unitatea (lobby economic, obținerea de contracte comerciale, negocierea de investiții în străinătate, obținerea de credite în condiții optime etc). Deși Mihai Pelin credea că implicarea diverselor surse „în influențarea unor decizii occidentale de ordin economic, în favoarea autorităților românești”

reprezenta „o denaturare a muncii de informații”, realitatea ne arată că toate serviciile de informații sunt angrenate în acest tip de operații, bibliografia de specialitate oferind nenumărate exemple, de pe toate meridianele globului¹²⁶.

Așadar, încă de la începutul anilor 1970, în sarcina spionajului tehnico-economic cădea nu doar obținerea de informații de natură tehnico-științifică, având aplicabilitate în economia civilă sau în industria militară, ci și date și informații de natură economică, în măsură să faciliteze accesul României pe piețe externe noi sau să consolideze și amplifice operațiile de export în statele cu care deja avea relații economice.

Statele din așa-numita „Lume a treia”, care se constituiseră sau își câpătaseră independența de puțină vreme prin procesul de decolonizare (cum era cazul multor țări africane) sau aflate într-un stadiu incipient de dezvoltare economică (precum unele state din America Latină și Asia), prezentau un interes deosebit pentru România. Piețe emergente, dispunând de resurse naturale bogate, dar confruntate cu dificultăți financiare și cu instabilitate politică, aceste state ofereau oportunități extraordinare pentru țara noastră, care își putea exporta produsele industriale, mai slabe calitativ în unele cazuri decât cele occidentale, dar mai ieftine, prin sisteme de tip barter sau prin oferirea unor credite achitabile ulterior prin livrări de materii prime esențiale

pentru economia românească.

În acest proces, România intra în competiție directă cu alte state, în principal fostele puteri coloniale, care urmăreau păstrarea controlului (fie și indirect!) asupra economiei noilor state independente, beneficiind de numeroase conexiuni și de buna cunoaștere a piețelor locale. Ca urmare, sprijinul serviciului de informații externe a fost rapid solicitat pentru acțiuni specifice în favoarea întreprinderilor române de comerț exterior.

Succesul acestor operațiuni a fost variabil, pe lângă o serie de succese, înregistrându-se și rezultate mediocre sau chiar eșecuri. De exemplu, la 15 octombrie 1977 s-a deschis „acțiunea de influență economică” „Dezvoltarea!”, având ca obiectiv sprijinirea exporturilor românești în Congo, una dintre cele mai mari țări ale Africii (de patru ori cât Franța), dispunând de bogății fabuloase¹²⁷. În urma măsurilor întreprinse, s-a reușit încheierea mai multor contracte de export, fără ca, până în anul 1981, încasările în valută să depășească un milion de dolari americani. În schimb, partenerii de afaceri congolezi au acumulat datorii față de statul român, astfel încât, încă la 1 octombrie 1980, CIE a fost nevoită să organizeze acțiunea „Recuperarea”, prin care surse recrutate în aparatul de stat congolez au fost prelucrate cu scopul recuperării datoriilor care se cifrau la circa nouă milioane de dolari.

Ulterior, sursele de influență și agenții recrutați în Congo au fost folosiți în cadrul acțiunii „Dezvoltarea II”, deschisă la 15 martie 1982, prin care se urmărea ca, prin măsuri specifice, România să câștige licitațiile pentru construirea unor obiective economice și a unor ferme agricole. Din păcate, câștigurile scontate nu au fost obținute decât parțial, statul congolez nefiind în stare să asigure sursele de finanțare pentru toate lucrările contractate. Operațiunea a fost încheiată la 13 noiembrie 1988.

Din aceleași motive, a eșuat, în decembrie 1989, acțiunea „Coral”, deschisă cu un an mai devreme, care avea ca obiectiv promovarea exportului de produse ale tehnicii de calcul românești în Zimbabwe.

Dincolo de unele eșecuri din motive obiective, ofițerii români de informații trebuiau să se confrunte în aceste „teatre de luptă” cu omologii lor occidentali, în special cu cei francezi, în cazul Africii¹²⁸. În martie 1983 era deschisă acțiunea de influență economică „Demarorul”, având ca obiect principal vânzarea de autovehicule militare românești pentru armata cameruneză. În prima fază a operațiunii s-au încheiat unele contracte pentru plasarea unui număr de autoturisme Dacia și Are, urmând ca „grosul” comenzii guvernului din Camerun să fie achiziționarea de autocamioane DAC 665 T, de tip militar. Acestea au fost prezentate factorilor de decizie în mai

multe rânduri, au fost supuse la diferite teste, rezultatele obținute fiind cât se poate de mulțumitoare. Însuși ministrul Apărării din Camerun a evidențiat calitățile și performanțele camionului românesc în mai multe rânduri, în perioada anilor 1982 - 1983.

Ca o notă de picanterie, menționăm că în acțiune a fost folosit, printre alte elemente, un agent de tip „Romeo” din cadrul ICE Autoexportimport, care o manevra pe o cetățeană cameruneză de origine... română! Aceasta, plecată în Camerun în anul 1965, era soția unui om de afaceri care deținea o societate de import-export și dispunea de relații în cadrul guvernului și conducerii armatei cameruneze.

Din păcate, România nu era singura care avea servicii secrete și camioane de vânzare! Potrivit informațiilor obținute de rezidența noastră, consilierii francezi din armata cameruneză au acționat pe multiple planuri asupra unor membri influenți ai conducerii statului, reușind să impună achiziționarea de camioane franțuzești129.

Desigur, nu în toate cazurile eșecurile erau cauzate de astfel de rivalități. Nu în puține cazuri birocrăția și lipsa de interes a personalului din cadrul sistemului de comerț exterior românesc, ca și a celui din unitățile de producție, ducea la eșuarea unor operațiuni aranjate de ofițerii de informații. Astfel, simultan cu operațiunea

„Demaram!” fusese inițiată în Camerun acțiunea de influență economică „Flaconul”, fiind urmărită promovarea exporturilor de medicamente și îngrășăminte românești pe piața locală.

Acționându-se prin intermediul informatorului „Boris”, s-a reușit semnarea unui prim contract pentru livrarea de medicamente în Camerun, în valoare de 720.000 de dolari SUA. Deși era în mod evident un contract-test, partea română nu a respectat termenele de livrare, astfel încât, după cum raportau Centralei ofițerii din Camerun, „nu s-au mai putut crea condiții pentru câștigarea de licitații și încheierea de noi contracte” 130.

Evident, astfel de operații nu au fost specifice doar continentului negru sau statelor în curs de dezvoltare de pe alte meridiane. Operațiuni de influență economică au fost inițiate și pentru sprijinirea exporturilor românești în state puternic industrializate. În ianuarie 1981, U.M. 0544, cu sprijinul grupei 0544 și a Serviciului III/C.P. (Comerț și protocol) din cadrul inspectoratului M.I. Brașov, a deschis acțiunea „ROMAN”, al cărei obiectiv era creșterea exporturilor de autoșasiuri ROMAN pe piața Benelux și omologarea pentru țările membre ale Pieței Comune a tuturor tipurilor de astfel de autoșasiuri aflate în fabricație.

Acționând conjugat și folosind o serie de surse din țară și străinătate, ofițerii angrenați în

această misiune au reușit să identifice un partener puternic din punct de vedere financiar, specializat în astfel de afaceri și posesor al unor instalații moderne de service, respectiv firma belgiană CEVOCAR. La data de 9 iulie 1981 ICE Autoexportimport din Brașov a semnat cu firma belgiană un acord de reprezentare și distribuție, precum și un contract de export în valoare de două milioane de dolari, stabilindu-se ca pentru anul 1982 valoarea exporturilor românești pe piața Benelux să crească la cinci milioane dolari.

Startul părea bun, dar și în acest caz incompetența și indolența birocratică vor pune sub semnul întrebării eforturile serviciilor de informații. Deși firma belgiană emisese încă din septembrie 1981 dispoziția de plată pentru primele zece autoșasiuri, iar ICE Autoexportimport lansase la Uzina de Autocamioane Brașov comanda fermă la 31 august, s-a amânat succesiv termenul de livrare și, la 14 noiembrie 1981, încă nu introdusese în producție vreunul din autoșasiurile prevăzute în contract. Producătorul se scuza că modificările solicitate de partenerul belgian impuneau „reproiectarea produsului și schimbarea fluxului tehnologic”.

În fapt, potrivit datelor deținute de organele de securitate, modificările solicitate de partenerul belgian erau minore și fuseseră acceptate de reprezentantul uzinei de autocamioane în timpul

negocierilor, respectivul inginer consultând permanent uzina și institutul de proiectare și eliminând „acele solicitări care presupuneau cu adevărat o schimbare a fluxului tehnologic”. Prin „mijloace specifice”, s-a descoperit că vinovați de întârziere erau directorul tehnic Ion Stoica și directorul comercial Ion Mateescu, care aveau „o concepție greșită de lucru în ceea ce privește exporturile pe piețele vest-europene”. „Prin comportamentul lor, prin discuțiile pe care le poartă și prin manifestarea unei permanente inerții”, cei doi încercau să acrediteze ideea că „uzina nu poate face exporturi pe piața vest-europeană, piață pretențioasă, care în condiții de contracte concrete vine cu multe reclamații și nu are rost ca acum să mai lucrăm și cu belgienii”.

Deși ofițerii de securitate au încercat să sensibilizeze organele responsabile, astfel încât cei doi directori să priceapă avantajele omologării, cu sprijinul firmei belgiene, pe piața țărilor membre ale Pieței Comune a tuturor modelelor de autoșasiuri românești, lucrurile nu s-au schimbat în bine.

Potrivit unui raport al U.M. 0544 din 28 octombrie 1982, contractele nu fuseseră realizate decât în proporție de 20%, tot din vina Uzinei de Autocamioane Brașov. Mai precis, deși la începutul anului 1982 Ministerul Transporturilor din Belgia respinsese documentația tehnică de omologare (întocmită cu întârziere și după multe

insistențe), deoarece nu corespundea normelor Pieții Comune, documentația nu fusese refăcută în totalitate până la data respectivului raport. Astfel, documentația de poluare pentru motorul de 256 C.P. nu fusese întocmită deoarece specialiștii uzinei cunoșteau că „din cauza pompei de injecție, care nu are calitățile ce au fost prezentate la introducerea ei în fabricație, proba de poluare nu poate fi aprobată în conformitate cu normele europene” 131.

În pofida faptului că ofițerii DIE sesizaseră conducerea Inspectoratului județean al M.I., iar șeful inspectoratului, colonelul Victor Neculicioiu, luase legătura atât cu conducerea uzinei, cât și cu Marin Enache¹⁶³, prim-secretar al Comitetului județean Brașov al PCR, lucrurile nu au putut fi deblocate.

La ședința de analiză a exportului ținută la nivelul Comitetului județean al PCR la finele lunii ianuarie 1983, Marin Enache obținuse, totuși, promisiunea conducerii uzinei ca întreaga documentație de omologare să fie întocmită și predată firmei parteneră până la 15 februarie. Deloc impresionați, specialiștii de la Centrul de Cercetări, Studii și Inginerie Tehnologică pentru Autocamioane (CCSITA), cărora le revenea o parte din întocmirea respectivei documentații și care

163 Marin Enache (n. 1934) - inginer mecanic, membru al PCR din 1958, membru al CC al PCR (1974-1989), viceprim-ministru al Guvernului (1983-1984), ministrul Industriei Metalurgice (1985-1989) (n. red.).

primiseră în repetate rânduri cereri, indicații și îndrumări din partea partenerilor belgieni pentru realizarea documentației, au luat legătura cu directorul general al Centralei Industriale pentru Camioane și au obținut un nou termen: 25 aprilie 1983!

Sistemul „Pile, Cunoștințe, Relații” se pare că funcționa impecabil, astfel încât cine avea un „spate” suficient de solid putea sfida fără grijă atât Securitatea, cât și Partidul! Inginerul Petre Hagiu, directorul CCSITA, se pare că era un astfel de personaj, întrucât, în ciuda presiunilor, nu numai că nu a luat niciun fel de măsuri pentru realizarea actelor necesare, dar nici măcar nu a catadicsit să participe la tratativele cu belgienii, din 11 - 12 aprilie 1983, deși conducerea întreprinderii Autoimportexport și partenerii străini îi solicitaseră în mod expres acest lucru. Inginerul nu a fost impresionat nici de faptul că din delegația străină făceau parte și doi reprezentanți ai Ministerului Transporturilor din Belgia, care erau hotărâți să aprobe pe loc documentația, dacă ea era pregătită, sau să dea indicațiile necesare pentru întocmirea corectă a acesteia! Sfidând pe toată lumea, directorul CCSITA nu a permis delegației belgiene să vadă șasiul cu motor de 360 C.P., deși existau toate aprobările în acest sens, dispunând și scoaterea injectoarelor de la prototip, pentru a împiedica prezentarea sa și efectuarea de probe!

Acest mod de lucru nu reprezenta, din păcate, o excepție, ci, mai degrabă, regula! Contracte de milioane de dolari erau puse sub semnul întrebării de nepăsarea și neseriozitatea cu care „tehnocrații” și „managerii” economiei socialiste tratau relațiile comerciale externe și îndeplinirea contractelor obținute cu greu de ofițerii de informații externe.

Un exemplu în acest sens îl oferă și modul de derulare a acțiunii economice „Gloria”. Deschisă la 28 ianuarie 1981, aceasta avea ca obiect sprijinirea promovării exporturilor de mașini și utilaje agricole în țările în curs de dezvoltare (în special în țările arabe și din America de Sud).

Exportul de mașini agricole în Africa, Asia și America era nesatisfăcător, produsele românești fiind practic necunoscute pe piețele statelor din zonele amintite. Potrivit studiilor efectuate de economiști, se aprecia că „în viitorul deceniu, majoritatea țărilor în curs de dezvoltare – îndeosebi țările arabe – vor solicita un număr considerabil de mașini agricole și tractoare, în vederea dezvoltării agriculturii și asigurării produselor agricole necesare pentru hrană”. Plecând de la această premisă, conducerea CIE aprecia că „se impune pătrunderea din timp cu mașini și utilaje agricole pe piața acestor țări, îndeosebi a marilor producători de petrol, pentru ca, în viitor, să se creeze posibilitatea livrării acestor mărfuri în contrapartidă cu importul de

țiței” 132.

Elocvent pentru modul în care au înțeles producătorii români să pătrundă și să-și consolideze „capete de pod” pe piețele emergente este un contract încheiat la 10 noiembrie 1982 între ICE Universal Tractor din București și firma iraniană Bongah, pentru livrarea în anul 1983 a 12.092 pluguri purtate tip PP3 – 30M, produse de întreprinderea de Tractoare și Mașini Agricole (ITMA) din Craiova.

Întrucât contractul fusese semnat cu sprijinul ofițerilor din U.M. 0544, unitatea urmărea derularea acestuia și constata, cu surprindere, nelivrarea la termen a produselor. Contactată, conducerea ITMA a susținut că nu poate onora contractul extern din lipsa unor piese („bârse¹⁶⁴ reper 05.01.01”), furnizate de întreprinderea Tractorul Brașov. Alertat, șeful Grupei Operative U.M. 0544 Brașov, col. Octavian Neagu, a verificat situația la furnizor, de unde a primit răspunsul că se onorase și chiar depășise contractul cu ITMA Craiova, prin livrarea a 4.708 bucăți din piesele respective, în loc de 4.080 cât prevedea contractul pe trimestrul I. Ba, mai mult, specialiștii întreprinderii afirmău că puteau produce un număr și mai mare de bârse, dar nimeni nu le solicitase acest lucru!

Cine era, de fapt, vinovatul nu interesează în

164 Bârsă - bucată de fier sau de lemn care leagă brăzdarul, cormana și plazul plugului (n. red.).

contextul de față, reținând doar modul simptomatic în care erau tratate contractele de export! De altfel, avem motive să credem că cei de la întreprinderea Tractorul Brașov nu erau chiar inocenți în toată povestea, dacă este să luăm în considerare modul în care abordau derularea contractelor externe în care erau direct implicați.

Astfel, ICE Universal Tractor încheiase pentru anii 1982/1983 un contract de export de tractoare tip U 650 cu o firmă saudită. Primul lot de 150 de tractoare a fost livrat la sfârșitul anului 1982, dar, după numai câteva luni de funcționare, au apărut primele reclamații privind calitatea acestora. Din telexul expediat de firma saudită reținem: „la toate tractoarele, caseta de direcție pierde ulei”, „fermierii reclamă continuu desprinderea bolțurilor roților din față”, „găurile motorului de sub starter produc pierderi de apă”, „defecțiuni la echipamentul hidraulic”.

Partenerii externi subliniau tocmai ceea ce se dovedea de neînțeles pentru managerii dintr-o economie socialistă: necesitatea câștigării și păstrării încrederii clienților. Evidențiind eforturile pe care le-au făcut pe piața locală pentru demonstrarea calității bune a echipamentelor românești, saudiții se plângeau de valul de reclamații primite, arătând că „ne pare foarte rău să atingem această etapă după ce clienții aveau anterior încredere în noi”. Ei adăugau că defecțiunile „se datoresc neglijenței

dvs, pentru cooperarea noastră”.

În mod oarecum paradoxal, multe operațiuni de spionaj tehnico-economic nu se desfășurau (numai) în exterior, ci și pe teritoriul național. În mod concret este vorba despre oamenii de afaceri și specialiștii străini care se deplasau pentru negocieri sau diverse proiecte de investiții în România și despre care Securitatea obținea informații că dețineau asupra lor documentații tehnice, documente cu informații confidențiale, oferte și studii de piață. În acest caz, se constituiau colective mixte, formate din ofițeri de informații externe și de contraspionaj care monitorizau cu atenție prezența respectivilor cetățeni străini în România și, prin crearea unor condiții optime, se organizau așa-numitele „percheziții secrete”.

Concret, specialiștii Securității în încuietori și sisteme de alarmă pătrundeau în spațiile în care „obiectivele” erau cazate, deschideau servietele cu cifru, fotocopiau rapid orice prezenta interes operativ și apoi părăseau încăperile respective având grijă să șteargă orice urmă. În unele cazuri, membrii delegațiilor străine solicitau în mod expres ca hotelul în care erau cazați să le pună la dispoziție un seif pentru depozitarea documentelor secrete și mostrelor pe care le aveau asupra lor. Evident, aceștia ignorau faptul că „serviciile secrete au, printre alte calități, un talent special de a deschide seifurile cu cele mai

complicate combinații”, unele dintre acestea dispunând în structura de specialitate de „adevărați vrăjitori” 133.

O primă atestare a acestui sistem se regăsește în scrierile lui Pacepa, care susține că a fost folosit în anii 1960 în timpul negocierilor purtate cu firmele occidentale interesate în furnizarea de echipamente pentru Combinatul Siderurgic de la Galați.

Operațiunea ar fi purtat numele de cod „Moara” și consta în fotocopierea ofertelor făcute de două firme, una vest-germană și alta franceză, falsificarea acestora și apoi prezentarea alternativă a documentelor către firma concurentă. Prin această metodă necinstită, invocându-se o pretinsă ofertă superioară financiar, s-ar fi obținut reduceri semnificative de prețuri, până când concernul francez s-a retras din competiție, pentru că afacerea ar fi devenit nerentabilă cu astfel de prețuri 134.

Sistemul „perchezițiilor secrete” a fost folosit cu succes pe scară largă pentru obținerea de documentații pe întreaga durată a regimului comunist. Arhivele au păstrat suficiente dovezi în acest sens. De exemplu, în 9 noiembrie 1983, o echipă alcătuită din ofițeri de la U.M. 0544, Grupele Operative Teritoriale 0544 Brașov și de la Serviciul 3 „Contraspionaj”, al aceluiași inspectorat județean, a efectuat o astfel de percheziție în spațiul de cazare al unor specialiști

vest-germani. Rezultatul a fost unul rodnic, obținându-se „12 seturi documentații care au fost exploatate la beneficiar și apreciate ca fiind foarte utile pentru sectorul zootehnic”. Era vorba de materiale referitoare la utilizarea produselor enzimatică în hrana animalelor și a coccidiostaticului Salinomycin atât ca biostimulator, cât și ca medicament în tratarea dizenteriei la porci. Se aprecia că informațiile obținute astfel serveau la compararea lor cu caracteristicile altor produse indigene și din import, pentru a fi perfecționate produsele enzimatică de către institutele de specialitate românești.

În perioada 9 - 11 iunie 1986 o delegație a firmei Fiat, condusă de dr. ing. Cesare Bagolini, s-a deplasat la Brașov pentru a purta tratative tehnico-comerciale cu conducerea Centralei Industriale de Tractoare Brașov. Mai exact, se preconiza o cooperare în domeniul proiectării și realizării în comun de tractoare mici, cu putere de până la 30 C.R. pentru care exista o cerere în creștere pe piețele internaționale.

Or, această problemă făcea obiectul unei „tematici tehnico-științifice” din preocuparea CIE. Ofițerii de profil dețineau informația că, în urma unor „măsură de influență”, membrii delegației italiene urmau să vină la tratative pregătiți să prezinte soluții constructive și tehnologice, având asupra lor documentații tehnice de interes. Ca

urmare, în 3 iunie, U.M. 0544 a solicitat șefului Securității din Inspectoratul Județean Brașov al Ministerului de Interne sprijinul pentru „încadrarea informativă a membrilor delegației” și „organizarea unei percheziții secrete, însoțită de fotocopierea documentațiilor aflate asupra lor” 135.

Avantajele sistemului perchezițiilor secrete erau multiple, acestea fiind în măsură să ofere o paletă largă de informații, dincolo de date tehnice, detalii tehnologice și noutăți științifice. De exemplu, negocierea unui contract comercial sau de investiții cunoscând „cărțile” din mâna partenerului de negocieri (plafonul sumelor negociate, contraofertele altora etc.) se dovedea un atu major într-o lume a competiției acerbe.

Un exemplu în acest sens este operația executată asupra reprezentanților firmei Ferroeste din Brazilia, prezenți în România la finele lunii februarie 1989, pentru a stabili pozițiile și condițiile oferite de partea română privind livrarea de material rulant, în cadrul unui proiect guvernamental brazilian. În timpul unei percheziții secrete, s-a efectuat fotografierea documentației pe care specialiștii brazilieni au avut-o asupra lor, obținându-se „date de interes privind proiectul guvernamental brazilian de construire a unei importante magistrale feroviare, condițiile de asigurare a finanțării acestui proiect, precum și negocierile purtate de reprezentanții firmei

Ferroeste cu unele firme din Franța” 136. Informațiile astfel obținute au fost puse la dispoziția ICE Mecanoexportimport, pentru a fi folosite în cadrul tratativelor pe care le purta cu firma Ferroeste.

Culegerea de informații tehnico-științifice din exterior se făcea în mod planificat, urmărindu-se acoperirea unor necesități ale economiei naționale. Cu alte cuvinte, căutarea și culegerea informațiilor nu se făceau aleatoriu, ci după tematici atent elaborate. Concret, o întreprindere, o centrală industrială, un institut de cercetări sau un minister putea solicita sprijinul organelor de informații pentru obținerea unor documentații tehnice, informații despre anumite tehnologii, rețeta unor compuși etc., dacă acestea erau în măsură să optimizeze procesul de producție și să ofere parametri calitativi superiori, să elimine unele importuri, să conducă la economii de materiale și energie.

De exemplu, întreprinderea Hidromecanica Brașov se confrunta în anul 1982 cu o serie de probleme legate de fabricarea de discuri sinterizate¹⁶⁵ cu grafit. Ca urmare, conducerea întreprinderii a pus la dispoziția Grupei Operative Teritoriale (GOT) 0544 Brașov cinci schițe și o notă referitoare la necesarul de astfel de discuri, cu rugămintea de a obține date privind compoziția

165 Procedeu prin care se lipsesc, prin încălzire și presare, pulberile metalice și ceramice (n. red.).

grafitului utilizat la fabricarea acestor discuri, pentru a putea fi produs și la noi în țară. Documentația a fost expediată către U.M. 0544/T.S., unde, pe baza analizării posibilităților informative, s-a elaborat, în februarie 1983, „o tematică privind procurarea prin mijloace specifice a compoziției grafitului pentru discurile de fricțiune” 137.

În cazul în care solicitarea venea „de sus în jos”, adică de la nivel de minister sau centrală industrială, etapele erau inversate: pe baza informațiilor primite de la solicitant, Serviciul TS din Centrala CIE deschidea o acțiune tehnico-științifică și apoi comunica celorlalte unități din cadrul CIE, precum și compartimentelor de specialitate de la inspectoratele județene ale Ministerului de Interne, obiectivele urmărite în cadrul acțiunii TS, solicitând întocmirea unor planuri de măsuri pentru rezolvarea problemelor.

De exemplu, pe baza aprobării generalului - maior Traian Tăulescu, în toamna anului 1987, în cadrul compartimentului de specialitate al CIE, s-a deschis acțiunea TS „Recondiționarea”. Aceasta avea ca obiectiv „sprijinirea economiei naționale în vederea obținerii fără efort valutar de documentații, materiale, echipamente, asistență tehnică din partea unor specialiști străini și școlarizarea unor tehnicieni români la firme de prestigiu din străinătate în domeniul tehnicilor moderne de recondiționare prin metalizare,

sudare și brazare a subansamblelor mecanice". Procedeele specifice de recondiționare urmau a fi aplicate în toate ramurile economiei naționale, în special în construcția de mașini, transporturi, agricultură, utilaje energetice, petroliere, chimice, terasiere, funciare, metalurgice, urmărindu-se prevenirea uzurii premature a pieselor mecanice prin folosirea unor procedee tehnologice avansate, cu consum redus de materiale și energie¹³⁸.

Pentru atingerea obiectivelor propuse se impunea „penetrarea informativă a unor firme occidentale care s-au impus pe plan mondial în domeniul tehnologiilor și echipamentelor de recondiționare a pieselor și subansamble mecanice”. Ca urmare, la 17 octombrie 1987 a fost expediat către toate inspectoratele Ministerului de Interne ordinul circular nr. 107/T.S./2006/00124587 prin care se solicita întreprinderea unor „măsurî de influență” în cadrul tuturor unităților economice de pe raza județului respectiv, care erau interesate în tehnologii de recondiționare sau care aplicau procedee moderne de metalizare cu materiale importate de la firmele occidentale avute în atenție.

De asemenea, erau necesare planuri de măsuri, elaborate de către fiecare compartiment 0544, cu scopul instruirii surselor care plecau în străinătate pentru a cumpăra echipamente și materiale necesare obținerii de documentații care

„să completeze cunoștințele noastre în domeniul tehnologiilor de recondiționare a pieselor mecanice”. Alte măsuri vizau organizarea unor combinații informativ-operative pentru aducerea în România a unor specialiști străini, care urmau să fie percheziționați în mod secret, sau influențarea unor parteneri externi, care să aducă în țară, pe perioade limitate sau definitiv, echipamente și „sorturi diversificate de materiale de aport”. În aceste situații, se folosea legenda conform căreia partea română dorea să vadă cum se aplică tehnologiile de recondiționare sau prevenire a uzurii. Ulterior, sub coordonarea CIE, se sconta pe întreprinderea unor „acțiuni de relevare și multiplicare” a acestora, pentru acoperirea necesarului intern.

În acest context, trebuie menționat aportul structurilor din teritoriu ale U.M. 0544, deloc de neglijat. În multe cazuri, operații importante ar fi fost imposibil de soluționat fără sprijinul acestora, astfel încât bilanțul activității de la nivelul inspectoratelor județene ale Ministerului de Interne era uneori impresionant.

Bunăoară, Compartimentul Teritorial 0544 Cluj finalizase în intervalul 1 ianuarie 1987 - 15 mai 1989 nu mai puțin de 14 acțiuni TS, materialele obținute fiind expediate în Centrală, la U.M. 0107/T.S. Informațiile obținute de ofițeri erau variate, răspunzând solicitărilor venite din diverse ramuri ale economiei naționale.

Documentele păstrate arată că, în 30 martie 1987, s-au trimis la București materiale privind „instalația de eroziune cu fir”, apreciate de beneficiar (Institutul de Cercetare și Proiectare Tehnologică pentru Construcții Mașini București) ca acoperind parțial o tematică din plan. În 21 august compartimentul înaintase două seturi de documentații TS privind producerea aburului și principiile mașinilor termice, apreciate ca „utile specialiștilor din domeniul energiei electrice”. În 22 septembrie s-au expediat documentații din domeniul oțelurilor pentru arcuri cu rezistență înaltă la rupere, apreciate de beneficiar ca o „diminuare a efortului de cercetare-proiectare în valoare de cca. 400.000 lei”. La 30 septembrie 1987 s-a trimis documentație ce conținea parametri și datele constructive ale unor echipamente electrice de putere, valorificată de specialiștii de la Institutul de Cercetări și Proiectări Electrotehnice București. În 22 noiembrie s-au înaintat documentații din domeniul laserilor, precum și două volume cuprinzând lucrările prezentate la Conferința internațională de fizică a plasmei de la Laussane (Elveția), apreciate de beneficiar ca rezolvând total „tematica C.N. 117” 139.

Aceste „tematici” din planurile de muncă ale ofițerilor de informații aveau un format standardizat, incluzând obligatoriu următoarele elemente:

data și gradul de urgență în soluționare („urgent”, „până la...”);

titlul (de exemplu, „tranzistor! pentru înaltă frecvență”);

cererea propriu-zisă: „dorim să obțineți: material documentar (prospect, prețuri, adrese, date tehnice etc.), note de aplicații cu detalii de execuție, mostre (se completa după cum era cazul) din domeniul...”;

Indicația sursei de unde s-a aflat despre materialele solicitate: „reviste și cataloage existente pe piață”, „materiale primite pe linia noastră”, „alte surse”;

locul prezumtiv de unde se puteau obține informații despre materialele solicitate.

Partea a doua a formularului conținea date despre materialele obținute („expediat/primit cu...”) și câteva considerente asupra materialului primit („contribuie la rezolvarea parțială a tematicii”, „asigură rezolvarea integrală a tematicii” etc).

De exemplu, CIE avea în lucru în anul 1982 „Tematica nr. 84”, referitoare la laserii pe bază de arsenid de galiu (Ga As). Se cereau: prospecte, cataloage, date tehnice, preț, dar și două mostre, „fără efort valutar”, ale produsului Ga As Laser & Driver Module Model 7333 B. Sursa informației era „prospectul firmei American Laser Systems pe anul 1982”, iar informații se puteau obține la firma American Laser Systems, cu adresa

California, 106 James Fowler Road, Goleta, CA, 93017.

De altfel, se cuvine subliniat că tehnologiile laser reprezentau o direcție prioritară de activitate în acea perioadă, așa cum dovedesc și alte tematici avute în lucru: „Sursă de alimentare pentru laser”, „Fotodetector și modul preamplificator pentru laser”, „Sursă de polarizare pentru laser”, „Laser cu Ga As pentru transmiterea vocii și datelor”.

Evident, nu doar tehnologiile laser prezentau interes, ci absolut orice putea fi folosit în dezvoltarea economiei naționale. Potrivit unei situații a materialelor și documentațiilor tehnico-stiințifice obținute de U.M. 0107 în primul trimestru al anului 1984, fuseseră obținute 16 „seturi” de astfel de documentații, cuprinzând:

- materiale destinate producției de turbine hidraulice;

- echipamente folosite în instalații geotermale;

- materiale biologice pentru agricultură;

- traductoare de presiune pentru instalații de fabricare a polietilenei;

- documentații referitoare la obiectivul „Microelectronica”;

- Întreținerea și repararea extruderului tip Leistritz;

- etanșarea mecanică la compresoare 140.

Prin activitățile de spionaj tehnico-economic,

CIE urmărea să acopere nu numai solicitările venite dinspre unitățile de cercetare și dinspre economia națională, ci să-și asigure și propriile nevoi de tehnică operativă semnalate de U.M. 0301. Semnificative în acest sens sunt tematici aflate în lucru în anii 1982 - 1983: „aparate foto miniaturizate din domeniul fotografierii secrete disimulate în diferite obiecte (brichetă, ochelari, portțigaret, ceas, stilou)”, „intensificator de lumină, din domeniul fotografierii în întuneric (generația II, III)”, „clișeu fotografic cu mai multe microcadre, din domeniul fotografierii și reproducerii de documente, executarea și reproducerea de microfotografii multiple pe un singur cadru”, „documentație pentru aparatura TO, mijloace de legătură impersonală, mijloace de apărare a muncii”, „circuite integrate pentru transmisia de date pe rețeaua electrică”, „componente pentru sisteme de supraveghere TV cu circuit închis”.

La finele anilor 1980, CIE era interesat de rapoarte de cercetare, documentații de execuție, manuale de service, scheme de principiu și variante de aplicații referitoare la securizarea unor spații:

sisteme de pază, control, supraveghere și alarmare, atât pentru incinte închise, cât și deschise;

sisteme de supraveghere, control și acces personal/persoane în incinte sau clădiri;

sisteme avansate de detecție metale și explozivi;

sisteme și dispozitive de securizare folosite atât pentru asigurarea incintelor sau clădirilor, cât și a persoanelor fizice;

sisteme, echipamente și dispozitive evaluate de telecomunicații la mică, medie și mare distanță¹⁴¹.

În aceeași perioadă ofițerii români obținuseră documentații și mostre ale unor produse de ultimă oră ale industriei electronice. Se încerca asimilarea acestora în cadrul unității speciale din CIE (U.M. 0301) sau folosirea de către alte capacități de producție. Dintre acestea amintim: cartele inteligente de memorie controlate prin microprocesor, fabricate de Mitsubishi Electric, sisteme de protecție a discurilor flexibile de memorie cu ajutorul amprente digitale, sistem de transmitere a datelor prin raze infraroșii (Nikko Infrared Network System), sisteme de decodificare a transmisiilor prin satelit, sisteme de supraveghere video ascunsă (de exemplu, camuflate sub forma unei antene de automobil!).

Goana după obținerea celor mai noi tehnologii occidentale, combinată uneori cu o pregătire mai slabă sau o insuficientă documentare, producea și situații hilare. În 6 iunie 1987, un ofițer, care semna cu numele de cod „Gigel”, informa Centrala printr-o telegramă că, „dintr-o greșeală de expediție”, la o firmă din

„Chitila” (recte Kuweit) ar fi ajuns aparatul Tektronix DIN 44, tip 466.

Impresionat de descoperirea sa, ofițerul atrăgea atenția că, „dată fiind forma și perfecțiunea sa, aparatul este bun pentru măsurarea în diferite aplicații”, dar nu ezita să recunoască: „sinceri să fim, nu știm la ce este bun. Cine ni l-a semnalat afirmă că ar fi un instrument de o înaltă performanță tehnico-științifică, inclusiv pentru uz istoric (conform jargonului CIE), motiv pentru care este supus embargoului chiar și în unele sectoare (state, potrivit aceluiași jargon) vestice”.

Așadar, se părea că norocosul „Gigel” pusese mâna pe un obiect valoros! Din nefericire, iluziile sale au fost rapid spulberate de specialiștii din Centrală, care i-au expediat următoarea telegramă: „Tovarășe Gigel, referitor la osciloscopul Tektronix DIN 44, tip 466, vă informăm că dispozitivul este bine cunoscut de noi, a fost adus în țară de mai mulți ani și nu ne interesează procurarea lui decât în cazul în care se obține fără efort valutar” 142.

Dincolo de aspecte amuzante, precum cel relatat anterior, rămâne cert că spionajul tehnico-economic a fost (și rămâne!) unul dintre cele mai dinamice și profitabile fronturi de acțiune în activitatea de intelligence din întreaga lume. Profiturile rezultate din astfel de activități sunt imposibil de cuantificat, dar fără îndoială sunt

considerabile!

În cazul spionajului românesc, dacă este să-i dăm crezare lui Pacepa, pe baza datelor furnizate de ministerele cu profil industrial, aşadar exceptând agricultura şi domeniul militar, economiile nete anuale realizate prin înlocuirea importurilor legale, cu informaţiile obţinute prin spionaj, se cifrau între 600 şi 800 de milioane de lei. Chiar luând în calcul o probabilă „umflare” a acestor cifre, pentru impresionarea conducerii superioare, beneficiile trebuie să fi fost însemnate.

Acelaşi Pacepa susţine că media anuală a sumelor economisite prin munca fiecărui ofiţer TS trimis în străinătate ar fi fost de trei milioane de dolari. Suma l-ar fi impresionat extraordinar pe Nicolae Ceauşescu, care ar fi remarcat:

Dacă luăm în considerare rata oficială de schimb valutar, care este de cincisprezece la unu, ajungem la extraordinara sumă netă de 45 milioane lei, produsă anual de fiecare dintre ofiţerii TS. Dacă vom considera că salariul lor este de 45.000 de lei pe an de fiecare persoană, atunci vom obţine un raport între salariu şi beneficiu de unu la o mie, care este de departe cel mai înalt din lume.143

Indiferent dacă estimările erau sau nu corecte, este dincolo de orice dubiu că activitatea ofiţerilor români de informaţii externe în domeniul spionajului tehnico-economic s-a soldat cu obţinerea a numeroase documentaţii, proiecte,

informații secrete, mostre în măsură să impulsioneze dezvoltarea cercetării naționale și, mai ales, a diferitelor ramuri ale economiei naționale.

Din păcate, adesea s-a dovedit că beneficiarii acestor roade nu se ridicau la înălțimea așteptărilor, fiind de-a dreptul incapabili să asimileze în producție realizările de înaltă tehnicitate, fie din nepricepere, fie din nepăsare și/sau lipsa cointeresării materiale. De asemenea, exemplele oferite de istoria „acțiunilor de influență economică” pot contribui la o mai bună înțelegere a modului în care România a pierdut piețe tradiționale și parteneri externi de afaceri, dincolo de veșnica scuză a desființării CAER¹⁶⁶.

În încheiere, pe baza trecerii în revistă a câtorva dintre aspectele spionajului tehnico-economic românesc, nu ne rămâne decât să subscriem la ipoteza lui Alvin Toffler¹⁶⁷, conform căreia în viitor atenția spionilor va fi îndreptată prioritar spre trei domenii: economie, tehnologie și ecologie. Ca urmare, și noi credem că „spionul viitorului are mai puține șanse să semene cu

166 Consiliul de ajutor economic reciproc (CAER) - organizație economică înființată în 1949, la Moscova, sub conducerea URSS, din care mai faceau parte inițial Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Polonia, România. Ulterior, la CAER au aderat Cuba, RDG, Mongolia, Vietnam, în timp ce Albania s-a retras (în 1961). S-a desființat în 28 iunie 1991 (n. red.).

167 Alvin Toffler (1928-2016) - scriitor și futurolog american, autorul unor volume care i-au conferit celebritatea: Șocul viitorului (1970), treilea val (1980), Powershift: puterea în mișcare (1990) ș.a. (n. red.).

James Bond, al cărui principal patrimoniu erau pumnii, și mai mult cu inginerul Liniei X, care locuiește liniștit pe aceeași stradă cu noi și niciodată nu întreprinde vreo acțiune mai violentă decât întoarcerea unei pagini de manual sau apăsarea pe butonul microcomputerului” 144.

Realist vorbind, o națiune care va dori să aibă un viitor într-o lume în care concurența este tot mai dură, va trebui să investească masiv în cercetarea de vârf. Dacă nu-și permite să investească suficient în cercetare, va trebui să investească în spionaj! Cine nu va investi nici în cercetare, nici în spionaj, va înceta să mai conteze în arena internațională, devenind un subiect pasiv al istoriei.

NATO în vizorul spionilor români: rețeaua Caraman

Imediat după semnarea Tratatului Atlanticului de Nord la 4 aprilie 1949, structurile militare ale țărilor semnatare au devenit obiective de maximă prioritate pentru serviciile de informații sovietice. Crearea la Rocquencourt, lângă Versailles, a Comandamentului Suprem al Puterilor Aliate din Europa, integrarea Greciei și Turciei (1952), dar mai cu seamă a Republicii Federale Germania (1955), au făcut ca pe agenda de lucru a tuturor serviciilor secrete din țările cu regimuri comuniste să se înscrie, ca sarcină prioritară, penetrarea structurilor nord-atlantice.

În acest context, DIE nu putea face notă

discordantă, iar documentele de arhivă atestă faptul că ofițerii români de informații externe s-au preocupat încă din anii 1951 - 1952 de recrutarea unor „surse” cu posibilități informative în rândul forțelor armate ale NATO.

Cel mai notoriu succes înregistrat de spionajul românesc împotriva NATO, larg și contradictoriu discutat în presa și istoriografia română de după 1990, este atribuit așa-numitei „rețele Caraman” 145. Astfel, aprecierile formulate de-a lungul timpului iau forma elogiilor extreme 146, până la negarea totală a valorii operațiilor întreprinse de membrii rețelei 147.

Dar, înainte de a ajunge la „rețeaua Caraman”, cine era Mihai Caraman?

Conform documentelor, Mihai Caraman, fiul lui Nicolae și al Sevastei, s-a născut în 11 noiembrie 1928, în comuna Oancea, din județul Galați. Cu origine „mic burgheză” (tatăl era ajutor de grefier, iar mama casnică), Mihai Caraman a absolvit școala primară în anul 1939, la Cahul, unde a început și cursurile primei clase de liceu. Din cauza evenimentelor politice, familia Caraman s-a mutat în diverse localități. A urmat cursurile claselor de liceu le-a urmat la Brăila (1940 - 1941), din nou la Cahul (1941-1943) și apoi la Dumbrăveni-Sibiu (1943 - 1945). Bacalaureatul l-a susținut la liceul teoretic din Tulcea în anul 1947 148.

În toată această perioadă au ieșit la iveală

calitățile viitorului ofițer de informații. Referințele date de colegi, prieteni și profesori sunt aproape unanime în a sublinia inteligența și dorința sa de cunoaștere: „element inteligent, bun la învățătură, cinstit și cu o morală sănătoasă”, „își făcea conștiincios datoria de elev, respectuos față de profesori și trăind în bune relații cu colegii săi”, „element capabil la carte și bun coleg”, „era studios, venind totdeauna cu lecțiile pregătite, citind și bibliografia suplimentară”, „prindea ușor problemele, fiind inteligent”.

Tot din aceste referințe se desprind și alte laturi ale caracterului viitorului spion: „când eram mici, în jocurile noastre îi plăcea să conducă, iar dacă nu reușea să se impună, făcea scandal, amenințând câteodată cu bătaia”, „era șmecher între cei cunoscuți, iar într-un mediu nou, timid”. O fostă colegă considera că „era o fire liniștită, se deosebea mult de ceilalți prieteni ai noștri, având o comportare comparabilă cu a unei fete”. Ba mai mult, „îi cam plăcea singurătatea, găsind mai multă distracție citind o carte decât să stea cu noi”.

Cert este că, din punct de vedere intelectual, Mihai Caraman poseda calități veritabile și ar fi dorit să urmeze studii superioare. În acest sens, un coleg de liceu, ajuns student la Medicină la Cluj, susținea că Mihai Caraman a mers împreună cu el la Cluj în 1947, unde a dat examen la Facultatea de Drept, dar, „din cauza situației

familiale, s-a reîntors la Tulcea”.

În pofida faptului că nu și-a putut urma studiile, Caraman nu pare să se fi descurajat, reorientându-se rapid. S-a înscris în partidul comunist (era membru al Tineretului Progresist din anul 1945), a urmat un curs seral de partid și a început „munca politică”: îndrumător, lector la o școală de cadre și activist sindical în ramura învățământ”. În scurt timp a devenit vicepreședinte al Sindicatului Port Transport din Tulcea, remarcându-se printr-un „nivel politic în creștere”, ridicând „probleme juste” și fiind „atașat de clasa muncitoare”.

În vara anului 1948 Mihai Caraman a înaintat o cerere pentru înscrierea într-o școală de ofițeri a MAI (din proprie inițiativă, trimis de Partid?). După verificările de rigoare, în 19 august 1948 Caraman a semnat un angajament cu privire la servirea cu devotament a „cauzei clasei muncitoare” și la rămânerea în cadrele Armatei timp de nouă ani (care se vor dovedi a fi, în final, peste 30!).

Odată admis, urmează cursurile Școlii MAI nr. 1 Măgurele între 1 decembrie 1948 și 6 martie 1950, terminând perioada de școlarizare cu gradul de locotenent, pe poziția 42 dintr-o promoție de 675 de cursanți. Înalt de 1, 80 m, cu o greutate de 71 de kg, sportiv („practică volei și atletism”), bine pregătit profesional, Mihai Caraman era gata să-și înceapă cariera!

Potrivit unei fișe întocmite de CIE în anii 1980, pregătirea sa ar fi fost pentru arma „Transmisiuni”, dar în documentele anului 1950 apare ca locotenent de infanterie. Cert este că în ziua de 24 iunie 1950 Mihai Caraman se afla la Centrul de Instrucție Securitate Comunicații Nr. 27 Satu Mare, având funcția de comandant pluton, și formula o cerere pentru a i se permite înscrierea la examenul de admitere la Academia Tehnică Militară, Facultatea de Armament și Munițiuni. Potrivit procedurilor, s-au adunat referințe, s-au completat formulare, dar, în final, solicitarea i-a fost respinsă, întrucât „n-are certificat de studii complet” (?!).

Totuși, în același an, în perioada septembrie-decembrie, a fost trimis (ca o compensație?) să urmeze un curs de contrainformații militare. În acest scop, cu începere din 15 septembrie 1950

lt. de infanterie Caraman N. Mihai a fost mutat în cadrul Comandamentului Trupelor MAI. Potrivit unor surse, acest curs de contrainformații ar fi fost absolvit „la școala KGB de la Moscova”, unde „a fost pregătit special pentru a fi trimis în străinătate să facă spionaj după metode sovietice” 149. Informația nu se verifică documentar și credem că este eronată, cursul respectiv (dacă a existat!) fiind urmat mai târziu.

La 10 noiembrie 1950 lt. Mihai Caraman depunea un nou jurământ „la intrarea în rândul forțelor armate ale Ministerului Afacerilor

Interne". La 15 ianuarie 1951, la finalul cursului, a fost reîncadrat ca „ofițer contrainformator” al Centrului de Instrucție Securitate Comunicații Nr. 27. Ulterior, a fost transferat, în aceeași funcție, la Regimentul 9 Grăniceri, unde a activat până în iulie 1952, când, în urma unei „atitudini de indisciplină” față de comandantul regimentului, a fost sancționat cu mustrare scrisă.

Documentele la care am avut acces nu ne-au permis să reconstituim parcursul profesional al lui Caraman în perioada iulie 1952-iunie 1956. Cel mai probabil, a continuat să lucreze ca ofițer de contrainformații în cadrul Comandamentului Trupelor MAL în 15 iunie 1953 era „lucrător operativ prim” la o școală militară din Oradea, iar în martie 1955 este menționat ca lucrător operativ la o unitate militară, probabil de grăniceri 150.

În mai 1955, „a fost promovat în Ministerul Afacerilor Interne”, iar la 1 iunie 1956 căpitanul Mihai Caraman a fost transferat în cadrul DIE, ca șef birou. După o perioadă de instruire și de muncă în cadrul Centralei (la 1 februarie 1958 a fost înaintat șef serviciu), Caraman a fost trimis „la post” în Franța, la 11 octombrie 1958, sub acoperirea prim-secretar la Agenția economică a României din Paris. Ce anume a făcut Caraman în acest interval, prin ce s-a remarcat pentru a „binemerita” trimiterea într-un post de primă importanță, cum era Parisul, rămâne un mister. După cum rămâne o enigmă cum se face că

existența unui unchi, fost colonel, care în 1952 fusese „reținut câteva luni de către organele M.A.I. pentru cercetări, deoarece în perioada guvernării legionare a fost membru al acestei organizații”, nu a impietat asupra carierei glorioase a lui Mihai Caraman!

Oricum, se pare că tânărul ofițer evoluase foarte mult din punct de vedere intelectual și al pregătirii de specialitate. Edificator în acest sens este portretul pe care i-l fac scriitorul Pierre Accoce și Daniel Pouget, fost ofițer al Serviciului de Documentare Externă și Contraspionaj (Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage – SDECE), autorii primei și celei mai cunoscute lucrări despre „rețeaua Caraman”:

Cu constituția sa athletică – 1, 75 m (sic) și 73 kg – Caraman ar fi putut, de exemplu, să fie o glorie a stadioanelor. Regizorii în căutare de talente native n-ar fi rămas insensibili la prestața lui. Acest bărbat, incontestabil fermecător – păr aspru, sprâncene bine conturate, gură senzuală și o privire insistentă care atrăgea atenția – avea mare succes la femei. În aparență degajat până la nonșalanță, avea o cultură solidă, pe care o etala cu plăcere. Toată lumea știa că marea lui pasiune – un capriciu distins – era egiptologia. Părea imbatabil în cea de-a patra mare epocă a Egiptului antic, Noul Imperiu, în care au avut loc cuceririle faraonilor în Asia (1580 – 1090 î. Hr.).151

Caraman avea deja o reputație consolidată și

în rândul camarazilor săi, potrivit spuselor defectorului român Dan Iacobescu (Ioan Iacob – n.a.): „Când am aflat la direcția Securității că Mihai Caraman a fost desemnat să conducă antena de la Paris, am știut că se pregătește o mare lovitură. (...) Nu chemi un vânător de balene, dacă vrei să prinzi obleți” 152. Iacobescu pretindea că îl cunoscuse bine pe Caraman în timpul unui stagiu de instruire pe care l-ar fi efectuat împreună la Moscova 153, ocazie cu care i-a remarcat exigența, astfel încât a înțeles repede că „munca în subordinea lui nu va fi o sinecură”. Nu știm însă ce „balene” vânase Caraman până la trimiterea sa la post!

Mihai Caraman ar fi venit la Paris cu două obiective strategice trasate de conducerea de la București, respectiv de la Moscova. Primul consta în infiltrarea cercurilor de emigranți ostile Bucureștiului și „recuperarea” românilor cunoscuți, refugiați în Franța (Henri Coandă ar fi un bun exemplu!), iar al doilea presupunea penetrarea și infiltrarea obiectivelor indicate de către KGB. Potrivit lui Pierre Accoce și Daniel Pouget, din echipa coordonată de Caraman făceau parte, în afară de Iacobescu, Constantin Mirea, Mihail Ionescu, Marin Negrea și Ilie Mihai, socotiți „intelectualii rețelei Caraman” 154. În realitate, rezidența română de la Paris era condusă de Ilie Mihai! Abia la sfârșitul anului 1966, Mihai Caraman, aureolat de succesele

reputate, a fost desemnat succesorul lui Ilie Mihai. Între timp, în 1964, Caraman reușise să absolve, cu examen de stat, Facultatea de Drept din București!

Dacă asupra personajului Caraman sursele par să fie unanime în aprecierea că era un tip inteligent, cu certe calități de ofițer de informații, cu deschidere spre autoinstruire și dornic de cunoaștere, să vedem din cine era formată celebra sa rețea.

Nahit Imre, funcționar NATO de rang superior (șeful Biroului „Control Financiar”), născut în 1916, de naționalitate turcă. Arestat în 12 septembrie 1968, în fața sediului NATO din Bruxelles. Acuzat că a predat 1.500 de microfilme unei „puteri necunoscute”. Legătura sa: Mihail Tincu, secretar doi la Ambasada României din Bruxelles. Funcționarul turc fusese recrutat în Turcia, în vara anului 1959, de către ofițerul DIE Cornel Rizu din rezidența de spionaj de la Ankara. La acea vreme, Nahit Imre era consilier la Ministerul Finanțelor. La 15 iunie 1961, în urma unui ordin primit de la București, Cornel Rizu l-a predat pe Nahit Imre în legătura colonelului Gheorghe Ionescu, de la rezidența românească de spionaj din Franța întrucât agentul fusese detașat la sediul NATO de la Paris. Ulterior, Mihai Caraman a insistat ca Nahit Imre să fie predat în relația lui și, în cele din urmă, l-a preluat în directă coordonare¹⁵⁵.

Francis André Élie Roussilhe, născut la 14 noiembrie 1929, într-o familie modestă, lucra pentru NATO din anul 1952, șeful biroului de documente secrete din cadrul biroului de traducători de la sediul NATO, recrutat în anul 1963 de Mihai Caraman, arestat în august 1969. S-a aflat în legătura personală a lui Mihai Caraman, iar din august 1968 a fost predat lui Ion Tomescu (Ion Timofte), ofițer acoperit ca secretar II al delegației României la UNESCO. Ar fi furnizat în cei șase ani de colaborare peste 12.000 de pagini din dosarele alianței nord-atlantice, de la cele din categoria „difuzare restrânsă”, până la mari secrete¹⁵⁶.

Robert Van de Vielhe, născut la 25 iulie 1925, într-o familie bogată, angajat al NATO din anul 1952, șef al Biroului „Documente Secrete” din sediul NATO, recrutat în iunie 1960. A furnizat în total 60 de dosare, dintre care 16 erau clasificate „cosmic”. Și-a dat demisia în septembrie 1961 din postul pe care îl ocupa. L-a sprijinit în continuare pe Caraman ca agent recrutor. A intrat în atenția DST și a fost arestat în ianuarie 1963, dar a fost eliberat „din lipsă de probe”. La scurt timp a fost rearestat, pentru „tentativă de recrutare de agenți în folosul unei puteri străine”, trimis în judecată și condamnat, în 4 martie 1963, la un an de închisoare, cu suspendare¹⁵⁷.

Pierre Rocheron, născut la 20 aprilie 1931, într-o familie burgheză înstărită. A participat la

Războiul din Coreea, între decembrie 1952 și octombrie 1953, în cadrul trupelor ONU. A lucrat în Brigada de Informații Generale din Tunis (1954 - 1957), apoi la Siguranța Națională din Algeria. Absolvent al Școlii Naționale de Administrație (mai 1963). Din august 1963 a fost trimis ca secretar la Ambasada Franței din Washington, unde a fost recrutat în 1965 de Victor Dorobanțu, ofițer de informații sub acoperirea de secretar II al Ambasadei României. Revenit în Franța în 1967, Pierre Rocheron a fost detașat la Banca Mondială, iar legătura cu el a fost preluată de Ion Tomescu. Arestat în ziua de 5 august 1969.

Colonelul Charles de Jurquet de la Salle, baron de la Salle d'Anfreville, născut la 21 august 1914, absolvent al școlii militare de la Saint-Cyr, erou al escadrilei Normandie-Niemen, care luptase alături de Armata Roșie în cel de-al Doilea Război Mondial. Recrutat în mai 1965 de către Iacobescu, a oferit informații despre politica internă și externă franceză, date despre noile avioane militare franceze (tehnologie, radioghidaj, principii de navigație), imagini ale unei nave spațiale franceze și un dosar „top secret” 158. S-a sinucis în 8 august 1969, când, profitând de neatenția agenților francezi veniți să-l aresteze, s-a aruncat pe fereastra apartamentului său de la etajul 10.

Klaus Edelmann, cetățean austriac, născut la 10 aprilie 1935, sosit la Paris în martie 1963, ca

delegat al guvernului austriac la Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE)¹⁶⁸, recrutat în martie 1964 în timpul unei recepții la UNESCO. A livrat 155 de dosare confidențiale asupra perspectivelor dezvoltării economice a națiunilor occidentale și asupra câtorva tehnologii de vârf. A fost arestat de DST în august 1969¹⁵⁹.

Aceștia au fost „pilonii” rețelei, dar alături de cei menționați au activat și alți agenți și agente, despre care autoritățile franceze au preferat să păstreze discreția. Chiar și lucrările realizate pe acest subiect au respectat „consemnul”, menționându-i cu inițiale sau doar cu prenumele („Pierre X”, „Sylvie”, „Antoinette” etc.).

Beneficiarii informațiilor obținute prin rețeaua Caraman au fost atât liderii de la București, cât și serviciile sovietice de informații. Potrivit datelor disponibile, copii ale materialelor informative redactate de rezidența DIE din Paris pe probleme NATO au mers, până în anul 1964, la Moscova. Ulterior, către omologii sovietici se trimiteau doar sinteze informative. Felicitat la București de consilierul sovietic Skamarohin, Mihai Caraman ar fi fost invitat mai târziu la Moscova, unde ar fi primit chiar gradul de căpitan KGB¹⁶⁰.

¹⁶⁸ Organizație interguvernamentală, înființată în 1948, restructurată în 1961, cu sediul la Paris. La început avea rolul de a sprijini Planul Marshall, iar după reorganizarea din anii 1960 de a stimula progresul economic și comerțul mondial. În prezent, are 35 de state membre (n. red.).

În ceea ce privește destrămarea rețelei Caraman, se poate spune că procesul a început la... Berlin, în ziua de luni, 9 octombrie 1967. În acea zi, locotenent-colonelul KGB Evgheni Evghenevici Runge și-a negociat cu agenți ai CIA refugiarea în Statele Unite ale Americii. Câteva ore mai târziu, acesta se afla, împreună cu familia, la bordul unui avion care se îndrepta spre Frankfurt am Main. Conform protocoalelor de colaborare germano-americane, a trecut printr-un scurt interogatoriu al Bundesamt für Verfassungsschutz (BFV¹⁶⁹), apoi a fost îmbarcat într-o cursă transatlantică și în 12 octombrie pășea pe pământul primitiv al statului Maryland.

Runge a intrat în programul CIA de pus la punct pentru transfugii de dincolo de Cortina de Fier. Dezvăluirile făcute de acesta au prezentat un interes deosebit pentru colegii germani din serviciul federal de informații (Bundesnachrichtendienst - BND), iar după arestările efectuate în RFG s-au obținut date noi, care conduceau la sediul NATO din Bruxelles. Primul descoperit a fost Nahit Imre, surprins în flagrant delict, în biroul său, pe când fotocopia documente secrete cu un aparat Minox profesional.

În Franța, acțiunile au fost, se pare,

169 Oficiul federal pentru protecția constituției (în română) - agenția de securitate internă a RFG, înființată în 1950, cu sediul la Köln. Cel mai lung mandat în fruntea instituției l-a avut Hubert Schrübbers (1955-1972) (n. red.).

temporizate până în 20 iunie 1969, când la Palatul Élysée generalul de Gaulle a fost înlocuit cu Georges Pompidou. După numai câteva zile, în 26 iunie, doi ofițeri de la SDECE și un comisar din DST plecau la Washington pentru a-l audia pe Runge. Până pe 2 iulie 1969 aceștia au recoltat un impresionant volum de informații despre sursele pe care serviciile secrete din Est le racolaseră în Franța.

Măsurile nu au întârziat: Jean Rochet, directorul DST, a alcătuit imediat o echipă, condusă de comisarul de divizie André Guérin, pentru a-i identifica pe toți membrii rețelei de spionaj.

La informațiile primite peste ocean, s-a adăugat faptul că la 25 iulie 1969 ofițerul DGIE Ioan Iacob a dezertat, refugiindu-se la Ambasada Marii Britanii. Trecut rapid peste Canalul Mânecii, Iacob nu a întârziat să-și descarce tolba cu informații secrete. Ca urmare, câteva zile mai târziu, trei comisari francezi din cadrul DST călătoreau în Highlands, regiunea muntoasă din nordul Scoției, unde îi aștepta Ioan Iacob, cazat într-un confortabil conac¹⁶¹. După cinci zile de discuții, francezii au aflat tot ce i-ar fi putut interesa cu privire la acțiunea rețelei Caraman pe teritoriul francez. Contraspionajul francez putea trece la atac! Ceea ce a urmat se cunoaște: arestarea membrilor rețelei și depopularea ambasadei României de pe strada Expoziției din al

VII-lea arondisment al Parisului, prin expulzarea diplomaților „cu epoleți”. Pe „șeful cel mare” nu-l mai putea atinge nimic: la 20 mai 1969, Mihai Caraman plecase definitiv din Franța, conducerea rezidenței de la Paris fiind preluată de ofițerul Radu Mocanu.

Evident, pentru toată lumea familiarizată cu universul serviciilor secrete, arestările și expulzările, precum și povestea oficială pusă la dispoziția publicului relativ rapid, prin publicarea cărții realizate de Pierre Accoce și Daniel Pouget în 1972, au ridicat numeroase semne de întrebare!

Cum a fost posibil ca un tânăr ofițer din Est, aflat la prima misiune în străinătate, să creeze și să utilizeze timp de aproape un deceniu „rețeaua de spionaj cea mai activă din toate câte au ros vreodată Franța pe dinăuntru”? 162 Să fi fost o simplă coincidență faptul că această rețea a acționat exact atâta vreme cât funcția de președinte al Franței a fost deținută de generalul Charles de Gaulle (8 ianuarie 1959 – 28 aprilie 1969)? Cum se face că, deși una dintre angajatele NATO pe care Caraman a încercat să o recruteze, a anunțat DST, ofițerul român nu a pățit nimic? Cum a fost posibil ca, în timpul vizitei efectuate de generalul de Gaulle în România, persoana însărcinată cu asigurarea securității președintelui francez să fie... Caraman? După cum remarcă chiar cei însărcinați cu proiectarea imaginii de superspion a lui Caraman:

S-a petrecut cu acest prilej un lucru inimaginabil: patronul unei rețele de spionaj în activitate a cedat temporar comanda echipei adjunctului său, și anume lui Iacobescu, în timp ce el organiza în țara lui paza șefului unui stat pe care îl infiltra de nouă ani până în propria lui gospodărie și defila alături de acest șef de stat pe marile artere ale Bucureștiului...163

Răspunsurile care au fost date acestor întrebări converg spre un numitor comun: Charles de Gaulle. Președintele francez a fost „revoltatul blocului militar occidental, adversarul tutelei americane, personajul romantic purtător al steagului mândriei franceze, ai dreptului Franței de a rămâne ea însăși” 164. Deschiderea sa față de URSS și față de țările din Est a fost una extraordinară în contextul politic al confruntării tipice Războiului Rece.

De altfel, în timpul vizitei pe care de Gaulle a efectuat-o în România, între 14 și 18 mai 1968, acesta și-a exprimat în termeni lipsiți de echivoc viziunea asupra scenei politice internaționale: „românii și francezii dorim să fim noi înșine, adică potrivit cuvintelor lui Eminescu: «statul național și nu statul cosmopolit»”, „destinul nostru, calea noastră să ne aparțină”, „Franța... se desprinde, firește nu de prietenii ei occidentale, ci de orice subordonare atlantică, fie ea politică, militară sau monetară” 165.

Pornind de la aceste realități bine cunoscute,

ofițerul de informații externe Ion Păduraru, fost colaborator al lui Caraman, a enunțat în timpul anchetei dezertării lui Pacepa o posibilă explicație a „succeselor” rețelei: acțiunea de penetrare a NATO inițiată de Mihai Caraman a fost, în realitate, un joc operativ controlat de serviciile franceze de contraspionaj!

Cu alte cuvinte, francezii au fost interesați în crearea și funcționarea neîntreruptă a unui canal prin care secretele NATO se scurgeau spre Moscova, scontând pe o răcire accentuată a relațiilor dintre Franța și NATO și pe obținerea unei marje sporite de mișcare pentru conducerea de la Paris. De mult timp, prezența pe teritoriul francez a 14 baze americane și a 40 de depozite ale pactului nord-atlantic, precum și a 26.000 de soldați americani îl agasa pe generalul de Gaulle. Gestul hotărâtor a fost făcut la 7 martie 1966, când ministrul francez al Afacerilor Externe i-a comunicat ambasadorului american că Franța se retrage din organizația militară a NATO în următoarele trei zile, urmând ca statul major și bazele NATO să evacueze teritoriul francez până la 1 aprilie 1967. Mutarea sediului politic al alianței trebuia să se desfășoare în următoarele șase luni. Noul sediu a fost construit în apropiere de Bruxelles și a început să funcționeze la 16 octombrie 1967.

În acest context, devine comprehensibil și credibil un joc operativ prin care francezii să fi

gestionat de mai multă vreme o scurgere dirijată de informații către Uniunea Sovietică, folosind România ca un releu. Eventual, după câștigarea încrederii adversarilor asupra veridicității acestor informații ultrasecrete, canalul secret a putut fi folosit cu succes pentru intoxicarea adversarului. Acceptarea acestei ipoteze ar explica toleranța incredibilă a contraspionajului francez în fața încălcării unor reguli elementare ale muncii informative de către Mihai Caraman și subalternii săi¹⁶⁷.

Ulterior, când informațiile furnizate de transfugul sovietic Runge au ajuns la contraspionajul american, agenții americani și vest-germani au început primele cercetări veritabile și serviciile franceze au fost nevoite să acționeze pentru a-și șterge urmele și pentru a-și proteja oamenii. Plecarea lui de Gaulle de la Palatul Élysée și schimbarea de viziune a politicii externe franceze, cumulate cu ajungerea la serviciile secrete britanice a informațiilor oferite de defectorul Ioan Iacob, au determinat jucarea ultimului act al piesei: arestarea agenților folosiți cu succes în această operațiune și trimiterea lor în judecată! Pedepsele au fost diferite, probabil după rolul jucat de fiecare: agenții reali ai lui Caraman au primit pedepse severe, agenții dubli folosiți de contraspionajul francez au primit pedepse cu suspendare. Oricum, nici în cazul lui Roussilhe, care a primit, în 20 ianuarie 1971, cea mai grea

pedeapsă - 20 de ani de închisoare -, nimeni din serviciile secrete românești nu s-a preocupat să afle dacă acesta chiar a executat pedeapsa.

În schimb, Mihai Caraman a reușit să intre în legendă: era omul care penetrase cartierul general al NATO! La scurt timp după revenirea sa de la Paris, Caraman a fost încadrat în MAE, în august 1969, ca ofițer acoperit, conducând o grupă operativă. Sarcinile grupei constau în recrutarea de cetățeni români și străini, realizarea unor scoateri definitive în exterior, trimiterea în exterior a unor cadre acoperite ale DGIE.

Totodată, având în vedere cele petrecute în Franța, șeful grupei a fost luat „în lucru” de organele de contrainformații (obiectivul „Cornel”), fiind verificat în perioadele 27 septembrie-5 octombrie 1969, 13 - 27 noiembrie 1969 și 28 ianuarie 1970 - 18 octombrie 1971, prin mijloace speciale (ACT¹⁷⁰ la domiciliu - etajul 1 al unei vile de pe strada Dr. Joseph Lister - și la birou), precum și prin filaj.

Activitatea grupei de la MAE și a lui Caraman a fost analizată în 1970 - 1971 la nivel de vicepreședinte al Consiliului Securității Statului și a primit calificativul „nesatisfăcător” în ce-l privește pe Caraman, organele de control apreciau că acesta „a ignorat și subapreciat sarcinile ce i-au revenit în această perioadă”, fiindu-i reproșat și

170 ACT - abrevierea pentru dispozitivul tehnic folosit pentru „Ascultarea convorbirilor telefonice”.

faptul că „nu și-a însușit ceea ce a intervenit nou în munca organelor de securitate”.

La rândul lor, ofițerii de contrainformații consemnau faptul că, în relațiile cu ofițerii din unitate, Mihai Caraman „a inițiat discuții și a făcut aprecieri negative cu privire la organizarea muncii, promovarea cadrelor, a denigrat, înjosit și chiar calomniat cadre cu funcții de conducere”. Pe de altă parte, Caraman ar fi deconspirat activitatea pe care o desfășurase în Occident față de soacra sa, în prezența soției, afirmând că „personal, s-a ocupat cu munca de informații, cărând documente cu sacul de la NATO”, având „agenți de valoare și nu toți recrutați de el”.

Se pune întrebarea dacă Mihai Caraman era atât de naiv încât să ignore faptul că se afla sub supraveghere sau îi sfida în mod deliberat pe șefii săi, transmițându-le indirect nemulțumirile care îl măcinau în vremea respectivă. De altfel, nemulțumirea „vedetei” de la Paris era atestată de numeroase referințe culese de la cei care îl cunoșteau bine. Astfel, col. Dumitru Gavrilescu, care lucrase cu Mihai Caraman aproximativ 14 ani, îl aprecia drept „un bun profesionist, inteligent și cu mult spirit de inventivitate operativă”, însă era de părere că reprezintă „prototipul marelui carierist”. Potrivit acestuia, Caraman „s-a supraapreciat în calități, fiind veșnic nemulțumit de situația sa”.

Cert este că nemulțumirile exprimate de

Caraman pe toate drumurile, corelate cu deficiențele înregistrate în activitatea sa profesională, i-au determinat pe șefii acestuia să-l schimbe din funcție. Astfel, la 1 ianuarie 1972 a fost mutat în funcția de adjunct al șefului Inspectoratului Județean de Securitate Ilfov, ceea ce reprezenta, în relațiile de putere ale sistemului, mai mult decât o sancțiune disciplinară. După numai un an însă, Caraman revine pe „linia de plutire”: a fost mutat în Inspectoratul de Securitate al Municipiului București, pe funcția de adjunct al șefului de inspectorat, după care la 1 aprilie 1973 a revenit în DIE, la U.M. 0626, fiind numit adjunct șef Brigadă V3. După câteva luni, la 1 august 1973, a fost numit șeful Brigăzii F Contrainformații externe, funcție pe care o păstrează până la 1 octombrie 1978, când este numit locțiitor șef școală militară. A fost trecut în rezervă la 17 decembrie 1979, cu gradul de general-maior.

Aparent, Mihai Caraman, alias „Dobrescu Mihai”, își încheiase socotelile cu munca de informații externe. Istoria a vrut însă altceva: la data de 18 ianuarie 1990, Caraman, alias „Mihai Neagu”, de această dată, a fost rechemat în cadrele active și numit adjunct al ministrului Apărării Naționale și comandant al CIE (instituție devenită, din decembrie 1990, SIE). Și-a păstrat funcția până la 9 aprilie 1992 când, prin Decretul nr. 78/1992, a fost trecut în rezervă cu gradul de

general-colonel. Actualmente, își trăiește liniștit zilele senectuții în vila sa de la Cheia.

Cât a fost adevăr și cât „cacealma” în activitatea „rețelei Caraman” rămâne de stabilit prin investigații în arhivele serviciilor de informații occidentale. Deocamdată, nici măcar documentele din arhiva SIE referitoare la această „afacere” nu sunt accesibile!

„Brichiseala” baronului de Rothschild și banca franco-română

I believe that banking institutions are more dangerous to our liberties than standing

Thomas Jefferson

Așa cum am arătat anterior, printre atribuțiile structurilor de informații externe din cadrul Securității, alături de activitatea informativă, s-a aflat la loc de cinste și activitatea de influențare pozitivă a anumitor „ținte” din străinătate (lideri politici, oameni de afaceri, formatori de opinie etc.).

Acest gen de acțiuni a cunoscut un avânt deosebit în a doua parte a anilor 1960, odată cu lărgirea rapidă a relațiilor externe ale României și îmbunătățirea pregătirii profesionale a ofițerilor de securitate. Înființarea Serviciului D (Dezinformare), la finele anului 1967, a impulsionat operațiile de „influențare pozitivă”. Potrivit documentului intitulat „Instrucțiuni ale Consiliului Securității Statului privind activitatea de dezinformare”, adoptat la 25 aprilie 1969,

acțiunile de dezinformare aveau ca obiectiv nu doar serviciile de spionaj și contraspionaj străine, ci și „organisme politice, militare, economice și culturale, guvernamentale sau neguvernamentale, din străinătate”, urmărindu-se „promovarea intereselor statului nostru în legătură cu unele acțiuni ce urmează a fi întreprinse atât pe plan intern, cât și extern” 168. În mod explicit, se avea în vedere „promovarea intereselor RS România în încheierea unor acorduri

— Cred că instituțiile bancare sunt mai periculoase pentru libertățile noastre decât armatele permanente! (în lb. engl.).

politico-economice și în realizarea unor tranzacții comerciale avantajoase pentru țara noastră” 169. Mijloacele folosite pentru finalizarea acțiunilor de dezinformare și influențare erau matorii, colaboratorii și legăturile, plasați „în sectoarele unde nevoile muncii impun”.

Semnificativă pentru intensificarea acțiunilor derulate de Securitate în străinătate în această perioadă este și acțiunea „Cocorii” desfășurată între 17 octombrie 1968 și 18 mai 1973, prin care erau selectate persoane din rândul cetățenilor români de origine etnică germană și evreiască pentru recrutarea ca informatori și implantarea lor în statele în care aceștia doreau să emigreze 170. Printre obiectivele vizate prin această acțiune se număra și „întreprinderea de acțiuni pe linia formării unei tele de influență

(subi a.) în aceste țări, cu scopul îndeplinirii unor sarcini de conjunctură politico-economică și militară” 171.

Această perioadă de intense eforturi de reorganizare și intensificare a activității de informații externe nu era întâmplătoare, ci a avut loc pentru că în această etapă România își sporise eforturile de creare, uneori de la zero, a unor industrii de vârf (electronică, aeronautică, tehnică de calcul). Or, printre numeroasele probleme ridicate de un ritm alert de industrializare, aceea a identificării surselor de finanțare pentru viitoarele capacități de producție rămânea esențială.

Pentru obținerea de credite avantajoase și gestionarea fondurilor tot mai mari aflate în rula, sistemul bancar românesc a fost reorganizat, prin crearea unor bănci cu o destinație precisă 172, iar tatonările externe pentru atragerea de linii de finanțare au fost intensificate. În contextul în care relațiile cu URSS se răciseră semnificativ în anii 1967 - 1968, atenția conducerii României s-a îndreptat spre Occident. Sondajele inițiale ale României s-au concentrat către puternicul grup financiar Rothschild, primele negocieri fiind purtate la „sucursala” londoneză a renumitei familii de bancheri 173. Oferta a fost însă mult sub așteptări: un credit de 10 - 20 milioane de dolari, cu o perioadă de grație de cinci ani, cu o dobândă practică pe piață în acel moment (8 - 8, 5%).

În condițiile în care nevoile României pentru cincinalul 1971 - 1975 erau de circa zece ori mai mari (plăți externe și achiziții), în ședința din 13 aprilie 1970, Prezidiul Permanent al CC al PCR a autorizat Ministerul de Finanțe și Banca Română de Comerț Exterior (BRCE) să demareze negocieri și cu alte bănci, pentru a obține dobânzi sub nivelul pieței¹⁷⁴. Printre primele vizate s-a numărat Banca Rothschild din Paris.

În acest context, a fost aprobată și propunerea constituirii unei bănci mixte franco-române, cu sediul în capitala Franței¹⁷⁵, în opinia istoricului Ilarion Țiu, secretarul general al PCR a ales Parisul drept sediu al preconizatei instituții întrucât comerțul României cu Franța atingea 12, 5% din totalul schimburilor cu țările capitaliste, iar creditele externe de până atunci se contractaseră de la băncile franceze în proporție de 14%¹⁷⁶.

Desigur, și în acest proiect cerința conducerii superioare de partid era să se obțină maximum de înlesniri și avantaje pentru partea română. Proiectul unei bănci franco-române prezenta, în opinia specialiștilor români, o sumă de avantaje:

„Prezența capitalului francez și a unor oameni de afaceri cunoscuți ar facilita formalitățile de înființare a băncii, obținerea localului într-un loc potrivit, introducerea pe piața financiară și atragerea unor fonduri și operații de natură să-i asigure condiții favorabile de

dezvoltare a activității;

banca va putea să-și înceapă activitatea cu un capital mai mare, ceea ce îi va crea de la început prestigiul necesar;

efortul valutar în ceea ce privește capitalul băncii ar fi redus cu cota ce revine părții franceze”
177.

Viitoarea bancă urma să efectueze următoarele operații:

primiri de depuneri și acordarea de credite pe termen scurt în franci francezi;

atragerea de depozite în alte devize liber convertibile decât francul francez și plasarea lor cu diferență de dobândă favorabilă;

organizarea, împreună cu alte bănci, a finanțării unor importuri și exporturi românești în țările vestice, inclusiv a acțiunilor de cooperare;

efectuarea unor operațiuni curente de decontări externe privind importul și exportul, inclusiv emiterea de garanții;

participarea cu capital la societăți comerciale mixte româno-franceze;

sprijinirea în problemele financiar-bancare a întreprinderilor românești care tratau pe piața franceză exporturi, importuri și acțiuni de cooperare;

asigurarea legăturii cu băncile corespondente din Franța, precum și îndeplinirea sarcinilor de informare care cădeau în sarcina

reprezentanțelor¹⁷⁸.

Odată stabilite avantajele unui astfel de proiect, toate forțele în măsură să contribuie la realizarea sa în condiții optime au fost puse în mișcare. Ca și în cazul altor operațiuni economice derulate de statul român peste hotare, Securitatea a fost implicată prin „brațul” său extern – Direcția Generală Informații Externe – în tatonarea „mediilor de interes”, în culegerea de informații preliminare despre „obiective”, precum și în derularea unor acțiuni menite să realizeze obiectivele economico-fi.

nanciare stabilite de guvernul de la București.

În cazul de față, decisă să-și „repare onoarea” în fața conducerii partidului, rezidența DGIE de la Paris, puternic lovită de devoalarea în presa occidentală a „succeselor” repurtate de „rețeaua Caraman”¹⁷⁹ și compromisă prin dezertarea ofițerului deplin conspirat Ioan Iacob (Iacobescu), a început sondarea mediilor financiar-bancare din capitala franceză. Printre obiectivele asupra cărora s-a oprit atenția ofițerilor de securitate s-a numărat și baronul Élie Rothschild, unul dintre cei mai influenți oameni din cercurile financiare pariziene.

Baronul Élie de Rothschild s-a născut la Paris, în 29 mai 1917, fiind fiul baronului Robert Philippe de Rothschild, căsătorit cu Nelly Beer, așadar un reprezentant al ramurii franceze al celebrei familii

de bancheri Rothschild. Și-a petrecut copilăria și adolescența la Château de Laversine, lângă Chantilly, și la somptuoasa reședință pariziană a familiei sale, din 23 Avenue de Marigny, în apropierea Palatului Élysée.

A participat la al Doilea Război Mondial în calitate de ofițer de cavalerie și a fost luat prizonier în timpul invadării Franței de către trupele naziste, împreună cu fratele său, Alain. A trecut prin mai multe lagăre de prizonieri, unde a fost tratat ca un ofițer și nu a avut nimic de suferit din cauza ascendenței sale evreiești, fiind eliberat în 1944.

După război, Élie și fratele său, asistați de vărul lor, Guy de Rothschild, s-au ocupat intens de relansarea băncii de investiții a familiei, dar și de Compagnie des chemins de fier de Paris à Lyon et à la Méditerranée, firmă deținută, de asemenea, de familia Rothschild, căreia i s-a diversificat activitatea prin implicarea în industria hotelieră și turism. Totodată, Élie a preluat conducerea afacerii cu vinuri, derulată de familia sa sub brandul Château Lafite-Rothschild, de reputație mondială, încă din secolul al XIX-lea.

Sfârșitul anilor 1960 reprezenta pentru baronul Élie de Rothschild o perioadă de boom economic, afacerile mergându-i mai bine ca oricând. Banca pe care o conducea, specializată până atunci în furnizarea de servicii de investiții, a început să accepte depozite, iar numele i-a fost

schimbat în Banque Rothschild.

Totodată, vechiul sediu din rue Laffitte a fost demolat și înlocuit cu o clădire modernă din beton și sticlă. De asemenea, lanțul de moteluri și restaurante pe care Compagnie des chemins de fier de Paris à Lyon et à la Méditerranée îl construise, începând din 1956, în Franța și Elveția, se dovedea foarte profitabil, astfel că Élie de Rothschild a construit la Paris hotelul Saint Jacques, cu 812 camere, inaugurat în 1972¹⁸⁰.

Cunoscut ca un tip elegant, purtând o mustață tunsă „englezește” și costume din tweed perfect croite, baronul avea reputația unui pasionat de sport, mare amator de polo și bun vânzător¹⁸¹, în plus, baronul nu părea să aibă prejudecăți de natură ideologică, ghidându-se după imperativul obținerii de profit¹⁸².

Având în vedere cele de mai sus, ofițerii de securitate au considerat că excedentul de lichidități de care părea să se bucure baronul ar putea fi direcțional spre România, iar calea de abordare și captare a bunăvoinței acestuia trebuia să fie dictată de regula de aur a exploatarei unei patimi, a unei slăbiciuni. În cazul baronului, această patimă s-a dovedit a fi vânzătoria¹⁸³.

În consecință, grupul operativ al DGIE din Paris, condus de Mihai Ilie, viitorul șef al Serviciului D, și-a pus în mișcare „relațiile” și, într-un timp relativ scurt, a reușit „contactarea” bancherului francez. După toate probabilitățile, au

fost folosite bunele oficii ale lui Alfred Fischler, director general al Compagnie Européenne de Céréales (înființată în 30 august 1956, cu capital oferit de băncile Toepfer și Rothschild) și consilier al guvernului francez pe probleme de comerț exterior.

Fischler era o figură extrem de interesantă: născut la 12 iunie 1910 în Dragomireni (jud. Suceava), colaborase în perioada 1942 - 1944 cu SSI, fiind remunerat pentru serviciile sale informative cu sume cuprinse între 6.000 și 30.000 de lei și cu o scutire de la munca obligatorie pe care o prestau cetățenii de origine evreiască¹⁸⁴. De asemenea, în epocă, era semnalat cu legături foarte bune la Legația Elveției și ca membru al unei loji masonice. După 1944, a emigrat în Franța, unde a lucrat la banca Rothschild. Din 1956 s-a ocupat cu comerțul de cereale. Într-un timp relativ scurt, a devenit un om foarte bogat, cu întinse relații în elita economică franceză și în mediile evreiești internaționale¹⁸⁵.

Din această postură, a încheiat diverse contracte cu ICE Agroexport, apoi, fiind „o fire întreprinzătoare și cu tupeu” (după cum suna o caracterizare a unei surse a Securității!) și beneficiind de numeroase contacte, și-a extins colaborarea cu întreprinderile românești de comerț exterior (Românoexport, Tehnoforest, Exportlemn), intermediind diverse contracte în schimbul unui comision de 5%.¹⁸⁶

Treptat, a devenit un apropiat al ambasadei române, dar mai cu seamă al Agenției Economice a României din Paris, unul dintre funcționarii agenției declarând că „este pur și simplu uluit de amănuntele pe care le cunoaște Alfred Fischler despre problemele noastre interne”. Omul de afaceri a stabilit o relație deosebit de strânsă și cu Mihai Caraman. Legătura s-a păstrat chiar și după retragerea lui Caraman de la post. Cei doi s-au întâlnit de mai multe ori în România, prietenia lor fiind atât de intimă încât uneori soția lui Caraman îl prelua pe Fischler cu un Mercedes direct de la aeroport.

De altfel, tocmai acest lucru a ridicat primele semne de întrebare serioase asupra lui Fischler, căci, după cum se menționa într-un raport, „deși a avut legături strânse cu tov. Caraman, cunoscute de trădătorul Iacobescu, organele de contrainformații franceze nu au luat niciun fel de măsuri împotriva lui Alfred Fischler. Dimpotrivă, aceste organe îl folosesc intens pentru cunoașterea situației din cadrul coloniei române și în același timp pentru coruperea unor salariați ai noștri” 187.

Totodată, Fischler reușise să-și creeze relații mai mult decât apropiate cu Eugen Luchian, ofițer de securitate acoperit care deținea funcția de șef al Secției speciale din cadrul Secretariatului General al Consiliului de Miniștri, precum și pe cea de secretar al Comisiei pentru probleme de

pașapoarte și vize (din 1968). În această calitate, Luchian a fost implicat în soluționarea pe „canale confidentiale” a unor cereri de emigrare din România, sprijinite sau chiar formulate de diverse personalități din state occidentale. Abilitatea sa deosebită în negocieri îl transformase, de altfel, în „omul de taină” al premierului Ion Gheorghe Maurer, care l-a folosit în mai multe rânduri în negocierile purtate la acea vreme pentru obținerea de către România a unor credite cu dobânzi reduse¹⁸⁸.

Așadar, Alfred Fischler și Eugen Luchian erau două personaje al căror destin trebuia să se intersecteze și, la vremea respectivă, păreau a fi cei mai indicați oameni pentru a trata adecvat o problemă de tipul celei analizate aici.

În acest context, trebuie menționat faptul că Securitatea primise ordin expres de la Nicolae Ceaușescu să identifice toate personalitățile românești care trăiau peste hotare și care ar fi putut să sprijine o acțiune sau alta a României¹⁸⁹.

Odată identificată pasiunea baronului pentru vânătoare, s-a decis ca „influențarea pozitivă” a acestuia să se sprijine tocmai pe acest hobby. De altfel, această stratagemă nu era o noutate, bogăția cinegetică a României fiind folosită cu succes, de-a lungul timpului, de către liderii români pentru a impresiona și alte personalități străine. Astfel, dacă entuziasmul și admirația

baronului Manfred von Killinger¹⁷¹, ambasador al celui de-al Treilea Reich la București, față de trofee de vânătoare obținute în Carpați sunt mai puțin cunoscute 190, modul în care Gh. Gheorghiu-Dej îl

„Prepara” pe N.S. Hrușciov la memorabile partide de vânătoare, pentru cele mai dificile negocieri, este notoriu în rândul celor interesați de istoria regimului comunist din România 191.

În cazul bancherului francez, prima atestare a participării lui Élie de Rothschild la o vânătoare în România datează din luna februarie 1970. Mai precis, miercuri, 18 februarie 1970, la ora 15.10, pe aeroportul Băneasa ateriza cursa de Paris, la bordul avionului aflându-se baronul Élie de Rothschild și amicul său, Alfred Fischler. Aceștia

171 Manfred von Killinger (1886-1944) - militar german, consul al Germaniei naziste la San Francisco (1936-1939), ambasador în Slovacia (1940) și România (1941-1944). S-a sinucis la puțin timp după lovitura din 23 august 1944 (n. red.).

au fost întâmpinați de Gheorghe Rădulescu¹⁷², vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Eugen Luchian și Ilie Voicu, președintele BRCE. Cei doi au fost preluați de gazde și transportați la casa de oaspeți din Șoseaua Kiseleff nr. 28, unde au dejunat. A urmat apoi o scurtă vizită la Muzeul Satului, iar după dineul luat la reședință, cei doi oameni de afaceri francezi au plecat cu un tren special din gara Băneasa cu destinația Cheveres 192 (jud. Timiș), unde i-a însoțit chiar premierul României, Ion Gh. Maurer.

Dincolo de pasiunea notorie a acestuia pentru vânătoare, prezența lui Maurer are o dublă explicație: rangul înaltului demnitar era în măsură să flateze orgoliul bancherului francez și, pe de altă parte, abilitatea de vânător, dublată de cea a unui rafinat diplomat vorbitor al unei franceze impecabile, reprezenta o veritabilă garanție a succesului vânătorii. Relevantă în acest sens este

172 Gheorghe (Gogu) Rădulescu (1914-1991)- a urmat cursurile Liceului Comercial „Dimitrie Cantemir” și Școlii Superioare de Comerț nr. 2 din București (1925-1931); a absolvit apoi Facultatea de Economie Generală din cadrul Academiei de înalte Studii Comerciale și Industriale București (1932-1937); doctorat în economie la Academia de înalte Studii Comerciale și Industriale București. La momentul acțiunii relatate, deținea următoarele funcții: vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (31 oct. 1963-18 mart. 1975); reprezentant permanent al RSR la CAER (1965-nov. 1974); președinte al Comisiei de Colaborare Economică și Tehnică (1965-nov. 1974); membru al Consiliului Apărării RSR (4 mai 1970-29 apr. 1974) - C.N.S.A.S., Membrii C.C. P.C.R. 1945-1989. Dicționar, Florica Dobre (coord.), Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareș, Monica Grigore, Alina Ilinca, Oana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 505.

și mărturia lui Maurer din anii 1990:

Era o pasiune reală. Dar am folosit-o și pentru faptul că dădea posibilitatea creării unor relații mai personale (...). Mi-amintesc de Giscard d'Estamg și de o conversație ce-am avut-o, împreună, după vânătoare. Stăteam în dreapta lui, mistrețul a trecut pe lângă el, dar d'Estaing a ratat lovitura. L-am doborât eu. Dar, bineînțeles că l-am felicitat pe el. I-am spus că el îl lovise, mistrețul a mers, înainte, din inerție, focul meu fiind de prisos. Victoria era, deci, a lui. (...) Se crea o atmosferă plăcută care topea gheața firească dintre oameni care nu se cunosc, iar funcțiile lor cer cântărirea cuvintelor. D'Estaing s-a simțit atunci atât de bine cu noi încât, la masa ce-a urmat vânătorii, a cântat la armonică. Iar amintirile și opiniile plăcute dintre oamenii politici contează în relațiile diplomatice dintre țările lor.193

Așadar, dincolo de „poveștile vânătoarești” (care își au și ele rostul lor!), se dovedește că oamenii politici români aveau o bună cunoaștere a psihologiei umane, reușind să găsească strategiile optime pentru atingerea obiectivelor vizate!

Vânătoarea de mistreți s-a desfășurat a doua zi la punctul de vânătoare Chevereș, între orele 8.30 și 15.30. După încheierea vânătorii, a urmat deplasarea cu autoturismele la Timișoara, pentru un dejun la casa de oaspeți a Comitetului Județean PCR Timiș, desfășurat în acordurile unor formații

de muzică populară și ușoară. A doua zi a vizitei în România a luat sfârșit la ora 22, când, îmbarcați într-un tren special, vânătorii au plecat spre București (mai puțin I. Gh. Maurer, care, însoțit de suita sa, a coborât la Predeal).

Ziua următoare a fost rezervată afacerilor. Între orele 11.30 și 13.30, cei doi businessmani au convorbit cu Gh. Rădulescu, la reședința din Șoseaua Kiseleff. La ora 16.15 oaspeții francezi au fost îmbarcați în mașini cu destinația Predeal, unde au fost cazați la vila „Izvorul”. Ziua s-a încheiat cât se poate de plăcut, cu un dineu la restaurantul Carpați din Brașov, urmat de o „seară de bar”.

Sâmbătă, 21 februarie, era programată cea de-a doua vânătoare de mistreți, de această dată la Baraolt. Programul zilei a început la ora 6.30 cu un mic dejun la vila lui Ion Gh. Maurer din Predeal, urmat apoi de vânătoarea propriu-zisă, care s-a întins până la ora 16.30. După dejunul luat la cabana de vânătoare Esigman, a urmat plecarea cu mașinile spre Predeal, iar la ora 22.15 spre București.

Vizita în România s-a încheiat pe 22 februarie 1970, baronul Élie de Rothschild și Alfred Fischler fiind conduși la aeroport de Gheorghe Rădulescu, Eugen Luchian și un vicepreședinte al BRCE (Ilie Voicu plecase între timp în RFG) 194.

Odată „pregătit terenul”, negocierile au continuat în aprilie 1970, în timpul vizitei pe care

vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Rădulescu, a efectuat-o în Franța, ocazie cu care a avut întrevederi și cu o serie de oameni de afaceri influenți, relațiile personale ale acestuia cu mediile franceze de interes fiind consolidate.

În programul vizitei lui Gh. Rădulescu, ponderea timpului dedicat discuțiilor cu baronul Élie de Rothschild era una considerabilă. Astfel, prima zi a vizitei, 14 aprilie 1970, a fost rezervată vizitării sediului băncii, urmată de un dejun la etajul opt al clădirii. În timpul prânzului, la care au participat oameni de afaceri și specialiști francezi din domeniile petrolier, bancar, minier, s-au stabilit întâlniri de afaceri cu omologii români. După-amiază, la orele 14.00, a avut loc o ședință de lucru consacrată strict domeniului bancar. Seara zilei de marți a fost, de asemenea, rezervată baronului.

A doua zi, discuțiile de afaceri și prânzul au fost dedicate conducerii Société minière et métallurgique de Penarroya, înființată încă din 1881, ale cărei capitaluri fuseseră asigurate, în parte, prin filiala franceză a familiei de bancheri Rothschild. După-amiază au urmat alte întâlniri cu oameni de afaceri din domeniul bancar și al petrolului, iar seara s-a încheiat cu un dineu în 11 rue Masseran, în celebrul L'Hôtel de Masseran (achiziționat de baronul Élie de Rothschild după moartea contelui Étienne de Beaumont, în 1956) 195. Meniul era sofisticat, iar vinurile pe măsură –

Champagne Pol Roger, an de producție 1961, și Château Lafite Rothschild, an de producție 1941196!

Programul celei de-a treia zile a vizitei era în bună măsură „închinat” tot baronului, incluzând un dejun numai cu acesta, vizitarea galeriei de artă a familiei Rothschild, un cocktail la ora 19, oferit de doamna Cécile de Rothschild în 29 Faubourg St. Honoré (cu participarea a doi ambasadori), și cina la restaurantul de lux Alcazar, din 62 rue Mazarine.

Vineri, 17 aprilie, demnitarul român a avut întrevederi și negocieri, iar la finalul zilei ambasada României a oferit o cină, la care au fost invitați atât baronul Élie de Rothschild, cât și alte personalități politice și din mediul francez de afaceri. Meniul a constat din caviar, parmezan, mititei, salată de lăptuci, brânzeturi, cafea. S-au băut riesling Târnave, cabernet Dealul Mare, șampanie Jidvei, cognac Milcov și Dacia 197.

Sâmbătă, Gheorghe Rădulescu, însoțit de Eugen Luchian, a luat micul dejun la una dintre proprietățile baronului Élie de Rothschild, Château de Ferrières. Acest castel, aflat la aproximativ 26 km de Paris, se afla în posesia familiei Rothschild încă de la începutul secolului al XIX-lea, fiind considerat, de departe, drept cel mai mare și luxos castel, reamenajat de arhitectul englez Joseph Paxton în anii 1855 – 1859, la ordinul baronului James de Rothschild 198.

După cum se poate lesne observa, atenția pe care bancherul francez a arătat-o delegației române a fost cât se poate de evidentă, tratamentul de care s-a bucurat demnitarul român dovedind, în opinia noastră, faptul că ambele părți erau cel puțin la fel de interesate în finalizarea cu succes a negocierilor.

De altfel, după revenirea lui Gheorghe Rădulescu la București, bancherul nu a fost uitat, sarcina „cultivării” sale fiind încredințată lui Eugen Luchian. „Mici atenții”, printre care și caviarul care fusese apreciat la cina oferită de ambasada României, au fost direcționale, cu discreție, către Paris, reușindu-se menținerea unor relații mai mult decât amiabile. Dovadă este o scrisoare din 28 octombrie 1970, prin care baronul îi mulțumea lui Luchian pentru deliciosul caviar pe care i-l trimisese prin intermediul lui Alfred Fischler.

Demersurile părții române s-au intensificat, tatonările de la nivelul serviciilor de informații fiind urmate de discuții ale unor demnitari de prim-rang, pentru a culmina cu negocierile purtate la cel mai înalt nivel, între conducătorii celor două state. Astfel, rezultatele vizitei lui Gheorghe Rădulescu au fost consolidate și extinse în timpul vizitei întreprinse de Nicolae Ceaușescu în Franța, în perioada 15 - 19 iunie 1970. În cursul convorbirilor avute cu președintele Georges Pompidou, Nicolae Ceaușescu a insistat pe

„dezvoltarea cooperării reciproc avantajoase” în domeniile comercial, cultural și științific 199.

Problemele referitoare la colaborarea economică și în domeniul financiar-bancar au fost discutate, inițial, la nivel înalt, de premierul Franței, Jacques Chaban-Delmas¹⁷³, și prim-vicepreședintele Consiliului de Miniștri al României, Ilie Verde (200. În timpul negocierilor care aveau ca scop dublarea volumului relațiilor economice și al schimburilor comerciale în următorii cinci ani, partea română a adus în atenție dorința de a obține un credit din Franța, care ar fi înlesnit rezolvarea unor probleme de ordin financiar legate de dezvoltarea relațiilor economice româno-franceze.

Aceeași problemă a fost abordată și de Nicolae Ceaușescu, în conversația cu Georges Pompidou. Liderul român arăta că „guvernul român a purtat discuții în legătură cu obținerea de credite, cu diferite țări, inclusiv cu țările socialiste, care nu au posibilitatea să ni le acorde, deoarece apelează ele însele la credite. România ar dori să obțină credite cu dobândă redusă, la nivelul celei prelevată de la țările în curs de dezvoltare și pe termen lung, de minimum 10 ani, cu începerea rambursării după 1975” 201. Cunoscând competiția economică dintre francezi

173 Jacques Chaban-Delmas (1915-2000) - om politic francez gaullist, militar, președintele Adunării Naționale în trei rânduri, prim-ministru al Franței (1969-1972) (n. coord.).

și vest-germani, Nicolae Ceaușescu nu a uitat să adauge că „discuții sunt în curs și cu alte țări, inclusiv cu RFG. Desigur, România ar fi foarte bucuroasă să obțină un credit din Franța, credit ce ar fi de o mare utilitate pentru dezvoltarea relațiilor de cooperare franco-române” 202.

Chestiunile de detaliu au fost discutate de Cornel Burtică¹⁷⁴, ministru al Comerțului Exterior, și Gheorghe Cioară¹⁷⁵, prim - vicepreședinte al Comitetului de Stat al Planificării, cu Valery Giscard d'Estaing, ministrul Finanțelor. S-a discutat despre schimburile comerciale curente, cooperarea economică bilaterală, cooperarea cu terțe state și crearea unei bănci franco-române. Giscard d'Estaing s-a arătat favorabil înființării unei bănci, subliniind că „vom încuraja în special băncile naționale pentru a ușura crearea acestor contacte bancare” 203.

Evoluția ulterioară a relațiilor bilaterale a dovedit că ambele state erau deopotrivă de interesate în consolidarea cooperării. În ceea ce privește partea română, așa cum am arătat, conducerea partidului a aprobat în luna aprilie 1970 ca Banca Română de Comerț Exterior să fie autorizată să trateze în mod oficial cu unele bănci

174 Cornel Burtică (1931-2013) - inginer electromecanic, membru al PCR din 1956, membru al Comitetului Politic Executiv (1974-1982), ministrul Comerțului Exterior (1969-1972, 1978-1982), viceprim-ministru al Guvernului (1977-1982) (n. red.).

175 Gheorghe Cioară (1924-1993) - inginer construcții hidrotehnice, membru al PCR din 1945, membru al Comitetului Politic Executiv

franceze, precum și cu autoritățile competente, înființarea unei bănci cu capital mixt româno-francez.

Ca urmare, BRCE a demarat discuții cu autoritățile franceze și cu băncile franceze corespondente și a stabilit cu Credit Lyonnais întocmirea unui studiu de fezabilitate din care să rezulte viabilitatea băncii româno-franceze. Acest studiu a fost finalizat în noiembrie 1970 și, pe baza sa, în perioada 7 - 18 decembrie, au continuat discuțiile în legătură cu înființarea băncii.

La negocieri au participat următoarele bănci:

1. Banque Française du Commerce Extérieur – bancă guvernamentală;

2. Banque Naționale de Paris – bancă naționalizată;

3. Crédit Lyonnais – bancă naționalizată;

4. Société Générale – bancă naționalizată;

5. Banque de Paris et des Pays Bas – bancă particulară;

(1974 - 1979), ministrul Energiei Electrice și Industrii Electrotehnice (1953 - 1954), ministrul Comerțului Exterior (1965 - 1969), viceprim-ministrul al Guvernului (1976 - 1979), ministrul Construcțiilor Industriale (1978 - 1979), ministrul Energiei Electrice (1979 - 1981) (n. red.).

6. Crédit Industriel et Commercial – bancă particulară;

- 7. Crédit du Nord – bancă particulară;
- 8. Crédit Commercial de France – bancă particulară;
- 9. Banque Rothschild – bancă particulară;
- 10. Banque de Suez et de l'Union des Mines – bancă particulară;
- IL Banque de l'Union Parisienne – bancă particulară;
- 12. Banque de l'Union Européenne – bancă particulară²⁰⁴.

După prima ședință de lucru româno-franceză, în care, pe baza studiului de fezabilitate, s-a ajuns la concluzia că banca proiectată era viabilă, reprezentanții băncilor franceze s-au reunit pentru a stabili poziția față de participarea la capital. Pe parcursul discuțiilor, Banque de l'Union Parisienne și Banque de l'Union Européenne s-au retras, declinând interesul pentru proiect, iar reprezentanții Banque de Suez et de l'Union des Mines au cerut un răgaz, pentru o analiză mai aprofundată a proiectului.

Celelalte nouă bănci franceze și-au dat acordul de principiu cu privire la participarea cu capital la banca româno-franceză, în următoarele condiții: „Capitalul subscris al băncii, 22 milioane franci francezi (4 milioane dolari SUA), din care 50% subscris de partea română și 50% de partea franceză. Din totalul capitalului subscris, 50% să se verse imediat, iar diferența de 50% în termen de până la 5 ani” ²⁰⁵.

Se preconiza ca băncile franceze să fie împărțite în două grupe:

O grupă alcătuită din băncile mari (Crédit Lyonnais, Banque Naționale de Paris, Société Générale și Banque de Paris et des Pays Bas), care să participe într-o proporție egală, mai ridicată, la capital;

a doua grupă, reunind Banque Française du Commerce Extérieur și băncile particulare, participa la formarea capitalului tot în proporții egale, dar cu un aport redus.

A doua condiție era ca „banca să poată acorda credite în valoare de maximum 200 milioane franci francezi, din care maximum 130 milioane franci francezi unei singure țări” 206. Această doleanță a fost acceptată de partea română sub rezerva ca în protocolul de constituire a băncii, care trebuia semnat de toate băncile participante, să se stipuleze că atât capitalul, cât și plafonul de risc să poată fi majorate pe măsura necesităților rezultate din creșterea volumului de operații.

A treia condiție se referea la remunerarea capitalului vărsat, încă din primul an de funcționare, cu o dobândă de 6%, provenită din profitul băncii. În lipsa beneficiilor în primul an de activitate, acest coeficient urma să fie plătit efectiv până la sfârșitul primilor trei ani de activitate.

O altă condiție prevedea că, pentru a se

asigura fondurile necesare plăților curente și pentru a se evita fiscalitatea excesivă, atât băncile franceze, cât și BRCE făceau depozite la banca româno-franceză în valoare de 11 milioane franci francezi (diferența între capitalul subscris și capitalul vărsat). Constituirea acestor depozite se făcea în mod proporțional cu participarea băncilor la capital.

Pentru asigurarea unor venituri care să acopere cheltuielile băncii încă din primul an, s-a convenit ca în protocolul de constituire a băncii mixte să se precizeze că părțile se angajau să furnizeze băncii, într-un mod cât mai echilibrat, volumul de operații necesare pentru asigurarea bunei funcționări. În același scop, băncile participante se angajau să însărcineze Consiliul de administrație și Comitetul de direcție să ia măsurile optime de reducere a cheltuielilor și de majorare a veniturilor, astfel încât banca să aibă succes încă din primul an de activitate.

În pofida acestor prevederi, băncile franceze se încăpățâneau să impună în protocolul de constituire a băncii un paragraf conform căruia, dacă veniturile nu acopereau cheltuielile și nu va putea fi asigurată plata dobânzilor la capital, diferențele să fie suportate în mod unilateral de partea română.

Întrucât o astfel de prevedere contravenea principiilor de funcționare a societăților mixte, potrivit cărora atât beneficiile, cât și riscurile se

împărteau în mod proporțional cu participarea la capital, reprezentanții BRCE nu au semnat protocolul de constituire a băncii româno - franceze și s-au retras de la negocieri.

Aproximativ în aceeași perioadă, baronul Élie de Rothschild își exprima dorința de a mai veni la o vânătoare în România²⁰⁷, iar plasarea sa la începutul lunii ianuarie ¹⁹⁷¹²⁰⁸ oferea o ocazie excelentă pentru partea română de a continua într-o manieră informală negocierile începute la Paris, dar care intraseră în impas. Ca urmare, vicepreședintele Consiliului de Miniștri întocmea către conducerea partidului nota nr. P.K. 3636, din 22 decembrie 1970, în care arăta:

Până în prezent Banca Rothschild s-a declarat de acord să participe cu o cotă de 8 - 10% la capitalul băncii româno-franceze ce urmează a lua ființă, precum și să acorde un împrumut de 20 milioane dolari Băncii Române de Comerț Exterior.

Deoarece consider că este în interesul nostru să menținem bune relații cu această bancă, în scopul finalizării și a altor acțiuni ce au fost abordate cu ocazia vizitei subsemnatului în Franța în luna aprilie a. c., propun a se aproba invitarea baronului Élie Rothschild la o partidă de vânătoare (2 - 3 zile) în prima jumătate a lunii ianuarie ¹⁹⁷¹²⁰⁹

Aprobarea „acțiunii” a venit fără întârziere, Cancelaria CC A PCR transmițând acordul conducerii superioare de partid (Hotărârea

Secretariatului CC al PCR nr. 3.463 din 23 decembrie 1970) 210, pentru invitarea unei delegații de oameni de afaceri francezi, condusă de baronul Élie de Rothschild, toate cheltuielile urmând a fi suportate de Secretariatul General al Consiliului de Miniștri.

În luna ianuarie 1971 era programată reunirea la Paris a comisiei mixte de cooperare economică româno-franceză, o bună ocazie pentru o încercare de a determina factorii guvernamentali francezi să efectueze unele presiuni pentru ca băncile implicate în proiectul comun să renunțe la clauza ce împiedica realizarea proiectului. O „influențare pozitivă” paralelă cu lucrările comisiei apărea ca o acțiune dezirabilă. Așadar, Ilie Mihai („Batiu”) l-a vizitat în data de 7 ianuarie 1971 pe baron pentru a-i transmite invitația vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Gogu Rădulescu, de a participa la o vânătoare de mistreți în România, timp de două zile, în perioada 15 - 31 ianuarie 211.

Élie de Rothschild a mulțumit foarte mult, dar „și-a manifestat profundul regret de a nu putea răspunde favorabil, așa cum ar fi dorit, invitației”. În aceeași zi, acesta i-a expediat (prin intermediul lui Ilie Mihai) lui Gogu Rădulescu o scrisoare în care îi mulțumea pentru invitație, explicându-i că „din păcate, toate weekend-urile mele sunt ocupate până în luna martie și din nefericire sunt extrem de ocupat și am multe călătorii de făcut,

atât în Franța, cât și în străinătate”, neuitând să adauge „datoria înainte de toate” 212.

Probabil că nu vom ști niciodată dacă situația era reală sau baronul a dorit să evite o „prelucrare” din partea românilor. Cert este că negocierile purtate la Paris pentru înființarea băncii franco-române au fost deblocate doar după ce partea română a amenințat că renunță la proiect, urmând să înființeze la Paris doar o reprezentanță a BRCE.

În acest punct, îndrăznim să afirmăm că partea franceză era cel puțin la fel de interesată precum cea română în materializarea proiectului, multe din așa-zisele „facilități” acordate românilor reprezentând, de fapt, un deziderat al partenerilor francezi într-o continuă căutare de plasamente financiare și extindere a relațiilor comerciale 213.

Nu lipsite de semnificație sunt și interesele strict personale ale unora dintre personajele implicate în negocieri. De exemplu, potrivit informațiilor culese de Securitate, Alfred Fischler se visa președintele viitoarei bănci franco-române, acționând pe multiple paliere pentru desemnarea sa în această funcție (de altfel, ulterior, Fischler a fost primul care a deschis un cont la Banca Franco-Română, pe numele Compagnie Européenne de Céréales, Importatrice – Exportatrice de céréales) 214.

Interesul comun al ambelor părți, poziția fermă adoptată de negociatorii români și apariția

riscului ca proiectul să fie abandonat au condus la îndepărtarea ultimelor obstacole la masa tratativelor.

În același timp, în România s-a creat cadrul legal pentru înființarea unei bănci mixte, prin Legea nr. 1/17 martie 1971 „cu privire la activitatea de comerț exterior, de cooperare economică și tehnico-științifică a Republicii Socialiste România”. Potrivit art. 58, „organizațiile economice române pot constitui, cu aprobarea organelor în drept, societăți mixte în străinătate și în Republica Socialistă România, în domeniul producției industriale și agricole, al activității de construcții, transporturi, comerț, cercetare tehnico-științifică și servicii” 215. Statul român asigură și garantează aportul financiar al organizațiilor economice române la societățile mixte din străinătate, precum și funcționarea societăților mixte în România 216.

După numai trei săptămâni de la adoptarea acestei legi, echipele de negociatori români și francezi semnavă, la 23 martie 1971, Protocolul de acord privind înființarea Băncii franco-române. Într-un timp relativ scurt s-a elaborat și Statutul Băncii franco-române, documentul fiind semnat de reprezentanții băncilor participante, în prezența notarilor, în ziua de 10 iunie 1971. Într-un final, banca și-a început activitatea la data de 1 septembrie 1971 217.

În mod firesc, înființarea băncii franco-

române era privită ca un succes nu doar de români, ci și de către francezi, deopotrivă de interesați în lărgirea relațiilor economice, mai ales că, în acel moment, competitorii vest-germani se arătau foarte activi în relația cu blocul socialist. Ministrul de finanțe, viitorul președinte al Franței, Valéry Giscard d'Estaing, în cadrul discuțiilor purtate la București cu Nicolae Ceaușescu, în timpul audienței din 12 noiembrie 1971, aprecia că „realizarea problemei cu banca a sosit la un moment foarte bun, deoarece asigură prezența României în problemele financiare internaționale, și cred că o țară ca a dumneavoastră, care, în orice caz are o vocație de a participa la comerțul internațional, nu poate fi absentă din problemele financiare” 218.

Disponibilitatea Franței pentru consolidarea și extinderea cooperării și a relațiilor economice era confirmată fără ezitare chiar de ministrul francez:

Președintele Pompidou m-a rugat să vă transmit că își amintește de obiectivele pe care le-ați definit și care vizau să facă din Franța primul partener al României. Nu am ajuns încă la acest stadiu, însă la rândul nostru vom continua efortul în această direcție, în ce privește deschiderea comerțului nostru exterior produselor românești. Astăzi vom semna dispozițiile referitoare la suprimarea sau lărgirea anumitor contingente și avem intenția să continuăm pe această cale. (...)

Să fim cu totul obiectivi: dintre toate proiectele de cooperare industrială, în momentul de față cooperarea cu România este aceea care merge cel mai bine.²¹⁹

Bilanțul acțiunii de „influențare pozitivă” pe care am prezentat-o succint în paginile de față a fost, în opinia noastră, unul pozitiv. Mai exact, Banque Franco-Roumaine a luat ființă la Paris în 1971, investiția de constituire fiind împărțită în mod egal între cele două părți. Statul român a fost reprezentat de Banca Română de Comerț Exterior – la acea vreme, una dintre cele mai importante bănci ale Europei Centrale și de Est (BRCE avea legături de corespondent cu circa 800 de bănci cu sediul în țări capitaliste²²⁰), iar statul francez de opt dintre cele mai importante bănci franceze. Structura acționariatului s-a păstrat timp de 30 de ani aproape aceeași, pachetul majoritar aparținând astăzi Băncii Comerciale Române – 50%, iar restul unui grup de bănci franceze de prim-rang: 1) BNP Paribas 18, 80%; 2) Credit Lyonnais 16, 25%; 3) Société Générale 6, 15%; 4) Credit Industriel et Commercial 4%; 5) Credit Commercial de France 2, 40%; 6) Credit du Nord 2, 40%²²¹ i.

De altfel, succesul din Franța a inaugurat alte realizări ale statului comunist român în domeniul bancar. În aceeași perioadă, România a aderat la GATT (14 noiembrie 1971), a dezvoltat contacte comerciale cu Piața Comună, iar după un an, la 7

decembrie 1972, președintele Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, a semnat Decretele nr. 493 și 494 pentru aderarea țării noastre la FMI și, respectiv, BIRD, acestea urmând să intre în vigoare după două zile, la 9 decembrie 1972222.

Acțiunea de succes derulată în Franța a încurajat România să inițieze proiecte similare și în alte state occidentale, cel mai important pas fiind înființarea, în 1973, Anglo-Romanian Bank Limited, având ca acționari BRCE (50%), J.P. Morgan Chase (20%) și Barclays (30%). Această instituție s-a specializat în finanțarea activităților de comerț internațional în Europa Centrală și de Est și în operații de nișă de piață, axându-se mai cu seamă pe export-import223. Pe aceeași strategie au fost create și Misr Romanian Bank, cu sediul la Cairo, împreună cu Banque Misr, Frankfurt Bukarest Bank, împreună cu mari bănci germane, și Banca Italo-Romena, împreună cu bănci italiene.

Viabilitatea noii bănci, Banque Franco-Roumaine, a fost dovedită nu doar pe parcursul existenței regimului comunist din România, ci și ulterior. Astfel, după 1989, banca a continuat să funcționeze, deschizând în 1991 o sucursală la București. Extinderea portofoliului de clienți a determinat ulterior deschiderea unor birouri de reprezentare la Timișoara (1997) și Constanța (1998), transformate în agenții în anul 2003. Ulterior, în anul 2004, Banca Comercială Română,

care preluase controlul asupra Banque Franco-Roumaine (ca succesoare a BRCE²²⁴ și Bancorex), a decis fuzionarea subsidiarelor sale Anglo-Romanian Bank Limited din Anglia, Frankfurt Bukarest Bank din Germania și Banque Franco-Roumaine din Franța. Sub titulatura Anglo-Romanian Bank, cu sediul la Londra, această nouă bancă dispune de un capital de 101 milioane de euro, iar activele sale sunt de 319 milioane de euro²²⁵.

În ceea ce privește Departamentul de Informații Externe al Securității, ofițerii acestei structuri s-au implicat în anii următori în tot mai multe operații menite să aducă țării noastre credite în condiții avantajoase. Potrivit unui raport din 15 mai 1975, cu privire la acțiunea „Delfinul”, fuseseră finalizate credite în valoare de 980.000.000 dolari SUA, dintre care credite financiare în valoare de 680.000.000 \$ și credite industriale și linii de finanțare totalizând 300.000.000 \$. Creditele respective au fost obținute pe perioade de 5 – 8 ani, cu dobândă sub nivelul pieței (între 4 și 9, 25%). La acel moment se aflau în lucru, într-o fază înaintată, o serie de alte operații speciale vizând obținerea de:

- credite financiare – din Kuweit, Emiratele Arabe Unite (Abu-Dhabi), RF Germania și Libia;

- credite industriale și linii de finanțare – din Japonia, Marea Britanie, Austria și SUA.

Concomitent, se întreprindeau acțiuni pentru

a se descoperi noi posibilități de obținere a unor credite sau linii de finanțare din Iran, Venezuela, RF Germania, Elveția și SUA²²⁶.

Așadar, se impun cercetări viitoare pentru a face lumină în acest domeniu atât de complex și pentru a permite reconstituirea adevăratelor dimensiuni ale activităților desfășurate de Securitate peste hotare, mai cu seamă în ceea ce privește acțiunile de lobby și de influență. În acest punct, reiterăm interesul aparte pe care îl prezintă delimitarea câștigătorului în operațiile din „tranșeele” frontului secret. Cine a influențat pe cine? Cine a câștigat și cine a pierdut în astfel de afaceri? Sau a fost vorba de afaceri „reciproc avantajoase”? Credem că singurul element de validare îl reprezintă... timpul său, mai precis, efectele pe termen mediu și lung ale unei operații sau alteia!

Capitaliștii avant laire: ICE Dunărea și operațiile valutare speciale^e

Fallite fallentes!¹⁷⁶ Ovidiu, Ars amandi, 1, 645¹⁷⁷

După anul 1953 liderii comuniști de la București au inițiat un lent și atent gestionat proces de lărgire a autonomiei în raport cu Moscova. În plan economic, acest proces s-a

176 înșelați-i pe înșelători! (în lb. lat.).

177 Publius Ovidius Naso, Heroide. Amoruri. Arta iubirii. Remediile iubirii. Cosmetice, trad. și note de Maria-Valeria Petrescu, pref. și tabel cron. de Grigore Tănăsescu, Ed. Minerva, București, 1977.

tradus prin desființarea întreprinderilor mixte româno-sovietice (Sovrom-uri), reluarea sau intensificarea relațiilor economice cu state occidentale de primă importanță, precum Marea Britanie, Franța, RFC, SUA, și formularea unor poziții proprii tot mai ferme în cadrul dezbaterilor din Consiliul Economic de Ajutor Reciproc (CAER).

În acest context, importanța fondurilor valutare necesare susținerii relațiilor comerciale și a politicii de industrializare rapidă a devenit evidentă pentru conducerea României din acea vreme. Totodată, era clar că exporturile românești, destul de modeste încă, nu puteau asigura necesarul de valută pentru echilibrarea balanței comerciale, soluția creditelor externe devenind inevitabilă. Ca urmare, Securitatea, adevărat factotum al regimului, a primit la jumătatea anilor 1950 și misiunea de a procura valută forte și aur. Deși nu am reușit încă identificarea în arhive a deciziilor de partid care reglementau această activitate, o dovadă indirectă a faptului că Securitatea începuse să obțină fonduri în valută prin acțiuni proprii o reprezintă succesiunea de acte normative care reglementau modul de folosire a acestor sume. Astfel, HCM nr. 261/1957, care clarifica situația valutei de care putea să dispună Ministerul Afacerilor Interne (MAI), a fost urmată de Decretul nr. 210/1960 și, mai apoi, de HCM nr. 270 din 23 februarie 1966227. Potrivit acestor acte normative, MAI

avea obligația de a preda Băncii de Stat a României 80% din sumele obținute prin operații specifice, iar restul de 20% trebuia depus într-un cont special al MAI, deschis tot la Banca de Stat, urmând a fi folosit pentru nevoile operative ale Securității.

La începuturi, operațiile inițiate de Securitate pentru aducerea în țară a unor sume în valută au urmărit identificarea și recuperarea unor moșteniri din Occident ale cetățenilor români²²⁸, acordarea unor vize de emigrare pentru cetățeni români de origine evreiască și germană în schimbul unor sume de bani, precum și, după restabilirea relațiilor diplomatice cu RFC în 1967, obținerea unor despăgubiri din partea acestui stat.

Din punct de vedere instituțional, operațiile secrete de obținere de valută au fost încredințate DIE, în cadrul căreia a fost constituit în 1958 un colectiv specializat. Ofițerii din această structură colaborau cu colegii lor din alte direcții, în mod special cu cei din Direcția Contraspionaj, aceștia din urmă deținând, prin natura „obiectului muncii”, informații despre cetățenii străini care veneau în România sau întrețineau legături cu cetățeni români. Direcția principală de activitate era identificarea și aducerea în țară de succesiuni/
moșteniri ale unor cetățeni români stabiliți în străinătate.

Desfășurată empiric la început, activitatea de

aport valutar a cunoscut în scurt timp o instituționalizare. În cadrul de a funcționat, cu începere din anul 1960, Sectorul L.C., care avea ca obiectiv de sine stătător aducerea de valută forte și alte valori în țară. Sumele pe care le realiza Sectorul L.C. proveneau în special din succesiuni deschise în străinătate, despăgubiri, pensii, repatrieri. Din anul 1966 sfera de activitate s-a lărgit, ofițerii sectorului având în preocupare identificarea și repatrierea unor bunuri aparținând patrimoniului național.

Expansiunea continuă a operațiunilor de acest tip și diversificarea treptată a căilor de obținere a valutei au condus la căutarea unor noi forme de organizare. Ca urmare, Sectorul L.C. a funcționat o vreme în paralel cu Sectorul O.V. – Operațiuni Valutare, înființat în cadrul DIE în anul 1975229. Coordonarea acestui tip de operații i-a revenit generalului Gheorghe Marcu, iar ofițerii cu responsabilitate directă în derularea acțiunilor speciale erau col. Teodor Cârlan, col. Florin Sandu și col. Teodor Gudină.

În perioada 1973 - 1977 a fost adusă în țară „prin mijloace specifice” suma de 171673.380 \$. Din aceasta, 86.253.670 \$ proveneau din acțiuni speciale, precum și din „operațiuni valutare specifice”. Prin identificarea unor conturi externe deținute de cetățeni români, din moșteniri, donații sau succesiuni, în perioada amintită fusese adusă în țară suma de 85.419.710 \$. De asemenea, în

anii 1973 - 1974 a fost recuperată și adusă în țară cantitatea de 13 kg aur sub formă de bijuterii și aur fin, iar în anii 1976 - 1977, în urma unor acțiuni specifice, fuseseră aduse în România nu mai puțin de 31.680 monede de aur (cca. 198 kg aur), care au fost depuse în tezaurul Băncii Naționale.

O reorganizare de amploare a acțiunilor de obținere de valută a fost inițiată la începutul anului 1978, când la cârma DIE se mai afla încă tandemul Doicaru-Pacepa, dar propunerile s-au concretizat abia în a doua jumătate a lunii martie 1978, după crearea DSS. Nevoile de valută ale țării erau în creștere, astfel încât conducerea partidului a solicitat ca, printr-o mobilizare de excepție a tuturor resurselor, fondurile în valută aflate în cele două conturi speciale deschise de Ministerul de Interne la BRCE, denumite T.N. - 73 și T.N. - 75, să fie dublate într-un singur an. Ministrul de Interne, Teodor Coman, i-a înaintat un raport lui Nicolae Ceaușescu la 15 martie 1978, în care arăta că suma care urma să fie dublată de către instituția pe care o conducea era de 64.761.473 de dolari SUA.230 Această sumă era defalcată astfel: 31552.618\$, care se aflau efectiv în conturile BRCE, și 33.208.855 \$, care urmau a fi recuperați de BRCE de la ministerele de resort, care plătiseră cu acești bani importuri de cupru, șroturi de soia și făină proteică. De asemenea, din aceleași conturi fusese avansată

suma de 3.359.562 dolari pentru construirea fabricii de diamante sintetice (nume de cod „Fabrica de STELE”).

Prin raportul amintit, Coman aducea în atenție faptul că ICE Tehnoimport ridicase din contul T.N. - 73 suma de 20.131.413 \$, pentru achitarea unor rate la avioanele Boeing importate de România²³¹. Nicolae Ceaușescu a decis ca suma să nu mai fie recuperată de Ministerul de Interne de la beneficiar, dar, întrucât era prevăzută plata altor rate până în anul 1983, ministrul solicita ca acestea „să fie suportate integral din planul de import”.

Pentru păstrarea conspirativității operațiilor și pentru a avea o evidență clară, Teodor Coman propunea crearea unui nou cont la BRCE, denumit O.V. - 78, în care să fie virate soldurile existente în devize libere la data de 31 ianuarie 1978 în conturile T.N. - 73 și T.N. - 75. Misiunea de dublare a sumei urma a fi încredințată „unui grup de cadre din cadrul DGIE, care au experiență de comerț exterior, verificate în procesul muncii și care își desfășoară activitatea în mod acoperit în întreprinderile de comerț exterior din țară”. Se propunea angrenarea în operațiile speciale a următoarelor persoane: Constantin Stanciu, adjunct de ministru la MCECEI, Vasile Manolescu, director în același minister, Constantin Țincu, director general al vămilor, Andrei Ulici, director al Oficiului „Delta”, Aurel Antoniu, director al

Prodexport, Sebastian Cremenescu, consilier la ICE Terra, și Vasile Birișan, consilier în MCECEI.

Coordonarea acțiunii fusese revendicată, inițial, de g-ral-col. Nicolae Doicaru și g-ral-mi. Gheorghe Marcu, pentru ca apoi colectivul să fie lărgit prin includerea g-ral-lt. Ion Mihai Pacepa și g-ral-mi. Teodor Sârbu, vechi tovarăși în afaceri dubioase. Răsturnarea de situație din martie 1978 a făcut ca respectivul colectiv să fie format din g-ral-lt. Alexandru Dănescu, proaspătul șef al reînființate! DGIE, g-ral-mi. Gheorghe Marcu și g-ral-mi. Teodor Sârbu. În numai câteva luni, însă, dezertarea lui Pacepa i-a măturat pe toți cei trei ofițeri din funcțiile lor și, implicit, din coordonarea acestor acțiuni.

Operațiunile speciale avute în vedere pentru dublarea sumelor din conturile de la BRCE se încadrau într-o paletă destul de largă:

„Investirea unor fonduri valutare pentru cumpărări și revânzări, prin sursele noastre, de produse prohibite la import sau export, inclusiv armament, muniție și tehnică militară;

export confidențial de mărfuri neutralizate;

cumpărări și revânzări de mărfuri de bursă – cereale, ulei, zahăr, metale neferoase etc. – în scopul revinderii acestora în conjuncturi favorabile;

operațiuni de comerț cu băuturi și țigări străine, obiecte de artă și alte asemenea bunuri;

operațiuni de reexport confidențial cu metale

și pietre prețioase, cafea, cacao și alte produse, în momente conjuncturale favorabile;

Intermedieri de afaceri confidențiale între vânzători și cumpărători străini” 232.

Odată stabilită „tematica” și obținută aprobarea Comandantului Suprem 233, rezidențelor de spionaj ale României le-a fost expediată în 12 iunie 1978 o telegramă circulară cu următorul conținut:

Tovarășe lector 234.

1. Conducerea ne cere ca prin folosirea posibilităților noastre speciale, să realizăm acțiuni speciale complexe, care să asigure depunerea până la sfârșitul acestui an, într-un cont creat la BRCE, a unor importante sume în deize convertibile. Pentru executarea acestui ordin, am stabilit un program de măsuri pe linie O.V., cu sarcini și responsabilități concrete pe fiecare unitate. Precizăm că activitatea pe linie O.V. va fi orientată în vederea inițierii și finalizării cu rezultate a următoarelor categorii de operațiuni speciale (urma enumerarea operațiunilor indicate mai sus – 2. Sarcinile concrete și sumele pe care trebuie să le realizați până la sfârșitul acestui an, vă vor fi comunicate de către fiecare unitate în parte, urmând ca dv, să le repartizați pe cercetătorii 235 unităților de care aparțin. Cazurile și acțiunile O.V. ce vor fi luate în preocupare vor fi raportate unităților de care aparțin cercetătorii care lucrează aceste acțiuni. Unitățile vor

transmite indicații detaliate asupra sarcinilor stabilite și a metodologiei de lucru²³⁶.

Așadar, sarcini clare, organizare minuțioasă, evidență strictă a operațiilor și a sumelor rezultate. Ordinul se execută, nu se discută! Aparatul de informații externe s-a trezit orientat, mai mult ca niciodată, spre rezolvarea unor misiuni de natură comercială și financiară și nu spre obiectivele „clasice” ale unui serviciu de informații.

Ca urmare a măsurilor întreprinse, în anul 1978, în pofida reculului produs de dezertarea lui Pacepa, s-au derulat acțiuni specifice pe linie „O.VT în valoare totală de 20.314.474 \$. Pentru anul 1979, conducerea CIE a formulat un obiectiv ambițios: obținerea a 43.000.000 \$. Repartizarea pe unitățile componente ale CIE era următoarea²³⁷:

<i>Unități ale CIE</i>	<i>Sume de ob</i>
UM. 0199	8.000.000 \$
U.M. 0201	8.000.000 \$
U.M. 0208	8.000.000 \$
U.M. 0225	4.000.000 \$
Alte compartimente ale U.M. 0544	2000.000 \$

U.M. 0625/C.P.	3.000.000 \$
Compartimentul „O.VT	10.000.000

Obiectivul s-a dovedit nerealist, fiind supraestimate posibilitățile de obținere a valutei, astfel încât, potrivit unei note-raport întocmite de conducerea CIE pentru Tudor Postelnicii, șeful DSS, planul a fost realizat numai în proporție de 30, 5% (13.122.257 \$), singura unitate care a reușit să-și îndeplinească sarcinile fiind Compartimentul „O.VT (105, 9%). Alte unități, însă, aveau un bilanț dezastruos: U.M. 0225 realizase doar O, 2% din plan, iar U.M. 0201 îndeplinise planul în proporție de 5, 07%²³⁸!

În acest context, trebuie subliniat că sfârșitul anilor 1970 a însemnat pentru regimul de la București intrarea într-o acută criză economică, determinată de cauze multiple. Dintre acestea, ne mulțumim să amintim aici doar efectul celui de-al doilea „șoc petrolier” și așa-numita „criză a datoriei externe”, îndatorarea constantă a României în deceniul opt, în vederea susținerii uriașului efort de industrializare, a cunoscut un proces de accelerare în anii 1978 - 1979²³⁹, când „datoria externă în valută convertibilă a crescut de 3, 6 ori”²⁴⁰.

Pe de altă parte, în 16 august 1979, Paul Adolph Volcker Jr., proaspăt desemnat de președintele Carter în fruntea Rezervei Federale a

Statelor Unite ale Americii, a luat decizia neașteptată de a crește dobânzile la 10, 5%, și apoi, în 18 septembrie, la 11, 75%, ca urmare a creșterii influenței ideilor monetariste în Occident²⁴¹, văzute ca o cale de a pune capăt stagflației¹⁷⁸. Această decizie s-a reflectat imediat într-o creștere sensibilă a dobânzilor la datoriile suverane, care au afectat dramatic o serie de țări în curs de dezvoltare și au marcat sfârșitul epocii creditelor ieftine pentru dezvoltare²⁴². Prima consecință importantă în lagărul socialist a fost intrarea Poloniei în incapacitate de plată în anul 1980, după ce datoria publică a crescut de la 17 miliarde de dolari, la sfârșitul anului 1979, la 27 miliarde de dolari la începutul lunii decembrie 1980²⁴³.

Ținând seama de aceste evoluții în mediul economic internațional, presiunile conducerii de la București asupra Securității pentru obținerea unor surse suplimentare de valută devin pe deplin justificate. Din nefericire, creșterea solicitărilor s-a suprapus peste efortul Securității de a-și reveni din lovitura dată structurilor informative românești de dezertarea lui Ion Mihai Pacepa, care se resimți se destul de dur și asupra bunului mers al comerțului exterior.

178 Fenomen economic care se manifestă prin coexistența mai multor factori - stagnarea economiei, rata mare a inflației și un procent ridicat al șomajului. Deși Volcker jr. a încercat cel puțin să stopeze inflația, economia americană și-a continuat recesiunea. De abia în anul 1983 s-au înregistrat primele semne pozitive (n. red.).

Așa cum am mai arătat, implicarea Securității, prin structurile de contraspionaj și spionaj, în dinamizarea și extinderea relațiilor economice externe era masivă încă de la finele anilor

1960 și încerca să suplinească atitudinile total neprofesioniste ale unor responsabili civili din întreprinderile românești cu posibilități de export. Un bun exemplu asupra modului cum înțelegeau unii oficiali români să trateze cu partenerii externi este oferit de adresa nr. 502/1979 a însărcinatului cu afaceri ad-interim de la ambasada României din Quito (Ecuador), referitoare la eșecul vizitei în țara noastră a lui Carlos Viteri, directorul general al Companiei Tracomotor din Guayaquil: „Rezultă că, deși pe parcursul vizitei a realizat contacte cu întreprinderi românești de comerț exterior și a văzut unele obiective, nu s-au obținut rezultate concrete. Carlos Viteri pune această situație pe seama lipsei de pregătire a reprezentanților ICE-urilor cu care a intrat în contact, iar în unele cazuri, după cum ne-a relatat verbal, unor atitudini neserioase a acestora în convorbiri. S-a referit în mod special la atitudinea tovarășului Ioan Ban, de la Universal Tractor, ceea ce a determinat părăsirea demonstrativă de către Carlos Viteri a convorbirilor” 244. Nemulțumirea diplomatului era cu atât mai mare cu cât potențialul client era unul dintre apropiații lui

Jaime Roldös Aguilera, ales președinte al statului Ecuador la 10 august 1979.

Confruntată cu numeroase astfel de situații și cu o competiție tot mai acerbă pe piețele internaționale, conducerea României a reorganizat comerțul exterior în ansamblu, sperând să eficientizeze astfel domeniul. S-a adoptat Decretul nr. 164/1979 „privind organizarea și funcționarea Ministerului Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale”, urmat la scurt timp de Decretul nr. 276/1979 „privind unele măsuri pentru îmbunătățirea activității de comerț exterior”. Eforturile legislative de eficientizare n-au avut efectul scontat, încasările în valută cunoscând o creștere nesemnificativă. Atunci, ca și în alte ocazii, atenția lui Nicolae Ceaușescu s-a îndreptat spre Securitate.

Ca urmare a noilor solicitări, era firesc ca DIE să fie amplu reorganizată în această direcție de activitate: Sectorul Operațiuni Valutare (O.V.) a fost redimensionat și a primit denumirea de Unitatea (apoi, s-a revenit la denumirea de Sector) pentru Acțiuni Valutare Speciale (AVS). Coordonarea activității acestui sector i-a fost încredințată în 1979 generalului – maior Gheorghe Zagoneanu, secretar de stat la Ministerul de Interne și adjunct al șefului CIE. La rândul său, în octombrie 1979, el a trasat colonelului Stelian Andronic misiunea elaborării unui plan de reorganizare a activității AVS, iar în 2 iunie 1980,

prin ordinul șefului DSS, Tudor Postelnicu, Sectorul AVS a primit o nouă organizare²⁴⁵.

Învăluite într-un secret adânc, operațiunile valutare ale Securității au suscitât interesul presei după 1990, dar informații de primă importanță pentru problema avută în vedere au fost puse la dispoziția publicului român abia prin publicarea memoriilor lui Stelian Octavian Andronic²⁴⁶, ofițerul care a condus în anii 1980 Unitatea pentru Acțiuni Valutare Speciale din cadrul CIE. Din afirmațiile acestuia rezultă că unității AVS „îi erau interzise operațiunile ilegale atât pe teritoriul României, cât și pe cel al altor state, mai ales operațiunile implicând narcotice și materiale pornografice”, principiile care stăteau la baza activității fiind „apărarea și servirea intereselor țării noastre și a prestigiului său în interior și în exterior, respectarea strictă a legalității și combaterea acțiunilor de tip mafiot și terorist”²⁴⁷. Sarcina principală a unității era de a contribui „din toate puterile la plata cât mai urgentă a datoriei externe a țării”²⁴⁸.

Dincolo de aceste relatări oarecum idilice, ni se pare evident că, în unele împrejurări, „respectarea strictă a legalității”, atât în țară, cât și (mai ales!) în străinătate, a fost pusă între paranteze. Cum altfel și-ar fi putut îndeplini unitatea respectivă diversele sarcini, care mergeau de la identificarea și verificarea bonității posibililor parteneri pentru Romtehnica, adică,

altfel spus, a negustorilor internaționali de armament, până la recuperarea (integrală sau parțială) a comisioanelor plătite de diverse întreprinderi de comerț exterior partenerilor din străinătate pentru facilitarea încheierii unor contracte? Ce să mai spunem despre relațiile directe de afaceri cu unele organizații de tip mafiot, care acționau sub paravanul unor firme de import-export înființate în state cu un regim fiscal mai permisiv?

Totuși, impulsionearea activității de export nu putea fi făcută doar de resursele disponibile în cadrul Centrului de Informații Externe, astfel că se impunea o colaborare cu vechii rivali din Direcția Contraspionaj, structură ce avea în atribuții supravegherea informativă a întreprinderilor de comerț exterior.

Încă de la începutul anului 1976 în cadrul Direcției Contraspionaj fusese creată U.M. 0625/C.P. (Comerț și protocol), care avea ca atribuții urmărirea comercianților străini, suspecți de spionaj, și a legăturilor acestora, precum și apărarea secretului de stat. Totodată, noua unitate prelua o serie de atribuții de la Direcția a II-a Contrainformații economice și de la U.M. 0920 (DIE), cum ar fi sarcinile cuprinse în planul de măsuri „Construcția” (urmărirea salariaților români de pe diverse șantiere din străinătate) sau din planul de măsuri „Hermes” (supravegherea activității angajaților români din comerțul

exterior). Comandantul unității, colonelul Alexandru Ștefan, a intrat de timpuriu în conflict cu DIE, condus la acea vreme de atotputernicul Nicolae Doicaru, atât în urma transferului de atribuții de la DIE către U.M. 0625/C.P., cât și prin sabotarea de către aripa externă a Securității a unor acțiuni coordonate de Alexandru Ștefan. Un exemplu clasic în acest sens este al directorului întreprinderii de Comerț Exterior Agroexport, Triță Făniță, urmărit informativ de către U.M. 0625/C.P. și colaborator pe linie AVS al DIE²⁴⁹.

Pentru a răspunde noilor exigențe ale conducerii de partid, CIE și Direcția a III-a Contraspionaj au elaborat un plan comun de acțiune, cu nume de cod „Dunărea”, prin care s-a încercat delimitarea atribuțiilor și găsirea unor soluții optime prin care să crească încasările în valută. Păstrându-se tradiția, rolul de primus inter pares¹⁷⁹ a revenit CIE!

Ca urmare, U.M. 0625/C.P. primea în 4 ianuarie 1980, prin ordinul nr. 00105502, semnat de Tudor Postelnicu, șeful DSS, sarcina de a realiza din acțiuni specifice „O.VT suma de 2000.000 \$”. Acțiunile care puteau fi întreprinse de această unitate, prin mijloacele muncii informativ-operative, erau următoarele:

„Recuperarea unor sume în devize libere, din comisioanele confidentiale, aprobate de autoritățile române competente cetățenilor străini

179 Primul între cei egali (în lb. lat.) (n. coord.).

care au favorizat încheierea unor contracte avantajoase părții române;

obținerea de rabaturi comerciale confidențiale la unele contracte de import tratate și semnate de întreprinderi de comerț exterior cu parteneri străini, fie direct, fie prin intermediul reprezentanților acestora din țara noastră;

efectuarea de operațiuni de tranzit confidențial de armament ușor și alte produse speciale prohibite la import sau export, cu plata unor taxe de tranzit în devize libere;

alte operațiuni speciale de genul celor de mai sus, ce nu se pot derula prin canale oficiale, care să asigure eficiență maximă, folosindu-se posibilitățile și procedeele muncii noastre” 250.

Pentru derularea acestor operațiuni, conducerea U.M. 0625/C.P. trebuia să creeze și să dezvolte „baza operativă corespunzătoare din rândul cetățenilor străini” și să realizeze „posibilități reale la nivelul conducerii întreprinderilor de comerț exterior”. Cu alte cuvinte, trebuia intensificată acțiunea de recrutare ca informatori și colaboratori a unor cetățeni străini, în vreme ce întreprinderile de comerț exterior, prin rețeaua informativă existentă deja, dar și prin plasarea de ofițeri de contraspionaj acoperiți în funcții-cheie, asigurau informațiile primare despre contractele în derulare.

„Coordonarea” activității Direcției

Contraspionaj în acest domeniu a rămas sub „oblăduirea” Centrului de Informații Externe, așa cum o dovedește un ordin din 11 ianuarie 1980, semnat de general-maior Gheorghe Zagoneanu, secretar de stat în Ministerul de Interne și locțiitor al șefului CIE. Potrivit acestui document, U.M. 0625/C.P. trebuia să solicite „sprijinul compartimentului specializat «O.V.» din U.M. 0544, în instruirea permanentă a ofițerilor asupra problemelor specifice și în sprijinirea derulării și finalizării acțiunilor speciale, astfel ca să se asigure respectarea metodologiei pe linie «O.V.» „251. Totodată, evidența centralizată a fondurilor valutare realizate de U.M. 0625/C.P. din acțiunile „pe profil «O.V.»”, fonduri ce erau transferate în contul „O.V. - 78” de la Banca Română de Comerț Exterior, era ținută de compartimentul de specialitate al U.M. 0544. Raportările lunare ale U.M. 0625/C.P. cu privire la stadiul derulării acțiunilor se făceau atât către conducerea DSS, cât și către conducerea CIE.

Având în vedere sarcinile clare de plan, conducerea U.M. 0625/C.P. a decis că activitatea trebuie să fie organizată cât mai bine posibil, atât pentru atingerea obiectivelor valutare propuse, cât și pentru a diminua posibilitățile „colegilor” din CIE de a pasa responsabilitatea unui eventual eșec asupra acestei structuri. Astfel, în luna august 1980, după aprobarea de către Tudor Postelnicu a unui raport al comandantului unității,

col. Alexandru Ștefan, a avut loc înființarea Compartimentului „Operațiuni Valutare Speciale” (OVS) din cadrul U.M. 0625/C.P., „în vederea asigurării valorificării operative a posibilităților de obținere a unor mijloace valutare”.

Potrivit normelor de lucru ale compartimentului Operațiuni Valutare Speciale, unitatea avea misiunea de „a organiza, în țară și exterior, acțiuni speciale în vederea realizării de încasări valutare, fără export de produse, folosind în acest scop mijloacele și procedeele specifice muncii de securitate” 252.

Compartimentul făcea parte din U.M. 0625/C.R. fiind subordonat nemijlocit șefului unității. Avea următoarele atribuții:

1. Organizează munca pentru crearea de rețea informativă proprie în obiectivele și problemele specifice activității OVS din țară;

2. Îndrumă, instruiește și dirijează rețeaua informativă în vederea obținerii de date și informații pentru identificarea de operațiuni speciale pe profil OVS, cum sunt:

comisioane confidentiale din afaceri comerciale încheiate sau acțiuni de licitații internaționale adjuocate în favoarea țării noastre;

operațiuni comerciale speciale (eliberări de certificate de origine și indigenizare de mărfuri, intermediari de afaceri între parteneri străini, rabaturi comerciale confidentiale, afaceri cu

mărfuri de embargo, operațiuni cu pietre și metale prețioase, contingente, schimbarea destinației mărfurilor, firme comerciale în țări străine etc.);

operațiuni financiar-valutare speciale.

3. Acționează - în țară și exterior²⁵³ - pentru crearea unei baze operative din rândul cetățenilor străini cu posibilități pe linia muncii OVS.

4. Execută, în baza aprobărilor primite, acțiunile inițiate, urmărind derularea și finalizarea acestora în deplină siguranță, aducerea în țară și depunerea în contul OVS a sumelor rezultate.²⁵⁴

Pentru îndeplinirea acestor atribuții, Compartimentul OVS al U.M. ⁰⁶²⁵/C.P. conlucra cu Compartimentul AVS din U.M. ⁰⁵⁴⁴, dar și cu alte compartimente și servicii din unitățile DSS și ale Ministerului de Interne. De asemenea, pentru realizarea în mod acoperit a acțiunilor pe linie de OVS, ofițerii compartimentului puteau solicita sprijinul instituțiilor centrale cu profil de comerț exterior: Ministerul Comerțului Exterior și al Cooperării Economice Internaționale (MCECEI), Camera de Comerț și Industrie a României, BRCE, Banca Națională a RSR, Ministerul de Finanțe, întreprinderi de comerț exterior. Declanșarea unor astfel de acțiuni nu mai trecea prin filtrul conducerii CIE, ci era aprobată direct de Tudor Postelnicu, șeful DSS.

Pentru preîntâmpinarea unor acte de corupție, sumele în valută urmau a fi preluate de la partenerii externi sub forma unor cecuri care

trebuia completate, obligatoriu, după următorul model: „La ordinul Băncii Române de Comerț Exterior București, în contul nr. 4721438300 – al R, în atenția departamentului 46” 255. Cecul nu trebuia să mai cuprindă alte mențiuni, condiții sau denumiri ale unor întreprinderi de comerț exterior. De asemenea, se interzicea cu desăvârșire completarea cecurilor date de partenerii străini pe numele ofițerilor.

Încasarea în numerar a sumelor în valută de către ofițerii compartimentului cădea sub aceeași interdicție, fiind permise unele derogări numai pentru „situații cu totul deosebite în care partenerul străin nu poate transfera suma în contul special de la BRCE și nu poate emite cecuri” și numai cu „aprobarea expresă a conducerii DSS”. În acest caz, preluarea sumelor în numerar se făcea după o procedură care viza stoparea actelor de corupție: banii erau preluați de către doi ofițeri sau de un ofițer și un colaborator, iar discuțiile erau înregistrate prin tehnica operativă, ofițerii având, totodată, obligația de a dirija convorbirea cu partenerul extern de așa manieră încât să rezulte clar suma și data încasării.

De la data de 1 august 1980, când a survenit reorganizarea activității, și până la finele anului, nou-creatul Compartiment

O VS a inițiat 105 combinații informativ-operative, dintre care 77 s-au încheiat cu un aport

valutar de 780.000 de dolari SUA, virăți în contul OVS de la BRCE. Șefii unității erau nemulțumiți, deoarece nu se atingea planul de 2000.000 de dolari. Așa încât, pentru anul 1981 s-a cerut „depășirea realizărilor din 1980 cu 150%”. Totodată, temându-se de „nesinceritatea sau trădarea unor surse” și invocând specificul activității OVS, colonelul Alexandru Ștefan a solicitat conducerii DSS suplimentarea schemei de încadrare cu 10 posturi „pentru verificarea tuturor surselor antrenate în acțiuni OVS pe unitate” 256.

Succesele obținute de colegii de la Contraspionaj și tendința acestora de a-și consolida pozițiile nu erau deloc pe placul celor de la Informații Externe. Ca urmare, conducerea CIE a încercat să-i îndepărteze pe ofițerii de la Contraspionaj și să obțină controlul total asupra încasărilor în valută. Mărturie în acest sens stă o notă din 11 decembrie 1981, întocmită de generalul locotenent Nicolae Pleșiță, adjunct al ministrului și șef al CIE, către Tudor Postelnicu, ministru secretar de stat și șef al DSS. în aceasta se arăta:

Analizând activitatea desfășurată pe linie AVS, îndeosebi pentru recuperarea unor cote cât mai mari din comisioanele confidentiale ce se plătesc unor intermediari străini și a organizării unor operațiuni speciale, se constată o serie de paralelisme în folosirea, în interes operativ, a directorilor întreprinderilor de comerț exterior,

singurele persoane care dispun de reale posibilități în acțiuni AVS.

Această situație s-a accentuat mai ales după încetarea activității Comisiei de avizarea comisioanelor confidențiale din MCECEI, la lucrările căreia participa și șeful unității specializate AVS din cadrul U.M. 0544.

În prezent, cu directorii generali și directorii întreprinderilor de comerț exterior, lucrează acțiuni AVS mai multe unități, ceea ce duce la scăderea eficienței și creează pericolul deconspirării unor operațiuni și surse folosite în țară și exterior.257

Pentru eliminarea paralelismelor și „folosirea cât mai eficientă a tuturor posibilităților” de care dispuneau directorii întreprinderilor de comerț exterior era necesar, în viziunea lui Nicolae Pleșiță, ca „aceștia să fie folosiți de către o singură unitate”, aceasta urmând a fi, evident, unitatea de profil din CIE.

Pentru a obține monopolul asupra surselor valutare, șeful CIE propunea următoarele:

1. Preluarea de către unitatea specializată din U.M. 0544 în legătură directă, pe probleme AVS, a tuturor directorilor generali și directorilor întreprinderilor de comerț exterior.

2. Absolvirea de sarcină de plan, de încasări valutare a U.M. 0625/C.R. urmând ca în viitor să execute numai sarcini de asigurare contrainformativă a obiectivelor date în

competență.

3. Unitatea specializată AVS din U.M. 0544 va semnala la U.M. 0625/C.P. toate problemele de natură contrainformativă ce apar în procesul executării operațiunilor AVS, atât privitor la cetățenii români, cât și în legătură cu oameni de afaceri străini care vin în țara noastră.

4. U.M. 0625/C.P. va semnala la U.M. 0544 acțiuni și elemente pretabile a fi folosite în inițierea și derularea operațiunilor speciale AVS.258

Din motive neprecizate, dar care pot ține de raporturile de putere dintre șeful Direcției Contraspionaj, Aristotel Stamatoiu, și șeful CIE, aflat în pierdere de prestigiu, propunerea generalului Pleșiță nu a fost aprobată de Tudor Postelnicu, astfel că acțiunile valutare ale U.M. 0625/C.P. s-au desfășurat în parametrii stabiliți în august 1980.

Peste această rivalitate internă din cadrul Securității s-au suprapus și plângeri ale directorilor din comerțul exterior către Nicolae Ceaușescu cu privire la imixtiunile ofițerilor de securitate în derularea unor contracte, determinându-l pe Nicolae Pleșiță să caute noi căi de a-și consolida pozițiile și a-și „repara onoarea”.

Potrivit unor foști ofițeri, „luând act de protestele din ce în ce mai intense ale conducătorilor civili din comerțul exterior, generalul lansează ideea înființării unui

compartiment în cadrul Departamentului de Informații Externe (corect, CIE - n.a.), care să se ocupe exclusiv de comerț exterior, precum o făceau atunci serviciile de același gen din ministerele cu alt caracter decât cel economic sau cele din instituțiile centrale de stat cu profil asemănător (Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Televiziunea Română, Gospodăria de Partid, Centrocoop, Româniafilm etc.)” 259.

Acest proiect ar fi fost supus dezbaterii Consiliului de conducere al Ministerului de Interne, unde s-a ridicat obiecția că înființarea unui astfel de compartiment nu ar fi adus nimic nou, întrucât „noul organism ar fi trebuit să lucreze tot într-un spectru mic și conspirat”. În căutarea unei soluții mai viabile, șeful CIE ar fi revenit cu propunerea înființării unei întreprinderi de comerț exterior „la vedere”, „ca și cum ar fi civilă 100%”, dar care să se poată folosi atât de mijloacele „clasice” de comerț exterior, cât și de cele specifice serviciilor secrete.

Totuși, potrivit generalului Nicolae Pleșiță, care numai de modestie nu putea fi bănuț, inițiativa i-ar fi aparținut lui Nicolae Ceaușescu, îngrijorat de cazurile de subminare a economiei naționale depistate de Securitate în rândul unor înalți funcționari din domeniul comerțului exterior. Ca urmare, secretarul general al PCR i s-ar fi adresat lui Pleșiță aproximativ în următorii termeni: „Voi sesizați că ăștia primesc comisioane.

Ia faceți o întreprindere de comerț exterior ca să le dați un exemplu ăstora de cum se face comerț exterior fără șpagă” 260.

Pe baza investigării documentelor de arhivă, considerăm ca verosimilă ipoteza conform căreia ideea unei întreprinderi proprii de comerț exterior a fost generată chiar de către ofițerii de securitate care lucrau direct în operațiunile valutare speciale. Un indiciu în acest sens îl constituie un raport din 15 iunie 1981 al șefului Compartimentului AVS din cadrul CIE, col. „Arnăutu”, către superiorii săi, prin care se detaliau posibile operații de contrabandă cu țigări și cu armament ușor, în colaborare cu parteneri din Elveția, Italia și RFC. În încheierea raportului, „Arnăutu” propunea „elaborarea unui studiu documentat pentru crearea unei întreprinderi sub acoperirea căreia să se desfășoare în viitor activitatea dusă în prezent de Compartimentul AVS” 261. Pasajul respectiv din raport a fost subliniat de superiori cu culoarea roșie, semn că propunerea a reținut atenția. Ideea a germinat și după un an de zile s-a ajuns la formula ICE Dunărea, o întreprindere care să funcționeze în paralel, dar cu sprijinul Compartimentului AVS.

Situația existentă în comerțul exterior al României la momentul înființării ICE Dunărea și scopul acestei unități este prezentată de Nicolae Pleșiță în următorii termeni:

„Dunărea” a avut un scop economic -

înființarea unei întreprinderi de comerț exterior pentru a se obține valută. Firmele de comerț exterior nu erau rentabile atunci. Mai existau în țară, pe lângă diverse ministere, peste 20 de întreprinderi de comerț exterior, dar nu erau rentabile. Corupția, defecțiuni în conducerea lor făceau să meargă prost. Le era frică al dracului de noi, dar învingea tentația. Își luau măsuri: atragerea ofițerului nostru sau camuflarea activităților de comerț. (...) Printr-un decret se permitea ca la Banca Română de Comerț Exterior să-și facă fiecare conturi din plusurile pe care le realizau ca retribuție. Așa aduceau valută în țară. Toți aveau conturi și afară. Era greu să-i depistăm. Aveam limite. Erau lacomi uneori și sesizam aceste defecțiuni.262

Ca model pentru actul normativ care să consfințească înființarea noii întreprinderi de comerț exterior, s-a recurs la consultarea decretelor de înființare și organizare ale întreprinderilor oarecum similare: Romtehnica, din subordinea Ministerului Apărării Naționale, Oficiul Economic Carpați, din subordinea

Gospodăriei de Partid, și ICE Terra, din subordinea MCECEI. Pe baza acestora a fost elaborat și adoptat Decretul Consiliului de Stat nr. 382/1982 privind înființarea ICE Dunărea.

Din punct de vedere formal și pentru „legendare”, ICE Dunărea era subordonată MCECEI, dar încă de la înființare a primit

indicativul U.M. 0107, figurând în structura CIE (U.M. 0544). Din totalul de 135 de posturi al noii întreprinderi de comerț exterior, 125 erau ocupate de cadre militare (ofițeri).

Încă de la debutul activității sale, ICE Dunărea s-a dovedit o concurentă serioasă pentru celelalte peste 20 de întreprinderi românești de comerț exterior, beneficiind de informațiile și influența exercitată de unitățile interne și externe ale Securității. În plus, a intrat în competiție cu interesele unora dintre întreprinderile deja existente prin preluarea uneia sau alteia dintre operațiunile de import-export. Astfel, diamantele sintetice și sculele diamantate și abrazive comercializate de ICE Tehnoimportexport, mobila și covoarele produse în unitățile de producție ale penitenciarelor, vândute peste hotare de ILEXIM ȘI ICECOOP, au intrat în portofoliul de operațiuni al ICE Dunărea!

Pentru a preveni crearea unei concurențe artificiale, deconspirările și sabotarea unor contracte, conducerea DSS a încercat, în mod repetat, să reglementeze cât mai precis aria de operațiuni care puteau fi angajate și modul concret de finalizare a acestora.

Relevant în acest sens este Ordinul șefului DSS nr. 00489 din 27 octombrie 1984 „privind modul de executare și finalizare a operațiilor AVS încasarea, transferarea, depunerea, manipularea și transportul sumelor în valută și lei rezultate din

aceste operațiuni” 263.

Unitățile cu atribuții în derularea operațiilor AVS erau Compartimentul AVS și secțiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 și U.M. 0625/C.P. Operațiunile AVS cuprindeau următoarele categorii de activități:

„A) recuperarea unor cote din comisioanele confidențiale aprobate de organele competente spre a fi plătite unor intermediari străini în cadrul activității de comerț exterior;

b) obținerea de rabaturi comerciale confidențiale la contractele de import încheiate de întreprinderile de comerț exterior românești cu firme și societăți străine;

c) operațiuni de tranzit confidențial de mărfuri și alte bunuri de proveniență străină, proprietatea partenerilor externi;

d) intermediari de afaceri comerciale confidențiale între vânzători și cumpărători străini;

e) schimbarea destinației, originii și neutralizarea mărfurilor, f) reexporturi confidențiale de mărfuri și produse speciale;

g) operațiuni cu metale și pietre prețioase;

h) operațiuni speculative cu valori și produse de bursă;

I) acțiuni de arbitraj financiar-valutar;

j) operațiuni de suprafacturare și emiterea de facturi fictive;

k) alte operațiuni cu caracter special care se pot finaliza prin încasări în valută convertibilă”.264

Operațiunile de la alineatele e, f, g, h, i, și k cădeau exclusiv în sarcina Compartimentului AVS din U.M. 0544. Secțiile operative ale U.M. 0544, 0195 și 0625/C.R. nefiind autorizate să deruleze astfel de operații, erau obligate să transmită Compartimentului AVS toate datele și informațiile care puteau fi folosite la inițierea și derularea acestui tip de operații.

Având în vedere caracterul special al acțiunilor, ordinul preciza că erau selecționați exclusiv ofițeri cu experiență, cu o bună pregătire profesională, iar rețeaua informativă utilizată trebuia atent și permanent verificată prin toate mijloacele disponibile.

Întrucât rolul și importanța Compartimentului AVS stârnesc tot mai mult interesul, reproducem atribuțiile acestuia, așa cum erau menționate în actul normativ amintit:

„A) inițiază, execută și finalizează operațiunile proprii, folosind metodele și mijloacele muncii informativ-operative în țară și exterior;

b) coordonează, sprijină și controlează activitatea ce se desfășoară pe profil AVS;

c) avizează rapoartele cu propuneri de deschidere și finalizare a operațiunilor AVS prezentate spre aprobare conducerii

Departamentului Securității Statului și șefului Centrului de Informații Externe de către secțiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 și Unitatea 0625/C.R;

d) asigură preluarea, depozitarea temporară în condiții de securitate și predarea imediat cu forme legale la BRCE ȘI BNRSR a sumelor rezultate din operațiuni AVS care au fost încasate în țară și exterior de toate unitățile ce derulează operațiuni AVS;

e) ține evidența centralizată a tuturor sumelor realizate din operațiuni AVS a conturilor tranzitorii din țară și exterior, precum și a conturilor speciale, a depozitelor de la BRCE ȘI BNRSR;

f) execută operațiuni speciale de arbitraj, convertiri de valută, vindere și cumpărări de metale și pietre prețioase și alte operațiuni financiar-bancare, prin intermediul BNRSR ȘI BRCE, în baza aprobărilor speciale date de conducerea Departamentului Securității Statului;

g) prin posibilitățile proprii și cu sprijinul secțiilor operative din U.M. 0544 și al U.M. 0195, execută sarcinile și măsurile privind: identificarea și aducerea în țară a bunurilor de patrimoniu și a altor valori aparținând cetățenilor români, rezultate din succesiuni, precum și despăgubiri, pensii și alte drepturi legale;

h) raportează lunar și la ordin, pe baza extraselor de cont bancare, situația executării

sarcinilor de încasări valutare, global și pe fiecare secție operativă în parte, inclusiv U.M. 0195 și Unitatea 0625/C.R” 265

S-au păstrat vechile prevederi referitoare la preluarea sumelor prin intermediul cecurilor, precum și interdicțiile referitoare la preluarea sumelor în numerar. În cazuri excepționale, preluarea banilor putea fi făcută de către doi ofițeri sau un ofițer și un „colaborator”, sub tehnică operativă, în străinătate, pentru a preîntâmpina acțiunile serviciilor secrete adverse, preluarea de numerar era permisă numai în sediile reprezentanțelor României: ambasade, consulate, secții economice, agenții TAROM, NAVROM, ONT. Era interzis cu desăvârșire ca astfel de operații să se deruleze în hoteluri, restaurante, aeroporturi, gări, sedii ale firmelor străine sau locuri publice.

Sumele preluate în exterior erau aduse în țară prin curier diplomatic, predate Compartimentului AVS și depuse în conturile speciale. În țară, preluarea de numerar se făcea mai cu seamă în case conspirative, case de întâlniri, dar și în camere de hotel dotate cu tehnică operativă.

Cu ocazia emiterii acestui ordin a fost adusă în atenție și o latură de obicei trecută sub tăcere a activității AVS: tendința unora dintre persoanele implicate în astfel de acțiuni de a obține foloase personale din „dorința și credulitatea unor

categorii de cetățeni interesați să obțină formele de plecare din țară”. Pentru a curma astfel de „tendințe”, ordinul amintit preciza: „Orice activitate care ar avea ca obiect favorizarea ilegală a rezolvării cererilor de plecare din țară a cetățenilor români, în schimbul plății unor sume în lei sau valută, este interzisă. Cazurile de plecări definitive sau temporare din țară ce prezintă interes informativ-operativ sau valutar, vor fi rezolvate conform ordinelor și normelor de muncă existente”.

Pentru a preîntâmpina „concurența neloială”, toate unitățile centrale și teritoriale de securitate erau obligate să ia măsuri pentru „identificarea, documentarea și contracararea activității infracționale” a cetățenilor români sau străini care se ocupau cu traficul de influență în vederea obținerii aprobărilor necesare pentru emigrarea din România. Pentru a preveni diminuarea „bazinului de recrutare” a viitorilor „clienți” trebuia intensificată și acțiunea de urmărire a cetățenilor străini veniți în România, sub diverse acoperiri, cu scopul de a scoate ilegal din țară diverse persoane ce doreau să emigreze.

O atenție deosebită era acordată și identificării agenților unor servicii de informații occidentale veniți în România pentru a culege informații despre activitățile de obținere a pașapoartelor și vizelor de emigrare în schimbul unor sume de bani și a altor foloase materiale,

informații ce urmau a fi exploatate „în mod denaturat” pentru declanșarea unor „acțiuni de propagandă dușmănoasă în exterior”.

Persoanele identificate de diverse unități de securitate ca având preocupări legate de obținerea de vize de emigrare și scoaterea ilegală de cetățeni români din țară urmau a fi semnalate la U.M. 0544 pentru verificare, evitându-se astfel unele paralelisme și eventuala deconspirare a unor acțiuni.

Rivalitățile dintre ICE Dunărea și alte întreprinderi de comerț exterior au ajuns la cunoștința conducerii de la cel mai înalt nivel, astfel că, în vederea optimizării activității de procurare de valută și a stabilirii unor relații de conlucrare și nu de concurență, s-au limitat atribuțiile și competențele ce-i reveneau U.M. 0107. Astfel, prin Ordinul șefului DSS nr. 00300 din 9 septembrie 1986, se preciza în mod expres că ICE Dunărea „nu participă la operațiuni comerciale cu produse agroalimentare inițiate prioritar de Ministerul Industriei Alimentare și Achiziționării Produselor Agricole, Ministerul Agriculturii, Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale sau de către alte întreprinderi de comerț exterior din subordinea diferitelor ministere”.

De asemenea, ICE Dunărea „nu se angajează direct sau în cooperare în operațiuni cu țiței și produse petroliere” inițiate de Ministerul

Industriei Petrochimice, MCECEI sau prioritar de către întreprinderea de Comerț Exterior Petrolimportexport. Interdicțiile menționate erau motivate de faptul că întreprinderea nu dispunea de „compartimente și aparat specializat” și, ca atare, nu putea organiza și finaliza operațiuni eficiente.

Participarea ICE Dunărea la astfel de operații era permisă „numai în cazuri cu totul deosebite, pe baza unor ordine exprese” și în urma unei analize temeinice din care să reiasă cu certitudine realizarea unui profit în valută și încasarea certă a sumelor respective. În cazuri deosebite, „cu aprobarea Conducerii Superioare” (Nicolae Ceaușescu), ICE Dunărea putea sprijini economia națională prin aducerea în țară, direct sau în cooperare cu întreprinderile de comerț exterior specializate, de petrol ori alte materii prime necesare economiei sau destinate rezervei speciale de stat, fără a intra însă în „combinații privind revânzarea de produse petroliere ori a materiilor prime aduse”.

Totuși, ICE Dunărea a rămas un competitor de temut pentru celelalte întreprinderi de comerț exterior, întrucât și celelalte unități ale DSS erau chemate să contribuie la derularea impecabilă a contractelor semnate de această unitate acoperită, în acest sens, atât unităților centrale, cât și filialelor județene ale Securității li se comunicau periodic întreprinderile din economia națională

aflate în aria lor de competență care fabricau produse comercializate de ICE Dunărea, cu indicația de a veghea la obținerea acestora la timp și în parametrii calitativi și cantitativi prevăzuți în contracte. De exemplu, în 3 februarie 1989 U.M. 0544 expedia o telegramă către Inspectoratul Teleorman al Ministerului de Interne care cuprindea „situația contractelor pe anul 1989 ale ICE Dunărea în nume propriu și colaborare la data de 31.01.1989, având ca furnizori întreprinderile din raza dvs, de activitate”. Concret, era vorba de contracte de livrare în Belgia, Austria și Tanzania a unor cantități de rulmenți produși de întreprinderea de Rulmenți Alexandria. În afară de aceste contracte exclusive, ICE Dunărea era implicată și în derularea unor contracte împreună cu ICE Tehnoimportexport pentru livrarea de rulmenți pentru firme din Singapore, Belgia, Columbia și Spania. Organele inspectoratului județean de securitate trebuia să dispună „măsurile necesare pentru asigurarea derulării în bune condiții a contractelor cu partenerii externi, asigurându-se conspirarea ICE Dunărea” 266.

O nouă și ultimă reglementare a activităților de aport valutar ale Securității a venit prin Ordinul șefului DSS nr. 00324 din 1 octombrie 1986267. Prin acest ordin rolul central deținut de CIE în acțiunile valutare era reconfirmat și chiar consolidat.

Potrivit art. 1 al ordinului, operațiunile

speciale de aport valutar erau definite drept „acele activități executate prin metodele și mijloacele muncii speciale care se inițiază, derulează și finalizează de către cadre active sau în cazuri cu totul speciale de cadre în rezervă ale unităților Departamentului Securității Statului, care au drept scop obținerea de valută convertibilă sau în lei, fără export de produse sau efort material din partea economiei naționale”. Operațiile speciale de aport valutar puteau fi executate în țară sau în străinătate de Compartimentul AVS, secțiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 și U.M. 0617 și erau considerate finalizate în momentul în care sumele în valută convertibilă sau în lei realizate se aflau evidențiate în conturile speciale de la BRCE sau BNR. Șefii secțiilor operative, șeful Compartimentului AVS din cadrul U.M. 0544, șefii U.M. 0195 și U.M. 0617 răspundeau în mod nemijlocit de inițierea, executarea și finalizarea în condiții de deplină siguranță, a operațiunilor speciale de aport valutar, luând măsuri corespunzătoare pentru preîntâmpinarea oricăror riscuri ce puteau să apară ca urmare a „încălcării normelor muncii informativ-operative în țară sau exterior” sau a speculațiilor și comentariilor în exterior referitoare la astfel de preocupări ale serviciilor secrete ale țării noastre.

Toate acțiunile derulate de secțiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 și U.M. 0617 erau

realizate, după caz, cu sprijinul Compartimentului AVS, care avea dreptul de control asupra întregii activității de aport valutar, și numai după ce se primea acordul șefului Centrului de Informații Externe.

Potrivit prevederilor ordinului menționat, aportul valutar se realiza prin:

a) Recuperarea, prin mijloacele muncii specifice, a unor cote din comisioanele confidențiale aprobate de organele competente (Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale) spre a fi plătite unor intermediari străini în cadrul activității de comerț exterior și cooperare economică internațională.

b) Obținerea, după semnarea contractelor, de rabaturi comerciale confidențiale la contractele de import încheiate de întreprinderile de comerț exterior românești cu firme și societăți străine (dacă se apreciază că este cazul, fără forțare de notă).

c) Intermedieri de afaceri comerciale confidențiale între vânzători și cumpărători străini.

d) Sprijinirea unor acțiuni de schimbarea destinației, originii și neutralizarea mărfurilor proprietate a partenerilor străini sau a celor românești către exterior, îndeosebi producție specială.

e) Operațiuni speciale de aport valutar, prin cercetarea informativă a comercianților sau a

altor cetățeni străini care au comis fapte ce nu întrunesc elementele constitutive ale vreunei infracțiuni.

f) Obținerea unor cote, peste nivelul real al pagubei produse, la plățile reprezentând despăgubiri acordate unor persoane juridice sau fizice române de către societățile de asigurare din exterior, în cazul unor cauze civile.

g) Reexportul confidențial de mărfuri și produse speciale.

h) Operațiuni speculative cu valori și mărfuri de bursă.

I) Operațiuni cu metale și pietre prețioase din cele confiscate.

j) Acțiuni de arbitraj financiar-valutar.

k) Operațiuni de valorificare, în valută convertibilă, a unor bunuri confiscate, în conformitate cu prevederile art. 4 din Decretul nr. 382/1982, precum și a celorlalte acte normative care reglementează regimul juridic al bunurilor provenite din confiscări.

l) Acțiuni de recuperare, prin mijloacele muncii specifice, a unor sume de la deținătorii ilegali de valută convertibilă.

m) Operațiuni de import pentru reexport, cu produse prevăzute în nomenclatorul ICE Dunărea, cu sprijinul, sub îndrumarea și controlul acesteia, cu aprobarea ministrului secretar de stat și șef al Departamentului Securității Statului și cu

respectarea strictă a prevederilor Ordinului nr. 00300/09.09.1986268.

n) Identificarea și finalizarea, prin mijloacele muncii specifice, a unor succesiuni vacante.

O) Alte acțiuni cu caracter special care se pot finaliza prin încasări în valută convertibilă sau în lei.

Orice acțiune de aport valutar se desfășură numai după întocmirea unui raport special (în două exemplare) și aprobarea acestuia. Raportul cuprindea următoarele elemente: categoria operațiunii; sursele folosite (cu nume conspirative); legenda sub care se va acționa; conținutul pe scurt al operației; valoarea cotei AVS preconizată a se încasa la finalizare; modalitatea de plată a cotei AVS și contul în care urma să înregistreze în cadrul Băncii Române de Comerț Exterior. Era interzisă orice operație fără a avea, în prealabil, un cont special la BRCE verificat și confirmat de șeful CIE și președintele BRCE.

Diversitatea operațiilor derulate de ofițerii cu misiuni AVS a fost extraordinară, paleta preocupărilor acestora fiind foarte largă. Detalierea operațiilor ar putea constitui substanța unui volum de sine stătător, astfel încât ne vom mulțumi aici a oferi câteva exemple grăitoare.

În acest sens, poate fi menționată o operațiune derulată în 1987 în cadrul programului „Mercur”, al Direcției a II-a Contrainformații

economice. Concret, prin „măsurile speciale de control” a negocierilor purtate de ICE Mineralexportimport cu mai multe firme occidentale (unele cu reprezentanțe la București) pentru achiziționarea unor blocuri carbonice necesare furnalului nr. 6 de la Combinatul Siderurgic Galați, a apărut oportunitatea unei operații valutare speciale.

Mai exact, pe baza datelor cu privire la posibilitățile de reducere a prețului de ofertă de către fiecare firmă concurentă, obținute de Securitate prin măsuri specifice, a fost inițiat un joc operativ vizând dezinformarea firmelor aflate în competiție în scopul încheierii unui contract avantajos părții române.

În competiție pentru realizarea importului respectiv se înscrisese și firma vest-germană Sigri, reprezentată în această afacere de oficiul din București al firmei elvețiene Imkometal. După primele runde de negocieri, pe baza unor analize comparative, partea română a avizat tehnic și comercial numai firma Sigri din RFG. în această situație, prin sursa „Elena”, s-a acționat asupra delegației firmei Sigri, plasându-se informația „confidențială” că toate firmele rămăseseră în competiție și trebuia scăzut prețul de ofertă la limita solicitată de partea română (convenită anterior cu sursa „Popa”, care ocupa o funcție de conducere la ICE Mineralexportimport).

Întrucât ofițerii de securitate intraseră în

posesia unor date referitoare la calculația internă a prețului întocmită de firma Sigri, beneficiul prevăzut, precum și cu privire la comisionul ce urma a fi perceput de firma Imkometal pentru derularea afacerii, au fost declanșate negocieri dure cu partea vest-germană. Deținând atuurile menționate, partea română a reușit să obțină, în final, o reducere a prețului de ofertă cu 3.000.000 DMW.

În plus, sub pretextul acordării contractului de import în mod „preferențial” firmei Sigri, sursele Securității au negociat și acordarea unui comision în valoare de 40.000 dolari, sumă considerată aport valutar special.

Un mecanism mai complex a fost gândit în cazul operației „Lira 2”, derulată în colaborare de U.M. 0544, U.M. 0107 și U.M. 0650 în prima parte a anului 1987. La acea vreme, societatea Arcom avea nevoie pentru plata salariilor muncitorilor care lucrau pe șantierele sale din Egipt de suma de 3.000.000 lire egiptene. Întrucât BRCE nu putea transfera echivalentul în dolari al acestei sume la paritatea de 1 dolar SUA - 1, 373 lire egiptene, MCECEI a aprobat ca o parte din sumele rezultate din exportul de ciment realizat de ICE Vitrocim-Forexim, prin firmele Crescent, din Cipru, și Al Ghanin and Al Qoutub, să fie plătită direct în Egipt, la dispoziția Arcom, la o paritate îmbunătățită de 1 dolar SUA - 1, 50 lire egiptene²⁶⁹.

În urma măsurilor specifice întreprinse ulterior perfectării operațiunii, cele două firme au fost determinate să accepte plata unei bonificații bancare confidentiale de circa 0, 30 lire egiptene pentru fiecare dolar SUA, ceea ce, la nivelul sumei necesare Arcom, reprezenta circa 200.000 dolari SUA.

Acțiunea a fost derulată prin sursele „Mecena” și „Albu”, în trei tranșe, primele două în valoare de câte 80.000 dolari, iar ultima în valoare de 40.000 dolari. Sumele au fost încasate prin transfer bancar în contul special nr. 47.21.427.300 – 2 de la BRCE270.

Operațiunile de suprafacturare nu au lipsit din portofoliul de afaceri al Securității. Astfel, în 1987 a fost inițiată operația „Factura”, care consta în recuperarea unei părți a comisionului pe care o importantă firmă suedeză de mobilier îl acorda ICE Tehnoforestexport. Exportul anual de mobilier românesc către respectiva firmă se cifra la circa 20 milioane dolari SUA, iar unele loturi de mobilier erau suprafacturate, în baza unui protocol prin care partea suedeză se obliga să plătească, eşalonat, un comision confidențial de 0, 50% din valoarea totală a suprafacturărilor. Suma obținută în plus era evidențiată separat în contabilitatea ICE Tehnoforestexport, care transfera periodic echivalentul a 0, 25% în contul special AVS. Aportul valutar anual din suprafacturare era estimat la circa 200.000 dolari

SUA.

Unele operații cuprinse în „nomenclatorul” de activități al Sectorului AVS necesită, pentru cititorul nefamiliarizat cu culisele comerțului internațional, o serie de precizări. Astfel, „neutralizarea” unei mărfi presupunea înlăturarea oricăror indicații privind fabricantul și țara de origine și se folosea mai cu seamă în operațiile cu armament, în vreme ce „indigenizarea” schimba sensul original de introducere în țară a unei mărfi străine, desemnând procedeele folosite în scopul prezentării unei mărfi de proveniență străină, drept produs românesc. Acest procedeu era folosit atunci când o firmă dorea, din varii motive, să importe o anumită marfa nu direct din țara producătoare, ci prin intermediul României.

De exemplu, o firmă occidentală era interesată să cumpere țesături de mătase din Republica Populară Chineză și poplinuri din Egipt. Patronii firmei, fiind evrei, nu doreau să aibă relații directe cu țări arabe, iar Egiptul boicota la acea vreme firmele evreiești din respectivul stat occidental. În plus, taxele vamale pentru țesăturile de mătase importante din China erau de 80%, în vreme ce pentru cele importate din România erau de doar 11%. În aceste condiții, intrau pe fir ofițerii români, propunând ca tranzacția să fie realizată prin intermediul ICE Românoexport. Mai exact, România importa țesăturile din China și din Egipt, în cadrul cotelor stabilite prin acordurile

comerciale cu cele două țări, plătind marfa în cliring. Ajunsă în țara noastră, marfa era reambalată și „indigenizată” în România. Ulterior, țeșăturile erau reexportate către firma occidentală, care plătea, pe lângă marfa propriu-zisă, cheltuielile ocazionate de aceste operațiuni, precum și o „compensație” pentru beneficiul obținut prin scutirea de plată a taxei vamale de 80%!

Același mecanism a fost folosit, prin intermediul ICE Terra și al Eximcoop, pentru revânzarea de... pene! Importate din RP Chineză pe baza acordurilor de cliring, penele erau revândute (după indigenizare) în Occident, pe dolari. La un volum de export de 5.000.000 \$, profitul obținut de CIE era de 400.000 \$.

Evident, sistemul nu era un monopol al românilor. După datele obținute de ofițerii români de informații externe, serviciile iugoslave aplicau același procedeu pentru a vinde medicamente importate din URSS pe piața occidentală. Aplicând învățămintele proverbului „frate, frate, dar brânza-i pe bani!”, ofițerii CIE nu au ezitat să contacteze firmele care făceau astfel de afaceri cu iugoslavii, propunându-le derularea unui contract similar prin intermediul ICE Chimimportexport. Produsele farmaceutice importate din URSS urmau a fi „indigenizate” prin reambalare și emiterea unor documente din care să rezulte că au fost fabricate în România. Firma occidentală

era interesată de vitamina C (100 tone), acetoaminophenonă (50 tone), cafeină (25 tone), acetofedrină (20 tone), vitamine din complexul B (E1, B2, B6, B12) (20 tone).

În alte împrejurări, ofițerii acoperiți ai CIE și rețeaua informativă de care dispuneau în întreprinderile de comerț exterior reușeau să obțină sume în valută de la partenerii de afaceri din Occident pentru simplul fapt că asigurau buna derulare a unui contract. De exemplu, ICECOOP Import-Export încheiase în 1978 un contract cu o firmă occidentală pentru livrarea de mobilier pentru copii în valoare de patru milioane dolari anual. Contractul de desfășura „greoi, datorită nerespectării termenelor de livrare și lipsei de control asupra calității”. În acest context, angajații CIE au contactat reprezentantul firmei respective și i-au propus ca, în schimbul unui comision confidențial de 1% din valoarea contractului, să asigure „livrări în termen și de calitate”. Propunerea fiind acceptată, aportul valutar anual obținut prin „asigurarea normalității” era de 40.000 \$!

Interesant de remarcat faptul că unii dintre ofițerii implicați în operațiunile de aport valutar dovedeau veritabile calități de oameni de afaceri, dovedind un „simț al pieței” și „mirosind” profitul acolo unde ne-am aștepta mai puțin. De exemplu, în vara anului 1978 un astfel de ofițer descoperise

„posibilitatea de a plasa pe piața SUA efecte militare uzate, care nu se mai află în dotarea armatei, datorită faptului că sunt îndelung folosite sau au fost depășite de ținuta militară actuală”.

În sprijinul propunerii sale, ofițerul sublinia că „în prezent există în SUA moda de a se purta obiecte de îmbrăcăminte militare sau de a se colecționa astfel de obiecte de către persoane care au acest «hobby»”. Pornind de la această oportunitate de afaceri, ofițerul contactase firma Tarashinsky Merchandise Co., cu sediul în New York, care se arătase interesată să importe efecte militare uzate pentru a le distribui în SUA.

Respectiva firmă se aproviziona de la unitățile specializate ale armatei SUA, care lichidau stocurile de efecte militare suplimentare sau uzate și scoase din dotare. Potrivit unui articol publicat de revista Time, armata americană a vândut într-un singur an efecte militare uzate în valoare de peste 2,1 miliarde dolari, cumpărate în cea mai mare parte de firma Tarashinsky. Această firmă era principalul angrosist de pe piața americană, în SUA existând la acea dată nu mai puțin de 9.000 de magazine specializate în vânzarea de efecte militare către populație.

Firma se arătase interesată să importe orice fel de efecte militare și în special îmbrăcăminte (bluze și pantaloni de uniformă, cămăși militare, pantofi și bocanci, centuri, portharturi, bonete, bidoane de apă, parașute, cutii de muniție din

metal).

Ofițerul solicita „mostre de efecte militare care sunt disponibile și nu mai sunt necesare armatei” și propunea ca, în cazul aprobării încheierii unui contract cu partenerul american, firma comercială de acoperire să fie ICE Ilexim, care avea deja în derulare un contract cu firma Tarashinsky pentru livrarea a 75.000 de bucăți lopeți rabatabile de tip „Lineman”. Documentele consultate nu ne-au indicat dacă afacerea a fost încheiată, dar considerăm abordarea ofițerului din rezidența SUA drept relevantă pentru spiritul antreprenorial al unora dintre angajații CIE!

Nu întotdeauna realizarea operațiunilor de aport valutar presupunea încălcarea legislației sau spectaculoase acțiuni de culise. În unele cazuri se foloseau pârghiile existente în economiile de piață occidentale, acționându-se în cadrul legal. De exemplu, în 18 aprilie 1979, lt.-col. „Arnăutu Nicolae” obținea aprobarea conducerii CIE și a DSS pentru extinderea acțiunilor de arbitraj pe piața valutară internațională. Potrivit raportului pe care îl întocmise în acest sens, din analizele efectuate de ofițerii CIE împreună cu specialiștii BRCE reieșea că sumele în dolari din contul O.V. – 78 – evaluate la 2.300.000 dolari SUA – puteau fi folosite în arbitraje valutare în zilele de luni, marți și miercuri, cu o dobândă medie de cca. 10%.

Până la acea dată, pe baza aprobărilor obținute în septembrie 1978, se angaja un singur

arbitraj săptămânal (joi spre vineri), la închiderea bursei, când dobânda era cea mai mare, respectiv între 20 și 30 %. Potrivit specialiștilor, extinzând arbitrajele valutare și în zilele de luni, marți și miercuri, se putea dubla dobânda obținută săptămânal „fără niciun risc din partea noastră”. În plus, se sublinia și un alt avantaj: „Diferența de fus orar față de SUA ne permite, în același timp, să angajăm sumele numai în cursul nopții, deci disponibilul se află la dispoziția noastră în fiecare zi până la orele 15.00” 271.

O altă practică perfect legală era plasarea disponibilului în valută în depozite pe trei luni constituite în bănci occidentale, în 2 mai 1979, suma de 14.000.000 DMW devenea disponibilă prin ajungerea la scadență a unui depozit pe trei luni, constituit la o bancă străină, cu o dobândă de 3, 55% pe an. Ca urmare, „Nicolae Arnăutu” propunea virarea dobânzii obținute (circa 120.000 DMW) în contul O.V. - 78, iar soldul de 14.000.000 DMW să fie plasat într-un nou depozit pe trei luni, „cu dobânda cea mai avantajoasă optenabilă pe piața valutară occidentală”.

În scurt timp, diferențele consistente de dobândă în favoarea dolarului american, în raport cu marca vest-germană (în general, peste 10%, față de 3, 2%, în cazul mărcii), i-au determinat pe ofițerii CIE să pledeze și să obțină aprobarea pentru transformarea în dolari SUA a sumelor disponibile în mărci la cel mai bun curs și apoi

folosirea acestor sume pentru constituirea de noi depozite.

În prima parte a anului 1979, CIE avea plasate pe piața occidentală și mai multe credite cu dobânzi avantajoase, după cum urmează²⁷²:

Nr. în câ- t.	Suma plasată credit	Termen final	Dobând	
			%	
1.	10.000.000 \$ ₉	12.03.197	11, 17	
2.	10.000.000 \$ ₉	21.03.197	11, 55	
3.	20.000.000 \$ ₉	25.04.197	10, 30	\$
4.	8.000.000 \$ ₉	02.05.197	11, 42	
5.	10.000.000 \$ ₉	30.03.197	11, 80	
6.	58.000.000 \$ ₉	30.03.197	11, 80	\$
7.	28.000.000 DMW ₉	01.02.197	3, 42	DM

Un bilanț al contribuției valutare a structurilor de informații externe la bugetul național este, practic, imposibil de realizat, din

multiple motive. Totuși, asupra dimensiunii aportului valutar realizat de cea mai cunoscută componentă a operațiunilor valutare speciale – ICE Dunărea – există documente oficiale care, datorită reglementărilor stricte din domeniu, oferă cifre clare, dincolo de orice îndoială.

Astfel, potrivit unui raport întocmit de conducerea ICE Dunărea în 30 decembrie 1989, în zilele fierbinți ale revoluției, și înaintat conducerii Ministerului Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale, în perioada 1982 – 28 decembrie 1989 încasările în valută s-au ridicat la suma totală de 4.470 milioane dolari 273.

Din aceste încasări, s-au efectuat următoarele operații:

S-a înregistrat direct de către B.R.C.E. în fondul valutar centralizat al statului, conform

Decretului nr. 78/1983, suma de 1.184,00

S-a pus la dispoziția Ministerului de Finanțe.

MCECEI ȘI BRCE, pentru plata datoriei externe, suma de 2.738, 60

S-a pus la dispoziția MCECEI și altor ministere economice, pentru importuri de materii prime și materiale, conform decretelor emise, suma de 547, 45

din care:

1. Import țiței 197,00

2. Import 150.000 tone porumb 18, 50

3. Import furaj 27, 60

4. Import subansamble pentru Oltcit 5,00
5. Import materiale neferoase (nichel, cositor, cupru, feroaliaje) 86, 71
6. Importuri necesare pentru producția de export la dispoziția MCECEI ȘI MICMUE 274.165,00
7. Importuri la dispoziția MCECEI, MTTC. 275.
MICMUE, ROMBAC 276.47, 64
8. Sume puse la dispoziția Ministrului de Finanțe pentru plata datoriei externe 1.415,00
9. Sume puse la dispoziția BRCE pentru plata datoriei externe 1.280,00
10. Sumă pusă la dispoziția MCECEI pentru plata datoriei către Kuweit 43, 60277

Deci, în ceea ce privește operațiunile ICE Dunărea, în perioada menționată, s-a pus la dispoziția Ministerului Finanțelor.

MCECEI, BRCE și a altor ministere economice pe destinațiile arătate mai sus, suma de 4.470 milioane dolari 278.

În privința „deturnării” unor fonduri din conturile în care erau vărsate sumele obținute prin operațiuni valutare speciale, despre care s-au scris sute de pagini după 1989, poate că nu este inutil să arătăm că în raportul menționat se preciza că „nu s-a făcut nicio operațiune în afara cadrului legal, la care am fost obligați cu toții să

ne supunem (subliniere în original – n.a.) și nu s-a operat niciun transfer în afara normelor Ministerului de Finanțe, MCECEI ȘI BRCE. Toate plățile angajate de ICE Dunărea s-au făcut numai prin BRCE, cu autorizare MCECEI și, după caz, cu avizul Ministerului de Finanțe. Aceste plăți au privit exclusiv importul unor materii prime și materiale necesare economiei naționale. Toate operațiunile de mai sus au fost efectuate sub semnătura persoanelor autorizate din ICE Dunărea, ale căror specimene de semnături se află depuse la BRCE” 279.

În final, poate că nu este lipsit de interes să arătăm că operațiunile derulate de ofițerii români de informații externe nu au scăpat atenției organelor de contrainformații din Occident, iar în unele ocazii serviciile de informații adverse nu au ezitat să intervină pentru zădărnicierea unora dintre tranzacțiile și afacerile puse la cale de români, *guerre comme à la guerre!*¹⁸⁰

În alte ocazii, când situația politică o impunea, occidentalii s-au mulțumit doar să arate că sunt la curent cu aceste operații, folosind în acest scop „dezvăluirile” din presă. De exemplu, duminică, 27 noiembrie 1977, cititorii ziarului York Times puteau citi în secțiunea a patra, la a treia pagină, articolul intitulat „Bucharest Keeps Many Friends”, cu subtitlul „Mr. Sadat’s Visit Was a Link in the «Rumanian Connection»”, semnat de

180 La război, ca la război (în lb. fr.) (n. coord.).

David A. Andelman, în care, printre altele, se arătau următoarele:

Anul trecut, România a înființat, pe tăcute, „Delta”, o întreprindere comercială de stat cu birouri în Ministerul Comerțului Exterior, dar, spre deosebire de alte întreprinderi similare, aceasta nu are firmă din alamă pe ușă și nici broșuri colorate. Aceasta pentru că „Delta” este în domeniul comerțului sensibil din punct de vedere politic, ceea ce este sala de recepții a președintelui Nicolae Ceaușescu pentru diplomația secretă. În ultimele 18 luni au fost aranjate afaceri care au permis Uniunii Sovietice să cumpere grâu francezesc și porumb american, fără să apară direct pe piață și să crească prețurile.

De asemenea, prin „Delta”, cuprul chilian și portocalele israeliene au ajuns pe piețele socialiste. Marea Britanie a adus acuzații României la ONU pentru faptul că a servit drept canal pentru cumpărătorii de crom din Rhodesia, obiect al sancțiunilor comerciale impuse de ONU.²⁸⁰

Cu alte cuvinte, keep doing, but we are watching you!¹⁸¹

Concluzii

Mai înainte de a, nu cunoaște întâi și atunci dojenește.

181 Continuați s-o faceți, dar suntem cu ochii pe voi! (în lb. engl.).

*Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirah, 11.7*¹⁸²

Efraim Halevy, fost director al Mossad timp de patru ani (1998 – 2002), considera că un motto potrivit serviciului pe care l-a condus ar fi „Se poate face orice”. Aceste cuvinte rezumă foarte bine optica șefilor de servicii secrete: se poate face (sau măcar se poate încerca) orice! Îngrădirile ținând de cadrul legal, moralitate, etică par să fie străine serviciilor secrete de pretutindeni. Singura regulă este nicio regulă! Obținerea succesului cu orice preț este directiva nr. 1 a tuturor serviciilor de informații. Scrupule precum cele enunțate în 1929 de secretarul de stat Henry L. Stimson, în momentul când a decis desființarea „Camerei Negre” – biroul criptografic al Departamentului de Stat al SUA –, aduc astăzi zâmbete până și pe chipul unui copi”!

Desigur, nu toate serviciile reușesc în aceeași măsură în acțiunile lor și nu întotdeauna unitatea de măsură a succesului este aceeași. În cazul Mossad, legenda precede acțiunea: serviciul este atotputernic, nemilos și capabil să pătrundă în orice colț al lumii. În cazul altora, păreri sunt împărțite, succese evidente fiind puse în umbră de eșecuri răsunătoare. În sfârșit, alte servicii secrete este supusă unui tir nemilos al mass-media, agenții și angajații acestora fiind tratați,

182 Vechiul Testament, Cartea înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah (Eccle- siasticul), 11.7, <http://www.bibliaortodoxa.ro/carte.php?id=72&cap=11>.

invariabil, drept incompetenți, trădători sau/și criminali, iar acțiunile întreprinse sunt plasate în rândul celor mai oribile, monstruoase și nemaiauzite crime din istoria umanității.

Desigur, cercetarea istorică a activității serviciilor de informații nu trebuie să aibă nimic de-a face cu șabloanele propagandistice și nu trebuie să intre în serviciul comandat al intereselor politice de conjunctură. De aceea am încercat prin paginile de față ca, plecând de la percepția comună asupra spionajului – văzut drept o împletire a șantajului și coruperii sexuale de tip Mata Hari, cu acțiunile „de capă și spadă” ale unui James Bond – să arătăm că activitățile de intelligence presupun mult mai mult: organizații, cadre, activități și, în final, informații și analize².

De altfel, problema aparentei imoralități a acțiunilor de culegere a informațiilor secrete nu este de dată recentă, ci se regăsește în preocupările oamenilor încă din Antichitate, majoritatea autorilor optând, în final, la formula „răului necesar”. În acest sens, Sun Tzu era foarte tranșant când aprecia că „cel ce face față inamicului timp de mulți ani ca să lupte pentru victorie într-o bătălie decisivă, dar care se zgârcește să acorde grade, onoruri și câteva sute de galbeni și nu cunoaște situația inamicului, este total lipsit de omenie” ³. Așadar, folosirea agenților secreți de către conducerea politică și militară nu este o opțiune, ci de-a dreptul o

obligație!

Această concluzie pare să fi fost împărtășită și de oamenii de stat ai României, mai cu seamă după ce mai multe evenimente cu impact deosebit (Răscoala țărănească din 1907, implicarea României în Primul Război Mondial) au demonstrat că absența informațiilor sau precaritatea acestora conduce spre adevărate dezastre.

O privire retrospectivă asupra înființării și evoluției serviciilor românești de informații externe în secolul al XX-lea, cu o atenție specială asupra perioadei regimului comunist, ne poate conduce la câteva concluzii.

În primul rând, așa cum sublinia Mihail Moruzov, „un serviciu de informații nu se improvizează!”. Schimbările majore petrecute în plan politic, dar și rivalitățile personale sau ciocnirile coteriilor profesionale, au făcut imposibilă cristalizarea și dezvoltarea unei culturi organizaționale veritabile a activității de informații externe. Derapajul României de la o evoluție democratică și redefinirea radicală a conceptului de siguranță națională a făcut ca, în mod repetat, oamenii frontului secret să se găsească, brusc, trecuți în subordinea unor foste „ținte” ale serviciului din care făceau parte.

Aceste răsturnări de situație, însoțite de epurări, răzbunări, crime au condus la distrugerea parțială a tradițiilor informative, a culturii de

securitate și au impus reluarea activității, în multe domenii, de la zero. Impactul asupra rezultatelor a fost pe măsură!

În cazul regimului comunist, această manieră de lucru a avut efectele cele mai dure: nu numai că „interesul național” și „securitatea națională” au fost redefinite, dar ideologia fondatoare impunea, cu forța unei dogme, „sfârșimarea vechiului aparat de stat”. Necesitatea doctrinară a „reprimării burgheziei” și confruntarea inexorabilă cu „imperialismul agresiv” plasau activitatea de informații externe în rândul priorităților regimului, dar făceau practic imposibilă preluarea instituțională a ceea ce exista deja valoros în acest domeniu. De aceea, după o scurtă perioadă de tranziție (1944 – 1947), liderii comuniști nu numai că au eliminat aproape complet vechii angajați ai structurilor informative burgheze, dar au restructurat activitatea specifică, ghidându-se după modelul sovietic, considerat superior.

Noile structuri organizatorice au fost populate cu oameni selectați, în multe cazuri cu o grabă păguboasă, după criterii marcate puternic de ideologie: origine socială sănătoasă, fidelitate necondiționată față de puterea politică, ură neîmpăcată față de dușmanul de clasă. Analiza biografiei persoanelor care au condus spionajul românesc între 1948 și 1989 ne arată că acestea proveneau din familii modeste, marcate de

dificultăți materiale, erau originare din mediul rural și, cu o singură excepție, cunoscuseră ele însele dificultățile câștigării pâinii zilnice. Dacă în ceea ce privește originea socială situația este unitară, din punct de vedere al pregătirii profesionale, șefii spionajului pot fi împărțiți în două categorii: cei proveniți din rândul ilegalistilor și cei recrutați din cadrul aparatului intern al Securității.

Prima categorie cuprindea oameni cu o pregătire de specialitate însușită în cursurile și instructajele conspirative organizate de sovietici în perioada interbelică (certă sau doar presupusă – Sergiu Nicolau și Vasile Vâlcu) sau numai cu experiența dură a ilegalității (Mihai Gavriliuc).

Cea de-a doua categorie a venit la conducerea spionajului după încheierea „perioadei romantice”, a operațiunilor în spirit internaționalist, marcate de maniera bolșevică, în stilul CEKA de acțiune, dar s-a instalat temeinic, rămânând pe poziții până la prăbușirea regimului. Nicolae Doicaru, cel mai longeviv șef al informațiilor externe, este o figură reprezentativă pentru această categorie. Veritabil homo novus, ridicat de pe poziții modeste, pas cu pas, prin muncă asiduă și inteligență relațională, Doicaru era produsul tipic al regimului comunist. Emulii săi (Alexandru Dănescu, Romus Dima, Nicolae Pleșiță și Aristotel Stamatoiu) aveau în comun cu el atât elemente biografice, cât și parcursul

profesional, fiind, la rândul-le, figuri exemplare pentru tipul de comandant de Securitate creat de Partid în anii în care se afla la guvernare.

Ofițerii din structurile de informații externe au fost recrutați fie din viața civilă, fie din rândul absolvenților școlilor de securitate, fie, în cele mai multe cazuri, dintre ofițerii din structurile interne ale Ministerului Afacerilor Interne. Ca și în cazul celor trimiși să conducă activitățile informative externe, și pentru selectarea angajaților erau decisive (cel puțin până la începutul anilor 1960) nu atât aptitudinile și cunoștințele profesionale, cât mai ales originea socială, implicarea în activitatea politică a structurilor de partid, trecutul și activitatea prezentă a rudelor.

Treptat, exigențele serviciilor de cadre au sporit, fiind căutați candidați „cât mai corespunzători” pentru Securitate, în general, și pentru structurile de informații externe, în special. De exemplu, în anul 1966 organele de cadre ale Ministerului Afacerilor Interne purtaseră „discuții” cu circa 15.000 persoane din toată țara, dintre care au selecționat 945 de candidați pentru cele 395 de locuri scoase la concurs în școlile de ofițeri de securitate⁴.

O dilemă greu de soluționat și care a dat multă bătaie de cap conducerii Securității a fost aceea dacă pentru un ofițer de informații sunt esențiale calitățile înnăscute sau cele prin instrucție și școlarizare. Opiniile dominante în

cadrul structurilor de informații externe au oscilat, în funcție de modificările impuse de conducerea de partid. Astfel, dacă în SSI s-au menținut până la înlăturarea lui Sergiu Nicolau opiniile că această muncă reclamă calități înnăscute, ulterior exprimarea unor astfel de idei a fost considerată drept o veritabilă blasfemie.

În acest sens, ministrul Alexandru Drăghici se pronunța fără echivoc, în cadrul unei ședințe din mai 1963:

A fost o perioadă când au existat anumite teorii, în rândul ofițerilor de securitate, că munca cu agentura și munca operativă poate fi îndeplinită numai de oameni care au aptitudini înnăscute. Viața a dovedit că nu aceasta este realitatea, viața a dovedit că orice comunist, devotat partidului și statului nostru, poate să îndeplinească orice sarcină, oricât de grea ar fi. 5

Totuși, tot viața era cea care îl contrazicea pe temutul ministru de Interne, arătându-i că în unele cazuri numai devotamentul față de partid nu este de ajuns, făcându-l să concluzioneze, într-o altă ședință, că „sunt și cazuri când avem muncitori care nu pot să redacteze o notă informativă, nu pot să-ți redea de la agentul respectiv ceea ce i-a dat acesta, atunci putem oare să ținem în aparatul de securitate astfel de elemente, care nu sunt capabile să-și îndeplinească sarcinile? Cred că am face o greșală foarte mare” 6.

Treptat, realitatea dură a reușit să schimbe

mentalitățile marcate de ideologie și să-i facă pe liderii partidului comunist să înțeleagă că este o diferență esențială între lozinca denaturată, conform căreia „orice bucătăreasă poate conduce statul”, și fraza originală a lui Lenin („Noi știm foarte bine că orice muncitor necalificat și orice bucătăreasă nu sunt capabili să preia chiar acum conducerea statului, însă noi cerem să ne debarasăm imediat de prejudecata cum că a conduce statul, a efectua activitatea cotidiană de administrare sunt capabili doar funcționarii bogați sau cei din familii bogate” – VI. Lenin, menține oare bolșevicii puterea de stat? 1917). Ca urmare, Ion Stănescu, liderul cu ambiții de modernizare a Securității, era nevoit să admită că „este adevărat că devotamentul trebuie să fie pe primul plan la un lucrător de securitate, dar numai cu devotamentul nu facem nimic, dacă omul nu are aptitudini, pasiune și înclinațiile necesare pentru o asemenea muncă” 7.

Din nefericire pentru regim, locul ofițerilor de securitate cu experiența ilegalității sau cu mai puțină pregătire școlară, dar cu o credință neștrămutată în „triumful cauzei comunismului”, a fost luat de băieți tineri, născuți după al Doilea Război Mondial, isteți, cu o pregătire școlară solidă, dar care credeau puțin spre deloc în ideologia comunistă. Accederea lor în structurile de informații externe era motivată mai puțin de rațiuni politice și într-o măsură mult mai mare de

imbolduri venind din sfera prestigiului social, a salarizării sau pur și simplu posibilitatea de a călători/învăța/ munci în străinătate, dorința de aventură, de a „trăi intens”!

Aceste mutații suferite în politica de cadre și în structura personalului s-au reflectat volens, nolens¹⁸³ și în acțiunile desfășurate de Securitate peste hotare. Desigur, factorul hotărâtor pentru direcționarea operațiunilor a rămas, pe întreaga durată de existență a regimului comunist, decizia Partidului. Conducerea acestuia a mutat accentul de pe monitorizarea și distrugerea exilului românesc anticomunist, pe operații de culegere de informații militare, tehnico-științifice, economice sau spre activități de promovare a României și a Comandantului Suprem peste hotare.

Totuși, se poate afirma că și atunci când, în anii 1980, conducerea Partidului a încredințat ofițerilor „de tip nou” misiuni tipice poliției politice, îndeplinirea acestora a fost, adesea, pusă sub semnul întrebării de eșaloanele executive. Invocând diverse pretexte plauzibile, angajații CIE au preferat să tergiverseze operațiile „umede”¹⁸⁴ ordonate, chiar cu riscul unor sancțiuni pe linie profesională, decât să-și încarce conștiința cu inutile crime.

183 Vrând, nevrând (în lb. lat.) (n. coord.).

184 Operații ale serviciilor secrete care presupun vărsarea de sânge. Se pare că expresia datează încă din secolul al XIX-lea, când era folosită de răufăcătorii ruși, cu trimitere la jafuri ce presupuneau violență (n. red.).

De altfel, examinarea paletii de operații în care s-au implicat structurile de informații externe românești în intervalul 1948-1989 ne permite să observăm că acestea nu au fost nici mai extinse, nici mai restrânse decât ale instituțiilor similare din Est, ca și din Vest. Astfel, pe lângă „clasicele” operații de culegere de informații politice, militare, economice, tehnico-științifice, spionii români au fost implicați în operații reprobabile din punctul de vedere al moralei cetățeanului de rând: răpiri de persoane, agresiuni fizice și asasinate, contrabandă cu diverse produse, activități financiar-economice mai mult sau mai puțin ilicite.

Pe de altă parte, energii colosale au fost cheltuite în puerile scopuri politice: neutralizarea unor critici ai regimului, monitorizarea unor organizații anticomuniste ale exilului cu un impact mai mult imaginar decât real, promovarea ridicolă a unei imagini supradimensionate a lui Nicolae Ceaușescu și a soției acestuia peste hotare. La urma urmei, toate acestea au fost, într-o oarecare măsură, firești, căci, așa cum s-a observat, „comunitatea serviciilor de informații a fost dintotdeauna o reflectare a întregii națiuni. Ea nu poate fi mai bună decât societatea în care există”
8.

Totuși, din Canada până în Australia, din Japonia până în Brazilia și din RFC până în Israel, ofițerii români de informații externe și-au făcut meseria atât cât au putut, corupând, șantajând,

cumpărând conștiințe și informații, infiltrându-se în mari companii, organizații politice, economice și culturale, influențând decizii și modificând percepții. Planuri militare secrete, tehnologii de ultimă oră, informații confidentiale de pe piețele internaționale, profiluri psihologice ale unor lideri de primă importanță au fost trimise în Centrală din cele mai diverse colțuri ale lumii.

Cum au fost acestea valorificate și cât au contribuit la dezvoltarea societății românești și la garantarea securității naționale este o altă problemă. Informația în sine este, desigur, foarte importantă, dar nu este totul: analiza acesteia, coroborarea ei cu alte informații și „sublimarea” în cadrul unei sinteze solide sunt etapele absolut necesare pentru fundamentarea deciziei politice optime.

Ca și în cazul analizei activității altor servicii de informații, concluziile care pot fi formulate după o scurtă incursiune în istoria extraordinar de complexă a patru decenii de spionaj sunt de natură să justifice afirmația lui Eugen Cristescu: „serviciul de informații are adesea reputația unui serviciu odios. El este însă impus și justificat de rațiuni de stat” 9. Inteligencul românesc a înregistrat în perioada regimului comunist succese, victorii, fapte eroice, dar și acțiuni reprobabile și adesea inutile, precum și grave erori. Cunoașterea acestei istorii, cu luminile și umbrele sale, cu eroii și cu antieroi săi, îi poate

conduce pe contemporani nu doar la o percepere corectă a trecutului, ci și spre o fundamentare cât mai solidă a strategiilor viitorului. Aceasta cu atât mai mult cu cât „istoria trecutului ne învață că, pe deasupra exigențelor trecătoare și a intereselor subiective, firul de continuitate și tradiție informativă trebuie să se sprijine pe spiritul de solidaritate și de înțelegere al tuturor” 10.

Astăzi, când problemele perceperii trecutului recent, dezbaterile asupra viitorului identității naționale și discuțiile despre influențele externe asupra societății românești contemporane sunt atât de intense, avem convingerea că necesitatea unei solide și extinse culturi de securitate este mai mare ca oricând. De aceea, ne exprimăm încrederea că din lectura unor volume precum cel de față, persoanele dornice să pătrundă dincolo de aparențele evenimentelor, spre a înțelege esența a ceea ce se întâmplă cu lumea în care trăim, nu vor avea decât de câștigat.

Note

Cuvânt-înainte

1 Georg Simmel, Despre secret și societatea Editura ART.

București, 2008, p. 43.

2 TO. Beidelman, Secrecy and society: the paradox of knowing and the knowing of paradox, Ann Arbor, Michigan, 1993, p. 6.

3 Expresia îi aparține reputatului analist Jack Goldsmith, „Temple of

Silence”, New Republic, 23 iunie 2012.

4 Vezi, de exemplu, <https://www.sie.ro/mituri.html> sau chiar <https://www.cia.gov/careers/games-information/myths>.

5 Vezi și Robert J. Sternberg, „Myths, Countermyths, and Truths

About Intelligence”, Educational, vol. 25, nr. 2, martie

1996, p. 11.

6 Serviciile secrete trebuie să fie de tip totalitar și global (în lb. engl.).

Tim Weiner, Legacy of Ashes. The History of the, Anchor, New

York, 2008, p. 4.

7 Wesley K. Wark, „Learning to Live with Intelligence”, în Christopher Andrew, Richard J. Aldrich, Wesley K. Ward (eds.), Secret Intelligence. A Reader, Routledge, London, New York, 2009, p. 526.

8 Vezi și Abram N. Schulsky, Gary J. Schmitt, Războiul tăcut. Introducere în universul informațiilor secrete, Polirom, Iași, 2008, pp. 19 – 21.

9 Vezi, de exemplu, Rhodri Jeffreys-Jones, Historiography of the FBI, în Loch K. Johnson (ed.), Handbook of Intelligence Studies, Routledge, London, New York, 2007, pp. 39 – 40.

10 Nu de puține ori, istoricii sunt acuzați de neglijarea acestui domeniu de viață socio-

instituțională și suspectați de „timidități inexplicabile”. V. și Stephen Twigge, Edward Hampshire, Graham Macklin, British Intelligence. Secrets, Spies and Sources, Kew National Archives, 2008, p. 7.

11 Copiii timpului lor, dar copii cu o busolă împrumutată (în lb. engl.).

12 Ibidem, p. 49

13 Viitorul activității de intelligence necesită redescoperirea trecutului (în lb. engl.). Vezi Wesley K. Wark „p. 529.

14 O ciudată îndărătnicie (în lb. engl.).

15 Ibidem, p. 530.

16 Vezi și Stejărel Olaru, „Amintiri din tranziție. Scurtă istorie a unor arhive secrete”, în George Cristian Maior (ed.), Un război al minții. Intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul, Editura RAO, București, 2010, p. 344.

Introducere

1 Ernest Volkman, Spionaj, traducere din limba engleză de George Salomie, ed. a II-a, revizuită, Rao International Publishing Company, București, 2008, p. 21.

2 <http://www.spymuseum.org/about/history-mission/> (toate adresele de web citate în acest volum erau valide și paginile respective puteau fi consultate fără probleme la data de 1 octombrie 2016).

3 De exemplu, în anii 1968 - 1969 agentul „Oscar”, cetățean elvețian care lucra pentru firma Sulzer S.A. din Winterthur, a pus la dispoziția Mossad-ului planurile de construcție ale avionului francez de vânătoare Mirage III. Mai precis, pentru suma de 860.000 de franci elvețieni, agentul a furnizat israelienilor 100.000 de planuri ale operațiilor procesului de fabricație a avionului, 40.000 de desene ale mașinilor-unelte folosite în procesul de fabricație, 15.000 de materiale conținând indicații diverse și 2000 de iepure și desene reproducând detaliile turboreactorului Smecma Atar 9-C. Vezi Ilie Mocanu, însemnări despre spionajul tehnico-economic, Editura Militară, București, 1975, p. 51.

4 Ion Mihai Pacepa, Red horizons. The True Story of Nicolae & Elena

Ceaușescus Crimes, Lifestyle and, Regnery Gateway, Washington D.C., 1987.

5 Idem, Orizonturi roșii. Memoriile unui șef al spionajului comunist, traducere din engleză de Radu G. Toader, Editura Ziarului Universul, New York, 1988.

6 Numeroasele inadvertențe ale lucrărilor semnate de Pacepa au fost inventariate și disecate atât de foștii săi camarazi de armă (vezi Neagu Cosma, Cum a fost posibil? Cârțița Pacepa, Editura Paco, București, f.a., capitolul „Mărturisirile” lui Pacepa, pp. 113 - 130), cât și de ziariști cu experiență (Liviu Tofan, „Generalul I.M.

Pacepa – flagrant de fals în declarații” în 22, 28 iulie 2009) și de istorici consacrați (Ioan Scurtu, „Un falsificator al istoriei: Ion Mihai Pacepa”, în Istorie și civilizație, anul I, nr. 2, noiembrie 2009, pp. 4 – 10).

7 Vezi, în special, Ion Mihai Pacepa, Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare, Editura Venus, București, 1993.

8 Dennis Deletant, Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965 – 1989, traducere din engleză de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, București, 1998, pp. 9 – 10.

9 Primele patru volume, tipărite în perioada 1994 – 1995, au tratat efectiv istoria Securității, în vreme ce volumul al V-lea, purtând subtitlul Istorii literare și artistice. 1969 – 1989, a apărut în 1996, la Editura Presa Românească. Publicului larg i-au fost accesibile doar volumele I și V, celelalte având un circuit restrâns la anumite cercuri din mass-media, nefiind puse în vânzare în librării.

10 în niciunul dintre volume nu sunt menționați editorii sau coordonatorul, implicarea lui Mihai Pelin în acest proiect fiind atestată de declarațiile acestuia (vezi și prezentarea autorului în volumul Opisul emigrației politice, București, 2002) și atribuită relației vechi pe care o avea cu directorul SRI din acea vreme, Virgil Măgureanu, cu care fusese coleg de studii.

11 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 - 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997. Ulterior, același autor a mai abordat și alte aspecte ale activității externe a Securității, publicând mai multe volume: idem, „Artur”: dosarul Ion Caraion, Editura Publiferom, București, 2001; idem, Mihai Pelin, Genii și analfabeți. Militari și intelectuali sub lupa Securității, Editura Universal Dalsi, București, 2002; idem, Opusul emigrației politice: destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității, Editura Compania, București, 2002; idem, veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică, Editura Elion, București, 2003; idem, Operațiunile Melița și Eterul: istoria Europei Libere prin documente de Securitate, Editura Compania, București, 2007.

12 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. I (1948 - 1967), coord. Florica Dobre, editori Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, respectiv vol. II (1967 - 1989), coord. Florica Dobre, editori Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006; C.N.S.A.S., Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978 - 1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009; C.N.S.A.S., I.R.R.D., „Și ne duce pe noi în ispită...”. România și „ră minții”. propagandă și

dezinformare (1978 - 1989 editor Florian Banu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013.

13 Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc (INMER).

Personalități ale exilului românesc în arhivele, ediție în grijă de dr. Dumitru Dobre, Iulia Huiu, Veronica Nanu, Editura Corint, București, 2007; INMER, Sursele Securității ediție de documente întocmită de Dumitru Dobre, Iulia Huiu, Mihaela Toader, Editura Humanitas, București, 2008; INMER, pierdute, urme regăsite. Cazul Silviu, ediție îngrijită de

Dinu Zamfirescu, Dumitru Dobre și Iulia Moldovan, Editura Militară, București, 2008. Eforturile dedicate descifrării istoriei exilului românesc au continuat și după desființarea INMER și crearea Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER) - vezi Dinu Zamfirescu, Cărțile Securității. Agenți de influență din exilul românesc, Editura Polirom, Iași, 2013.

14 Constantin Buchet, România, frontul informațiilor și sfârșitul Războiului Rece (1980 - 1989), Editura Sitech, Craiova, 2011.

15 Ion Stănescu, Mărturisiri din anii unor entuziaste angajări și a unor înalte răspunderi, Biblioteca Socialistă, Editura Paco, [București], [2009].

16 Gh. Ionescu Olbojan, Good bye, domnule Pacepa! Editura Isis & R.A.I., București, 1992;

idem, *Fantomelle lui Pacepa*, Editura Corida, București, 1993; idem, *Fața neagră a Securității și Ion Mihai Pacepa*, Editura Corida, București, 1999.

17 Cornel Nemetzi, *Ultimul curier ilegal. Memoriile unui spion român*, Editura Marist, Baia Mare, 2013.

18 Col. (r) Traian Stambert, *Escală pe strada „cârțițelor”*, Editura Paco, [București], f.a.

19 Victor Mitran, *Blestemul șarpelui. Cui îi este frică de I.M. Pacepa*, Editura Omega SRL, București, 1999.

20 Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001, Editura Lumea, București, 2001.

21 Alain Dewerpe, *Spionul. Antropologia secretului de stat contemporan*, traducere din limba franceză de Dan C. Mihăilescu, Editura Nemira, București, 1998, p. 279.

22 Phillip Knightley, *The Second Oldest Profession. The Spy as crac, Patriot, Fantasist and Whore*, André Deutsch, Londra, 1986, p. 7.

23 Pentru o prezentare detaliată a „cazului” De cei, vezi Ioan Opreș, *Aurel De cei sau destinul disperării*, Editura Enciclopedică, București, 2004.

24 Gheorghe Pele, *Servicii și acțiuni secrete*, Editura Ministerului de Interne, București, 1996.

25 Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor*

secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999; idem, Istoria Securității regimului comunist din România. 1948 - 1964, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2003; idem, Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România. 1965 - 1989, Editura Elion, București, 2003 și ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Elion, București, 2014.

26 Stejărel Olaru, Cei cinci care au speriat Estul, Editura Polirom, Iași, 2003.

27 Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, și Securitatea, Editura Humanitas, București, 2005.

28 Aurel I. Rogojan, Fereastra serviciilor secrete. România în jocul strategiilor globale, Editura Compania, București, 2011.

29 Alexandru Popescu, Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul. O istorie universală, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009; idem, Dicționarul universal al spionilor, Editura Meronia, București, 2010; idem, Cinci milenii de război secret. O enciclopedie a spionajului, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.

30 Pierre Accoce, Daniel Pouget, Rețeaua Caraman: cei treisprezece români care au zguduit NATO, traducere de Mihnea Pătrașcu, Editura Compania, București, 1999.

31 Thierry Wolton, K.G.B.-ul în Franța, traducere de Andreea Vlădescu, Editura

Humanitas, București, 1992.

32 Christopher Andrew, Oleg Gordievski, K.G.B. Istoria secretă a operațiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov, traducere din limba engleză de Doina Mihalcea-Știucă, Editura All, București, 1994.

33 Dennis Deletant, „The Securitate and the police state în România. 1948 - 1964”, în Intelligence and National Security, vol. 8, nr. 4 (oct. 1993), pp. 1-25; idem, „The Securitate and the police state în România”, în loc. cit., vol. 9, nr. 1 (ian. 1994), pp. 22 - 49.

34 Larry L. Watts, Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România, traducere din limba engleză Camelia Diaconescu, Editura Rao, București, 2011; idem, dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului traducere din limba engleză Adriana Bădescu, Editura Rao, București, 2013.

Capitolul 1 - Evoluția organizatorică a spionajului românesc

1 „Decretul nr. 221 pentru înființarea și organizarea Direcției Generale a Securității Poporului”, în Monitorul, nr. 200 din 30 august 1948, pp. 7245 - 7246.

2 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 - 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 13.

3 Alin Spânu, Istoria serviciilor de românești în perioada 1919 - 1945, prefață de Gh. Buzatu,

indice general de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2010, p. 117.

4 Pentru o istorie detaliată, vezi Florin Pintilie, Nevian Tunăreanu, Ștefan Marițiu, Istoria Serviciului Secret de Informații (1917 - 1940), Editura Institutului Național de Informații, București, 2000.

5 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999, p. 75.

6 Florin Pintilie, Serviciul Special de Informații din România. 1939-1947, vol. I, Editura Academiei Naționale de Informații, București, 2003, pp. 112 - 113.

7 Ibidem, p. 133.

8 Lt.-col. Nicolae Meianu, „Istoria Serviciului Special de Informații”, în Consiliul Securității Statului, Centrul de Triere-Dispecerat, Cercetare-Documentare și Arhivă, Studii și documente, vol. I, București, 1968, pentru uz intern, p. 68.

9 Florin Pintilie, op. cit., p. 151.

10 în anul 1930 un înalt funcționar al Siguranței întocmea un raport asupra deficiențelor existente în activitate. Printre altele, el menționa: „Ceea ce lipsește Siguranței însă, de mai mulți ani, este completa neglijare a informatorilor, de toate categoriile: informatori politici, comuniști, iredentiști, informatori peste graniță în legătură cu serviciul central de Siguranță. Importanța acestora este mare, pentru

că ei ne indică anumite informații de controlat, ne dau directive și ne servesc de contrainformație pentru controlul propriilor noastre servicii și pentru activitatea reală”. Vezi Arhivele Consiliului Național pentru Studiul Arhivelor Securității (în continuare A.C.N.S.A.S.), fond Documentar, dosar nr. 1917, vol. 2, f. 44.

11 Florin Pintilie, op. cit., p. 136.

12 Alin Spânu, op. cit., p. 241.

13 Florin Pintilie, op. cit., p. 137.

14 Potrivit regulamentului din 20 aprilie 1934, „șeful Serviciului Secret exercită întreaga autoritate asupra personalului ce-i aparține, atât din punct de vedere profesional, cât și disciplinar, având deplina libertate atât în alegerea personalului, având ca normă aptitudini profesionale, cât și a metodelor întrebuintate pentru îndeplinirea misiunilor ce li se încredințează, pe răspunderea sa, fără să angajeze, în cazuri de prăbușiri inerente, Ministerul sau Statul, în general”. lt.-col. Nicolae Meianu, Istoria Serviciului Special de Informații. p. 251.

15 Cristian Troncotă, Glorie și tragedii. Momente din istoria Serviciilor de informații și contrainformații române pe Frontul de Est (1941-1944), Editura Nemira, București, 2003, p. 135.

16 Potrivit lui Florin Pintilie, au existat doar „trei excepții care confirmă regula”. Vezi Florin

Pintilie, op. cit., p. 156.

17 Nicolae Meianu, Istoria Serviciului Special de Informații... vol. II, p. 270.

18 Florin Pintilie, p. 187.

19 Ibidem, p. 171.

20 Ibidem, p. 169.

21 Nicolae Meianu, op. cit., p. 272.

22 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu... p. 193

23 Alin Spânu, op. cit., p. 516.

24 Cristian Troncotă, Glorie și tragedii... p. 144.

25 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu... p. 203.

26 Florin Pintilie, op. cit., p. 359.

27 Ibidem, p. 411.

28 Ibidem, p. 373.

29 Ibidem, p. 367.

30 Monitorul Oficial, nr. 74, 30 martie 1945.

31 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), fond Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare P.C.M.) – S.S.I., dosar nr. 4/1945, II. 90 – 91.

32 Alin Spânu, op. cit., pp. 599 – 600.

33 Florin Pintilie, op. cit., p. 376.

34 într-un document întocmit în 1947, acesta figurează ca director special clasa 1, cu o vechime

în grad de la 1 decembrie 1945. Vezi A.N.I.C., fond P.C.M. – S.S.L. dosar nr. 3/1945, f. 11.

35 Lucian Stupineanu (n. 27 februarie 1914), originar din Oltenița, era licențiat în drept și intrase în contact cu ideile comuniste în perioada interbelică, pe vremea când lucra ca avocat la întreprinderile

Bragadiru. Trimis pe Frontul de Est, a dezertat și a fost ulterior folosit de NKVD ca translator. A intrat în București odată cu avangarda trupelor sovietice și, cu această ocazie, l-a cunoscut pe Emil Bodnăraș, cu care a stabilit relații trainice. După ce a acționat pentru organizarea Formațiunilor de Luptă Patriotice și a ARLUS (oct. 1944-aprilie 1945), a fost instalat de Bodnăraș în SSI, unde a deținut funcția de director general până în 9 ianuarie 1947, când a fost numit secretar general politic al Președinției Consiliului de Miniștri. A fost arestat în 5 martie 1948, suspectat de intenția de evadare în Occident, și a fost deținut la penitenciarele Pitești, Aiud și Văcărești, fără a fi judecat, până în 21 aprilie 1953, când a decedat de tuberculoză și anemie. Vezi Florin Pintilie, op. cit., p. 407 și Alin Spânu, op. cit., pp. 606 – 607.

36 Florin Pintilie, op. cit., p. 378.

37 Datele despre organizarea SSI au fost extrase din „Studiu asupra cunoașterii ce este centrul, subcentrul și rezidența, comportarea conducătorilor acestora, instalării, încadrării,

colaborării, organizării agenturilor informative (în orașe și județe) și instructajul acestora, posibilitățile de transport și de transmitere a materialului și dotării”. Vezi A.N.I.C., fond P.C.M. – S.S.I., dosar nr. 17/1947, II. 1-22.

38 A.N.I.C., fond Comitetul Central al Partidului Comunist Român (în continuare C.C. al P.C.R.) – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 5/1952, f. 1.

39 într-un raport adresat Secretariatului CC al PMR, în prima parte a anului 1948, de comun acord, Teohari Georgescu și Serghei Nicolau propuneau separarea clară a atribuțiilor Siguranței și ale SSI, întrucât suprapunerile de până atunci creaseră nu numai „risipire de forțe”, ci și „spărturi în planul de apărare al regimului democratic, prin care dușmanul a reușit de multe ori să se strecoare”. Potrivit acestor propuneri, Siguranța urma să se ocupe de: „a) supravegherea organizațiilor și grupelor legale din țară; b) urmărirea și lichidarea organizațiilor și grupelor ilegale din țară cu caracter antidemocratic, terorist și diversionist; c) urmărirea și lichidarea organizațiilor și grupelor ilegale cu caracter de sabotaj economic, financiar și de orice fel; d) siguranța conducătorilor Partidului și Guvernului”, iar SSI de: „a) munca informativă în afara granițelor; b) supravegherea coloniei române și a emigrației românești în străinătate; c) supravegherea misiunilor și a reprezentanților

străini, precum și a agenturii lor; d) cercetări și anchete în cazurile de spionaj”. Idem, dosar nr. 70/1949, f. 2.

40 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 2/f.a., f. 9.

41 Ibidem, f. 10.

42 Petre Gancearuc (ortografiat uneori Goncearuc), cunoscut și sub – numele „Petrescu”, membru al PCR din ilegalitate, fost deținut politic, era caracterizat ca un „element capabil și inteligent și cu mare putere de muncă”, dar „orgolios, îngâmfat și foarte impulsiv”. Idem, dosar nr. 5/1952, f. 12.

43 Mircea Tigoiu, nume real Moise Weisman, lucra în SSI din anul 1945, unde a ocupat funcția de director de direcție și, ulterior, consilier.

44 Ion Mihai Pacepa, Cartea neagră a, vol. 1, Editura Omega

SRL, București, 1999, p. 142; Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Cea, Editura „Ion Cristoiu”, București, 1999, p. 324; Marius Oprea, Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948 – 1964), Editura Polirom, Iași, 2008, p. 66.

45 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 2/f.a., f. 21.

46 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I.

— Direcția Management Resurse Umane (în continuare M.A.I. – D.M.R.U.), nr. inv. 7.364, dosar nr. 12, f. 865. Documentele din fondurile M.A.I. – D.M.R.U. și Direcția Generală Juridică, citate în acest volum, pot fi consultate la adresa [http://www.cnsas. ro/acte normative. html](http://www.cnsas.ro/acte normative. html).

47 în 1955 a fost elaborat chiar un decret prin care celor ce se întorceau în țară le erau amnistiate pedepsele, cu excepția celor pentru omucideri.

48 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U., nr. inv. 7.364, dosar nr. 10, f. 13.

49 Ibidem, f. 15.

50 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară, dosar nr. 83/1955, f. 101.

51 Ibidem, f. 108.

52 Ibidem, f. 102.

53 Ibidem, f. 109.

54 Cristian Troncotă, op. cit., p. 325.

55 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U. nr. inv. 7.364, dosar nr. 13, f. 156.

56 Idem, dosar nr. 12, f. 96.

57 Ibidem, f. 117.

58 Idem, nr. inv. 7.364, dosar nr. 10, 13 – 15.

59 Cristian Troncotă, op. cit., p. 324; Mihai Pelin, op. cit., p. 50.

60 General locotenent (r) Neagu Cosma, Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de

memorii, prefată de g-ral-lt. (r) ing. Ov. Diaconescu, Editura Globus, București, 1994, p. 228.

61 România and the Warsaw Pact, 1955 - 1989, vol. 1, Document Reader compiled for the International Conference „România and the

Warsaw Pact”, organized by the Institute for Political Studies of Defense and Military History and co-sponsored by the Cold War International History Project and the Paralel History Project, 3 - 6 October 2002, România, Bucharest, Document Reader compiled by Mircea Munteanu, translations by Cornel Ban and Mircea Munteanu, p. 157.

62 Ibidem, p. 158.

63 Ibidem. Modul de abordare a acestei problemei a fost îndelung studiat de partea română. Într-o manieră asemănătoare procedase Alexandru Drăghici cu ofițerii KGB: „I-am spus așa: avem și noi, aveți și dvs, cifru, prin care putem să comunicăm operativ, pe urmă avem sistemul de curieri, care poate asigura legătura dintre noi, putem să ne și întâlnim, dacă este nevoie”.

64 Vasile Buga, O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2012, p. 58.

65 Larry L. Watts, Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic

cu România, traducere din limba engleză Camelia Diaconescu, Editura RAO, București, 2011, p. 238.

66 Al. Drăghici, Expunerea la ședința Activului de Partid M.A.I. ce a avut loc la data de 04.05.1964 și în care s-a dezbătut Declarația Plenarei C.C. al P.M.R. din aprilie 1964, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 197, f. 31.

67 Buletinul Oficial, nr. 9, 30 mai 1963.

68 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.538, f. 2.

69 C.N.S.A.S., Partidul și Securitatea. Istoria unei idile eșuate (1989), Florian Banu, Luminița Banu, (editori), Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2013, pp. 376 – 380.

70 Pentru stenograma ședinței, vezi ibidem, pp. 383 – 429.

71 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri. Cadre. Obiective și metode, vol. II, 1967 – 1989, coord. Florica Dobre, editori Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, (în continuare... vol. II), p. 13.

72 Buletinul Oficial, partea I, nr. 65, 22 iulie 1967, pp. 564 – 567.

73 Securitatea... vol. II, p. 17.

74 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară, dosar nr. 110/1967, f. 61.

75 Securitatea... vol. II, p. 15.

76 Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Securitatea. 1948 - 1989, vol. I, Monografie, coord. Florian Banu, Liviu Țăranu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 136.

77 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.M.R.U., inv, nr. 7.386, vol. 15, II. 267 - 269.

78 Acest lucru este atestat de documente, în ciuda unor afirmații ale unor memorialiști, precum fostul președinte al Consiliului Securității Statului, Ion Stănescu, care susține că Direcția Generală de Informații Externe a fost transformată în aprilie 1968 în Departamentul de Informații Externe. În acest sens vezi Ion Stănescu, Mărturisiri din anii unor entuziaște angajări și a unor înalte, Biblioteca Socia listă, Editura Paco, [București], [2009], p. 31.

79 Cornel Nemetzi, Ultimul curier ilegal Editura Marist, Baia Mare, 2013, p. 89.

80 Ibidem, p. 92.

81 Ion Stănescu, op. cit... pp. 88 - 89.

82 Lavinia Betea, Convorbiri neterminate. Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea, Editura Polirom, Iași, 2001, pp. 132 - 133.

83 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.M.R.U., nr. inv. 7.389, vol. 18, II. 187 - 190.

84 Cristian Troncotă, Duplicatarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România.

Editura Elion, București, 2003, pp. 93 – 94 (în continuare se va cita Duplicitarii...).

85 Textul decretului în Securitatea... vol. II, pp. 166 – 175.

86 Cel mai semnificativ eveniment a fost arestarea în anul 197 la generalului Ioan Șerb, fost comandant al Armatei a II-a București, acuzat că fusese racolat de GRU, serviciul de spionaj militar sovietic. Informații similare existau și despre generalii Arhip Floca, adjunct al ministrului Apărării Naționale, și Vasile Petruț, fost comandant al trupelor de grăniceri, cf. Cristian Troncotă, Duplicitarii... pp. 140 – 141; vezi și prezentarea cazului Șerb făcută de Ion Stănescu în op. cit., pp. 70 – 76.

87 Apud Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955 – 1980, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 386. Pentru amenințările externe la adresa lui Nicolae Ceaușescu, vezi Larry L. Watts, Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România, traducere Camelia Diaconescu, Editura RAO, București, 2011, pp. 521 – 545.

88 Nu ocupa încă această funcție, abia la 30 martie 1974 a fost desemnat vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.

89 Ion Mihai Pacepa, Cartea Neagră a Securității, vol. III, L-am trădat pe Ceaușescu, Biblioteca Ziua, Editura Omega SRL, București,

1999, pp. 68 - 81. Pentru o altă versiune a relatării, cu unele detalii semnificative, vezi Ziua, nr. 3.891, 28 martie 2007, Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978 - 1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, pp. 19 - 21 (în continuare se va cita Mihai Pacepa în dosarele...).

90 Ion Mihai Pacepa, Cartea Neagră a Securității, vol. III, L-am trădat pe

Ceaușescu, Biblioteca Ziua, Editura Omega SRL, București, 1999, p. 70.

91 Jordan Baev, Kostadin Grozev, „Bulgaria”, în Krzysztof Persak, Lukasz Kamiński (eds.), A Handbook of the Communist Security Apparatus in East Central Europe. 1944 - 1989, Institute of National Remembrance, 2005, p. 42.

92 Apud Florian Banu, „înființarea Departamentului de Informații Externe - de la memorialistică la document”, în Caietele C.N.S.A.S., anul III, nr. 1 (5) /2010, pp. 120 - 122.

93 Ion Mihai Pacepa în dosarele... p. 220.

94 Ionel Gal, Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965 - 1989, vol. 1, Editura Do-minor, Iași, 2001, p. 165.

95 Potrivit lui Nicolae Pleșiță, bănuind că organele de contraspionaj au monitorizat contactele sale cu ofițerii GRU, generalul Militam s-ar fi autodenunțat. „Reactivarea” lui Militaru, care fusese racolat în perioada studiilor în

Uniunea Sovietică, ar fi avut loc în timpul unei aplicații militare desfășurate în Dobrogea, unde „o noapte întreagă l-au brichisit doi generali ruși (...) [care] l-au prelucrat la un pahar de votcă”. Pleșiță l-ar fi sfătuit pe Militaru să scrie totul într-un raport către Comandantul Suprem, ocazie minunată pentru el de a se evidenția în fața conducerii statului. „L-am lăsat să scrie raportul și eu m-am dus fain-frumos de i-am raportat lui Ceaușescu toată tărașenia, cum l-au brichisit rușii pe Militaru”, scrie Pleșiță în volumul ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001, Editura Lumea, București, 2001, pp. 47 - 48.

96 Potrivit lui Gheorghe Gaston Marin, în 1971 Stănescu ar fi fost implicat într-un complot prosovietic împotriva lui Ceaușescu, iar după șapte ani „s-a descoperit că era agent sovietic”. Ipoteza este considerată neverosimilă de alți analiști: general de brigadă (r) Aurel I. Rogoian, „Respect pentru memoria lui Ion Stănescu”, în Vitralii - lumini și umbre, an VII, nr. 27, iunie-august 2016, p. 89.

97 Mihai Pelin, op. cit., p. 239.

98 A.N.I.C. fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cancelarie, dosar nr. 112/1978, II. 1 - 4.

99 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. S000269, II. 1-13.

100 Idem, dosar nr. S000271, II. 1 - 2; cf. Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Securitatea. 1948 - 1989, vol. I.

Monografie, coord. Florian Bann, Liviu Țăranu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, pp. 249 - 250.

101 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 55.396

102 Idem, dosar nr. S000273, f. 3.

103 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 134.

104 Obiectivele politice și militare nu intrau în preocuparea U.M. 0101, iar dacă sursele și cadrele unității intrau întâmplător, printr-o conjunctură favorabilă, în posesia unor astfel de date, erau transmise imediat organelor interesate din țară. Informațiile politice erau apanajul unităților „de linie” (U.M. 0199, 0201, 0225), iar cele militare reprezentau obiectul de activitate al ofițerilor din Direcția de Informații a Armatei (D.I.A). În haosul creat după dezertarea lui Pacepa, redactarea unor regulamente și norme de lucru a fost încredințată unor ofițeri care nu erau foarte bine familiarizați cu specificul muncii de informații externe.

105 Cornel Nemetzi, op. cit., pp. 135 - 136.

106 Adresa poștală era o persoană fizică, atrasă la colaborare, care accepta să primească pe adresa ei diferite trimiteri poștale sau să expedieze astfel de trimiteri sub controlul ofițerului de informații externe. Adresa poștală „dintr-o parte” era o adresă utilizată numai de

cadrul sau sursa S, fiind folosită numai pentru comunicări cifrate total, scrise cu indigo simpatic sau transpuse pe film moale. Verificarea și recrutarea unei adrese poștale dintr-o parte crail similare cu cele care se desfășurau în cazul recrutării informatorilor și colaboratorilor. Adresa poștală ambele părți” se folosea în sistemul de legătură pentru comunicări cu cifru poștal și coduri de corespondență –, p. 64 ș.a.

107 Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Securitatea. 1948 - 1989, vol. I, Monografie, coord. Florian Banu, Liviu Țăranu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, p. 252.

108 Ochii și urechile poporului... Editura Lumea, București, 2001, p. 209.

109 Ibidem, p. 210.

110 într-o notă a U.M. 0282 către șeful U.M. 0225, din 5 iulie 1989, se arăta, printre alte deficiențe în activitate, faptul că „nu s-au transmis date anticipative, pe bază de documente, care să permită desprinderea de concluzii de perspectivă privind acțiunile antiromânești desfășurate de emigrația română ostilă, grupările legionare și posturile de radio cu emisiuni ostile la adresa țării noastre. Lipsesc informații confidențiale care privesc măsuri și intenții ale unor state și blocuri militare față de România, precum și aprecieri ale unor personalități politico-guvernamentale referitoare la acțiunile de politică externă

promovate de conducerea partidului și statului nostru”. Vezi A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 44.783, f. 99.

111 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 321.

112 Monitorul Oficial, nr. 5, 27 decembrie 1989. Articolul 1 menționa: „Pe data prezentului decret trec în componența Ministerului Apărării Naționale Departamentul securității statului, Comandamentul trupelor de securitate, împreună cu organele și unitățile din subordinea acestora. Sunt incluse în acestea structura, bugetul, personalul, armamentul, muniția, tehnica din dotare, fondurile fixe, precum și activul și pasivul din țară și din străinătate”.

113 Apud Ion Constantin Corneanu, Victorie însângerată. Decembrie 1989. Premisele, izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 701.

114 Ibidem.

115 Ibidem, p. 702

Capitolul 2 – De la revoluționarii de profesie la activistul de partid. Șefii spionajului între 1948 și 1989

1 La 18 noiembrie 1944 generalul William J. Donovan, șeful Office of Strategic Services (OSS), îi propunea președintelui Roosevelt înființarea unui Serviciu Central de Informații pe timp de pace. În viziunea sa, instituția „ar fi constituit o armată în sine, o forță abilă în combaterea

comunismului, un mijloc de apărare a Americii împotriva atacurilor și o sursă de secrete pentru Casa Albă”, căci, „într-un război global și deplin, serviciile de spionaj trebuie să fie globale și totalitare”. Vezi Tim Weiner, C.I.A. – o istorie, traducere Raluca Pușdercă, Editura Litera International, București, 2009, p. 13.

2 Poate că nu este lipsit de semnificație faptul că, pentru aproximativ același interval de timp, la conducerea structurilor sovietice de informații externe s-au perindat nouă persoane: Piotr Feodotov (1946 – 1949), Serghei Savcenko (1949 – 1951), Evgheni Pitovranov (1952 – 1953), Vasili Riasnoi (martie-iunie 1953), Aleksandr Paniușkin (1953 – 1955), Aleksandr Saharovski (1956 – 1971), Fiodor Mortin (1971 – 1974), Vladimir Kriucikov (1974 – 1988), Leonid Șerbașin (1988 – 1991). Vezi Vasili Mitrokhin, Christopher Andrew, Arhiva Mitrokhin. K.G.B. în Europa și în traducere Ion Aramă, Editura Orizonturi, București, 2007, p. 564.

3 Mihai Pelin, Un veac de spionaj, contraspionaj și poliție politică, Editura Elion, București, 2003, p. 202.

4 Cristian Troncotă, Istoria Securității regimului comunist din România, vol. 1, 1948 – 1964, 1.N.S.T., București, 2003, p. 33.

5 Potrivit lui Dennis Deletant, „în martie 1954, Nikonov a fost transferat, cu gradul de general-locotenent, la conducerea Biroului II

(spionajul militar) al statului-major al Armatei Române” Vezi Dennis Deletant, Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965 - 1989, traducere din engleză de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, București, 1998, p. 39.

6 Larry L. Watts, Ferește-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România, traducere din limba engleză Camelia Diaconescu, Editura RAO, București, 2011, p. 229.

7 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 25/1953, f. 5.

8 Florian Banu, „Un infanterist printre spioni - Serghei Nikonov, primul șef al spionajului românesc după 1947”, în Magazin, nr. 1/2015, p. 42.

9 Christine Ockrent, Conte de Marenches, Consilier de taină al puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, pp. 297 - 298.

10 Florian Banu, loc. cit., pp. 39 - 44.

11 Andrei Șiperco, „Serghei Nicolau se confesează”, în Magazin istoric, nr. 2/2016, p. 40.

12 Ibidem.

13 Ibidem.

14 Lavinia Betea, Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997,

p. 37.

15 Florian Banu, loc. cit., p. 43.

16 Cezar Mâță, Serviciile secrete ale României în războiul mondial (1939 - 1945), cuvânt înainte de Gh. Buzatu, indice general Alexandrina Ioniță, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2010, p. 373.

17 A.C.N.S.A.S., fond Cadre M.A.I., dosar nr. 81, passim.

18 C.N.S.A.S., Membrii C.C. al RC. R. 1945 - 1989. Dicționar, coord. Florica Dobre, autori: Liviu Marius Bejenaru, Clara Cosmineanu-Mareș, Monica Grigore, Alina Ilinca, O ana Ionel, Nicoleta Ionescu-Gură, Elisabeta Neagoe-Piesa, Liviu Piesa, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 610.

19 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 - 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 29. Declarația trebuie plasată în contextul anchetei și a tendinței de a-l desemna pe Doicaru ca vinovatul principal pentru dezertarea lui Pacepa.

20 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cancelarie, dosar nr. 26/1959, f. 158 - 159.

21 Doicaru a preluat efectiv conducerea direcției în 15 iulie 1959, dar numirea sa în funcție s-a făcut mult mai târziu, în 20 ianuarie 1960.

22 Scurte fișe biografice au fost publicate de Mihai Pelin, Un de spionaj, contraspionaj și poliție politică. Dicționar, Editura

Elion, București, 2003, pp. 102 - 103 și Nicolae Ioniță, „Fișe biografice ale șefilor de direcții centrale din Securitate, în anii '60”, în fetele C.N.S.A.S., anul II, nr. 1 (3) /2009, pp. 105 - 106. De asemenea, date esențiale asupra parcursului biografic al lui Doicaru se regăsesc într-un referat de cadre din noiembrie 1959, publicat în C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. I (1948 - 1967), coordonator Florica Dobre, editori Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2006, pp. 194 - 197 (în continuare, se va cita Securitatea... vol. I). La rândul nostru, am publicat o biografie a lui Doicaru, care a reprezentat nucleul acestor rânduri - cf. Florian Banu, „Nicolae Doicaru - un cursus honorum enigmatic”, în Caietele C.N.S.A.S., anul VII, nr. 1 (13) /2014, pp. 255 - 282.

23 Neagu Cosma, Cum a fost posibil? Cârțița Pacepa, Editura Paco, București, f.a., p. 42.

24 Ibidem, p. 44.

25 Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie nu arie 2001, Editura Lumea, București, 2001, p. 17.

26 Ibidem, p. 19.

27 Neagu Cosma, op. cit., p. 47.

28 Referindu-se la problema controlului sovietic asupra spionajului românesc, istoricul Marius Oprea scrie: „O dovadă a insistenței sovieticilor de a manipula operațiunile de spionaj ale României Populare este sugerată și de numirile succesive în locul lui Nikonov, ale lui Vasile Vâlcu și Mihai Gavriluic, la rândul lor agenți sovietici. Abia în 1958 a fost numit șef al acestei direcții un român, Nicolae Doicaru, fost șef al Direcției Regionale Constanța, care însă și-a dovedit de-a lungul timpului obediența față de «tovarășii de la Moscova»”. Vezi Marius Oprea, Bastionul cruzimii. O istorie a Securității (1948 – 1964), Editura Polirom, Iași, 2008, p. 66.

29 Mihai Pelin notează că, în 1978, cu prilejul anchetei privind dezertarea lui Pacepa, asupra lui Doicaru „s-au emis suspiciuni din care rezulta că ar fi fost demult un agent al sovieticilor și că ar fi avut o atitudine deosebit de slugarnică față de consilierii sovietici cu care colaborase înainte de 1962, și în Dobrogea, și la București”. Vezi

Mihai Pelin, op. cit., p. 103. Pe de altă parte, fostul șef al contraspionajului, după ce trece în revistă nenumăratele ocazii în care Doicaru l-a „acoperit” pe Pacepa, scrie: „Pe drept, cititorul se poate întreba: pentru ce este asociat Doicaru, trădătorului Pacepa? Vrea cumva autorul să sugereze că și Doicaru a fost trădător? Nu, în niciun caz” Vezi Neagu Cosma, op. cit., p. 47.

30 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 85. Ciudat este că, pe lângă incertitudinea privind data propriei nașteri, Doicaru nu părea să știe nici când au fost născuți părinții săi. Astfel, în noiembrie 1947 el scria că „tata are 68 de ani și mama 57”, iar în 10 mai 1951 nota în autobiografie: „sunt fiul lui Gheorghe de cca. 70 ani și al Polixenia de cca. 55 ani”.

31 Denumirea corectă este Dălhăuți, satul aparținând de comuna Cârligele, actualmente în județul Vrancea. Cf. Ion Iordan, Petre Gâstescu, D.I. Oancea, Indicatorul localităților din România, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 125.

32 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 76.

33 în concepția autorităților vremii, „întinderea de pământ pe care o poseda o gospodărie țărănească era un element important în determinarea categoriei din care făcea parte” respectivul proprietar, dar „hotărâtor pentru a intra în categoria de chiabur era faptul dacă un proprietar exploata munca altora sau dispunea de mijloace de producție”. Vezi Nicoleta Ionescu-Gură, „Categorია socială a «chiaburului» în concepția P.M.R. din anii '50”, în Analele Sighet 8. Anii

1954 – 1960: fluxurile și refluxurile, Fundația Academia

Civică, București, 2000, p. 288.

34 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814,

f. 47.

35 Ibidem, f. 27.

36 Comandamentul Transmisiunilor și Centrul de Instrucție al transmisiunilor, cu Școala de Subofițeri de Transmisiuni și Școala de Ofițeri de Transmisiuni, s-au înființat la 1 iulie 1942, pe baza Ordinului Marelui Stat Major nr. 85.959 din 2 iunie 1942, iar separarea armei Transmisiuni și a învățământului de specialitate de arma Geniu s-a produs abia la 31 decembrie 1942.

37 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 89.

38 Potrivit unei referințe din 16 martie 1949, în timpul școlii Doicaru s-a evidențiat din nou, fiind lăsat chiar să predea unele lecții pentru elevii începători în momentele când lipsea comandantul școlii. În aceste ocazii, în mesajele-lecție transmise în alfabetul Morse, Doicaru ar fi înserat și unele îndemnuri proprii („că trupele nemțești și române trebuie să învingă bolșevismul”), iar unor cursanți mai leneși le atrăgea atenția că „trebuie să învățăm, că altfel nu putem distruge armata bolșevică” – ibidem, f. 179.

39 Ibidem, f. 151.

40 Ion Eremia a fost el însuși o figură enigmatică a perioadei, fiind bănuț de unele conexiuni cu serviciile speciale sovietice. Născut în 5 august 1913 la Constanța, era ofițer de carieră, absolvent al școlii militare în 1935. Intrat în contact cu partidul comunist, a activat în anii

1942 - 1943 „pe linia Ajutorului Roșu”, iar în 1943-1944 a fost membru al Comitetului Regional PCR Dobrogea, fiind implicat în redactarea și difuzarea de manifeste comuniste. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, a îndeplinit succesiv funcțiile de redactor-șef al ziarului Glasul Armatei, șef al Direcției Propagandă și Agitație la Direcția Superioară Politică a Armatei, apoi șef al Casei Centrale a Armatei. După o serie de verificări pe linie de partid, a fost numit comandant al Trupelor de Transmisiuni, apoi avansat la gradul de general-maior și, în 1952, a fost promovat adjunct al ministrului Forțelor Armate. În ciuda ascensiunii sale, în perioada 1952 - 1955 Eremia a purtat „discuții cu caracter antipartinic” și „s-a ridicat împotriva politicii partidului și guvernului de dezvoltare a industriei grele, de transformare socialistă a agriculturii și a politicii de cadre”. Ca urmare, în octombrie 1955, Biroul Politic al CC al PMR a hotărât scoaterea lui Eremia din funcția de ministru adjunct, precum și din cadrele armatei, iar în 1956 a fost exclus și din partid. În același an a început să scrie romanul Gulliver în Țara Minciunilor, în care prezenta tarele regimurilor de tip stalinist. După finalizarea romanului în 1958, a încercat să-l trimită în Franța, spre publicare. Acțiunea a fost depistată de autorități, iar la 27 octombrie 1959 Ion Eremia a fost condamnat de Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militare

București la 25 ani muncă silnică pentru „uneltire contra orânduirii sociale prin agitație” și 14 ani temniță grea pentru „tentativa crimei de trădare de patrie”. A fost eliberat din închisoare la 31 iulie 1964 și a încercat ulterior, prin diverse memorii, revizuirea procesului și reprimirea în partid. Dacă în 10 decembrie 1970 a obținut reabilitarea judecătorească, partidul s-a dovedit necruțător, astfel încât o ultimă solicitare de reprimire în partid, adresată Congresului al XI-lea al PCR, a fost respinsă de Colegiul Central de Partid în ședința sa din 19 februarie 1977 – A.M.R., fond Microfilme AS1, rola nr. 332, cadrele 597 – 600. Pentru alte informații, vezi și Mircea Suci, Mircea Chirițoiu, „«Cazul generalului Eremia» sau despre o încercare nereușită de a-l da jos de la putere pe Gheorghiu-Dej (IV)”, Cotidianul, nr. 242/23 februarie 1999; Alexandru Boariu, „Generalul Ion Eremia – un Soljenit în al României”, Jurnalul Național, 27 noiembrie 2007, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/generalul-ion-eremia-un-soljenitin-al-romaniei-110079.html>, Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, „Ion Eremia. Biografia unui rebel din P.M.R.”, în Caietele anul I, nr. 2/2008, pp. 149 – 164.

41 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 176.

42 Dennis Deletant îl indică pe cpt. Nicolae Doicaru drept director al Direcției Regionale a Securității Poporului Constanța încă de la

înființarea acesteia, în septembrie 1948 – Dennis Deletant, ușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor

1965 – 1989, traducere de Georgeta Ciocâltea, Editura Humanitas, București, 1998, p. 74. Informația, deși eronată, a fost preluată, în lipsa unor surse documentare, și de alți autori, inclusiv de semnatarul acestor rânduri – cf. Florian Banu, „Un deceniu de împliniri mărețe”. Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948 – 1958, Editura Tipo-Moldova, Iași, 2010, p. 80. Funcția de director al Regiunii MAI Constanța a îndeplinit-o doar din ianuarie 1950 și atunci, se pare, cu delegație, de vreme ce un referat al șefului Direcției Cadre, general-maior Alexandru Demeter, se încheia în 9 mai 1955 cu următoarele cuvinte: „Propun să fie definitivat în funcția de șef al Direcției Regionale MAI Constanța” – A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 29.

43 Ibidem, f. 74.

44 Ibidem, f. 247.

45 Ibidem, f. 264.

46 Ibidem, f. 294.

47 Potrivit fișei întocmite de CIE în anii 1980, înaintarea la gradul de lt.-col. a avut loc la 15 septembrie 1952.

48 Probabil „Jung”.

49 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 351.

50 Se poate considera că Partidul a apreciat modul în care maiorul Doicaru s-a pliat pe comandamentele politice, întrucât, inițial, pe un raport de anchetă din 12 iunie 1951 pusese, după șase luni de anchetă, următoarea rezoluție: „din cercetările făcute asupra lui Georgescu Gheorghe zis Topazlău, s-a constatat nu numai că nu a sabotat, dar el a sesizat Direcția generală a Canalului Dunărea - Marea Neagră de anumite nereguli, arătând științific toate posibilitățile. Cred că arestarea sa se datorează lipsei de orientare a organelor noastre. Propun să fie pus în libertate și reîncadrat ca un bun specialist” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 19, vol. 4, f. 149. Peste numai un an, aprecierile lui Doicaru la adresa „sabotorilor” erau cu totul altele, Gheorghe Georgescu fiind arestat în iulie 1952 și anchetat pe baza acelorași documente asupra cărora fusese anchetat în 1951. De această dată, după 7 zile de anchetă neîntreruptă, a fost determinat să semneze declarațiile întocmite de anchetatori, în temeiul acestora fiind ulterior condamnat la moarte.

51 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.G.J., nr. inv. 3.610, dosar nr. 1/1952, II. 76 - 80.

52 Securitatea... vol. I, pp. 319 - 320.

53 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 195.

54 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Administrativ-Politică, dosar nr.

62/1954, II. 2 – 5.

55 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27.814, f. 2.

56 Ibidem, f. 5.

57 Ibidem, f. 31.

58 Deși nou în munca de „informații externe”, Doicaru nu a șovăit să-și impună stilul dur care îl consacrase la Constanța. Potrivit unui raport din 14 ianuarie 1956, redactat de lt.-maj. Teodor Verche, lucrător operativ pe „spațiul Italia”, acesta fusese chemat în biroul lui Doicaru, împreună cu șeful său de birou, lt.-maj. Constantin Stanciu, pentru discutarea unui dosar. Descoperind în dosar o notă care nu era semnată, Doicaru a avut o reacție neașteptată: „m-a chemat lângă dânsul, mi-a ordonat să-i dau degetul mare, iar tov. Doicaru, cu stiloul dânsului, mi-a tras câteva linii pe deget, spunându-mi «pune degetul, dacă nu știi să scrii!»”. Potrivit raportului, în alte împrejurări Doicaru i s-ar fi adresat cu apelative de tipul „căciulă”, „creierul spionajului”, „maistru al artelor frumoase din Italia”, nefiind singurul aflat în această situație – ibidem, f. 180.

59 Ibidem, f. 11.

60 Ibidem, f. 20.

61 Dennis Deletant, op. cit., p. 72.

62 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară - anexe, dosar nr. 100/1963, f. 3.

63 Ibidem.

64 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. I (1948 - 1967), coordonator Florica Dobre, editori Florian Banu.

Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 242.

65 Cel mai important eveniment a fost în anul 1971, când a fost arestat generalul Ioan Șerb, fost comandant al Armatei a II-a București - cf. Cristian Troncotă, Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România., Editura

Elion, București, 2003, pp. 140 - 141.

66 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. II (1967 - 1989), coordonator Florica Dobre, editori Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 175.

67 Cristian Troncotă, op. cit., pp. 93 - 94.

68 După cum relatea ulterior regele: Entonces me dije que ante todo tenta que saber la que pensaba hacer Carrillo y su partido el que yo subiera al trono (Atunci mi-am spus că trebuie să știu mai întâi ce planuri aveau Cardio și partidul său în ziua în care aș fi ajuns la tron - trad. din lb. spaniolă aparține redactorului cărții). Vezi José Luis de Vilallonga, El Rey. Conversaciones con D. Juan Carlos I de España, traduction de Manuel de Lope, 4 edition, Ed. Plaza & Janes, Barcelona,

1993, p. 123 ș.a.

69 Recordé que Ceaucescu me habta dicho que conocia muy bien a Santi ago Carrillo, quien tenta la costumbre de pasar sus vacaciones en Rumania. Rememorando aquella conversacion, me voy a saber la que bulle en la cabeza de Carrillo a través de (îmi amintesc că Ceaușescu mi-a spus că îl cunoștea pe Santiago Carrillo, care avea obiceiul să petreacă vacanțele în România. Bazându-mă pe această conversație, mi-am spus: voi afla ce găndește Cardio prin intermediul lui Ceaușescu – trad. din lb. spaniolă aparține redactorului cărții) – ibidem.

70 El mensaje que querta hacer llegar a Ceaucescu debta ser transmitido verbalmente, porque temia que cualquier paso en falso desencadenara un escándalo del que no se hubiera salvado Nadie, y yo menos que cualquier (Mesajul către Ceaușescu trebuia transmis verbal, de teama că orice pas greșit ar fi declanșat un scandal de la care nimeni nu ar fi putut fi salvat, iar eu cel mai puțin dintre toți – ibidem.

71 Ibidem.

72 Ștefan Andrei, Din frac în zeghe. Istoriile mele dintr-un pătrar de veac românesc, Adevărul Holding, București, 2013, p. 83.

73 Santiago Carrillo, Memorias. Una vida politica larga y azarosa marcația por responsabilidades importantes, Planeta, Espejo de España, Barcelona, 1993, p. 617.

74 Ștefan Andrei, Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli. Ștefan Andrei în Dialog cu Lavinia ediție îngrijită de Cristina Diac, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu, Adevărul Holding, București, 2011, pp. 300 – 301.

75 Ștefan Andrei, Din frac în zeghe. Istoriile mele dintr-un pătrar de veac românesc, Adevărul Holding, București, 2013, p. 85.

76 José Luis de Vilallonga, op. cit., p. 129 (traducerea din limba spaniolă aparține autorului).

77 Fostii ofițeri superiori din DSS contemporani evenimentelor tind să explice îndepărtarea lui Nicolae Doicaru fie prin tensionarea relațiilor dintre Ceaușescu și Brejnev în perioada 1977 – 1978, fapt ce ar fi readus în atenție suspiciuni mai vechi față de șeful DIE, fie prin antipatia pe care șeful spionajului și-o atrăsese din partea Elenei Ceaușescu, prin unele comentarii negative față de transformarea acesteia în personalitatea nr. 2 a regimului. Deocamdată, cercetările de arhivă nu ne permit să excludem niciuna dintre ipoteze.

78 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară, dosar nr. 20/1978, f. 8.

79 Fie că erau avansați, fie că erau retrogradați, demnitarii vremii se conformau ritualului Puterii. De exemplu, Ilie Rădulescu, numit ministru secretar de stat la MAE, răspundea: „Apreciez că mi se acordă o mare încredere și mă angajez în fața Comitetului Politic

Executiv, în fața dumneavoastră, să muncesc cu dăruire pentru îndeplinirea sarcinilor ce-mi vor reveni”. Constantin Olteanu, numit șef al Secției pentru probleme militare și justiție, folosea formule asemănătoare: „Tovarășe secretar general, vă mulțumesc dumneavoastră personal, Comitetului Politic Executiv, pentru funcția de mare răspundere ce mi se încredințează și vă asigur că voi munci cu întreaga mea putere pentru îndeplinirea sarcinilor”. Florea Dumitrescu, destituit din funcția de ministru al Finanțelor și numit ambasador, nu avea nimic de comentat: „mulțumesc conducerii partidului, dumneavoastră personal, pentru încrederea ce mi-o acordați. Mă angajez în fața Comitetului Politic Executiv să fac totul pentru a face față sarcinilor încredințate de conducerea partidului” – ibidem, f. 9 – 10.

80 Apud Mihai Pelin, op. cit., p. 58.

81 Transcriere după înregistrarea video disponibilă la <https://www.youtube.com/watch?v=c13ReMqGQje>.

82 Apud Constantin Corneanu, Victorie însângerață. Decembrie 1989. Premisele, izbucnirea și desfășurarea Revoluției Române din Decembrie 1989, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 701.

83 Mihai Pelin, op. cit., p. 103.

84 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cadre, dosar nr. D/1386, f. 1.

85 Securitatea... vol. II, pp. 175 – 176.

86 <https://www.sie.ro/istoria.html>.

87 Mihai Pelin, Un veac de spionaj, p. 96.

88 A.M.R., fond Microfilme AS1, rola nr. 342, c. 9.

89 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U., nr. inv. 7.349, vol. 2, f. 52.

90 <http://www.scandaldegorj.ro/dezvaluiri/fostul-ef-al-spionilor-romani-vila-de-stramutat-de-lux-in-cartierul-primaverii/>.

91 Nu avem nicio îndoială că părinții săi au avut în vedere fie numele Romulus, legendarul întemeietor al Romei, fie pe cel al lui Remus, dar printr-o nefericită neatenție (a lor sau a notarului din sat), a avut loc o „fuziune” (întâlnită și la case mai mari!) între numele celor doi frați latini, Romulus și Remus.

92 Unele informații arătau că, totuși, Gheorghe Dima s-ar fi înscris la un moment dat în PNT, fără a depune vreo activitate politică, în vreme ce unele verificări în evidențele MAI ar fi indicat înscrierea sa în PNL, în anul 1936.

93 A.C.N.S.A.S., fond Cadre M.A.I., dosar nr. 20, f. 27.

94 Ibidem, f. 66.

95 Gh. Ionescu Olbojan, Fantomele lui Pacepa, Editura Corida, București, 1993, p. 71.

96 Cornel Nemetzi, Ultimul curier ilegal. Memoriile unui spion român, Editura Marist, Baia Mare, 2013, p. 145.

97 Gh. Ionescu Olbojan, op. cit., p. 72.

98 Ibidem, p. 57.

99 Ibidem, pp. 79 – 80.

100 Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001, Editura Lumea, București, 2001, p. 22.

101 O foarte bine documentată biografie a lui Nicolae Pleșiță a fost publicată de Nicolae Ioniță, „Fișe biografice ale șefilor direcțiilor regionale de Securitate din anii '60”, în Caietele anul V, nr. 1-2 (9 – 10) /2012, pp. 155 – 167.

102 Ochii și urechile poporului... p. 241.

103 Ibidem, pp. 241 – 242.

104 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P 106, p. II, f. 108.

105 Ochii și urechile poporului... pp. 23 – 24.

106 Ibidem, p. 25.

107 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P 106, p. II, f. 273.

108 De fapt, în perioada septembrie 1952-martie 1968, Pius Covaci a fost locțiitor al șefului Direcției de Filaj și Investigații, director fiind Vasile Dinescu (1 aprilie 1953 – 22 iulie 1964) – Nicolae Ioniță, „Șefii unităților centrale și teritoriale de securitate. 1948 – 1989”, în tele C.N.S.A.S., anul VII, nr. 1 (13) /2014, pp. 27 – 28.

109 Alexandru Demeter a condus Direcția Cadre în perioada 26 iulie 1952 – 11 iulie 1957.

110 Ochii și urechile poporului... p. 153.

111 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.G.J., nr. inv. 3614, dosar nr. 1, II. 84 – 85.

112 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U., inv, nr. 7.367, dosar nr. 34, II. 452 – 454.

113 Este vorba de Universitatea Prieteniei Popoarelor „Patrice Lumumba” din Moscova. De fapt, Pleșiță, fidel manierei sale de rememorare a propriei biografii, împletește adevărul cu falsurile, în scopul dezinformării destinatarului final al informației: universitatea respectivă a fost înființată de guvernul sovietic la 5 februarie 1960, iar numele Patrice Lumumba (după artizanul independenței congoleze) a fost atribuit la 22 februarie 1961, la mai puțin de o lună de la asasinarea acestuia.

114 Ochii și urechile poporului... p. 74.

115 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară – dosare anexă, dosar nr. 107/1962, f. 18.

116 Este vorba de profesorul universitar Edgar Balogh, sub a cărei influență au intrat unii studenți de origine maghiară, cercetați ulterior de Securitate pentru manifestări iredentiste.

117 Ochii și urechile poporului... p. 159.

118 Denumirea direcției a fost schimbată în mai multe rânduri: Direcția a VIII-a Securitate și Gardă (iulie 1967); Direcția a XI-a Securitate și Gardă (aprilie 1968); din nou Direcția a VIII-a

Securitate și Gardă (aprilie 1972); Direcția a V-a Securitate și Gardă (din august 1973 până în decembrie 1989).

119 Valeriu Bucikov era unul dintre spionii sovietici trimiși în România în perioada interbelică. Născut la 8 decembrie 1910 în comuna Noua Suliță, de lângă Cetatea Albă, a fost încorporat în anul 1930 în armata română. A dezertat și a trecut frontiera în URSS. În 1931 a fost trimis cu misiune informativă în România, dar a fost arestat de Siguranță în 19 septembrie 1931. Curtea Marțială din Chișinău l-a condamnat în anul 1932 la 15 ani muncă silnică, pedeapsă executată la Ocnele Mari, Doftana, Caransebeș, Aiud și Tg. Jiu. După 23 august 1944 a făcut parte din Formațiunile de Luptă Patriotice, având funcția de comandant de gardă. Din 10 ianuarie 1945 a devenit responsabilul Serviciului Securității CC al PMR, fiind ulterior încadrat în direcția de specialitate a Securității, unde a rămas până la începutul anilor 1960. Apoi a fost transferat la Arhivele Statului, ca director adjunct, de unde a fost pensionat în 1963. Vezi A.N.I.C., fond Colecția 53, dosar nr. B-253, passim.

120 Ochii și urechile poporului... p. 72.

121 Deși în lista ordenelor și medaliilor primite de Pleșiță, păstrată în de sarul său de cadre, nu figurează această importantă decorație, în volumul de interviuri este reprodus un facsimil al brevetului ordinului (Ochii și urechile

poporului... p. 200). Cert este că în 4 februarie 1970.

Pleșiță a primit din partea președintelui Finlandei ordinul „Trandafirul Alb”, în grad de comandor, iar pe 4 decembrie 1970, ofițerul a fost distins cu „Marele Ordin de Argint cu stea” al Republicii Austria. De asemenea, în 7 septembrie 1971 a primit decorația „Marea Cruce pentru Merit” a Ordinului pentru Merit al RFC.

122 Ochii și urechile poporului... p. 231.

123 Stenograma completă a ședinței în C.N.S.A.S., Partidul și Securitatea. Istoria unei idile eșuate (1948 - 1989), editori Florian Banu și Luminița Banu, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2013, pp. 541 - 547.

124 Este vorba despre Hotărârea Comitetului Executiv al CC al PCR din 16 martie 1968, cu privire la întărirea controlului de partid asupra activității organelor de securitate și miliție.

125 Ceaușescu se referă la vizita pe care o efectuasă în Cehoslovacia, în 15 - 17 august 1968, prilejuită de reformele inițiate de Alexander Dubcek. La puțin timp după aceea, trupele statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia, mai puțin ale României, au invadat Cehoslovacia și l-au îndepărtat pe liderul slovac reformist.

126 Ion Stănescu devenise ministru de Interne la 24 aprilie 1972.

127 în perioada 1971 - 18 aprilie 1972, Dincă

fusesse șeful Secției pentru controlul muncii în MApN, Ministerul de Interne, CSS și Justiție a CC al PCR, ocupându-se direct de supravegherea activității Securității. La momentul ședinței, era membru al Consiliului Apărării RSR.

128 Vizite efectuate în perioada 24 - 26 octombrie, respectiv 27 - 28 octombrie 1972.

129 între 11 martie și 6 aprilie 1972 Nicolae Ceaușescu a vizitat câteva state africane.

130 în 23 august 1969 Richard Nixon a efectuat o vizită oficială în România, fiind primul președinte american sosit în fruntea unei delegații într-o țară socialistă după al Doilea Război Mondial. În 26 octombrie 1970, Ceaușescu l-a întâlnit pe Nixon la Casa Albă.

131 Ochii și urechile poporului... p. 50.

132 Ibidem, p. 71.

133 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. P-106, p. I, f. 26.

134 Ochii și urechile poporului... p. 23.

135 Gh. Ionescu Olbojan, Fantomele lui Pacepa, Editura Corida, București, 1993, pp. 142 - 143.

136 Idem, Good bye, domnule Pacepa! Editura Isis & R.A.L. București, 1992, p. 79.

137 Ochii și urechile poporului... p. 21.

138 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.M.R.U., nr. inv. 7.358, dosar nr. 40/1953, II. 486 - 487.

139 Direcția Generală de Contraspionaj era

formată din Direcția a III-a Contraspionaj și Direcția a IV-a Contrainformații Militare.

140 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U. nr. inv. 7.398, dosar nr. 4/1973, f. 457.

141 Nemetzi, op. cit., p. 303.

142 Ibidem, p. 226.

143 Apud Ion Constantin Corneanu, „Destructurarea DSS și noua comunitate informativă românească (decembrie 1989-martie 1990)”, în CLIO 1989, anul VI, nr. 1-2 (11 - 12) /2010, pp. 97 - 143, <http://desgs.ro/page.php?id=13&s1=73&s2=42> e fn 64. Alte surse afirmă că, dimpotrivă, Securitatea ar fi dispus de „o sursă directă și sigură, cetățean străin cu acces la informația primară” referitoare la cele discutate la întâlnirea din 2 - 3 decembrie 1989. De la aceasta, ofițerii de securitate ar fi obținut informația că „la Malta, Gorbaciov și Bush au hotărât înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu simultan cu Noriega din Panamă”. Vezi Mirel Cărea, „Securitatea a avut o «sursă primară» la întâlnirea de la Malta dintre Bush și Gorbaciov”, în Evenimentul zilei, 16 decembrie 2015. În ce ne privește, considerăm că, mai degrabă, aceste concluzii au fost obținute pe cale analitică și nu de la o sursă umană.

144 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 317.

145 Monitorul Oficial, nr. 4, 8 ianuarie 1990.

146 C. Nemetzi, op. cit., p. 75.

147 Cristine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al Puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p. 19.

148 Reinhard Gehlen, Der Dienst: Erinnerungen, 1942 – 1971, Hase Koehler, Mainz, 1971.

149 C. Nemetzi, op. cit., p. 102.

150 A. Dulles, Arta informațiilor, p. 11 [http://www.cnsas.ro/documente/materiale didactice/D%20001472.pdf...](http://www.cnsas.ro/documente/materiale_didactice/D%20001472.pdf...)

151 Ochii și urechile poporului... p. 161.

152 C. Nemetzi, op. cit., p. 101.

Capitolul 3 – Oamenii construiesc spionajul și spionajul construiește oamenii!

1 Apud Florian Banu, „Radiografia unei mistificări: Procesul sabotorilor de la Canalul Dunărea – Marea Neagră”, în C.N.S.A.S., Arhivele Securității, Editura Nemira, București, 2004, p. 122.

2 Quotes for Teasle (character) from Rambo (1982), <http://www.undb.com/character/ch0005267/quotes>

3 N.D. Stănescu, întâmplări și oameni din Serviciul cuvânt înainte, note și selecția textului Marian Ștefan și Gheorghe Neacșu, Editura Enciclopedică, București, 2002, pp. 283 – 284.

4 Claudiu Secașiu, „Serviciul de Informații al

P.C.R.; Secția a II-a în formații și Contrainformații din cadrul Comandamentului Formațiunilor de Luptă Patriotice (F.L.P.) – penetrarea serviciilor oficiale de informații (23 august 1944 – 6 martie 1945)”, în 1945. Începuturile comunizării României, Editura Enciclopedică, București.

1995, p. 150.

5 Alin Spânu, Istoria serviciilor de informații/contrainformații românești în perioada 1919 – 1945, prefață de Gh. Buzatu, indice general de Alexandrina Ioniță, Casa Editorială „Demiurg”, Iași, 2010, p. 607.

6 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 195, vol. 1, f. 92.

7 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Organizatorică, dosar nr. 15/1948, f. 1.

8 Olivia Clătici, Opțiuni politice... Experiențe politice. Am fost activist al Partidului Comunist Român, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, București, 2007, p. 215.

9 Cristine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al Puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p. 109.

10 Ibidem, p. 108.

11 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999, p.

337.

12 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I.

— Direcția Generală Juridică, Serviciul Legislație, dosar nr. 1/1957, II. 169 - 170.

13 Petru Neghiu, „Dialog cu domnul gl. - bg. (r) Mircea Manea”, în riscop, anul VII, nr. 4/32, octombrie-decembrie 2015, p. 116.

14 Cornel Nemetzi, Ultimul curier ilegal. Memoriile unui spion român, Editura Marist, Baia Mare, 2013, p. 156.

15 Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978 - 1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 352.

16 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I.

— Direcția Generală Juridică (D.G.J.), nr. inv. 3.647, dosar nr. 1/1989, II. 212 - 213.

17 Sir Paul Dukes, „The Secret Service: Can It Be Called A Career?”, în The Journal of Careers, XVII, 1938, p. 188 apud Alain Dewerpe, Spionul Antropologia secretului de stat conte, traducere din limba franceză de Dan C. Mihăilescu, Editura Nemira, 1998, București, p. 217.

18 Alain Dewerpe, op. cit., p. 220.

19 Lt.-col. Nicolae Meianu, „Personalul și sediile Serviciului Secret.

Clasificarea, acoperirea și dotarea cu mijloace tehnice de la înființare până în anul 1940”, în Consiliul Securității Statului. Centrul de

Evidență, Dispecerat și Arhivă, Studii și, vol. 4, București, 1970, p. 15.

20 Lt.-col. C. Ristache, lt.-col. N. Meianu, aspecte privind organizarea și desfășurarea activității de filaj și investigații cadrul organelor represive ale statului burghezo-m, în loc. cit., p. 89.

21 Neagu Cosma, Cupola. Securitatea văzută din interior. Pagini de memorii, Editura Globus, București, 1994, p. 65.

22 Ibidem.

23 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.G.J., nr. inv. 3.612, dosar nr. 2/1954, II. 457 – 459.

24 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.Î.E. (1955 – 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 21.

25 Col. Alexandru Nuț, „Nu am simțit că asupra mea se încearcă o determinare de colaborare...”, în Periscop, anul VI, nr. 4/24, octombrie-decembrie 2013, pp. 13 – 14.

26 Sherman W. Flemer, „Soviet Intelligence Training”, în Studies în Intelligence, vol. 3, no. 1, pp. 93 – 98, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/v013nol/html/v03i1a08p0001.htm>.

27 Petru Neghiu, „Dialog cu domnul gl. – bg. (r) Mircea Manea”, în riscop, anul VII, nr. 4 (32), octombrie-decembrie 2015, p. 116.

28 Idem, anul IX, nr. 1 (33), ianuarie-martie

2016, p. 111.

29 Apud Gral, bg. Petru Neghiu, „1963 – moment semnificativ în desovietizarea/dekaghebizarea structurilor de informații externe române”, în Periscop, anul VI, nr. 4/24, oct. – dec. 2013, p. 10.

30 Petre Opriș, Relații româno-sovietice în domeniul informațiilor (1960-1964), 19 septembrie 2016, <http://www.contribuitori.ro/cultura/relatii-romano-sovietice-in-domeniul-informatiilor-1960-1964/>.

31 Apud Gral, bg. Petru Neghiu, loc. cit., p. 10.

32 Apud Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978 – 1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 276.

33 Periscop, anul VI, nr. 4/24, oct. – dec. 2013, p. 17.

34 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.M.R.U., nr. inv. 7.387, vol. 6, II. 122 – 123.

35 Potrivit lui Mihai Pelin, dar și unor foști „elevi” ai școlii, „Ion Moraru” era numele de serviciu al lui Dinar Marcarian, ofițer de securitate de origine armeană care își începuse activitatea la Direcția Regională Constanța, acesta fiind, de altfel, un bun prieten al șefului DGIE, Nicolae Doicaru. Printre meritele lui Dinar Marcarian s-ar fi numărat executarea exemplară a

ordinelor Comisiei Aliate de Control cu privire la expulzarea în 1945 a sute de armeni din Dobrogea în Armenia sovietică, fapt ce-l făcea pe Mihai Pelin să considere că acesta era, de fapt, un agent al serviciilor sovietice de informații – Mihai Pelin, op. cit., p. 83. Marcarian ocupase anterior funcția de locțiitor al comandantului școlii de la Băneasa și era apreciat de Iulian Vlad drept „un cadru deosebit de inteligent, citit, cu o cultură vastă, cu experiență bogată în munca de informații, vorbitor al mai multor limbi străine – Apud Gral, bg. Petru Neghiu, loc. p. 11.

36 Gh. Ionescu-Olbojan, *Fantomile lui*, Editura Corida, București, 1993, pp. 89 – 90.

37 Ibidem, p. 87.

38 Alexandru Popescu, *Cinci milenii de război secret. O enciclopedie a spionajului*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 200.

39 Cf. Rob Evans, Paul Lewis, *Sub acoperire. Povestea adevărată a poliției secrete din Marea Britanie*, Editura All, București, 2016.

40 Allen W. Dulles, *Arta informațiilor*; pp. 81 – 82, http://www.cnsas.ro/documente/materiale_didactice/D%20001472.pdf.

41 Gh. Ionescu-Olbojan, op. cit., pp. 45 – 46.

42 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 37.

43 Verificările contrainformative, inclusiv instalarea de T.O. sau cenzura corespondenței și filajul, erau efectuate pe întreaga durată de

pregătire a ofițerilor și a surselor „S”, dar și cu ocazia revenirilor în țară cu diverse prilejuri. De exemplu, într-un raport din 10 octombrie 1956 se arăta că, „în vederea pregătirii și instruirii pentru plecarea în străinătate, agentul «Victor» a fost introdus într-o vilă a noastră de la Snagov pentru cea, două luni. Cu această ocazie, agentul «Victor» va fi vizitat și de soția sa pe timp de 8 – 1.0 zile. Pentru cunoașterea amănunțită a discuțiilor dintre numiții, precum și pentru o verificare mai temeinică a agentului «Victor», rugăm să se aprobe instalarea «T.O.» în camera în care va fi cazat agentul”. Agentul era supus și filajului, descoperindu-se astfel că, de exemplu, a expediat câteva scrisori de care nu pomenise ofițerilor coordonatori. Scrisorile au fost interceptate și atent analizate – A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 7, vol. 25, II. 110 și 118.

44 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 28.

45 Ion Stănescu, Mărturisiri din anii unor entuziaste angajări și a unor înalte răspunderi, Editura Paco, Biblioteca Socialistă, [București].

[2009], p. 91.

46 Apud Luminița Banu, „Ofițerul de lângă tine – considerații sumare privind conspirarea ofițerilor de securitate în anii '70”, în Caietele C.N.S.A.S., anul II, nr. 2 (4) /2009, p. 24.

47 Cornel Nemetzi, op. cit., p. 37.

48 Ibidem, p. 39.

49 Ibidem, p. 41.

50 Ibidem, p. 56.

51 Ibidem, p. 63.

52 Ibidem, p. 72.

53 Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității. 1978 – 1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 350.

54 Această metodă de recrutare era specifică ofițerilor trimiși la post sub acoperirea reprezentanțelor diplomatice sau economice ale României și a fost puțin sau chiar deloc folosită de ofițerii ilegali.

55 Christine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p. 111.

56 Col. (r) Traian Stambert, col. (r) Liviu Găitan, col. (r) Gheorghe Dragu, Limbajul serviciilor secrete. Dicționar explicativ. Servicii de informații și de securitate, Editura Paco, București, 2010, p. 138.

57 Un fost director al CIA, Allen W. Dulles, aprecia că o „pătrundere” („infiltrare”) reprezenta o acțiune de o valoare incomparabil mai mare decât o simplă „acțiune de recunoaștere” (fie ea executată cu mijloace umane sau tehnice). În opinia sa, o infiltrare „prin diferite combinații” în mediul oficialităților sau în cercurile de elită ale

țării adverse, permite agentului infiltrat să obțină „informațiile dorite prin persoane care îi devin apropiate și îi acordă încrederea, neavând nici cea mai mică bănuială asupra rolului real al «prietenului» lor” – Allen W. Dulles, Arta informațiilor, p. 80.

58 Același Allen W. Dulles scria: „cu cât controlul guvernului este mai sever și mai rigid asupra populației proprii, cu atât mai multe obstacole avem de învins și noi în atingerea obiectivelor stabilite. Aceasta înseamnă că serviciile de informații ale SUA au de cercetat intențiile și potențialul unei națiuni ascunse sub pecetea secretului și ale cărei instalații și obiective militare-cheie sunt plasate uneori la o mie de mile de orice căi de comunicații” – ibidem, p. 78.

59 Codul Penal al Republicii Socialiste România, Editura Politică, București, 1968, p. 75.

60 Col. (r) Traian Stambert, col. (r) Liviu Găitan, col. (r) Gheorghe Dragu, Limbajul serviciilor secrete. Dicționar explicativ. Servicii de informații și de securitate, Editura Paco, București, 2010, p. 101.

61 Cristian Troncotă, Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și

Securitate ale regimului comunist din România., Editura

Elion, București, 2003, pp. 122 – 123.

62 Deși termenul reprezintă un oximoron,

defector în place a intrat în lexicoanele de specialitate din toată lumea, iar cele mai des citate cazuri sunt cele ale lui Oleg Penkovski și Adolf Tolkacev, care au refuzat să părăsească Uniunea Sovietică și să beneficieze de ospitalitatea CIA – Nigel West, *Historical Dictionary of International Intelligence*, The Scarecrow Press, Inc., Lanham, Maryland, Toronto, Oxford, 2006, p. 83.

63 Cei mai mulți analiști folosesc modelul Coercion, Ego (MICE – Bani, ideologie, constrângere, ego) pentru a explica atât trădarea (înțeleasă ca punerea unui compatriot în serviciul unui serviciu străin), cât și „defectarea” (văzută ca trecerea unui ofițer/agent al unui serviciu în slujba adversarului). Pentru posibile explicații psihologice”, vezi Alfred Paumier, „Inside Darkest John”, în *Studies in Intelligence*, 1960, vol. 5, nr. 2, pp. 45 – 50, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/v015_n02/pdfZv05_zobp.pdf; pentru abordări mai recente, vezi și Chapman Pincher, *Traitors: The anatomy of treason*, St. Martins Press, New York, 1987 și LeRoy A. Stone, „A Two-factor Motivational Theory for Spying Behavior”, în *Psychology of Espionage Reports*, vol. II, 2001, <http://web.archive.org/web/20110525221325/http://www.home,earthlink.net/lastone2/espionagearticle3.htm>.

64 „Apelul” poate fi citit la adresa

[https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/v019 no 1 /pdf/v09 i 1 a05 p.pdf](https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/v019%20no%201%20pdf/v09%20i%20a05.pdf).

65 Referindu-se la schimbarea taberei de către defectori, Nigel West observa: „This has been perceived as pejorative, although invariably the receiving authorities welcome their guest as a hero, whereas a defector will be regarded as a traitor in his or her country of origin” (Aceasta a fost percepută în mod peiorativ; deși întotdeauna autoritățile-gazdă îi primesc ca pe niște eroi, în țara lui/ei de baștină vor fi priviți ca niște trădători – trred.) – Nigel West, op. cit., p. 81.

66 Vezi Geoffroy d’Aumale, Jean-Pierre Faure, Guide de Eespionnage et du Contre-espionnage. Histoire et techniques, Le Cherche-Midi éditeur, Paris, 1998, pp. 439 – 440.

67 Oleg Kalugin, Spymaster. My Thirty-two Years în Intelligence and Espionage against the West, Basic Books, New York, 2009, p. 35.

68 A.N.I.C., fond Anneli Gabanyi, dosar nr. 301, f. 2.

69 Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 218.

70 Mihai Pelin, op. cit., p. 140.

71 Ibidem, p. 270.

72 Volumul a văzut, totuși, lumina tiparului –

Nicholas A. Bucur, Ceașescu of România: champion of peace, Quills and Scrolls, Cleveland, Ohio, 1981.

73 Apud Gh. Ionescu-Olbojan, op. cit., p. 82.

74 Datele referitoare la condamnarea defectorilor au fost extrase din Marina Constantinoiu, Răzvan Belciuganu, „Dezbatere – Defectorii români, eroi sau trădători?”, Jurnalul Național, 2 martie 2005, <http://jurnalul.ro/știri/observator/dezbatere-defectorii-romani-eroi-sau-tradatori-49863.html>.

75 Alexandru Popescu, „Cifrorul din Viena și victimele sale”, în Magazin istoric, nr. 12/2002, pp. 48 – 51.

76 Ionel Gal, Rațiune și represiune în Ministerul de Interne. 1965 – 1989, vol. 1, Editura Do-minor, Iași, 2001, p. 208.

77 Mihai Pelin, op. cit., p. 271.

78 Pierre Accoce, Daniel Pouget, Rețeaua Caraman: cei treisprezece români care au zguduit NATO, traducere de Mihnea Pătrașcu, Editura Compania, București, 1999, p. 27.

79 Lucia Hossu Longin, Față în față cu generalul Ion Mihai Pacepa, Editura Humanitas, București, 2009, p. 12.

80 A.N.I.C., fond Anneli Gabanyi, dosar nr. 301, f. 130.

81 Cf. Cristian Troncotă, Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale

regimului comunist din România. 1965 - 1989, Editura Elion, București, 2003, pp. 124 - 125.

82 Glenn P. Hastedt (editor), Spies, Wiretaps, and Secret Operations. An Encyclopedia of American Espionage, volume 1: A-J, ABC-Clio, Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England, 2011, p. 413.

Capitolul 4 - Din culisele operațiunilor secrete: intelligence, poliție, politică, dezinformare și propagandă, spionaj economic

1 Allen W. Dulles, The Craft of Intelligence. Americas legendary spy master on the fundamentals of intelligence gathering for a free world, The Lyons Press, Guilford, Connecticut, 2006, p. 51.

2 Florian Banu, Direcția I Informații Externe (D.I.E.). Atribuții și organizare (1951 - 1956), în volumul C.N.S.A.S., „Totalitarism și rezistență, teroare și represiune în România comunistă”, București, 2001, p. 43.

3 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.M.R.U., nr. inv. 7.364, dosar nr. 10, f. 13.

4 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu, Editura „Ion Cristoiu” S.A., București, 1999, p. 326.

5 Pentru o analiză minuțioasă a atacului și a consecințelor sale, vezi Stejărel Olaru, Cei cinci care au speriat Estul, Editura Polirom, Iași, 2003.

6 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre.

Obiective și vol. I

(1948 - 1967), coord. Florica Dobre, editori Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 382 (în continuare, se va cita Securitatea...).

7 Ibidem, pp. 369 - 370.

8 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 109, f. 6.

9 Idem, dosar nr. 86, vol. 1, f. 8. Ulterior, în 1965, numele conspirativ îi va fi schimbat în „Vlad”. Pentru detaliile colaborării marelui ziarist cu Securitatea, vezi Florian Bichir, Pamfil Șeicaru. Un condei de geniu strivit între două date: 23 august 1944 - 23 august 1976, Editura Militară, București, 2014.

10 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 93, f. 6.

11 Securitatea... pp. 371 - 372.

12 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 94, f. 5.

13 Ibidem.

14 Idem, dosar nr. 97, f. 20.

15 Securitatea... p. 380.

16 Luminița Banu, „Contribuții documentare la istoria construirii unui mit: «Unitatea întregului popor în jurul partidului comunist»”, în Cetatea Bihariei, seria a II-a, nr. 1/2008, pp. 109 - 115.

17 Buletinul Oficial, nr. 18, 30 iunie 1955

18 Buletinul Oficial, nr. 18, 30 iunie 1955.

19 Buletinul Oficial, nr. 27, 24 septembrie 1955;

20 Apud Iuminița Banu, loc. cit., pp. 114 - 115.

21 Florin Manolescu, Enciclopedia exilului literar românesc. 1945 - 1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații, Editura Compania, București, 2003, p. 349.

22 Apud Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, Puterea comunistă și exilul în oglindă (texte polemice), ediție de Nicolae Merișanu și Adrian Majuru, f. L, f.a., pp. 30 - 31.

23 Ordinul ministrului Afacerilor Interne nr. 133 din 24 aprilie 1958 - A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. - D.G.J., nr. inv. 3.616, dosar nr. 3/1958, f. 60 - 64.

24 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 101, vol. 1, f. 6.

25 Ibidem.

26 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 90, f. 8.

27 „Segmentarea” emigrației românești în funcție de interese de conjunctură era deja tradițională, fiind vizibilă încă din anii celui de-al Doilea Război Mondial - cf. Florian Banu, „The Romanian Emigration in America During World War II”, în Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Historical Yearbook, volume I, 2004, pp. 149 - 160.

28 C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. II (1967 - 1989), coord. Florica Dobre, editori: Elis Neagoe-Pleșa, Liviu Pleșa, Editura Enciclopedică, București, 2006, p.

281.

29 Ibidem, pp. 338 – 339...

30 Cf. Serviciul Român de Informații, Cartea Albă a, vol. IV, f. ed., București, 1997, p. 61.

31 Centrul a fost creat la 27 martie 1978 și și-a început activitatea sub îndrumarea Secției de Propagandă și Secției relațiilor externe și cooperării economice internaționale din cadrul CC al PCR, avându-l ca președinte pe Mihnea Gheorghiu – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Propagandă și Agitație, dosar nr. 41/1982, f. 3.

32 Dinu Zamfirescu, Cărțile Securității. Agenți de influență din exilul românesc, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 8.

33 „Mișa” Protopopov era lipovean de origine, având dificultăți de exprimare în limba română, dar dovedea multă energie în activitatea sa.

34 Dinu Zamfirescu, op. cit., p. 29.

35 Ibidem, pp. 29 – 47.

36 Ibidem, pp. 52 – 53.

37 Ibidem, p. 90.

38 Ibidem, pp. 62 – 90.

39 Luminița Banu, Un moment din activitatea exilului românesc – Uniunea Românilor Liberi (1984), în C.N.S.A.S., „Arhivele Securității”, vol. 2, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 376.

40 A.C.N.S.A.S. fond S.I.E., dosar nr. 14, f. 49;

în același raport se afirma că Malaxa „a arătat americanilor că, dacă vor să treacă la acțiuni, este mai bine să mizeze pe legionarii din Partidul Muncitoresc Român și pe oamenii serviciului de spionaj din Turcia, decât pe fugarii din comitete”.

41 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 86, vol. 5, f. 121.

42 Dumitru Dobre, O istorie în date a exilului și emigrației românești (1949 - 1989), Editura Militară, București, 2013, pp. 113 - 120. Evident, fiecare nouă organizație era „luată în lucru” de către ofițerii CIE. Astfel, pentru Liga pentru Apărarea Drepturilor Omului în România se declanșase acțiunea „Apărarea”, iar pentru Asociația Foștilor Deținuți Politici din România acțiunea de urmărire avea numele conspirativ „Gherla”.

43 Vezi Luminița Banu, loc. cit., p. 379.

44 Florica Dobre, Asociația Internațională Culturală a Etniei Române - o creație a Centrului de Informații în Ion Goian, Cristian-Ion

Popa, Cristina Vohn (eds.), „Istoricul Stelian Neagoe la 75 de ani”, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2013, p. 427.

45 Radu Constantinescu, 100 (una sută) de istorioare adevărate cu istoricii Epocii de Aur, Editura Fides, Iași, 1997, p. 57.

46 Florian Banu (editor), „Și nu ne duce pe noi în ispită...”. România și „războaiele minții”.

Manipulare, propagandă și dezinformare (1978 – 1989), Editura Cetatea de Scaun, Iargoviște, 2013, pp. 257 – 258.

47 Florica Dobre, loc. cit., p. 430.

48 Ibidem, p. 441.

49 Ibidem, p. 439.

50 Apud Luminița Banu, loc. cit., p. 380.

51 Ibidem.

52 Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001, Editura Lumea, București, 2001, p. 213.

53 Una dintre cele mai remarcabile este cea a lui Liviu Tofan, A ipoteză. Anchetă despre o uluitoare afacere de spionaj, prefată de Andrei Muraru, postfată de Liviu Turcu, Editura Polirom, Iași, 2012.

54 Florian Banu (editor)”, Șz nuneducepenoi în ispită...”

boaiele minții”. Manipulare, propagandă și dezinformare (1978 – 1989), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 175.

55 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 48.237, f. 17.

56 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 1515, vol. 2, jacheta 2, c. 24.

57 Christine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p.

111.

58 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 1515, vol. 1, f. 260.

59 „Dosarele secrete ale lui Henri Coandă”, Hotnews, 21 septembrie 2006, <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1154914-dosarele-secrete-ale-lui-henri-coanda.htm>.

60 „Who is dr. Patrick Flanagan?” <http://phisciences.com/about-drg-patrick-flanagan>.

61 „Uimitoarele invenții ale lui Henri Coandă – de milioane în SUA, abandonate de români”, Evenimentul zilei, 19 decembrie 2010, <http://www.evz.ro/916154.html>.

62 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cămară, dosar nr. 204/1967, f. 2.

63 Ibidem, f. 4.

64 Ibidem, f. 25.

65 „Din interior. Trenul inventat de Henri Coandă care putea circula cu 500 de kilometri la oră”, 19 ianuarie 2014, <http://www.digi24.ro/special/reportaje/reportaj/din-interior-trenul-inventat-de-henri-coanda-care-putea-circula-cu-500-de-kilometri-la-ora-186830>.

66 Gh. Brătescu, „Trenul viitorului”, în anul XV, nr. 684, 20 ianuarie 2005, <http://www.clipa.com/a1207-Trenul-viitorului.aspx>.

67 „Henri Coandă: «Am avut resurse în timp și spațiu să aștept, într-o lume care uneori

înțelege anevoie și se urnește greu, mult prea greu!»”, Jurnalul Național, 17 iunie 2012, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/henri-coanda-am-avut-resurse-in-timp-si-spatiu-sa-astept-intr-o-lume-care-uneori-ințelege-anevoie-si-se-urnește-greu-mult-prea-greu-615810.html>.

68 „Coandă, ultimul interviu. «Poate că multe dintre ideile pe care le-am sprijinit vor da primul rod peste mai mulți ani. La urma urmei, nici pomii nu dau rod în primul an»”, Jurnalul Național, 18 iunie 2012, <http://jurnalul.ro/special-jurnalul/coanda-ultimul-interviu-poate-ca-multe-dintre-ideile-pe-care-le-am-sprijinit-vor-da-primul-rod-pest-mai-multi-ani-la-urm-a-urmeinici-pomii-nu-dau-rod-in-primul-an-615925.html>.

69 Florian Banu (editor), „Și nu ne duce pe noi în...” România și „războaiele minții”. Manipulare, propagandă și dezinformare

(1978 – 1989), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, p. 60 (în continuare, se va cita România și „războaiele minții”...).

70 De exemplu, pliantul „O zi din viața unui stahanovist” a fost tipărit în patru limbi, într-un tiraj de 25.000 de exemplare – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Relații Externe, dosar nr. 7/1952, f. 13.

71.20.000 de exemplare, tipărite în patru limbi – ibidem.

72 Nicoleta Ionescu-Gură, „Lichidarea

influențelor occidentale în România de către regimul Gheorghe Gheorghiu-Dej", în C.N.S.A.S., Arhivele Securității 4, volum coordonat de Silviu B. Moldovan, Editura Enciclopedică, București, 2008, pp. 296 – 299.

73 Entuziasmul stârnit de lucrările conferinței de la Geneva a fost atât de mare, încât prestigioasă publicație Welt publica, în 23 iulie 1955, un articol intitulat „Ist der Kalte Krieg beendet?” („S-a încheiat Războiul Rece?”), semnat de Giseler Wirsing. Totuși, ofensiva propagandistică a Estului nu a scăpat neremarcată de mass-media occidentală – cf. Piero Ottone, „Lo «spirito de Ginevra» base della propaganda russa”, în Corriere della Sera, nr. 256, 28 octombrie 1955.

74 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cancelarie, dosar nr. 8/1957, II. 8 – 9.

75 Katharina Kilzer, „Imaginea României în presa germană (1972-1982)”, în Romulus Rusan (ed.), Analele Sighet 10. Anii 1973 – 1989: cronică unui sfârșit de sistem. Comunicări prezentate la Simpozionul de la Memorialul Sighet (5 – 7 iulie 2002), Fundația Academia Civică, București, 2003, p. 753.

76 România și „războaiele minții”... p. 150.

77 Ibidem.

78 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 54.487, f. 5.

79 România și „războaiele minții”... p. 266.

80 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.340, vol. 3, f. 10.

81 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 44.782, vol. 1, f. 225.

82 România și „războaiele minții”... pp. 214 - 215.

83 Ibidem, p. 338.

84 Ibidem, p. 359.

85 Totuși, trebuie subliniat că implicarea ofițerilor de informații externe în crearea unei „cărți de vizită” cât mai impresionantă pentru soția liderului român nu era o noutate. De exemplu, I.M. Pacepa povestește implicarea sa personală în acordarea titlurilor de profesor honoris causa al Institutului Politehnic Central din Londra și de „membru de onoare” al Institutului Regal de Chimie pentru Elena Ceaușescu, în timpul vizitei oficiale efectuate de Nicolae și Elena Ceaușescu în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord în perioada 13 - 16 iunie 1978 - cf. General-locotenent Ion Mihai Pacepa, Orizonturi roșii. Amintirile unui general de securitate, în românește de Horia Gănescu și Aurel Ștefănescu, Editura Venus, București, 1992, p. 446.

86 Atsushi Naono (n. 18 martie 1929, Oita) era profesor universitar la Facultatea de Științe Pedagogice a Universității Waseda din Tōkyō, una dintre cele mai prestigioase universități private

din Asia. Legăturile acestuia cu România erau vechi și trainice: absolvent al Facultății de Literatură (secția franceză) și a unui master în Științe Sociale la Universitatea Hitotsubashi din Tōkyō (1957), Atsushi Naono studiază din 1958, timp de șapte ani, la Universitatea din București. Întors în Japonia, urmează o strălucită carieră didactică și publică o serie de traduceri din literatura română (Zaharia Stancu, Descult; Mircea Eliade, Pe strada Mantuleasa; Mihail Sadoveanu, Nuvele; Povești românești). De asemenea, a publicat mai multe lucrări în sprijinul celor care doreau să învețe limba română: Introducere în gramatica limbii române (1967), Manual de conversație japonez-englez-român (1974), 1500 de cuvinte românești (1975), Dicționar român-japonez (1976).

87 Luminița Banu, „Acțiunea «Lumina» – Centrul de Informații Externe între lobby și cultul personalității”, în Caietele, anul

III, nr. 2 (6) /2010, pp. 131 – 160.

88 Ibidem, p. 145.

89 Centrala CIE.

90 „U.v”. – „unități voilene”, adică dolari SUA, „Voilà” fiind, la vremea respectivă, numele de cod pentru SUA.

91 Luminița Banu, op. cit., p. 154.

92 Heimann Hariton Tiktin (n. 9 august 1950, Breslau – d. 13 martie 1936, Berlin), provenea dintr-o familie de mari rabini și era destinat el

însuși a deveni rabin. Căsătorit în 1868 cu Amalia Mayerhoffer, din Iași, se stabilește în România și dobândește, un an mai târziu, cetățenia română. Studiile intense de limbă română și prietenia cu Mihai Eminescu l-au canalizat spre studierea folclorului, literaturii și istoriei românești, lexicografici și regionalismelor. În 1884 a obținut doctoratul la Leipzig cu teza „Studiu de filologie română”, după care a revenit la Iași, unde s-a remarcat în cadrul Junimii, colaborând la revistele Convorbiri literare și Revista pentru istorie, arheologie și filologie, editată de Grigore Tocilescu. În 1904, a fost numit lector de lingvistică la Universitatea Humboldt din Berlin, unde, după doi ani, a înființat Seminarul lingvistic român, sponsorizat de România, ca prima instituție academică de studiere a limbii române în lume. În 1919, a devenit membru de onoare al Academiei Române. Dicționarul româno-german, operă lexicografică monumentală, a reprezentat munca sa de o viață, cele trei volume fiind publicate între anii 1895 și 1925 – cf. Dorina N. Rusu, Membrii Academiei Române-Dicționar. 1866 – 2003, Editura Enciclopedică/Editura Academiei Române, București, 2003, p. 827; Ion Rizescu, Tiktin. Omul și opera, Editura Științifică, București, 1971.

93 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 44.781, vol. 2, II. 2 – 4.

94 Ibidem.

95 Ibidem, f. 170.

96 Pierre Hervé, în revista IXJ sine Nouvelle, apud Dr. Paul Rönitz, Spionajul economic (file de dosar), Editura Militară, București, 1976, p. 32.

97 Vom folosi pe parcursul acestor pagini termenul de „spionaj tehnico-economic”, ca fiind o noțiune mai largă, cu potențialul de a integra conținutul a ceea ce unii autori preferă să delimiteze drept „spionaj științific”, „spionaj industrial”, „spionaj economic”, „spionaj comercial și financiar” în opinia noastră, în plan istoriografie, este dificilă și de o utilitate îndoielnică delimitarea strictă a conținutului unor astfel de acțiuni.

98 Dr. Paul Rönitz, op. cit., pp. 14 – 15.

99 Ibidem, p. 18.

100 Cristine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al rii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p. 115.

101 Alvin Toffler, Powershift. Puterea în traducere din limba engleză de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, București, 1995, p. 308.

102 Cristian Troncotă, Istoria serviciilor secrete românești. De la Cuza la Ceaușescu, Editura „Ion Cristoiu”, București, 1999, p. 463.

103 Celebra „scrisoare a lui Beria”, considerată și „actul de naștere” al spionajului

tehnico-științific în România, este pomenită și de Ion Mihai Pacepa în lucrările sale, dar, din câte cunoaștem, documentul (dacă există) nu a fost vreodată publicat - cf. Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Editura Venus, București, 1993, pp. 185 - 186.

104 Alexandru Popescu, *Cinci milenii de război secret. O enciclopedie a spionajului*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 201.

105 C.N.S.A.S., *Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode*, vol. I (1948 - 1967), coord. Florica Dobre, editori Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 376.

106 Cu binecunoscuta-i înclinație spre fanfaronadă, Pacepa susține că ei și nimeni altul i-ar fi explicat lui Gheorghiu-Dej ce este spionajul industrial și i-ar fi trezit interesul pentru acest gen de operații: „când, în sfârșit, Dej a înțeles ce înseamnă activitatea de informații tehnico-științifice, el a fost convins că a descoperit formula magică cu care putea rezolva durerile economiei românești” - Ion Mihai Pacepa, op. cit., p. 220.

107 Cristian Troncotă, op. cit., p. 466.

108 Pentru uimitoarea viață a lui Garst, vezi Harold Lee, *Roswell Garst. A biography*, Iowa State University Press, Ames, 1984.

109 Vizita făcea parte din politica de

destindere a relațiilor dintre cele două superputeri, simultan o delegație sovietică, în frunte cu ministrul adjunct al Agriculturii, Vladimir Matkevici, vizitând Statele Unite ale Americii - Roswell Garst, „Experiences în Eastern

Europe”, în The North American voi. 249, No. 1 (Mar. 1964), pp. 28 - 30. Se pare că totul pornise de la enunțarea de către Hrușciiov a obiectivului de a crește de opt ori producția de porumb a URSS până în anul 1960.

110 Vezi „Informare cu privire la vizita fermierilor americani Roswell Garst și Geza Schutz în România” în Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), România. Supraviețuire și afirmare prin diplomatie în anii Războiului Rece, vol. 5 „Trei decenii de relații româno-americane. 1955 - 1985. Documente I. 1955 - 1972”, editori Nicolae Ecobescu, Constantin Moraru, Nicolae Ropotan, Fundația „Nicolae Titulescu”, București, 2015, p. 79.

111 Se pare că Gheorghiu-Dej era unul dintre cei mai entuziaști susținători ai construirii unor punți româno-americane. Potrivit unui raport al CIA, din decembrie 1955, „într-o discuție fără precedent care a avut loc la recepția prilejuită de Ziua Națională a Iugoslaviei, organizată la București pe 29 noiembrie, prim-secretarul Partidului [Muncitoresc Român], Gheorghiu-Dej, a subliniat în fața ministrului plenipotențiar al SUA, Thayer, necesitatea de a construi strânse relații

economice și culturale între România și Statele Unite ale Americii” - apud Larry L. Watts, dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului, traducere din limba engleză Adriana Bădescu, Editura RAO, București, 2013, p. 19.

112 Ambasador Nicolae Ecobescu (coord.), op. cit., p. 85.

113 „începutul: un institut pentru modernizarea culturii porumbului în România (1957 - 1961)”, <http://www.ineda-fundulea.ro/50ani/istoric.html>.

114 Khrushchev Remembers: The Last Testament, translated and edited by Strobe Talbott, with a foreword by Edward Crankshaw and an introduction by Jerold L. Schechter, Little Brown and Co, Boston, 1974, p. 400.

115 „în timpul nopții, armata lui Dej se furișă pe ogoarele unde se creau aceste semințe hibride, ca să dezgroape părinții abia sădiți și să-i strecoare în buzunarele lor. Bob cu bob, sămânță cu sămânță. Timp de cinci ani, armata «Genezei» a furat sute de kilograme de material genetic folosit de firmele americane pentru producerea semințelor de porumb-hibrid” - Ion Mihai Pacepa, op. cit., p. 226.

116 Cf. „To Consider Entry for Russian Seed Buyers”, în The Daily Reporter, 15 noiembrie 1955. Precontractele (orders on the highest level - ordine verbale la cel mai înalt nivel) fuseseră antamate în timpul călătoriei lui Garst în URSS și

în România, sub rezerva confirmării lor după ce specialiștii sovietici și români vor inspecta culturile de porumb din Statele Unite ale Americii pentru a se convinge de eficiența semințelor.

117 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 48.380, f. 297.

118 Ibidem, f. 189.

119 Gh. Ionescu Olbojan, Good bye, domnule Pacepa! Editura Isis & R.A.I., București, 1992, p. 53.

120 General-locotenent Ion Mihai Pacepa, Orizonturi roșii. Amintirile unui general de securitate, în românește de Horia Gănescu și Aurel Ștefănescu, Editura Venus, București, 1992, pp. 339 – 341.

121 Thierry Wolton, K.G.B.-ul în Franța, traducere de Andreea Vlădescu, Editura Humanitas, București, 1992, p. 135. Afirmatia poate părea doar o lăudăroșenie, dar studii recente arată că în Franța, până la mijlocul anilor 1990, puține companii autohtone au acordat atenție problemelor de securitate – cf. Sophie Gauthier-Gaillard și Benjamin Faucon, „Les enjeux de sûreté dans un environnement concurrentiel: un défi pour les entreprises”, în Sécurité et Stratégie, 1 (3) /2010, p. 49.

122 Alexandru Rădescu, „«Felix» și industria românească de calculatoare”, Jurnalul Național, 28 aprilie 2009, <http://jurnalul.ro/scanteia/special/felix-si-industria-romaneasca->

de-calculatoare-505768.html; vezi și S. Jeleş, „A fost odată ca niciodată... calculatorul românesc”, în Magazin istoric, nr. 5/2015, pp. 24 - 27.

123 Thierry Wolton, op. cit., p. 344.

124 Lt.-col. (r) Petre Oprea, „Primul pas spre fabricarea diamantelor sintetice românești”, în Revista ART-EMIS Academy, 4 ianuarie 2012 (<http://www.art-emis.ro/analize/772-primul-pas-pre-fabricarea-diamantelor-sintetice-romanesti.html>).

125 Ion Mihai Pacepa, op. cit., p. 88.

126 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 - 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 125.

127 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E. dosar nr. 55.201, vol. 1, f. 137.

128 Aceste „ciocniri” sunt atestate indirect și de fostul șef al spionajului francez, contele de Marenches, care afirma că „pentru că se aseamănă cu latinii și mulți dintre ei vorbesc minunat franceza, românii sunt însărcinați, de asemenea, cu tot ce este francofon. De exemplu, în Africa, întâlnești adesea membri ai serviciilor Securității, adică branșa românească a KGB” - Cristine Ockrent, Contele de Marenches, Consilier de taină al Puterii, traducere de Alida Burada, Editura Humanitas, București, 1992, p. 177. Dacă francezii socoteau Africa drept „fief” lor („specialitatea noastră a fost dintotdeauna Africa”, afirma cu mândrie contele de Marenches), aceasta

nu înseamnă că alte servicii de informații erau absente. În acest sens, foarte interesante sunt relatările fostului șef al „antenei” CIA din Congo – Larry Devlin, Chief of Station, Congo. A Memoir of 19601967, Public Affairs, New York, 2007.

129 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E. dosar nr. 55.201, vol. 1, f. 171.

130 Ibidem, f. 172.

131 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E. dosar nr. 48.380, f. 167.

132 Ibidem, f. 178.

133 Cristine Ockrent, Contele de Marenches, op. cit., p. 134.

134 Ion Mihai Pacepa, op. cit., p. 230.

135 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 48.380, f. 90.

136 Idem, dosar nr. 44.781, f. 37.

137 Idem, dosar nr. 48.380, f. 212 – 213.

138 Idem, dosar nr. 54.487, f. 8.

139 Ibidem, II. 33 – 34.

140 Idem, dosar nr. 45.048, f. 123.

141 A.C.N.S.A.S. fond S.I.E., dosar nr. 56.964, f. 406.

142 Idem, dosar nr. 41.248, f. 137.

143 General-locotenent Ion Mihai Pacepa, Orizonturi roșii. Amintirile unui general de securitate, în românește de Horia Gănescu și Aurel Ștefănescu, Editura Venus, București, 1992, p. 468.

144 Alvin Toffler, op. cit., p. 311.

145 Vezi Cristian Troncotă, „Rețeaua Caraman - o analiză istoriografică”, în Studia Securitatis, nr. 1/2014, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, pp. 46 - 54.

146 Virgil Măgureanu, „Caraman a spart secrete teribile ale timpului său”, în Lumea Magazin, nr. 5 (73), pp. 56 - 57.

147 Mihai Pelin, „Rețeaua Caraman. O cacealma pe înțelesul tuturor”, în Independent, nr. 39, 17 aprilie 2001.

148 A.C.N.S.A.S., fond Cadre M.A.I., dosar nr. 15.317, f. 2.

149 Stelian Tănase, Spionii români ai Războiului Rece, 24 august 2013, <http://www.Stelian-tanase.ro/spionii-romani-ai-războiului-rece/>.

150 într-un referat de cadre din 22 octombrie 1964 se menționează că, după absolvirea școlii militare, în martie 1950, „timp de cinci ani a muncit ca lucrător operativ în cadrul mai multor unități de grăniceri” și „în acest timp a urmat Universitatea serală de marxism-leninism” - C.N.S.A.S., Securitatea. Structuri-cadre. Obiective și metode, vol. I (1948 - 1967), coord. Florica Dobre, editori: Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 245.

151 Pierre Accoce, Daniel Pouget, Rețeaua cei treisprezece români care au zguduit NATO,

traducere de Mihnea Pătrașcu, Editura Compania» București, 1999, pp. 104 - 105.

152 Ibidem, p. 141.

153 Lt.-col. Ioan Iacob (Iacobescu) fusese încadrat în Securitate în anul 1951, iar în perioada 1954 - 1955 urmașe un curs de specializare, „pe linie de securitate”, în URSS. La întoarcere, a fost numit șeful raionului Securitate Arad. La 1 februarie 1960 a fost încadrat în DIE și în mai 1961 a fost trimis în misiune la rezidența din Paris, sub acoperirea de angajat al UNESCO. Relațiile cu Caraman au fost, inițial, bune, dar s-au deteriorat treptat, între cei doi apărând o rivalitate vădită. La 25 iulie 1969 Ioan Iacob a dezertat, luându-și cu el și familia, cerând azil politic în SUA - Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității.

1980, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, p. 384.

154 Pierre Accoce, Daniel Pouget, op. cit., p. 144.

155 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 - 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 47.

156 în cadrul NATO existau patru categorii de clasificare a informațiilor: Cosmic Top Secret (CTS - Strict secret), NATO Secret (NS), NATO Confidențial (NC - Confidențial) și NATO Restricted (NR - Acces restrâns). Dezvăluirea

neautorizată a unei informații din categoria „Cosmic Top Secret” ar duce la prejudicii extrem de grave („would result în exceptionally grave damage”).

157 Pierre Accoce, Daniel Pouget, op. p. 131.

158 Ibidem, p. 214.

159 Thierry Wolton, K.G.B.-ul în Franța, traducere de Andreea Vlădescu, Editura Humanitas, București, 1992, p. 129.

160 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. (1955 – 1980), Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 50.

161 Pierre Accoce, Daniel Pouget, op. cit., p. 89.

162 Ibidem, p. 90.

163 Ibidem, p. 106.

164 Dumitru Popescu, Am fost și cioplitor de himere. Un fost lider comunist se destăinuie. Convorbire realizată de Ioan Tecșa, ziarist, Editura Expres, București, 1993, p. 121.

165 Apud Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Istoria românilor, vol. X, România în anii 1948 – 1989, coord. Dinu C. Giurescu, membru titular al Academiei Române, Editura Enciclopedică, București, 2013, p. 309.

166 Pierre Accoce, Daniel Pouget, op. p. 39.

167 Această ipoteză este împărtășită atât de către Mihai Pelin, op. cit., p. 50, cât și de Cristian Troncotă, Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de

Informații și Securitate ale regimului comunist din România, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Elion, București, 2014, p. 137. De altfel, într-o „Fișă privind problemele ce rezultă din materialele referitoare la generalul maior Mihai Caraman, realizată în cadrul DSS, la 22 iunie 1979, după ce sunt enumerate o serie de semne de întrebare privind activitatea acestuia în Franța, se conchide: „Toate acestea nu puteau scăpa atenției organelor franceze de contrainformații și nici nu pot fi puse pe seama unei anumite toleranțe a acestor organe față de țara noastră, întrucât, în acea perioadă, activitatea românilor aflați la post în Franța era urmărită cu deosebită atenție și interes, inclusiv prin filaj. De aceea, sunt firești și logice, totodată, întrebările: de ce nu era «deranjat» generalul maior Mihai Caraman de către serviciile CI franceze? Era el recrutat de aceste servicii sau activitatea secretă desfășurată de el convenea intereselor Franței și, atunci, ofițerul român era făcut «neobservat», în cadrul unui subtil joc operativ, condus de serviciile franceze?” – apud Mihai Pelin, op. cit., p. 274. De altfel, chiar și francezii preocupați de construirea imaginii de superspion a lui Caraman „scapă” o informație care dovedește că acesta a fost atent monitorizat încă de la sosirea în Franța, fiindu-i cunoscute nu numai cele trei domiciliu succesive, ci și mașinile cu care se deplasa: „În zece ani și jumătate de serviciu va schimba trei mașini: un DS

gri, un ID 19 alb și un Triumph 2000 albastru închis, toate purtând numărul 334.96 CD” – Pierre Accoce, Daniel Pouget, op. cit., p. 113.

168 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.G.J., nr. inv. 3.627, dosar nr. 5/1969, II. 180 – 186, http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%203627.005%20fila%20179-186.pdf.

169 Ibidem, f. 181.

170 Vezi detalii la Luminița Banu, „Securitatea și zborul «cocorilor» peste «Cortina de Fier»”, în Magazin istoric, nr. 10/2013, pp. 46 – 50.

171 A.C.N.S.A.S., fond M.A.I. – D.G.J., nr. inv. 3.626, dosar nr. 8/1968, f. 76, http://www.cnsas.ro/documente/acte_normative/D%203626.008%20fila%20072-082.pdf.

172 După înființarea Băncii Române de Comerț Exterior (BRCE) în 1968, a urmat crearea Băncii Agricole, în februarie 1970, și a Băncii de Investiții, în martie 1970. Pentru transformările din sistemul bancar, vezi și Decretul nr. 504 din 16 decembrie 1970 „privind Statutul Băncii Naționale a RSR” – Buletinul Oficial, nr. 143, 16 decembrie 1970.

173 Ilarion Țiu, „Primele contacte ale lui Ceaușescu cu bancherii capitaliști”, Historia, http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/primele-contacte-ale-lui-ceau-escu-bancherii-capitali-tidisqus-thrael

174 Ibidem.

175 Pentru plasarea acțiunii de creare a băncii franco-române în con textul dezvoltării relațiilor româno-franceze și pentru rolul jucat de Securitate în derularea cu succes a acestui proiect, vezi Florian Banu, Luminița Banu, „Securitatea, bancherul și vânătoarea – o acțiune de «lobby cinegetic» în anii '70”, în Caietele, anul VIII, nr. 1 (15) /2015, pp. 213 – 266.

176 Ilarion Țiu, loc. cit.

177 Vezi „Notă privind înființarea unor formațiuni bancare românești în străinătate”, 6 aprilie 1970 – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cancelarie, dosar nr. 47/1970, f. 11 (îi mulțumim și pe această cale domnului Ilarion Țiu, care ne-a pus la dispoziție acest document).

178 Ibidem, f. 12.

179 într-un „Raport cu privire la rezultatul cercetărilor efectuate asupra cauzelor care au determinat și a condițiilor care au favorizat actul de trădare săvârșit de Pacea Mihai”, datat 1 octombrie 1978, cu privire la Caraman se arăta: „este de neînțeles că, deși în toată această perioadă de cca. 11 ani au căzut doi agenți din legătura nemijlocită a g-ral-mi. Caraman Mihai, a fost divulgat organelor de poliție franceze de către o femeie din cadrul NATO care nu acceptase colaborarea, totuși autoritățile franceze l-au lăsat să acționeze nestingherit, iar conducerea DGIE a luat măsura retragerii de la post a acestuia numai după ce g-ral-mi. Caraman Mihai devenise

cunoscut de către toate serviciile străine de informații” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 35, f. 327.

180 „Baron Elie de Rothschild”, Thete, 7 august 2007, <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/1559621/Baron-Élie-de-Rothschild.html>.

181 Eric Asimov, „Baron Elie de Rothschild Is Dead at 90”, The New York Times, 7 august 2007, http://www.nytimes.com/2007/08/07/world/Europe/07_rothschild.html?r=O.

html? r = O.

182 După moartea sa, la vârsta de 90 de ani, a ieșit la iveală faptul că acesta a construit de-a lungul timpului o rețea de companii paravan și offshore în Insulele Cook, un teritoriu independent din Pacificul de Sud, cu legături strânse cu Noua Zeelandă. Vezi

Anne Michel, Emily Menkes, „Secret Files Reveal Rothschilds Offshore Domain”, The International Consortium of Investigative Journalists, 12 aprilie 2013, <http://www.icij.org/offshore/secret-files-reveal-rothschilds-offshore-domain>.

183 De altfel, moartea baronului, la 6 august 2007, s-a petrecut în urma atacului de cord avut în timpul unei vânători desfășurate în apropierea satului Scharnitz (regiunea Tirol, Austria). http://infowars.net/articles/august2007/060807_b_Rothschild.htm.

184 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, f. 1.

185 Cf. Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955 - 1980, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 292; vezi și A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr.3.4.47, vol. 35, f. 327.

186 Florian Banu, Luminița Banu, „Securitatea, bancherul și vânătoria - o acțiune de «lobby cinegetic» în anii '70", în Caietele C.N.S.A.S., anul VIII, nr. 1 (15) /2015, p. 242.

187 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, f. 4.

188 Liviu Țăranu, „O figură din umbra politicii românești: generalul Eugen Luchian", în Caietele C.N.S.A. anul III, nr. 1 (5) /2010, p. 86. De exemplu, se pare că Eugen Luchian avea relații personale foarte bune nu doar în Franța, ci și cu personalități din lumea politică și din mediul de afaceri vest-german, cum ar fi Berthold Beitz, președinte al Consiliului de Administrație Krupp, sau Werner Figgen, ministrul Sănătății și Problemelor Sociale din landul Rhenania de Nord-Westfalia - ibidem.

189 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Cancelarie, dosar nr. 11/1972, II. 40 - 41.

190 Impresiile lui Killinger despre vânătorile din România au fost consemnate în numărul din noiembrie 1941 al revistei Carpații - „revistă de

vânătoare, pescuit și chinologie” – cf. Ștefan Borcea, „De ce a vrut ambasadorul lui Hitler să se stabilească în România după încheierea războiului. Cu toate astea, Killinger s-a sinucis: «Am împușcat cerbul vieții mele»”, Adevărul, 4 septembrie 2015, <http://adevarul.ro/locale/focșani/de-vrut-ambasadorul-hitler-stabileasca-romania-incheierea-războiului-astea-killinger-s-a-sinucis-am-impuscat-cerbul-vietii-mele-l5-se82354 fseaafaz354389/index, htmuref-yfp>.

191 Referindu-se la negocierile delicate purtate de conducerea PCR cu liderul sovietic Nikita Hrușciov, Ion Gh. Maurer susținea, fără echivoc, că „aceste discuții se întâmplau când Hrușciov venea la vânătoare. Și venea des, în felul acesta, la noi. Comunicatele oficiale spuneau că este în vizită de prietenie. Făcea vânătoare, dar și discuta cu Biroul Politic, cu oamenii din conducere aflați acolo” – Lavinia Betea, Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea mea, Editura Ioan Slavici, Arad, 1995, p. 144. Referitor la crearea unei stări de spirit optime pentru viitoarele negocieri, Maurer sublinia că Hrușciov „era un vânător prost, dar un mare îndrăgostit de vânătoare. De tras, trăgea prost. Așa încât, sub podiumul unde stătea el – că nu se așeza pe pământ, unde era mai periculos – îi ascundeam un vânător bun, cu sarcina ca, imediat ce trage Hrușciov în urs sau în mistreț, să tragă și el, ca să-

l omoare. Și treaba a ieșit așa de bine că Hrușciov nici nu-și dădea seama că vânatul nu cade din focul lui” – ibidem, p. 200. Un astfel de episod este relatat și de către generalul Nicolae Pleșiță: „Am fost nevoit să pușc. A tras și Hrușciov. În ciori. Dej mi-a făcut cu ochiul. «Spune-i că el l-a împușcat...». «Vottak\ Vot tak\ în ăsta am tras eu! în ăsta am tras eu!», striga Hrușciov. S-a suit călare pe ursul mort. «Ce-o să spună deti (copii), unuciki (nepoții) mei!...». Îl încălzisem și cu un vin special, care-i plăcea teribil: Ștaimingher de Bistrița! Grozav! Numai într-un loc anume se face. Un vin tare, de piatră. Mergea doar cu carne la proțap. Așa se făcea brichiseala noastră” – Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999-ianuarie 2001, Editura Lumea, București, 2001, p. 84.

192 Pentru o relatare echilibrată a modului în care se desfășurau vânătorile „speciale” la Chevereșul Mare, vezi Bogdan Piticariu, „Cabanele de vânătoare ale lui Ceaușescu, la mare căutare”, în 13 februarie 2014, disponibil online la <http://timpolis.ro/cabanele-de-vanatoare-ale-lui-ceausescu-la-mare-cautare/>; vezi și <http://timpolis.ro/print.php?id=6096>.

193 Lavinia Betea, op. cit., p. 200. Satisfacția vânătorului norocos transpare și din răspunsul pe care Valéry Giscard d’Estaing i-l dădea lui Nicolae Ceaușescu, în timpul audienței din 12 ianuarie

1970, la întrebarea acestuia: „Ați participat la vânătoare, ați reușit să faceți ceva?” Cu „modestie”, ministrul francez răspundea: „Am patru mistreți pe conștiință”. Vezi A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Relații Externe, dosar nr. 2/1970, f. 2; ulterior, prezent la București la cea de-a IV-a sesiune a Comisiei guvernamentale de cooperare economică, științifică și tehnică româno-franceze, Valéry Giscard d'Estaing recunoștea, în cadrul unei convorbiri cu Nicolae Ceaușescu din 12 noiembrie 1971, rolul relațiilor personale create în

România: „Mă bucur foarte mult de contactul cu delegația română. Ne cunoaștem bine acum și acesta este un factor care, fără îndoială, înlesnește soluționarea problemelor” - idem, dosar nr. 99/1971, f. 24 (îi mulțumim, din nou, domnului Ilarion Țiu, care ne-a pus la dispoziție acest document).

194 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 57, II. 42 - 44.

195 https://fr.wikipedia.org/wiki/H%C3%B4tel_de_Masseran.

196 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 57, f. 14.

197 Ibidem, f. 10.

198 https://en.wikipedia.org/wiki/Ch%C3%A2teau_de_Ferri%C3%A8res res; vezi și Anka Mühistein, Baron James. The rise of the French child, Vintage Books, New York, 1984.

199 Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu (coord.), *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 288.

200 A.N.I.C., fond C.C. al RC. R.

— Secția Relații Externe, dosar nr. 17/1970, II. 30 – 31.

201 Ibidem, f. 32.

202 Ibidem.

203 Idem, dosar nr. 31/1970, f. 4.

204 Florian Banu, Luminița Banu, „Securitatea, bancherul și vânătoarea – o acțiune de «lobby cinegetic» în anii '70”, în *Caietele*, anul VIII, nr. 1 (15) /2015, p. 254.

205 A.N.I.C., fond C.C. al RC. R. – Secția Cămară, dosar nr. 1/1971, f. 31.

206 Ibidem.

207 Exprimată la începutul lunii noiembrie 1970, această dorință a baronului a fost imediat „pusă în lucru” de către Eugen Luchian. Deși Gogu Rădulescu lipsea din țară până pe 28 noiembrie, Luchian a trecut la organizarea vânătorii de mistreți, eventual și cerbi, pentru zilele de 4 și 5 decembrie 1970, fără a mai aștepta aprobările de rigoare, anunțându-l în 25 noiembrie, printr-un telex, pe Fischler asupra „probabilității” venirii celor doi în România pe 3 decembrie 1970 – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr.3.4.47, vol. 57, f. 35.

208 Alfred Fischler a răspuns cu o telegramă la telexul lui Luchian, precizând că baronul nu va putea veni în România în luna decembrie, ci „de preferință în ianuarie” – ibidem.

209 Ibidem, f. 27.

210 Ibidem, f. 24.

211 Ibidem, f.32.

212 Ibidem, f. 30.

213 Potrivit unui raport al lui Eugen Luchian, Élie de Rothschild s-a sesizat că România nu a folosit linia de credit de 20 milioane de dolari oferită de Banca Rothschild pentru că dobânda solicitată era cu 1,5% mai mare decât cea practică de alte bănci – A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 16.547, II. 9 – 11. În acest context, apare întrebarea legitimă cine manevra pe cine? Gogu Rădulescu și Eugen Luchian îl „influențau pozitiv” pe baron sau acesta, folosind largul concurs al lui Alfred Fischler, încerca să încheie afaceri cât mai avantajoase, în detrimentul statului român?

214 Ibidem, f. 58. De altfel, jocul dubios al lui Fischler i-a determinat pe ofițerii de securitate să-l pună sub urmărire pe acesta atunci când se afla la București (nume de cod „Facla”) și să ia măsuri de a-i limita contactele cu funcționarii români ai Agenției Economice din Paris. Obstrucționarea nu a trecut neobservată, astfel încât Fischler nu a ezitat să-i reproșeze direct șefului agenției schimbarea de atitudine: „dacă vrei informații despre mine, întreabă poliția voastră secretă,

unde am un dosar gros, sau poliția politică din Franța, unde sunt, de asemenea, bine cunoscut!” – ibidem, II. 5 – 6.

215 Buletinul Oficial, nr. 33, 17 martie 1971.

216 Constituirea de către organizațiile economice române a unor societăți mixte pe teritoriul României a fost reglementată prin Decretul nr. 424/2 noiembrie 1972 „pentru constituirea, organizarea și funcționarea societăților mixte în Republica Socialistă România” – vezi, pe larg, Cristina Bumbac, Analiza legislației referitoare la investițiile de capital străin în vigoare în România până la edictarea tului-lege nr. 96/1990, în Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, „Tezaur. 1990”, vol. III, Centrul de Informare și Documentare Economică, 1990, pp. 166 – 179.

217 Aceste informații ne-au fost puse la dispoziție de doamna dr. Brândușa Costache, căreia îi mulțumim și pe această cale.

218 A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.

— Secția Relații Externe, dosar nr. 99/1971, f. 5.

219 Ibidem, II. 3 – 4.

220 Ibidem, p. 48.

221 <http://www.granturi.ro/finanțatori/banti/banque-franco-rournaine1266.html>.

222 Ion Alexandrescu, România între Est și Vest. Vol. I Aderarea României la FMI ȘI BIRD (1972), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 75. Evident, cercetările ulterioare vor trebui să elucideze proporțiile în care aceste acțiuni au fost într-adevăr succese ale statului român, în paralel cu analiza intereselor majore ale respectivelor instituții pentru crearea unor pârgii de intervenție în interiorul lagărului socialist. Interesul a fost reciproc, a venit România în întâmpinarea unor strategii occidentale de destabilizare a adversarilor ideologici, a avut câștig de cauză lobby-ul românesc sau cel al cercurilor occidentale? Iată doar câteva întrebări care, până în momentul de față, nu au primit decât răspunsuri parțiale.

223 <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1254003-anglo-romanian-banksingura-banca-britanica-capital-romanesc.htm>.

224 BRCE a fost „primenită” și adaptată noilor condiții prin Hotărârea de guvern nr. 1.356 din 28 decembrie 1990, privind înființarea Băncii Române de Comerț Exterior S.A. - Monitorul, nr. 10, 18 ianuarie

1991. Din rațiuni de marketing, în 1995 și-a schimbat numele în Bancorex, funcționând sub această titulatură până la falimentul din 1999.

225 <http://www.bizwords.ro/article/economie/5784/Subsidiarele-dinoccident-ale-BCR-au-fost-absorbite-de-Anglo->

Romanian-Bank. html.

226 C.N.S.A.S., Acțiunea „Recuperarea”. Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962 – 1989), Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (eds.), Editura Enciclopedică, București, 2011, pp. 191 – 193.

227 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955 – 1980, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 84.

228 Unele informații despre acest gen de operații oferă și Ion Mihai

Pacepa, dar relatările sunt făcute în stilul care l-a consacrat: împletirea minciunilor sfruntate cu fărâme de adevăr. Referindu-se la recuperarea moștenirilor din Occident de către DIE, acesta nota: „În anul 1955, când am fost transferat în DIE, operația «Moștenirea», sau «M», cum se numea jecmânirea emigranților, era deja o artă. Emigranții mai în vârstă erau contactați de ofițerii D.I.E. sub acoperire consulară în țările vestice și erau ademeniți sau șantajați să-și lase o parte a averilor rudelor din țară, bisericilor, școlilor, ori altor instituții din România. În cazul când acești emigranți nu aveau rude apropiate în țară, D.I.E. le inventa. Crearea de nepoți și strănepoți era o treabă de fiecare zi pentru ofițerii M” – Ion Mihai Pacepa, Cartea neagră a Securității, vol. III. L-am trădat pe

București, Biblioteca Ziua, Editura Omega SRL, 1999, p. 50. Potrivit acestei relatări,

Occidentul gемеа de români putred de bogați, care mureau ca-n vremea ciumei lui Caragea, dând de lucru „zilnic” așa-zișilor ofițeri „M”!

229 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 20, f. 141.

230 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. 31.159, vol. 1, f. 3.

231 Această modalitate de plată fusese aprobată de conducerea partidului în martie 1973. În fapt, era vorba de importarea a trei avioane de tip Boeing 707 - 320 C, în valoare de 44.485.975 \$. Plata urma a se face cu un avans de 10%, plătit în două rate (15 martie și 15 aprilie 1973), totalizând 4.319.000 \$, și 90% credit pe zece ani, din care 50% acordat de Eximbank și 50% de o bancă americană.

232 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. 31.159, vol. 1, f. 4.

233 Raportul din 15 martie 1978 a fost aprobat de Nicolae Ceaușescu, cu mențiunea: „Fondul să fie la dispoziția CC al PCR, putând fi folosit numai cu aprobarea secretarului general al partidului”. Se „legifera” astfel maniera de lucru cu ceea ce a fost denumit ulterior „contul prezidențial”: acesta funcționa ca o supapă de sens, în el puteau intra diverse sume de bani, dar orice „ieșire” din acest cont se făcea numai cu aprobarea expresă a lui Nicolae Ceaușescu.

234 „Lector” era numit, în limbajul codificat al vremii, șeful rezidenței.

235 „Cercetători” – ofițeri.

236 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. 31.159, vol. 1, f. 5.

237 Idem, vol. 2, f. 93.

238 Ibidem, f. 289.

239 De exemplu, în 30 aprilie 1979 se semna la Ottawa convenția de credit prin care „Corporația pentru promovarea exporturilor” și un consorțiu de bănci, condus de Bank of Montréal, acorda Băncii Române de Comerț Exterior un credit pe termen lung, în valoare de un miliard de dolari, destinat finanțării construcției în România a centralei nucleare de la Cernavodă – Dinu C. Giurescu (coord.), Istoria României în date, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 671.

240 Elena Gherman, Liviu Țăranu, Câteva considerații pe marginea evoluției economiei românești în ultimul deceniu, în Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Memorialul Rezistenței Anticomuniste „Țara Făgărașului”, „Sfârșitul regimurilor comuniste. Cauze, desfășurare și consecințe”, Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (editori), Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 108.

241 Mark Blyth, Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Centu, Cambridge University Press.

2002, p. 168.

242 în acest sens, Katherine Verdery aprecia: „creșterea ratei dobânzilor a adăugat uluitor de mult la datorii. Prin decizia din 1979 - 80 a instituțiilor bancare occidentale de a nu mai acorda bani țărilor socialiste, acestea din urmă au fost aruncate într-un haos total” - Katherine Verdery, Socialismul. Ce a fost și ce, Institutul European, Iași, 2003, p. 58.

243 Petre Opriș, Criza poloneză de la începutul anilor '80. Reacția Partidului Comunist Român, Editura Universității Petrol-Gaze, Ploiești. 2008, p. 26.

244 Apud Gh. Ionescu Olbojan, Fantomele lui Editura Corida. București, 1993, p. 242.

245 Colonelul Stelian Octavian Andronic (nume de serviciu „Arnăutu Nicolae”) a deținut funcția de șef al Compartimentului A.V.S. până în 30 decembrie 1985. Cu începere din 15 februarie 1986, funcția a fost preluată de maiorul Constantin Anghelache („Eftimie Gelu”), acesta menținându-se în fruntea structurii până la 26 decembrie 1989 - Acțiunea „Recuperarea”... pp. 858 - 859.

246 Stelian Octavian Andronic, 36 de ani în serviciile secrete ale României. Din respect pentru adevăr. Memorii, Editura Compania, București, 2008. De asemenea, informații referitoare la problema emigrărilor se regăsesc și în volumul lui Stelian Octavian Andronic, Secretul trandafirului. 25 de ani sub mantie consulară, Editura Paco,

București, 2010.

247 Stelian Octavian Andronic, 36 de ani... p. 216.

248 Ibidem.

249 Mihai Pelin, Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955 - 1980, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, pp. 217 - 219.

250 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 417.

251 Ibidem, f. 418.

252 Ibidem, f. 245.

253 Pentru inițierea și dezvoltarea unor combinații pe linia OVS, ofițerii din cadrul compartimentului se puteau deplasa în străinătate, cu aprobarea conducerii DSS.

254 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 246.

255 Acest cont fusese creat la BRCE încă din 8 septembrie 1978 pentru combinațiile informativ-operative derulate de unitate cu cetățenii străini. Diversificarea și sporirea numărului de astfel de combinații, intervenită după 1 august 1980, l-a făcut pe șeful unității să conștientizeze faptul că folosirea unui singur cont tranzitoriu va duce la deconspirarea surselor și a acțiunilor întreprinse. De aceea, la 25 noiembrie 1980, col. Alexandru Ștefan a propus înființarea a alte patru conturi tranzitorii în dolari SUA. Unul dintre acestea urma

a fi folosit exclusiv pentru „combinații informativ-operative privind speculațiile bancare și evaziuni fiscale”. Propunerea a fost aprobată de Tudor Postelnicu și, în 15 decembrie 1980, a fost expediată o adresă în acest sens către Vasile Voloșeniuc, președintele BRCE.

256 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 250.

257 Ibidem, f. 230.

258 Ibidem.

259 Gh. Ionescu Olbojan, *Fantomele lui Pacepa*, Editura Corida, București, 1993, p. 248.

260 *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie nu arie 2001*, Editura Lumea, București, 2001, p. 235.

261 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. 51.400, vol. 21, f. 16 – 17.

262 *Ochii și urechile...* p. 236.

263 A.C.N.S.A.S., dosar nr. 14.975, vol. 4, II. 4 – 15.

264 Florian Banu, *Capitaliștii avant la lettre. Securitatea și operațiunile valutare speciale din anii '80*, în „Caietele C.N.S.A.S.”, anul IV, nr. 1-2 (7 – 8) /2011, pp. 121 – 122.

265 Ibidem.

266 A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 48.394, f. 170.

267 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr.

13.073, vol. 2, II. 89 – 101.

268 Vezi supra.

269 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.073, vol. 2, f. 376.

270 Ibidem, f. 376.

271 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. 31.159, vol. 2, f. 112.

272 Ibidem, f. 23 – 24.

273 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. FN 5, f. 1.

274 Ministerul Industrii Constructoare de Mașini-unelte și Electrotehnicii.

275 Ministerul Transporturilor și Telecomunicațiilor.

276 Rombac I-11 a fost primul avion de pasageri cu reacție construit în România, după licența avionului britanic mediu curier BAC I-11, primul zbor oficial de prezentare a acestui avion având loc la 20 septembrie 1982, pe aeroportul Băneasa. Pentru istoria acestui proiect, vezi Petre Opriș, „Colaborarea lui Ceaușescu cu British Aerospace”, Jurnalul Național, 17 august 2009.

277 A.C.N.S.A.S., fond O.V.S., dosar nr. FN 5, f. 3.

278 Ibidem.

279 Ibidem.

280 „Bucharest Keeps Many Friends”, York Times, 27 noiembrie 1977.

Concluzii

1 Se spune că acesta și-a motivat gestul invocând faptul că „un gentleman nu citește corespondența altcuiva”!

2 Abram N. Shulsky, Gary J. Schmitt, Războiul tăcut. Introducere în universul informațiilor secretei traducere de Laura-Florina Drăghici, Cristina Dogaru, Maria-Adelina Negoită și Irina-Ionela Bondar, cuvânt înainte de George Maior, postfață de Mihai-Răzvan Ungureanu, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 23.

3 Sun Tzu, Artă războiului, traducere din limba franceză de Raluca Pârvu, Editura Antet XX Press, f. L, f.a., p. 89.

4 Nicolae Ioniță, „Politica de cadre în Securitate (1956 – 1968). Recrutarea și pregătirea cadrelor”, în Caietele anul III, nr. 2

(6) /2010, p. 62.

5 Apud Nicolae Ioniță, loc. cit., p. 65.

6 Ibidem.

7 Ibidem p. 67.

8 Dan Raviv, Yossi Melman, Spioni împotriva Armaghedonului. Războaiele secrete ale Israelului, traducere din limba engleză de Mihai-Dan Pavelescu, Editura Meteor Publishing, București, 2013, p. 459.

9 Consiliul Securității Statului, Direcția învățământ, Din memoriile lui Eugen Cristescu, f. L, 1968, p. 140.

10 Ibidem.

Cuprins

Cuvânt-înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu 5

Introducere 17

Capitolul 1 - Evoluția organizatorică a spionajului românesc 29

Cântecul de leabădă - Serviciul Special de Informații (SSI) (1948 - 1951) 30

Matrița sovietică - Direcția de Informații Externe (DIE) (1951 - 1963) 55

Începuturile emancipării - Direcția Generală de Informații (DGI) (1963 - 1967) 63

Schimbarea de paradigmă - Direcția Generală de Informații Externe (DGIE) (1967 - 1973) 68

„Epoca de aur” a spionajului - Departamentul de Informații Externe (DIE) (1973 - 1978) 76

Final de epocă - Centrul de Informații Externe (CIE) (1978 - 1989) 87

Capitolul 2 - De la revoluționarii de profesie la activistul de partid. Șefii spionajului între 1948 și 1989.123

Serghei Nikonov - un infanterist printre spioni 127

Vasile Vâlcu - „buzduganul Partidului”.

În rândul spionilor 133

Mihai Gavriliuc - o enigmă încă neelucidată 138

Nicolae Doicaru - „copilul Securității” 144

Alexandru Dănescu - din Direcția Spate în

fruntea spionajului 189

Romus Dima – șeful spionilor care a refuzat...
să fie spion! 197

Nicolae Pleșiță – un factotum al regimului
210

Aristotel Stamatoiu – de la vânătoreala de
spioni la dirijarea lor 246

Capitolul 3 – Oamenii construiesc spionajul și
spionajul construiește oamenii! 259

„De unde apar oamenii ăștia?” – bazine și
metode de recrutare 260

„Născut sau făcut?” – instruirea unui ofițer de
informații externe, între imperativele ideologice și
cele profesionale 275

Defectori și „defecțiuni” în spionajul
românesc 320

Capitolul 4 – Din culisele operațiilor secrete:
intelligence, poliție politică, dezinformare și
propagandă, spionaj economic... 341

Emigrația română – între anihilare și dirijare
342

Henri Coandă pe „drumul Damascului” 377

„Ceașescu-România” – lobby și export de
imagine 401

Spionajul românesc de la „tehnică și știință”
la „Știință-dezvoltare” 426

NATO în vizorul spionilor români: rețeaua
Caraman 464

„Brichiseala” baronului de Rothschild și

banca franco-română 479

Capitaliștii avant la lettre: ICE Dunărea și
operațiile valutare speciale 502

Concluzii 541

Note 549

CORINT

ISTORIE

Abandonații. Destinele
unor tineri americani în Tim 3
Rusia lui Stalin Tzouliadis 9, 90
Maria J.

Adolf Hitler. O viață înMartinez 3
imagini Rubio 9, 90

Antoniou și Cleopatra.
Adevărul din spatele celei
mai frumoase povești de Diana 3
dragoste din lumea antică Preston 7, 50

Atlas istoric Duby. Toată
istoria lumii în 300 de hărți 4
4, 90

Attila Hunul. Teroarea
barbară și prăbușirea Christoph 3
Imperiului Roman er Kelly 4, 90

Balcanii. O istorieBaruch 2
despre diversitate și armonieWachtel 7, 50

Călăul lui Hitler. Viața Robert 3
lui Heydrich Gerwarth 9, 90

CIA și asasinarea celor Patrick 3

doi Kennedy	Nolan	4, 90
	Milován	1
Conversații cu Stalin	Djilas	9, 90
Copilărie regală (album)	Filip-	3
	Lucian Iorga,	9, 90
	Arhivele	
	Naționale ale	
	României	
Cu Hitler până la		
sfârșit. Memoriile	Heinz	2
ordonanței lui Hitler	Linge	9, 99
Destin în bătaia	Evghenia	3
vântului. Jurnal	Ghinzburg	4, 90
	Svetlana	3
Dezastrul de la Cernobîl	Aleksievici	3, 62
Dragoste și revoluție	Florin	2
	Jurcanu Enis	7, 50
	Tulța	
Drumul din Kolîma.		
Călătorie pe urmele	Nicolas	2
Gulagului	Werth	4, 90
Duduia. Scrisori din exil	Diana	3
ale Elenei Lupescu	Mandache	4, 90
	Henri	3
Ecaterina cea Mare	Troyat	4, 90
Edit von Coler. Agentă	Jacques	1
nazistă la București	Picard	0,00
Ekaterinburg. Ultimele	Helen	3
zile ale Romanovilor	Rappaport	4, 90

Eliminarea. Povestea Rithy	2
unui supraviețuitor dinPanh.	4, 90
infernul Christoph	
khmerilor roșii e Bataille	
Evadare din lagărul 14.	
Incredibila odisee a unui om	
din Coreea de Nord Blaine	2
până în lumea liberă Harden	7, 50
Evita. Viața secretă a Nicholas	2
Evei Peron Fraser,	9, 90
	Marysa
	Navarro
Grace de Monaco. Jean des	2
Povestea unei prințese Cars	4, 90
Harem. Lumea din Alev Lytle	3
spatele vălului Croutier	4, 90
Hitler așa cum l-am Heinrich	2
cunoscut Hoffmann	4, 90
	Paul
Hollywood la Phenian Fischer	7, 50
ISIS. Armata jihādului Michael	2
	Weiss, Hassan
	Hassan
	Loretta
ISIS. Califatul terorii Nepoleoni	4, 90
	Mark
ISIS. Jocul morții Bourne	9, 90
ISIS. Negustorii de Loretta	2
oameni Napoleoni	9, 90

Islamism. Planul secret	Glenn	2
de creare a califatului	Beck	9, 90
Islamiştii. Cum ne văd	Anne	2
ei pe noi	Nivat	4, 90